THEOLOGIA
SCHOLASTICO-DOGMATICA
JUXTA MENTEM
D. THOMÆ
AQUINATIS
AD USUM DISCIPULORUM
EJUSDEM ANGELICI PRÆCEPTORIS
ACCOMMODATA

PER F. VINCENTIUM LUDOVICUM GOTTI
Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theologiæ Magistrum, & Doctorem
Collegiatum, & in Patriâ Bononiensi Universitate
Controversiarum Fidei Publicum Professorem.

TOMUS IV. IN PRIMAM PARTEM.
De Prædestinatione, & Trinitate.
EDITIO ALTERA.

BONONIÆ MDCCXLVIII.

Ex Typographia Sancti THOMÆ AQUINATIS.
SUPERIORUM PERMISSU.

CATALOGUS

Eorum, quæ hìc Quartus Tomus in Primam Partem complectitur.

TRACTATUS DE DEO PROVISORE, ET PRÆDESTINANTE.

QUÆSTIO PRIMA.

De Divinâ Providentiâ in Generali.

DUBIUM PRIMUM.

An in Deo sit Providentia?

DUBIUM SECUNDUM.

An omnia sint subjecta Divinæ Providentiæ.

DUBIUM TERTIUM.

An Providentia sit formaliter actus Intellectus, vel Voluntatis?

DUBIUM QUARTUM.

In quorum ex actibus Intellectus formaliter consistat Providentia.

QUÆSTIO SECUNDA.

De existentiâ, & essentiâ Providentiæ Prædestinativæ.

DUBIUM PRIMUM.

An homines prædestinentur à Deo?

DUBIUM SECUNDUM.

De Essentiâ, & Objecto Prædestinationis.

QUÆ.

QUÆSTIO TERTIA:

De causis Prædestinationis.

DUBIUM PRIMUM.

An Prædestinatio ad Gratiam sit Gratuita?

DUBIUM SECUNDUM.

An homines prædestinentur ad gratiam ex operibus moraliter bonis de congruo Deum moventibus?

DUBIUM TERTIUM.

An Prædestinatio ad Gloriam sit prorsùs gratuita?

DUBIUM QUARTUM.

De effectibus Prædestinationis.

QUÆSTIO QUARTA.

De Reprobatione.

DUBIUM PRIMUM.

An sit Reprobatio, & quid sit?

DUBIUM SECUNDUM.

An Deus reprobet ante, vel post prævisionem demeritorum?

DUBIUM TERTIUM.

De effectibus reprobationis.

TRA-

TRACTATUS DE DEO TRINO

SEU

DE SANCTISSIMÆ TRINITATIS MYSTERIO.

QUÆSTIO PRIMA.

De Exiſtentiâ Myſterii Trinitatis.

DUBIUM PRIMUM.

An Trinitas Perſonarum ſit in Deo?

DUBIUM SECUNDUM.

De Unitate naturæ in Trinitate.

DUBIUM TERTIUM.

Varia circa Arianorum cauſam examinantur.

DU-

DUBIUM QUARTUM.

De Divinitate Spiritus Sancti.

DUBIUM QUINTUM.

An existentia Trinitatis cognosci possit?

QUÆSTIO SECUNDA;

De Divinis Processionibus.

DUBIUM PRIMUM.

An in Divinis dentur reales Processiones, & quot?

DUBIUM SECUNDUM.

De principio Divinarum Processionum.

DU-

DUBIUM TERTIUM.

An Verbi processio sit vera generatio?

DUBIUM QUARTUM.

Cur processio Verbi generatio sit?

DUBIUM QUINTUM.

Cur processio Spiritus Sancti generatio non sit?

QUÆSTIO TERTIA.

De Divinis Relationibus.

DUBIUM PRIMUM.

An in Deo sint Relationes reales, & quot?

DUBIUM SECUNDUM.

An Relationes Divinæ distinguantur ab Essentiâ?

DUBIUM TERTIUM.

An relationes Divinæ secundùm expressum relativi dicant perfectionem propriam virtualiter distinctam à perfectione propriâ essentiæ divinæ.

DUBIUM QUARTUM.

An cuilibet relationi conveniat propria existentia?

QUÆSTIO QUARTA.

De Divinis Personis in generali.

DUBIUM PRIMUM.

De nomine, & essentiâ Divinarum Personarum.

DUBIUM SECUNDUM.

De Divinis subsistentiis.

DU-

DUBIUM TERTIUM.

De proprietatibus Divinarum Perſonarum.

QUÆSTIO QUINTA.

De Perſonâ Filii.

DUBIUM PRIMUM.

De propriis ſecundæ Perſonæ characteribus.

DUBIUM SECUNDUM.

An Verbum Divinum procedat ex cognitione omnium, quæ in Deo ſunt, tàm formaliter, quàm virtualiter?

QUÆ-

QUÆSTIO SEXTA.

De Personâ Spiritus Sancti.

DUBIUM PRIMUM.

An Spiritus Sanctus procedat à Patre, & Filio?

DUBIUM SECUNDUM.

An particula *Filioque* jure addita fuerit Symbolo?

DUBIUM TERTIUM.

An si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, adhuc à Filio realiter distingueretur?

THEO-

THEOLOGIÆ SCHOLASTICO-DOGMATICÆ.

TRACTATUS DE DEO PROVISORE, ET PRÆDESTINANTE.

Cum Prædestinatio sit Providentiæ pars, nempe specialis Providentia, quam Deus habet de hominum æterna salute; propterea ad Quæstionem de Deo Prædestinante, seu de Prædestinatione Electorum, æquum duxi, præmittere Quæstionem de Deo, ut generaliter Provisore, seu de Providentia, quâ cuncta regit, ac gubernat. Ab hac tamen breviter nos expediemus, ut toti vacare possimus difficultatibus, quæ circa terrificum Prædestinationis arcanum adeò graves sunt, ut ab iis humanum ingenium vix unquam potuerit extricari, nisi incomprehensibilia Dei judicia, quocumque præhabito examine, tandem adorando. Hoc igitur & nos præstabimus. Quæstiones agitari solitas proponemus, examinabimus, & dùm in aliqua humanæ rationi impervia inciderimus, intellectum nostrum in obsequium fidei per Divinum Verbum revelatæ humiliter captivabimus.

QUÆSTIO I.

De Divina Providentia in generali.

De hac quæremus primò, an in Deo sit. Secundò, quodnam sit ejus objectum. Tertiò, in quo formaliter resideat, an in Intellectu, an in Voluntate.

DUBIUM I.

An in Deo sit Providentia.

§. I.

Veritas asseritur, & probatur.

I. Providentia dicitur quasi *procul videntia*, quia bonus Provisor debet à longè videre, seu antevidere omnia, quæ sunt convenientia, aut saltem necessaria rebus, quæ ei committuntur. Quare Providentia generaliter describi potest, quòd sit *ratio ordinandorum in finem*. Quia autem ordinare alia in finem, proprium prudentis est, ideò (docet D. Thomas 1. *p. qu.* 22. *art.* 1.) Providentia ponitur Pars Prudentiæ, ad quam, ut perfecta sit, *aliæ duæ partes ordinantur*, *scilicet memoria præteritorum*, *& intelligentia præsentium*, *pro ut ex præteritis memoratis*, *& præsentibus intellectis conjectamur de futuris providendis*. *Prudentiæ autem proprium est secundùm Philosophum 6. Ethic. ordinare alia in finem*, *sive respectu sui ipsius*, *sicut dicitur homo prudens*, *qui benè ordinat actus suos ad finem vitæ suæ* (& est prudentia monastica) *sive respectu aliorum sibi subjectorum in familia* (quæ est prudentia œconomica) *vel Civitate* (& est prudentia politica) *vel Regno* (& est Monarchica). Hæc Divus Thomas.

II. Si verò Sermo sit de Providentia, ut in Deo, eam describit S. Doct. laudato loco, quòd sit *ratio Ordinis rerum in finem* in mente divina præexistens, dicens, *Ipsa igitur ratio Ordinis rerum in finem providentia in Deo nominatur*. *Unde Boëthius* 4. de consolat. dicit: *quòd Providentia est ipsa divina ratio in summo omnium Principe constituta*, *quæ cuncta disponit*. Ubi ly *ratio* idem

est ac cognitio: ly *ordinis* indicat Providentiam esse ordinativam, & consequenter practicam, quâ scilicet res ad suum finem practicè diriguntur: ly verò *in summo Principe* ostendit, Providentiam Divinam esse partem prudentiæ politicæ, seu veriùs Monarchicæ. His præmissis

III. Dico. Providentia datur in Deo, qui non solùm est omnium Creator, & Conservator, sed omnium supremus Provisor. Id passim testantur Sacræ Paginæ. Tùm Sap. 14. v. 3. *Tua autem, Pater, Providentia gubernas*. Tùm Psalm. 148. v. 8. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*. Super quæ D. Augustinus lib. 3. de Genes. ad litt. cap. 21. *Cùm addidit* (inquit) *quæ faciunt verbum ejus, satis ostendit, earum quoque rerum ordinem divino subditum imperio*. Tùm denique omnibus illis in locis, quibus docemur, omnia Dei oculis patere, omnia ab eo gubernari, attingere à fine usque ad finem fortiter, & disponere omnia suaviter. *Sap. cap. 8. v. 1.*

IV. Rationes, quæ ostendunt Divinam Providentiam, eædem sunt ac quæ ejus existentiam manifestant: idem namque est Deum existere ac existere supremum rerum Provisorem. Quare sicut omnis creatura clamat, Deum esse, ità ordo, qui in creaturis est, supremum Ordinatorem indicat, ac Provisorem. Quod adeò altè mentibus hominum insedit, ut nullus, qui Deum non negaverit, eum negaverit Provisorem. Quapropter Gentiles, qui inter sua falsa numina Divinitatem partiti sunt, partiti sunt quoque inter illa Providentiam, uni de una re, alii de alia, curam, & gubernationem tribuentes: ut de segetibus Cereri, de prœliis Marti, Neptuno de mari, Junoni de aere, de Inferis Plutoni &c.

V. Ratio autem, quâ D. Thom. hâc *qu. 22. art. 1.* suadet hanc veritatem sub hac forma proponitur. Deus est causa omnis boni, quod est in rebus; sed in rebus invenitur bonum, non solùm quantùm ad substantiam rerum, sed etiam quantùm ad ordinem earum in finem, præcipuè in finem ultimum, qui est bonitas divina; ergo hujus ordinis causa debet esse Deus. Tunc sic; sed Deus est causa omnium per rationem, & ideam, cùm sit agens per intellectum; ergo necesse est, ut ratio ordinis omnium rerum in finem præexistat in mente divina, ut in ordinante, & præcipiente illum, sicut ratio ordinis domus in mente artificis præexistit; & consequenter in Deo sit Providentia, quæ, ut dictum est, ratio ordinandorum in finem propriè dicitur.

VI. Sed dices primò. Providentia ex dictis est pars prudentiæ; sed prudentia in Deo esse non potest; ergo &c. Min. prob. Prudentia secundùm Arist. *6. Ethic. cap. 5.* est benè consiliativa: consilium autem supponit dubium, de quo operteat consultari; atqui in Deo nullum dubium esse, aut concipi potest; ergo &c.

VII. Respondeo, negando min., ad prob. nego absolutè maj. cum Divo Thom. hâc *q. 22. art. 1. ad 1.*: quia *secundùm Philosophum 6. Ethic. cap. 9. & 10. prudentiæ propriè est præceptiva eorum, de quibus Eubulia rectè consiliatur, & Sinesis rectè judicat. Unde licèt consiliari non competat Deo, secundùm quòd consilium est inquisitio de rebus dubiis: tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo, secundùm illud Psal. 148. v. 6.* præceptum posuit, & non præteribit. *Et secundùm hoc competit Deo ratio prudentiæ, & providentiæ*. Hæc D. Thomas.

VIII. Qui insuper secundò respondet sic. *Quamvis etiam dici possit, quòd ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur: non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perveniunt. Unde dicitur. Ephes. 1. v. 11.* Qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.

IX. Dices secundò. Quidquid est in Deo est æternum; sed providentia non est aliquid æternum: est enim circa existentia, quæ non sunt æterna, secundùm Damasc.; ergo providentia non est in Deo.

Respondeo, dist. min., non est æterna quantùm ad executionem ordinis, conc. min., quantùm ad rationem ordinis, nego min. Ità D. Thom. laudatus ad 2. *Ad curam* (inquit) *duo pertinent, scilicet ratio ordinis, quæ dicitur Pro-*

Providentia: & dispositio, & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio, quorum primum est æternum, secundum temporale. Ratio enim eorum, quæ in tempore fierent, & modus, quo fierent, in mente divina extitit ab æterno, & hoc est Providentia.

§. II.

An Providentia Dei sit solùm ratio mediorum, an verò etiam finis.

X. Quæsitum hoc aliis & clarioribus terminis proponi potest: an scilicet ad Providentiam solùm pertineat, quòd unaquæque res sit in suum finem ordinata, an verò ad eandem spectet, quòd res finem consequatur.

Noto, ad præsens dupliciter nos loqui posse de fine. Vel de fine, ut purè unicuique rei præfixo, ut ad eum tendat, vel tendere debeat: sic locus *deorsum* est finis præfixus, ad quem tendere debent corpora gravia: & vita æterna est finis, ad quem tendere debent, & ordinati sunt omnes homines. Vel de fine, ut à Provisore absolutè volito, & intento. In quo Prædestinatio differt à Providentia generali: quòd per istam non semper res assequuntur eum finem, qui ipsis est à Provisore propositus, ut ad eum tendant, etiamsi semper assequantur illum, quem Provisor intendit, eas consequi; Per illam verò omnes consequuntur eum finem, ad quem sunt ordinatæ, & ad quem tendere debent, tanquam sibi præfixum.

XI. Dico ergo. Providentia Dei semper finis consecutionem includit, vel finis rei prefixi, vel finis à Deo intenti. Probatur primò. Providentia Dei est perfectissima, & efficax; ergo rebus ità media subministrat, ut illum, quem vult, infallibiliter consequantur. Unde Ecclesia *Dominicâ 5. post Oct. Trinitatis* canit: *Deus, cujus providentia in sui dispositione non fallitur.*

Secundò. Alioquin sequeretur, multa Deo evenire fortuitò, si eum finem consequerentur, ad quem non essent à Deo ordinata, & ab eo, ad quem ipse ordinaverat, exciderent.

Tertiò. Divinæ providentiæ executio impediri non potest, neque per aliquam vim activam, neque per passivam, neque per Provisoris mutationem, cùm sit Deus Provisor prorsùs immobilis; quare D. Thom. hâc 1. *p. qu.* 116. *art.* 3. reprehendit eos (qui dicebant, Fatum esse mobile, etiam quatenus à Divina Providentia dependet: Unde Ægyptii dicebant, quibusdam Sacrificiis Fatum posse mutari) hâc ratione, *quia hoc immobilitati divinæ providentiæ repugnat.*

Quartò. Quia idem S. Thomas hâc *qu.* 22. *art.* 2. docet, quòd necesse est, omnia in quantum participant esse, in tantum subdi divinæ Providentiæ; ergo & ipsum esse, seu consecutio finis sub ordine divinæ Providentiæ concluditur.

XII. Dices tamen primò. Providentia Dei respicit etiam Reprobos, eos ad finem supernaturalem ordinando, quem tamen non consequuntur; ergo &c.

Respondeo, dist. ant., ad finem supernaturalem, ut ad finem eis propositum, conc. ant., ut ad finem eis à Provisore intentum, nego ant. Ut enim superiùs adnotavimus: cùm dicimus, Divinam Providentiam includere consecutionem finis, non loquimur de fine rei provisæ, vel rei prefixo: sed de fine à Provisore intento; & sic Providentia est ratio ordinis rerum in finem, non in finem, ad quem res tendunt, sed in finem, ad quem à Provisore ordinantur. Reprobi autem, etsi excidant à fine proprio sui, qui est Beatitudo, incidunt tamen in finem ipsis à Deo intentum, qui est manifestatio divinæ justitiæ: unde ait Paulus Rom. 9. v. 22. quòd *Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum.*

XIII. Dices secundò. Imperator sufficienter providet exercitui, si omnia disponat, quæ ad victoriam pertinent, etiamsi illa non sequatur; ergo &c.

Respondeo, nego conseq. Et disparitas est, quia uniuscujusque providentia in tantum se extendit, in quantum se extendit ejus potentia. Quia ergo potentia Imperatoris terreni se extendit quidem ad media, non tamen ad consecutionem victoriæ: non enim potest eam pro libito suo adipisci; Ideò ejus providentia, sicut

& cæterorum hominum, sistit in solis mediis, & non includit consecutionem finis. At Potentia Dei etiam ad finis consecutionem, & ad quodcumque in esse ponendum, sese extendit: in ejus enim potestate, & voluntate est, quòd res ab ipso provisæ suum finem consequantur; & ideò sub Dei Providentia etiam finis assecutio concluditur.

DUBIUM II.

An omnia sint subjecta Divinæ Providentiæ.

§. I.

De singularibus corruptibilibus.

I. Quæsitum primò complectitur, an omnia subjecta sint divinæ Providentiæ, non solùm genera, & species rerum, sed etiam individua quæcumque vilia, & corruptibilia. Secundò, an solæ causæ necessariæ, an etiam liberæ. Tertiò, de causis liberis, an solùm dùm benè agunt, an verò etiam dùm peccant, ità, ut peccata cadant sub Providentia Dei.

Quidam (refert D. Thom. hâc qu. 22. art. 2.) *totaliter Providentiam negaverunt, sicut Democritus, & Epicurei, ponentes, mundum factum esse à casu. Quidam verò posuerunt, incorruptibilia tantùm providentiæ subjacere; corruptibilia verò, non secundùm individua, sed solùm species: sic enim incorruptibilia sunt.* Ex *quorum persona dicitur Job 22. v. 14.* Nubes latibulum ejus, & circa cardines Cœli perambulat, neque nostra considerat. *A corruptibilium autem generalitate excipit Rabbi Moyses homines, propter splendorem intellectus, quem participant. In aliis tamen individuis corruptibilibus aliorum opinionem est secutus.* Ità D. Th.

II. Dico primò. Omnia creata, non solùm genera, & species, sed etiam singularia corruptibilia, quantumvis minima, & vilia Dei Providentiâ gubernantur. Probatur primò ratione D. Thomæ hôc *art.* 2. sic. Tantùm se extendit divina Providentia, quantùm divina causalitas, sed divina causalitas se extendit ad omnia creata, non solùm genera, & species, sed & individua, quamvis corruptibilia, & vilissima: cùm omne, quod participat esse quocumque modo, à Deo fit; ergo omnia &c. Maj. probatur. Cùm Deus sit agens propter finem, oportet, ut quidquid agit, etiam ordinet illud ad aliquem finem; ergo quòd in eo existat ratio ordinis in finem omnium eorum, quæ agit, juxta illud Pauli Rom. 13. v. 1. *quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt;* hæc autem ratio ordinis rerum in finem est Providentia; ergo &c.

III. Confirmatur. Quòd aliquid non consequatur finem, propter quem ab agente factum est, seu ad quem est ordinatum, contingit, quia effectus ille consequitur ex aliqua alia causa, præter intentionem agentis; ergo, cùm nihil possit effugere causalitatem Dei, nihil poterit effugere ejus ordinationem. Maj. explicatur. In tantum enim media ordinata à Duce ad victoriam, hanc sæpe non consequuntur, quia victoria pendet ab aliqua alia causa, præter intentionem Ducis.

IV. Secundò prob. aliâ ratione Divi Thomæ. Deus cognoscit omnia, nedum universalia, sed & singularia, quæcumque sint; ergo omnium rationem, & ordinem in se habet. Conseq. prob. nam cognitio Dei comparatur ad res, sicut cognitio artis ad artificiata; sed omnia artificiata subduntur ordini artis; ergo omnia creata subduntur ordini divinæ cognitionis.

V. Verùm omnia, etsi minima, etsi vilia, à Divina regi Providentia, apertè ostendit Christus *Matth. 6.*, ubi ex cura, ac providentia, quam habet de passeribus, volatilibusque cæteris, de liliis, de fæno agri, arguit, quantò majorem Providentiam habet de hominibus, quos propterea adhortatur, ne soliciti sint. *Respicite* (inquit) *volatilia Cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater vester Cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? ... considerate lilia agri, quomodò crescunt: non laborant, neque nent .... Si autem fænum agri, quod hodie est, & cras in-* cli-

clibanum mittitur, Deus sic vestit: quantò magis vos modicæ fidei. Quæ repetit *Lucæ* 12. *v.* 22. *&c.* Et *Matth.* 10. *à v.* 29. eandem Dei curam extendens ad passeres, & capillos: *nonne* (inquit) *duo passeres asse vaneunt: & unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos*.

VI. Super quæ Augustinus lib. 5. *de Genes. ad litter. cap.* 21. ait: *Quod ore suo Salvator dicit, unum passerem non cadere in terram sine Dei voluntate, & quòd fœnum agri, post paululum mittendum in clibanum, ipse tamen vestiat: nonne confirmat, non solùm totam istam mundi partem rebus mortalibus, & corruptibilibus deputatam, verùm etiam vilissimas ejus, abjectissimasque particulas divinâ providentiâ regi?* Videri potest ibid. *cap.* 20., *& 22. lib.* 1. *retract. cap.* 1. 2. *&* 3. *: lib.* 5. *de Civit. Dei cap.* 9. 10. *&* 11. *: lib.* 7. *cap.* 29. *&* 30. *: lib.* 19. *cap.* 12. *: & lib.* 10. *cap.* 14., ubi eandem Dei ad ima quæque Providentiam agnovisse Plotinum Platonicum ex flosculorum, & foliorum pulchritudine, tradit.

VII. Accedunt S. Cyrillus lib. 5. *Thesauri cap.* 2. dicens: *Quòd si putatis indecens, ad minima quæque Dei Providentiam descendere, erubescatis aliquantulum, quæso, audientes Christum: nonne duo passeres &c.* & *lib.* 12. *cap.* 14. asserens, naturæ Deitatis proprium esse, ut omnia contineat, atque gubernet, res etiam dejectas, atque humilissimas. Cui subscribunt Ambros. *lib.* 1. *de offic. cap.* 13. 14. *&* 15., Chrysostomus *libris sex de Providentia*.

Sanctus item Hieronymus, qui in cap. 10. Matth. *si* (inquit) *parva animalia, & vilia absque Deo auctore non decidunt & in omnibus est Providentia &c.* Et in cap. 32. Hierem. *sunt* (ait) *qui Providentiam Creatoris usque ad rationalia confiteantur, bruta autem fortuitis casibus afferant, vel perire, vel vivere. Propheticus sermo declarat, nihil esse, quod fugiat providentiam, & scientiam Dei, quia alia propter se, alia in usum hominum sunt creata*.

VIII. His tamen non obstantibus Mariana *lib.* 2. *de morte, & immortalitate cap.* 13. non vult, Deum sigillatim definire bona opera, ut singula suo ordine, loco, & tempore fiant. Pleraque enim, inquit, nostro relinquuntur consilio, à quo & definitionem recipiunt; atque ità judicandum censet de minutis aliis, tùm rebus, tùm actionibus, citans ad hoc S. Thomam 1. *p. qu.* 23. *art.* 7. dicentem, quòd Deus in sua providentia culicum, & muscarum numerum non definierit.

IX. Cæterùm Deum omnia quamvis minima providere, & curare, ac ab æterno præfiniisse omnes res eo modo, loco, tempore, & ordine futuras, quo fiunt, tenendum est. Quoad actiones enim nostras jam Tractatu præcedente dictum est, & statim dicetur. Quoad alia vero, testantur Script., & PP. Scriptura quidem: Nam Sapientiæ 11. Deus *omnia in mensura, numero, & pondere disposuit*; atque (ut ait Augustinus *lib.* 5. *de Civit. Dei cap.* 11., & *lib.* 5. *de Genes.* ad litter. cap. 22.) *Ab ipso est omnis modus, omnis species, omnis ordo, mensura, numerus, pondus*. Et *tract.* 102. in Joann. *Omne tempus* (inquit) *& quid, & quando faceret, vel fieri fineret, ab illo est dispositum, qui tempori subditus non est. quoniam, quæ futura erant per singula tempora, in Dei Sapientia causas efficientes habent*. Et *lib.* 5. *Confess.* cap. 9. *Etiam faciendorum ordinem Deus prædestinat*. Idem Bernardus *Tract.* de gratia: *Nihil horum evenit, quod non, pro ut vult, potenti prærdinet voluntate*. Et D. Athanas. *Apologia* de fuga sua: *Tempus* (inquit) *mortis nostræ à Deo est definitum*.

X. Doctrinam hanc variis in locis tradidit D. Tho. Quolibet. 12. art. 4. ità loquitur: *Omnia sunt à Dei Providentia prædeterminata, & ordinata*. *Quæst.* 3. *de verit. art.* 1., & in 1. *dist.* 36. *qu.* 2. *art.* 1. citans verba D. Dionys. cap. 5. de Divin. Nomin. *Exemplaria* (inquit) *dicimus in Deo existentium rationes substantificatas, & singulariter præexistentes, quas Theologia prædefinitiones vocat, & divinas, ac bonas voluntates existentium prædeterminativas, & effectivas, secundùm quas supersubstantialis essentia omnia*

præ-

prædefinivit, *ac produxit*. Quæ Dionysii verba usurpavit quoque S. Joann. Damasc. *Orat. 1.*, *& 3. de Imaginibus*.

Rursùs 1. *p. qu.* 116. *art.* 1. ait, *quæ hic per accidens aguntur*, *sive in rebus naturalibus*, *sive humanis reducuntur in aliquam causam præordinantem*, *quæ est providentia divina*; & post pauca, subdit: *Sic igitur in quantum omnia*, *quæ hic aguntur*, *tanquam per eam ordinata*, *& prælocuta*, *fatum ponere possumus*. Idem *lib. 3. contra gentes cap. 76.*, *qu. 6. de Verit. cap. 6.*

XI. Quæ cùm ità sint, miror, quâ conscientiâ Mariana potuerit S. Doctorem in suam trahere opinionem. Nec locus allatus *ex 1. part. qu. 23. art. 7.* ipsum juvat; advertere enim debuisset, S. Thomam ibi non negare numerum bonm, culicum &c. esse præordinatum, sed tantùm negare, esse præordinatum *per se*. Verba S. Doctoris hæc sunt: *licet Deus sciat numerum omnium individuorum: non tamen numerus vel boum*, *vel culicum*, *vel aliquorum huiusmodi est per se præordinatus à Deo*. Et hoc ideò, quia individua materialia, & corruptibilia, eorumque numerus, non est intentus, nisi propter speciem, ejusque conservationem: numerus autem eorum, quæ non propter se, sed propter aliud requiruntur, non per se præordinatur, sed pro quanto necessarius est ad illud, propter quod est: *Sicut* (inquit) *ædificator excogitat determinatam mensuram domus*, *& etiam determinatum numerum mansionum*, *quas vult facere in domo*, *& determinatum numerum mensurarum parietis*, *vel tecti*. *Non autem eligit determinatum numerum lapidum*; *sed accipit tot*, *quot sufficiunt ad implendam tantam mensuram parietis*. Hæc D. Thom., quæ præmiserat, ut concluderet, quòd *certus est Deo numerus Prædestinatorum*, *non solùm per modum cognitionis*, *sed etiam per modum cujusdam principalis præfinitionis*. *Non sic autem omnino est de numero Reproborum*, *qui videntur esse præordinati à Deo in bonum Electorum*. Sicut ergo non negat, Reprobos esse præordinatos, sed solùm propter se, eo modo, quo sunt præordinati Electi; ità non negat, numerum boum esse à Deo præordinatum, sed solùm propter se, eo modo, quo præordinatæ sunt species, earumque numerus, quæ sunt partes principales universi.

§. II.

Objecta contra dicta.

XII. PRimò objici potest. Nullum provisum est fortuitum; Si ergo omnia sunt provisa à Deo, nihil erit fortuitum: & sic perit casus, & fortuna; quod est contra communem opinionem.

Respondetur, dist. ant., nullum provisum est fortuitum respectu Provisoris, conc. ant., respectu alio um, nego ant., & dist. conseq., respectu Dei, conc. consequentiam, respectu nostri, nego cons. Responsio est D. Th. hôc *art. 2. ad 1.* Fortuitum, & casuale est, quod subterfugit, vel evenit præter ordinem, & intentionem causæ. Licèt autem aliquid possit subterfugere ordinem, & evenire præter ordinem causæ, & provisoris particularis, qualis est homo, aut quævis creatura; nil tamen potest subterfugere, & evenire præter ordinem, & intentionem Causæ, & Provisoris generalis, qualis est Deus. Et ratio est, quia in tantum aliquid sub erfugit, & evenit præter ordinem causæ particularis, quatenus per aliam causam particularem impeditur, sicut lignum impeditur à combustione per actionem aquæ; sed causa universalis, qualis est Deus, à nulla causa particulari impediri potest, cum omnes causæ particulares concluduntur sub ordine causæ universalis, nec ab eo possint exire; Ideò ergo: quod fortuitum, & casuale est nobis, à Deo est ordinatum, & provisum (quod hoc exem lo explicat S. Thom.) *sicut concursus duorum servorum*, *licèt sit casualis quantùm ad eos*: *est tamen provisus à Domino*, *qui eos scienter sic ad unum locum mittit*, *ut unus de alio nesciat*.

XIII. Objicies secundo. Quæ ex necessitate eveniunt, providentiam, seu prudentiam non requirunt, cum prudentia secundùm Philosophum *6. Ethic.* sit recta ratio contingentium, de quibus est consilium, & electio; sed multa ex necessitate in rebus eveniunt; ergo non omnia

omnia providentiæ subduntur.

Respondetur, distingu. maj. eum D. Thoma laudato *ad 3.*, non requirunt prudentiam humanam, con. maj., divinam, nego maj. *Homo* (inquit) *non est institutor naturæ, sed utitur in operibus artis, & virtutis ad suum usum rebus naturalibus. Unde prudentia humana non se extendit ad necessaria, quæ ex natura proveniunt: ad quæ tamen se extendit Providentia Dei, qui est auctor naturæ. Et ex hac ratione videntur moti fuisse, qui cursum rerum naturalium subtraxerunt divinæ Providentiæ, attribuentes ipsum necessitati materiæ, ut Democritus, & alii naturales antiqui.*

XIV. Objicies tertiò. Paulus 1. Cor. 9. v. 10. *Nunquid* (ait) *de bobus cura est Deo?* Et Habacuc cap. 1. v. 14. *Et facies* (inquit) *homines* (impios) *quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem.* Super quæ D. Hieronymus ait: *Cæterum absurdum est deducere Dei majestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur culices, quotve moriantur.* Et quidem indignum videtur magno Principe, quod ad minima quæque, ac vilissima descendat.

Respondetur ad singula. Ad primum dico, Apostolum non negare absolutè, Deum habere curam de bobus, sed solùm habere eam curam de illis, quam de hominibus habet, scilicet principalem, & propter illos. Affert enim ibi textum veteris testamenti (Deuteron. 25. v. 4.) *Non alligabis os bovi trituranti.* Quo textu indicare voluit Paulus, Deum loquendo de bobus, attendisse præcipuè ad Ecclesiæ Ministros, qui (sicut boves triturantes habent jus accipere de frugibus, quas terunt) ità & multò magis jus habent accipiendi, quæ ad victum sibi necessaria sunt ab eis, quibus spiritualia largiuntur. Unde subdit: *An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt.... si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* Rationem autem, quare Deus specialem curam de hominibus habeat, assignat D. Thom. *art. 2.* sæpe relato *ad 5.*, quòd quia *creatura rationalis per liberum arbitrium habet dominium sui actus... speciali quodam modo subditur divinæ Providentiæ; ut scilicet ei imputetur aliquid ad culpam, vel ad meritum, & reddatur ei aliquid, ut pœna, vel præmium. Et quantùm ad hoc curam Dei Apostolus à bobus removit: non tamen ità, quòd individua irrationalium creaturarum ad Dei Providentiam non pertineant, ut Rabbi Moyses existimavit.*

Ad id, quod dicitur ex Habacuc dico, Prophetam solùm velle, pisces, & reptilia à cura Dei speciali, & propter se removeri, eo modo, quo impius curam suam specialem subtrahit; quis autem neget, impios à Providentia Dei prorsùs excludi?

De mente verò S. Hieronymi satis constat ex superiùs dictis. Quare allatis verbis non negat absolutè providentiam, & scientiam respectu culicum, nullus enim eorum est in oblivione coram Deo: Sed solùm asserit, de culicibus eam Providentiam non habere, quam habet de hominibus. *Non sumus* (ait Hieron.) *tam fatui adulatores Dei, ut dùm potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simul, eandem rationabilium, quam irrationabilium, providentiam esse dicentes.* Loquebatur autem contra librum quendam Apocryphum, qui reptilibus piscibus, universisque bestiis, & arboribus Angelos in custodiam assignatos esse, dicebat.

Ad id, quod postremò additur, dico, verum esse de illo, qui dùm curat minima, distrahitur à cura majorum, quales sunt Principes terreni: non autem de Deo, qui uno actu curat & minima, & maxima, nec per curam unius à cura alterius impeditur.

§. III.

De Causis Liberis.

XV. Dico secundò. Causæ liberæ, & earum actiones subsunt (& quidem præcipuè) divinæ providentiæ eas ordinanti, & præfinienti. Assertio hæc manet probata *in tract. præcedente*, quo etiam circa actiones liberas admisimus decreta efficacia, & eas præfinientia absque læsione libertatis. Ad præsens autem

tem probatur ex superiùs laudato testimonio Christi, qui, postquam ait, Dei Providentiam ad minima quæque, ac vilia se extendere, intulit citato loco, *Nonne vos magis pluris estis illis? .... quantò magis vos modicæ fidei*. Hoc idem probant Scripturæ, quæ dicunt, Deum remuneraturum opera hominum, aut puniturum; quibus ostenditur, humanas actiones esse sub Dei potestate, si eas judicaturus est. *Ipse* etiam *est*, *qui operatur in nobis velle*, *& perficere pro bona voluntate*. Philipp. 2. v. 13. Unde idem Paulus Hæbr. 13. v. 20. 21. *Deus autem pacis*, inquit.... *aptet vos in omni bono*, *ut faciatis ejus voluntatem*, *faciens in vobis*, *quod placeat coram se per Jesum Christum*. Quibus apparet, Deum ab æterno prærordinasse, ac præfiniisse causarum liberarum operationes.

XVI. Neque dicas, eas quidem ab æterno determinasse, sed non ante prævisionem determinationis causæ liberæ creatæ. Contra enim est. Quomodo determinatio causæ prævideri potest determinatè futura, si, ut superiùs probatum est, à determinatione Dei causatur? nunquid effectus potest prævideri determinatè futurus, ante existentiam suæ causæ? *Hoc ipsum* (ait D. Thom. 1. p. q. 105. a. 1. ad 3.) *quòd causa secundæ ordinantur ad determinatos effectus*, *est illis à Deo*.

Ex hoc autem læsionem libertatis non sequi, ostendit idem S. Doctor citatus *art.* 4., & alibi sæpè, ut fuso calamo supra probavimus. Hinc *Act.* 2. *v.* 23. Christus dicitur *definito consilio*, *& præscientia Dei traditus*, ut crucifigeretur. Et *cap.* 4. *v.* 28. dicitur de Deo, quòd Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & Populis multis convenerunt facere, *quæ manus tua*, *& consilium tuum decreverunt fieri*; Cùm tamen Christus ab Isaia 53. *v.* 7. dicatur *oblatus, quia ipse voluit*.

Insuper *Ephes.* 3. *v.* 10. Paulus dicit, datam sibi gratiam, ut evangelizando, notam faceret multiformem sapientiam Dei *secundùm præfinitionem* seculorum; cùm tamen ipse eam liberè prædicaret. Item Act. 13. v. 48. *crediderunt* (utique liberè) *quotquot erant præordinati ad vitam æternam*. Et cap. 22. v. 14. *Deus Patrum nostrorum præordinavit te*, *ut cognosceres* (non quia prævisus fueras cogniturus) *voluntatem ejus &c.*

§. IV.

Objecta proponuntur.

XVII. Primò objicies. Quicumque dimittitur in manum consilii sui non subjacet Providentiæ alicujus gubernantis; sed homo dimissus fuit à Deo in manum consilii sui: *Ecclesiastici* 15. *v.* 14.; ergo &c.

Confirmatur. Providentia, quæ immobiliter omnia præordinaverit, destruit libertatem; ergo non datur circa causas liberas.

Respondeo ex D. Tho. 1. p. qu. 22. art. 2. ad 4., *quòd in hoc*, *quòd dicitur*, *Deum hominem sibi reliquisse*, *non excluditur homo à Divina Providentia*, *sed ostenditur*, *quòd non præfigitur ei virtus operativa determinata ad unum sicut rebus naturalibus*, *quæ aguntur tantùm*, *quasi ab altero directa in finem*, *non autem seipsa agunt*, *quasi se dirigentia in finem*, *ut creatura rationales per liberum arbitrium*, *quo consiliantur*, *& eligunt*: *unde signanter dicit* in manu consilii sui. *Sed quia ipse actus liberi arbitrii reducitur in Deum*, *sicut in causam*, *necesse est*, *ut ea*, *quæ ex libero arbitrio fiunt*, *Divinæ Providentiæ subdantur*. *Providentia enim hominis continetur sub Providentia Dei*, *sicut causa particularis sub causa universali*. Hæc D. Thom.

Ad confirm. nego antecedens. Imò causat, & facit libertatem, ut superiùs abunde probatum est. Interim audiatur D. Thomas 1. *p. q.* 116. *a.* 5., ubi quærens, an Fatum sit immobile. *Fatum* (inquit) *secundùm considerationem causarum secundarum mobile est*; *sed secundùm quòd subest Divinæ Providentiæ immobilitatem sortitur*, *non quidem absolutæ necessitatis*, *sed conditionatæ*, *secundùm quòd dicimus*; *hanc conditionalem esse veram*, *vel necessariam*: *Si Deus præscivit*, *hoc futurum*, *erit*.

XVIII. Secundò objicies. Boni sæpe affliguntur, mali autem prosperantur; ergo circa istos non est Providentia, aliàs foret injusta.

Con-

Confirmatur. In his, quæ Providentiâ aguntur, diversa diversis attribuuntur; sed in rebus humanis eadem bonis, & malis eveniunt. Ecclesiastes 9. v. 2. *universa aquè eveniunt justo, & impio, bono, & malo;* Ergo res humanæ Providentiâ non reguntur.

Respondeo, non injustè, sed sapientissimè summum Provisorem pios, ac bonos affligere, & malos sæpe ditare prosperis. Affligit bonos, vel ut eorum virtus adversis probata illustrior fiat, ut in Job, Tobia, aliisque, & ex eorum patientia occasionem sumat magis præmiandi eorum merita. Vel ut boni iis miseriis, & afflictionibus cautiores, & humiliores reddantur: sic Apostolus, ne revelationibus, ac miraculis extolleretur, permissus est à Satana colaphizari. Vel tandem ut boni edoceantur, seculum hoc tot aspersum malis non esse diligendum, sed alterum solicitè desiderandum. = Malos autem aliquando bonis cumulat in hac vita, quia nullus est ità malus, ut non faciat aliquod opus moraliter bonum, quod esto vitam æternam non promereatur, Deus dat tamen pro eo remunerationem temporalem. Quare Romanis amplum imperium, ob virtutum moralium aliquam speciem, quæ præ cæteris Gentibus in eis eminebant, dedisse, affirmat Sanctus Augustinus *lib. 5. de Civit. Dei cap. 12.* In hoc tamen justitia Divinæ Providentiæ super bonos, & malos finaliter apparebit, quatenus iis non permittet aliquid evenire, quod eorum æternam salutem impediat: istis autem, quia bonis sibi in hac vita concessis abutentur, major pœna erit damnatio.

Ad confirmat. Respondeo cum Divo Thoma *qu. 5. de verit. art. 5. ad 6.*, quòd *quamvis videatur nobis, quòd omnia æqualiter bonis, & malis accidant, ex hoc, quòd nescimus, qua de causa Divina Providentia singula dispenset, non est tamen dubium, quin in omnibus bonis, & malis, qua eveniunt, sive bonis, sive malis, sit recta ratio, secundùm quam Divina Providentia omnia ordinat. Et quia eam ignoramus, videtur nobis, quòd inordinatè, & irrationabiliter eveniant. Sicut si aliquis intraret Officinam Fabri, videretur ei, quòd instrumenta fabrilia essent inutiliter multiplicata, si nesciret rationem utendi unoquoque, quorum tamen multiplicatio ex causa rationabili apparet ei, qui virtutem artis intuetur.*

XIX. Tertiò objicies. Dùm Communitas, Respublica, aut Regnum propter peccata affligitur, affliguntur quoque innocentes; sed injusti Provisoris esset cum reis innocentes punire; ergo hæc ex Dei Providentia non eveniunt.

Respondeo, quòd, cùm quilibet homo sit pars communitatis, & pars sequatur bonam, vel malam sortem sui totius, sicut in felicitate communitatis communicant omnes tùm boni, tùm mali: ita omnes in ejusdem ærumnis communicare, æquum est. In hoc tamen semper relucet Providentia Dei, quòd sicut felicitas temporalis, quà, consideratione bonorum, mali, estò indigni, fruuntur, terminatur tandem ad eorum damnationem æternam: ità ærumnæ temporales, quibus, occasione malorum, boni affliguntur, concurrunt ad majorem bonorum sanctificationem, & tandem ad æternam eorumdem salutem.

§. V.

De Peccatoribus, & Peccatis.

XX. Dico tertiò. Peccatores subduntur Providentiæ Dei. Prob. primò, quia eos ordinavit ad supplicium, tàm in hac vita subeundum, cùm propter peccata veniant adversa. Tùm, ni resipuerint, in vita futura eos in æternum puniendo. Secundò, quia, ut inferius dicam, esto ad particularem Provisorem pertineat defectus impedire, quantùm potest, tamen ad universalem Provisorem pertinet, non solùm bona velle, & aliquos ad debitum finem ordinari: sed etiam in aliquibus mala, & defectus permittere, in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius universi, & ad ostensionem suæ justitiæ. Unde S. Augustinus in *Enchiridio cap. 10.*, postquam ostendit, omnia bona à Deo esse, *quia ex omnibus consistit universitatis admirabilis pulchritudo*: de malis subdit: *In qua etiam illud, quod malum dicitur, benè ordinatum, & loco suo positum, emi-*

nentibus commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora sint, dùm comparantur malis. Neque enim Deus omnipotens, quod etiam Infideles fatentur, rerum cui summa potestas, cùm summè bonus sit, ullo modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeò esset omnipotens, & bonus, ut benè faceret etiam de malis.

XXI. Confirmatur ex S. Thoma *qu. 5. de verit. art. 7.*, ubi hanc quæstionem resolvit primò, *nullus punit justè eos, qui non sunt de suo regimine; sed Deus justè punit malos, pro his in quibus peccant; ergo ipsi ejus regimini subjiciuntur.* Ità in argumento *sed contra.*

In Corp. verò articoli docet, quòd *Divina Providentia se extendit ab homines dupliciter: uno modo, in quantum ipsi providentur; alio modo, in quantum ipsi providentes fiunt. Ex hoc autem, quòd providendo deficiunt, vel rectitudinem servant, boni, vel mali dicuntur: ex hoc autem, quòd providentur à Deo, eis bona, vel mala præstantur, & secundùm quòd ipsi diversimodè se habent in providendo, diversimodè providetur eis à Deo. Si autem rectum ordinem in providendo servant, & in eis Divina Providentia ordinem servat congruum humanæ dignitati, ut scilicet nihil eis eveniat, quod in eorum bonum non cedat, & quòd omnia, quæ eis proveniunt, eos in bonum promoveant, secundùm illud Rom. 8. v. 28.:* diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. *Si autem providendo, ordinem non servant, quod congruit creaturæ rationali, sed provideant secundùm modum brutorum animalium; & Divina Providentia de eis ordinabit secundùm ordinem, qui brutis competit: ut scilicet ea, quæ in eis, vel bona, vel mala sunt, non ordinentur in eorum bonum proprium; sed in bonum alienum, secundùm quòd in Psal. 48. v. 13. dicitur:* homo, cùm in honore esset, non intellexit &c. *Ex hoc patet, quòd altiori modo Divina Providentia gubernat bonos, quàm malos: mali enim dùm ab uno ordine Providentiæ exeunt, ut scilicet Voluntatem Dei non faciant, in alium ordinem dilabuntur, ut scilicet de eis Divina Voluntas fiat, sed boni quantùm ad utrumque sunt in recto ordine Providentiæ.* Quæ pulcra S. Doctoris doctrina benè consideranda est.

XXII. Dico quartò. Peccata ipsa non sunt extra ordinem Divinæ Providentiæ, non quidem tanquam provisa, sed tanquam permissa, & de quibus provideat. Prima pars certa est, quia providere Dei est procurare, & efficere: providet enim Deus, in quantum est causa rerum, & eò se extendit ejus Providentia, quò ejus causalitas: ut supra diximus ex D. Thom.; *& lib. 3. contragentes cap. 75.* etiam docet; unicuique autem Orthodoxo certum est, Deum nec procurare, neque causare peccata.

Secunda autem pars probatur. Deus enim peccata permittit fieri, eaque, licèt, à se non provisa, prævisa tamen, ordinat ad majus bonum, quàm sit malum, quod permittit. Porro esto peccatum permissum bonum non sit, permissio tamen ipsa bona est, & ità Deus illam vult, & malum permissum ordinat in bonum: *Ordinare* enim *malum in bonum, hoc non contrariatur bonitati* (ait D.Thom. *qu. 5. de verit art. 4. ad 10.*) *& ideò permittere malum propter aliquod bonum inde eliciendum Deo attribuitur.* Quapropter idem S. Doctor citatâ *qu. 5. de verit. art. 4. ad 1.* duplicem in Deo distinguit Providentiam: unam *approbationis*, quâ à Deo providetur id, quod aliquomodo à Deo fit: alteram *concessionis*, seu permissionis; unde (concludit) *malum, quod non est à Deo, non cadit sub providentia approbationis, sed concessionis tantùm.*

§. VI.

Solvuntur Objecta.

XXIII. PRimò arguitur. Illud, quod sibi relinquitur, non gubernatur ab alio; sed mali sibi relinquuntur: Psalm. 80. v. 15. *dimisit eos secundùm desideria cordis eorum*; ergo mali per Providentiam non gubernantur.

Confirmatur. Ad Providentiam, quâ Deus homines gubernat, pertinet, quòd eis Angelorum Custodiam adhibeat; sed Angeli custodientes quandoque homines relinquunt, ex quorum voce Hierem. 51. v. 9. *curavimus Babylonem, & non est sanata,*

nata: derelinquamus eam, & eamus; ergo mali Divinâ Providentiâ non gubernantur.

Respondeo ex D. Thom. *qu. 5. de verit. art. 7. ad* primum, *quòd secundùm hoc Deus dicitur derelinquere malos, non quòd omnino sint ab ejus Providentia alieni, sed quia eorum actus non ordinat in eorum promotionem, & præcipuè quantùm ad Reprobos*; & eâdem ratione dicitur Psalm. 33. v. 16. quòd *oculi Domini* sint *super justos*, ob specialem modum Providentiæ, *quæ repromittitur justis in præmium*, ut ait idem S. Thom. *ibi ad 3.*: ubi malis destinatur pœna; quare subditur v. 17. *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*.

Ad confirm. respondeo cum D. Thom. laudato ad 2., *quòd Angeli, qui sunt deputati hominibus ad custodiam, nunquam totaliter hominem dimittunt: sed dicuntur dimittere, in quantum ex justo Dei judicio permittunt, eum cadere in culpam, vel pœnam*. Videatur Sanctus Doctor 1. *p. qu. 113. art. 6.*

XXIV. Secundò arguitur. Omnis sapiens Provisor excludit defectus, & mala, quantùm potest, ab his, quorum curam gerit; aut ergo Deus non potest peccata, ne eveniant, impedire: & sic non est Omnipotens; aut de peccatis curam, & Providentiam non habet.

Respond. ex D. Thom. hîc 1. *p. qu. 22. art. 2. ad 2*, antecedens verum esse de Provisore particulari, secùs vero de Provisore universali, qualis est Deus: *aliter* (inquit S. Doct.) *de eo est, qui habet curam alicuius particularis, & de Provisore universali, quia provisor particularis excludit defectum ab eo, quod ejus curæ subditur, quantum potest: sed Provisor universalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius. Unde corruptiones, & defectus in rebus naturalibus, dicuntur esse contra naturam particularem; sed tamen sunt de intentione naturæ universalis, in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius universi: nam corruptio unius est generatio alterius, per quam species conservatur. Cùm igitur Deus sit universalis Provisor totius entis, ad ipsius Providentiam pertinet, ut permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum universi perfectum. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent universo. Non enim esset vita Leonis, nisi esset occisio animalium, nec esset patientia Martyrum, si non esset persecutio Tyrannorum. Unde dicit Augustinus in Enchirid. cap. 11.* Deus omnipotens nullo modo sineret, malum aliquod esse in operibus suis, nisi usque adeò esset omnipotens, & bonus, ut benè faceret etiam de malo. Et 3. *Contragentes* cap. 71. *Non esset locus justitiæ vindicativæ, si delicta non essent*. Et inferiùs. *Multum deperiret perfectionis universi, cujus pulchritudo ex ordinata bonorum, & malorum adunatione consurgit . . . sicut & silentii interpositio facit cantilenam esse suavem*. Et iterum. *Si nulla mala essent in rebus, multum de bono hominis diminueretur, & quantùm ad cognitionem, & quantùm ad boni desiderium, vel amorem: nam bonum ex comparatione mali magis cognoscitur: & dùm aliqua mala perpetrantur, ardentiùs bona optamus: sicut quantum bonum sit sanitas, infirmi maximè cognoscunt, qui etiam ad eam magis exardent, quàm sani*. Hæc D. Thomas.

XXV. Verùm dices, eundem Sanctum Doct. in 1. dist. 46. art. 3. ad 6. docere, duo esse malorum genera. *Aliqua enim mala sunt, quæ si non essent, universum esset imperfectius, illa scilicet, ad quæ consequitur major perfectio, quàm illud, quod privatur, sicut est corruptio elementorum, ad quam sequitur mixtio: & formæ mixtorum nobiliores sunt formis elementorum. Alia verò mala sunt, quæ si non essent, universum perfectius esset: illa scilicet, quibus majores perfectiones privantur, quàm in alio acquirantur: Sicut præcipuè est in malis culpa, quæ ab uno privant gratiam, & gloriam, & alteri conferunt bonum comparationis, vel aliquam rationem perfectionis, quâ etiam non habitâ, posset perfectio ultima haberi, sicut sinè patientia actu, in persecutionibus illatis, potest aliquis ad vitam æternam pervenire. Unde si nullus homo peccasset, universum genus humanum melius foret, quia etiam etsi directè salus unius occasionetur*

netur ex culpa alterius, tamen sinè illa culpa salutem consequi posset.

Respondeo tamen, verbis relatis Divum Thomam absolutè non negare, permissionem culpæ conducere ad bonum universi; contrarium enim statuit in eo articulo, & alibi passim: & in respons. ad sextum argumentum ab arguente relatum dicit: quòd *de omnibus malis universaliter verum est, quod si non permitterentur esse, Universum imperfectius esset, quia non essent natura illa, ex quarum conditione est, ut deficere possint*: quod jam docuerat *dist.* 44. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 5.; sed solùm velle, quòd, cùm sint aliqua mala, quæ formaliter, & per se ad perfectionem Universi requiruntur, & ex quibus major perfectio acquiritur, aliqua verò, quæ solùm materialiter, & non per se ad perfectionem Universi requiruntur, quia absolutè Universum sinè illis perfectum esset, neque per ea major perfectio acquiritur, inter ista mala culpæ recensenda sint, quia, etiamsi non esset peccatum persecutorum, posset homo ad gloriam aliâ viâ, quàm per martyrium, & patientiam, pervenire: unde concludit, *nec tamen hæc mala, neque illa per se ad perfectionem faciunt Universi, quia perfectionis non sunt causa, sed occasiones.* Videatur D. Thom. *qu.* 5. *de verit. art.* 4. *ad* 5., & *art.* 5. *ad* 3., & 1. *sent. dist.* 46. *art.* 3. *in corp.* Unde desumo aliam rationem, quare permissio peccati possit ad perfectionem Universi conducere. Etenim, ut Universum sit perfectum, dari debet natura, quæ sit defectibilis, nempe natura creata habens liberum arbitrium, ità, ut sine tali natura, quæ quandoque deficit, Universum non esset perfectum; cùm ergo Deus supremus, & universalis Provisor, unicuique provideat secundùm suam naturam, hinc fit, ut ad ipsum spectet permittere, ut natura hæc defectibilis aliquando deficiat, & in culpam cadat.

§. VII.

An Deus immediatè omnibus provideat.

XXVI. Notat D. Thom. 1. *p. qu.* 22. *art.* 3., quòd ad Providentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerum provisarum in finem in mente Provisoris existens: & executio istius ordinis, quæ gubernatio dicitur. His suppositis

XXVII. Dicit primò: Quòd si Providentia sumatur pro ratione ordinante res in suos fines, sic Deus immediatè per seipsum omnibus providet. Et probat, quia *in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum, & quascumque causas aliquibus effectibus præfecit, dedit eis virtutem ad illos effectus producendos*; ergo *oportet, quod ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.*

XXVIII. Dicit secundò. Si Providentia sumatur pro executione ordinis, seu pro gubernatione, Deus non immediatè omnibus per seipsum providet, sed mediis causis creatis, quas ad hoc præfecit, & quibus ad hoc virtutem dedit. Et probat, quia Deus *inferiora gubernat per superiora: non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, ut dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet*; ergo, sumtâ Providentiâ pro executione ordinis, Deus non omnibus immediatè, & per seipsum providet, sed utitur causis mediis, sic tamen, ut in istis agentibus, & cum istis Deus immediatè agat: ipse enim in omni operante immediatè agit, ut docet idem S. Doct. *qu.* 3. *de Potentia art.* 7. Ex his infertur, omnes causas, & Provisores inferiores esse executores ordinis Divini, nec rebus alium ordinem imponere, quàm eum, quem Deus ab æterno statuit, ut docet S. Doct. hòc *art.* 3. *ad* 2. Adhuc tamen liberè agunt, quia illum per consilium, & electionem exequuntur. Ut enim docet idem S. Doct. *ibi art.* 4. *in corp.* Divina Providentia *quibusdam effectibus præparavit causas necessarias, ut necessariò evenirent, quibusdam verò causas contingentes, ut evenirent contingenter, secundùm conditionem proximarum causarum.* Quare (ait ad 1.) *effectus Divinæ Providentiæ non solùm est, aliquid evenire quocumque modo, sed aliquid evenire, vel contingenter, vel necessariò. Et ideò evenit infallibiliter, & necessariò, quod Divina Providentia disponit evenire infallibiliter, & necessariò, & evenit*

con-

contingenter, *quod Divina ratio habet*, *ut contingenter eveniat*. *Cuncta* enim (ait ibi ad 2.) *eveniunt eo modo*, *quo ipse providet*, *sive necessariò*, *sive contingenter*. Sed hæc superiùs fusè tractavimus.

XXIX. Statuto igitur, quòd Deus omnibus immediatè provideat modo dicto, ait D. Thom. hôc *art.* 3. *in corp.*, *Excluditur opinio Platonis*, *quam narrat Gregorius Nyssenus* (lib. 8. de Providentia cap. 3.) *triplicem Providentiam ponentis*. *Quarum prima est summi Dei*, *qui primò*, *& principaliter providet rebus spiritualibus*, *& consequenter toti mundo*, *quantùm ad genera*, *& species*, *& causas universales*. *Secunda verò Providentia est*, *quâ providetur singularibus generabilium*, *& corruptibilium*. *Et hanc attribuit Diis*, *qui circumeunt Cœlos*, *idest substantiis separatis*, *quæ movent corpora cœlestia circulariter*. *Tertia verò Providentia est rerum humanarum*, *quam attribuebat Dæmonibus*, *quos Plato ponebat medios inter nos*, *& Deos*, *ut narrat Augustinus* (lib. 9. de Civit. Dei cap. 1., & 2., & lib. 8. cap. 14.)

Hæc dicta sint de Providentia, ut dicit rationem ordinis. Cæterum si sumatur Providentia pro executione ordinis, & gubernatione, docet idem S. Doctor *qu.* 5. *de veritate art.* 8., quòd corporales creaturæ sic Divinæ subduntur Providentiæ, ut mediâ Angelicâ creaturâ regantur, & ejus ministerio disponantur, quo movent superiora corpora, ex quorum motibus inferiorum corporum motus causantur. *Articulo* etiam 9. docet, inferiora corpora per superiora, & cœlestia corpora Divinæ Providentiæ subdi, quæ eis mediantibus omnia disponit, & gubernat. Unde concludit, *& ideò ponimus*, *corpora cœlestia esse causam inferiorum per viam motus tantùm*, *& sic esse media in opere gubernationis*, *non autem in opere creationis*.

§. VIII.

De Actibus Humanis.

XXX. Circa verò actus humanos, an à Divina Providentia gubernentur mediis corporibus cœlestibus? Ibid. *art.* 10. dicit, quòd *de iis fuit error multiplex*. *Quidam enim posuerunt*, *actus humanos ad Divinam Providentiam non pertinere*, *nec reduci in aliquam causam*, *nisi in Providentiam nostram*: *& hujus positionis videtur fuisse Tullius*, *ut dicit August. l.* 5. *de Civit. Dei c.* 9., Eo quòd timeret Tullius, ne si Dei præscientiam, & Providentiam admitteret, cogeretur etiam admittere, omnia fato, & necessitate evenire, nihilque esse liberum, ac in nostra potestate, ut refert, & refutat S. Augustinus citato loco.

Et ideò (pergit S. Thomas) *quidam omnes actus voluntatis reduxerunt in corpora cœlestia*, *ponentes*, *sensum*, *& intellectum idem esse in nobis*, *& per consequens omnes virtutes animæ corporales esse*, *& ità actionibus corporum cœlestium subdi*. Hoc ergo errore rejecto, quia & fide, & ratione naturali constat hominem esse compositum ex corpore, & spiritu, intellectum autem, & voluntatem convenire homini eâ ratione, quâ spiritu præditus est. Et insuper, quia ex hac positione *sequeretur*, *quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones*, *sicut cætera animalia*, *in quibus non sunt*, *nisi vires animæ corporeis organis alligatæ*, *nam illud*, *quod fit in istis inferioribus*, *ex impressione corporum cœlestium naturaliter agitur*: *& ità sequeretur*, *quòd homo non esset liberi arbitrii*, *sed haberet actiones determinatas*, *sicut & cætera res naturales*, *quæ manifestè sunt falsa*, *& conversationi humanæ contraria*. Ità S. Thom. 1. p. qu. 115. art. 4.

XXXI. Statuit ergo Angelicus Magister, solum Deum directè, & per se de actibus humanis, ideft à ratione deliberata procedentibus, immediatè providere, neque in illos actionem ullam habere cœlestia corporea. Probat *qu.* 5. *de veritate* citatâ *art.* 10., quia solus Deus immediatè est finis humanæ vitæ, ejus enim visione perfruentes homines beatificantur: & ideò ipse solus imprimere potest in voluntatem nostram; quare 1. 2. *qu.* 9. *art.* 6. docet, Deum solum posse intrinsecè movere, & inclinare voluntatem, quia ipse solus est causa voluntatis.

Quòd verò corpora cœlestia in voluntatem

tatem, sicut neque in intellectum, directè agere non possint, ostendit 1. *p. qu.* 115. *art.* 4. citato, quia corpora cœlestia directè solùm possunt agere in corpus, & in actum, qui organi corporei actus est, per se quidem in corpus, in vires autem animæ, quæ sunt actus organorum corporeorum, directè quidem, sed per accidens, in quantum scilicet agunt in corpus, quod est earum organum, & cui vires istæ sunt alligatæ: in ea tamen, quæ nec sunt corpora, nec actus organi corporalis, corpora cœlestia agere nullatenus possunt; sed intellectus, & voluntas, neque sunt corpus, neque actus organi corporei, sed purè spirituales: ergo in ea agere &c.

XXXII. Confirmatur. Cùm corpora Cœlestia non imprimant directè, nisi in corpora, si essent causa humanorum actuum, aut hoc esset in quantum imprimunt in corpora nostra, aut in quantum imprimunt in corpora exteriora, nimirùm aliqua corporalia nobis præsentando; sed neutro modo; ergo &c. Min. probatur: nam ex corporum cœlestium immutatione in nostro corpore ad summum possunt in nobis excitari quædam passiones magis, vel minùs vehementes, quæ tamen non sunt sufficiens causa, ut eas voluntas sequatur: cùm esto vir incontinens voluntariè inducatur ad eas sequendas, continens tamen non inducitur, sed eis resistit. Multò minùs actus humanus sequitur ex impressione corporis cœlestis in corpus nobis exterius præsentatum: cùm experientia doceat, quòd ad occursum alicujus delectabilis, puta cibi delicati, vel pulchræ mulieris, vir temperatus non movetur ad ea objecta eligenda, intemperatus verò movetur.

XXXIII. Notat tamen S. Thomas locis laudatis, quòd etsi impressio corporis cœlestis directè nihil influere possit in actus intellectus, & voluntatis, indirectè tamen, & per accidens ad eam pertinere possunt, puta dando occasionem, ut vel intellectus intelligat, aut voluntas velit, eo quia tam intellectus, quàm voluntas pro hoc statu aliquid à ministerio sensuum, & viribus inferioribus organo corporeo alligatis accipiunt. Aliter tamen intellectus, aliter voluntas. Nam intellectus, cùm naturaliter moveatur à sensitiva apprehensiva virtute eo modo, quo objectum movet potentiam, quia phantasma se habet ad intellectum, sicut color ad visum, ut dicitur *in 3. de anima*, ideò intellectus, ut rectè cognoscat, quasi ex necessitate indiget rectâ dispositione partis sensitivæ; quare perturbatâ vi sensitivâ interiori, puta imaginativâ, de necessitate perturbatur intellectus: ut videmus in amentibus, & phreneticis, in quibus læso organo phantasiæ actio intellectus perturbatur.

Non sic tamen voluntas: *appetitus* enim *sensitivus non* est *naturaliter motivus voluntatis; sed è converso: quia appetitus superior movet appetitum inferiorem, sicut sphæra sphæram, ut dicitur in 3. de anima: & quantumcumque appetitus inferior perturbetur per aliquam passionem iræ, vel concupiscentiæ, non oportet, quòd voluntas perturbetur, imò habet potentiam repellendi hujusmodi perturbationem, ut dicitur Gen. 4. v. 7.* sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius. Ità D. Thom. *q. 5. de verit. art. 10. citato*, qui concludit: *& ideò ex corporibus cœlestibus non inducitur aliqua necessitas, nec ex parte recipientium, nec ex parte agentium in actibus humanis, sed inclinatio sola, quam etiam voluntas repellere potest per virtutem acquisitam, vel infusam.*

XXXIV. Hinc ex corporum cœlestium impressionibus nullum judicium certum de contingentibus, & liberis eventibus formare possunt Astrologi, ut docet D. Thom. 2. 2. *qu.* 95. *art.* 5. similem divinationem repellens, & damnans, ut illicitam. Quare Astrologia judiciaria meritò confixa fuit à Sixto V. in *Bulla anno* 1585., quia quâcumque dispositione à syderibus impressâ in corpore, sive interiùs, sive exteriùs, nulla necessitas libero arbitrio imponitur, sed contra inclinationem cœlestium corporum in vires sensitivas, sive in quodcumque aliud exteriùs alliciens impressam, potest homo operari.

XXXV. Cur autem ex prædictione astrorum Astrologi frequenter vera prænuncient, rationes variæ esse possunt. Prima. Quia major pars hominum sequitur motus passionum, minor pars eas reprimit

primit: ità fit, ut Astrologus frequentiùs verum dicat, dùm prænunciat de aliqua multitudine, & indefinitè, quàm de uno homine singulari. Si enim una multitudo hominum cholericorum ponatur, non de facili continget, quin ad iracundiam moveantur, quod de quolibet singulari potest accidere, & de facto accidit. Quare D. Thom. 3. *contragentes cap. 85.* refert, & probat dictum Ptolemæi in centiloquio, *quòd Astrologus non debet dicere rem specialiter, sed universaliter: quia scilicet impressio stellarum in pluribus sortitur effectum, qui non resistunt inclinationi, quæ est ex corpore, non autem semper in hoc, vel illo, qui fortè per rationem naturali inclinationi resistit.*

Secunda ratio. Quia Dæmones curiositati Astrologorum sese immiscentes, eis etiam nescientibus suggerunt, quæ aut ingenii subtilitate, aut callidiore experientiâ noverunt, aut ab Angelis, Deo ità volente, discunt, vel etiam, quæ ipsimet Dæmones facturi sunt. Ità S. Augustinus lib. 2. de Genes. ad litt. cap. 17. concludens: *Quapropter bono Christiano, sive Mathematici, sive quilibet impiè divinantium, & maximè dicentes vera, cavendi sunt: ne consortio Dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant.* Utramque præfatam rationem dat Divus Thomas 2. 2. *qu. 95. art. 5. ad 2.*, & *qu. 5. de verit. art. 10. ad 7.*

Tertia. Quia Deus punire volens curiositatem illorum, qui Astrologos consulunt, permittit, ut *multa præterita, & futura* ab Astrologis *dicantur, nec aliter accidant, quam dicuntur; multaque observantibus secundùm observationes suas eveniant, quibus implicati curiosiores fiant, & sese magis, magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris.* Ità S. Augustinus *lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 23.*

Quarta. Quòd homo, cui Astrologus prædicit prospera, his magnam fiduciam concipit, & toto studio conatur, ùt eveniant; Cui verò hæc tristia sunt prædicta, animum abjicit, nihilque tentat; ideòque quòd eveniant illa, humanæ potiùs diligentiæ tribuendum est, & quòd ista contingant, humanæ inertiæ, quàm Astrologi divinationi, est adscribendum.

Postrema est. Quia ea, quæ, ut prædicta erant, acciderunt, diligenter notantur: cætera verò, vel occultantur, vel excusantur. Quòd si hæc etiam notarentur, incomparabiliter plura deprehenderentur aliter evenisse, quàm, prædixerat Astrologus. Satis sint hæc, ut vanitatis divinationum aliquod specimen exhiberem, & ut ostenderem, de actibus humanis, & eventibus contingentibus solum Deum certam habere scientiam, & Providentiam. Quòd si Studiosus optaverit pleniùs instrui, adeat D. Thom., & percurrat totam Quæst. 95. 2. 2.

DUBIUM III.

An Providentia sit formaliter actus Intellectus, vel Voluntatis?

§. I.

Non consistit æqualiter in utroque actu.

I. Concurrere ad Providentiam (idem est de Prædestinatione, quæ species quædam est Providentiæ) actum intellectus, & voluntatis, certum est, & D. Thomas apertè docet: est enim hoc multis virtutibus commune exigere ad sui consistentiam actus utriusque potentiæ. Sic fides exigit affectum credulitatis in voluntate, quæ dici solet pia affectio, & assensum veritati revelatæ in mente, quia nemo assentitur, & credit, nisi volens. Sic Providentia requirit rectam intentionem in voluntate circa omnes materias virtutum, & ordinationem in mente, quâ de agendis disponit. Similiter ergo Providentia, quæ est prudentiæ pars, debet investigare, procurare, & ordinare de mediis ad finem consequendum idoneis, quod pertinet ad intellectum; & rursùs, quia hæc ordinatio debet esse efficax, & ex intentione finis, aliàs esset fortuita, requirit etiam actum voluntatis, ex cujus impulsu efficacia habetur, & cujus actus est intentio finis. Cùm ergo certum sit, ad Providentiam concurrere actum utriusque potentiæ, intellectus nimirum, & voluntatis, difficultas est, in quonam ex istis formaliter, & essentialiter Providentia (sicut & Prædestinatio) locanda sit.

II.

II. Placere enim non potest opinio quorumdam, scilicet Molinæ, & aliorum, in utroque actu æqualiter Providentiam constituentium; eo quia videtur ipsis, quòd S. Augustinus utroque actu explicet Providentiam Prædestinativam dicens, quòd est *præscientia, & præparatio beneficiorum Dei*.

Placere, inquam, non potest. Tùm quia, ut infra dicam ex D. Thoma, Providentia in solo actu intellectus consistit, præsupponente tamen actum voluntatis. Tùm quia sicut ipsæ potentiæ Intellectus, & Voluntas ità se habent in operando, ut non æquè immediatè procedant, sed una sequatur aliam, & invicem se præcedant, movendo: movetur enim voluntas ab intellectu proponente objectum, & rursùs intellectus movetur à voluntate ad exercitium; ità actus, seu virtutes talium potentiarum debent ordine quodam procedere, & unam se habere ad aliam, ut moventem, aliam, ut motam, unam præsuppositivè, aliam consecutivè, non utramque ad eundem actum ex æquo formaliter, & constitutivè concurrere: Non enim dici potest, actum intellectus, & voluntatis ità constituere unam Virtutem, sicut materia, & forma constituunt unum essentiale compositum, quia eo modo solùm possunt concurrere, quo natura suarum potentiarum permittit; Sed potentia intellectiva, & volitiva tales sunt, ut una earum se habeat ad aliam, tanquam antecedens, & movens, alia ut consequens, & mota; Ergo earum actus non possunt convenire tanquam partes, & extrema simul, & ex æquo essentialiter constituentia, sed tantùm concurrere unus antecedenter, alius consequenter juxta suam naturam.

III. Confirmatur. Sicut ad Providentiam concurrunt actus intellectus, & voluntatis, ità ad Fidem, & Prudentiam, & ad alias Virtutes morales: ad Fidem enim concurrit, præter actum intellectus, pia motio, ad Prudentiam recta intentio circa finem, electio circa media, & ad alias Virtutes morales recta electio voluntatis, moderatio passionum in appetitu sensitivo &c.; sed nullus dicit, Fidem ex æquo constitui per piam motionem voluntatis, & assensum intellectus, Prudentiam per rectam intentionem finis, & ordinationem mediorum, & Virtutes morales in his pluribus actibus ad diversas potentias pertinentibus essentialiter collocandas esse; ergo neque dicendum est, Prudentiam, quamvis actus intellectus, & voluntatis requirat ad sui perfectionem, in utroque ex æquo, & essentialiter consistere.

IV. Explicat hoc magis D. Thomas *qu. 14. de Verit. art. 4.*, ubi quærens, in quo tanquam in subjecto sit Fides? referens opinionem aliquorum eam collocantium in intellectu, & voluntate simul: *quidam* (inquit) *dixerunt, fidem esse in utraque vi, scilicet affectiva, & cognoscitiva; quod nullo modo potest esse, si intelligatur, quòd in utraque sit ex æquo: Unius enim habitus oportet esse unum actum, nec potest esse unus actus ex æquo duarum potentiarum.* Ex his hanc formo rationem. Sicut Fides, ità Providentia est unus habitus habens unum actum, non unitate ordinis, & aggregationis; sed unitate specificâ, & per se tali; sed non potest esse unus actus ex æquo duarum potentiarum, maximè unitate specificâ, & per se tal; ergo &c. Idem de Providentia, & Prædestinatione expressè docet S. Præceptor locis §. *sequenti* adducendis.

V. Neque Adversariis favet S. Augustinus. Dùm enim dicit, quòd Prædestinatio est *præscientia, & præparatio beneficiorum Dei*, nomine *præparationis* non indicavit actum aliquem voluntatis, sed actum intellectus practici, ordinantis, & præparantis media, ac si diceret, *Prædestinatio est præscientia, non otiosa, & merè speculativa, sed præparativa, & ordinativa mediorum ad finem*. Unde D. Thom. 1. p. qu. 23. art. 2. ad 3.: *talis* (inquit) *præparatio est prædestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendum, in quantum præconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab æterno præparavit, prædestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.* Et qu. 6. *de verit. art. 1. ad 12.* simili argumento respondens: *præparare* (inquit) *vel ordinare est motiva potentiæ tantùm, sed motiva non solùm est voluntas, sed etiam ratio practica, ut patet in 3. de anima.*

§. II.

§. II.

An Providentia formaliter consistat in solo actu Intellectus, præsupponente actum Voluntatis.

VI. Supposito, Providentiam, & Prædestinationem non consistere ex æquo in actu intellectus, & voluntatis, superest inquirere, in quonam ex illis principaliter, & in recto constituenda sit; an in actu voluntatis connotante actum intellectus; an in actu intellectus connotante, & supponente actum voluntatis?

Circa quod Antiqui, ut Gabriel, Aureolus, aliique à D. Thoma alieni volunt, Providentiam incipere quidem ab intellectu, proponente convenientiam mediorum ad finem, sed consummari, & essentialiter consistere in actu voluntatis, nimirum in electione mediorum, quæ idonea judicata fuerunt, & proposita ab intellectu voluntati. Huic sententiæ adstipulantur Mediistæ, qui Providentiam Divinam duos tantùm actus volunt importare, ad differentiam Providentiæ creatæ: unum ex parte intellectus, & hunc dicunt esse notitiam possibilitatis rei faciendæ, vel saltem scientiam conditionatam, & mediam de mediorum futuritione (de quo inferius dicemus): alterum ex parte voluntatis eligentis, & in hoc dicunt formaliter consistere Providentiam. His pro ea parte, quâ statuit Providentiam in voluntate, adjungitur Scotus cum sua Schola. Attamen S. Thomas cum suis veris discipulis Providentiam, & Prædestinationem statuit in actu Intellectus practici, non quidem præcedente, sed supponente actum voluntatis. Cum hoc ergo S. Doctore

VII. Dico. Providentia, & Prædestinatio formaliter, & essentialiter, seu in recto consistit in actu intellectus practici, connotante tamen, & supponente actum voluntatis. Ità S. Doctor passim. Primò hàc *qu. 22. art. 1. ad 3.* ubi ait: *Ad 3. dicendum, quòd providentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem. Unde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum.* Secundò *qu. 5. de verit. art. 5. Providentia* (inquit) *includit & scientiam, & voluntatem; sed tamen essentialiter in cognitione manet, non quidem speculativa, sed practica.* De prædestinatione autem *qu. 6. de verit. art. 1.*, ubi quærit, an *Prædestinatio ad scientiam, vel voluntatem spectet?* resolvit, spectare ad scientiam his verbis: *Unde sicut de providentia suprà dictum est, quod consistit in actu rationis, sicut & prudentia, cujus est pars, eo quòd solius rationis est dirigere, vel ordinare: ità etiam & Prædestinatio in actu rationis consistit dirigentis, vel ordinantis in finem. Sed ad directionem in finem praexigitur voluntas finis: nullus enim aliquid ad finem ordinat, quod non vult.* Hæc adeò certa sunt, ut de mente S. Doctoris nullum ambigendi relinquant locum.

VIII. Probatur ergo ratione ex Divo Thoma desumtâ. Primò sic. Actus proprius, & formalis Providentiæ est dirigere, & ordinare res in finem præintentum: quare Providentia definitur, quòd sit *ratio ordinis rerum in finem, in Provisore existens;* sed ordinare est actus proprius intellectus, non voluntatis; ergo &c. Min. probatur. Tùm quia dirigere, & ordinare ad finem est quodammodo ratiocinari ex fine, ut principio, ad media, ut docet D. Thom. *qu. 5. de verit. art. 1.;* ratiocinari autem, sive in speculabilibus, sive in practicis actus intellectus est. Tùm quia dirigere, & ordinare est unum conferre, & comparare cum altero, quod nonnisi cognitione comparativâ fit: unde 1. *Metaph. cap. 2.* dicitur *sapientis est ordinare.* Tùm quia voluntas non facit sibi objectum, sed illud prosequitur, ut sibi ab intellectu propositum; ergo non facit ordinem inter objecta, sed ea prosequitur, secundùm ordinem factum ab intellectu.

IX. Secundò probatur. Providentia est Prudentiæ pars; sed Prudentia est formaliter in intellectu: est enim una ex virtutibus intellectualibus; quare ab Arist. definitur, quòd sit *recta ratio agibilium;* ratio autem in intellectu est: unde D. Augustinus lib. 83. quæst. qu. 61. *Prudentia* (inquit) *est cognitio rerum appetendarum,*

& fugiendarum: & Isidorus lib. 10. Etymologiarum, *Prudens* (ait) *dicitur quasi porrò videns, perspicax enim est, qui & incertos prævidet casus*. Ex quibus Divus Thomas 2. 2. *qu*. 47. *art*. 1. Sic concludit. *Visio autem non est virtutis appetitivæ, sed cognoscitivæ. Unde manifestum est, quòd prudentia directè pertinet ad vim cognoscitivam .... cognoscere autem futura ex præsentibus, vel præteritis, quod pertinet ad prudentiam, propriè rationis est, quia hoc per quandam collationem agitur. Unde relinquitur, quòd prudentia propriè sit in ratione*.

Confirmatur. Sicut Ars est recta ratio factibilium, ità Prudentia est recta ratio agibilium, & Providentia ratio ordinis rerum in finem. Rursùs sicut ad opus artis consummandum aliæ potentiæ concurrunt, ità & ad consummandum opus Prudentiæ, & Providentiæ; sed in omnium sententia essentialiter Ars in intellectu completur, ejusque actus in recto, & formaliter est in intellectu; ergo idem dicendum est de Prudentia, & Providentia. Quapropter sicut objectum artis est factibile, ut ordinatè faciendum, ob quam rationem pertinet directè ad intellectum; ità res, ut rectè agibilis, & ordinabilis in finem, est objectum prudentiæ, & providentiæ, & ob hanc rationem debet in recto ad intellectum pertinere.

X. Secunda verò pars, quòd actus Providentiæ connotet, ac supponat actum Voluntatis, patet ex D. Thoma superiùs allato: nullus enim prudenter ordinat res in finem, nisi suppositâ intentione, & voluntate finis, quæ ipsum efficaciter ad hoc moveat. Unde D. Thom. *qu*. 5. *de verit. art*. 1. postquam dixit, quòd ordinatio eorum, quæ sunt ad finem, est per modum cujusdam ratiocinationis, cujus principia sunt fines: subdit: *& ideò ad hoc, quòd quis sit prudens, requiritur, quòd benè se habeat circa ipsos fines ...* *Et ideò ad prudentiam requiritur & intellectus finium, & virtutes morales, quibus affectus rectè collocetur in fine .... in omnibus autem viribus, & actibus animæ ordinatis hoc est commune, quòd virtus primi salvatur in omnibus sequentibus, & ideò in prudentia quodam modo includitur, & voluntas*. Et *qu*. 6. *de verit. art*. 1. hâc ratione concludit, quòd *Prædestinatio præsupponit dilectionem, per quam Deus vult salutem alicujus .... præexigitur etiam electio, per quam ille, qui in finem infallibiliter dirigitur, ab aliis separatur, qui non hoc modo in finem diriguntur .... & ideò Prædestinatio præsupponit electionem, & dilectionem, electio verò dilectionem*.

§. III.

Solvuntur opposita.

XI. Objiciunt primò contra primam partem. Prædestinatio pertinet formaliter ad voluntatem; ergo & Providentia, cuius Prædestinatio est pars. Ant. prob. quia in Scriptura Prædestinati vocantur *electi*, & *dilecti*. Insuper Prædestinatio dicitur *electio*, & *propositum* ad *Ephes*. 1. *v*. 4., *Rom*. 8., *v*. 7.

Ad hoc jam respondit D. Thom. *qu*. 6. *de verit. art*. 1. citato *ad* 2., quòd Prædestinatio dicitur electio, non quia formaliter sumta in actu electionis consistat, sed radicaliter, quia nimirum actus formalis prædestinationis radicatur, & originatur à dilectione, & electione: ideò enim Deus prædestinatione aliquos efficaciter ordinat ad salutem, quia eos dilexit, & elegit ante mundi constitutionem: *prius enim est* (ait D. Thom. ibi ad 3.) *accipere illum, qui dirigitur in finem, quàm ipsum dirigere in finem, & ideò electio in proposito Prædestinationis præcedit*. Licèt autem scientia præcedat voluntatem, si referantur ad idem, quia nil volitum, quin præcognitum, si tamen referantur ad diversa, voluntas potest præcedere scientiam. Sic loquitur D.Thomas citatus.

XII. Sed dices primò. Damascenus *lib*. 2. *de fide cap*. 20. dicit, quòd Providentia est *voluntas Dei, propter quam omnia, quæ sunt, convenientem deductionem suscipiunt*. Quod idem dixerat Gregorius Nyssenus relatus à D. Thoma 3. *contragent. cap*. 73. Boethius insuper 4. *de Consolat. prosa* 7. *Deus* (inquit) *suâ bonitate gubernat mundum*; bonitas autem ad voluntatem pertinet.

XIII. Secundò. Sicut Providentia dicit ordinationem, quæ est ab intellectu, ità

ità dicit efficaciam, quæ est à voluntate; ergo si ob ordinationem ponitur in intellectu, cur ob efficaciam non ponetur in voluntate? eo vel maximè, quòd Prædestinatio in hoc differt à simplici Providentia, quòd illa efficaciter ordinat in finem, ista non.

Respondetur ad primam instantiam ex D. Thom. *q. 5. de verit. art. 1.* ad 1., *quòd pro tanto Damascenus dicit, Providentiam esse voluntatem, quia voluntatem, includit, & præsupponit.*

Sed dices. Si actus intellectus supponit actum voluntatis; ergo supponit rem volitam cum omnibus circumstantiis; ergo supponit eam futuram: quia efficacia voluntatis, ut diximus, est ratio, cur res sit futura, omni alio secluso; ergo actus, qui consequitur in intellectu, non erit formalis Providentia, sed Providentiam, & rem provisam supponet.

Respondetur; distinguen. primum consequens, supponit rem volitam absolutè, co. consequentiam, volitam ordinato modo, nego co.; & eodem modo dico ad id, quod infertur. Cùm autem additur, quòd efficacia voluntatis est ratio, ut aliquid sit futurum, omni alio secluso, distinguo, omni alio secluso dante efficaciam, concedo; hanc enim sola dat voluntas: omni alio secluso ordinante, & applicante rem volitam debito modo, nego. Ordinare autem ad executionem debito modo rem volitam, qui est actus proprius Providentiæ, ab intellectu est, sicut eam debito modo exequi est à potentiis executivis, licèt efficacia sit à voluntate, & ab ea originetur.

Etsi autem (inquit D. Thom. *qu. 6. de verit. art. 1. ad 5.*) *causalitas non sit de ratione scientiæ, inquantum hujusmodi, est tamen de ratione scientiæ, in quantum est dirigens, & ordinans in finem, quod non est voluntatis, sed rationis tantùm: sicut etiam intelligere est de ratione animalis rationalis, non inquantum est animal, sed inquantum est rationale.*

XIV. Ad secundam instantiam dico, aliter spectare ad Providentiam esse ordinativam, & directivam, aliter efficaciam in ordinando. Esse enim ordinativam est proprius actus, & character Providentiæ, & prudentiæ, ut ab aliis virtutibus condistinctæ: unde cum ordinare sit actus proprius intellectus practici, sequitur, eam in intellectu potiùs esse ponendam. At efficacia non est ità propria providentiæ, quin conveniat etiam potentiis executivis, quæ similiter à voluntate accipiunt efficaciam ad executionem; ideòque sicut efficacia, quamvis inclusa in executione, non facit, ut voluntas sit illa, quæ immediatè exequatur: ità efficacia, quamvis inclusa in ordinatione, non facit, ut voluntas sit illa, quæ immediatè ordinet, ac provideat, sed potiùs ut in ordinatione, velut quid præsuppositum, includatur.

Ad id, quod additur, dico, quòd cùm Prædestinatio sit pars Providentiæ, si hæc in ordinatione pertinente ad intellectum consistit, etiam illa ad intellectum directè spectare debet. Differentia ergo inter Providentiam in genere, & Prædestinationem stat in hoc, quòd Providentia precisè dicit ordinem, Prædestinatio autem dicit ordinem, & eventum. Ità D. Thom. *qu. 6. de verit. art. 1.* in corp. *In qualibet enim ordinatione ad finem est duo considerare; scilicet ipsum ordinem, & exitum, vel eventum ordinis: non enim omnia, quæ ad finem ordinantur, finem consequuntur. Providentia ergo ordinem in finem respicit tantùm; unde per Dei providentiam omnes homines ad beatitudinem ordinantur: sed Prædestinatio respicit etiam exitum, vel eventum ordinis, unde non est nisi eorum, qui gloriam consequuntur. Sicut igitur se habet Providentia ad impositionem ordinis, ità se habet Prædestinatio ad ordinis exitum, vel eventum ... Unde sicut de providentia supra dictum est, quòd consistit in actu rationis, sicut & prudentia, cujus est pars, eo quòd solius rationis est dirigere, vel ordinare: ità etiam & Prædestinatio in actu rationis consistit dirigentis, vel ordinantis in finem.* Quòd verò Prædestinatio respicit non solùm ordinem, sed eventum ordinis, hoc non facit immediatè voluntas, sed hoc *facit ratio à voluntate mota*, ut ait D. Thom. laudatâ *qu. 6. de verit. art. 2.*; unde sequitur, Prædestinationem supponere quidem voluntatem efficaciter moventem, non tamen in voluntate consistere.

Dices. Prædestinatio, etiam quatenus Providentia est, dicit curam, solicitudi-

nem, & studium de rectè disponendis ad finem; sed hæc solicitudo, & cura est actus proprius virtutis studiositatis, quæ residet in voluntate, ut docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 166. *art.* 2. *ad* 2.; ergo &c.

Respondeo, actum Providentiæ esse curam, & solicitudinem, ut res ordinentur in finem: actum verò studiositatis esse curam, & solicitudinem, ut res fiant secundùm appetitum rectum: quare motio appetitus respectu studiositatis se habet de formali, respectu verò providentiæ solùm de connotato. Videas D. Thom. *loco citato*.

XV. Objiciunt secundò. Ordinare non est actus solius intellectus, sed etiam voluntatis; ergo &c. Ant. prob. primò. Sicut cognoscere unum propter aliud est ordinare unum ad aliud, ità etiam velle unum propter aliud; sed voluntas vult unum propter aliud, nempe media propter finem; ergo voluntas ordinat unum ad aliud.

Secundò prob. ant. Habitus Caritatis residet in voluntate; sed hic est ordinativus, & imperativus; ergo &c. Min. prob. habitus enim Caritatis imperat, & ordinat actus aliarum virtutum ad suum finem, & ex tali imperio, & ordinatione fiunt meritorii.

Tertiò. D.Thomas in 1. *Annibald. dist.* 1. qu. unicâ art. 2. *uti* (inquit) *ordinationem quandam importat;* sed usus est actus voluntatis, ut docet idem S. Præceptor 1. 2. *qu.* 16. *art.* 1. 1.; ergo &c.

Respondetur, negando ant., ad primam probat. dist. maj., velle unum propter aliud est ordinare, quasi passivè, prosequendo res eum ordine in illis invento, conc. maj., activè, & quasi faciendo in illis ordinem, nego maj. Ordinare enim activè, quod proprium est Providentiæ, & Prædestinationis, quæ est transmissio, & ordinatio creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ, solius rationis, & intellectus est. At dùm voluntas vult unum propter aliud, nil aliud facit, quàm prosequi illa juxta ordinem, quo ab intellectu ordinata sunt: sequitur enim in omnibus ductum rationis. Unde aliud est ordinare, aliud ordinatè velle. Ordinare solius rationis proprium est. Ordinatè velle convenire potest voluntati, dùm ea vult, quæ ab intellectu ordinata sunt; unde si in actibus voluntatis est ordo, is non est factus à voluntate, sed is, quem in actibus voluntatis actus intellectus inducit.

XVI. Dices. Non minùs proprium est voluntatis movere quoad exercitium, quàm intellectus activè ordinare unum ad aliud; sed intellectus ex participatione voluntatis movet quoad exercitium voluntatem, & alias potentias, ut tenent omnes Thomistæ; ergo & voluntas ex participatione intellectus potest activè ordinare.

Respondeo, dist. min., movet quoad exercitium appetitivè, nego min., ordinativè, imperativè, & denunciativè, concedo min. Movere quoad exercitium dupliciter contingit. Uno modo appetitivè, & hoc ità proprium est voluntatis, ut neque ex participatione illius possit intellectui convenire. Alio modo imperativè, ordinativè, applicando potentias executivas, & etiam ipsam voluntatem ad actum, eum imperando, & hoc potest ex participatione voluntatis intellectui convenire, actus enim voluntatis antecedens, virtualiter perseverans in actu imperii imprimit in illo efficaciam ad intimandum exercitium aliis potentiis. At ordinare uno tantùm modo contingit, nempe cognoscendo unum, illudque ad aliud comparando, ideòque voluntati, aut alteri potentiæ, quæ cognoscitiva non sit, nullo modo neque participativè communicari potest.

XVII. Ad secundam probat. antecedentis, dist. min., est ordinativus, & imperativus formaliter, & elicitivè, nego min., causaliter, & motivè, seu applicativè, conc. min. Habitus itaque Caritatis dicitur ordinare actus aliarum Virtutum, non quia eliciat actum imperii, qui est formalis ordinatio, sed quia movet intellectum, ut mediâ Prudentiâ infusâ, aut mediâ Fide ordinet actus aliarum Virtutum, eosque imperet, faciendo, ut aliæ Virtutes operentur propter finem ipsius Caritatis, puta ut misericordia det eleemosynam ob Dei amorem.

Neque dicas, ex hoc sequi, meritum in actibus aliarum Virtutum principaliùs fore à fide, & Prudentia infusa, quàm à Caritate.

Nam hoc est falsum. Etenim esto imperium

perium non sit à Caritate elicitivè, sed à Fide &c., quia tamen non est ab ista, nisi ut mota à Caritate, ideò isti principaliùs tribuitur, quia causa movens principaliùs concurrit, quàm causa mota; nec Fides, aut Prudentia infusa unquam imperarent aliis Virtutibus, ut agerent propter finem Caritatis, nempe propter Deum summè dilectum, nisi à Caritate moverentur, & ideò imperant, quia ab ea moventur.

XVIII. Tertiò objiciunt specialiter de Prædestinatione. In illo actu formaliter ponenda est Prædestinatio, qui ut causa infert infallibiliter principalem effectum Prædestinationis; sed hoc ipso quòd Deus efficaciter velit Petro tribuere gloriam, Petrus infallibiliter eam consequetur, & hoc ipso distinguitur à non Prædestinato; ergo &c.

Respondeo, distingu. maj., qui ut causa proxima infert &c., conc. maj., ut causa radicalis, & remota, nego maj.; & similiter disting. min. Quia esto totum prædestinationis negotium, & tota series actuum, qui ad prædestinationis effectum influunt, originem ducant ab illa voluntate, quâ Deus elegit aliquos præ aliis, & ex hac radicaliter Prædestinatus à non Prædestinato secernatur; Prædestinatio tamen, ut est actus Providentiæ specialis, quo pacto dicit rationem ordinis aliquorum ad salutem, consistit in actu ordinativo: & ideò in actu intellectus; & licèt efficaciam, quâ secernitur à Providentia generali, accipiat ab actu electionis ad gloriam, hoc solùm evincit, actum voluntatis efficacem præxequiri ad Prædestinationem formalem, ut quid necessariò connotatum, & præsuppositum.

DUBIUM IV.

In quonam ex actibus Intellectus formaliter consistat Providentia?

§. I.

Quædam pro intelligentia exponuntur.

I. Stabilito Providentiam Divinam, ac Prædestinationem consistere formaliter, & in recto in actu Intellectus, conveniunt omnes, eam pertinere ad partem illam intellectus, quæ practica est, & non purè speculativa; finis enim providentiæ, sicut & prudentiæ, non est pura veritatis cognitio, aut indagatio quidditatum, vel naturarum rerum, sed directio, & ordinatio earum, nempe mediorum ad consecutionem finis, & proinde ad aliquid practicè agendum; quo fit, ut in parte practica intellectus collocanda sit, ut superiùs ex D. Thoma *qu. 5. de verit. art. 1.* diximus.

II. Porrò in agendo aliquo negotio quatuor actus, tùm ex parte intellectus, tùm ex parte voluntatis concurrere solent, quibus tota applicatio ad finem, & media concluditur. Primus enim actus intellectus est, quo proponit voluntati bonitatem, & convenientiam finis in se: Cui correspondet in voluntate simplex volitio finis: quæ ideò dicitur simplex, quia hoc actu incipit voluntas amare finem, absque ullo ordine ad media, quibus talis finis est assequibilis.

Post hunc voluntatis actum sequitur in intellectu judicium, quo judicat, bonum esse, talem finem assequi: & ideò proponit voluntati, conveniens esse, illum procurare, & assequi. Ex hoc oritur in voluntate intentio efficax finis, quâ incipit amare finem, non secundùm se, sed cum ordine ad media, quæ possunt ad illum perducere, ideòque dicitur intendere, quia voluntas non jam præcisè complacet in illo, sed in illum tendit. Ex hac intentione finis surgit in intellectu consilium, inquisitio, & judicium, quo quasi per modum sententiæ determinat ex multis illud medium, quod aptius cognovit ad finem jam intentum adipiscendum, illudque proponit voluntati, ut acceptandum: In qua oritur actus, qui vocatur electio, quâ ex variis mediis, quæ conducere possent ad finem, acceptat, & eligit illud, quod aptius, & convenientius judicavit intellectus, eique ut tale proposuit.

Post hunc sequitur in intellectu actus ordinativus medii sic electi ad executionem, qui actus dicitur imperium, & cui in voluntate correspondet actus usus mediorum, quo applicantur potentiæ executivæ, quibus ultimatè res ad debitum finem, & executionem perducitur.

III.

III. Totum hoc explicatur in infirmo. Hic enim primò incipit cogitare de sanitate, & sibi de illa complacere: Deinde judicat, bonum esse illam assequi, & ideò per voluntatem tendit ad illam assequendam. Quia verò media ad sanitatem sunt remedia, consultat, inquirit, & tandem judicat, tale remedium esse aptum, illudque proponit voluntati, quæ illud eligit sumere. Post hæc ordinat, & imperat sumtionem talis remedii, quo imperio posito, surgit in voluntate usus, seu applicatio potentiarum exteriorum, & tandem remedii sumtio. Hæc in nobis accidunt.

IV. In Deo tamen, fateor, series ista actuum ex parte subjecti, nempe Dei, ponenda non est, qui unico tantùm actu subjectivè cognoscit finem, & media, unico etiam actu voluntatis diligit finem, & eligit media. Verùm ex parte objecti, & nostri modi concipiendi res Divinas proportionaliter ad nostras, ità etiam de Deo discurrimus. In negotio ergo prædestinationis primò consideramus cognitam à Deo bonitatem salutis omnium, deinde eam simplici voluntate omnibus volitam. Rursùs concipimus cognitum à Deo, bonum esse, gloriam de facto dare aliquibus præ aliis, ut ostendatur ejus misericordia: & ex hac cognitione gloria fuerit à Deo aliquibus specialiter volita, & intenta, ut consequenda. Quia verò gloria non est consequenda, nisi per merita, ideò post gloriam efficaciter volitam aliquibus, consideramus, per intellectum divinum judicata media ad gloriam consequendam, nempe merita, & hæc à Divina voluntate acceptata, & electa. Deinde media sic electa concipimus ordinata, & imperata pro executione, quem actum vocamus imperium. Post quod, in opinione distinguente Omnipotentiam à Divino intellectu, sequitur usus, seu applicatio Omnipotentiæ ad executionem. In opinione verò, quam supra amplexi sumus, quòd Omnipotentia sit ipsemet intellectus practicus, idem actus imperii est formalissimè ipsa executio.

V. His positis, controversia præsens est, in quanam ex his considerationibus consistat formaliter Providentia, & Prædestinatio? Scientiæ mediæ Assertores dicunt, Providentiam, & Prædestinationem formaliter consistere in actu illo intellectus, qui præcedit intentionem efficacem finis, qui actus pertinet ad scientiam mediam, quâ ante omne decretum efficax comprehensivè Deus cognoscit omnia media, & congruentiam eorum ad finem. Sed quia Providentia debet esse libera, & efficax, dicunt, illam scientiam mediam non vocari Providentiam, quousque non accedat efficax voluntatis determinatio, quâ unum ordinem rerum ex à Deo præcognitis acceptet præ alio, & exequi velit; Quare in horum sententia accipit efficaciam à determinatione libera voluntatis, non antecedente, sed subsequente. Alii autem, inter quos Discipuli D. Thomæ, volunt, Providentiam, & Prædestinationem consistere in actu intellectus infra explicando, supponente, & subsequente liberam determinationem divinæ voluntatis.

§. II.

An Providentia consistat in Scientia media eventus?

VI. Dico primò. Divina Providentia, & Prædestinatio non potest consistere in actu illo scientiæ mediæ, proponente omnia media, & congruentiam eorum, etiam adjunctâ Divinâ Voluntate, aliqui ex illis subsequenter acceptante. Probatur primò. Quia scientiam mediam a Deo superiùs omnino relegavimus. Secundò. Quia, ut supra diceebamus ex D. Thoma, actus Providentiæ est actus intellectus supponens voluntatem finis: & specialiter agens de Providentia Prædestinativa semper docet, quòd supponit dilectionem, & electionem eorum, qui prædestinantur; nec enim præparantur, & disponuntur media ad consecutionem finis, nisi his, qui ad talem finem electi sunt, neque eliguntur, nisi qui amantur, & diliguntur præ aliis: etenim licèt Prædestinatio non supponat electionem medii, quia hoc effectus prædestinationis, supponit tamen dilectionem, & electionem Personæ ad finem, juxta illud Psalm. 17. v. 20. *Salvum me fecit, quoniam voluit me*; Ubi me esse voli-

volitum, seu amatum, assignatur tanquam ratio salvationis, & consequenter Prædestinationis. quæ salutem præparat, & procurat. Sic ex dilectione mundi decreta fuit Incarnatio, Joann. 3. v. 16. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*. Et Matth. 11. v. 25. *Revelasti ea parvulis. Ità Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.* Quibus apertè evincitur, præparationem mediorum, qui est actus Providentiæ, & Prædestinationis, oriri ex dilectione: dare enim Unigenitum mundo, revelare mysteria parvulis, sunt effectus Providentiæ Prædestinativæ, & tamen horum causa fuit æterna dilectio, & placitum Dei.

VII. Confirmat hoc S. Thomas *qu. 6. de verit. art. 1. in corp.* dicens: *Deus non prædestinat, nisi in quantum est diligens: praexigitur etiam & electio, per quam ille, qui in finem infallibiter dirigitur, ab aliis separatur, qui non hoc modo in finem diriguntur. Hæc autem separatio non est propter diversitatem aliquam inventam in his, quæ separantur, quæ posset ad amorem incitare*, quia antequam nati essent, aut aliquid boni egissent, aut mali dictum est: Jacob dilexi: Esau autem odio habui: *ut dicitur Roman. 9. Et ideò prædestinatio præsupponit electionem, & dilectionem, electio verò dilectionem.*

VIII. Tertiò probatur. Provisor, qui non determinat eventus rerum, sed illos supponit jam determinatos, & in omni combinatione independenter à suo arbitrio ex sola intrinseca veritate rei futuros, & nil aliud in sua libertate habet, quàm ex omnibus illis combinationibus futuris purificare conditionem, & eligere ex illis eam, quæ sibi magis placuerit: Vel Provisor non est, sed potiùs minister, vel executor ejus, quod jam statutum, & ordinatum est; Vel Provisor valdè imperfectus, & non Divinus; Sed talis esset Deus in sententia contraria: huic enim, antequam quid decernat, proponuntur per scientiam mediam omnes eventus sub quacumque conditione, ac statu, ut determinatè futuri ex sola intrinseca veritate rei, solùmque illi liberum est ex illis objectis jam determinatis eligere unum, purificando conditionem; ergo &c.

Major explicatur exemplo Davidis. Oblata est Davidi. 1. *Paralip. cap. 21.* optio trium rerum jam decretarum à Deo, scilicet eligere, aut tribus annis famem, aut tribus mensibus bellum, aut tribus diebus pestem, illique solùm relictum fuit liberum, eligere unum ex illis tribus: qui de facto elegit trium dierum pestem, & ceciderunt de Populo septuaginta millia virorum. Inquiro igitur. Electio unius ex his tribus jam à Deo determinatis, illique propositis, fuit ne in Davide actus veræ providentiæ? Et si fuit: factâ hâc electione, potuit ne ad ejus providentiam reduci, quòd morerentur potiùs septuaginta millia, quàm triginta, quòd morerentur potiùs viri, quàm fœminæ, potiùs senes, quàm juvenes? Totum hoc certè fuit extra providentiam Davidis, quia supponebatur à Deo determinatum, non sibi proponebatur, arbitrio suo determinandum, sed solùm ex eis jam determinatis eligere, quod vellet, ut mandaretur executioni, juxta determinationem ab alio factam, nempè à Deo. Vel ergo non erat in Davide providentia, vel valdè imperfecta circa illud factum, quia multa proponebantur illi, non determinanda ab ipso, sed jam determinata ab alio principio.

IX. Nunc ad rem nostram. Si Deo proponantur omnes rerum combinationes, & omnes earum eventus, ut jam determinati ex intrinseca sui veritate, & independenter à sua ordinatione, imò ante omne suum decretum, & ad ipsum solùm spectet optio eligendi, & acceptandi ordinem rerum, quem voluerit, & purificare conditionem, ut executioni mandetur, qualis erit hæc Providentia? Erit fortè circa electionem hujus ordinis rerum præ alio? Sed factâ hac electione, & purificatione, omnis alia determinatio eventuum, & quòd accidat hoc vel illud, hoc vel illo modo, nonnè supponitur futura ex propria intrinseca veritate sua, omni aliâ ordinatione seclusâ? Etiamsi ergo non detur alia Providentia, & ordinatio in mente Divina, præter illam purificationem conditionis, seu acceptationis ordinis rerum, res æquè, ac eodem modo accident. Imò si Deus vult de illis habere aliquam Providentiam, quæ certa sit, debet se conformare his, quæ jam præ-

prævidit ex suis principiis determinata, non verò agere ex arbitrio suo.

Quid autem imperfectius est, quàm ea providentia, quæ supponit res suas jam ordinatas, & determinatas ex alio principio: vel si ordinat aliquid, ordinare debet secundùm id, quod jam ordinatum est: & etiamsi non ordinet, res æquè benè, & eodem modo accidet? Providentia, quæ in sui ordinatione debet inspicere id, quod jam determinatum est, & cui res proponuntur jam ordinatæ, ut eas mandet executioni, quid aliud est, quàm ministra, & executrix eorum, quæ à creatura suâ libertate statuta sunt, vel statuta prævidentur?

X. Dices tamen. Cognitio proponens finem cum plena cognitione mediorum, & comprehensione omnium, quæ ad talem finem possunt concurrere, non eget aliqua voluntate, quæ antecedenter ordinet dicta media in finem; sed omnis cognitio Divina, utpote comprehensiva finis, de facto proponit Divinæ voluntati finem cum omni ordinatione mediorum; ergo non eget &c. Maj. patet. Quòd enim nos, cognito fine, & volito, non statim cognoscamus, & velimus media, sed egeamus consilio, & inquisitione, procedit, quia cognitio finis non est comprehensiva mediorum.

Respondeo, disting. maj., cum plena comprehensione mediorum determinatè futurorum, & practica, non eget &c., conc. maj., cum plena &c. mediorum merè possibilium, & speculativa, nego maj. Talis autem est cognitio Divina antevertens omne Divinum decretum: cognoscit quidem omnes eventus, omnesque combinationes, sed ut merè possibiles, & cognitione purè contemplativâ, non practicâ; nec enim ante Divinum decretum supponitur aliquid determinatè futurum, ut ostensum est, nec eâ cognitione, utpote speculativâ, futurum evadit. Quare, ut media sint de facto futura, & determinatè ordinata ad finem, supponi debet voluntas finis: *Nullus enim* (ait D. Thom. 1. p. qu. 22. art. 1. ad 3.) *praecipit de agendis propter finem, nisi velit finem.* Et qu. 23. art. 4. *non autem praecipitur aliquid ordinandum in finem, nisi praexistente voluntate finis.* Nec Deus operatur omnia, secundùm quòd vidit in sua præscientia, sed secundùm quòd consilio voluntatis suæ decrevit, dicente Paulo *Ephes.* 1. ver. 11. *praedestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.*

XI. Porro discrimen inter Deum, & nos, non stat in hoc, quòd Divina voluntas supponat media jam ordinata ex sua veritate objectiva, nostra verò ea ordinet, & præparet ex voluntate finis, aliàs essemus nos magis liberi, quàm Deus: sed consistit in hoc, quòd, licèt tàm nos, quàm Deus ex fine volito moveamur ad volenda media, nos tamen pluribus actibus id facimus, Deus autem unico actu formaliter, & ex parte subjecti, vult finem, & media; unde in Deo non est ordo inter actus, sed solùm inter objecta volita: nam, teste D. Thoma 1. part. qu. 19. art. 5., *sicut in Deo intelligere causam non est causa intelligendi effectus; sed ipse intelligit effectus in causa: ità velle finem non est ei causa volendi ea, quæ sunt ad finem; sed tamen vult, ea, quæ sunt ad finem, ordinari in finem. Vult ergo, hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.*

§. III.

Nostra resolutio.

XII. Dico secundò. Providentia, & Prædestinatio formaliter consistunt in actu imperii supponente finem volitum, & media electa. Id expressè docet D. Thomas hâc *qu.* 22. *art.* 1. *ad* 1. dicens: *licèt consiliari non competat Deo, secundùm quòd consilium est inquisitio de rebus dubiis; tamen praecipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo, secundùm illud Psalm.* 148. Præceptum posuit, & non præteribit: *& secundùm hoc competit Deo ratio Prudentiae, & Providentiae.* Et qu. 23. art. 4. in corp. *Praedestinatio* (inquit) *est pars Providentiae. Providentia autem, sicut & Prudentia, est ratio in intellectu existens praeceptiva ordinationis aliquorum in finem, ut supra dictum est* (qu. 22. art. 2.) *non autem praecipitur aliquid ordinandum in finem, nisi praexistente voluntate finis.*

finis. Unde prædestinatio aliquorum in salutem æternam, præsupponit secundàm rationem, quòd Deus illorum velit salutem.

XIII. Probatur autem hâc ratione. Ad Providentiam perfectam non sufficit, ut media sint volita, & disposita, sed requiritur, ut sint directa pro executione, & usu; ergo non sufficit ordinatio qualibet disponens voluntatem, ut eligat media, quæ judicata sunt convenientia ad finem, sed ulteriùs requiritur ordinatio intimans executionem, & usum ad extra: quod pertinet ad actum consequentem ad electionem, quale est imperium, non verò illam præcedentem, quale est judicium. Ant. videtur certum: quia Providentia non ordinatur solùm ad ea, quæ intra nos manent, sed ut ea, quæ extra nos sunt, debitè disponantur, & assequantur fines suos. Quousque enim non respicitur res, ut ad extra ponenda non habetur tota efficacia requisita ad perfectam providentiam: quia nondum concipiuntur sublata omnia impedimenta, quæ obstare possunt executioni. Licèt autem Deo nihil sit difficile, & arduum respectu ipsius ordinantis, tamen ex parte objecti, & assecutionis finis in se, multa se offerunt vincenda, quæ Deus tollit, non cæco, & naturali impetu, sed ratione, ordine, & Providentiâ, juxta quod dicitur Judith. 9. v. 4., & 5. *Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est, quod ipse voluisti. Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, & tua judicia in tua Providentia posuisti.*

XIV. Secundò probatur, Providentiam, præsertim Prædestinativam, consistere in actu imperii subsecuti ad electionem, non verò in actu judicii præcedentis, & regulantis electionem, ex D. Thoma hâc *1. part. qu. 23. art. 4.* Prædestinatio est providentia, seu prudentia specialis Dei circa hominum salutem; sed Providentia, & Prudentia principaliter consistit in actu præceptivo, & ordinativo; *est enim ratio in intellectu existens præceptiva ordinationis aliquorum in finem:* & patet in Prudentia regali, cujus præcipuus actus est imperium intimans subditis executionem legis.

Tùm etiam, quia S. Thomas *2. 2. qu. 57. art. 6.* expressè docet, actum principaliorem prudentiæ esse præcipere, ideòque *Eubuliam*, quæ est benè consiliativa, & *Gnomen*, quæ est benè judicativa, adjungi prudentiæ, tanquam secundarias principaliori. *Circa agibilia* (inquit) *humana tres actus rationis inveniuntur, quorum primus est consiliari: secundus judicare: tertius est præcipere. Primi autem duo respondent actibus intellectus speculativi, qui sunt inquirere, & judicare, nam consilium inquisitio quædam est. Sed tertius actus est propriè practici intellectus, in quantum est operativus; non enim ratio habet præcipere ea, quæ per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem, quòd in his, quæ per hominem fiunt, principalis actus est præcipere, ad quem alii ordinantur. Et ideò virtuti, quæ est benè præceptiva, scilicet prudentiæ, tanquam principaliori adjunguntur, tanquam secundariæ, Eubulia, quæ est benè consiliativa, & Gnome, quæ sunt partes judicativæ.* Hæc D. Thom. Ex quibus alia ratio formari potest sic. Providentia Prædestinativa, quæ in ratione practica est, in eo actu ponenda est, qui verè est practicus, & intellectui practico correspondet; sed consilium, & judicium correspondent potiùs intellectui speculativo, solum autem imperium intellectui practico propriè correspondet; ergo &c.

XV. Dices tamen, in judicio regulante electionem distingui duas formalitates. Unam regulantis, & secundùm hanc præcedit electionem. Alteram imperantis, seu exequentis, & secundùm hanc sequitur electionem. In judicio autem secundùm hanc formalitatem consistit Providentia, & Prædestinatio.

Sed contra. Hæc secunda formalitas Judicii secuta ad electionem, vel est efficaciter præceptiva de mediis, vel est solùm judicativa. Si hoc secundum; non potest in ea consistere Prædestinatio, quæ secundùm D. Thom. est præceptiva. Si verò primum; non erit lis: nam illa formalitas erit imperium. Quòd autem hoc imperium adæquatè distinguatur à judicio, vel solùm inadæquatè, parum refert.

XVI. Tertiò probatur conclusio. Prædestinatio debet consistere in actu efficaciter ordinativo mediorum ad salutem, efficaciâ executionis, qui respiciat media, ut

ut causantia in executione finem; at hic actus est imperium, non judicium; ergo &c. Min. pro prima parte probatur. Efficacia ordinativa mediorum debet explicari per has voces *fac hoc*; sed hoc habetur per actum imperii, non per actum judicii, quod solùm explicatur per modum sententiæ, & indicativi, nempe *bonum est facere hoc*; ergo &c. Pro secunda parte prob. Min. Judicium electionem præcedens respicit media, ut effectus finis, quia etiam propter finem, & causâ finis eliguntur; solùm autem incipiunt esse causa finis, quando pro executione imperantur; ergo &c.

§. IV.

Repelluntur militantia contra dicta.

XVII. OBjicies primò. Prædestinatio est pars Providentię; sed hęc non consistit in solo actu imperii, sed etiam in rectitudine consilii, & judicii, ut docet D. Tho. 2. 2. *qu.* 49. *art.* 6. *ad* 3.; ergo &c.

Respondetur, dist. min., sed hęc essentialiter sumta non &c., nego min., hęc adęquatè, & latè sumta, conc. min. Et hoc intendit D. Thom. laudatus. Providentia, sicut & Prędestinatio sumi potest dupliciter; nimirum strictè, & essentialiter, & sic solùm dicit actum imperii, supponentis tamen omnia prędicta, quia Providentia, sicut & prudentia de suo formali, essentiali, & characteristico conceptu, quo ab Eubulia, & Gnome distinguitur, dicit esse efficaciter pręceptivam, & ordinativam mediorum. Sumi etiam potest Providentia adęquatè pro tota serie actuum, qui ex parte rationis ad Providentiam concurrunt, eique inserviunt: & hoc modo includit, & adjunctim habet Eubuliam benè consiliativam, & Gnomen benè judicativam; sed istę de secundariò se habent ad Prudentiam, seu Providentiam, ut ex D. Thoma 1. 2. *qu.* 57. *art.* 6. dicebamus.

XVIII. Secundò objicies. In eo actu formaliter consistit Providentia, qui est causa effectuum provisorum, quia Providentia Divina est certa, non solum certitudine scientię, sed etiam certitudine causalitatis, ut docet Divus Thomas loquendo de Prædestinatione 1. *part. qu.* 23. *art.* 6., & alibi; sed imperium subsequens electionem non potest esse causa effectuum provisorum; ergo &c. Min. prob. Tùm quia Imperium pertinet ad scientiam visionis, quæ non causat, sed supponit suum objectum. Tùm quia effectus Providentiæ constituuntur futuri ex vi electionis: quia media efficaciter electa infallibiliter erunt; ergo imperium subsequens electionem non facit illos futuros, sed futuros supponit.

Respondetur, neg. min. Ad primam probat. dico, quòd licèt scientia visionis purè contemplativa non sit factiva sui objecti, benè tamen scientia visionis practica. Neque hoc derogat rationi intuitionis, ad hanc enim non requiritur, quòd ejus objectum pręexistat, sed quòd illi in eodem instanti *in quo*, seu durationis coexistat. Cùm ergo imperium esto ut causa pręcedat prioritate *à quo*, & naturæ effectus provisos, illi tamen pro eodem instanti *in quo*, & durationis coexistant; ideò potest esse causa illorum, & simul scientia visionis.

Ad secundam prob. min. dico, ex vi electionis effectus Providentię constitui quidem futuros affectivè, inchoativè, & in via intentionis, nondum tamen ordinativè, consummatè, & in via executionis; sic enim constituuntur futuri per actum imperii, & usus. Quare, si per impossibile post electionem non sequeretur imperium, media dicerentur quidem inchoatè futura, non tamen consummatè, & completè.

XIX. Tertiò objicies. Hoc imperium in Deo non datur. Si enim datur, cui imperat? Creaturis? Non: quia ab ęterno non sunt; imperium autem fundatur in dominio; unde si ab ęterno Deus non dicebatur Dominus creaturarum, quia hę ab ęterno non erant: neque poterat in illas ab æterno imperium exercere. Deo? Multò minùs: quia Deus nulli subest imperio; nec sibi ipsi imperare potest, quia sibi ipsi inferior non est.

Respondeo, imperium hoc, seu ordinationem ad exequendum, propriè intimare, & imperare, non Deo, sed creaturis, ad easque dirigi, intimando eis exe-

executionem rerum à Deo electarum tempore statuto. Esto autem creaturæ ab æterno in propriis mensuris non existant, sunt tamen capaces imperii æterni Dei. Neque enim imperium Dei supponit, quibus imperet, sed imperando facit, quia omnia imperio suo efficit. Deus enim *vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt*. Rom. 4. v. 17. Super quæ D. Thom. *quod dicit* (inquit ibi lect. 4.) *vocat ea, quę non sunt: non intelligitur de vocatione temporali, sed de vocatione Prędestinationis ęternę quâ vocantur, & eliguntur, etiam qui non sunt ac si essent. Ephes. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Non sequitur tamen, quòd si imperium sit ab æterno, etiam creaturæ ab æterno sint, sed solùm pro tempore, quo earum executio imperata est. Neque enim imperium Dei fundatur in exercitio, sed in potestate dominii, & superioritate, quæ consistit non in actione externa, & temporali, quæ ad exercitium dominii requiritur, sed in interna locutione Dei, quâ ab æterno loquitur, præparat, & disponit, quæ in tempore futura sunt.

XX. Quamquam dici posset, imperium posse concipi in Deo, etiam re[illegible] ectu actuum divinorum. Sicut enim concipimus in Deo unum actum moventem, & alium quasi ab eo motum, judicium dirigens electionem, & hanc ab eo directam, unum regulantem, alium regulatum: unde Mediistæ docent, Deum in decernendo dirigi, & regulari per scientiam mediam; quare dici non poterit, secundùm nostrum modum concipiendi, esse in Deo actum per modum imperantis, & actum per modum imperati? Ità plane. Non ità tamen, ut ratio hæc imperantis, & imperati cadat supra actus Dei in se, sed ut connotantes objecta. Sicut enim, cùm dicimus, in Deo esse intentionem finis, judicium de mediis, electionem &c., non loquimur ex parte actuum, sed objectorum; ità, cùm videamus objectum ordinatum ad executionem, dicimus, adesse in Deo actum imperantem, & actum exequentem, quod imperatum est: quò nullam superioritatem, aut inferioritatem inter actus Divinos admittimus, sed solùm dependentiam inter objecta.

XXI. Quartò objicies. Si ponatur Prædestinatio in actu imperii, primus effectus Prædestinationis cadet sub merito: quia quandocumque actus, in quo essentialiter consistit Prædestinatio cadit sub merito, omnis effectus Prædestinationis cadit sub merito; sed actus imperii, cùm supponat merita prævisa, & electa, cadit sub merito; ergo &c.

Respondetur, negando assumtum. Ad probat. Dico, imperium supponere quidem merita prævisa, sed solùm viâ intentionis, in quo ordine sunt potiùs effectus, quàm causæ, & moventia. Unde non sequitur, quòd imperium cadat sub merito, nec quòd Deus ad imperandam executionem moveatur à meritis, sed solùm quòd ab istis moveatur ad exequendum, quia in hoc ordine sunt causa. Sit exemplum. Dùm infirmus ex amore sanitatis imperat sibi sumtionem medicinæ, supponit utique medicinam à se prævisam, & electam: & tamen causa, & motivum, quare eam imperet, non est medicina, sed amor sanitatis. Sic Deus, dùm imperat executionem mediorum, quibus homines salventur, supponit media, nempe merita à se prævisa, & electa: & tamen ad hæc imperanda non movetur à meritis, sed unicè à sua misericordi voluntate dandi gloriam iis, quos prædestinat, ex qua ortum fuit, ut eligerentur media, nempe merita, & quòd merita electa executioni suo tempore Divino imperio destinarentur.

QUESTIO II.

De Existentia, & Essentia Providentię Prędestinativę.

Expositâ existentiâ, & naturâ Divinę Providentię generatim acceptę, sequitur explicanda Providentia specialis, quâ Deus specialiter providit, & ab ęterno disposuit de Creaturis rationalibus in ordine ad earum finem supernaturalem, nempe æternam salutem, quę vulgo *Prędestinatio* nuncupatur. Arcanum adeò secretum, ut coegerit Paulum, postquam illud scrutari conatus fuit, tandem exclamare, Rom. 11. v. 33. *O altitudo divitiarum sapientię, & scientię Dei: quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!*

Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? Quapropter ad illud tractandum summâ reverentiâ Studiosus debet accedere, mentemque, ac linguam religiosè præparare, ne quæ non capit, ea carpat, sed admiretur, & quasi sacrum Dei Montem Mosis instar conscensurus, impuros præjudicii, & affectuum calceos exuat, studeatque non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, *Rom. 12. v. 3.* In præsenti ergo Quæstione exponemus, an sit Prædestinatio, & quid sit? causas verò ejus, & effectus in sequentibus investigare conabimur.

DUBIUM I.

An Homines Prædestinentur à Deo?

§. I.

Prædestinationis nomen.

I. PRædestinatio, si nomen spectes, constat ex præpositione *præ*, & nomine *destinatio*. Ly autem *præ* non significat solam prioritatem dignitatis, ut voluit Catharinus, putans, Prædestinatos dici eos, qui præ aliis salvandis electi sunt ad altiorem sanctitatis gradum, ut B. Virginem, Apostolos, aliosque eximios Sanctos; sed prioritatem durationis, quatenus Prædestinati dicuntur, quia ante constitutionem mundi, seu ab æterno destinati sunt ad gratiam, & ad gloriam.

Porro ly *destinatio* duo significare potest. Vel designationem internam, quâ aliquis in mente, & corde suo ordinat, & statuit, aliquid se facturum: quomodo intelligitur illud 2. *Machab. 6. v. 20.*, ubi de Eleazaro dicitur: *Destinavit, non admittere illicita propter vitæ amorem:* Et illud 2. *Cor. 9. v. 7. Unusquisque pro ut destinavit in corde suo*, idest, *statuit*. Quare destinatio hoc modo sumta non dicit solùm actum intellectus, sed includit etiam propositum, & decretum voluntatis statuentis.

Alio autem modo ly *destinatio* indicat designationem externam (quæ est effectus destinationis æternæ) quâ aliquis destinatur, seu mittitur ad exequendum id, quod interiùs statutum, & ordinatum est: quo pacto sumitur illud 1. Machab. 1. v. 14. Et *destinaverunt* (idest, miserunt) *aliqui de populo, & abierunt ad Regem.* Et illud. 1. Cor. 4. v. 9. *Puto autem, quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos*, idest, ad mortem missos. Hoc exponit D. Tho. *qu. 6. de verit. art. 1.* dicens: *Destinatio, unde nomen prædestinationis assumitur, importat directionem alicujus in finem: unde aliquis dicitur nuncium destinare, qui eum dirigit ad aliquid faciendum; & quia illud, quod proponimus, ad executionem dirigimus, dicimur destinare, secundùm illud 2. Machab. 6. de Eleazaro, qui destinavit in corde suo, non admittere illicita, propter vitæ amorem. Sed hæc præpositio præ, quæ adjungitur, adjungit ordinem ad futurum. Unde cùm destinare non sit, nisi ejus, quod est, prædestinare potest esse etiam ejus, quod non est.* Hæc D. Thomas. Quare Prædestinationis nomen frequentiùs, & in Scholis, & in familiari locutione, non pro externa, & temporali, sed pro interna, & æterna usurpatur, nimirum pro actu ab æterno statuente, & præordinante creaturam ad finem.

II. Observat insuper D. Thom. laudatus, quòd etsi Prædestinatio sub Providentia collocetur, ab ea tamen distinguitur. *Providentia enim dicit universaliter ordinationem in finem: unde se extendit ad omnia, quæ à Deo in finem aliquem ordinantur, sive sint rationabilia, sive irrationabilia, sive bona, sive mala: Prædestinatio autem respicit tantùm illum finem, qui est principalis rationali creaturę, utpote gloriam; & ideò prędestinatio non est, nisi hominum, & eorum, quę spectant ad salutem.* Ità S. Doct. Et quia inter omnes creaturas universi specialissimè à Deo designantur, qui ad gloriam destinati sunt: hi enim per antonomasiam *signati* dicuntur Apoc. 7. v. 4. *audivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati:* & ad Ephes. 1. v. 13. *Signati estis spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ;* propterea ex usu communi Theologorum Prædestinationis nomen restringitur ad æternam ordinationem, & præparationem Dei,

Dei, quâ aliquos designavit, & destinavit ad vitam æternam. Et de Prædestinatione sic accepta quærimus, an de facto detur?

Noto tamen, Prædestinationis nomen aliquando sumtum fuisse etiam pro destinatione ad pœnam. Sic Concil. Valentinum 3. *sub Lothario* anno 855. cap. 3. *fidenter* (inquit) *fatemur prędestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem*. Et in hoc sensu usurpavit etiam S. August. *lib. 15. de Civit. Dei cap. 1.*, ubi duas Civitates, seu societates hominum distinguit, *quarum una est, quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire cum Diabolo*. Nihilominus in toto hoc Tractatu pro sola destinatione ad gloriam eam accipiemus, in quo sensu eam accipit Apostolus Ephes. 1. v. 5. *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum secundùm propositum voluntatis suæ*.

§. II.

Circa existentiam Prædestinationis errores varii.

III. Prædestinationem sic explicatam primò negaverunt Athei, & Epicurus, qui negantes animæ immortalitatem, consequenter negabant, Prædestinationem ad æternam vitam: de quibus dicitur Sap. 2. v. 22. *nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum sanctarum*.

Prædestinationem quoque non agnovisse, credendi sunt Gentiles illi, qui vel in totum Dei Providentiam negaverunt, vel saltem ab hisce inferioribus subtraxerunt, de quibus loquens David Psal. 93. v. 7. *& dixerunt* (inquit) *non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob*. Et Job. *cap. 22. v. 14.* in persona ipsorum ait: *Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines Cœli perambulat*.

Prædestinationem insuper è medio sustulere Valentinus, & Basilides secundi seculi hæretici, qui, referente Clemente Alexandrino *lib. 5. stromat.*, asserebant, dari homines naturâ fideles, & naturâ electos, & salvos. Quid verò de Prædestinatione sentirent Pelagius, & Cœlestius, facile captu est. Is enim, August. teste *lib. de gestis Pelagii* cap. 3., *Omnes* (dicebat) *voluntate propriâ regi, tanquam Deus neminem regat, & frustra scriptum sit: salvum fac populum tuum* (ut infert Sanctus Augustinus). Et Cœlestius ibid. cap. 35. asserebat, quòd *Victoria nostra ex Dei non sit adjutorio, sed ex libero arbitrio*. Ex quibus liquet, quid de divina electione ad gloriam cogitarent hi duo hæretici, qui totum salutis negotium à solo libero hominis arbitrio pendere, docebant.

IV. Qui apertiùs contra Prædestinationem, & contra S. Augustinum ejus assertorem clamare cęperunt, fuerunt Semipelagiani, seu Mussilienses, ut constat ex Epistolis Prosperi, & Hilarii ad August.; quasi quòd, eâ positâ, liberum everteretur arbitrium, tolleretur necessitas correptionis, & omnia fatali quâdam necessitate evenirent. Ad illorum querelas sedandas scripsit S. Augustinus libros de Prædestinatione SS., & de dono Perseverantię. Sed de his inferiùs dùm de causis Prędestinationis tractabimus.

V. Alii propterea, ut Semipelagianissimum declinarent, in extremum errorem impegerunt. Prędestinationem admiserunt, sed talem, ut liberum in homine arbitrium extinguerent, omnia, ut fuissent à Deo statuta, necessariò sic eventura dicentes, ut hominem inevitabili ordine secum raperent, omni aliter agendi ab eo demtâ potestate. Propterea *Prædestinatiani* appellati fuerunt. Sunt qui hęreticos istos nunquam reverâ extitisse autument; sed hoc nomine per contemtum, ac injuriam à Semipelagianis traductos, ac insimulatos fuisse D. Augustini discipulos. Ità Jansenius *de Hæresi Pelagiana lib. 8. cap. 23.* Si enim, ait Jansenius, Prędestinatiana hęresis exorta fuit, hoc fuit, referentibus Hincmaro Remensi (apud Flodoardum *lib. 3. hist. Rem. cap. 14.*) in *Epist. ad Nicolaum Papam*, & Sigeberto anno 415. Mirum autem est, cur nec Augustinus, nec Prosper ullam istius hęresis mentionem in omnibus suis scriptis fecerint, nedum illam revicerint, ac confutaverint. Responderunt quidem

Mas-

Massiliensium objectis, hunc errorem ex Prædestinatione Augustiniana inferri clamantium: sed aliquos, qui hunc errorem de facto tenuerint, non memorant; nec post istos ullum Catholicorum Scriptorum reperire est, qui ante Hincmarum, & Sigebertum ejusdem meminerint. Ad hoc eò magis movetur, quia primus omnium, qui dogmata Prædestinatianorum recensuit, fuit Gennadius Massiliensis Presbyter Semipelagianismi notâ non leviter aspersus, Augustino, & Prospero periniquus: Horum Primum (*Lib. de Script. Illustribus*) dicit in multiloquio peccasse: Secundum carpit, quòd Cassiani opuscula (in quibus errores de gratia continentur) *qua Ecclesia Dei salutaria probat, ille infamat nociva*. Hanc de suo Semipelagianismo auxit suspicionem Gennadius, quòd in suo de hæresibus libello, omissâ hæresi Pelagianâ, & Semipelagianâ, primam ponit hæresim *Prædestinatianorum*. Hæc Jansenii momenta sunt, quem sequuntur Usserius, Caballutius, Contensonius.

Cardinalis verò Norisius in sua *hist. Pelag. lib. 2. cap. 15.* cum Jansenio convenit, nullam fuisse Prędestinatianorum apertam Sectam: Fieri tamen potuisse, ut, cùm Semipelagiani contra S. Augustinum arguentes, eos errores ex ejus doctrina inferri contenderent, quidam pinguioris Minervę homines illis assentirentur erroribus, cùm tamen viri docti ex responsionibus Prosperi objecta illa refellerent. *Quare* (concludit Norisius) *Prædestinatiani, si qui fuere, de ultima plebe, & quos fundanda Secta haud pares dixeris, fuisse non dubito, qui cùm optimè sentirent de prædestinatione cum Augustino, adversariorum argumentis ad illa absurda admittenda cogebantur, non spontè, sed veluti adacti ea sensisse eredendi sint; unde Semipelagiani superbientes, eadem de illis publicaverunt, quò sententia de prædestinatione gratuitâ ab Scholis penitùs eliminaretur. Hæc quidem sit nostra de prædestinatiana hæresi opinio.* Hęc Norisius.

VI. Alii verò hęresim hanc reverà fuisse sentiunt: ab Adrumetini Monasteri Monachis primitùs ortam, statim ab Augustino sopitam, ad illos misso *de correptione & gratia* libro circa annum Christi 427., sed à *Lucidio* quodam Presbytero circa annum 475. infeliciter revocatam, & auctam, S. Augustino jam vitâ functo, iterumque duobus in Conciliis iisdem temporibus habitis, Arelatensi nimirum, & Lugdunensi proscriptam, rursùs sęculo 9. à Gotteschalco, viro natione Germano, professione Monacho recoctam, à duobus aliis Conciliis, Moguntino scilicet, & Carisiaco damnatam fuisse. De hac opinione, quę hisce temporibus videtur verior, videri possunt Sirmondus *tom. 4.*, ubi historiam Prędestinatianam texit: noster Alexandre *Hist. Eccles. secul. 9. cap. 2. & dissert. 5. proposit. 4.*

VII. At quidquid sit de Prędestinatianis antiquis, certum est, seculo retrò proximè lapso per Lutherum hanc hęresim fuisse renovatam, & per Calvinum, ejusque sectarios ad nostra usque tempora propagatam. Hi enim de ęterna prędestinatione sive ad vitam, sive ad ęternam mortem sic loquuntur, ut, penitùs humano arbitrio sublato, omnia Deus arbitrio suo dispenset, ęquè facientes eum bonorum, ac malorum operum auctorem. Quę doctrina ipsimet Calvino horribilis visa est. Quare *libro 3. Instit. cap. 23. §. 7.* postquam dixit, Deum nedum permittere, ac pręscire hominum lapsus, sed decreto suo immutabili eos decernere, & decretum fuisse à Deo, ut suâ defectione periret Adam, arguens eos, qui id negant, statim subdit. *Decretum quidem horribile fateor: inficiari tamen nemo poterit, quin præsciverit Deus, quem exitum habiturus esset homo, antequam ipsum conderet, & ideò præsciverit, quia decreto suo sic ordinarat.* His tamen rejectis.

Vera, & Catholica Prędestinationis notio est, illam ità fateri, ut simul extollatur gratia, & libero arbitrio locus relinquatur: in quo, toto pręsenti Tractatu, lumine fidei adjuti, laborare intendimus.

§. III.

§. III.

Existentia Prædestinationis.

VIII. Dico. Datur in Deo Prędestinatio, quâ ab ęterno aliquos ad gloriam elegit, & ordinavit. Catholicum hoc dogma tradit apertè Scriptura. Tùm Rom. 8. v. 30. *Quos prædestinavit, hos & vocavit &c.* Tùm ad Ephes. 1. v. 4. *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem &c.* Et v. 5. *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum &c.* Actorum 13. v. 48. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Hanc veritatem docuerunt, ac statuerunt Concilia, à quibus producendis in re tàm certa supersedeo. Eandem propugnarunt Patres, quorum agmen ducit Augustinus, qui prę omnibus pro Divina ęterna Prędestinatione pugnavit.

IX. Existentiam ergo Prędestinationis probat D. Thom. 1. *p. qu.* 23. *art.* 1. hâc ratione. Quidquid Deus in tempore exequitur, ab ęterno preordinavit, ac disposuit, cùm enim sit summus omnium Provisor, ut *qu. præced.* ostensum est, omnium eorum, quę in tempore facit, debuit in mente ejus preexistere ratio, & ordo eà in suos fines dirigens; sed in tempore Deus plures homines ad vitam ęternam de facto transmittit; ergo talis transmissionis ratio, dispositio, & ordo fuit ab ęterno in mente Divina, & consequenter eorum Prędestinatio, quę, ut dicemus, nil aliud est, quàm ratio transmissionis creaturę rationalis in vitam ęternam.

Confirmatur ex eodem S. Thoma ibi. Quoties aliquis non potest naturę suę viribus attingere finem suum, quem tamen assequitur, necesse est, ut ad eum finem ab alio transmittatur, *sicut sagitta à sagittante mittitur ad signum*; sed Beatitudo ęterna est finis, quem naturę suę viribus attingere nequeunt illi, qui ipsum assequuntur; ergo necesse est, ut Deus illos ad eum transmittat. Cujus quidem transmissionis ratio in Deo præexistens *Prædestinatio nominatur: nam destinare est mittere.* Similitudo autem à sagitta, quam D. Thomas assumit, optima est: sicut enim sagitta, quia non potest se ipsâ pervenire ad scopum, indiget eò transmitti à sagittante: ità creatura rationalis, cùm suis viribus nequeat ad æternam vitam perduci, eget, ut à Deo per Prędestinationem illuc transmittatur; Cui non obscurè alludit illud Psaltis *Psal.* 126. v. 4. *Sicut sagitta in manu potentis; ità filii excussorum:* Super quę Sanctus Augustinus (enarrat. in eundem Psalm. n. 9.) *De arcu* (inquit) *excutiuntur sagittæ, & quantò fortior excusserit, tantò longiùs vadit sagitta. Quid autem fortius excutiente Domino?* Sicut ergo Apostoli, quibus aptat illa verba de arcu Domini excussi ad fines terrę pervenerunt: ità & creatura rationalis ab eodem arcu Domini excussa, & transmissa perveniet ad finem ęternę beatitudinis.

X. Secundò probatur eadem veritas. Creaturę rationales non possunt perduci ad gloriam efficaciter ex sola voluntate generali Dei salvandi omnes, & prępa-rante auxilia sufficientia ad salutem; ergo dari debet voluntas specialis hos prę aliis de facto perducendi ad gloriam, quę est Prędestinatio; Antecedens probatur. Tùm quia ità sentire esset convenire cum Semipelagianis, qui negabant, Deum singulari voluntate, consilio, & proposito velle aliquorum salutem, sed volebant, hanc relinqui cuique ex bono usu gratię procurandam, neque huic magis, quàm illi fructum redemtionis efficaciter ex parte Dei applicari.

Tùm etiam quia si voluntas generalis sufficeret, nulla esset ex parte Divinę Voluntatis differentia inter salvandum, & non salvandum, & tota unius prę alio discretio esset ex illius libero arbitrio, quia scilicet unus pro sua libertate benè uteretur auxiliis communibus, alter non; sed hoc est contra Apostolum 1. *Cor.*4.*v.*7. dicentem, unum non debere inflari contra alium: *quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti?* ergo &c.

Tùm tertiò quia si non esset magis à Deo volita salus D. Petri, quàm salus Judę, salus D. Petri, & non salus Judę evenissent pręter ordinationem, & intentionem Dei; quo posito rueret Dei Providentia, à qua omnia debent esse pręordinata, & pręscita.

§. IV.

§. IV.

Afferuntur contraria.

XI. OBjicies primò palmare argumentum, vulgò rusticam instantiam nuncupatum. Si Prædestinatio meam salutem definiat, cùm certa, & infrustrabilis sit, infallibiter sortietur effectum; ergo quidquid agam, etiamsi malè, salvabor. Sicut è contra si reprobatus sum, etiamsi in cinere, & cilicio vivam, infallibiliter damnabor. Melius ergo est, ut nihil sollicitus sim de bonis operibus, sed desidiosè vivens expectem, ut impleatur in me divinę mentis infrustrabile consilium.

Argumentum hoc, quod, vel in Epicureorum officina elaboratum, vel Diabolicę versutię inventum puto, olim adeò mentem torsit, & anxit animos quorundam Adrumetini Monasterii Monachorum, ut propter illud quidam (ut Sirmondo supracitato, & aliis placet) in Prędestinatianam heresim lapsi sint, putantes, per prędestinationem, & gratiam liberum prorsùs everti arbitrium; alii verò Semipelagiani facti fuerint, asserentes, Prædestinationem ex nostris bonis operibus, non ex Divinæ Voluntatis proposito efficaciam habere. Vires insuper habet maximas hisce temporibus hæc instantia apud Lutheranos, & Calvinistas, qui ponunt Prædestinationem prorsùs necessitantem, & evertem humanum arbitrium: non autem in catholica veritate ponente quidem Prædestinationem infallibilem, sed componente cum hac infallibilitate libertatem arbitrii.

Quare insto sic, & argumentum retorqueo, quærendo ab Auctore hujus argumenti, an homo sit, an Diabolus? Si homo; Quæro iterum, an sic loquatur etiam in aliis rebus naturalibus? Deus enim etiam naturales eventus suâ providentiâ præordinavit, qui suppositâ divinâ ordinatione certâ, infallibiliter erunt, sicut ipse disposuit. Dicet ne ergo sic? Vel Deus destinavit, me victurum usque ad mensem, vel annum futurum, vel non? si destinavit; ergo etiamsi non manducem, vivam. Si non destinavit; etiamsi manducem, non vivam; ergo mihi melius est, ab omni cibo abstinere. Rursùs dicet ne Agricola? Vel Deus ab æterno præordinavit, me hoc anno collecturum messem tempore suo, vel non? si non; non oportet ergo, ut feram, ut agrum colam. Si sic; sive feram, sive colam, sive non, colligam messem. Vel ergo ab omnibus humanis eventibus Dei Providentia tollenda est, si certitudine, & infallibilitate suâ humanum studium, & industriam inutilem reddit. Vel si in aliis negotiis, non obstante certitudine Providentiæ, hominі laborandum est, ut finem, etsi provisum, adipiscatur, cur positâ prædestinatione de sua salute, sub infallibilitatis prætextu, laborem, ac studium pro ea assequenda sibi fore superfluum, existimabit?

Si verò esset Diabolus, qui hoc sophismate hominem vellet decipere, retorqueri posset in illum eodem modo, quo fertur Monachum quendam ab eo simili suphismate tentatum, in eum retorsisse. Vel ego sum prędestinatus, vel non? Si sum prædestinatus; cùm hæc infallibilis sit, salvabor, ac tuarum tentationum machinæ dissolventur. Si verò non sum prędestinatus; infallibiliter tuus ero. Quid ergo me tentando laboras? quiesce, & abi.

XII. Respond. ergo in forma, d'ist. antecedens, infallibiliter sortietur effectum, per media, quæ prędestinatio ordinavit, ut salver, conc. ant., aliter, nego ant. Responsio est D. Tho. hâc qu. 23. art. 8., ubi quærens, an Prædestinatio juvari possit precibus Sanctorum? postquam retulit duplicem errorem. Unum eorum, qui *attendentes certitudinem Divinæ Prædestinationis dixerunt, superfluas esse orationes, vel quidquid aliud fiat ad salutem æternam consequendam, quia his factis, vel non factis, prædestinati consequuntur, reprobati non consequuntur*. Alterum eorum, qui *dixerunt*, quòd *per orationes mutatur Divina Prædestinatio: Et hæc dicitur fuisse opinio Ægyptiorum, qui ponebant ordinationem divinam, quam fatum appellabant, aliquibus sacrificiis, & orationibus impediri posse*. Respondet, quòd in prædestinatione duo sunt consideranda, scilicet ipsa præordinatio divina, & effectus

ctus ejus. Quantùm ad primum nec precibus Sanctorum, nec bonis operibus juvari potest. *Non enim precibus Sanctorum fit, quod aliquis prædestinetur à Deo.*

Quantùm verò ad secundum *dicitur Prædestinatio juvari precibus Sanctorum, & aliis bonis operibus:* quia Providentia, cujus est pars Prædestinatio, *sic providet effectus, ut etiam ordo causarum secundarum* (per quas effectus habendus est) *subjaceat Providentiæ. Sicut igitur sic providentur naturales effectus, ut etiam causæ naturales ad illos ordinentur, sine quibus tales effectus non provenirent: ità prædestinatur à Deo salus alicujus, ut etiam sub ordine Prædestinationis cadat, quidquid hominem promovet ad salutem, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quidquid hujusmodi, sine quibus salutem aliquis non consequitur. Unde prædestinatis conandum est ad benè operandum, & orandum, quia per hujusmodi, prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Petri 1.* Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Ità S. Thomas. Et ità respondendum est.

Ità etiam respondet S. Prosper, seu quisquis Auctor *libri de Vocatione gentium cap. 36.* Ità D. Fulgentius *lib. 1. ad Monimum* dicens: *Quos prædestinavit Deus ad gloriam, prædestinavit ad justitiam.* Ità S. Gregorius *lib. 1. dialogor. cap. 8.*, ubi ad quæsitum: *An obtineri aliquando precibus possint etiam ea, quæ prædestinata non sunt?* Respondet: *Obtineri nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerint: Sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ità prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ità est ab Omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis Omnipotens Deus ante secula disposuit donare.*

XIII. Præterire non possum, hanc instantiam æqualiter fieri posse contra negantes Prædestinationem, sed admittentes præscientiam. Nam, sicut quod prædestinatum est, infallibiliter erit, ità id, quod præscritum est futurum, infallibiliter erit? Audiendus propterea est S. Augustinus *lib. de dono Persever. cap. 15.* ità Semipelagianos redarguens: *Ista cùm dicuntur, ità nos à confitenda vera Dei gratia, quæ non secundùm merita nostra datur, & à confitenda secundùm eam prædestinatione Sanctorum deterrere non debent: sicut non deterremur à confitenda præscientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat:* Sive nunc rectè vivatis, sive non rectè, tales eritis postea, quales vos Deus futuros esse præscivit, vel boni si bonos, vel mali si malos. *Nunquid enim, si hoc audito nonnulli in torporem, segnitiemque vertantur....propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse, quod dictum est?....fuit quidam in nostro Monasterio, qui, corripientibus fratribus, cur quædam non facienda faceret, & facienda non faceret? respondebat:* Qualiscumque nunc sim, talis ero, qualem me Deus futurum esse præscivit. *Qui profectò & verum dicebat, & hoc vero non proficiebat in bonum: sed usque adeò profecit in malum, ut desertâ Monasterii societate fieret canis reversus ad suum vomitum, & tamen adhuc, qualis sit futurus, incertum est.* Et postquam ibi conclusit, non ideò negandam esse præscientiam, quia eâ mali abutuntur, cap. 17. sic statuit: *Ista igitur sua dona quibuscumque Deus donat, procul dubio se donaturum esse præscivit, & in sua præscientia præparavit. Quos ergo prædestinavit, ipsos & vocavit &c.* Quibus infert, tantum abesse, ut præscientia, ac prædestinatio opera nostra tollant, quin ea inferant, ut per ea perducamur ad finem, ad quem ipse nos destinavit. Oportuit diutiùs hìc immorari, quia, quæ diximus, toti huic Tractatui multam lucem afferre possunt.

XIV. Secundò objicies. Si ad salutem consequendam necessaria est prædestinatio, sequitur, Reprobis deesse aliquid necessariò requisitum ad salutem, cùm Reprobi prædestinati non sint; sed hoc est falsum, aliàs Reprobi non liberè, sed necessariò damnarentur, nec eis imputari posset eorum damnatio; ergo &c.

Respondeo, dist. maj., aliquid requisitum ad effectum consecutionis gloriæ, conc. maj., ad posse consequi, nego maj. Licèt ergo in Reprobis debeant esse omnia requisita, ut possint consequi glo-

riam, qualia sunt auxilia sufficientia, non debent tamen in eis esse etiam requisita, ad eam in effectu consequendam, aliàs eam de facto consequerentur. Porro prędestinatio non est requisitum, ut homo possit salvari, sed ut de facto salvetur, sicut donum perseverantiæ non est necessarium, ut homo possit perseverare, sed ut de facto perseveret. Quare ex quo circa reprobos non detur prædestinatio, sequitur quidem, quòd de facto non salvabuntur, non tamen, quòd non possint salvari. *Non enim sunt ista incompossibilia: Deus vult istum salvari, & iste potest damnari. Sed ista sunt incompossibilia: Deus vult istum salvari, & iste damnatur.* Ità D. Thom. *qu.* 23. *de verit. art.* 5. *ad* 3. Oppositio modo discurre de Reprobo: Impossibile enim est, quòd iste reprobus sit, & salvetur, non tamen, quòd reprobus sit, & possit salvari.

§. V.

An aliqui salvandi sint, qui prædestinati non fuerint?

XV. Affirmativè sentiebant Pelagiani, & Semipelagiani, quibus Prædestinatio à S. Augustino proposita, & prædicata displicebat. Contrarium tenent Doctores Catholici. Noster Catharinus à cæterorum choro resilire visus est, dùm lib. 2. *de Prædest. cap. ultimo*, duplicem salvandorum statuit classem. In una collocat B. Virginem, Apostolos, Patriarchas, & nonnullos alios eximiæ sanctitatis viros: & hos contendit, sine ulla prævisione meritorum singulari privilegio ad gloriam electos, ac prędestinatos fuisse, & ità in gratia firmatos, ut ab ea excidere non potuerint. In altera verò collocat minoris perfectionis Sanctos, qui salutem, aut jam consecuti sunt, aut tandem consequentur. Hos communi Providentię relictos, docet, salutem consequi per auxilia communia, nullam in Deo specialem dilectionem arguentia. Inde autem duo infert. Primum, Prędestinatos omnes certò consequi salutem, nec eorum quemquam perire. Secundum, multos, qui hoc modo Prędestinati non sunt, reverà ad salutem pervenire, sed non omnes. Hęc tamen opinio nulli placere potest.

XVI. Dico ergo, nullum esse salvandum, qui Prędestinatus non sit, seu solos Prędestinatos esse salvandos. Probo primò rationibus, quibus superiùs existentia Prędestinationis probata est. Secundò ad rem pręsentem sic evinco. Omnes salvandi sunt de numero Electorum; sed omnes Electi sunt prędestinati, quia in scripturis pro eodem sumitur electio, ac prędestinatio; ergo &c. Maj. prob. 1. *Matth.* 22. *v.* 13., & 14. Qui solùm vocati sunt, & non electi, mittuntur in tenebras exteriores; ergo qui, quamvis vocati, non sunt de numero Electorum, non sunt de numero salvandorum. Secundò prob. Maj. Matth. 24. Inde extremo non erunt nisi reprobi, de quibus dicitur v. 30. *Tunc plangent omnes tribus Terræ*, idest, ait Hieron. in hunc locum, *Plangent hi, qui municipatum non habuere in Cœlis, sed scripti sunt in terra:* Et electi, de quibus dicitur v. 31. *& congregabunt electos ejus* (Angeli) *à quatuor ventis*; ergo inter electos, & reprobos non dantur medii.

Secundò probatur. Omnes salvandi in extremo judicio erunt à dextris Christi; sed omnes, qui erunt à dextris Christi erunt prędestinati: erunt enim illi, quibus dicet Christus Matth. 25. v. 34. *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi;* ergo &c.

XVII. Dicit Catharinus, observandum esse, quòd Christus dicit: *paratum vobis regnum à constitutione mundi:* non; *ante constitutionem mundi*. Unde colligitur (ait ipse) aliquibus paratum regnum ante constitutionem mundi: & hi sunt prędestinati; aliis verò paratum solùm à constitutione mundi: & hi consequentur quidem regnum, non ęternâ prędestinatione paratum, sed in tempore sibi comparatum.

Sed contra. Vana enim est hujusmodi meditatio: Nam hęc verba *à constitutione mundi*, & ista *ante constitutionem mundi* idem omnino significant. Unde id, quod Matthęus dicit *à constitutione mundi*, Paulus ad *Ephes.* 1. *v.* 4. dicit *ante mundi constitutionem:* & 2. ad Timoth. 1. v. 9. *ante tempora sæcularia*. Deinde Deus in tempore, aut initio temporis nihil decernit,

nit, quod ab ęterno non decreverit; aut ergo salus eorum, qui secundùm Catharinum prędestinati non sunt, non est à Deo decreta, & provisa aut est decreta, & provisa, ante constitutionem mundi, seu ab ęterno. Dicere autem, fuisse ab ęterno provisam providentiâ tantùm communi, & generali, non verò speciali, est facere eos, qui ex istorum numero sic salvantur, auctores proprię salutis, non Deum, ac sese ex propriis discernere ab aliis, qui sub eàdem providentiâ non salvantur; quod Semipelagianum, imò Pelagianum est, & contra Paulum sæpe supra laudatum 1. Cor. 4. v. 7. *Quis te discernit? &c.*

XVIII. Tertiò probatur D. Augustini testimoniis, qui perpetuus est in hac veritate: ideò salvandos salvari, quia prædestinati sunt, & ideò non salvandos non salvari, quia prædestinati non sunt. *Lib. de dono perseverantiæ cap. 9.* sic ait: *ex duobus parvulis originali peccato pariter obstrictis, cur ille assumatur, ille relinquatur, & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iste ità vocetur, ut vocantem sequatur, iste autem aut non vocetur, aut non ità vocetur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur, inscrutabiliora sunt Judicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse.*

Insuper de *Prædest. SS. cap. 17.*, ubi de glorificandis postquam ait: *Electi sunt itaque ante mundi constitutionem eâ prædestinatione, quâ sua futura facta præscivit: electi sunt autem de mundo eâ vocatione, quâ Deus id, quod prædestinavit, implevit:* subdit: *Quos enim prædestinavit, ipsos & vocavit: illâ scilicet vocatione secundùm propositum: non ergo alios, sed quos prædestinavit, ipsos & vocavit: nec alios: sed quos ità vocavit, ipsos & justificavit, nec alios: sed quos prædestinavit, vocavit, & justificavit, ipsos & glorificavit.* Si ergo non alii vocandi, justificandi, glorificandi sunt, quàm quos prædestinavit. Cùmque eundem ordinem servet S. Paulus Rom. 8. v. 30. dicens: *Quos prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit:* alium ordinem salvandorum, qui prædestinati non sint, sibi configere, nedum adversatur Augustino, sed Paulo, & Verbo Dei. Idem aliis in locis passim docet S. Augustinus. Cui subscribit S. Fulgentius, qui lib. de fide ad Petrum cap. 36. *Firmissimè* (inquit) *tene, & nullatenùs dubites, omnes, quos vasa misericordiæ gratuitâ bonitate Deus facit, ante constitutionem mundi in adoptione filiorum Dei prædestinatos à Deo: neque perire posse aliquem eorum, quos Deus prædestinavit ad regnum: nec quemquam eorum, quos Deus non prædestinavit ad vitam, ullâ posse ratione salvari.*

XIX. Dicit tamen Catharinus. *Matth.* 20. Vocati, esto non Electi, erunt in Regnum Cœlorum, licèt novissimi, idest ultimum occupantes locum: è contra Electi futuri erunt primi, idest primum locum tenentes: *Sic erunt* (ut ait Christus) *novissimi primi, & primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci verò electi;* ergo qui vocati sunt, esto non electi erunt salvi, licèt inter salvos novissimi.

Quod sic urget. Non omnes vocati ad vineam, ii nempe, de quibus dicitur, *& primi novissimi*, sunt electi; & tamen omnibus à Patre familias merces rependitur; ergo plures salvantur, qui vocati sunt, non tamen electi.

Respondeo, negando id, quod supponit Catharinus, nempe ibi fieri comparationem inter Beatos majori, vel minori gloriâ; cùm potiùs fiat comparatio inter Electos, & Reprobos, qui nimirum vocati quidem sunt, sed non electi: ideòque dicuntur *novissimi*, non quia in Regno Cœlorum ultimum locum habituri sint, sed quia nullum locum in eo sint habituri. Quare *Lucæ* 13. qui *novissimi* dicuntur, ejiciendi sunt foras, eruntque in eorum numero, quibus in extremo judicio dicetur *nescio vos*. Sicut etiam, qui Matth. 5. v. 19. *Minimus vocabitur in Regno Cœlorum*, nullo modo in Regno Cœlorum futurus intelligitur à S. August. *lib. 1. de serm. Dom. in Monte cap. 8.*, & *tract. 122. in Joann.* his verbis. *Ut ostenderet, istos minimos reprobos esse, qui docent bona loquendo, quæ solvunt malè vivendo, ne quasi minimos in vita æterna futuros, sed omnino ibi non futuros: cùm dixisset:* mi-

 nimus

nimus vocabitur in Regno Cœlorum *continuo subjecit:* dico enim vobis, quòd nisi abundaverit justitia vestra plùs, quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum Cœlorum. Ità S. Augustinus.

Porro quòd etiam, qui dicuntur *novissimi in Regno Cœlorum*, intelligi debeant, ac *exclusi à Regno Cœlorum*, apertè ostenditur: nam secundùm omnes Patres sensus illius parabolœ est, quòd Judæi, qui erant primi, ideft videbantur sanctiores Gentibus, erunt novissimi, ideft, nulli futuri sunt in Regno Cœlorum, juxta illud Christi Matth. 8. v. 11., & 12. *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in Regno Cœlorum, filii autem Regni ejicientur in tenebras exteriores.* Quapropter S. Augustinus Donatistas (qui gloriabantur dicentes, *de nobis dictum est, erunt primi, qui erant novissimi, ad Africam enim Evangelium postmodum venit*, de orientalibus verò, qui primitùs quidem fidem susceperant, sed à Fide recessuri erant, dictum volebant. *Erunt novissimi, qui erant primi*) ità perstringit: *Ipse Dominus de quibus hoc dixit, exposuit, & ora calumniatorum oppilavit: loquens enim de Judæis (Lucæ 13. v. 8.) qui ei dicturi sunt:* In plateis nostris docuisti: Cùm videritis, *inquit*, Abraham, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in Regno Dei, vos autem expelli foras: & venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in Regno Dei: Et ecce sunt novissimi, qui erant primi, & sunt primi, qui erant novissimi. *Hic certè quid contradicatur, non invenitur.* Hæc S. Augustinus.

XX. Ad id, quod urgetur, dist. min., merces eadem omnibus, nempe æterna, nego min., merces diversa, conc. min. Omnibus quidem laborantibus in vinea merces rependitur, sed non eadem. Iis enim, qui primi vocati sunt, sed non electi, rependit Deus mercedem suo labori correspondentem, nimirum temporalem in lege promissam per Moysen; & hi fuerunt Judæi; & hæc respectu ipsorum venit nomine *Denarii*, de quo converant. Iis verò, qui novissimi venerunt, & nedum vocati, sed etiam electi erant, mercedem ultra laborem, & supra debitum, & ex gratia rependit, nempe æternam, promissam per Christum; & hæc respectu eorum venit nomine *Denarii*. Hi autem postremi vocati, & electi, qui evaserunt primi, Gentiles sunt, qui licèt novissimi, quia tamen ad Fidem, & Gloriam electi, Regno Cœlorum donati sunt; ubi Judæi licèt primi, quia tamen solùm vocati, solà temporalis mercedis remuneratione dimissi sunt. Voluit ergo Deus erga primos exercere justitiam, erga novissimos etiam Misericordiam, quia Dominus est, ideòque conquerentibus respondit: *non licet mihi quod volo facere?* subintellige *in meis* secundùm textum Græcum, seu *de bonis meis*, ut versio Arabica. Videri potest S. August. *lib. 1. de peccat. merit., & remiss. cap.* 18. ostendens, quare non sit culpandus Deus, si aliis placitam mercedem reddens, justitiam exercuerit, aliis verò etiam non placitam largiendo, voluerit exercere Misericordiam.

XXI. Dicit secundò Catharinus. Si Creaturæ rationis expertes non egent prædestinari, ut suos assequantur fines: cur hoc egebit homo? erit ne is deterioris conditionis, quàm animantia bruta?

Respondeo, Creaturas irrationales ad unicum finem esse determinatas, & hunc naturalem, ac propriis viribus assequibilem: ideòque ex ipsamet actione generativa ad illum inclinantur, neque egent ab alio ad ipsum transmitti. At homo, & quælibet rationalis creatura, præter finem naturalem, ad quem ex vi suæ conditionis, & naturæ dirigitur, alterius finis ordinis altioris capax est, ad quem cum propriis viribus conari non possit, & multò minùs pervenire, eget, ut ad istum ab alio transmittatur: & hæc est Prædestinatio.

Neque sequitur, deterioris esse conditionis hominem, quàm bruta, imò nobilioris, quia præter finem naturalem communem omnibus, quem propriis viribus potest adipisci, elevabilis est ad alium altiorem, cujus irrationalia incapacia sunt. *Nobilioris* autem *conditionis est natura, quæ potest consequi perfectum bonum, licèt indigeat exteriori auxilio ad hoc consequendum, quàm natura, quæ* non

non potest consequi perfectum bonum, sed consequitur quoddam bonum imperfectum, licèt ad consecutionem ejus non indigeat exteriori auxilio, ut Philosophus dicit in 2. *de Cœlo à text.* 60. Ità D. Thom. 1. 2. *qu.* 5. *art.* 5. *ad* 2. ibi videndus.

DUBIUM II.

De Essentia, & Objecto Prædestinationis.

§. I.

Definitur Prædestinatio.

I. Essentiam Prædestinationis non meliùs accipere possumus, quàm ex ejus definitione. Duplex autem, & utraque communis, in Scholis traditur prædestinationis definitio. Una sumta ex D. August. *lib. de dono Persever. cap.* 14. dicente: *Hæc est prædestinatio Sanctorum, nihil aliud: Præscientia scilicet, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur.*

Quæ definiteo explicanda est. Nomine ergo *Præscientia* non intelligitur scientia simplicis intelligentiæ, aut scientia media, sed scientia practica, & approbationis. Prædestinatio enim, ut vidimus, est pars Providentiæ: *Providentia* autem *includit & scientiam, & voluntatem, sed tamen essentialiter in cognitione manet, non quidem speculativa, sed practica*, inquit D. Thom. qu. 5. de verit. art. 1.: & qu. 6. de verit. art. 1. ad 7., *quamvis*, ait, *scientia, in quantum est scientia, non respiciat facienda, tamen scientia practica respicit facienda, & ad talem scientiam prædestinatio reducitur.* Et ratio etiam suadet. Nam Augustinus intellexit de præscientia, non eorum, quæ merè possibilia sunt, aut quæ essent, si poneretur aliqua conditio, sed de scientia præparativa eorum, quæ reverâ futura sunt, & quæ ipsemet in Electorum cordibus operaturus est: *Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus*, ait ipse *lib. de Prædest. SS. cap.* 10. Tùm etiam præscientia, quâ Deus secundùm Augustinum præscit, non invenit dignum, sed facit: *Si quæratur* (inquit ibi) *unde quisque sit dignus, non desunt qui dicant, voluntate humanâ: nos autem dicimus gratiâ, vel Prædestinatione Divinâ.* Rursùs præscientia, quâ Deus prædestinat, præscit de suo, non de nostro: unde citato loco exponens promissionem de dandis Abrahæ filiis: *Non de nostræ* (inquit) *voluntatis potestate, sed de sua Prædestinatione promisit. Promisit enim, quod ipse facturus fuerat, non quod homines.* Et *de dono persever. cap.* 14. citato, post traditam definitionem Prædestinationis, quærens, cur relicti sint Tyrii, & Sidonii, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent? non respondit, *quia prævisi fuerant non credituri:* sed: *quoniam, ut crederent, non erat eis datum, etiam unde crederent est negatum .... sed nec illis profuit, quòd poterant credere, quia prædestinati non erant ab eo, cujus inscrutabilia sunt judicia &c.* Loquens autem de Judæis: *Nec illis* (inquit) *obfuisset, quòd non poterant credere, si ità prædestinati essent, ut eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre.* Hæc certè de scientia media, quæ præscit de nostro, non possunt intelligi. Tandem non est præsumendum, Augustinum in definitione Prædestinationis voluisse inserere scientiam illam conditionatam, quam passim, ut jam vidimus *de scientia conditionat.*, in Pelagianis, & Semipelagianis reprobavit.

II. Neque quis reponat, S. Doctorem asserere, quòd Deus præparat, ac disponit secundùm præscientiam: quod indicat, eum loqui de præscientia antevertente, & regulante dispositionem, & consequenter de scientia media.

Nam dico, Augustinum loqui de Præscientia innixa suæ Prædestinationi, non verò eam antecedente. Quare *de Prædest. SS.* cap. 17. *Electi* (inquit) *sunt itaque ante mundi constitutionem eâ prædestinatione, in qua Deus sua futura facta præscivit:* non quia præscivit eos credituros, sed quia facturus fuerat ipse credentes. Priùs ergo Deus secundùm August. elegit, deinde præscivit, deinde præparavit: Non priùs præscivit, deinde elegit, ut Molinistæ putant. Præscientia enim, quam in definitione prædestinationis posuit,

fuit, est actus providentiæ, quæ, ut dixi, practica est, ac supponens voluntatem finis. Recolantur quæ diximus ostendentes, actum Providentiæ non esse actum scientiæ mediæ.

III. Additur ly *præparatio:* quo magis explicatur, Prædestinationem esse scientiam practicam, quâ media ad vitam æternam conducentia præparantur, & ad executionem diriguntur; & insuper traditur differentia inter prædestinationem, & gratiam: etenim, ut ait idem S. Doct. *de Prædest. SS. cap.* 10., inter Prædestinationem, & Gratiam hoc interest, *quòd prædestinatio est gratię pręparatio, gratia verò jam ipsa donatio.* Differt etiam ly *pręparatio* à præscientia: quia hæc, si secundùm se spectetur, non dicit alicujus rei præparationem, sed solam rei prævisionem: Deus enim etiam peccata præscit, quæ tamen non præparat; unde S.Doct. laudatus ibidem: *Prędestinatio* (inquit) *est, quę sine prescientia non potest esse, potest autem esse sine prędestinatione pręscientia. Prædestinatione quippe Deus ea prescivit, quę fuerat ipse facturus: unde dictum est,* fecit, quæ futura sunt. *Pręscire autem potens est etiam quę ipse non facit; sicut quęcumque peccata.*

Subjungitur: *beneficiorum Dei:* hoc est donorum, quæ Deus Prædestinatis confert, inter quæ numerantur, non solùm gratia sanctificans, seu abitualis, sed etiam aliæ gratiæ actuales, quibus vocantur, excitantur, adjuvantur ad benè operandum, imò ipsa bona opera, queis gloriam promerentur, & præsertim perseverantiæ donum, & tandem ipsa gloria æterna, quæ beneficiorum Dei maximus, & ultimus est, ac præcipuus prædestinationis effectus.

IV. Ly verò *quibus certissimè liberantur* indicat, Augustinum hìc definire prædestinationem hominum, non Angelorum: cùm enim Angeli nunquam fuerint sub miseria, dici non potest, quòd aliquando fuerint liberati. Indicat etiam, prædestinationem hìc definitam supponere præscientiam originalis peccati: neque enim creatura rationalis, quæ nullius peccati rea concipitur, dici potest misera, & indigens liberatione. Quare S. Augustinus prædestinationem non rarò vocat discretionem à massa perditionis, ut *epist.* 194. *aliàs* 105. *ad Sixtum cap.* 2.: & contra verò reprobationem nuncupat derelictionem in massa perditionis, ut *lib. de corrept., & gratia cap.* 7., ubi agens de iis, qui vel sine baptismo moriuntur, vel in gratia per baptismum accepta non perseverant, ait: *Non enim sunt à massa illa perditionis prascientiâ Dei, & prædestinatione discreti; & ideò nec secundùm propositum vocati; ac per hoc nec electi.*

V. Demum ly *quibus certissimè liberantur quicumque liberantur* indicat primò, efficaciâ prædestinationis, & mediorum per ipsam præparatorum, eos, qui prædestinati sunt, *certissimè*, idest, infallibiliter liberandos fore, & gloriam consecuturos. Indicat secundò duplicem prædestinati hominis liberationem, Unam inchoatam, & imperfectam, quæ incipit in hac vita per Fidem, Spem, Charitatem, & Perseverantiam. Aliam consummatam, & perfectam, quæ habebitur in alia vita per adeptionem Gloriæ Cœlestis. Quasi dicat. Qui ante mundi constitutionem Præsciti, & Prædestinati sunt, præordinati fuerunt ad utramque illam liberationem, inchoatam, & consummatam, quia illis nullum in tempore conferetur beneficium, quod non sit effectus æternâ illâ prædestinatione præparatus; ideòque idem S. Aug. *de prędest. SS. cap.* 10. *Prędestinatio Dei* (inquit) *qua in bono est, gratia est, ut dixi, praparatio; gratia verò est ipsius prædestinationis effectus.* In hac definitione exponenda diutiùs immorati summus. Ea enim, quæ diximus, multam lucem afferent iis, quæ inferiùs dicturi erimus.

VI. Alia Prædestinationis definitio est, quam tradit D. Thomas 1. *p. qu.* 23. *art.* 1., nempe, *ratio transmissionis creaturæ rationalis in finem vita æterna prædestinatio nominatur.* Dicitur *ratio:* quo denotatur, prædestinationem esse formaliter actum rationis, seu intellectus suo imperio dirigentis, & ordinantis media ad finem, ut supra dictum est. Dicitur *transmissionis in finem:* quo denotatur præparatio auxiliorum, quibus prædestinati ità transmittuntur in finem, ut illum infallibiliter consequantur. Dicuntur autem *transmitti*, idest, *ultra*, & *trans* vires pro-

proprias *mitti*: quia enim vita æterna est finis excedens eorum vires nativas, egent ab alio transmitti, sicut sagitta eget à sagittante transmitti in scopum, ut scopum attingat. Additur ly *in finem vitæ æternæ*: quo indicatur, finem prædestinationis esse consecutionem æternæ gloriæ, in qua prædestinatio completur.

§. II.

De Objecto formali Prædestinationis.

VII. PErfectam essentiæ Prædestinationis notitiam juvabit nosse ejus objectum. Pro quo noto, in objecto prædestinationis considerari posse, & Personam, quæ prædestinatur, seu quæ transmittitur ad Gloriam, & cui Gratia, & Gloria præparatur, quæ est *finis cui*: & insuper media, per quæ Prædestinatus ordinatur ad Gloriam: & Gloria, ad quam prædestinatur, quæ est *finis qui*.

Et quidem Personam esse subjectum prædestinationis, cui Deus vult prædestinationis effectum, nemo ambigit. Nam Persona est illa, quæ dicitur prædestinata, sicut paries est ille, qui dicitur visus, quare paries est subjectum, seu objectum materiale potentiæ visivæ. Difficultas est, an Persona dici possit objectum formale Prædestinationis, an verò hoc sint media, an Gloria?

VIII. Respondeo, Personam prædestinatam absolutè sumtam non pertinere ad objectum formale prædestinationis, quia Persona secundùm se est indifferens, ut prædestinetur, vel reprobetur, sicut paries est indifferens, ut sit albus, vel niger. Ut ergo Persona ingrediatur objectum prædestinationis debet induere ordinem ad gratiam, & gloriam: ità, ut in objecto prædestinationis quod formale est, sit Gratia, & Gloria, quod verò materiale est, seu *finis cui* Gratia, & Gloria præparatur, sit ipsa Persona. Cùm enim Prædestinatio sit providentiæ pars, debet dicere utrumque respectum: & ad res, quas providet, & hæ sunt Gratia, ut medium, & Gloria, ut finis assequendus tali medio: & ad Personas, quibus providet, non secundùm se, sed ut ordinatas ad finem per talia media.

An verò objectum formale proprium, & specificum, seu immediatum Prædestinationis sint media, nimirùm Gratia, & alia dona, quæ per illam præparantur: an ipsa Gloria, propter quam præparantur? Censeo, Prædestinationem formaliter sumtam immediatè, & proximè esse de mediis, ideòque media esse formale objectum, & finem intrinsecum, ac specificum prædestinationis, Gloriam autem esse finem, ad quem objectum prædestinationis ordinatur. Prædestinatio enim est pars providentiæ; providentia autem, sicut & prudentia immediatè est de mediis, ut dirigendis ad finem, ut docet D. Thom. 2. 2. *qu.* 47. *art.* 6. *in corp.* & *qu.* 49. *art.* 6., ubi ait: *prudentia propriè est circa ea, quæ sunt ad finem, & hoc ad ejus officium propriè pertinet, ut ad finem debitè ordinentur*. Est enim prudentia in practicis, sicut scientia in speculabilibus, & sicut in speculabilibus se habent principia, sic in practicis se habet finis. Quemadmodum ergo scientia non versatur immediatè circa principia, sed circa conclusiones, ut ex principiis benè deducantur, ità prudentia, & providentia, ac subinde prædestinatio, non versantur immediatè circa finem, nempe Gloriam, sed circa media, ut ad finem debitè ordinentur. Quare finis, & objectum proprium, & intrinsecum providentiæ, & prædestinationis est debitè disponere media ad finem, nempe Gloriam: Gloria autem est finis mediatus, & quasi extrinsecus, tanquam id, propter quod talia media disponuntur.

QUÆSTIO III.

De Causis Prædestinationis.

NOn agimus hìc de causa efficiente: causa enim efficiens Prædestinationis, seu causa, quæ prædestinat, Deus est. Nec de causa finali: quia certum est, causam finalem, cuius gratia Deus prædestinat, esse solam Dei Gloriam; *universa enim propter semetipsum operat est Dominus*. Prov. 15. v. 4. Quamvis ex parte rei volitæ dici possit, finem effectum prædestinationis esse salutem Prædestinati. Nec de causa materiali;

li: exploratum enim est ex dictis, causam materialem, seu subjectum prædestinationis esse creaturam rationalem; hæc enim est, quæ prædestinatur. De sola ergo causa meritoria, seu motiva quæstio procedit, an scilicet Deus in hominibus lapsis aliqua præviderit merita, quibus motus fuerit ad eos prædestinandos: an verò ad eos prædestinandos unicè motus fuerit à sua bonitate, gratuitò illos præ aliis eligendo, ante omnem meritorum prævisionem?

Quia verò Deus creaturam rationalem prædestinavit, nedum ad Gloriam, sed & ad Gratiam tùm actualem, tùm habitualem, ut per eas prædestinationis finem consequatur, ideò de utraque inquiremus, an sit gratuita, an ex prævisis meritis? Priùs de prædestinatione ad Gratiam, deinde de Prædestinatione ad Gloriam sermo erit.

DUBIUM I.

An Prædestinatio ad Gratiam sit gratuita?

§. I.

Pelagii Persona, & Errores.

I. INter eos, qui de Divina Gratia malè locuti sunt, principem locum obtinuit Pelagius. Esto enim aliqui ante Pelagium de ea non benè senserint, ut Origenes, Theodorus Mopsuestenus, & Ruffinus: quia tamen Pelagius primus fuit, qui contra Gratiam in apertum hostis prodierit, ideò errori nomen dedit, & omnes gratiæ necessitatem, vel negantes, vel extenuantes, Pelagiani vocantur.

Fuit Pelagius natione Britannus, professione Monachus, non ex iis, qui in Monasterio Cœnobiticam vitam ducunt, sed ex iis, qui in suis ædibus religiosam vitam agebant, nulli propterea Ordini initiatus. Quem ideò Zosimus Papa *Epist. ad Aurelium Carthagin., & Afros Episcopos*, vocat *virum laicum*, quia Monachi ad sacros Ordines non promoti inter Laicos tunc temporis recensebantur. Non mediocri pietatis famâ Romæ diù commoratus, à Ruffino tandem ebibit errorem, quem factus ex discipulo magister aliis instillare conatus est. Inter primos, quos suo infecit veneno, unus fuit Cœlestius, de quo Marius Mercator in *Commonit. cap. 4.* ità scribit. *Huic Pelagio adhæsit Cœlestius, Nobilis natu quidem, & Auditorialis Scholasticus* (id est Advocatus publicarum causarum) *sed natura vitio Eunuchus matris utero editus.* Quod circa annum 404., vel 405. contigisse crediderim. Gothis interim Italiam vastantibus, & Romam semel, ac iterum obsidione cingentibus, cum hoc Cœlestio anno circiter 409. in Siciliam Româ navigavit Pelagius, ibique Syracusis simul biennio, vel etiam triennio morati, transfmearunt in Africam. Hìc Pelagius relicto Cœlestio post brevem moram Carthagine solvit in Palæstinam.

II. Interim Cœlestius Carthagine manens, ad Presbyteratum promoveri tentavit, sed frustra: detectus enim à Paulino Ecclesiæ Mediolanensis olim Diacono, repulsam passus fuit; imò coram Aurelio Carthaginensi Episcopo denunciatus fuit, descriptis in libello ejus erroribus. Quare Aurelius totius Africæ Primas Concilium Carthagine convocavit anno 412., cui multi interfuerunt Episcopi. Non adfuit tamen S. Augustinus, quod ipse testatur *lib. 2. retract. cap. 33.* Comparuit Cœlestius, adversùs quem stetit Paulinus. Discussâ causâ, Patres Carthaginenses Cœlestium damnaverunt, qui, ut latam sententiam declinaret, & ne uti Hæreticus traduceretur, ad Sedem Apostolicam appellavit, quamvis suæ causæ diffidens, appellatione neglectâ, Ephesum Asiæ Urbem mox contenderit, ubi per obreptionem Presbyter factus, multos suâ hæresi inquinavit, quorum ope vicinas insulas infecit, sed Rhodum maximè; adeòque errorem propagavit, ut ejus Sectæ homines etiam Cœlestiani dicti sint. Ex Epheso Constantinopolim migrans; sed inde ab Attico Patriarcha ejectus, Romam se contulit; ubi postquàm Zosimo Papæ illudere tentavit, clam se subtraxit; quo cognito, Zosimus in eum, ac Pelagium decretoriam tulit sententiam, quin adversùs ipsum, & Pelagianos ab Honorio, & Constantio Imperiale Edictum

ctum obtinuit anno 418., quo Pelagius, & Cœlestius ex Urbe ejici, & omnes de horum hæresi convicti spoliari bonis, ac perpetuo mulctari exilio, jubebantur. Zosimo è vivis sublato, Romam reversus, in gratiam Cœlestini Pontificis irrepere conatus est. At Cœlestinus Decessorum suorum vestigia premens, & avitæ de Gratiâ doctrinæ, quam strenuè defenderat Augustinus, assertor intrepidus, Cœlestium, Julianum, cæterosque Sectæ Pelagianæ homines è totius Italiæ finibus jussit extrudi.

III. Pelagius verò, quem in Palæstinam profectum diximus, cùm Hierosolymis pedem fixisset, gratiam Joannis illius Urbis Episcopi aucupari cæpit: quod & obtinuit, ab eo benigne susceptus. Verùm qualis esset, à S. Hieronymo, quem provocaverat, & à S. Augustino, qui calamum in eum strinxerant, detectus fuit Pelagius. Quibus accessit Orosius, qui ex Hispania, unde oriundus erat, in Palæstinam perveniens anno 415., manifestum fecit, Cœlestium à Concilio Carthaginensi fuisse damnatum, & Pelagii errores ab Augustino, & Hieronymo profligatos fuisse. Conventu super hoc Hierosolymis habito, Joannes Episcopus se Judicem exhibuit, Orosio accusante, & Pelagio respondente. At talem Judicem, utpote reo impensè propitium Orosius, declinans, silentio Pelagio indicto, judicium Innocentio I. Romano Pontifici communi sententiâ delatum est. Non multò post accusatus apud Palæstinos Antistites, coram Synodo Diospolitana anno 415. se sistere coactus Pelagius, tantis artibus callidus Hæresiarca errorem suum tegere novit, ut, cùm ibi nullus esset contra ipsum Actor, subdolis ejus responsis decepti, ipsum tanquam innocentem declaraverint, errore *facti*, non *Juris*. Dùm tamen in hâc suâ fraude exultat Pelagius, ac reportatæ absolutionis litteras, tanquam suæ fidei testimonium spargit, Orosius, qui ex Palæstina in Africam remeat, gesta in Synodo Diospolitana ad Episcopos 68. in Concilio Carthagine congregatos defert: qui, lectis iis, quæ contra Cœlestium anno 412. in priore Carthaginensi Synodo statuta fuerant, & considerati etiam gestis in Synodo Dispolitana, Pelagii, & Cœlestii errores novo anathemate configunt, quo eodem anno, nimirum 416., aliud Concilium Milevi celebratur, quo hæresis Pelagiana damnatur, cui S. Augustinus interfuit. Utraque tamen Synodus tàm Carthaginensis, quàm Milevitana, decreta ad Innocentium I. mittere statuit, ut ipse Apostolicâ suâ auctoritate, quæ Episcopi statuerant, firmaret, causamque finiret. Quod, confirmando omnia ab Africanis Conciliis statuta, præstitit Innocentius. Cujus litteris in Africam perlatis S. Augustinus *serm. 2. de Verb. Apost.* nunc *serm. 131. cap. 10.* monens populos: *ubi tales Pelagianos inveneritis, occultare nolite, non sit in vobis perversa misericordia: prorsùs ubi tales inveneritis, occultare nolite. Redarguite contradicentes, & resistentes ad nos perducite.* Rationem reddit dicens: *Jam enim de hac causa duo Concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam: inde etiam rescripta venerunt. Causa finita est: utinam aliquando finiatur error.*

IV. Porro, quamvis non statim finitus fuerit error, mortuo enim Innocentio, Cœlestius eâ, quâ pollebat, vafritie Zosimum ejus successorem decipere tentavit, eidem libellum porrigens, quo fidem suam, ac Sedi Apostolicæ obedientiam testabatur, ut superiùs diximus, quibus Zosimi animum à promulgandâ in eum sententiâ hæresis suspenderat, donec ex Africa rescriberetur; attamen, cognitâ Cœlestii fugâ, absque ulla cunctatione tulit in eum, & Pelagium decretoriam sententiam, grandi illâ Epistolâ ad universos Orbis Christiani Episcopos datâ, quâ omnia à Synodis Africanis gesta contra Cœlestium, & Pelagium approbavit, sententiamque à decessore suo Innocentio latam confirmavit, eamque mittens ad Honorium Imperatorem, cujus Edicto ab Urbe, & Universo ferè Orbe exterminati fuere Pelagiani. Hujus Epistolæ meminit S. Augustinus *Epist.* 190. olim 157. ad *Optatum cap.* 7., & 215. aliàs 47. ad *Valentinum*. Quo factum est, ut Pelagiani se ad extrema redactos agnoscentes, ut res suas utcumque erigerent, fœdus cum Nestorianis hæreticis inierint: sed unà cum illis in Concilio Generali Ephesino anno 431. damnati, ad summas angustias re-

redacti sint, paucique hàc illàc per Occidentem dispersi remanserint. Hæc de Pelagii, & Pelagianorum historia, de qua abundè Cardinalis Norisius in sua *Hist. Pelag.*, Natalis Alexandre *Hist. Eccl. secul.* 5. *cap.* 3. *art.* 2., & Gravefon *Hist. Eccl. tom.* 2. *Colloqu.* 2., apud quos plura pro sui eruditione Studiosus inveniet.

V. Nunc ad Pelagii, & Pelagianorum errore recensendos accedamus. Duo fuerunt Pelagianæ hæreseos capita. Unum contra existentiam Originalis peccati, quam negabat. Alterum contra Gratiæ necessitatem. Circa primum dicebant, quòd peccatum Adæ ipsum solum læsit, non totum genus humanum. Propterea infantes, qui nascuntur, in eo statu sunt, in quo Adam fuit ante peccatum, ideòque, etsi non baptizentur, vitam æternam consequuntur: non tamen Regnum Cœlorum, quod solis baptizatis datur. Homines tandem esse mortales naturâ, non pœnâ, peccatores imitatione, non origine.

VI. Circa secundum, quod rem præsentem tangit, varios status habuit Pelagianus error. Cùm enim primùm hæresim promulgavit Pelagius, nullam omnino gratiam admittebat, sed naturam solam, & ingenitas liberi arbitrii vires ad omne opus bonum, ac meritorium sufficere, propugnabat. Hinc in naturæ laudem librum conscripsit, quem sibi traditum à Timasio, & Jacobo, Religiosis adolescentibus à Pelagiana hæresi recens conversis, S. Augustinus confutavit libro, quem inscripsit *de Natura, & Gratia.* Et si aliquam gratiam admittebat, hanc esse liberum arbitrium, asserebat: quare cùm Pelagio opponeretur, quòd contra Gratiam Dei disputaret. *Non, inquit, contra gratiam Dei disputo. Unde probas? Eo ipso, inquit, non contra gratiam Dei disputo, quod liberum arbitrium defendo.* Ità apud S. August. *lib.* 11. *de verb. Apostoli nunc Serm.* 26. *cap.* 7.

In secundo autem sui erroris statu aliqualem gratiam fateri cæpit Pelagius: sed hanc non aliam esse, quàm legem, doctrinam, & exemplum Christi, & imitationem; quemadmodum enim Adam nobis obsuit exemplo malo; ità Christus nobis prodest exemplo bono, quod genus gratiæ purè extrinsecum erat: totam enim meriti causam in libero arbitrio collocabat. Gratiam etiam remissionis peccatorum, Dei scilicet extrinsecùs peccata condonantis, admittebat.

In tertio autem statu sui erroris aliquam gratiam internam visus est admisisse: in sola tamen illuminatione intellectus sitam, quâ positâ illustratione, voluntas propriis viribus, & virtute proprii arbitrii omni alio secluso poterat bonum sectari, & hanc vocabat gratiam possibilitatis. Quare gratiam bonæ voluntatis, & actionis negabat. Ità S. Augustinus *lib. de gratia Christi cap.* 4. Pelagii verba ex ejus libro tertio pro libero arbitrio recenset. *Nos* (inquit) *tria ista distinguimus, & certum velut in ordinem digesta partimur. Primo loco posse statuimus, secundo velle, tertio esse* (idest agere) *Primum illud, idest, posse, ad Deum propriè pertinet, qui illud creaturæ suæ contulit, duo verò reliqua, hoc est velle, & esse, ad hominem referenda sunt, quia de arbitrii fonte descendunt. Ergo in voluntate, & opere bono laus hominis est: imò hominis, & Dei, qui ipsius voluntatis, & operis possibilitatem dedit, quique ipsam possibilitatem gratiæ suæ adjuvat semper auxilio. Quod verò potest homo velle, atque perficere solius Dei est. Potest itaque illud unum esse, etiamsi duo illa non fuerint: ista verò sine illo esse non possunt. Itaque liberum mihi est nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo possum non habere possibilitatem boni &c.* Ità Pelagius: quæ exemplo explicans subjungit: *Quod possumus videre oculis, nostrum non est, quod verò benè, aut malè videmus, hoc nostrum est. Et ut generaliter universa complectar: quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est, qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat: quod verò benè, vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est, quia hæc omnia vertere in malum etiam possumus.* Ità Pelagius. Post quæ S. Augustinus: *Ecce est* (inquit) *totum dogma Pelagii in libro ejus tertio pro libero arbitrio his omnino verbis diligenter expressum.*

VII. Nullam ergo gratiam, quâ velimus, & agamus, admittebat Pelagius, sed velle, & agere totum nostrum esse, asse-

afferebat. Quia tamen videbat, Paulum fibi adverfari illis verbis, *Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate*. Philipp. 2. v. 13., conabatur fe tueri (ut obfervat S. Auguftinus citatus cap. 10.) dicens, Deum in nobis operari velle, & perficere, nos futuræ gloriæ, & præmiorum magnitudinis pollicitatione fuccendens, ac revelatione fapientiæ in defiderium Dei fufcitans voluntatem, *dùm nobis fuadet, quod bonum est*.

Admittebat autem gratiam poffibilitatis, & poffe à folo Deo effe dicebat. Verùm hîc etiam deceptionem tegere conabatur: Reverâ enim hanc poffibilitatem à Deo acceptam, nil aliud effe, quàm naturam, exiftimabat: *Sed ideò* (ait S. Auguftinus citatus cap. 6.) *ad hanc laudem adjunxit & Deum, quia nifi natura effet, in quâ nos condit, quâ velle, & agere pofsemus, nec vellemus, nec ageremus*.

Hanc gratiam poffibilitatis dicebat, nedum datam à Deo: fed infuper gratiæ Dei auxilio femper adjuvari. Quid autem nomine talis gratiæ, & auxilii intelligeret, exponebat fic (apud D. Auguft. ibi cap. 7.) *Adjuvat enim nos Deus per doctrinam, & revelationem fuam, dùm cordis noftri oculos aperit, dùm nobis, ne præfentibus occupemur, futura demonftrat: dùm diaboli pandit infidias, dùm nos multiformi, & ineffabili dono gratiæ cœleftis illuminat*. Erat ergo gratia legis, & doctrinæ merè externa; quòd fi aliquid internum operabatur, hoc erat, docendo, revelando, illuminando; in folo nimirum intellectu, non in voluntate eam collocabat.

VIII. Ad confitendam tandem gratiam etiam ad velle, & agere vifus eft acceffiffe Pelagius, & quidem etiam fupernaturalem: non utique neceffariam, fed folùm utilem, & ad majorem dumtaxat operandi facilitatem. Ità refert S. Auguft. *lib. de gratia Chrifti cap. 27.*, ubi cùm retuliffet Pelagii verba *Epift. ad Demetriadem* dicentis: *Divinam mereamur gratiam, & faciliùs nequam fpiritui, Sancti Spiritus auxilio refiftamus*, hifce verbis fubjungit: *Significat profectò, quid fapiat. Ut quid enim hoc verbum interpofuit, ideft* facilius? *An verò non erat integer fenfus*, ut nequam fpiritui, Sancti Spiritus auxilio refiftamus? *Sed quantum detrimentum hoc additamento fecerit, quis non intelligat? Volens utique credi, tantas effe naturæ vires, quos extollendo præcipitat, ut etiam fine auxilio Spiritus Sancti, etfi minùs facilè, tamen aliquomodo nequam fpiritui refiftatur*. Quod repetit *S. Doct. cap. 29.*, ubi relatis Pelagii verbis ex 1. *libro* pro libero arbitrio dicentis: *Ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, faciliùs poffint implere per gratiam*: Subdit S. Doctor: *Tolle* faciliùs, *& non folùm plenus, verùm etiam fanus eft* fenfus.... *Cùm autem* faciliùs *additur, adimpletio boni operis etiam fine Dei gratiâ poffe fieri, tacitâ fignificatione fuggeritur*. Idem teftatur *lib. 2. contra duas Epift. Pelagian. cap. 2.*

IX. Porro gratiam hanc, quam Pelagius admifit, non antecedere, & facere humana merita, afferebat, fed humana merita fequi, eorumque effe mercedem, & propterea homines non gratis, fed intuitu præcedentium meritorum fuiffe ad gratiam prædeftinatos. Hujus erroris teftem habemus Pelagium ipfum, qui in Epift. ad Innocentium I. (quam expendit D. Auguft. *lib. de gratia Chrifti cap. 31.*) ità fcribit: *Illi ideò judicandi, atque damnandi funt, quia cùm habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem venire poffunt, & Dei gratiam promereri, malè utuntur libertate conceffâ. Hi verò remunerandi funt, qui benè libero utentes arbitrio merentur Domini gratiam, & ejus mandata cuftodiunt*. Hæc Pelagius. Hanc fuiffe Pelagianorum doctrinam, refert idem S. Auguft. *lib. de haref. cap. 88.*, nimirum: *gratiam Dei quâ liberamur ab impietate, fecundùm merita noftra dari*. Quænam autem effent merita, quę Pelagiani Divinæ Gratiæ receptioni pręfupponebant, deprehendere, facile eft. Tria enim agnofcebant merè humana, quibus homo gratiam Dei mereatur, fcilicet boni cupiditatem, fidem, & orationem. Unde hæ ipforum voces apud S. Auguft. lib. *de gratia, & lib. arbitr. cap. 14.* Gratia *etfi non datur fecundùm merita bonorum operum, quia per ipfam benè operamur; tamen fecundùm merita bonæ voluntatis datur: quia bona voluntas præcedit orantis, quam*

præcessit voluntas credentis, ut secundùm hæc merita gratia sequatur exaudientis Dei.

X. Is ergo fuit Pelagii in suo errore progressus. Initio quidem nullam omnino gratiam admisit, totum viribus naturæ, & libero arbitrio salutis negotium committens. Exinde cæpit aliquam gratiam fateri, sed hanc merè externam, legem scilicet præcipientem Doctrinam revelantem, & ostendentem bonum, quibus Christi adjunxit exemplum invitans ad imitationem. Ulterius gratiam possibilitatis cępit admittere, mentis quandam illuminationem, non verò gratiam voluntatis, & actionis. Tandem gratiam, quam admittebat, requirebat ad solum faciliùs agere, & secundùm merita dari contendebat.

Pelagianam hæresim in quatuor status dividit Jansenius Iprensis, *lib. 5. de hæres. Pelag. cap. 1., & sequ.* Primum vocat *Ethnicismum*, in quo solam naturam, & vires liberi arbitrii prædicavit, ne ipsum quidem gratiæ nomen ferre valens. Secundum vocat *Semiethnicismum*, in quo gratiæ nomen naturæ, & libero arbitrio tribuebat, quòd hæc sint beneficia à Deo gratis concessa. Tertium vocat *Judaismum*, in quo gratiam in doctrina, & lege totam collocavit. Quartum denique vocat, *Semichristianismum*, in quo gratiam interiorem, etiam voluntatis, & actionis admisit, etsi non sine errore. Jansenii hæc meditatio quibusdam placet, quibusdam displicet. Sed in hoc immorari non expedit.

§. II.

Semipelagiani, eorumque errores.

XI. Semipelagianismus, sic dictus, quia, etsi non totum, partem tamen Pelagiani erroris adoptaret, fortè Pelagio, & Pelagianismo antiquior fuit. Sanctus enim Augustinus ipse, antequam esset Episcopus, & antequam erumperet Pelagius, Semipelagianismo tinctus fuit, ut apparet ex ejusdem *expositione* quarumdam propositionum Epistolæ ad Romanos *prop. 61.* (ex quâ expositione *lib. 1. retract. cap. 23.* aliqua loca recenset, retractit, ac emendat) & ut ipse fatetur lib. de Prædestin. SS. cap. 3. his verbis: *Cùm similiter errarem, putans, fidem, quâ in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & justè, & piè vivamus in hoc seculo. Neque enim Fidem putabam Dei gratiâ præveniri, ut per illam nobis daretur, quod posceremus utiliter: nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla Opuscula mea satis indicant ante Episcopatum meum scripta &c.* Hæc est S. Doctoris ingenua sui antiqui erroris confessio. Attamen

XII. Semipelagianæ hæresi, quæ Pelagianæ appendix, & infelix surculus est, initium dedit enatum diffidium in Monasterio *Adrumetino* in Africa, occasione Epistolæ S. Augustini ad Sixtum, tunc Presbyterum, postea Romanum Pontificem. Hanc Epistolam, quam Florus hujus Cœnobii Monachus *Adrumetum* transmisit, cùm legissent Monachi, in sensus à mente S. Augustini prorsùs alienos distracti sunt. Quod ubi S. Augustinus per *Felicem*, & *Cresconium* ejusdem Monasterii Monachos rescivisset, ad Monachos illos instruendos edidit libros de *Gratiâ*, & *libero arbitrio*, duasque dedit Epistolas ad *Valentinum* ejusdem Cænobii Præfectum. At lectio librorum *de Gratia, & libero arbitrio* novo errori viam aperuit. Cùm enim quidam Monachi legissent, omnia bona opera esse Dei dona: inde deduxerunt, neminem esse corripiendum, si præcepta Dei non faceret, sed solùm pro illo orandum Deum, ut ipso donante faceret, quod jubebatur. Hoc à Valentino per Florum Monachum S. Augustino significatum, ut ex Epist. ejusdem inter Augustinianas 216., movit ipsum, ut librum de correptione, & gratia conscriberet, quo demonstrat, nec gratiâ prohiberi correptionem, nec correptione gratiam negari. Porrò dùm hi motus in Monasterio Adrumetino fervent, & Semipelagiani erroris inter Monachos semina jacta sunt, Vitalis Carthaginensis, sese Semipelagianum apertè prodit, asserens, non aliter posse liberum arbitrium, & Dei Justitiam servari, nisi dicatur, fidei initium non

esse

esse donum Dei, sed esse à nobis, idest, ex propria voluntate, & ex hoc, quod pro sua naturali libertate fecerit, præmium, vel supplicium quisque sit recepturus. Ad Vitalem revocandnm ab errore dedit S. August. Epistolam modò 217. aliàs 107. in quâ ex precibus Ecclesiæ hunc errorem confutat, ac duodecim regulas pro fide circa gratiam Dei proponit.

XIII. Ex Africa Semipelagianns error transfretavit in Gallias, ubi multos nactus Patronos, hosque viros doctrinâ præclaros, latè propagatus fuit: de quo Prosper, & Hilarius, qui S. Augustini doctrinam defendendam susceperant anno 428 suis Epistolis ipsum monuerunt, Massiliensium querelas ei exponentes, qui ad eos *de Prædestinatione SS.*, & *de dono Perseverantiæ* libros direxit. Verùm errore in dies gliscente, Sancto Augustino jam mortuo anno 430., ejusque doctrinâ à non paucis despectâ, & calcatâ, Prosper, & Hilarius Romam profecti anno 431. à Cœlestino Papa obtinuerunt Epistolam ad Galliæ Episcopos datam, in quâ eos acrius increpuit, quòd permitterent, doctrinam S. Augustini; à quibusdam Presbyteris contemni. Quod anno 494. Gelasius Papa confirmavit, dùm damnatis in Synodo Romanâ Cassiani, & Fausti libris, SS. Augustini, & Prosperi opera commendavit; ac tandem Semipelagianum errorem, qui propter multos, & doctrinâ, & pietate viros, qui ei patrocinabantur, toto quinto seculo impunè, & citrà fidei dispendium defensabatur, seculo sexto, anno 529. Synodus Arausicana secunda à Bonifacio II. Romano Pontifice approbata, & confirmata 25. Canonibus, ex S. Augustini sententiis conflatis, confixit, ac prostravit: adeò, ut imposterum absque nota hæreseos à nullo sustineri licuerit.

XIV. Præcipui Semipelagianismi Patroni in Galliis presertim fuere Jo: Cassianus, Auctor ille celebris libri *Collationum Patrum*, oriundus sive ex Scythia, sive (ut alii volunt) Gallus, in Provincia natus, Massiliensis Monasterii à se constructi Monachus. Contra quem S. Prosper scripsit librum cui titulus *adversùs Collatorem*, idest: Aadversus Cassianum Auctorem libri *Collationum PP.*, in quo maximè collat. 13. quæ est Abbatis Cheremonis, Semipelagianismus apparet.

Alter Semipelagianismi Patronus fuit Faustus, primò Lirinensis Abbas, postea Rejensis Episcopus, natione Britannus, cui à Conciliis Arelate, & Lugduni celebratis anno 475. demandatâ Provinciâ, ut quosdam errores in materiâ Prædestinationis recens exortos confutaret, libros de Gratiâ & libero Arbitrio composuit; in quibus mandati limites prætergressus, aperto Marte doctrinam S. Augustini carpit, & Massiliensium Semipelagianorum dogmata statuit. Fausti tamen libri ab Hormisda Papa nullius auctoritatis fuerunt declarati *Epist. ad Possessorem*: & anno 522. missi ad Africanos Episcopos in Sardiniâ exules, tanquam hæretici condemnati, & Sancto Fulgentio Ruspensi Episcopo contra Fausti errores scribendi cura imposita fuit, quam egregiè implevit libris septem *de Gratiâ, & libero arbitr.* contra duos Fausti libros. Quia tamen Faustus fuit cæteroquin pietate, ac probitate clarus, erroremque defensavit eo tempore, quo nondum solemniter hæresi notatus fuerat, aras, & sacros honores in Rejensi Ecclesiâ post mortem obtinuit, ejusque nomen sacris Gallicanæ Ecclesiæ diptychis ad scriptum fuit. Eâdem fuligine tinctum fuisse S. Hilarium Arelatensem Episcopum, nemo negaverit, qui legerit Epistolam Prosperi ad Augustinum. Quin & Vincentium quendam, contra quem S. Prosper scripsit *responsiones ad Capitula Objectionum Vincentianarum*. Quis verò fuerit Vincentius iste, an ille Lirinensis, celebris auctor libri nunquam satis laudati, *Commonitorii* videlicet *adversus hæreticos*, an verò alter itidem Gallus? non concordant Eruditi. Major pars in Lirinensem conspirat. Nec tamen per hoc quidquam auctoritatis detrahitur Lirinensis Commonitorio in iis, quæ doctrinam de traditionibus, & Patrum usu spectant: nam Vincentius ex regulis, ac principiis in totâ Ecclesiâ receptis hæreses impugnat; & fortè etiam ex hoc capite Augustinianæ doctrinæ de Gratiâ se assentiri non posse, existimabat, quia eam doctrinæ Majorum contrariam existimabat.

Semi-

Semipelagianis accensentur Severus Sulpitius Gallicanus Presbyter: Gennadius Massiliensis: Honoratus quoque Massiliensis Episcopus; de quibus Alexandre *Hist. Eccles. secul. 5. cap. 3. art. 7.*

XV. Nunc videamus, quinam fuerint Semipelagianorum errores. Igitur asserebant primò, ad initium fidei satis, superque sufficere vires naturæ, nec gratiam requiri: dicebant enim, initium aliquod justitiæ, ac salutis esse à nobis, nimirùm, fidem, & Voluntatem aliquam salutis obtinendæ, quæ tamen operis nomine censenda non esset, aut justitiæ operibus annumeranda; sicut nec desiderium obtinendæ sanitatis, quod in ægroto præcedit operam medici, inter Medicinæ opera numeratur. Porrò illis fidei, bonæque Voluntatis initiis promereri homines Christi gratiam asserebant: *nec negari gratiam* (dicebant) *si præcedere dicatur talis Voluntas, quæ tantùm medicum quærat non autem quidquam ipsa jam valeat:* ità apud Hilarium *Epist. ad August.* Existimabant enim, nullam naturam ità depravatam, vel extinctam esse, *quæ saltem non possit se velle sanari*. Quare, teste D. Prospero *Epist. ad August.* conveniebant omnes, quòd assererent: *Quantùm ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam; quantùm autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo spontè crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint*. Hinc

Secundò docebant, Deum velle indiscriminatim omnium salutem, si ipsi velint, generali, & sincerâ voluntate; singulari tamen voluntate, consilio, & proposito non magis velle unius, quàm alterius salutem, nec redemtionis suæ fructum his magis efficaciter, quàm aliis applicare. Ità S. Prosper *carmine de Ingratis cap. 13.*

Hujus consectarium erat, gratiam Christi omnibus adesse, omnes invitare, sed unumquemque proprio arbitrio vocanti parere, vel ab eo se subtrahere. Neque hæretici erant, quòd gratiam sufficientem omnibus præstò esse, dicerent: sed quòd illam ad initium fidei, vel boni operis, non requirerent, & quòd non aliam gratiam discretivam admitterent, dicentes discretionem unius ab alio non à Deo, seu ejus voluntate, sed ab hominis arbitrio, etsi sub gratiâ constituto, sumendam esse: nimirùm: *fidelem ideò obedisse, quia voluit: sicut Prævaricatorem ideò non obedisse, quia noluit ... Et quantum ad malum, tantum habere facultatis ad bonum:* Ità, ut *bona appetentem Dei gratiâ foveat, mala sectantem damnatio justa suscipiat:* ait S. Prosper *Ep. ad August.*

Tertiò. Prædestinationem esse gratuitam, inficiabantur, sed eam pendere volebant ex meritis, quæ Deus per scientiam conditionatorum explorabat, *Præscivisse nempe Deum, quinam vocationi fidem, & obsequium essent accomodaturi, & perseveraturi, quinam non; & hos reprobasse, illos elegisse*. Ità S. Prosper Ep. laudatâ; & Sanctus Hilarius Epist. ad Aug. *De compendio* (inquit) *putant rationem reddi electorum, vel rejectorum, in eo, quòd unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur*. Cùm verò parvulorum exemplis premerentur, qui nulla merita habent, respondebant, Deum præscire merita, vel demerita, quæ habituri erant, si vixissent, & horum intuitu alios eligere ad regnum, alios à regno excludere.

Quartò. Gratias sufficientes, ultra quas ad actu agendum, alias ex parte Dei non requirebant, & quæ quantum ad efficaciam subditæ erant libero arbitrio, omnibus præstò esse, contendebant.

Quintò. Perseverantiam singulare Dei donum esse negabant, cùm eam in cujusque potestate esse assererent si vellet, & ad hanc non aliam gratiam desiderari, quàm quæ Adamo collata fuit. Ità refert Hilarius ad S. Augustinum.

Tandem S. Augustini doctrinam, tanquam novam, nimis duram, hominesque in desperationem inducentem, rejiciebant (de quo S. Prosper *Ep. sepè laudatâ*) quòd sub ipso Prædestinationis nomine fatalem necessitatem assereret.

§. III.

Assertiones contra Pelagianos, & Semipelagianos.

XVI. Dico primò. Homo lapsus non prædestinatur ad gratiam ex præ-

prævisis meritis per solas vires naturæ comparandis. Est contra Cœlestium, qui scripserat, *Dei gratiam secundùm merita nostra dari, quia, si peccatoribus illam det, videtur esse iniquus:* quam propositionem, esto Pelagius falsò negaverit esse suam, à Synodo tamen Diospolitana coactus est, ficto tamen corde, ejurare, ut refert S. Augustinus *lib. de gestis Pelagii cap.* 14., & *de Prædest. Sanct. cap.* 2. dicens: *Pelagius ipse in Episcopali judicio Palestino, sicut eadem Gesta testantur, damnare compulsus est; gratiam Dei secundùm merita nostra dari.* Quod *lib. de gratiâ Christi cap.* 23. ostendit ex ipsâ ratione Gratiæ, quæ, cùm sit gratis data, ut vel ipsum sonat nomen, cum eâ pugnat, quòd detur, vel præparetur ex meritis. Si enim ex meritis daretur, fieret, ut gratia jam non sit gratia, redderetur enim hoc pacto, ut debita meritis, non donaretur gratis: quod enim datur ex meritis, ex justitiâ datur, & ideò non secundùm gratiam, sed secundùm debitum. *Quomodo est ergo* (inquit) *gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo verum dicit Apostolus* (Ephes. 2. v. 8.) *non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Et iterum* (Rom. 11. v. 6.) *si autem gratia, inquit, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia? quomodo, inquam, hoc verum est, si opera tanta præcedunt, quæ nobis adipiscendæ gratiæ meritum faciant, quo nobis non donetur gratuitò, sed reddatur ex debito? &c.* Hanc veritatem passim prædicant S. Augustini scripta contra Pelagianos maximè *Ep.* 194. *olim.* 105. *ad Sixtum cap.* 8., *Ep.* 186. *aliàs* 106. *ad Paulinum cap.* 2. *&c.*

Et probatur hoc discursu. Quidquid meriti in nobis est, effectus gratiæ est; ergo gratiam non possunt præcedere merita, nec secundùm merita potest gratia dari, quia effectus non potest suam causam præcedere. Unde Sanctus Augustinus *Epist.* citatâ *ad Sixtum* cap. 5. *Quod est ergo* (inquit) *meritum hominis ante gratiam, quo meritò percipiat gratiam, cùm omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat, nisi gratia; & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quam dona sua?* Deinde. Quidquid in nobis præcedit gratiam, vel est natura, vel peccatum; sed natura, aut quidquid naturæ est, non potest esse meritum ad gratiam, quæ ordinis supernaturalis est, & proinde supra naturæ debitum: Peccatum autem meretur pœnam, non gratiam; ergo &c. *Et ideò* (concludit loco citato *cap.* 3. S. August.) *percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt; quoniam meritis impii non gratia, sed pœna debetur. Nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, sed debita redderetur.*

XVII. Dico secundo. Homo lapsus non prædestinatur ad gratiam ex prævisâ fide, cujus initium sit ex nobis, aut ad perseverantiam, ex meritis quæ sint ex naturæ viribus. Est contra Semipelagianos. Quod fidei initium ex gratiâ sit, non ex naturæ viribus, testantur Scripturæ Joann. 6. v. 28. 29., ubi quærentibus Turbis, *quid faciemus ut operemur opera Dei? Respondit Jesus, & dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Et *vers.* 37. addidit, *omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet. Quid est* (inquit S. August. *lib. de prædest. Sš.* cap. 8.) *ad me veniet, nisi credet in me? sed ut fiat, Pater dat.* Murmurantibus autem Judæis ait Christus v. 43. 44. *Nolite murmurare invicem. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Et rursùs v. 45. *omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. Valdè* (ait Aug. citatus) *remota est à sensibus carnis hæc Schola, in quâ Deus auditur, & docet. Multos venire videmus ad Filium, quia multos credere videmus in Christum.* Si ergo fides opus Dei est: si hanc dat Pater: si nullus eam habere, & venire ad Christum potest, nisi Pater dederit, & à Patre audierit, & doctus fuerit: profectò initium non sumit ex nobis.

XVIII. Secundò probatur ex Apostolo ad Ephes. 2. v. 8. *Gratiâ estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Idest* (ait S. Aug. ibi cap. 7.) *& quod dixi per fidem, non ex vobis, sed donum Dei est etiam fides.* Non ex operibus, *inquit*, ne fortè quis extollatur. Et *lib. de gratiâ, & lib. arb.* cap. 7. *Possent enim* (inquit) *dicere. Ideò accepimus gratiam, quia credidimus, tanquam sibi fidem tribuen-*

buentes, gratiam Deo: propter hoc Apostolus cùm dixisset per fidem, & hoc, *inquit*, non ex vobis, sed donum Dei est. *Rursùs ne dicerent, suis operibus, se tale donum meruisse, continuò subjecit:* Non ex operibus: ne fortè quis extollatur. *Non quia negavit, aut evacuavit opera bona... sed quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides.*

XIX. Tertio id demonstrant Apostoli verba 1. *Cor.* 4. v. 7. *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti: quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quod si initium fidei esset ex nostris viribus, gloriari posset homo, se habere aliquid, quod à Deo non acceperit, nempe fidei initium, quo non tractus, sed propriis viribus veniret ad Christum. Hoc testimonium adeò movit S. Augustinum, ut *lib. de prædestin. SS. cap.* 3. ingenuè confessus sit, propter illud, suum antiquum errorem se retractasse: *Quo præcipuè testimonio* (inquit) *etiam ipse convictus sum, cùm similiter errarem, putans fidem, quâ in Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & justè, & piè vivamus in hoc seculo.* Quod repetit *cap.* 4. addens. *Hoc igitur Apostoli testimonium... non sinit quemquam fidelium dicere, habeo fidem, quam non accepi... Sed ne hoc quidem potest dici: Quamvis non habeam perfectam fidem, habeo tamen ejus initium, quo in Christum primitus credidi. Quia & hic respondetur:* Quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

XX. Quartò idem ostendunt ejusdem Pauli verba 1. *Cor.* 7. *v.* 25. Misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis. *Non ait:* quia fidelis eram (subjungit S. August. *de Prædest. SS. cap.* 3.) *Fideli ergo datur quidem, sed data est etiam, ut esset fidelis.* Quod jam dixerat *lib. de grat., & lib. arbitr.* cap. 7. *Non enim dixit,* Misericordiam consecutus sum, quia fidelis eram, *sed,* ut fidelis essem: *hinc ostendens, etiam ipsam fidem haberi, nisi Deo miserante, non posse, & esse donum Dei, quod apertissimè docet dicens:* Gratiâ salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est.

XXI. Accedunt rationes, quas Sanctus Augustinus contra Semipelagianos congessit. Primam profert ex *lib. de Prædest. SS. cap.* 2. Si fides ex nobis est, jam gratia secundùm merita nostra datur; sed hoc fateri renuebant Semipelagiani, quin & Pelagius ipse in Episcopali Judicio Palæstino damnare compulsus est; ergo &c. Major probatur. Qui à seipso incipit credere, incipit à seipso mereri fidei perfectionem, & complementum, & alia Dei dona: *Quis autem dicat* (inquit S. August.) *eum, qui jam cœpit credere, ab illo, in quem credidit, nihil mereri? Unde fit, ut jam merenti cætera dicantur addi, retributione divinâ, ac per hoc gratiam Dei secundùm merita nostra dari: Et similiter quod initium fidei nostræ priores damus Deo, ut retribuatur nobis & supplementum ejus, & si quid aliud fideliter poscimus*, contra illud *Roman.* 11. *v.* 25. *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.*

XXII. Secundam profert ex eodem libro *cap.* 7. sumtam ex ipsâ fidei naturâ. Fides enim, cùm sit humanæ salutis initium, fundamentum, radix justificationis, si hanc haberemus ex nobis, & non ex Dei dono, initium, & fundamentum nostræ salutis esset ex nobis, non verò ex gratiâ, ex quâ solùm esset ædificium bonorum operum sequentium, *quasi ad ædificium non pertineat fides: quasi ad ædificium, inquam, non pertineat fundamentum:* ait August. citatus. Sicque poneremus fundamentum salutis, non in Christo, sed in nobis, contra Pauli dictum 1. *Cor.* 3. v. 11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est; quod est Christus Jesus.*

XXIII. Tertiam sumtam ex promissionibus, quibus Deus promittit fidem, prosequitur S. August. eodem *de Prædestin.* libro *cap.* 10. Quod enim promittit Deus, unus ipse præstat; promittit enim de suo, non de nostro, alioquin aliena ipse polliceretur, non sua, atque ut promissis staret, hominis subderetur arbitrio: quomodo igitur Deus promisisset Abrahæ in semine suo fidem Gentium, si ipse hoc non facturus esset, sed homines, si de nostræ voluntatis potestate, non de suâ prede-

stina-

ſtinatione promiſit ? *Promiſit ergo* (ait Auguſt.) *quod ipſe facturus fuerat , non quod homines . Quia etſi faciunt homines bona , quæ pertinent ad colendum Deum , ipſe facit , ut illi faciant quæ præcepit ; non illi faciunt , quod promiſit , alioquin ut Dei promiſſa compleantur , non in Dei , ſed in hominum eſt poteſtate , & quod à Domino promiſſum eſt , ab ipſis redditur Abrahæ . Non autem ſic credidit Abraham :* Sed credidit dans gloriam Deo , quoniam quæ promiſit , potens eſt , & facere : *non ait prædicere : non ait præſcire : nam & aliena facta poteſt prædicere , atque præſcire : ſed ait :* potens eſt & facere ; *ac per hoc facta , non aliena , ſed ſua .*

XXIV. Quartam rationem petit Sanctus Auguſtinus *epiſt. ad Vitalem* olim 107. nunc 217., in quâ ferè per totam id probat ex precibus , quibus à Deo poſtulat Eccleſia fidem pro infidelibus , pro qua conceſſa gratias agit: cùmque non petamus , quod habemus ex nobis , fides non à nobis , ſed à Deo venit. Sic ergo Vitalem arguit , & Epiſtolam concludit : *Si negas , orandum eſſe , ut qui nolunt credere , velint credere , & negas , agendas eſſe Deo gratias , quoniam credere voluerunt , qui nolebant credere ;* (& ſi hoc ſentis) *aliter tecum agendum eſt . Si autem , quod de te magis credo , ſentis , atque conſentis , orare nos Deum debere , ac ſolere pro nolentibus credere , ut velint credere . . . ſi ſentis , atque conſentis , debere nos etiam Deo agere gratias , ac ſolere pro talibus , cum ad fidem ejus , doctrinamque converſi , volentes ex nolentibus fiunt ; oportet ſine dubitatione fatearis , voluntates hominum Dei gratiâ præveniri , & ut bonum velint homines , quod nolebant , Deum facere , qui rogatur , ut faciat , & cui nos novimus , agere gratias dignum , & juſtum eſſe , cùm fecerit .*

XXV. Ex hucuſque dictis apparet , gratuitam eſſe prædeſtinationem ad gratiam , non ſolùm habitualem , & ſanctificantem , ſed actualem etiam: de hâc enim præcipuè contendebatur inter Pelagianos , Semipelagianos , & Catholicos . Si enim probatum eſt , gratiam vocationis ad fidem , quâ ex nolentibus fiunt volentes credere , donum Dei eſſe , profectò conſtat , gratiam etiam actualem gratuitò , non ex meritis prædeſtinari . Si inſuper oramus Deum , ut nobis gratiam det actualem , ſi pro eâ conceſſa gratias ei agimus , conſequens eſt , eam à ſolo Deo miſericorditer procedere , non ex merito dari . Et ſanè gratia , quam Synodus Dioſpolitana voluit , ut Pelagius fateretur , ſecundùm merita noſtra non dari , erat illa eadem , quam volebat , ut fateretur , ad ſingulos actus dari . Hanc autem quis non videat , eſſe gratiam actualem ? Imò magis gratuita cenſenda eſt gratia actualis , quàm habitualis . Nam hæc eſto nulli de condigno debeatur , quia , ut ait Tridentinum ſeſs. 6. cap. 8. ; *nihil eorum , quæ juſtificationem præcedunt , ſive fides , ſive opera ipſam juſtificationis gratiam promeretur :* ad ipſam tamen diſponi poteſt peccator , per gratiam actualem excitantem in eo , per Spiritum Sanctum cor moventem , per actus fidei , ſpei , timoris , quibus ad juſtificationis gratiam , ſe præparet , ut docet idem Trident. *ſeſs. 6. cap. 6.* Ubi gratiam actualem , maximè primam , nulla opera , nec de congruo diſponentia , præcedunt , ſed prorsùs à Deo deſcendit , cor hominis miſericorditer tangente .

§. IV.

Pelagianorum , & Semipelagianorum momenta ſoluta .

QUamvis omnia , quibus ad ſuum errorem movebantur Pelagiani, & Semipelagiani , legantur propoſita , & ſoluta à D. Auguſtino in libris contra ipſos editis , aliqua tamen magis præcipua ſubjicemus .

XXVI. Primò ergo objiciebant exemplum Cornelii Centurionis , qui ut refertur in Actibus Apoſt. cap. 10. v. 31. , orationibus , & eleemoſynis meruit , ut Deus illi fidem largiretur .

Reſpondit tamen S. Auguſt. *lib. de Prædeſt. SS. cap. 7.* , quòd Cornelius ſine aliqua fide nec donabat , nec orabat : *Nam quomodo invocabat , in quem non crediderat ?* habebat ergo Cornelius fidem Chriſti , ſaltem implicitam , eſto non adhuc explicitam : habebat fundamentum , nondum tamen ædificium , ad quod ædifican-

dum missus est *Architectus Apostolus Petrus*. Dici etiam potest, quòd Cornelius, etsi nondum crederet, quia de Christo nondum imbutus, cogitabat tamen, & cupiebat instrui, & credere, & hac ratione misit nuncios ad Petrum. Cogitare autem de fide, & eam desiderare, donum Dei est, ut docet S. Augustinus *citato libro cap.* 2., ubi ex testimonio Pauli 2. Cor. 3. v. 5. *Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est:* Arguit: *Attendant hic, & verba ista perpendant, qui putant, ex nobis esse fidei captum, & ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat, priùs esse cogitare, quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi priùs cogitaverit esse credendum.* Et inferiùs: *Si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra, quâ credere incipiamus, ex Deo est.* Concludam ergo eum eodem S. Augustino cap. 7. citato: *Quidquid igitur, & antequam in Christum crederet, & cùm crederet, & cùm credidisset, benè operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, ne fortè quis extollatur.*

XXVII. Secundò objiciebant. Credere, vel non credere est in arbitrio potestatis humanæ; ergo initium fidei ex nobis est, non ex Deo.

Respondeo ex D. August. *lib. de prædest. SS. cap.* 5. & 6., dist. ant. in arbitrio potestatis humanæ, præparatæ à Domino, conc. ant. à se, nego ant. Fides ergo est donum Dei: *non quia credere, vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanæ* (ait nunquam satis laudatus S. Doctor) *sed in electis præparatur Voluntas à Domino.* Ideò *ad ipsam quoque fidem, quæ in voluntate est, pertinet.* Quis te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? *Multi audiunt Verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino, discernendum est utique, quid veniat de misericordia ejus, quid de Judicio.*

XXVIII. At inquies. Si fides, ipsumque fidei initium dona Dei sunt, quare non omnibus tribuuntur? quare non omnibus præparatur voluntas, cùm Deus velit omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire?

Qui ità arguit, audiat à D. Augustino responsum citato libro cap. 8. *Fides igitur* (inquit) *& inchoata, & perfecta, donum Dei est: & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitet* (nimirum donum dans actu credere, non verò dans posse credere: hoc enim omnibus aliquo modo dari, superius ostensum est) *qui non vult manifestissimis sacris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit, ex uno omnes esse in condemnationem sine dubitatione justissimam? ità, ut nulla Dei esset justa reprehensio, etiamsi nullus inde liberaretur. Unde constat, magnam esse gratiam, quòd plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis, qui non liberantur, agnoscunt: ut qui gloriatur, non in suis meritis, quæ paria videt esse damnatis, sed in Domino glorietur &c.*

Hanc Doctrinam clariùs expendit *lib. de spiritu & littera*, ubi cap. 33. dicit. *Vult autem Deus, omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen, ut eis adimat liberum arbitrium, quo benè, vel malè utentes justissimè judicentur.* Deinde *cap.* 34. ostendens, quomodo omnibus adsit, unde possint velle credere, non tamen ex libero arbitrio, quod, cùm crearemur, accepimus, sed ex dono Dei, ac munere divino, dicit, hoc Deum agere visorum suasionibus *ut velimus, & ut credamus, sive extrinsecùs per evangelicas exhortationes ubi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent infirmitatis suæ, ut ad gratiam justificantem credendo confugiat, sive intrinsecùs, ubi nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem, sed consentire, vel dissentire propria voluntatis est. . . . Quæ res non solùm non infirmat, quod dictum est: Quid enim habes, quod non accepisti? Verùm etiam confirmat. Accipere quippe, & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo: ac per hoc, quid habeat, & quid*

quid accipiat, Dei est: accipere autem, & habere, utique accipientis, & habentis est. Hucusque descripsit S. Augustinus gratias sufficientes, quibus homo fit potens credere, & quibus prævenitur, ut credat, & quas recipere non consentiendo, vel non recipere non consentiendo, propriæ voluntatis est. Transiens verò ad quæstionem: Cur unus eam recipiat, & consentiat, alter non recipiat, & non consentiat? non recurrit ampliùs ad propriam voluntatem. Sed audiamus, quid dicat. *Jam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illè ità suadeatur, ut persuadeatur: illi autem non ità? duo sola occurrunt interim, quæ respondere mihi placeat.* O altitudo divitiarum! & numquid iniquitas apud Deum? *Cui responsio ista displicet, quærat doctiores; sed caveat, ne inveniat præsumtores.*

XXIX. Objiciebant quartò apud D. Augustinum *lib. de Prædest. SS. cap. 11.* Cum dicitur: si credideris, salvus eris: unum horum exigitur, alterum offertur; ergo quod exigitur, in hominis, quod offertur, in Dei est potestate.

Respondet S. Doctor ibi, retorquendo primò instantiam. *Sic dicitur,* si credideris, salvus eris: *quemadmodum dicitur (Rom. 8. v. 13.)* Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. *Nam & hic ex his duobus unum exigitur, alterum offertur .... Ut spiritu facta carnis mortificemus, exigitur, ut autem vivamus, offertur. Num igitur placet, ut facta carnis mortificare non donum Dei esse dicamus: neque id donum Dei esse fateamur, quoniam exigi audimus à nobis, præmio vitæ, si hoc fecerimus, oblato? Absit, ut hoc placeat participibus, & defensoribus gratiæ: Pelagianorum est error iste damnabilis &c.... Sicut ergo, quamvis donum Dei sit, facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis, proposito præmio vitæ: ità donum Dei est Fides, quamvis & ipsa, cùm dicitur,* si credideris salvus eris, *proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur, quòd & nos ea facimus, & Deus facit, ut illa faciamus &c.* Quæ adeò aperta sunt, ut expositione non egeant.

XXX. Objiciebant quintò. Jubet Deus, ut oremus, & petamus, nostræque orationi, ac postulationi se adfuturum, pollicetur Lucæ 11. v. 9. *Petite, & dabitur vobis.* A nobis igitur est, ut petamus, quæramus, & pulsemus: atque adeò, si non fides ipsa tota, saltem ejus cupiditas, & initium sine Gratia haberi potest.

Respondet D. Fulgentius lib. de Incarnat. & gratia cap. 22. Hoc ipsum petere donum Dei esse. *Nec unquam (ait) redire potest ovis errans, nisi fuerit boni Pastoris inquisitione præventa. Propterea Pastor bonus venit quærere, & salvam facere ovem perditam, quæ Pastorem suum quærere non potest, priusquam ab eo quæratur; sed à quærente prævenitur, ut quærat. Pastor autem frustra eam quæreret, si quæsita Pastorem ipsa quærere non posset.* Addo, quòd, ut benè quæramus, & petamus, egemus Dei adjutorio. Nam, ut ait Paulus Rom. 8. v. 26., *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis.* Ubi S. August. *l. de dono Persever. cap. 23. Quid est,* inquit, ipse Spiritus interpellat, *nisi interpellare facit?* & paulò post. *Attendant (subdit) quomodò falluntur, qui putant, esse à nobis, non dari nobis, ut petamus, quæramus, pulsemus: & hoc esse dicunt, quod gratia præceditur merito nostro.... Non volunt intelligere, etiam hoc divinè muneris esse, ut oremus, hoc est, petamus, quæramus, atque pulsemus: Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater &c.*

XXXI. Sed dices. Ex quo Deum precamur, ut det nobis fidem, colligimus, fidem, quam poscimus, esse ab ipso; ergo ex quo Deus nobis imperat, ac præcipit, ut eam petamus, colligere possumus, quòd petere fidem, ex nobis sit: sicut enim Deum non rogamus de iis, quæ à nobis sunt: sic ea, quæ sunt ab ipso, nobis imperare non potest.

Respondetur, dist. conseq. Petere fidem ex nobis sit, ex nobis obsequentibus, conc. conseq., ex nobis prævenientibus, nego cons. In conversionis nostræ initio, quo petimus quo cor aperimus, facimus nos, facit & Deus: facit Deus præveniendo, facimus nos obsequendo;

& dùm Deus jubet, dat unde faciamus quod jubet. Audiamus August. *lib. de Gratiâ & lib. arb. cap. 15. Quare*, inquit, *jubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est; nisi quia dat, quod jubet, cum adjuvat, ut faciat, cui jubet?* Videatur S. Doctor. *lib. 2. contra duas Epist. Pelagian. cap. 9.*

XXXII. Objiciebant sextò. Licèt homo infirmus non possit à se sanitatem acquirere, potest tamen eam desiderare, & quærere medicum; ergo licèt homo lapsus non possit facere bonum, & justificari à se, poterit tamen saltem desiderare salutem, quærere Christum medicum, & sic salutem suam propriis viribus inchoare.

Respondetur, negando consequentiam. Sanitas enim corporis non excedit vires naturales animæ, sicut eas excedit salus animæ, utpote ordinis supernaturalis, hanc enim à se nec potest cogitare, multò minùs desiderare, & quærere. *Videant* (inquit Sanctus August. lib. 2. contra duas Epist. Pelag. cap. 8.) *quid respondeant dicenti Apostolo* (2. Cor. 3. 5.) non quia idonei sumus cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Cogitare, ait, aliquid, utique bonum: minùs est autem cogitare, quàm cupere. Cogitamus quippe omne, quod cupimus, nec tamen cupimus omne, quod cogitamus: quoniam nonnunquam & quod non cupimus, cogitamus. Cùm igitur minùs sit cogitare, quàm cupere: potest enim homo cogitare bonum, quod nondum cupit, & proficiendo postea cupere, quod antea non cupiendo cogitabat; quomodo ad id, quod minùs est, idest ad cogitandum aliquid boni non sumus idonei ex nobis metipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est: & ad id, quod est amplius, idest, ad cupiendum aliquid boni sine divino adjutorio idonei sumus ex libero arbitrio? Neque enim & hic Apostolus ait: non quia idonei sumus cogitare, quod perfectum est, tanquam ex nobismetipsis: sed cogitare, ait, aliquid: cui contrarium est nihil. Unde est illud Domini Joann. 15. v. 5. sine me nihil potestis facere.* Ità discurrit S. Augustinus.

XXXIII. Tandem objiciebant. Si fides, & initium fidei fit ex gratiâ, excusare poterunt ignorantiam, vel contumaciam, qui non credunt, quod eis vel prædicatio fidei, vel gratia interior defuerit ad credendum.

Respondetur cum D. Augustino *ep. 105. nunc 197. ad Sixtum cap. 6.*, quòd *per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat; sive qui judicat, sive qui non judicat. Quia & ipsa ignorantia in eis, qui credere noluerunt, sine dubitatione peccatum est. In eis autem, qui non potuerunt pœna peccati. Ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio.*

DUBIUM II.

An homines prædestinentur ad gratiam ex operibus moraliter bonis de congruo Deum moventibus.

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Huic Dubio locum dederunt Molinæ Discipuli, asserentes, prædestinationem ad primam Gratiam esse nonnunquam ex prævisione operum, quæ passim appellantur opera bona moraliter: ità, ut viribus naturæ facienti quod in se est, Deus primam gratiam non deneget: non quidem ità, ut illa bona opera per naturæ vires comparata fundent meritum de condigno, ut Pelagiani asserebant, sed tantùm de congruo, quòd sit quædam præparatio, & dispositio ad gratiam actualem primam, esto non per se, per accidens saltem, ex pacto nimirùm, quod Deus Pater init cum Christo, conferendi eam ex merâ liberalitate homini facienti, quod est in se ex viribus naturę. His tamen in sua opinione relictis.

II. Dico primò. Homo lapsus non prædestinatur ad primam gratiam ex prævisione operum, quæ moraliter bona sint, quæque de congruo Deum moveant ad conferendam primam gratiam, puta vocationis ad fidem. Recolo ex dictis Dubio præcedente, Gratiam Dei secundùm merita nostra non dari, esse articulum fidei statutum contra Pelagianos. Quòd verò exclu-

excludere debeat merita non solùm de condigno, sed etiam de congruo; imò quemlibet actum naturæ viribus elicitum, sive meritorium, sive non meritorium, ad cujus intuitum Deus primam gratiam actualem sive ex justitiâ, sive ex merâ liberalitate nobis largiatur; probandum est.

Primò. Nam Deum in conferenda actuali suæ vocationis gratiâ non respicere ad opera hominum, neque eam intuitu eorum dare, constans fuit sententia Augustini, & Prosperi contra Semipelagianos: & oppositum tanquam eorum errorem reprobarunt. Enarrat. enim in Psalm. 70. serm. 2. num. 1. *Gratia* (inquit) *gratis data est. Nam nisi gratis esset, gratia non esset. Porrò autem, si propterea gratia est, quia gratis est, nihil tuum praecessit, ut acciperes. Nam si aliqua bona opera tua praecesserunt, pretium accepisti, non gratis: pretium autem, quod nobis debebatur, supplicium est.* Et in Ps. 62. num. 12. *Quæ* (inquit) *bona facta nostra praecesserunt, ut Deus nobis gratiam suam daret? Numquid invenit justitias, quas coronaret, & non delicta, quæ donaret? Utique delicta, quæ donavit, si punire vellet, non esset injustum: Quid enim tàm justum, quàm ut puniatur peccator?* & lib. de gestis Pelagii cap. 14. ait: *gratia ergo donatur indignis, ut reddatur debitum dignis.* Supponit semper D. Augustinus, quidquid est in homine, ante primam gratiam esse peccatum, quod potiùs Deum moveat ad pœnam, quàm ad gratiam: & nullam operum moralium, pro danda gratia, Deum habere rationem.

III. Respondent adversarii, Semipelagianos duos docuisse. Primum, motum viribus naturæ elicitum in aliquibus præcedere gratiam actualem, & esse viam, & conditionem ad eam accipiendam. Secundum, eum motum naturalem habere rationem meriti respectu gratiæ saltem de congruo. In primo non errarunt, neque ab Augustino reprehenduntur; benè tamen in secundo.

IV. Sed contra primò. Illa opera naturalia moraliter bona, vel movent Deum, ut intuitu eorum suam exerceat misericordiam potiùs erga istum, quàm erga alterum, vel non; si non; ergo illa opera in ordine ad gratiam recipiendam ità sunt, ac si non essent. Si verò Deum movent; non possunt effugere rationem meriti, saltem de congruo: ideò enim Deus exercet misericordiam circa hominem, qui benè vivit moraliter, quia congruum est; ergo ea bona opera habent congruitatem ad gratiam.

V. Deinde Semipelagiani non contendebant, motibus illis præcedentibus gratiam adesse vim aliquam meritoriam gratiæ. Quod probo. Nam ipsi tales motus dicebant esse, sicut motus infirmi, qui licèt non possit per se apprehendere sanitatem, potest tamen illam desiderare, vocare medicum, venire ad medicum; tales autem actus non sunt meritorii sanitatis, sed purè via ad sanitatem per medicum obtinendam. Quare Hilarius ad Augustinum referens Massiliensium doctrinam, sic eos loquentes inducit. *Nec negari gratiam, si praecedere dicatur talis Voluntas, quæ tantùm medicum quærat; non autem quidquam ipsa jam valeat.*

VI. Addo, D. Paulum perpetuum esse in hoc asserto, quòd gratia non sit ex operibus *Rom. 9. 12. 32.*, *Galat. 2. 16.*, & alibi: quibus apparet, Sanctum Paulum velle in reddenda gratiâ nullam à Deo haberi rationem operum ante ipsam, & sine ipsâ factorum. Unde ex hoc, quòd aliquid ex parte nostri gratiam quomodocumque præcedere diceret Cassianus, S. Prosper *lib. contra Collatorem cap. 3.* eum declarat neque hæreticum, neque catholicum, neque effugere posse illud damnatum: gratiam Dei secundùm merita nostra dari. *Nec* (inquit) *cum hæreticis tibi; nec cum Catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: tu informe nescio quid tertium, & utrique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentiâ permaneres. Quomodo autem non advertis, te in illud damnatum incidere, quod velis, nolis, convinceris dicere:* Gratiam Dei secundùm merita nostra dari; *cùm aliquid praecedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas?*

VII.

VII. Tandem Concilium Arausicanum secundum anno 529. ad finiendum Semipelagianum errorem convocatum *cap.* 3. 4. 5. 6. 7., & 8. absolutè definivit, motum naturæ viribus elicitum nihil omninò conferre ad gratiam obtinendam; Deum in dispensatione gratiæ suæ nullam habere rationem motuum, qui ex humano arbitrio ante gratiam proficiscuntur; ergo Semipelagianus error illis, & sequentibus Capitulis damnatus, in eo præcisè positus erat, quòd vellet, motnm naturalem arbitrii præcedere gratiam, sive per modum meriti, sive per modum dispositionis, sive per modum meræ occasionis. Si enim Arausicani Patres credidissent, illum motum aliquo ex præfatis modis quidquam ad gratiam assequendam conferre, absolntè, & sine ulla exceptione non dixissent, Deum ad illius motus intuitum, vel præsentiam, gratiam non largiri.

VIII. Dico secnndò. Si operum nomine sumantur opera, quæ gratia in nobis facit, sic aliqua est gratia, ad quam dici possumus prædestinati ex operibus. Id probo primò ex Concil. Arausicano præfato *cap.* 18., ubi postquam ait: *Nullis meritis gratiam prævenientibus debetur merces bonis operibus, si fiant:* statim subdit: *sed gratia, quæ non debetur, præcedit, ut fiant.*

Secundò. Vita æterna non solùm est merces, sed etiam est gratia, juxta illud Pauli Rom. 6. v. 23. *Gratia autem Dei vita æterna;* sed vita æterna datur secundùm merita, & bona opera, quæ in nobis gratia Dei operata est. Unde S. August. lib. de gratiâ, & lib. arbitr. cap. 7. *quia* (inquit) *& ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio, etiam vitam æternam gratiam nuncupavit;* ergo &c.

Tertiò. Gratia justificans, seu habitualis est vera gratia; sed hæc datur nobis, intuitu dispositionum, quas in nobis facit Spiritus Sancti gratia, nondum quidem inhabitantis, sed moventis, ut docet Tridentinum *sess.6.cap.6.*; ergo &c.

Quartò. Fides, quæ omnium donorum radix est, ac fundamentum plures gratias actuales ad cæteras virtutes requisitas nobis impetrat. Unde August. de gestis Pelagii: *ne quisquam* (inquit) *existimet, ad ipsam fidem meritis operum perveniri, cùm ipsa sit initium, unde bona opera incipiunt.* Et de spiritu & litt. cap. 29. *Fide Jesu Christi impetramus salutem, & quantum nobis inchoatur in re, & quantum perficienda expectatur in spe.*

§. II.

Contraria fundamenta.

IX. Primò objiciunt. Esto opera moraliter bona ex suâ naturâ non disponant, aut præparent ad primam gratiam actualem, id tamen per accidens præstare possunt ex pacto, quod Deus Pater iniit cum Christo, conferendi eam ex merâ liberalitate facienti quod in se est ex viribus naturæ.

Respondeo, assumtum vernm fore, si arguens probaret suppositum, quod ego nego. Puto enim omnino fictitium illud pactum de danda gratia facienti quod in se est viribus naturæ: non solùm enim non colligitur ex Scriptura, sed potiùs Paulus clamans semper, gratiam non ex operibus dari, prædicat oppositum. Imò contrarium ostendit experientia. Neque enim Deus Ethnicos viventes innocentissimè secundùm moralem, & naturalem justitiam à gentilitate traxit ad fidem: sed potiùs iis relictis, perditæ vitæ viros sibi, & Ecclesiæ conjunxit: & hoc facit, inquit S. August. *lib.* 2. *de peccat. meritis, & remiss. cap.* 18., ut homines *cognoscant, non à seipsis, sed ab illo sibi esse lucem, quâ illuminentur tenebræ eorum:* ut homo glorietur non in se, sed in Domino glorietur. Hinc posito illo pacto plura incommoda sequerentur. Primò. Quòd faciens opera moraliter bona, posset gloriari, tanquam seipsum discernens in negotio suæ salutis ab homine, qui ea non operaretur. Secundò. Quòd initium conversionis non esset à gratiâ præveniente, siquidem ipsa gratia ab operibus moraliter bonis præveniretur, quæ licèt suâpte naturâ proportionem non habeant cnm gratiâ, attamen, stante pacto, essent conditio, & occasio, ad quam Deus adspiceret, & quâ positâ, teneretur (etsi non ex justitiâ) ex fidelitate, gratiam

voca-

vocationis dare. Quod esset mutato nomine sententiam Semipelagianorum excitare.

X. Sed dices. Zachariæ 1. v. 3. *Convertimini ad me, ait Dominus, & convertar ad vos:* hoc est: Convertimini ad me per naturam, & ego convertar ad vos per gratiam: neque enim Deus aliam, quàm per naturæ vires, conversionem potest à nobis exigere, priusquam convertatur ad nos. Ecce pactum.

Secundò. Proverb. 16. v. 1. *Hominis est animam præparare, & Domini gubernare linguam;* ergo priùs est, hominem præparare animam per vires naturæ, quàm Deum per gratiam gubernare linguam, aliàs non valeret antithesis.

Tertiò. Tritum est axioma *facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam.* Unde D. Thomas *qu. 24. de verit. art. 1. ad 2.* expressè docet, quòd *gratiam, quæ opera meritoria facit, quamvis homo non possit ex libero arbitrio acquirere, potest tamen se ad gratiam habendam præparare, quæ ei à Deo non denegabitur, si fecerit quod in se est.*

Item *qu. 14. de verit. art. 11. ad 1.* dicit, quòd *ad divinam Providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur:* & afferens exemplum de homine nutrito in sylvis, vel inter lupos, dicit: *Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni, & fuga mali, certissimè est tenendum, quòd Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium act. 10.*

Et ibid. ad secundum: *Si nos* (inquit) *fecerimus, quod in nobis est, ut scilicet ductum naturalis rationis sequamur, Deus non deficiet nobis ab eo, quod nobis est necessarium.* Ecce iterum pactum etiam auctoritate D. Thomæ.

XI. Respondeo ad singula. Ad primum ex Script., dist. ant., convertimini ad me, per naturam præventam gratiâ actuali, & ego convertar ad vos, per gratiam habitualem remissionis peccatorum, con. ant., per naturam gratiâ minimè præventam, nego ant. Nam Threnorum 5. v. 21. dicitur: *Converte nos Domine ad te, & convertemur: innova dies nostros.* Promittit ergo Deus per Zachariam, quòd se convertet ad nos, si convertemur ad ipsum: sed etiam per Jeremiam nos monet, nos non posse converti ad ipsum, nisi priùs ipse convertatur ad nos, gratiâ sua nos præveniendo: & propterea Tridentinum sess. 6. cap. 5. *Declarat, ipsius Justificationis exordium in adultis à Deo per Christum Jesum præveniente gratiâ sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, quâ nullis existentibus eorum meritis vocantur.* Quam licèt pro suâ libertate possint abiicere, sine illâ tamen nequeunt se suâ voluntate ad justitiam movere, subdens: *Unde in sacris litteris cùm dicitur:* Convertimini ad me, & ego convertar ad vos; *libertatis nostræ admonemur. Cùm respondemus:* Converte nos Domine ad te, & convertemur; *Dei nos gratiâ præveniri confitemur.* Præfatum Zachariæ textum (inquit S. Augustinus *lib. de gratiâ, & libero arbit. cap. 5.*) sic exponebant Pelagiani, *ut secundùm meritum conversionis nostræ ad Deum, detur gratia ejus, in qua ad nos & ipse convertitur. Nec attendunt, qui hoc sentiunt, quia nisi donum Dei esset, etiam ipsa ad Deum nostra conversio, non ei diceretur,* Deus virtutum converte nos, & Deus tu convertens vivificabis nos &c.

XII. Ad secundum ex Scrip. explico. Hominis est præparare animam cum adjutorio Dei, conc. sine adjutorio Dei, nego. Ità D. August. *lib. 2. contra duas Epist. Pelagian. cap. 9. Ideò quippe hominis est præparare cor... quia homo præparat cor, non tamen sine adjutorio Dei, qui sic tangit cor, ut homo præparet cor.* Videatur D. Augustinus loco laudato, ubi præfatum textum exponit, & afferens textum Psalm. 80. v. 11. *Aperi os, & adimplebo illud,* dicit: *Quamvis enim nisi adjuvante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire: tamen nos aperimus illius adjumento, & opere nostro. Implet autem illud Deus sine opere nostro &c.*

XIII. Ad tertium dico, axioma illud non esse sic intelligendum, ut facienti quod in se est viribus naturæ, Deus ex hoc motus det primam gratiam: sed ut facienti quod in se est cooperando gratiæ vo-

vocanti, & moventi, Deus ei non denegat ulteriorem gratiam, sive justificationis, sive fidei perfectæ. Neque contrarium sentit Sanctus Thomas. Imò 1. 2. *q. 109. art. 6.*, ubi quærit, an homo per seipsum possit se præparare ad gratiam? objiciens sibi hoc proloquium: sic respondet. ***Ad secundum dicendum***, *quòd nihil homo potest facere, nisi à Deo moveatur secundum illud Joann. 15. Sine me nihil potestis facere. Et ideo, cùm dicitur homo facere quod in se est, dicitur, hoc esse in potestate hominis, secundùm quòd est motus à Deo.* Insuper 1. 2. *qu. 112. art. 2.* ubi quærit, an ad gratiam requiratur aliqua præparatio ex parte hominis? postquam distinxit gratiam in habitualem, & actualem, & ad illam dixit, requiri aliquam gratiæ præparationem, *quia nulla forma potest esse, nisi in materia disposita*: transiens ad istam ait: *sed si loquamur de gratia secundùm quòd significat auxilium Dei moventis ad bonum: sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis, quasi præveniens divinum auxilium: sed potiùs quæcumque præparatio in homine esse potest, est ex auxilio Dei moventis animam ad bonum. Et secundùm hoc ipse bonus motus liberi arbitrii, quo quis præparatur ad donum gratiæ suscipiendum est actus liberi arbitrii moti à Deo. Et quantùm ad hoc dicitur homo se præparare, secundùm illud Prov. 16.* hominis est præparare animam, *& est principaliter à Deo movente liberum arbitrium: & secundùm hoc dicitur à Deo voluntas hominis præparari, & à Domino gressus hominis dirigi.* Articulo autem tertio sequenti, ubi quærit, *utrum necessariò detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti, quod in se est?* Resolvit: *Respondeo dicendum, quòd, sicut supra dictum est* (art. præced.) *præparatio hominis ad gratiam est à Deo, sicut à movente; à libero autem arbitrio, sicut à moto. Potest igitur præparatio dupliciter considerari. Uno quidem modo, secundùm quòd est à libero arbitrio; & secundùm hoc nullam necessitatem habet ad gratiæ consecutionem, quia donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ. Alio modo potest considerari, secundùm quòd est à Deo movente; & tunc habet necessitatem ad id, ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, sed infallibilitatis, quia intentio Dei deficere non potest... Unde si ex intentione Dei moventis est, quòd homo, cujus cor movet, gratiam consequatur, infallibiliter ipsam consequetur, secundùm illud Jo. 6.* Omnis, qui audit à Patre, & didicit, venit ad me. Oportuit aliquantisper immorari in statuenda mente D. Thomæ, ut Adversarii videant, quantum aberrent, dùm eum sibi putant propitium.

Ad primam auctoritatem ex eodem depromtam dico, quòd ab ea abstinuisset arguens, si, quod sequitur, legisset; subdit enim statim: *Quamvis ad hoc per se potestas liberi arbitrii non sufficiat, eò quòd modus, qui ad meritum requiritur, facultatem naturæ excedit.*

Ad aliam respondet idem S. Thom. *cap. 10. ad Roman. lect. 3.*, ubi casum ab arguente propositum sibi objiciens: *Nunquid ergo* (inquit) *illi, ad quos non pervenit* (fama prædicationis Apostolicæ) *utpote si fuerunt nutriti in sylvis, excusationem habent de peccato infidelitatis?* Respondet. *Dicendum, quòd secundùm sententiam Domini, quæ habetur Jo. 17. Illi, qui loquentem Dominum per se, vel per ejus discipulos non audierunt, excusationem habent de peccato infidelitatis, non tamen beneficium Dei consequentur, ut scilicet justificentur ab aliis peccatis, vel quæ nascendo contraxerunt, vel malè vivendo addiderunt, & pro his meritò damnantur. Si qui tamen eorum fecissent, quod in se est, Dominus eis secundùm suam misericordiam providisset, mittendo eis prædicatorem fidei, sicut Petrum Cornelio Act. 10., & Paulum Macedonibus, ut habetur Act. 16. sed tamen hoc ipsum* (notate) *quòd aliqui faciunt, quod in se est, convertendo se scilicet ad Deum, ex Deo est movente corda ipsorum ad bonum, Thren. 5.* Converte nos Domine, ad te, & convertemur.

XIV. Objiciunt secundò illud *Matthæi 7. v. 6.*, ubi Christus præcipit Apostolis, ne Evangelium prædicent indignis: *nolite sanctum dare canibus.* Et *cap. 10. v. 11.*, ut ingressi Civitatem, interrogent, quis in eâ dignus sit, Evangelium audire: *Interrogate, quis in eâ dignus sit? & ibi manete.* Ergo Deus, antequam gratiam lar-

largiatur, expectat aliquam in subjecto dignitatem, præparationem, & aliquem ex naturæ viribus conatum bonum.

Si respondeas, juberi Apostolos, non ut dignis dignitate internâ, & occultâ morum Evangelium prædicent: hoc enim ipsi nosse non poterant, sed solùm, ut apud dignos dignitate famæ, & boni nominis hospitentur: ne si apud infames divertant, Evangelium malè audiret. *Ergo* (inquit S. Hieron. in cap. 10. Matth.) *hospes famâ eligendus est, populi, & judicio vicinorum, ne prædicationis dignitas, suscipientis infamiâ deturpetur*.

Contra est. Nam post hæc verba *interrogate, quis in ea dignus sit?* subditur: v. 12. *Intrantes autem in Domum, salutate eam, dicentes: Pax huic Domui: & si quidem fuerit Domus illa digna, veniet pax vestra super eam*. Supponere ergo debet dignos dignitate morum prædicatio Evangelii.

Respondeo iterum, ibi non esse sermonem de dignitate interna, sed de externa, nempe de pace, & concordia familiæ, apud quam divertere debeant. Vel si mavis, ibi Christum loqui de domo digna audiendi Evangelium: unde colligis, eam supponi à Christo dignam dignitate naturæ, & non potiùs dignitate factâ per gratiam? Imò hoc ego dico. Agitur enim ibi de domo Judæorum. Dixerat enim Christus v. 5. *In viam gentium ne abjeritis*. In aliquibus autem Judæorum reperiri poterant homines digni, audire Evangelium, quia jam præventi à gratiâ per desiderium Evangelii, & fidei; desiderium autem, sicut & cogitatio de fide, ex gratia est.

XV. Objiciunt tertiò. Deus *act*. 10. attendit ad Eleemosynas, & orationes Centurionis, ut ipsi per Petrum Evangelium procuraret: quæ certè factæ erant sine gratia, quia ab homine nondum habente fidem.

Idem dici debet de Zachæo, ad cujus studium videndi Christum, sic Christus ipse attendit, ut eum ad fidem, & salutem vocarit. Unde Ambrosius *lib. de Abel, & Caim* scribit, eum illo studio impetrasse, ut à Christo vocaretur; studium autem illud naturale erat.

Idem dicito de pio Latrone, qui antequam de fide mediatoris audiret *Luca* 23. socii maledicta in Christum reprehendit, ut mereretur audire a Christo: *hodie mecum eris in Paradiso*.

XVI. Respondetur ad primum ex dictis, in Cornelio fuisse saltem fidem implicitam Christi, vi cujus missus fuit ad eum Petrus. Ità S. August. *lib. de Prædestin. SS. cap.* 7., ubi ait: *solet enim dici, ideò credere meruit, quia vir bonus erat. Quod de Cornelio dici potest, cujus acceptæ sunt Eleemosynæ, & exauditæ orationes, antequam credidisset in Christum: nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat?*

De Zachæo: Nego, illud ejus studium videndi Christum fuisse merè naturale, sed ex internâ Spiritus S. motione, sine quo Christum nec velle, nec cogitare possumus, & à quo implicitâ mediatoris fide, cùm esset Judæus, jam præventus fuerat. Ità D. Prosper *contra Collatorem cap.* 7. Neque Ambrosius dissentit: ibi enim dicit, quòd Deus *non expectavit, ut promitteret, sed ante fecit*, quod Dei Verbum *prævenit omnia: est Præveniens omnium cogitationes*; & cap. 7. præcedente ostenderat, nihil nos habere, quod non accepèrimus, laudans Apostoli dictum: *Quid enim habes, quod non accepisti?*

Idem de pio Latrone dicit S. Prosper relatus; & Aug. *lib. 1. de div. quæst. ad Simplicianum qu. 2. num.* 19. ait de latrone *consequerentur enim bona opera ejus, si perceptâ gratiâ diu inter homines viveret; sed tamen non ea præcesserant, ut eandem gratiam mereretur*.

Præterire tamen non possum, quòd præfatis exemplis Cornelii, Zachæi, & Latronis Semipelagiani abutebantur. Quapropter Arausicanum secundum contra illos sic statuit Can. 25. *Unde manifestissimè credendum est, quòd & illius latronis, quem Dominus ad Paradisi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tàm admirabilis fides non fuit de naturâ, sed divinæ gratiæ largitate donata*. Et Sanctus Fulgentius lib. 1. de verit. prædestinat. *Quis* (inquit) *Cornelium Centurionem misso Angelo, ut Apostolum Petrum accer-*

accersiret, admonuit, nisi qui eidem Centurioni gratis donum sui timoris, ac bonæ operationis infudit? Ut enim Dominus orationum ejus & eleemosynarum memoriam haberet, ipsius Cornelii prius meminit, non in ejus quolibet opere bono, sed in beneplacito suo, ut ei donum sui timoris infunderet, quo ei & eleemosynarum studium, & sanctæ orationis inspiraret affectum. Ipse igitur ei placendi gratiam contulit, qui in eo, quod coram se placeret, invenit. Ità loquuntur Patres. Attamen

XVII. Objiciunt quartò Originem, Chrysostomum, & Ambrosium. Origenem *homil. 1. in Genes.* asserentem nos à Christo illuminari, si nostræ mentis cæcitas non impediat. Sicut sol, & luna mortales, nisi cæci sit, illuminant. Quod etsi accidat, oportet eos, qui cæci sunt, sequi Christum, & clamare post eum, ut visum recipientes, possint etiam illuminari. Et homil. 24. super numeros: *si afferamus* (inquit) *Deo justitiam nostram, accipiemus ab ipso justitiam Dei.* Chrysostomus etiam *homil. 45. in Genesim*, asserentem Abraham suis operibus promeruisse, ut Deus tanta ei gratiæ dona conferret. Et *homil. 17. in Joann.* apertè negantem, Deum suâ gratiâ hominem prævenire.

Ambrosium verò tùm *lib. 4. in Lucam* dicentem: *non enim dormientibus divina beneficia, sed observantibus deferuntur.* Tùm *lib. 5. Hexaemer. cap. 24.* de Petro sic loquentem: *Idem tamen post galli cantum fit fortior, & jam dignus, quem Christus adspiciat, quia oculi Domini super justos.*

XVIII. Respondeo ad singula. Ad Origenem fateor, eum quidem ità sensisse; sed in hoc illius auctoritas nullius momenti est. Fuit enim in his, quæ gratiam spectant, non Semipelagianus modò, sed Pelagianismi præformator. Hunc enim errorem ei tribuunt Epiphanius *in Panario*, Nazianzenus *orat. 31.*, & Theophylus Alexandrinus *Epist. 1. Paschali* contra Origenistas. Quare S. Hieronymus *Epist. ad Ctesiphontem*, tacito nomine Pelagium carpens: *Vir adhuc* (inquit) *alium nosse tui erroris Principem? Doctrina tua Origenis ramusculus est.*

Et sanè libri Periarchon ipsius Origenis fœtus pluribus in locis hunc errorem manifestè produnt, maximè *lib. 3. cap. 1.*, & 10. Quapropter Ruffinus, quem *Pelagii præcursorem* Sanctus Hieronymus pluribi appellat, ex Oriente cum Melania Romam repetens, ut faciliorem Pelagianismo sterneret viam, Origenis Periarchon à se latinitate donatum secum tulit; timens autem, ne sub nomine Origenis malè audiret apud nonnullos, Apologiam pro Origene ab Eusebio Cæsariense conscriptam latinè reddidit, eamque sub nomine Pamphili Martyris evulgare cæpit. Hæc satis, ut quid in hâc materiâ Origeni deferendum sit, studiosus non ignoret.

XIX. Ad Chrysostomum dico, eum asseruisse, quòd Abraham promeritus sit tanta gratiæ dona, non operibus factis ante gratiam, & fidem, sed operibus, quæ fidem illius, quâ justificatus fuit, consecuta sunt. Quare nomine *Justi* Abrahamum ibi ferè semper vocat, illamque homiliam claudens, Populum suum hortatur, ne terreatur hisce rerum humanarum vicissitudinibus, sed in gratiâ Dei confidat. Asserit autem, Deum suâ gratiâ nos non prævenire, præventione, quæ necessitatem imponat: ait enim *homil. 12.* in *Ep. ad Hebræos: Quid ergo? Nihil Dei est? omnia quidem Dei sunt, sed non ità, ut liberum arbitrium lædatur.* Et infra: *non antecedit nostras voluntates, ne lædatur liberum arbitrium.* Eâ autem loquendi formulâ sæpè usus est Chrysostomus, eò quòd nondum exortâ hæresi Pelagianâ, præ oculis habebat semper Manichæos suo tempore liberum negantes arbitrium.

XX. Ad Ambrosium verò dico, eum in primo loco loqui de beneficio justificationis, quod quidem non dormientibus datur, sed se præparantibus per actus fidei, timoris, & spei, qui sunt à gratiâ Spiritus Sancti moventis. In secundo autem loco vult, vel quòd D. Petrus factus fuit dignus per gratiam actualem, ut Christus illum aspiceret per gratiam justificantem; Vel quòd Petrus factus justus per gratiam, dignus fuerit, ut ei Christus uberiorem gratiam contulerit; Cùm enim Jesus tunc intùs esset coram Sacerdotibus eum interrogantibus: Petrus verò foris, & deorsum in atrio cum servis; non

non potuit Jesus oculis corporalibus illum respicere. Interioribus ergo tantùm oculis Christus eum respexit: ut dicit S. Augustinus lib. de gratiâ Christi cap. 45. *Quod ibi scriptum est: respexit eum Dominus: intùs actum est, in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordiâ dominus latenter subvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratiâ suâ visitavit Petrum.*

XXI. Objiciunt tandem varia Augustini testimonia. Primum est ex *Ep.* 102. *aliàs* 49. *ad Deo gratias*, quæ est de sex quæstionibus contra Paganos *qu.* 2., ubi de Religione Christiana: *salus* (inquit) *Religionis hujus, per quam solam veram salus vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit.*

Secundum est ex *tract.* 10. *in Joann.* ubi monet Cathecumenos, ut se ad gratiam præparent. Hìc loquitur ad Cathecumenos omni gratiâ destitutos: nam si eam haberent, non esset, cur ad eam se præpararent.

Tertium *ex tract.* 26., ubi ait: *Si non traheris, ora, ut traharis.* Si ergo gratiâ homo traheretur, non esset, cur oraret, ut traheretur.

Quartum ex *homil.* 12. *inter* 50. ubi docet, in potestate nostra esse, ut consentiamus Deo, vel Diabolo.

Quintum ex *lib.* 19. *de Civit. Dei cap.* 13., ubi docet, Deum ex pacto dedisse mercedem iis, qui bonis temporalibus benè usi sunt: his Verbis: *eo pacto æquissimo, ut qui mortalis talibus bonis paci mortalium accommodatis rectè usus fuerit, accipiat ampliora, atque meliora, ipsam scilicet immortalitatis pacem, eique convenientem gloriam, & honorem in vita æterna ad fruendum Deo, & proximo in Deo.* Ecce S. Augustinus fatetur, adesse pactum, ut, qui se dignum, benè utendo temporalibus reddat, accipiat à Deo gratiam, & gloriam.

XXII. Respondendum est ad singula. Ad primum respondet Augustinus ipse *lib.* 2. *Retract. cap.* 31. Explicans se his Verbis. *Quod dixi:* Salus Religionis hujus, per quam solam veram salus vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit: *Non ità dixi, tanquam ex meritis suis, quisquam dignus fuerit: sed quemadmodum ait Apostolus:* non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, major serviet minori: *quam Vocationem ad Dei propositum asserit pertinere. Unde dicit* (2. *ad Thimoth.* 1. 9.) non secundùm opera nostra, sed secundum propositum suum. Ità August, & lib. de prædest. SS. cap. 10. *Si discutiatur* (inquit) *& quæratur, unde quisque sit dignus, non desunt, qui dicant, voluntate humanâ, nos autem dicimus, gratiâ, vel prædestinatione divinâ.*

Ad secundum dico, Augustinum monere Cathecumenos, ut se præparent, non ad gratiam Vocationis ad fidem, seu ad fidem: hanc enim, si Cathecumeni sunt, supponit eos saltem imperfectè habere; sed ad gratiam uberioris illustrationis, & ad ipsam justificationem, ad quam certè debemus nos præparare per actus à gratiâ actuali procedentes.

Ad tertium respondeo, Augustinum dicere: *si non traheris, ora, ut traharis:* non quia putet, orationem non esse effectum gratiæ, sed ut indicet, orationem, quâ quis orat, ut uberiùs trahatur, esse effectum gratiæ. Quare *Ep.* 194. *aliàs* 105. ad Sixtum cap. 2. *Quapropter* (inquit) *ne se, vel ipsius orationis meritum extollat: etiamsi .... adjutorium datur oranti, fides orat, quæ data est non oranti, quæ utique nisi data esset, orare non posset. Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt.*

Ad quartum dico, homiliam illam non esse D. Augustini, sed Cæsarii, & propterea in editione novissimâ rejici. Attamen eâ admissâ. Respondeo, ibi non excludi gratiam. Dicitur enim: *Et ideo cùm per Dei adjutorium in potestate tua sit, utrum consentias Diabolo; quare non magis Deo, quàm ipsi obtemperare deliberas?*

Ad quintum multa dicuntur. Nobis, ut certum esse debet in Doctrina Sancti Augustini, pactum illud æquissimum non esse de danda Immortalitatis pace, gloriâ, & vitâ æternâ benè utenti bonis temporalibus exviribus naturæ; alioquin sequeretur, gratiam secundùm merita nostra dari, quod Augustinus, & Ecclesia-

damnavit in Pelagio, imò & ipsum gloriam, & vitam æternam, quæ est consummatio gratiæ, bono usui per vires naturæ concedi. Pactum ergo æquissimum est, Deum in altera vita ampliora bona, nempe immortalitatis pacem, gloriam, & vitam æternam iis daturum esse, qui bonis temporalibus ex gratiæ adjutorio benè in hâc vitâ usi fuerint: etenim, ut explicat idem S. Doct. ibi cap. 14., homo *ne ipso studio cognitionis propter humanæ mentis infirmitatem in pestem alicujus erroris incurrat, opus habet magisterio divino, cui certus obtemperet, & adjutorio, ut liber obtemperet*. Deindè subdit, quòd quia in hâc vitâ mortali homo ambulat per fidem; *refert ad illam pacem, quæ homini mortali est cum Deo immortali; ut ei sit ordinata in fide sub æternâ lege obedientia*. Supponit ergo S. Augustinus, ad rectum usum bonorum temporalium pro immortalitate consequenda necessarium esse Dei adjutorium.

DUBIUM III.

An Prædestinatio ad Gloriam sit prorsùs gratuita.

§. I.

Sententiarum varietas.

I. Pelagiani, & Semipelagiani negarunt, Prædestinationem ad gloriam esse gratuitam. Nec mirum. Cùm enim assererent, prędestinationem ad media, hoc est ad gratiam, quâ ęterna gloria comparatur, non esse gratuitam, sed ex pręvisis bonis operibus per vires naturæ faciendis (ut dubio primo ostendimus) consequens erat, ut idem de prędestinatione ad gloriam affirmarent.

Semipelagiani tamen contendebant, Deum ad gloriam prędestinare, non solùm ex pręvisione meritorum, quę quis reverâ comparaturus erat, sed nonnunquam etiam ex prævisione eorum, quæ quis comparasset, nisi præmaturâ morte ex hoc seculo ereptus fuisset. Id autem Semipelagiani commenti sunt, ut se extricarent ab argumento, quod contra ipsos Catholici petebant ab exemplo duorum parvulorum, quorum alter moritur statim post baptismum, & salvatur: alter vero moritur antequam illum suscipiat, & non salvatur. Cui respondebant, ex iis infantibus, alterum ab baptismum, & gloriam prædestinatum fuisse ex meritis, quæ Deus præviderat, eum fore comparaturum, si ad adultam usque ætatem vixisset: alterum verò fuisse à baptismo, & gloriâ exclusum intuitu demeritorum, quæ Deus præviderat ab eo contrahenda, si vitam ad adultam ætatem pertraxisset. Ità S. Prosper Epistolâ sæpe laudatâ ad S. August. ubi referens Massiliensium Semipelagianorum opinionem de parvulis, quorum *alii per regenerationem inter cœlestis regni assumantur hæredes, alii sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores*, Scribit: *Tales ajunt perdi, talesque salvari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad activam servarentur ætatem, scientia divina prævideril*.

II. Molina verò 1. *part. qu.* 23. *art.* 3., & 5. *disp.* 1. *membro* 6., & 11 Vazquez, Lessius, & qui istorum principia sectantur, volunt, prædestinationem ad gloriam non esse gratuitam, sed ex prævisione meritorum, quæ homo comparaturus esset, in quo cum Semipelagianis conveniunt: differunt tamen, quòd, cùm Semipelagiani dicerent, prædestinationem ad gloriam esse ex meritis, per naturæ vires comparandis, vel saltem inchoandis, isti è contra docent, esse ex meritis, comparandis per cooperationem, quam homines gratiæ indifferenti, & versatili prævisi fuerunt præstituri. Non enim Semipelagiani hæretici fuerunt, quia negarint prædestinationem esse gratuitam, & quia dixerint, prædestinationem supponere præscientiam meritorum per scientiam conditionatam, quam modò vocant mediam; sed quia negarint, gratuitam esse etiam prædestinationem ad gratiam, & quòd scientiâ conditionatâ abusi fuerint, docentes, Deum præscire bona opera hominum futura ex viribus liberi arbitrii; & rursùs, quòd ex tali prævisione bonorum, vel malorum operum, quæ nunquam essent futura, alios eligeret, alios respue-

pueret; idque locum habere etiam in parvulis; A qua doctrina præfati Theologi se alienos esse protestantur.

Ità igitur suam explicant sententiam. Primò, inquiunt, Deus creaturam rationalem, præsertim hominem, produxit. Secundò. Prævidit illius peccatum. Tertiò. Statuit illi conferre gratiam, indifferentem tamen, quâ possit, nedum à peccato resurgere, si velit, sed & in acceptâ gratiâ usque in finem perseverare. Quarto. Ab æterno prævidit consensum, quem creata voluntas illi gratiæ erat præstitura in tempore. Quintò. Tandem propter prævisum illum consensum Deus Angelos, sive homines elegit, & ad gloriam prædestinavit.

III. Sancti autem Augustinus, Thomas, cæterique Theologi, pene dixerim, omnes, qui à debellatis Pelagianis, & Semipelagianis ad Molinæ usque tempora scripserunt, censent hominis lapsi prædestinationem, seu electionem ad gloriam, esse omnino gratuitam, hoc est, independentem à quorumlibet meritorum, sive per gratiam, sive sine gratia comparandorum prævisione. Cùm enim velint, gratuitam esse prædestinationem ad specialia Dei beneficia, quæ solis electis dantur, & quæ infallibilem connexionem habent cum gloria, consequens est, ut dicant, prædestinationem ad gloriam esse omninò gratuitam, & antevertentem quorumcumque meritorum prævisionem.

IV. Ex Discipulis autem Sanctorum Augustini, & Thomæ aliqui sunt, qui inter divina decreta de hominis lapsi prædestinatione nullum, etiam secundùm nostrum concipiendi modum, prioris, & posterioris ordinem admittunt, volentes, uno, & eodem actu Deum simul ad gloriam, & ad merita gratuitò prædestinasse. Qui equidem, si loquuntur ex parte Dei volentis, verum dicunt; Deus enim ex parte volentis unico, indivisibili actu omnia vult. Si tamen loquantur ex parte volitorum, tenendum arbitror cum aliis, unum priùs altero à Deo volitum fuisse. Primò ergo concipiunt, creaturam, quam in peccati sordibus jacere vidit, absoluto decreto, per Christum jam volitum, electam fuisse à Deo, & prædestinatam ad æternam gloriam. Secundò. Ex vi hujus electionis creaturæ electæ præparata fuisse auxilia efficacia, quæ eam moveant ad pietatis opera, quibus ad justificationem se disponat, eamque assequatur, & in acceptâ justitiâ perseveret. Tertiò ex vi illius auxilii fuisse prævisam justificationem creaturæ electæ, & perseverantiam in illa. Quartò. In mercedem illius perseverantiæ prævisæ concipiunt, statutum à Deo, creaturam illam Cœlesti Beatitudine suo tempore donandam.

Nihil hic dicitur de Pelagianorum, & Semipelagianorum reprobatâ doctrinâ circa adultorum prædestinationem ad gloriam; satis enim superiùs dictum fuit. Duo solùm hic præstabimus. Primò. Semipelagianum sistema de parvulorum prædestinatione confutabimus. Secundò. Sententiam nostram de gratuitâ electione ad gloriam statuemus.

§. II.

Prædestinatio parvulorum, & eorum reprobatio.

V. Dico primò. Deus ad gloriam non prædestinavit, nec ab eâ rejecit parvulos ante usum rationis morientes, ex prævisione operum, quæ egissent, si ad adultam usque ætatem vitam protraxissent. In hac statuenda veritate plurimùm laboravit S. August. Probat ergo primò *lib. de prædestin. SS. cap. 12.* ex textu D. Pauli 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes adstabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundùm ea, quæ per corpus gessit; sive bonum, sive malum.* Unusquisque ergo adstabit ante Tribunal Christi, recepturus ab eo, sive præmium, sive pœnam, secundùm ea, quæ gessit, dùm esset in corpore: *gessit*, inquit Paulus, non adjunxit, *vel gesturus fuit*; atqui parvuli decedentes ante usum rationis, vel cum Baptismo, vel sine Baptismo, nihil sive bonum, sive malum gesserunt, dùm essent in corpore, etsi gesturi fuissent, si ad adultam ætatem pervenissent; ergo non est ratio, cur gloriâ donentur in præmium, aut ab eâ rejiciantur in pœnam. Quis enim justus Ju-

Judex, vel remunerat merita, quæ quis non habuit, esto habiturus esset, aut punit demerita, quæ quis non patravit, esto patraturus esset? Certè nullus æquo judicio juberet, suspendi hominem ob furtum, quod non commisisset, licèt, si supervixisset, commissurus esset.

VI. Secundò. Ibidem probat hoc alio discursu. Si peccata futura, seu quæ fuissent futura, possunt per Dei judicium in non baptizatis jure puniri, etiam per Dei gratiam baptizatis poterunt dimitti: *Quicumque enim dicit* (inquit S. Doctor) *puniri tantùm posse Deo judicante peccata, dimitti autem Deo miserante non posse, cogitare debet, quantùm Deo faciat, gratiaque ejus injuriam, quasi futurum peccatum pranosci possit, nec possit ignosci.* Cur ergo futuris si diù viverent peccatoribus, cùm in parvâ ætate moriuntur, non potiùs lavacro, quo peccata diluuntur, non subvenitur?

Si dicant, propterea aliquos Baptismo donari, quia etsi prævisi fuerint peccaturi, prævisi tamen fuerunt acturi pœnitentiam, si vixissent; Deus autem pœnitentibus peccata dimittit: alios autem sine Baptismo relinqui, & puniri, quia prævisi fuerunt, si vixissent, non acturi pœnitentiam.

Contra est, inquit August. Si ità est; ergo non jam in parvulis sine Baptismo morientibus peccata originalia vindicantur, sed sua cujusque futura, si viveret: ac in baptizatis non originalia dilui, sed sua futura, si viverent: sed alios acturos fuisse pœnitentiam, & ideò baptizatos, alios non acturos fuisse prævisos, & ideò sine Baptismo exisse ex hâc vitâ. Ergo cùm ex necessitate Baptismi arguere conamur contra Pelagianos existentiam peccati Originalis, nihil concludimus. Possunt enim respondere, *prorsùs nullum esse peccatum Originale, sed pro suis futuris, si viverent, meritis vel baptizari, vel non baptizari eos, qui de corpore solvuntur infantes... & in veram remissionem peccatorum baptizari, quamvis nullum ex Adam traherent; quoniam remittuntur eis peccata, de quibus illos Deus pœnitentiam præscivit acturos.* Ità S. Augustinus.

VII. Tertiò. Hoc idem probat ex illo Sapientiæ 4. v. 11. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Super quæ S. Doctor *lib. de dono perseverantiæ cap.* 10. sic discurrit. Deus, quem, si diu vixisset, præscivit fidem susceptam relicturum, morte præmaturâ sæpè rapit, ne vivendo fiat infidelis; ergo Deus non judicat, nec punit secundùm peccata, quæ quis facturus fuisset, si, ne illa committantur, modis omnibus impedit. *Qui enim dicit, relicturis fidem beneficio fuisse concessum, ne habere inciperent, quod graviore impietate desererent, satis indicat, non judicari hominem ex eo, quòd pranoscitur malè fuisse facturus, si ei quocumque beneficio, ut id non faciat, consulatur.*

Concludit S. Doctor, hanc quæstionem *Serm.* 26. (*aliàs* 11. *de verb. Apost.*) cap. 12. *Duo parvuli nati sunt: Si debitum quæras, ambo tenent massam perditionis. Sed cur Mater alium portat ad gratiam, alium Mater dormiens suffocat? Dicturus es mihi, quid ille meruit, qui portatur ad gratiam; quid ille meruit, quem mater dormiendo suffocat? Ambo nihil boni meruerunt: sed habet figulus luti potestatem, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Disputare vis mecum? Imò mirare mecum, & exclama mecum:* O altitudo divitiarum! *ambo in pavore concordemus, ne in errore pereamus.* O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! *Scrutare inscrutabilia, fac impossibilia, corrumpe incorruptibilia, vide invisibilia.* Inscrutabilia sunt judicia ejus, *audisti, sufficiat tibi.* Hoc ergo sufficiat & nobis.

§. III.

Statuitur causa Prædestinationis adultorum ad Gloriam.

VIII. Non loquemur hìc de Prædestinatione formaliter, ut est pars Providentiæ, quam superiùs diximus consistere in actu imperii ordinativi mediorum, sed de intentione, seu electione prædestinatorum ad gloriam præ aliis. Etenim prædestinatio, ut dicit actum

actum imperii ordinativi mediorum, cùm supponat, nedum electionem prædestinatorum ad gloriam, sed etiam electionem mediorum, nempe meritorum, supponit absque dubio merita aliquomodo futura, & consequenter à Deo prævisa. Quare de prædestinatione sermo erit, ut dicit primam electionem, quâ prædestinati à non prædestinatis discreti à Deo fuere, an hæc discretio fuerit gratuita, seu ex mero Dei beneplacito, an verò ex justitia, ex meritis nempe prævisis. Id, in quo totum dissidium statuemus inter nostram sententiam, & aliorum, est, quòd illi existimant, Deum priùs eligere hominem ad gratiam, & ad merita, & postea ex prævisione istorum moveri ad illum eligendum ad gloriam. Quare prima radix discernens prædestinatum à reprobo, in eorum sententiâ est electio ad gratiam, & hinc ajunt electionem prædestinatorum ad gloriam esse ex motivo justitiæ. Nos vero inverso ordine procedentes dicemus, Deum primò suâ misericordi voluntate ex massâ communis perditionis eligere hominem ad gloriam, & hinc moveri ad eligenda, & conferenda merita, & propter ipsa merita suo tempore gloriam.

IX. Quare distinguimus inter primam electionem ad gloriam, & ipsius gloriæ consecutionem. Ad gloriam primò eligi dicimus antecedenter quamcumque meritorum prævisionem, & consequenter misericordi, & gratuitâ voluntate; gloriam verò suo tempore reddendam esse in executione propter merita, ideòque ut coronam, & ex motivo justitiæ. Quare distinguimus inter motivum primò volendi, seu intendendi gloriam, & motivum eam in executione dandi: Primum dicimus esse prorsùs gratuitum. Secundum verò ex justitiâ. Uno verbo. Esto Deus non propter merita velit primò dare gloriam, vult tamen eam dare propter merita, ly *propter* dicente motivum dandi, non verò dicente motivum volendi in intentione. His explicatis.

X. Dico primò. Gloria de facto redditur Prædestinatis adultis propter eorum bona opera, & consequenter gloria, ut danda, ex meritis est, & ut corona. Est contra Calvinum, ejusque gregales, volentes, gloriam dari quidem benè operantibus, non tamen propter merita, sed propter divinam promissionem; quâ gratuitò voluit eam promittere, & hoc ideò dicunt, quia falsò putant nostris operibus quantumvis bonis nihil inesse meriti, quia *nunquam tam pura, ut placere sine venia possint, sed aliquibus semper navis, & maculis aspersa esse, semperque deesse bonis fidelium operibus summam puritatem, qua Dei conspectum ferre possit:* ut ait Calvinus *de necessitate reformanda Ecclesiæ*. Qui propterea statuit: *de remuneratione operum: ne pendere ex eorum merito, vel pretio existimetur, sed ex merâ potiùs Dei benignitate*. Cui adhærens Gomarus analysi in cap. 4. Joann. pag. 285. *Neque aliter* (inquit) *operibus hominum bonis debita* (vita æterna) *aut à justo judice danda dicitur 2. Timoth. 4. v. 8. quàm ratione gratuita promissionis Dei, quâ debitum officium præstantibus indebitam vitam promisit; ideòque ex veritatis justitia (quæ rei promissæ præstationem requirit) debitorem vita æterna gratis danda sese constituit Deus, ac gratis donat.*

XI. Sed *vitiosissimum docendi genus est* (dicam cum S. Hieronymo *Epist. 50. aliàs 103. ad Paulinum*) *depravare sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem*. Quid enim apertius in Scripturâ, quàm benè operantibus vitam ęternam à Deo dari, non ex merâ fidelitate, sed ex justitiâ? *Bonum certamen certavi* (inquit Paulus 2. *ad Timoth. 4. v. 7. 8.*) *cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus.* Ecce vitam ęternam post certamen, & cursum consummatum, post fidem servatam, repositam Paulo, & omnibus, qui diligunt adventum ejus, ut coronam, & ut coronam justitię, reddendam à Domino, ut justo Judice. Nunquid quod ex purâ fidelitate datur, confertur ut corona justitię? nunquid qui purè præstat, quod promisit, dicitur se gerere ut justum judicem? Cur vita ęterna corona justitię est, si non datur ex meritis? Cur Dominus in eâ reddendâ justus Judex est, si non remunerat merita; sed gratis donat?

nat? *Ista utique jam merita sua bona commemorat* (Paulus) *ut post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam*, inquit S. Augustinus *lib. de gratiâ, & lib. arbitr. cap. 6.*

XII. Fateor, ista bona merita radicaliter esse dona Dei, qui gratiosè donavit gratiam, quâ fierent. Nam *cui redderet* (prosequitur Augustinus) *coronam justus judex, si non donasset gratiam misericors Pater? Et quomodo esset ista corona justitiæ, nisi praecessisset gratia, quæ justificat impium?* Quia tamen homo suâ voluntate eâdem benè usus est gratiâ ipsamet, dona Dei fecit esse merita sua. Ideò dicere etiam potuit Augustinus. *Quomodo ista debita redderetur, nisi priùs illa gratuita donaretur?* Et propterea S. Thomas in 2. Timoth. 4. lect. 2. *dicendum est* (inquit) *quod est ibi gratia quantùm ad radicem merendi: justitia quantùm ad actum, qui procedit ex voluntate.*

XIII. Vitam æternam reddi ex meritis, & propter merita, testatur ulterius Scriptura, quæ eam vocat nomine *Mercedis*, Matth. 5. v. 12. *merces vestra copiosa est in Cœlis*, quod repetitur Lucæ 6. v. 23. & 35. 1. Cor. 3. v. 8. *unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem*. Mercedem, inquam, eo modo, quo datur Operariis, qui laboraverunt in Vinea (*Matth.* 20.) Tunc sic; sed quod datur tanquam merces operario, quod datur secundùm laborem, datur ex vera justitia, & ex merito, non ex gratiâ: unde Paulus Roman. 4. v. 4. *Ei* (inquit) *qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum*: gratiam enim ex operibus non est. Rom. 11. v. 6. *Si autem gratia jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia*; ergo &c.

Sed inquit Gomarus primò. Opera nostra sunt Deo Creatori, & Redemtori debita, ac justè ab eo mandata; ergo, dùm benè operamur, facimus, quòd debemus, nihilque promeremur, secundùm illud Christi, Lucæ 17. v. 10. *Cùm feceritis omnia, quæ praecepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus.*

XIV. Respondeo, verum esse opera nostra pluribus titulis Deo debita esse, supposito tamen, quòd ea acceptaverit, & propterea promiserit, se daturum gloriam, nostra debita incipiunt esse nostra merita, Deumque constituunt debitorem, non nobis, sed sibi. Ità S. Thom. 1. 2. qu. 114. art. 1. ad 3. *Quæ actio nostra non habet rationem meriti, nisi ex præsuppositione divinæ ordinationis, non sequitur, quòd Deus efficiatur simpliciter debitor nobis, sed sibi ipsi, in quantum debitum est, ut sua ordinatio impleatur.* Neque ex Textu Lucæ quidquam concluditur adversùs nos, inquit S. Thomas laudatus ad primum *homo* enim *in quantum propriâ voluntate facit illud, quod debet meretur; alioquin actus justitiæ, quo quis reddit debitum, non esset meritorius.* Addo, Christum non dicere: *Cùm feceritis omnia, servi inutiles estis.* Sed *cùm feceritis omnia: dicite: servi inutiles sumus.* Quibus non tollit à nostris bonis operibus meritum, sed monet, ne ex nostro merito superbiamus, quia opera nostra nobis inutilia forent, nisi Deus suâ gratiâ de nostris debitis fecisset nostra merita; sed potiùs ante Dei bonitatem humiliemur, *cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.*

XV. Dicit secundò. Opera nostra etsi bona, sunt imparia mercedi; ergo non sunt merita.

Respondeo, ex hoc sequi solùm, opera nostra bona non esse merita, nisi præsuppositâ divinâ ordinatione, & quòd Deus ea coronans exerceat justitiam *non secundùm absolutam æqualitatem, sed secundùm proportionem quandam*, ut docet D. Thom. loco citato *art. 1. in corp.*

XVI. Dicit tertio. Opera nostra, etsi justi simus, sunt imperfecta, quia non implemus omnia mandata, *sed in multis offendimus omnes.* Jacobi 3. v. 2. Quia in se carnis contagione vitiata, & solum bona, & justa ex imputatione justitiæ Christi.

Respondeo, hunc esse errorem Protestantium, opera hominis quamvis justi, esse sicut pannum menstruatæ, & labe peccati sordidata, & solùm munda apparere justitiâ Christi eis imputatâ: sed hunc errorem detestamur, quùm dicamus, per justificationem peccata non solùm

lùm

lùm tegi, sed reverà deleri, & opera per gratiam Christi ab homine justo facta, esse in se ipsis bona, munda, & sancta: *Omnis* enim, *qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est*, inquit Joan. *Epist.* 1. *cap.* 3. *v.* 9. & Paulus *ad Tit.* 2. *v.* 14. Tito injungebat, ut prędicaret, Christum se dedisse pro nobis, *ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum*. Quomodo autem Christus nos mundasset, si opera hominis, etsi per Christum justificati, & sanctificati, forent immunda?

In multis offendimus omnes: & si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. 1. Joann. 1. 8. ideòque dicere quotidie Deo debemus *dimitte nobis debita nostra*. Fateor. Sed si à gravioribus abstinebimus peccatis, & leviora vincere per gratiam Dei studuerimus, merebimur tandem hinc exire sine peccato, & vitâ donari ęternâ. Ità S. Augustinus ep. st. 157. aliàs 89. ad Hilarium cap. 1. *qui*, inquit, *misericordiâ Dei adjutus, & gratiâ, se ab eis peccatis abstinuerit, quæ etiam crimina vocantur: atque illa peccata, sine quibus hîc non vivitur, mundare operibus misericordiæ, & piis orationibus non neglexerit, merebitur hinc exire sine peccato, quamvis cùm hîc viveret, habuerit nonnulla peccata*.

XVII. Dicit quartò. S. Paulus *Rom.* 6. *v.* 23. scribit, mortem esse stipendium peccati, vitam verò ęternam esse gratiam Dei, ergo non ex meritis, aliàs non benè contraponeret morti vitam ęternam.

Respondet S. August. *Epist.* 194. *aliàs* 105. *ad Sixtum cap.* 5., Apostolum benè, ac verè potuisse dicere etiam stipendium justitię vita ęterna: *quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors: ità merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna . . . Unde etiam & merces appellatur plurimis Sanctarum Scripturarum locis*. Noluisse tamen hoc dicere *ne justitia se extolleret de humano bono merito*, quasi eam habere posset à se, ut postea pręsumsere Pelagiani, ideòque addidit *in Christo Jesu Domino nostro*.

Respondet secundò S. Thomas 1. 2. *qu.* 114. *art.* 3. *ad* 2., Vitam ęternam dici gratiam *quantùm ad primam causam perveniendi ad vitam æternam, quæ est miseratio Dei, meritum autem nostrum est causa subsequens*. Sed hęc satis: plura enim dicemus in tractatu de Justificatione, & merito, si Deus dederit. Interim videri possunt, quę diximus in *Verâ Ecclesiâ tom.* 2. *p.* 1. *art.* 9.

§. IV.

Electio Prædestinatorum ad Gloriam gratuita ex Scripturis.

XVIII. Dico secundò. Homo non prędestinatur, seu non primò eligitur ad Gloriam ex prævisis meritis per auxilium gratię comparandis, sed voluntate prorsùs misericordi, & gratuitâ antevertente omnem meritorum prævisionem; quod est idem ac dicere electionem ad gloriam nullam supponere causam ex parte nostri. Hanc eligo, quia eam modo loquendi Sacrę Scripturę conformiorem, & esse eam, quam prędicavit S. Augustinus adversùs Pelagianos, & Semipelagianos, existimo, quamque Ecclesia in Augustino probavit. Hinc Bellarminus *Lib.* 2. *de gratiâ, & lib. arbitr. cap.* 11. postquam ostendit, hanc sententiam nedum Patrum suffragio, sed & publico Ecclesię testimonio à Cœlestino, à S. Leone, & Gelasio fuisse approbatam, concludit: *Itaque sedes Apostolica non tantùm semel, sed etiam secundò, & tertiò adversùs Pelagianorum reliquias pro defensoribus gratiæ, & prædestinationis sententiam tulit, ut jam hæc sententia non quorumvis Doctorum opinio, sed fides Ecclesiæ Catholicæ esse debeat*. Ego autem, qui non usque adeò volo procedere, ut adversę sententię detraham, eique notam ullam inuram, dico solùm, hanc esse sententiam D. Thomę, & Scoti, & utriusque Scholę Professorum, paucis exceptis Scoti discipulis recentioribus, inter quos Frassen, qui statutâ electione efficaci prędestinatorum ad gloriam ex prævisis eorum meritis (nescio quâ veritate) subdit: *hæc est graviorum, & melioris notæ Theologorum aperta sententia*. Sed hoc dimisso.

XIX. Probo primò ex illo Act. 13. v. 48. *Audientes autem gentes gavisæ sunt, & glorificabant Verbum-Domini: & crediderunt quotquot erant praordinati ad vitam aternam.* Ergo ex iis, qui audierunt concionem Pauli, Judæi contradixerunt, ex gentibus autem multi ideò crediderunt, quia hi prærdinati erant ad vitam æternam, non ideò prærdinati fuerant, quia prævisi fuerant credituri.

Secundò ex illo Christi ad Apostolos Joann. 15. v. 16. *non vos me elegistis, sed ego elegi vos... ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat;* atqui hoc non potuisset dicere Christus, si eos ex aliquorum meritorum per gratiam versatilem comparandorum prævisione elegisset: sic enim Apostoli potiùs cooperando illi gratiæ usque in finem elegissent Christum; ergo &c.

Tertiò. S. Paulus ad *Ephes.* 1. v. 4. 5. Prædestinationem non refundit in opera bona prævisa, sed potiùs opera bona refundit in prædestinationem, ut in causam, & radicem: *Elegit nos* (inquit) *in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati* (non quia prævidit nos futuros Sanctos).... *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum:* cujus rationem reddens non ait: *pro ut praviderat nos esse futuros, seu secundùm prascientiam:* sed: *secundùm propositum Voluntatis sua.* Et v. 11. *In quo etiam* (inquit) *& nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium Voluntatis sua.* Ecce ergo secundùm Paulum ordinem, quem Deum tenuisse in negotio Prædestinationis concipere debemus. Primò secundùm propositum, seu consilium Voluntatis nos prædestinando, atque præ multis aliis eligendo, ut essemus sancti, & in sanctitate usque in finem permaneremus. Ex hâc voluntate secuta est electio ad gratiam vocationis ad fidem, deinde ad justificationem, tandem ad glorificationem. Hunc ordinem idem S. Paulus expressit Roman. 8. v. 30. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Ubi Sanctus Thomas *in Ep. ad Ephes. cap. 1. lect. 4. cujus quidem* (inquit) *prædestinationis ratio non sunt merita nostra, sed mera Dei voluntas, propter quod subdit secundùm propositum ejus.... Quod autem secundùm propositum prædestinaverit, probat, quia non solum hoc, sed etiam omnia alia, qua Deus facit, operatur secundùm consilium voluntatis sua.* Hæc D. Tho. & S. Augustinus contra Pelagianum dicentem: *Prasciebat ergo Deus, qui futuri essent sancti per libera voluntatis arbitrium, & ideò eos ante mundi constitutionem in ipsâ suâ prascientiâ, quâ tales futuros esse prascivit, elegit:* sic discurrit lib. de Prædestin. SS. cap. 18. *Intueamur ergo verba Apostoli, atque videamus, utrum propterea nos elegerit... quia sancti, & immaculati futuri eramus, an ut essemus...* Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati. *Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus. Nempe certum est, nempe manifestum est: ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse, prædestinans, ut tales per gratiam ejus essemus.*

XX. Respondent contrarii, nos terere tempus: nam S. Paulus hic non loquitur (imò nec S. Augustinus) de prædestinatione ad gloriam, sed de prædestinatione ad gratiam. Nam dicit *elegit nos in ipso &c. ut essemus Sancti*, non, *ut essemus beati*, electio autem ad gratiam non supponit opera, ea tamen supponit electio ad gloriam.

Sed contra. Nam primò, teste Augustino ibi, ex eodem proposito, quo Deus vocavit nos ad gratiam, vocavit nos ad gloriam. *Ex hoc* (inquit) *proposito ejus est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum, quia secundùm propositum vocati sunt;* ergo si electio ad gratiam, quia secundùm propositum est, gratuita, & non ex operibus est, gratuita etiam, & non ex operibus erit electio electorum ad gloriam, quæ ex eodem proposito est.

Secundò. Electio ad gratiam est effectus electionis ad gloriam, seu prædestinationis juxta dictum Pauli præallatum. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos justificavit;* ergo si electio ad gratiam antecedit merita, & non supponit, multò magis ea antecedet electio ad gloriam.

Ter-

Tertiò. Modus loquendi S. Pauli indicat, se loqui de prædestinatione ad perseverantiam usque in finem, cui conjuncta est prædestinatio ad gloriam. Ità S. August. *lib. de Dono Persever. cap.* 7. ubi postquam dixit: *Deus ergo donat perseverantiam*, statim subdit: *Ipsa est prædestinatio Sanctorum, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti &c.* & *cap.* 9. ubi loquens de *duobus piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur*: dicit: *Illud fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum non esse*. Et adducto testimonio 1. Joann. 2. v. 19. *Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum*, ait: *Quid est quæso*, non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum? *Nonne utrique à Deo creati, utrique ex Adam nati, utrique de terra facti erant?* .... *Nonne postremo utrique vocati fuerant, & vocantem secuti, utrique ex impiis justificati, & per lavacrum regenerationis utrique renovati? Vera sunt hæc: secundùm hæc omnia* ex nobis erant: *verumtamen secundùm aliam quandam discretionem* non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. *Quæ est tandem ista discretio? Patent libri Dei; non avertamus adspectum. Clamat Scriptura divina, adhibeamus auditum. Non erant ex eis; quia non erant secundùm propositum vocati: non erant in Christo electi ante constitutionem mundi: non erant in eo sortem consecuti: non erant prædestinati secundùm propositum ejus, qui universa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent, & cum illis sine dubitatione mansissent*. En quomodo S. Augustinus ad prædestinationem nedum ad gratiam, sed ad perseverantiam, & ad gloriam refert præfata Pauli verba.

§. V.

Gratuita Prædestinatio ex Paulo ad Rom. 9.

XXI. Clarissimum pro gratuita prædestinatione argumentum exhibet S. Paulus ad *Rom.* 9. ubi proponens exemplum Prædestinati, & Reprobi in Jacob, & Esau ait: à v. 11. *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundùm electionem propositum Dei maneret) non ex operibus; sed ex vocante dictum est ei*: (idest Rebeccæ) *quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Ex quibus sic arguo. Ità se habet ex Paulo prædestinatio ad gloriam, sicut se habet Dei dilectio erga Jacob, hujus enim dilectio figura prædestinationis est; sed Dei erga Jacob dilectio non est ex operibus, etiam prævisis, sed ex gratuito Dei proposito; ergo nec hominis lapsi prædestinatio est ex operibus prævisis, sed ex gratuito Dei proposito.

Verùm quia huic doctrinæ velut nimiùm asperæ poterat quis opponere. Si Deus elegit Jacob, & odio habuit Esau, antequam aliquid boni, aut mali egissent; ergo in Deo locum habebit iniquitas, idest acceptio Personarum, dicens v. 14. *Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum?* Sanè si Paulo persuasum fuisset, Deum dilexisse Jacob, & odio habuisse Esau, eò quòd illius futura bona opera, istius autem mala præscivisset; hìc locus erat, ut ad ea confugeret; Cùm hæc responsio spontè se offerat ei, cui ratum est, electionem illam, & discretionem esse ex prævisis meritis, sive naturæ viribus, sive gratiæ versatilis auxilio comparandis. At ad hanc evasionem Paulus non recurrit, imò in proposito divinæ voluntatis persistens, à vers. 14. *Absit* (inquit) *Moysi enim dicit, miserebor, cujus misereor, & misericordiam præstabo, cujus miserebor*. Inde opera apertè excludens quæcumque, concludit vers. 16. *igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*: & statim posito exemplo Pharaonis, quem excitavit, ut ostenderet potentiam suam, inde infert v. 18. *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat*.

Porrò, cùm validiorem sibi objectionem fecisset, nempe, si Deus ad hominis opera in sui dilectione, vel odio non respicit, sed cujus vult miseretur, quem vult indurat, injustè ergo conqueritur de hominibus, qui in massa perditionis cum Esau, & Pharaone relicti, ejus solâ voluntate indurati bona non agunt; Vo-

luntati enim ejus nemo resistit: *Dicit itaque mihi v. 19. Quid adhuc quæritur? Voluntati enim ejus quis resistit?* Huic forti argumento respondisset Molinæ Discipulus, Deum justè conqueri, quia non merâ voluntate, sed ex pravo suæ gratiæ usu prævisso hominem indurare dicitur, ac eum præ alio rejicere. At Paulus non ità. Imò acriter reprehendens sic arguentem v. 20. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* suam doctrinam fortiori similitudine confirmat, comparans Deum figulo, & hominem figmento; sic, ut quemadmodum nihil erat in luto potens movere figulum ad faciendum vas in honorem potiùs, quàm in contumeliam, neque vas factum in contumeliam potest dicere figulo, quare me fecisti sic? Ità nec homo potest sic dicere Deo. *Nunquid* (ait v. 20. &c.) *dicit figmentum ei, qui se finxit: quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eâdem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Ne autem quis putaret, Deum esse crudelem, quasi vasa, idest homines ad interitum absque ullo demerito damnaret: concludit, dilectionem quidem prædestinatorum exemplo dilectionis Jacob fuisse ex misericordia, sed odium reproborum figuratum in odio Esau fuisse ex justitia, dicens, à v. 22. *Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quos & vocavit &c.* Ubi notandum, Apostolum, dùm loquitur *de vasis iræ*, non dixisse, *quæ aptavit in interitum*: sed: *apta in interitum*, quia peccatum sive originale, sive actuale, quo homo aptatur in interitum, ex ipso homine est, qui corruptione naturæ, seu voluntatis pravæ sibi accersit interitum. Dùm verò loquitur de *vasis misericordiæ*, non dixit *præparata in gloriam*: sed: *quæ præparavit in gloriam*. Si autem ex prævisione bonorum operum istos elegisset, sicut ex prævisione malorum rejecit illos, debuisset eodem modo de utrisque loqui.

Observationem hanc ex D. Thoma desumsi *in cap. 9. ad Roman. lect. 4.* ubi ait: *Usus malorum, ad quem utitur eis Deus, est ira, idest pœna, & idèò vocat eos* vasa iræ.... *Actus verò, quem Deus erga eos exercet, non est quòd disponat eos ad malum, quia ipsi de se habent dispositionem ad malum ex corruptione primi peccati: unde dicit;* Vasa apta in interitum, *idest, habentia aptitudinem ad æternam damnationem... Hoc autem solùm Deus circa eos agit, quod eos permittit agere, quæ concupiscunt. Unde signanter dicit* sustinuit. *Et hoc ejus patientiam demonstrat, quod non statim vindictam infert. Unde addit* in multa patientia. Loquens verò S. Doct. de vasis misericordiæ sic ait: *Nominat autem bonos vasa misericordiæ, quia utitur eis Deus, quasi instrumentis ad suam misericordiam manifestandam. Ponit etiam actum, quem circa eos Deus exercet. Non enim Deus eos solùm sustinet, quasi de se aptos existentes ad bonum, sed eos præparat, & disponit, vocando ad gloriam. Unde dicit.* Quæ præparavit in gloriam. *Est autem* (advertit S. Doctor) *constructio defectiva, & suspensiva usque huc, ut sit sensus. Si Deus volens hoc facere, quibusdam miseretur, & quosdam indurat, quid contra hoc justè poterit dici? Quasi dicat: Nihil. Non enim sic quos vult indurat, ut eos peccare compellat, sed sustinet eos, ut secundùm suam inclinationem tendant in malum.*

§. VI.

Evasiones contrariæ propositæ, & rejectæ.

XXII. Hoc adeò aperto testimonio valdè contorquentur Adversarii, ac multis viis evadere, ejusque vim conantur declinare. Primò ergo respondent aliqui, verba illa: *major serviet minori*, non intelligi de Personis singularibus, Jacob, & Esau, sed de duobus Populis, Israelitico ex Jacob, & Idumæo ex Esau. Illa verò: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*, non intelligi de Prædestinatione, aut reprobatione in ordine ad bona spiritualia alterius vitæ, sed in ordine ad hæreditatem, & bona temporalia vitæ præsentis. Cùm enim *Gen. 25. v. 23.* Rebecca Deum consuleret, cur parvuli, quos gestabat in utero, pugnarent inter se, hoc accepit responsum: *Duæ gen-*

gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, & major serviet minori. Et *Malachiæ 1. v. 2. & 3.* cùm Deus dixisset *dilexi Jacob, Esau autem odio habui*, explicans, quo sensu illum dilexerit, & hunc odio habuerit, subdit: *Posui montes ejus* (Esau) *in solitudinem, & hæreditatem ejus in dracones deserti.* Ergo ex illo Apostoli textu malè colligitur gratuita prædestinatio: aliàs Esau in numero reproborum esset ponendus, quem tamen salvum non pauci sentiunt.

XXIII. Respondeo, nos non disputare de loco Genesis, aut Malachiæ, sed de verbis illis, ut à Paulo assumtis: Quamvis enim Scriptura vetus ad litteram loquatur de duobus populis, & de bonis temporalibus; Paulus tamen ad Romanos scribens, modum, quo se gessit Deus erga Esau, & Jacob, ac duos illos populos circa bona temporalia, assumit, ad ostendendum modum, quo Deus se gerit erga homines in bonis spiritualibus, & in ordine ad vitam æternam; per Esau intelligens reprobos, per Jacob, electos, per terram autem promissionis, vitam æternam. Ac proinde sicut se gessit Deus erga Jacob, & Esau, eorumque posteros, unum bonis temporalibus gratis, & nullis operibus etiam prævisis, donando, alterum rejiciendo; sic se gerit bona æterna distribuens, quibus voluit largiens, quibus voluit denegans absque ulla meritorum prævisione: & hoc pacto Esau, quamvis non exclusus ab hæreditate æterna, quia tamen exclusus ab hæreditate temporali, assumi potuit, ut figura reproborum. Videatur S. Augustinus, qui totâ ferè *epist. 194. aliàs 105. ad Sixtum* hunc locum de prædestinatis, & reprobis intelligit.

Neque dicas. Si textus iste de prædestinatis, & reprobis usurpandus est, cùm dicatur, Deum ante ulla bona merita dilexisse Jacob, & ante ulla mala merita odio habuisse Esau, jam sequetur, quòd sicut Deus gratis, & ante prævisa merita prædestinavit Jacob, & prædestinat electos, ità ante prævisa demerita reprobarit Esau, & reprobet præscitos, at reprobatio ante prævisa demerita non fit, cùm sit actus justitiæ; ergo &c.

XXIV. Nam respondeo, solùm sequi, quòd reprobatio Esau facta fuerit ante prævisa demerita personalia, non verò ante prævisum demeritum originale: quare Apostolus dicit *antequam quidquam boni egissent, aut mali:* quibus ostenditur, unum fuisse dilectum, & electum, & alterum odio habitum, ante operum, quæ ipsi facturi essent, & proinde personalium, prævisionem: non tamen ante prævisionem demeriti originalis, cui natura utriusque obnoxia erat. Imò ex hoc ostendit Paulus, Deum virtutem, ac potentiam suam manifestare, quòd ex eâdem massâ damnatâ misericorditer extrahit unum, ut sit vas in honorem, justè in eâdem alterum relinquendo, ideoque sit, ut meretur, vas in contumeliam.

Ità S. Augustinus *epist. 194.* citatâ *ad Sixtum*, ubi instruens ipsum contra Pelagianorum argumenta *cap. 2.* sic ait: *Sed injustum est, inquiunt* (Pelagiani) *in unâ, eâdemque malâ causâ, hunc liberari, illum puniri.* Respondet: *Nempè ergo justum est utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dùm nobis non redditum cernimus, quod in damnatione similium nobis debitum fuisse cognoscimus.* Et inferiùs: *quia universa ista massa meritò damnata est, contumeliam debitam reddit justitia, honorem dat indebitum gratia, non meriti prerogativa.... sed altitudine divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei.* Et S. Fulgentius lib. 1. de veritate prædestinat., & gratiæ. *In uno* (inquit) *merita sunt damnationis inventa, alteri verò merita glorificationis gratuitâ sunt justificatione collata. Ille unde displiceret, in se habuit: iste autem, unde Domino placeret, ab ipso, cui esset placiturus, accepit. In omnibus igitur, qui gehennali traduntur incendio, invenit justa severitas, quod puniat eorum malum; in quibusdam originaliter tractum, in quibusdam etiam vitio propriæ voluntatis adjectum.* Esau ergo primò Deus rejecit ante prævisum vitium propriæ voluntatis, esto non ante prævisum vitium origine contractum.

XXV. Respondent secundo. Dato, quod ibi agitur de Prædestinatione ad bona spiritualia, non agi tamen de prædestinatione completâ, nempe ad gloriam, sed

sed de incompletâ solùm, nempe ad fidem, & ad gratiam. Ex quo sequitur, gratuitam quidem esse prædestinationem ad gratiam, sed non ad gloriam.

Sed contra primò. Paulus de illâ prædestinatione loquitur, in quâ discreti fuerunt Jacob, & Esau, quorum unus adducitur ut figura electorum, alter ut figura reprobatorum; ergo loquitur de prædestinatione supponente electionem ad gloriam, & non ad gratiam utrique communem. Unde S. August. qu. 154. in Exod. ad illa verba: *Miserebor, cui misertus ero &c. ibi* (inquit) *planè expressiùs ostendit vocationem, quâ nos vocavit in suum regnum, & gloriam: non pro meritis nostris, sed pro misericordiâ suâ.*

Secundo. Prædestinatos, de quibus loquitur, vocat Paulus *vasa honoris, quæ Deus præparavit in gloriam:* Reprobos autem vocat *vasa iræ apta in interitum.* Quid autem sunt vasa honoris, quæ Deus præparavit in gloriam, nisi prædestinati nedum ad fidem, sed ad finaliter perseverandum, & proinde ad gloriam? Quid sunt vasa iræ apta in interitum, nisi finaliter reprobati? Aliàs si vocatio ad fidem sufficeret ad constituendum vas honoris; Judas, qui fuit electus, & vocatus ad Apostolatum, inter vasa honoris esset reponendus.

Tertio. Vasa misericordiæ, & honoris in hoc differunt à vasis iræ, & in contumeliam, quod in illis Deus manifestat divitias suæ gloriæ, idest abundantiam suæ misericordiæ, in istis verò thesaurum iræ, idest abundantiam suæ Justitiæ; atqui hoc discrimen non posset subsistere, si dicerentur vasa misericordiæ, aut Iræ per respectum ad solam gratiam: etenim plures sunt, quibus datur gratia ad tempus, quibusque denegatur in æternum, in quibus incomparabiliter magis manifestatur ira & justitia, quàm misericordia; & plures è contra sunt, quibus gratia pro aliquo, & multo tempore negatur, ut contigit pio Latroni, in quibus magis in infinitum abundat misericordia, quàm Justitia: ergo vasa misericordiæ, & iræ; Vasa preparata in gloriam, & apta in interitum dicuntur per ordinem non ad gratiam solùm, sed ad gloriam.

XXVI. Respondent alii tertiò, Apostolum ibi excludere opera præsentia. Ait enim: cùm *nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali;* non autem opera futura ab ipso Deo prævisa.

Sed hanc responsionem dabant etiam Pelagiani, & Semipelagiani. Hanc refellit S. Augustinus, cujus verba audiamus. *Epist. olim.* 105. nunc 194. *ad Sixtum cap. 8. Mirum est autem* (inquit) *cum his coarctantur angustiis, in quanta se abrupta præcipitent metuentes retia veritatis.* Ideo *inquiunt*, nondum natorum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera prævidebat. *Quis istum acutissimum sensum defuisse Apostolo non miretur; Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut adversantis objectâ quæstione, non id potiùs tam breve, tam apertum, tam (sicut isti putant) verum, absolutumque respondit. Cum enim rem stupendam proposuisset, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni, aut mali rectè dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio habuerit, sibi objectâ quæstione motum exprimens auditoris;* Quid ergo dicemus, *inquit*, nunquid iniquitas apud Deum? absit. *Hic ergo erat locus, ut diceret quod illi sentiunt:* Futura enim Deus opera prævidebat, quando majori minorem serviturum esse dicebat. *Non autem hoc Apostolus dicit: sed potiùs ne quisquam de suorum operum meritis audeat gloriari, ad Dei gratiam, & gloriam commendandam voluit valere quod dixit.*

Idem asserit *lib.* 2. *contrà duas Epist. Pelagian. cap.* 7. ubi allato exemplo Jacob, & Esau postquam dixit, quod *Deus non ab alio factum, quod eligat invenit, sed quod inveniat ipse facit: sicut de Reliquiis Israel Scriptum est. Rom.* 11. *v.* 5. *Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, aliòquin gratia jam non est gratia.* Inde conversus ad Pelagianos. *Propter quod,* inquit, *profectò desipitis, qui, dicente veritate non ex operibus, sed ex vocante dictum est; vos dicitis ex futuris operibus, quæ Deus illum facturum esse præsciebat, Jacob fuisse dilectum; atque ita contradicitis Apostolo dicenti, non ex operibus, quasi non posset dicere: non ex præsentibus, sed futuris operibus. Sed ait, non ex operibus.*

ribus ut gratiam commendaret ...... Præcedit namque non debita, sed gratuita gratia, ut per illam fiant bona opera &c. Hoc etiam fusè pertractat in *Enchiridio cap.* 98. ubi ait: *Quâ in re si futura opera vel bona vel malaillius, qua Deus utique præsciebat, vellet intelligi, nequaquam diceret*, non ex operibus: *sed diceret ex futuris operibus; eoque modo istam solveret quæstionem, imò nullam, quam solvi opus esset, faceret quæstionem.*

XXVII. Hisce adeò claris Adversarii dicunt, Apostolum, & Augustinum excludere quidem opera tum præsentia, tum futura, & prævisa ex viribus naturæ facienda, ut volebant Pelagiani, & ex parte Semipelagiani, non verò opera prævisa, ut futura ex gratiæ auxilio.

Sed contra est. Vel hoc auxilium gratiæ, ex quo opera bona prævidentur futura, est ex se indifferens & humano arbitrio quasi submissum, ab eoque determinationem expectans, itaut intantùm sit efficax, inquantùm homo pro suâ libertate eo benè utitur; vel est ex se efficax. Hoc secundum non dicunt Contrarii, aliàs nobiscum sentirent. Primum verò dici nequit. Primò: quia rediret argumentum, quod D. Augustinus laudatus urget, nempe quod quæstio Apostoli de electione Jacob, & rejectione Esau facilè solveretur, imò nulla esset quæstio, ac multò minus esset ratio exclamandi, & admirandi. Statim enim responderetur: iste est electus cum Jacob, quia prævisus fuit gratiæ sibi datæ consensurus; ille est rejectus cum Esau, quia prævisus fuit eidem gratię non consensurus. Neque esset ad rem exemplum adductum à Paulo de figulo respectu vasis. Nec posset dicere non ex operibus, sed ex vocante, imò potiùs, non ex vocante, sed ex operibus faciendis per gratiam. Hinc S. Fulgentius *lib. 1. de Verit. Prædest.* ait: *Ex operibus enim sine dubio Apostolus dixisset, si futurorum saltem ibi humanorum operum bona merita cognovisset. Sed quoniam in utroque sola damnationis inesse merita scivit, electionis causam soli proposito divinæ bonitatis attribuit. Quocirca ex duobus istis fratribus ... sola quem voluit à massâ damnationis misericordia divina discrevit: cui patrocinata est gratuitorum prædestinatio munerum, non futurorum præscientia meritorum.* Videatur ulteriùs Sanctus Fulgentius loco citato, ubi fusè prosequitur, ad solam Dei misericordiam referens electionem unius, & ad justum Dei Judicium reprobationem alterius.

Contra secundò. Ex datâ responsione intellectâ de auxilio indifferenti sequitur, quod homo facit seipsum vas misericordię, seipsum discernit à vasis irę, & opus prędestinationis non est opus Dei miserentis, sed hominis volentis, atque currentis. Nam discretio unius prę alio non petitur ab eo, quod est commune utrique, sed ab eo, quod uni convenit, & non alteri. Cùmque gratia, de se indifferens, sit utrique communis, vasa misericordię non discernuntur à vasis irę per gratiam indifferentem misericorditer concessam utrisque, sed per propriam libertatem, quâ unus eam reddit efficacem, ac se facit vas misericordię, alter verò eam efficacem non reddit, & se facit vas irę; atque similitudo figuli inepta foret.

XXVIII. Sed pręstat iterum audire Augustinum in Enchiridio cap. 32. *Si propterea dictum est;* non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, *quia ex utroque fit, & voluntate hominis, & misericordiâ Dei, ut sic dictum accipiamus:* Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei; *tanquam diceretur: non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: Non ergo sufficit & sola misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis: ac per hoc, si rectè dictum est:* Non volentis hominis, sed miserentis est Dei, *quia id voluntas hominis sola non implet: cur non & è contrario rectè dicitur:* non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, *quia id misericordia Dei sola non implet? Porrò si nullus dicere Christianus audebit:* non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, *ne Apostolo apertissimè contradicat, restat, ut propterea rectè dictum intelligatur:* non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, *ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam, & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam.*

XXIX. Iisdem ferè verbis loquitur fidelis

delis S. Augustini Discipulus S. Thomas in *cap. 9. ad Rom. lect. 3.* ubi postquam dixit, salutem, secundum aliquos, partim esse ex misericordia Dei, partim ex hominis arbitrio: & ita ab illis explicari hæc verba *non volentis &c. sed miserentis est Dei.* Subjecit: *sed si hoc solum in hoc verbo intellexisset Apostolus: cum etiam gratia sine libero arbitrio hominis non velit neque currat; potuisset è converso dicere* non est miserentis Dei, sed volentis, & currentis, *quod aures piæ non ferunt. Unde plus aliquid ex his verbis intelligendum est, ut scilicet principalitas gratiæ Dei attribuatur. Semper enim actio magis attribuitur principali agenti, quàm secundario, puta si dicamus; quod securis non facit arcam, sed artifex per securim: Voluntas autem hominis movetur à Deo ad bonum, unde supra cap. 8. v. 14. dictum est:* Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei; *& ideò hominis operatio interior non est homini principaliter, sed Deo attribuenda. Philipp. 2. v. 13.* Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate.

Prævidens autem adversariorum instantiam, nempe, quòd si hoc esset, tolleretur humana libertas; prosequitur sic: *Sed si non est volentis velle, neque currentis currere, sed Dei moventis ad hoc hominem, videtur quòd homo non sit Dominus sui actus, quod pertinet ad libertatem arbitrii.* Ecce instantiam familiarem. Cui respondet; *Et ideò dicendum est, quòd Deus omnia movet, sed diversimodè, in quantum scilicet unumquodque movetur ab eo secundùm modum naturæ suæ; & sic homo movetur à Deo ad volendum, & currendum per modum liberæ voluntatis. Sic ergo velle, & currere est hominis ut liberè: non autem est hominis, ut principaliter moventis, sed Dei.*

§. VII.

Prædestinatio gratuita ex Patribus.

XXX. Quemadmodum Patres, qui ante Arianam hæresim floruerunt, pauca de Filii consubstantialitate locuti sunt: ita qui Pelagium Prædestinationis, & Gratiæ hostem apertum præcesserunt, non admodum solliciti fuere de causâ Prædestinationis, & Gratiæ investigandâ. Tunc solùm cœpit fervere de hâc re rigorosum criterium, cùm Pelagius, ut liberum extolleret arbitrium, de gratiâ, & divinâ Prædestinatione malè loqui ausus fuit. Tunc, inquam, cœpit inquiri & apparere, quænam esset hâc de re Catholica sententia. Ut enim docet S. Augustinus lib. 7. Confess. cap. 19. *Improbatio hæreticorum facit eminere quid Ecclesia sentiat, & quid habeat sana doctrina.* Et hoc modo ait *lib. di verâ Relig. cap. 8.* Hæretici *plurimum prosunt, non verum docendo, quod nesciunt; sed ad verum quærendum carnales, & ad verum aperiendum spiritales Catholicos excitando.*

Cùm ergo Pelagius eruperit D. Augustini, & Hieronymi temporibus, uterque in ejus errore confutando, & Catholicæ veritate aperienda laboravit. In hoc Augustinus emicuit, cujus doctrina ut doctrina Ecclesiæ habita fuit, & quò magis impetita, eò fortior evasit. Quare cùm (eo jam vitâ functo) querelæ, contra ejus scripta delatæ ab aliquibus fuerint ad Cœlestinum Papam, his eximiis laudibus ejus doctrinam celebrans, talibus verbis ad Episcopos Galliç rescripsit: *Unde resistendum talibus, quos malè crescere videmus.* Sed quanti in hac materiâ S. Augustini auctoritas facienda sit superiùs ostendimus, & videri potest S. Prosper *lib. contra Collatorem cap. 21.*

XXXI. Probo ergo, Augustinum Prędestinationem gratuitam ad gloriam docuisse, sic. Eam de prædestinatione Augustinus sententiam docuit, quam in ipso reprehenderunt, & de quâ scandalizati fuerunt Semipelagiani, dicentes, per eam correptionem, industriam, orationem tolli; atqui hujusmodi non poterat esse prædestinatio dependens à meritis prævisis, sed prædestinatio antecedens merita, & prorsus gratuita: ergo hanc docuit S. Augustinus. Maj. videtur certa; quia S. Doctor nunquam conquestus est, sibi in doctrinâ Prædestinationis à Semipelagianis imponi. Imò doctrinam de Prædestinatione à Prospero, & Hilario Semipelagianorum nomine sibi propositam, ut suam agnoscit, & objectiones contra eam,

quas

quas per eosdem ad ipsum detulerant, solvit: ergo ea quam Semipelagiani in eo reprehendebant de prædestinatione, erat vera Augustini doctrina.

Nunc probanda est minor. Doctrina prædestinationis, quam in Augustino Semipelagiani reprehendebant erat illa, ex quâ putabant, sequi humanę libertatis excidium, induci fatalem necessitatem, tolli omnem prorsùs industriam, homines in desperationem trahi: sic enim in Epist. ad August. Sanctus Prosper refert: *Multi servorum Christi, qui in Massiliensi Urbe consistunt in Sanctitatis tuæ scriptis, quæ adversùs Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinioni, & Ecclesiastico sensui quidquid in eis de vocatione electorum secundùm Dei propositum disputasti*. Et ne quis ambigat, an S. Prosper hìc loquatur de solâ electione ad gloriam, subdit: *Hoc autem propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsâ conditione generis humani eligendorum, & rejiciendorum dicitur facta discretio, ut secundùm quod placuit Creatori, alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgendi adimere; & Sanctis occasionem teporis adferre, eò quòd in utrâque parte superfluus labor sit, si, neque rejectus ullâ industriâ possit intrare, neque electus ullâ negligentiâ possit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quàm Deus definivit, accidere ... removeri itaque industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates, & sub hoc prædestinationis nomine, fatalem quandam induci necessitatem*.

Hæc adversùs Augustinianam prędestinationem opponebantur capita. Quòd assereret discretionem eligendorum, & rejiciendorum, quâ alii vasa contumelię sint creati, factam esse secundum quòd placuit Creatori: cùmque Dei propositum sit infrustrabile inferebant, lapsis curam resurgendi adimere, Sanctis occasionem teporis adferre, removeri industriam, tolli virtutes si Dei constitutio humanas pręveniat voluntates. Quoquo enim modo homines se egerint non potest aliud, quàm Deus definivit, accidere. Hęc certè non opposuissent contra prędestinationem, quæ nihil statueret, nisi dependenter à prævisione meritorum, quæ quisque facturus esset; ergo hæc opponebant, quia prædestinatio, quam Augustinus docebat erat independens, & antecedens prævisionem meritorum. Eò vel maximè; quia si hujusmodi querelas ex prædestinatione dependente à meritis Semipelagiani intulissent; Augustinus eis respondens in libris de Prædestinatione Sanctorum, & de dono Perseverantię, eos monuisset (quod Adversarii facerent, imò vir maximè rudis facere posset) se non ponere prædestinationem, & discretionem eligendorum à rejiciendis, in proposito, & placito Creatoris antecedente humanas voluntates, sed eas subsequente, & supponente prævisa uniuscujusque merita: Quod tamen Augustinus non præstitit. Imò *lib. de dono perseverantiæ cap. 15.* eadem inconvenientia, quæ Semipelagiani inferebant contra prædestinationem secundùm propositum, ostendit inferri etiam ex prædestinatione secundùm præscientiam. Cùm enim sibi opposuisset Semipelagianorum querelam, respondet: *Ista cum dicuntur, ita nos à confitendâ vera Dei gratia, idest, quæ non secundùm merita nostra datur, & à confitenda secundùm eam prædestinatione Sanctorum* (ecce Augustinum asserentem prædestinationem Sanctorum esse secundùm gratiam, & non secundùm merita, eo modo, quo ipsa gratiâ) *deterrere non debent, sicut non deterremur à confitenda præscientiâ Dei, si quis de illâ populo sic loquatur, ut dicat: sive nunc rectè vivatis, sive non rectè, tales eritis postea, quales vos Deus futuros esse præscivit, vel boni, si bonos, vel mali, si malos. Nunquid enim, si hoc audito nonnulli in torporem, segnitiemque vertantur ..... propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse, quod dictum est?* hinc.

Hoc idem manifestè ostendo. Semipelagiani id non reprehendebant in Augustino, quod ipsi ultrò admittebant; sed prædestinationem ad Gloriam dependenter à prævisione meritorum ipsi ultrò admittebant; sic enim apud Prosperum *epist. ad August.* loquuntur: *Qui autem credituri sunt, quia in eâ fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit juvanda, mansuri*

ri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hâc vitâ bono fine excessuros esse præviderit. Hoc idem asserebant apud Hilarium Epist. ad August. *Cæterum* (ajebant) *præscientiam, & prædestinationem, vel propositum, ad id valere contendunt, ut eos præscierit, vel prędestinaverit, vel proposuerit eligere, qui in eum fuerant credituri.* Et inferius: *Unde illam præscientiam sic accipiunt, ut propter fidem futuram intelligendi sint prȩsciti: nec cuiquam talem dari perseverantiam, à quâ non permittatur prævaricari, sed à quâ possit suâ voluntate deficere, & infirmari.* Ex quibus apertè constat, controversiam inter Semipelagianos, & Augustinum fuisse non de solâ prædestinatione ad gratiam, sed etiam ad gloriam; & propterea sicut illi utramque ex prævisione meritorum volebant, ità Augustinus utramque gratuitam ex adverso statuebat.

XXXII. Secundo probo, Prædestinationem ad Gloriam in sententiâ Augustini esse gratuitam, sic. Qui prædestinationem nostram docuit factam esse ad similitudinem prædestinationis Christi, docuit prædestinationem gratuitam, & prorsus indipendentem à meritis; sed hoc docuit Augustinus; ergo &c. Min. prob. Lib. enim de Prædestin. SS. cap. 15. postquam ostendit, Christi prædestinationem exemplar esse nostræ prædestinationis, ait: *Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra ejus essemus. Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam.* Porrò Christi Prædestinationem fuisse gratuitam supra docuerat, dicens: *Respondeatur quæso: ille homo, ut à Verbo Patri coæterno in unitatem Personæ assumptus, Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? quod ejus bonum qualecumque præcessit? quid egit antè, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret?*

Scio responderi à Frassen, Christi Prædestinationem esse exemplar nostrȩ prędestinationis ad gratiam, non verò ad gloriam. Sed contra: nam etsi Augustinus ibi loquatur etiam de nostrâ prædestinatione ad gratiam, loquitur tamen quoque de prędestinatione ad gloriam: utriusque enim prędestinatio Christi exemplar, & forma est. Nam sicut in Christo, & per Christum prędestinati sumus ad gratiam, ita in ipso, & per ipsum prędestinati sumus ad gloriam, ad quam suis meritis nobis aperuit viam, ut docet D. Paulus ad Ephes. 1. Ergo si nostra prædestinatio ad gratiam, quia conformis prædestinationi Christi, non est secundùm merita; sic nec secundùm merita erit nostra prędestinatio ad gloriam: sicut nec prędestinatio Christi ad gloriam animę fuit ex meritis. Prȩterea: antea produxerat exemplum duorum parvulorum, quorum unus baptizatus, alius non baptizatus moritur. Ubi certè loquitur de prędestinatione ad gratiam, & gloriam unius, & rejectione à gratiâ, & gloriâ alterius. Cùm ergo ibi cap. 14. dicat, quod hęc *satis indicant* misericordiam, & judicium: misericordiam quidem gratuitam, judicium debitum; evidens est, Augustinum statuere ex misericordiâ, & gratuitam prędestinationem nedum ad gratiam, sed & ad gloriam.

XXXIII. Porrò, ut appareat, quàm sint à mente Augustini alieni, qui volunt, eum docuisse quidem gratuitam prędestinationem ad gratiam, non tamen ad gloriam: prȩter dicta, voco studiosum ad librum de corrept., & gratiâ cap. 7. Ubi ad illa verba Matth. 20. 16. *Multi sunt vocati, pauci verò electi*, ait: *sed quoniam secundùm propositum vocati sunt; profectò & electi sunt per electionem, ut dictum est, gratiæ, non præcedentium meritorum suorum, quia gratia illis est omne meritum.* Deinde ad illa Pauli verba Rom. 8. v. 28. &c. Quos prędestinavit, illos & vocavit &c. *Ex illis* (inquit) *nullus perit, quia omnes electi. Electi sunt autem, quia secundùm propositum vocati sunt: propositum autem, non suum, sed Dei, de quo alibi dicit.* Ut secundùm electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante &c. *Rom. 9. v. 11.* Ut verò manifestum faceret, de quâ electione loqueretur, post multa ait: *electi sunt autem ad regnandum cum Christo.* Rursùs ad verba Domini Joann. 6. v. 71. *Nonne ego vos duodecim*

cim elegi, & unus ex vobis diabolus est? dicit: *illos debemus intelligere electos per misericordiam, illum per judicium: illos ad obtinendum regnum suum, illum ad fundendum sanguinem suum.*

Item *ibid. cap.* 8. quærens, cur Deus uni det perseverantiam, & alteri non; cur ex duobus pueris unum ad baptismum trahit, & introducit in Regnum, etsi parentes sint infideles, & impii; alterum verò ex fidelibus, piisque parentibus ortum, sine baptismo mori sinat, & à Regno Cœlorum excludat. Cur illum de periculis hujus vitæ rapiat, ne malitia mutet intellectum ejus; alium verò non rapiat, & eum corrumpi sinat, & damnari: Nihil respondet de præscientia operum, sive naturæ, sive gratiæ, sed fatetur se ignorare ejusmodi diversitatis causam, exclamans: *O altitudo divitiarum &c.* Rursus ibid. cap. 9. ad illa Christi verba, *ut omne, quod dedisti mihi, non pereat*, ait: *Hi ergo Christo intelliguntur dati, qui ordinati sunt in vitam æternam. Ipsi sunt illi prædestinati, & secundùm propositum vocati, quorum nullus perit.* Unde patet, quòd qui dicunt; omnes justificatos posse dici datos Christo à Patre, esto finaliter perseveraturi non sint, loquuntur contrà Augustinum, imò contrà Script. Jo. 6. v. 39. *Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdonam ex eo.*

Tandem cap. 13. ibid. Loquens de numero prædestinatorum: *Numerus ergo* (inquit) *Sanctorum per gratiam Dei Regno prædestinatus, donatâ sibi etiam usque in finem perseverantiâ, illuc integer perducetur.*

XXXIV. Probo tertiò principale assumtum. Qui admittit intentionem efficacem in Deo conferendi aliquibus gloriam, & hanc docet esse causam, quare sic electis dentur gratia, cætera dona, & merita, quibus eam comparare possint, docet prædestinationem, seu electionem ad gloriam, esse ante prævisa merita, & consequenter gratuitam; quia nullus effectus potest prævideri futurus ante suam causam: sed Augustinus id docuit; ergo docuit prædestinationem ad gloriam esse gratuitam.

Min. prob. 1. ex *lib. de Prædest. SS. cap.* 20. ubi cùm dixisset, Deum in prædestinandis hominibus ad gloriam se gerere sicut se gerit in prædestinandis hominibus ad regnum terrenum; & si quibusdam non placeret ista similitudo, asserentibus non benè duci similitudinem à regno terreno ad Regnum Cæleste: Quare displicuit ista similitudo? ait S. Doctor. *An fortè quia ostendimus Deum egisse in cordibus hominum, & ad hoc perduxisse, quorum ei placuit voluntates, ut Rex constitueretur Saul, sive David; ideò hæc exempla causæ huic convenire non putant, quoniam non hoc est temporaliter regnare in hoc seculo, quod est in æternum regnare cum Deo; ac per hoc existimant ad regna terrena faciendâ Deum inclinare: ad regnum verò Cœleste obtinendum Deum non inclinare, quorum voluerit voluntates? Sed puto propter regnum Cœlorum, non propter regnum terrenum esse dictum:* Inclina cor meum in testimonia tua. *Vel* à Domino gressus hominis dirigetur, & viam ejus volet &c. pluribusque aliis scripturarum adductis testimoniis, Deum his, quos voluit, ad Regnum Cæleste parare media, eorum corda, gressus, voluntates inclinare probantibus, concludit: *Audiant hæc, & alia quæcumque non dixi, quibus ostenditur Deus ad Regnum etiam Cœlorum, & ad vitam æternam parare, & convertere hominum voluntates. Cogitate autem, quale sit, ut credamus, ad constituenda regna terrena hominum voluntates operari Deum; & ad capessendum Regnum Cœlorum homines operari voluntates suas.*

Secundò probatur eadem min. *ex lib. de corrept. & gratiâ cap.* 7. ubi postquam ostendit, quòd qui evangelium non audierunt, vel eo audito perseverantiam non acceperunt; & qui per ætatem parvulam nec credere potuerunt, & sine baptismo mortui sunt, si omnes non sunt à massa perditionis discreti ait: *discernuntur autem non meritis suis, sed per gratiam Mediatoris.* Ex quo B. Cyprianus ad Quirinum scribens, inquit: *In nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit.* Exponens deinde, quid faciat Deus in iis, quos per gratiam Salvatoris ab illâ massâ perditionis discrevit, ait: *Quicumque ergo ab illâ originali damnatione istâ divina gratiâ largitate discreti sunt, non*

est dubium, quòd & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt; & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant; & si quando exorbitant, correpti emendantur, & quidam eorum, etsi ab hominibus non corripiantur, in viam, quam reliquerunt redeunt; & nonnulli acceptâ gratiâ in qualibet ætate, periculis hujus vitæ mortis celeritate subtrahuntur. Hæc enim omnia operatur in eis, qui vasa misericordiæ operatus est eos, qui & elegit eos in Filio suo ante constitutionem mundi per electionem gratiæ..... non præcedentium meritorum suorum, quia gratia (electionis) *est illis omne meritum:* Non ergo in sententiâ S. Augustini Deus priùs eligit ad gratiam, & ex prævisione boni usus eligit ad gloriam: sed priùs gratuitò quos vult discernit, & per gratiam Jesu Christi eligit ad gloriam: ex hâc electione gratiæ fit, ut Evangelium audiant, baptizentur, eredant, emendentur, perseverent, salventur.

Tertiò prob. min. ex *Epist.* 194. (*aliàs* 105.) *ad Sixtum cap.* 7. ubi contendit, intentionem efficacem dandi aliquibus parvulis gloriam, esse unicam causam, quare his baptisma paulò ante mortem conferatur, dum alii sine baptismo moriuntur. *Quam quæso* (inquit) *allaturi sunt causam, quòd alius sic gubernetur, ut baptizatus hinc exeat; alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium, priùsquàm ab eis baptizandus offeratur exspirat?* Inde præclusis quæ ab adversariis afferri possent, concludit, non aliam assignari posse, quam inscrutabilia Dei Judicia, dicens: *Nimia vanitatis, & cæcitatis sunt, si etiam bis considerati nondum dignantur exclamare nobiscum:* O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei! Quàm inscrutabilia sunt Judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! *Non itaque misericordia gratuita Dei pertinacissimâ adversentur insaniâ.* Nomine autem Judiciorum Dei non aliud intelligere, quàm efficacem electionem ad gloriam Augustinus ipse testatur lib. 4. *contra Julian. cap.* 8. ubi hanc eandem causam pertractans: *Novit* (inquit) *Dominus qui sunt ejus, & in eorum salute, atque in suum regnum introductione certa est voluntas ejus.* Cùm autem Epist. citatâ exemplo parvulorum allato utatur ad explicandum cur Jacob fuerit dilectus, & Esau odio habitus: manifestum est Augustinum velle eamdem causam esse prædestinationis adultorum & parvulorum; ac proinde sicut ista gratuita est, ita & illa.

Quarto prob. min. Eidem voluntati efficaci dandi gloriam tribuit Augustinus omnia adultorum merita. Fidem quæ totius meriti initium est prædestinationi ad gloriam adscribit, dicens *Epist.* 217. *olim* 107. *ad Vitalem cap.* 7. *Non enim apud omnes, etiam vobis ornantibus, glorificabitur Verbum Dei. Quia ipsi utique fuerant credituri, qui ordinati erant in vitam æternam, prædestinati in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, & electi in ipso ante mundi constitutionem.* Eidem intentioni efficaci dandi, vel non dandi gloriam adscribit, cur aliquibus detur pœnitentiæ donum, aliis non detur. Ait enim *lib. de Corrept. & gratiâ cap.* 14. Omnes homines corrigi debere, quando peccant, etiamsi emendatio incerta sit: *ut si is qui corripitur ad prædestinatorum numerum pertinet, sit ei correptio salubre medicamentum; si autem non pertinet, sit ei correptio pœnale tormentum.* Ad idem reducit, quare uni detur perseverantia, alteri non, eodem *lib. de correpṫ. & gratiâ cap.* 9. dicens: *Nec nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundùm propositum vocatis, qui verè sunt filii promissionis.* Et post multa: *Fuerunt ergo isti ex multitudine vocatorum; ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis suis prædestinatis Deus perseverantiam non dedit; haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent.... ac per hoc tales filii Filio Christo dati essent: quemadmodum ipse dicit ad Patrem,* ut omne, quod dedisti mihi, non pereat, sed habeat vitam æternem. *Hi ergo Christo intelliguntur dati, qui ordinati sunt in vitam æternam. Ipsi sunt illi prædestinati, & secundùm propositum vocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam, quoniam sic est ordinatus, & ideò Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ex

Ex his omnibus tale argumentum conficio. Quod est causa, cur dentur seu præparentur media efficacia, nempe merita, quibus gloria comparetur, non potest pendere à meritis, nec ea adhuc prævisa supponere; neque enim causa supponere potest futurum, quod ipsa facit esse futurum: Atqui prædestinatio, seu electio, vel ordinatio ad vitam æternam ex Augustino est causa, ut aliquibus dentur media efficacia ad vitam æternam; ideò enim parvulo statim morituro datur baptismus, ideò adulto datur, ut credat, ut pœnitentiam agat, ut perseveret usque in finem: *quoniam sic est ordinatus, & ideo Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam:* Ergo evidens est, meo videri, secundùm Augustinum, prædestinationem ad gloriam merita antecedere, non subsequi. Quare de dono Persever. cap. 14. non timet asserere, quod non profuit Tyriis posse credere, quia non erant prædestinati: nec obsuisset Judæis non posse credere si fuissent prædestinati: *Sed nec illis profuit* (Tyriis) *quòd poterant credere, quia prædestinati non erant ab eo, cujus sunt inscrutabilia judicia, & investigabiles viæ: nec istis* (Judæis) *obfuisset, quod non poterant credere, si ita prædestinati essent, ut eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre &c.*

XXXV. Hujusce suæ sententiæ fuisse Patres Augustino antiquiores Cyprianum, Gregorium Nazianzenum, Ambrosium, ipsemet testatur, eorumque dicta affert *lib. de prædest. SS. cap.* 18. & 19.

Prosperum etiam, & Fulgentium eandem cum Augustino de prædestinatione secundùm propositum Dei, & non secundùm merita sententiam docuisse, liquet ex eorum scriptis.

Prosperi quidem, tum epist. de Ruffinum cap. 11. ubi ait: *Certus apud Deum definitusque est numerus prædestinati in vitam æternam populi, & secundùm propositum Dei vocantis electi.* Deinde procedens ad examinandam causam, quare aliqui eligantur ad regnum, alii rejiciantur, sive ex majoribus natu, sive ex parvulis, ad solam Dei gratuitam voluntatem confugiens: *Etsi* (inquit) *majoribus natu* (*quod non rectè dicitur*) *mala opera, quæ libero arbitrio commiserant obfuerunt; quasi boni, non mali gratiâ liberentur: inter salvatos parvulos, & non salvatos parvulos, quæ meritorum potuit esse discretio? quid istos introduxit in Regnum Dei? quid istos exclusit à Dei Regno? Equidem si meritum consideres, non una pars salvari meruit; sed utraque damnari: quia omnibus in Ada prævaricatione prostratis, nisi quosdam adsumeret misericors gratia, maneret super universos inculpata justitia. Quæ autem sit discretionis istius in secreto Consilio Dei causa, vel ratio, & supra facultatem humanæ cognitionis inquiritur, & sine fidei diminutione nescitur.* Videri potest insuper *Carmine de Ingratis cap.* 18. & 35. ubi ait:

Cur verò humani generis de germine toto
Pars quædam in Christo rursum generanda legatur,
Pars pereat, cùm causa eadem simul implicet omnes,
Nec discernantur merito qui munere distant;
Non satis audemus scrutari....

Deinde ostendit, non obesse fidei hæc nescire; sicut non obest nescire, quando mundus finietur, cur ex hominibus ejusdem naturæ unus tamen assumatur ad regnum, alter in servitute relinquatur, unus ingenio potens, alter infirmus, unus calidi, alius frigidi temperamenti &c. cùm tamen nemo Deum auctorem arguat: Ita nec obest nescire causam, quarè Deus unum vocet, alium non. Unde concludit.

Audeat amens
Impietas tumido arbitrio subnectere causas
Divinorum operum: nos eum manifesta videmus
Dona Dei, quorum est fons unus, summa voluntas
Cum Paulo tremuisse juvat, stupidumque modestè
Invictum ad solium Christi suspendere nutum,
Cujus judicium sic inscrutabile, & altum
Dicimus, ut verax prorsus fateamur, & æquum.
Nam meritum ad mortem subeundam sufficit unum: Ad

Ad vitam, nisi quod donavit gratia, nullum.

XXXVI. Fulgentii verò hæc sunt. *Lib. de Fide ad Petrum* cap. 3. *illi cum Christo regnabunt, quos Deus gratuitâ bonitate suâ prædestinavit ad Regnum.* Et lib. 1. de verit. Prædestin. *Ab illâ igitur massâ damnata nemo futurorum præscientiâ operum discernitur, sed miserantis figuli ope, atque opere segregatur.* Et postea: *Hâc misericordiâ præventus Jacob, non secundùm meritum præteriti, vel futuri cujusquam humani operis, sed secundùm propositum Dei prædestinantis priusquam nasceretur electus est.* Et infra: *Sola quem voluit à massâ damnationis gratia divina discrevit: cui patrocinata est gratuitorum prædestinatio munerum, non futurorum præscientia meritorum. Sic enim secundùm electionem propositum mansit, ut ex proposito Dei gratuita foret electio.* Ex quibus colligo, mentem Fulgentii esse, Deum priùs à massâ perditionis gratis eripere, deinde hanc electionem sequi gratuitorum prędestinationem munerum, nempe, gratię & meritorum. Post multa autem transiens ad exemplum duorum parvulorum: *Ubi autem* (inquit) *duorum prorsùs æqualis est causa, non utique possunt merita pronunciari disparia. Nulla igitur est causa diversitas in infantibus, qua faciat unum eligi, alterum reprobari. Si verò parentum consideretur voluntas, illi qui Christiani sunt, ut eorum filius baptizaretur solicitè voluerunt, instantissimè curaverunt; quorum tamen filius antequam baptizaretur, morte præventus, aeternis est ignibus deputatus. Ille verò qui de Infidelibus natus est, contra voluntatem parentum perductus ad gratiam baptismi, factus est hæres Dei, & cohæres Christi. Quid in his prævidit Dominus futurum, ut uni nihil conferre posset caritas parentalis, & alteri multum crudelitas prodesset hostilis?* (Quę scilicet violentiâ aut furto puerum à parentibus infidelibus eripuit) *Quis istam profunditatem mysteriorum Dei penetrare valeat? Quis non tamen hic, & misericordiam gratuita bonitatis, & justitiam divina severitatis agnoscit?*

XXXVII. Patribus adjungo S. Thomam, qui passim docet, Prędestinationem ad Gloriam non supponere prędevisionem meritorum. Tùm *qu. 6. de verit. art. 2.* ubi quęrit an pręscientia meritorum sit causa Prędestinationis, & respondet negativè. Tùm in *3. contragentes cap. ultimo.* Tùm in *cap. 9. ad Roman. lect. 2. & 3.* & in *cap. 1. ad Ephes. lect. 4.* Maximè tamen hàc *qu. 23. tàm art. 4. quàm 5.* cujus rationibus probabimus nostrum assertum. Addi possent Doctores scholastici, Scotus, & Scotistarum plurimi: quin ex Societate Celeberrimi, Academię, quę nostram sententiam amplectuntur: quę omnia videnda relinquo apud Sylvium in *1. part. qu. 23. art. 5.* Sed jam ad rationem accedamus.

§. VIII.

Rationes pro Prædestinatione gratuita.

XXXVIII. Probatur primò à paritate superiùs & sępè allatâ de parvulis. Eodem enim modo discurrendum est de Prędestinatione adultorum, sive eorum, qui ad ętatem adultam sunt perducendi, ac de prędestinatione parvulorum, qui ante ętatem adultam sunt morituri: sed hi prędestinantur unicè ex gratuitâ Dei voluntate, non autem ex prævisis meritis, quę comparassent si ad adultam ętatem pervenissent, ut volebant Semipelagiani, & superiùs cum Augustino improbavimus; ergo &c. Maior patet ex Augustino, Prospero, & Hilario, hoc exemplo Semipelagianos urgentibus; qui nescientes invenire discrimen, dicebant etiam parvulos prędestinari ex prędevisione operum, quę fecissent, si ad adultam ętatem pervenissent.

XXXIX. Respondet Frassen *tract. 2. disp. 3. art. 2. sect. 2. qu. 3. de caus. Prædest.* Aliquos parvulos rapi statim post baptismum, alios, paulò ante susceptionem baptismi, etiam adhibitâ omni diligentiâ, ut procuraretur eis baptismus, non provenire ex electione ad gloriam, aut reprobatione, quę omnem futurorum prędevisionem antecedat; sed accidere posse, vel propter negligentiam, aut malitiam parentum; vel propter rerum ordinem, quia nimirùm parvulus ille naturaliter erat moriturus, quem rerum ordinem

dinem Deus invertere non tenetur; ſicut nec tenetur impedire, quin monſtra naſcantur, vel quin ſequatur mors illius adulti, qui ſtatim poſt mortale peccatum incidit in amentiam, aut lethargum, vel apoplexiam. Quod ſi aliquando hunc naturalem curſum immutat, hoc eſt ob prævisas piorum, & maximè parentum preces.

XL. Contrà ſic. Igitur nihil mirabile videt Fraſſen in hoc, quod ex duobus pueris ſtatim morituris, unus ad baptiſmum rapiatur, alter non, etiam adhibitâ omni diligentiâ; & quod natus ex fidelibus ſummoperè procurantibus, ut baptizetur, moriatur ante baptiſmum, natus autem ex infidelibus, furto aut violentiâ rapiatur, baptizetur, & ſtatim moriatur. In his nullum ſignum, ſeu effectum prędeſtinationis unius, & reprobationis alterius, ſed purum naturę curſum, quem Deus noluit impedire, agnoſcit Fraſſen. At non ita ſenſerunt Auguſtinus, Proſper, Fulgentius relati; ne dicam Paulus ipſe, qui in ſimilibus caſibus inſcrutabilia judicia Dei volentis unum liberare, alterum in damnatione communi relinquere venerantur, & admirantur, ut ſuperiùs oſtendimus.

XLI. Rurſus. Nec propter negligentiam, aut malitiam, nec propter rerum ordinem contingere quod unus moriatur ſine baptiſmo, ſicut neque ex parentum merito, ac precibus, quòd alter parvulus baptizetur, oſtendit S. Auguſtinus lib. 2. *contra duas Epiſt. Pelagianorum cap. 6.* ubi cùm Pelagiani tribuerent merito parentum, quod filius baptizaretur ante mortem, & Fato (nimirùm naturali curſu rerum) ſic petente, alter non baptizaretur, ſic contra eos diſcurrit: *Dicite ergo nobis: quicumque baptizati in Chriſto parvuli de corpore exierunt, hoc tam ſublime donum, quibus meritis acceperunt? Si dixeritis, hoc eos parentum pietate meruiſſe: Reſpondebitur vobis; cur aliquando piorum filiis negatur hoc bonum, & filiis tribuitur impiorum? Nonnunquam enim de religioſis orta proles in tenerâ ætate, atque ab utero recentiſſimâ prævenitur morte, antequam lavacro regenerationis abluatur; & infans natus ex inimicis Chriſti, miſericordiâ Chriſtianorum baptizatur in Chriſto: plangit baptizata mater non baptizatum proprium; & ab impudica expoſitum, baptizandum caſta fœtum colligit alienum. Hic certè merita parentum vacant .... Quæ igitur cauſa huic parvulo baptiſmum procuravit, huic negavit? An ipſi fatum habent, quia meritum non habent? an in his eſt acceptio à Domino perſonarum? Nam utrumque dixiſtis, prius fatum, acceptionem poſtea perſonarum &c.*

XLII. Præterea. Cur Deus in aliquibus permittit curſum naturæ peragi, in aliis non: cur duobus ſtatim morituris, ſecundùm naturalem curſum, uni adeſt qui eum baptizet, etſi ex parentibus impiis nato, alteri deeſt, quamvis parentes pii hoc optarent? non aliâ certe cauſâ à vero Chriſtiano adduci poterit, niſi quia illum ad ſalutem providentiâ ſpeciali ordinaverat, iſtum verò non. Quare D. Auguſtinus *lib. 4. contra Julian. cap. 8.* qui dicebat Deum velle omnes homines ſalvos fieri, ſed ideò non venire, quia ipſi nolunt, ſic arguit: *Si Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; ſed ideò non veniunt, quia ipſi nolunt, cur tot milia parvulorum, qui non percepto baptiſmate moriuntur, non veniunt in regnum Dei, ubi certa eſt agnitio veritatis? Nunquid aut homines non ſunt, ut non pertineant ad id, quod dictum eſt, omnes homines? Aut aliquis poteſt dicere, Deus quidem vult, ſed ipſi nolunt?* & poſt multa concludit: *Novit dominus, qui ſunt ejus: & in eorum ſalute, atque in ſuum regnum introductione certa eſt voluntas ejus.* Ex voluntate ergo Dei aliquos ſalvandi, vel non ſalvandi oritur, quòd parvulorum aliqui baptizentur, aliqui non. Cumque idem, quod de parvulis, Auguſtinus dicat de adultis; imò parvulos trahat in exemplum, ſequitur, quòd, ſicut parvulorum prædeſtinatio abſque ullâ prævisione meritorum, ſed unicè à Dei voluntate eſt, ſic & prædeſtinatio adultorum.

Hinc citato lib. & capite ſic Auguſtinus proſequitur: *Ubi ſi dixeris: Cur ergo non convertit omnium nolentium voluntates? Reſpondebo: cur non omnes morituros a loptat lavacro regenerationis infantes, quarum adhuc nullas, & ideò nec contrarias inve-*

est; ergo velint, nolint adversarii, etiam positâ suâ prævisione meritorum, fateri debent, prædestinationem esse gratuitam.

XLVI. Tertiò probatur. Quidquid est gratiæ in prædestinato est effectus prædestinationis ejus, comprehenditur enim sub prædestinatione tanquam sub causâ; ideò enim Deus prædestinato dat gratiam, quia ipsum dilexit ad gloriam. Nam ut docet D. Thomas hâc qu. 23. art. 4. *Voluntas Dei quâ vult bonum alicui diligendo est causa, quòd illud bonum ab eo præ aliis habeatur.* Ergo & quidquid est à gratiâ erit effectus prædestinationis: sed merita, & bonus usus gratiæ, & ea quæ per gratiam fiunt, sunt à gratiâ, ut effectus ejus: non enim distinguitur id, quod est à gratiâ, & id quod est à libero arbitrio, sicut nec id, quod est à causâ secundâ distinctum est ab eo, quod est à causa prima: quia nec illud agit nisi virtute gratiæ, nec ista proportionaliter nisi virtute causæ primæ; ergo nec bonus usus gratiæ, & consequenter nec merita possunt prævideri ante prædestinationem, & esse ratio, cur homo à Deo prædestinetur.

Hâc ratione utitur S. Thomas hâc qu. 23. art. 5. ubi ait: *fuerunt alii, qui dixerunt ..... quòd ideò Deus dat gratiam alicui, & præordinavit se daturum, quia præscivit, eum benè usurum gratiâ, sicut si Rex det alicui militi equum, quem scit, eo benè usurum.* Quam opinionem rejicit ratione allatâ. Quam etiam refert, & rejicit in cap. 8. ad Rom. lect. 6. his verbis: *Dicunt quidam, quòd præscientia meritorum bonorum, & malorum est ratio prædestinationis, & reprobationis, ut scilicet intelligatur, quòd Deus prædestinet aliquos, quia præscit eos benè operaturos, & in Christum credituros, & secundùm hoc littera sic legitur:* Quos præscivit conformes fieri imaginis Filii sui, hos prædestinavit. *Et hoc quidem rationabiliter diceretur, si prædestinatio respiceret tantùm vitam æternam, quæ datur meritis: sed sub prædestinatione cadit omne beneficium salutare, quod est homini ab æterno divinitus præparatum. Unde eâdem ratione omnia beneficia, quæ nobis confert ex tempore præparavit ab æterno. Unde ponere, quòd aliquod meritum ex parte nostrâ præsupponatur, cujus præscientia sit ratio prædestinationis, nihil est aliud, quàm gratiam ponere dari ex meritis nostris .... Unde convenientiùs sic ordinatur littera.* Quos præscivit, hos & prædestinavit fieri conformes imaginis Filii sui. *Ut ista conformitas non sit ratio prædestinationis, sed terminus, vel effectus.*

XLVII. Quartò. Probatur ratione communi, quæ est D. Thomæ 1. *part. qu.* 23. *art.* 5. aliisque in locis, & Scoti in 1. *dist.* 41. *nu.* 11. Qui ordinatè vult, priùs vult finem, quàm media; sed gloria est finis, & merita sunt media ad illam: ergo Deus qui ordinatè vult, priùs vult gloriam, quàm merita, & consequenter antequam illa prævideat ut futura, quia non videt ea futura, nisi ea velit. Maj. prob. quia finis volitus est causa ut eligantur media, sicut principia cognita sunt causa, cur cognoscatur conclusio; Unde Medicus ex voluntate sanandi infirmum movetur ad ei propinanda remedia; & infirmus ex amore sanitatis movetur ad sumendum remedium sibi à Medico propinatum. Minorem omnes Adversarii admittunt, uno Gregorio à Sebenico excepto Carmel. in suo libello *Nova concordia prædestinationis cum libertate humanâ* inter libros proscriptos amandato; qui asserit, gloriam esse quidem finem respectu hominis, qui propter gloriam acquirendam in præmium ponit merita, non tamen esse finem respectu Dei, qui potiùs quia vult in illis bona opera proponit eis gloriam ut præmium. Sicut respectu Operariorum in Vineâ finis quidem est denarius, propter quem ut mercedem in Vineâ operantur, sed non respectu Domini Vineæ, qui potiùs pro fine habet culturam vineæ, & propter hanc proponit Operariis denarium.

Sed adversùs hanc singularem & contrariam omnium Doctorum menti expositionem clamant etiam Scripturæ, in quibus vita æterna proponitur tanquam finis, ob quem Deus hominem creavit, creatum redemit, ob quem ipsum vocat, justificat. Divus Paulus Rom. 5. ubi exponit finem, ob quem Christus mortuus est v. 21. ait: *ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam.* Ibid. cap. 8. ostendit, Deum homines prædestinasse, ut eos vocaret,

caret, vocasse, ut justificaret, justificasse, ut glorificaret v. 30. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit:* quibus finem Dei proximum quidem in toto ordine prædestinationis fuisse hominis glorificationem apertè ostendit, ultimum verò suæ bonitatis ostensionem. Unde ibid cap. 9. v. 23. *Ut ostenderet* (inquit) *divitias gloriæ suæ in vasâ misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* Non ergo Deus elegit gloriam dare ut medium, & bona opera ut finem, sed ad bona opera hominem prædestinavit, ut per ea illum ad gloriam perduceret. Nec se habet gloria respectu Dei ut denarius respectu Domini Vineæ, sed potiùs ut collectio frugum ex culturâ proveniens, quamvis sine labore non exerceatur, nec labor sine mercede. Sic Gloria quamvis non reddenda sine meritis, & nisi ut præmium meritorum, non fuit tamen primò volita ut præmium, sed ut ex glorificatione hominum per merita implendâ divitias suæ bonitatis ostenderet; sicut qui eligeret aliquem ad regnum, quamvis illud non esset obtinendum nisi labore, nemo diceret, laborem esse finem eligentis, regnum autem esse medium. Gloria autem regnum in Sacris Litteris nuncupatur. Sed hæc satis.

XLVIII. Huic rationi variè respondent Adversarii. Primò dicunt, eam nimis probare: nempe quòd cùm Deus semper ordinatè velit, ut nihil inordinatè possit velle, non posset nec de potentiâ absolutâ velle priùs merita, quàm gloriam, quod est absurdum. Ita Frassen.

Respondeo, quòd cùm voluntas efficax mediorum efficacium ad finem essentialiter pendeat à voluntate finis, sicut cognitio conclusionis ut talis à cognitione principiorum; sicut non potest nec à Deo esse cognita conclusio ut talis, nisi ex principio cognito; ita nec medium efficax efficaciter potest esse volitum à Deo, ut medium, nisi ex fine jam volito: Cum ergo hoc modo velit gratiam & merita iis, quos prædestinat, & quibus efficaciter vult gloriam; ideò sic vult merita propter gloriam volitam, ut aliter non possit ea velle.

XLIX. Respondent secundò, satis esse, ut voluntas efficax mediorum supponat voluntatem inefficacem finis. Quare benè potuit Deus ante prævisionem meritorum velle inefficaciter dare gloriam, deinde aliâ voluntate dependenter à meritis prævisis velle efficaciter eam dare.

Sed contrà. Cùm electio mediorum debeat procedere ab intentione finis; sicut ab intentione efficaci non potest procedere electio inefficax, ita ab intentione inefficaci electio efficax. Addo, quòd cum electio in practicis sit sicut conclusio in speculabilibus, sicut non potest esse major certitudo in assensu conclusionis, quàm in assensu principiorum: ita nec potest esse major efficacia in electione mediorum, quàm in intentione finis.

L. Dicunt propterea alii tertiò, majorem illam esse veram de eo, qui vult absolutè media, non autem de eo, qui vult ea solùm conditionatè. Sic autem Deus vult fidem, perseverantiam &c. nimirùm conditionatè, si creatura velit gratiæ suæ cooperari.

Sed contra. Hæc responsio locum non habet in parvulis, qui paulò post baptismum moriuntur: in his enim locum non habet prævisio, aut volitio mediorum sub conditione cooperationis; ergo saltem parvulis voluit Deus priùs gloriam, & ex tali voluntate elegit eorum mortem statim post baptismum. Sed ut superiùs ostendimus ex Augustino, Prospero, & Fulgentio, eodem modo discurrendum est in negotio prædestinationis de adultis, ac de parvulis; ergo &c.

Secundò illa media, ut à Deo volita, vel sunt absolutè efficacia ad gloriam, vel non; sed solùm efficaciam absolutam habent à cooperatione creaturæ. Si primum; ergo supponunt voluntatem efficacem dandi gloriam, & ab eâ proveniunt. Si verò secundum; videtur totaliter destrui prædestinatio, & incidi in sententiam Semipelagianorum, ac Deum imprudentem facere, seu ignorantem. Prima pars prob. Ratio enim prędestinationis secundùm Augustinum est, quod sit prępratio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicumque liberantur, & proinde mediorum absolutè efficacium. Pro secundâ parte prob. nam sequitur, quòd, siut volita à Deo non sint effi-

efficacia, media ut efficacia ad assecutionem gloriç non sint dona Dei, quod erat Semipelagianorum error. Hinc frustra orando preteremus à Deo media ad salutem nostram, si quatenus efficacia sunt, ab ipso non veniunt, sed à nobis. *Cur* (inquit S. Augustinus lib. de dono persever. cap. 2.) *perseverantia ista poscitur à Deo, si non datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cum id ab eo petitur, quod scitur, non ipsum dare, sed ipso non dante, esse in hominis potestate; sicut irrisoria est etiam illa actio gratiarum, si ex hoc gratia aguntur Deo, quod non donavit ipse, nec fecit?* Tertia quoque pars probatur. Nam Deus illa media efficacia, quę ipse efficacia non fecit, vel scivit esse efficacia, vel non scivit. Si non; ergo fuit ignorans: si scivit, & eorum efficaciam non intendit; ergo pręter ejus intentionem efficacia sunt. Ubi est ergo Dei Providentia?

LI. Dicunt quartò. Maj. esse veram de mediis physicis, secùs de mediis solùm moralibus, qualia sunt merita. Hęc enim cum habeant movere pręmiantem ad volendum efficaciter finem, nempe pręmium, debent esse priùs cognita, & volita, quàm sit volitus finis, ac pręmium.

Sed contra. Medium sive physicum sit, sive morale, si ametur ut medium, amari debet ex amore finis priùs amati; nam etiam concio, sive monitio medium morale est ad conversionem hominis, & tamen non possum ego eligere concionem, aut monitionem, ut medium ad conversionem hominis, nisi ex desiderio conversionis illius.

Dices (& est quinta & principalis responsio) quòd hoc verum est de electione medii moralis absolutâ, non autem de eletione conditionata: Cum enim conversio Petri sit ponenda, non à me, sed à Petro, qui potest, eam adhuc stante concione, vel monitione ponere, vel non ponere, idcò ne cæco, ac frustratorio modo procedam, debeo priùs videre, an positâ concione, vel monitione Petrus sit convertendus: & sic velle concionem, aut monitionem sub conditione, deinde ejus conversionem. Sic in casu. Cùm merita non sint ponenda à Deo, sed ab homine adjuto per gratiam, & homo possit gratiæ consentire, vel non consentire, debet priùs Deus videre, & velle media aptiora ad obtinendum consensum, deinde viso consensu ea eligere. Ad hoc autem sufficit, quod præcesserit voluntas inefficax, & conditionata finis. Sicut enim ordinatè ageret Rex, qui statueret nobilitare singulos milites in fine belli, si singuli benè se gererent: audito autem, quòd solùm mille benè se gessissent, hos solos vellet nobilitare neglectis aliis. Ita ordinatissimè agit Deus volendo dare gloriam omnibus, si omnes benè vivant, & omnibus eligendo dare gratiam; videns autem aliquos benè usuros, alios non, illos absolutè eligat, istos rejiciat.

LII. Contra primò. Nam hoc est facere Deum quasi Regem terrenum. Hoc est dare gloriam propriæ prædestinationis hominibus potiùs, quàm Deo, cùm Apostolus dicat; ne quis glorietur nisi in Deo. Sicut illi mille milites, qui strenuè se gesserunt in bello, & proinde nobilitati sunt à Rege, sibi, ac suæ strenuitati deberent, quòd præ aliis essent à Rege nobilitati donati. Esto enim non nisi gratiâ juvante benè egissent, quia tamen ipsi, præ aliis eâdem gratiâ donatis, benè usi fuerunt, inflari possent adversùs alios, sicut inflari posset miles, qui eisdem armis à Rege donatis, fortiter se gessisset, alius verò segniter.

LIII. Contra secundo. Qui haberet in suâ potestate, ut concio esset efficax ad obtinendam conversionem Petri, non egeret prævidere Petri consensum, antequam eligeret concionem ut medium ad ejus conversionem; & qui haberet in suâ potestate ut omnes milites strenuè se gererent, non egeret prævidere, quinam strenuè se gesturi sint, antequam eligeret hos nobilitare præ aliis: sed Deus habet in sui potestate, ut concio sit efficax ad obtinendam conversionem, & ut quis benè utatur suâ gratiâ; cùm habeat in sui potestate consensum Petri magis, quàm Petrus ipse, ut supra probatum est agendo de efficaciâ gratiæ, quæ non à consensu futuro petitur, sed ex naturâ gratiæ, & voluntate Dei; & Augustino teste, Deus magis habet in suâ potestate voluntates hominum, quàm ipsi suas: ergo &c. Quarè hìc redeunt omnia suprà allata. Etenim

nim consensus meus Concioni, aut gratiæ est ne de genere boni, aut mali? Certè de genere boni. At nonne omne bonum desursum est? Quid habes quod non accepisti? Insuper est ne naturalis, vel supernaturalis? Si supernaturalis; ergo à gratiâ Dei promovente consensum potiùs, quàm non consensum. Si naturalis, quomodo potest gratiam reddere efficacem, eique dare vigorem? Rursus si consensus meus dat efficaciam gratiæ, ut ex meo consensu potiùs fit mea conversio, quàm non conversio; ergo mihi potiùs, quàm gratiæ mea conversio tribuitur; ergo ego me discernam. Si enim gratia, quatenus à Deo descendit inefficax est, atque efficacem accipit à meo consensu, mihi potiùs, qui volo, erit adscribenda conversio: quia Deus quamvis velit, si ego nolim, conversio mea non erit, & consequenter neque mea prædestinatio; ergo conversio, justificatio, prædestinatio erit opus hominis potiùs, quàm Dei. Sed hæc jam satis dicta, & expensa superius sunt.

LIV. Tandem probatur Conclusio. Mysterium prædestinationis, seu electionis unius præ alio ad gloriam sive in parvulis, sive in adultis secundùm Scripturas poni debet omnino inscrutabile; sed id falsum esset, si prædestinatio non esset omnino gratuita; ergo &c. Maj. ex superiùs dictis, tùm ex Paulo, tùm ex Augustino constat. Min. verò probatur. Inscrutabile illud non est, cujus de facili possit reddi ràtio; at positâ prædestinatione non gratuita, de facili potest reddi ratio, cur Deus prædestinaverit potiùs D. Petrum, quàm Judam; quia nempè Deus prævident D. Petri gratiæ suæ cooperationem, & proinde conversionem, & è contra prævident in Juda futuram gratiæ suæ resistentiam; ergo &c.

Si dicatur, adhuc esse inscrutabilem prædestinationem; quia licèt Deus prævideat bonum consensum, tamen in ejus potestate est ponere hominem in illis circumstantiis, in quibus prævidit eum consensurum, vel non ponere: & si ponit prædestinat, si non ponit, reprobat.

LV. Contrà est primò. Ergo prædestinatio formaliter, ut est discretio prædestinati à reprobo, unicè ex Dei voluntate pendet: ergo est prorsùs gratuita, ut superiùs ostendi.

Contrà secundò. Si Deum prædestinare est præcisè hominem ponere in illis circumstantiis, in quibus prævisus est gratiæ divinæ cooperaturus, Deum prædestinare est præcisè ponere extrinsecam conditionem, sine quâ homo non salvaretur; non verò ponere ea, quæ sunt causa salutis, nempè bonum usum gratiæ usque in finem; quia hic esto sine gratiâ non fit, à gratiâ tamen non habet, eur potiùs fit, quàm non fit, sed ab hominis libertate. Hoc autem posito, magis nobis, quàm Deo deberemus gratias agere de nostrâ salute, & dicere non amplius *salvum me fecit quoniam voluit me:* sed potiùs *salvum me feci, quoniam volui ego.* Sicut si Pater afferat filio libros in eâ circumstantiâ in quâ prævidit, eum illis benè usurum ad studium, non dicetur per hoc Filium fecisse Doctorem: imò filius ipse Doctorem se fecit, quia voluit studere, & benè uti libris, & occasione illâ, in quâ positus fuit à Patre.

Contrà tertiò. Si adhuc stante prævisione boni usus gratiæ, est in libertate Dei ponere, vel non ponere hominem in illis circumstantiis, in quibus prævidit eum bene usurum; non cessabùnt, imò insurgent majores hominum querelæ. Dicent enim qui prædestinati non sunt: Domine si prævidisti, me in talibus occasionibus benè usurum tuâ gratiâ, & in eâ me perseveraturum, & salvandum; quare me in illâ non posuisti, sed potiùs in aliâ, in quâ prævideras, me malè usurum, & non perseveraturum, & damnandum? quantum ex me erat, gratiam tuam reddidissem efficacem, sed tu noluisti. Sicut justè quereretur homo, qui prævisus in unâ occasione benè usurus gladio, in aliâ malè, occidendo hominem, & poneretur ab aliquo in eâ occasione, in quâ vidit eum malè usurum, & occisurum, propter quod capitis pœnam lueret. Si ergo pares possunt esse querelæ, melius nobis, ac tutius sit Paulo, & Augustino adhærere, qui mirè favent gratuitæ prædestinationi, quàm ad prævisionem confugere, quâ Paulus nunquam est usus, & quam Augustinus expressè rejecit.

§. IX.

§. IX.

Contrariorum argumenta ex Scriptura, & Patribus.

LVI. Objiciunt primò illud Matth. 25. v. 34. & 35. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi. Esurivi enim & dedistis mihi manducare &c.* Ubi ly *enim* facit sensum, quòd causa, ob quam fuit Gloria præparata, & non solùm reddita, sint bona ipsorum opera, ut prævisa. Unde S. Joann. Chrysost. homil. 80. in Matth. *Nam* (inquit in personâ Christi) *antequam nati sitis, quia sciebam, vos hujusmodi futuros, hæc vobis à me præparata fuere.* Et S. August. *in Psalm.* 49. expendens præfata verba, ait: *Quid percipite? Regnum. Pro qua re? esurivi, & dedistis mihi manducare .... Tanti valet Regnum Cœlorum &c.*

Confirmant ex sequentibus Christi verbis v. 41. & 42. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus: Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare.* Ex quibus sic Frassen discurrit. Eodem modo ratiocinandum est de destinatione Justorum ad gloriam, quomodo de destinatione Reproborum ad gehennam: sed Diabolus, & Reprobi ejus asseclæ non sunt ab æterno destinati ad gehennam, nisi ob eorum prævisa demerita; ergo nec regnum Justis est paratum, nisi ob eorum prævisa merita. Major patet. Utrobique enim est eadem particula causalis: *enim*, & antithesis continva Electorum, & Reproborum, bonorum operum & malorum, regni, & ignis æterni.

LVII. Hoc argumentum Henno alter Scotista *tract. de Deo uno disp.* 9. *qu.* 4. retorquet sic in Frassen, & alios adversarios: Paulò inferiùs dicitur reprobis: *Discedite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare;* ergo Christus carentiam eleemosynæ in hominibus assignat tanquam causam, cur ignis Diabolo sit paratus. Quis autem hoc vel tantùm audeat cogitare? unde sicut carentia eleemosynæ non est causa præparationis ignis, sed missionis in ignem: ita eleemosynæ erogatio non est causa præparationis regni, sed possessionis ejusdem. Et sicut carentia eleemosynæ est causa, cur dicatur *discedite &c.* ita erogatio eleemosynæ est causa, cur dicatur *possidete &c.* Quare illa causalis *enim* non debet construi, vel referri ad illud verbum *paratum*, quasi quòd causa, quare parata sit gloria, sit, quia prævisi fuerant daturi manducare: sed debet referri ad verbum *possidete*, ita ut causa, quare gloriam sint possessuri in executione, sint opera misericordiæ.

Neque contrarium sentiunt allati Patres. Non Chrysostomus. Hunc enim loqui de præparatione executivâ supponente electionem, & præscientiam operum, non de intentivâ electionem operum antecedente, ostendunt ejus verba sequentia: ait enim: *Quibus verò pro rebus hæc sibi retribuuntur? Pro tecto, pro veste, pro aqua frigida &c.* Non dixit: Quibus verò pro rebus hæc sibi *præparata fuere.* Neque S. Augustinus. Eum quippè loqui de redditione, non de præparatione gloriæ, apertè ejus verba produnt: *Quid* enim, ait, *percipite? Regnum. Pro quâ re? esurivi &c.* de perceptione igitur regni, non de præparatione loquitur.

LVIII. Ad confirmat. jam dictum est: ly *esurivi enim; & non dedistis mihi manducare*, referri ad ly *discedite à me maledicti in ignem æternum*, non autem ad ly *qui paratus est*. Quare carentia operum misericordiæ erit quidem causa, cur detrudendi sint in ignem æternum, non autem cur ignis primò paratus sit.

Respondeo etiam negando majorem. Prima enim causa, cur homines admittantur ad regnum est divina misericordia; cur verò detrudantur in ignem est divina justitia: Deus enim (ait Tertullianus) *De suo misericors, de nostro justus.* Ut exerceat misericordiam sufficit Deo sua bonitas; ut exerceat justitiam prærequiritur nostra culpa. Quare vocans electos dicet: *Venite benedicti Patris mei.* Rejiciens verò reprobos dicet: *discedite à me maledicti.* Benedictio ex misericordiâ Dei descendit; maledictionem autem homo suâ culpâ accersit. Unde Chrysostomus citatus in Personâ Christi: *Nam ego*

ego (inquit) *regnum vobis, ignem autem non vobis, sed Diabolo & Angelis ejus præparavi; in quem quoniam vos spontè injecistis, vobis id reputate.* Idcòque ante merita paratum quidem fuit regnum, sed non ante demerita ignis æternus.

LIX. Objiciunt secundò ex Divo Paulo Romanorum 8. ubi describens ordinem, quem Deus tenuit in prædestinando, ait v. 29. *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui:* ubi priùs ponit præscientiam, deinde prædestinationem; ergo prædestinatio est ex præscientia. Unde Ambrosius lib. 5. de fide cap. 2. *Non enim (inquit) ante prædestinavit quàm præsciret, sed quorum merita præscivit, horum præmia prædestinavit.* Et D. August. lib. de prædest. cap. 3. *Ex præscientia virtutis, prædestinatio fit remunerationis.* Cui accedit Hieronymus in cap. 8. ad Roman. *Quos præscivit conformes futuros in vitâ, voluit ut fierent conformes in gloriâ.*

Hoc Pauli textu sibi videntur de causâ triumphasse Adversarii. Attamen potest in ipsos retorqueri. Si enim mens Pauli esset, ut Deus, quorum præscivit merita, hos prædestinavit; ergo omnes, quorum merita præscivit, prædestinavit ad gloriam: atqui ipsi fatentur innumeros esse, quos Deus præscivit benè usuros gratiâ, si eis daretur congruè, quibus tamen gratiam congruam denegat; quin potiùs dat incongruam, atque ita non sunt prædestinati ad gloriam; ergo &c.

LX. Respondeo ergo primò, observando, Paulum non dicere, quorum merita præscivit, hos & prædestinavit, sed quos præscivit, & prædestinavit; ubi loquitur de personâ prædestinanda, non de meritis, aut motivo prædestinandi. Certè enim prædestinatio sine præscientiâ stare non potest, præscientia tamen non est ratio prædestinationis, sed conditio: unde sensus est, quos præscivit, idest quos distinctè præcognovit, prædestinavit ut conformes essent in glorificatione tum corporis, tum animæ imagini Filii sui. *Non quia omnes præscitos prædestinet, sed quia eos prædestinare non poterat, nisi præsciret. Jerem.* 1. Priusquàm te formarem in utero novi te. Ita S. Thom. *in cap.* 8. *ad Rom. lect.* 6. ubi notaverat, Paulum non dicere *quos præscivit conformes fieri imaginis Filii sui, & prædestinavit;* quod dicere debuisset, si mens ejus esset præscientiam bonorum operum esse rationem, & causam prædestinationis: sed dicere: *Quos præscivit, hos, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui; Ut* (ait S. Doctor loco citato) *ista conformitas non sit ratio prædestinationis, sed terminus, vel effectus.*

LXI. Respondeo secundò, in præfato Pauli textu ly *præscivit* idem esse ac *prædilexit*, aut *praelegit ad gloriam:* ly verò *prædestinavit* idem esse ac *præparavit*, seu *prædestinavit ad gratiam*, ut sit sensus: *quos præscivit*, idest *quos prædilexit*, aut *praelegit* ad *conformitatem in gloriâ cum filio suo*, hos *prædestinavit*, idest illis certò statuit, & præparavit hanc conformitatem, seu media elegit, ut ad hanc conformitatem possint pervenire. Quænam autem sint media, quæ eis præparavit, statim subjunxit, dicens: *quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Ubi semper advertendum est, quòd Apostolus non dixerit *quos præscivit benè victuros*, sed absolutè *quos præscivit;* ut nimirùm eòdem referri debeat, quò verbum prædestinavit, nempè ad conformitatem imaginis Filii Dei, hoc est, consummatam beatitudinem animæ, & corporis.

Nunc duo ostendenda sunt: unum, quòd ly *præscivit* possit sumi pro eodem ac *prædilexit*, seu *preelegit;* alterum, quòd idem sit ac prædilexit præelegit, seu prędestinavit ad Gloriam. Primum indicat Paulus ipse Roman. 11. v. 2. *non repulit Deus plebem suam, quam prescivit.* Ubi D. Th. lect. 1. *non repulit* (inquit) *plebem suam totam, quam prescivit, idest prędestinavit.* Eodem modo S. Petrus Ep. 1. cap. 1. v. 1. 2. dicit: *Electis advenis .... secundùm prescientiam Dei Patris in sanctificationem spiritus:* idest secundùm prędestinationem, quâ præelegit, ut essent sancti spiritu; Et v. 20. vocat Christum *precognitum ante mundi constitutionem:* idest prædestinatum, & prædilectum. Ex quibus patet alterum, nempe, quòd præscire idem aliquando sit, ac prædestinare. Totum hic expressit D. August. lib. de

de dono persever. cap. 18. dicens: *Ubi ait Apostolus:* non repulit Deus plebem suam, quam præscivit, *prędestinationem significare voluisse. Pręscivit ergo reliquias, quas secundùm electionem gratię fuerat ipse facturus. Hoc est ergo prędestinavit: sine dubio enim pręscivit, si prędestinavit: sed prędestinasse est hoc pręscisse, quod fuerat ipse facturus.* Et cap. 19. *Quid ergo nos prohibet* (inquit) *quando apud aliquos Verbi Dei tractatores legimus Dei prędscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prędestinationem intelligere?*

Ad auctoritates verò Patrum dico: Ad primam ex Ambrosio, eum non loqui de præscientia meritorum ante decretum Dei, & electionem, sed de præscientia consecuta ad electionem, & meritorum, quæ sint effectus electionis, non causa movens ad electionem. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus: ait August. lib. de prædest. SS. cap. 10. Unde sensus Ambrosii est, Deus non ante prædestinavit, quàm præscivit quia secundùm August. relatum: *prædestinatio est, quæ sine præscientia non potest esse*; sed quorum merita præscivit, idest merita facta per ipsum, dono suo, & voluntate, horum præmia prædestinavit. Sicque merita consequuntur gloriam, ut primò volitam; quia ex voluntate dandi gloriam fiunt præparata; præcedunt autem consecutionem gloriæ, quia sunt causa meritoria movens Deum ad gloriam in præmium reddendam.

Ad auctoritates verò Augustini, & Hjeronymi dico, eas nihili esse faciendas. Nam liber ille de Prædestinatione, ex quo depromitur, non est Augustini, sed incerti Auctoris. Expositio autem super Epist. ad Romanos non est Hjeronymi, sed Pelagii. Quamvis possent explicari de præscientia supponente electionem ad gloriam, non de præscientiâ electionem præcedente.

LXII. Objiciunt tertiò. Matth. 22. v. 14. *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Quare? nisi quia vocati noluerunt venire; ergo vocare, Dei est, electos autem fieri, vel non, nostrum est, ait Theophilactus.

2. Rursùs. Si prædestinatio à sola Dei voluntate penderet, plures essent electi, quàm reprobi; cùm Deus sit infinitè bonus, & proinde sui communicativus; ergo si pauci sunt electi, ex culpâ nostrâ est.

3. Ulterius. Primæ ad Timoth. 2. v. 4. Deus *vult omnes homines salvos fieri*; ergo ante merita, vel demerita in Deo est æqualis voluntas dandi gloriam omnibus; ergo ex meritis est, quòd aliquos prædestinet, ex demeritis, quòd aliquos reprobet.

4. Præterea. Matth. 20. Deus tanquam Pater familias conducit Operarios, & statuit cum illis mercedem; ergo priùs spectat opus, quàm mercedem.

5. Tandem. Joan. 16. v. 27. *Ipse enim* Pater (ait Christus) *amat vos, quia vos me amastis, & credidistis*; ergo ob amorem, & fidem in Christum prævisam in Discipulis, Pater eos ab æterno dilexit.

LXIII. Ad hæc sigillatim respondeo. Ad primum, falsum esse, ideò aliquos non esse electos, quia vocati noluerunt venire, aliàs prædestinatio, aut reprobatio esset in manu hominis, non Dei, quod nemo nisi Semipelagianus dixerit. Sed quia non sunt electi, ideò illis non datur, ut velint venire. Unde S. Augustinus de *Dono Persever. cap.* 14. dicit, quòd in massâ perditionis justo Dei judicio relicti sunt Tyrii & Sidonii, *qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent: sed quoniam ut crederent non erat eis datum, etiam unde crederent est negatum.* Theophilactus solùm loquitur de electionis effectu, seu implemento. Vocare enim solius Dei, electionis verò implementum nostrum est, quatenus electio nostra non impletur solo Deo operante, sed homine (divinâ tamen gratiâ prævento: & adjuto) cooperante. Quare in cap. 6. Joannis idem Theophilactus ait: *Electio fit à Deo, qui adhortatur nos ad bonum, & suam nobis impertit bonitatem*; scilicet, ut eâ electionem suam impleamus.

Ad id quod additur, dico, antecedens verum fore, si Deus ita esset bonus, ut non esset etiam justus. Cum enim tota natura humana ex culpâ Protoparentis esset damnata, ac justè à Regno Cœlesti exclusa, etiam in electione paucorum suam maxime

ximè ostendit bonitatem, qui nec vel uuum eligere teneretur, imò justissimè omnes in damnatione posset relinquere. Sicut maximam bonitatem ostenderet Rex, qui, cùm justè posset omnes rebelles suos morti tradere, eorum tamen aliquos salvaret, & Aulicos & amicos suos crearet. Et instantia hæc potest in Adversarios retorqueri. Si enim electio ex prævisione operum pendet, cùm nullus fit, qui prævisus non fuerit in aliquâ occasione benè operaturus, si Deus bonus est, cur non omnes eligit, cur non omnes in eâ circumstantiâ propitiâ ponit?

Ad tertium dico, ex eo discursu sequi, Deum (quantum in se est) nullum reprobare, sed omnes prædestinare; qui erat error Semipelagianorum, ut D. Augustino exponit Hilarius his verbis; *Illud pariter non accipiunt, ut eligendorum, rejiciendorumque esse definitum numerum velint . . . idest, ut nonnisi omnes homines salvos fieri velit, & non eos tantùm qui ad sanctorum numerum pertinebunt: sed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus.* Quomodo cum Voluntate generali Dei de omnium hominum salute stet Voluntas specialis de exclusione aliquorum à regno, ostensum est superius Tractatu de Volunt. Dei; dum de Voluntate antecedente & consequente ageremus, quò studiosum remitto. Interim huic instantiæ respondere tenentur Adversarii, qui contra Jansenium fatentur, Deum sincerè velle omnium salutem, & tamen multos, etsi præviderit eorum bona opera, à salute rejicit. Ex quo infertur, non esse ex meritis, quòd aliquos Deus de facto prædestinet, neque ex demeritis, quòd hos præ aliis reprobet, sed ex Dei arcanâ voluntate, & inscrutabili consilio. Quare D. Fulgentius lib. de Incarnat. cap. 29. *Hi* (inquit) *qui voluntatem Dei, quâ omnes homines vult salvos fieri æqualem circa redimendos, & damnandos existimant; cùm interrogati fuerint, cur velit Deus omnes homines salvos fieri, nec tamen omnes salvi fiant, quid respondebunt?* & cap. 30. urget exemplum de infantibus, in quibus certè nulla opera bona, aut mala prævisa fuerunt; cum tamen eorum aliqui morientes ante ætatem adultam baptizati salventur, alii sine baptismo damnentur.

Ad quartùm nego conseq. maxima enim differentia est inter Deum, & homines. Nam hi in conducendis operariis suam præcipuè spectant utilitatem; ideòque primò volunt opus eorum, tanquàm sibi utile, deinde secundariò dare volunt mercedem. At Deus suam in conducendis operariis utilitatem non spectat, nam bonorum nostrorum non indiget, sed potiùs bonum nostrum, & ultimò gloriam suam. Alia etiam est differentia; quòd homo dum operarium conducit, supponit in eo idoneitatem ad opus, & ex ejus prævisione eligit, & statuit mercedem: At Deus ei, quem eligit eligendo dat virtutem ad opus, imò etiam ipsum opus, quia sine ipso homo laborare, ut oportet, non posset; & si posset, ipso non dante non laboraret; ideòque non eget antequam eligat prævidere merita, quæ nulla sunt, & si sunt, ab ipso donata sunt.

Ad quintum tandem, nego similiter consequentiam: sensus enim Verborum Christi est. *Pater amat vos* majoribus gratiæ donis vos cumulando, *quia vos me amastis*, idest quia mihi adhæsistis, & secuti estis me, tracti nimirùm à Patre meo, quia *nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (Jo. 6. v. 44.) significant autem hæ, similesque sententiæ, quòd gratia gratiam præcedit, & meretur; quodque (ut docet D. Tho. *hoc art.* 5.) licèt totus effectus prædestinationis non habeat causam ex parte nostrâ, quia totus sub prædestinatione comprehenditur, unus tamen prędestinationis effectus potest esse causa, & ratio alterius. Et sic fides, & amor Discipulorum erga Christum, qui tamen fuit gratię prevenientis beneficium, & effectus prędestinationis ipsorum, & dilectionis Dei, potuit esse causa, & ratio, cur Deus eos abundantiori amore, & ad uberiores gratias diligeret.

LXIV. Objiciunt quartò. Ad id homo gratuitò non prędestinatur, quod est in ejus potestate, atqui gloria est in hominis potestate; ergo &c. Min. prob. primò. Homo suis orationibus postulat, ut inter electos numeretur, & hoc suis bonis operibus impetrat. 2. *ad Timoth.* postquàm S. Paulus dixit, in magna Domo

alia

alia esse vasa aurea, & argenta, alia lignea, & fictilia: *Et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.* Subdit v. 21. *Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum*: sed juxta phrasim Sancti Pauli vasa in honorem sunt Electi, sicut vasa in contumeliam sunt Reprobi; ergo &c. Rursus 2. Petri 1. v. 10. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* Secundò prob. min. *Roman.* 11. supponit Paulus, quòd qui non insertus est in bonam olivam, idest in prædestinatorum numerum, possit inseri, ait enim v. 23. *Sed & illi (Judæi) si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.*

LXV. Respondeo, dist. min. Gloria quoad consecutionem est in hominis potestate, conc. min. quoad præparationem æternam, nego min. Aliàs sequeretur error Semipelagianus, quòd neminem Deus absolutè ab æterno prædestinaverit. Neque aliud indicant auctoritates allatæ. Cum enim rogat Ecclesia, ut Filii sui inter electos numerentur, rogat, ut eis gratia, & perseverantia detur, quâ consequantur gloriam, quam per talia media consequendam Deus ab æterno disposuit, & præparavit. Hinc cum dicit Paulus, qui se emundaverit à peccatis, erit vas honoris, fit sensus, quòd erit vas honoris in tempore, sicut, ut esset, fuerat ab æterno dispositum. Sic etiam S. Petrus dicit, per bona opera certam fieri gloriæ consecutionem, non autem præparationem, quæ bona opera non supponit, sed causat. Vel bona opera esse signum, ex quo à posteriori dignosci potest certo, aliquem de numero electorum esse.

Judæi quoque, si incredulitatem reliquissent, poterant inseri bonæ olivę, idest perduci cum effectu ad gloriam, ad quam fuerant præordinati ab æterno, cujus suisset signum, incredulitatis depositio.

LXVI. Objiciunt quinto S. Augustinum. 1. *lib. quæst. ad Simplicianum qu.* 2. ubi explicans illud Pauli dictum ad *Roman.* 9. & excitans quæstionem, quomodo dici potest electus Jacob præ Esau, cùm dicatur electus antequam quidquam boni, aut mali uterque egisset, & consequenter dùm essent æquales, electio autem supponat inæqualitatem, seu distantiam, respondet: *Non ergo secundùm electionem propositum, sed ex proposito electio: idest non quia invenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideò manet propositum justificationis ipsius; sed quia illud manet, ut justificet credentes, ideò invenit opera, quæ jam eligat ad Regnum Cœlorum.* Quasi diceret: non quia elegit homines ad Regnum Cœlorum voluit eos justificare; imò quia eos justificavit, idcireò elegit ad Regnum Cœlorum. Unde subdit: *Non tamen electio praecedit justificationem, sed electionem justificatio, nemo enim eligitur nisi jam distans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum est:* Quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem, *non video quomodo sit dictum nisi præscientiâ:* Operum scilicet bonorum cum Dei gratiâ, & perseverantiâ finali. Quibus aperte significat, idcireò unum seligi præ alio, quia jam ratione præsciti meriti est distans ab eo, qui rejicitur. Nam ut antea dixerat: *Quomodo enim est justa, aut qualiscumque omnino electio, ubi nulla distantia est? si enim nullo merito electus est Jacob nondum natus, & nihil operatus, nec omnino eligi potuit nullâ existente differentiâ, quâ eligeretur.*

Secundum testimonium sumitur ex *serm. 7. de verbis Apost.* nunc *serm.* 165. ubi exponens illud: *nemo ponens manum suam ad atrum, & respiciens post tergum aptus est Regno Dei*, ait: *In hoc capitulo discimus, quoniam quos voluit Dominus, hos elegit. Elegit autem, ut dicit Apostolus, & secundùm suam gratiam, & secundùm illorum justitiam.* Et infra præmissis illis Apostoli verbis. *Reliqui mihi septem millia, qui non curvaverunt genua ante Baal.* Subdit. *Quid est reliqui mihi? Ego illos elegi, quia vidi mentes illorum de me præsumentes, non de se, nec de Baal.* Quibus apertè ostendit, se aliquos eligere ex suâ gratiâ quidem, sed etiam ex justitiâ, seu ex prævisis meritis.

Tertium sumitur ex serm. 233. de tempore, ubi *Multi (inquit) scire volunt, quare illum vocat Dominus, & illum non vocat, uni subvenit, alii non: Hunc dignum habet, & illum indignum, istum*

honorat, & illum cruciat. Respondet: *Audi homo! hunc dignum habet pro bonis operibus suis; illum habet indignum pro suis operibus malis*. Idipsum confirmat *l. 83. qu. 68. Præcedit ergo*, inquit, *aliquid in peccatoribus, quo quamvis nondum sint justificati, digni efficiuntur Justificatione: & item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sint obtusione*.

Quartò. Testimonia, quæ ex Augustino à nobis proferuntur pro prædestinatione gratuitâ, debent accipi de prædestinatione ad gratiam, non ad gloriam. Controversia enim inter Augustinum, & Semipelagianos nunquam fuit de prædestinatione ad Gloriam independenter à meritis per Christi gratiam comparatis; sed de solâ prædestinatione ad gratiam, quam dicti hæretici volebant fieri ex prævisione meritorum à libero arbitrio procedentium; ergo loca, quæ ex Augustino proferuntur debent intelligi de prædestinatione ad gratiam, non ad gloriam.

LXVII. Respondetur. Et quidem ad primum, quod valdè magnificant Adversarii, primò illud retorquendo in ipsos. Nam si non potest eligi unum præ alio, nisi supponatur inæqualitas inter illa, & ideò non potest Deus unum præ alio eligere ad gloriam, nisi præsciat in uno merita, quæ non in alio: nec etiam poterit eligere unum præ alio ad gratiam, nisi ex prævisione meriti in uno, & non in alio; quia electio supponit in eligendis diversitatem, & inæqualitatem. Et sic Augustinus non solùm electionem ad gloriam, sed & ad gratiam ex prævisis meritis admittet; ergo Augustinus erit Semipelagianus, imò Pelagianus, asserens gratiam secundùm merita nostra dari.

Respondent aliqui, S. Doctorem, dùm hunc librum quæstionum ad Simplicianum conscripsit, in sententiâ fuisse, electionem ad gloriam ex præscientiâ meritorum esse (illum enim scripsit vix factus Episcopus, & nondum exortâ, hæresi Pelagianâ) quam postea, contra Pelagianos agens, retractavit. Sed huic responsioni acquiescere non possum. Tùm quia hujus retractationis (si eam fecisset) extaret vestigium in libris Retractationum, maximè in Libro 2. *Retract. cap. 1.* ubi recenset hunc librum: in quo tamen nedum quidquam non retractat, sed potiùs in eo dicta probat. Tum quia *lib. de bono persever. cap. 21.* quæ scripserat ad Simplicianum commemorans, ait, se in illis plæniùs sapere cæpisse gratiæ, & prædestinationis doctrinam. *Quod pleniùs sapere cæpi in eâ disputatione, quam scripsi ab beatæ memoriæ Simplicianum Episcopum Mediolanensis Ecclesiæ, in mei Episcopatus exordio, quando & initium fidei donum Dei esse cognovi, & asserui*.

LXVIII. Respondeo ergo, S. Augustinum loqui, non de electione, seu primâ dilectione Personarum, quâ ex communi massâ perditionis aliquos dilexit ad gloriam, aliquos in perditione reliquit, quæ, cùm solùm respiciat finem, dicitur potiùs intentio, quàm electio: Sed de electione mediorum, seu meritorum, quibus homines jam dilecti efficaciter ad gloriam, certissimè eam, ad quam dilecti sunt, consequentur. Hæc enim electio mediorum non facit differentiam prædestinatorum à reprobis, sed jam factam supponit. Hæc etiam non præcedit eorum justificationem, & merita prævisa, sed supponit æternum propositum eos justificandi. Porrò quod ista sit Augustini mens, verba ejus ostendunt. Ait enim: *Sed quia illud manet* (nempe propositum) *ut justificet credentes* (ecce æternam voluntatem justificandi ortam ex primâ Personarum dilectione ad gloriam) *ideò invenit opera, quæ jam eligat* (ecce electionem meritorum ortam ex voluntate justificandi) *ad Regnum Cœlorum*: idest, ut per ea ad Regnum Cœlorum perducat eos; quos jam dilexerat. Pro cujus observatione noto, quòd alia est electio mediorum ad finem, alia electio, seu veriùs, dilectio Personarum ad talem finem. Electio mediorum ad finem, puta Gloriam, non facit electos primò discerni à reprobis, sed supponit illos jam gratuitò discretos per primam dilectionem, quâ illis voluit gloriam præ aliis; nec præcedit voluntatem justificandi, sed ex illâ nascitur. Et de hâc dicit S. Doctor: *Non tamen electio præcedit justificationem, sed electionem justificatio. Unde quod dictum est, quia elegit vos Deus ante mundi constitutionem: non video quomodo sit dictum, nisi*

nisi præscientiâ ; Quia electio operum subsequens justificationem, supponit operum præscientiam. At dilectio, seu velis, electio Personarum, quâ scilicet ex communi massâ hominum, quosdam dilexit, & liberare decrevit, quosdam reliquit, hæc certè non supponit justificationem, aut merita ex illâ secutura, sed utraque præcedit. Sicut voluntas quâ quis vult alicui finem, non supponit, sed infert voluntatem mediorum; & dùm quis vult liberare ex captivis aliquos, priùs diligit hos, quos liberare intendit, deinde tractat de mediis pro tali redemtione exequenda. Et de hâc dicit S. Doctor: *Non ergo secundùm electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio,* quia *non invenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, sed hæc in hominibus quos diligit facit.*

Conformiter ad hanc S. Augustini doctrinam fidelis ejus Discipulus Sanctus Thomas hâc *qu. 23. art. 4. docet*, quòd Prædestinatio, quæ est ordinativa mediorum, præsupponit secundùm rationem electionem, electio autem dilectionem. Et rationem assignans dicit: *Quod electio, & dilectio aliter ordinantur in nobis, & in Deo, eò quòd in nobis voluntas diligendo non causat bonum, sed ex bono præexistente incitamur ad diligendum, & ideò eligimus aliquem, quem diligamus. Et sic electio dilectionem præcedit in nobis. In Deo autem est è converso. Nam voluntas ejus, quâ vult bonum alicui diligendo, est causa, quòd illud bonum ab eo præ aliis habeatur. Et sic patet quòd dilectio præsupponitur electioni secundùm rationem, & electio prædestinationi.*

Respondери aliter potest, S. Augustinum eo in loco non statuisse, electionem Jacob præ Esau factam fuisse ex præscientiâ operum, sed potiùs, cùm Paulus dicat, quòd Deus non elegerit Jacob præ Esau ex præscientiâ vel fidei, vel operum, dicendum existimat, non fuisse veram electionem, quæ debet supponere inæqualitatem, & distantiam inter ea quæ eliguntur. Nondum enim percipiebat, dici posse electionem, quæ non ex operibus esset, sed ex vocante. Progressu verò temporis exortâ jam hæresi Pelagianâ, & re clariùs elucidatâ, ab hâc explicatione & dubietate recessit, & intellexit, posse dari in Deo electionem unius præ alio, ubi nulla præcedit imparitas, aut fidei, aut operum; electionem scilicet gratiæ non debitæ, electionem, quâ eligendos facit ipse, & non invenit: Unde lib. de correp. & gratiâ cap. 7. & de Prædest. SS. cap. 17. *Intelligamus ergo* (inquit) *vocationem, quâ fiunt electi, non qui eliguntur, quia crediderunt, sed quia eliguntur, ut credant.* Et epist. 105. nunc 194. eam vocat *electionem gratiæ, quæ non invenit eligendos, sed facit.* Et hæc dicit in proposito Jacob, & Esau. Quibus patet S. Augustinum agnovisse electionem, quæ opera non supponat, sed faciat.

LXIX. Ad secundum testim. ex Divo Augustino dico, S. Doctorem dicere, quòd Deus eligat, & secundùm suam gratiam, & secundùm illorum justitiam; quia gratias elegit, quibus secundùm justitiam mercedem tribuat. Ad id verò, quod additur, dico, sermonem esse de temporali electione illorum, qui segregati sunt, ne cum cæteris occiderentur ut legitur 3. *Rom. 19. v. 18.* hanc enim ex prævisione bonorum operum, quæ Deus in eis præparat, secutam fuisse non negamus.

LXX. Ad tertium testim. ex sermone 233. de tempore, dico, Sermonem illum inter supposititios rejectum esse, præcipuè ob citatâ verbâ ab Arguente: quæ probant, Deum non solùm eligere ad gloriam ob merita, sed etiam ad gratiam, quod sapit doctrinam Pelagianam Augustino indignam, qui contra Pelagianos adeò strenuè pugnavit. Ad alìud Testimonium ex lib. 83. quæst. 68. dico, S. Doct. velle, quòd præcedat aliquid in peccatoribus, quo digni efficiantur viâ quidem executionis, non tamen viâ intentionis, & hoc à gratiâ, seu Deo ejus cor movente per gratiam; aliàs faceremus Augustinum Semipelagianum, si vellet exordium justificationis ab ipsis esse. Loquitur ergo de justificatione viâ executionis, quia nullus, si sit adultus, in executione justificatur, nisi in eo præcedant motus liberi arbitrii, quibus incipiat ad Deum moveri; sed hi motus à Spiritu Sancto sunt movente cor, licèt nondum inhabitante. Et quod hæc fuerit Augustini mens, testatur ipse *lib. 1. retract. cap. 26.* ubi referens ea, quæ

supra nobis objecta sunt, sic ait: *Ubi dixi: Quia etiamsi levioribus quisque peccatis, aut certè quamvis gravioribus, & multis, tamen magno gemitu, & dolore pœnitendi misericordiâ Dei dignus fuerit, non ipsius est, qui si relinqueretur interiret; sed miserentis Dei, qui ejus precibus, doloribusque subvenit.* Et statim subjungit: *Hoc dictum est post pœnitentiam. Nam est misericordia Dei etiam ipsam præveniens voluntatem, quæ si non esset, non præpararetur voluntas à Domino. Ad eam misericordiam pertinet & ipsa vocatio, quæ etiam fidem prævenit &c.*

LXXI. Ad quartum fateor, initium disputationis inter Pelagianos, & Semipelagianos, & Augustinum de solâ prædestinatione ad gratiam fuisse, in decursu tamen etiam ad prędestinationem ad gloriam, quam similiter gratuitam asserebat Augustinus (ut superiùs §. 7. ostensum est) disputatio excurrit. Nec mirum, quia una ab aliâ pendet. Cùm enim secundùm Augustini mentem gratia non ex prævisione, sed ex naturâ suâ efficax sit, & necessaria ad quemcumque actum: ex suppositione, quòd hęc aliquibus datur, aliis non, admitti debet gratuita prędestinatio aliquorum ad gloriam. Nam sicut non potest reddi ratio, cur Deus potiùs dederit Petro gratiam efficacem, quàm Judę; ita nec, cur Petrum potiùs prædestinaverit ad gloriam, quàm Judam. Nec Semipelagiani poterant carpere doctrinam S. Augustini de gratuita prędestinatione ad gratiam, quin etiam malè haberent doctrinam ejusdem de prędestinatione ad gloriam, ut epistolę Prosperi, & Hilarii superiùs indicatę demonstrant.

LXXII. Objiciunt sextò S. Prosperum, qui respons. 3. *ad capita Gallorum* de peccatoribus à Deo derelictis, ait, quòd *licèt fuerint renati, fuerint justificati, ab eo tamen, qui illos tales præscivit non sunt prædestinati.* Et ad object. Vincentianas *respons.* 12. ad illa verba *Exierunt ex nobis, sed non fuerunt ex nobis*, ait: *Voluntate exierunt, voluntate ceciderunt; & quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati.*

Sanctum item Fulgentium *lib. 3. de verit. prædestinat. & gratia* circa finem, qui ait: *sicut per misericordiam præparavit gratuitum justificationis donum, ita per justitiam præparavit æternæ justificationis præmium. Opus itaque gratiæ in omnibus prædestinatis gratuitâ misericordiâ inchoatur, & justâ retributione perficitur.*

Respondeo de mente SS. Prosperi, & Fulgentii satis constare ex superiùs dictis. Quoad D. Prosperum respondeo, quòd dum locis citatis, & similibus dicit, quòd ideò non sunt prædestinati ad regnum, quia præsciti sunt casuri, de præscientia loquitur, non antecedente, sed supponente, & fundatâ in Decreto, quo noluit impedire eorum lapsum, nec gratiam illis pręparare, quâ ex lapsu resurgerent. Quare autem hoc? respondet citatâ *resp. 3. ad capit. Gallorum.* Et *respons. 8. ad excerpta Genuens. nec est necessarium quærere, nec possibile reperire, cùm omissis discretionis istius causis, scire sufficiat, quòd nec misericordia justitiam, nec justitia auferat misericordiam apud eum, à quo nemo, nisi justè damnatur, nemo nisi misericorditer liberatur.*

Ad Sanctum Fulgentium dico, eum velle, quòd complementum, & effectus prędestinationis ad gloriam, non verò initium & causa, sit ex justitiâ; quod indicant illa verba: *opus itaque gratiæ in omnibus prædestinatis gratuitâ misericordiâ inchoatur, & justâ retributione perficitur.* Neque contrarium Arguens existimasset, si tres illos Sancti Fulgentii libros de veritate Prædestinationis, & gratiæ attentiùs legisset, præcipuè autem citatum librum tertium ubi superiùs dixerat. *Prædestinavit; ergo gratis justificandos impios, & glorificandos justos, quos præveniret, & subsequeretur misericordia ejus. Hi sunt secundùm propositum vocati; hi sunt, quos Deus præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii ejus.... Ipse itaque quos prædestinavit, fecit, & facit conformes imaginis Filii sui.... Omnes isti prædestinati sic vocantur, ut justificentur, sic justificantur, ut glorificentur. Ac per hoc prædestinavit, quos voluit & ad opera bona, & ad præmia sempiterna: prædestinavit ad vitam bonam, prædestinavit ad vitam æternam: prædestinavit ad fidem, prædestinavit ad speciem;* præ-

prædestinavit adoptandos in seculo, prædestinavit glorificandos in Regno &c. Gratuitam ergo statuit Fulgentius æquè prædestinationem ad gloriam, ac prædestinationem ad gratiam.

§. X.

Solvuntur argumenta ex ratione.

LXXIII. OBjiciunt primò. Qui prædestinat aliquem ad mercedem, ad coronam, ad præmium, ad bravium, non prædestinat gratuito, sed ex præscientiâ meritorum, quia merces, corona, præmium, bravium in suo conceptu essentiali dicunt, dari propter laborem, certamen, meritum, & cursum: Sed Deus prædestinat homines ad gloriam, ut ad mercedem, Matth. 5. v. 12. *Merces vestra copiosa est in Cœlis:* ut ad coronam 2. ad Timoth. 4. v. 8. *reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex;* ut ad bravium 1. Cor. 9. v. 24. *Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium;* ergo &c.

Respondeo, distingu. maj. Qui prædestinat aliquem &c. si merita ad consequendam mercedem &c. non sint in ejus potestate, conc. maj. si nedum merces, verùm etiam merita, quibus merces reddenda est, in ejus sint potestate, nego maj. Verùm quidem in humanis est, quòd qui vult destinare aliquem ad præmium efficaciter consequendum, debet prænosse merita ejus, quem destinat: quia cùm non sit in ejus potestate dare illi merita, per quæ possit sibi comparare præmium, debet illa supponere, & præscire, antequam illum efficaciter destinet, & eligat, ne in suâ dispositione decipiatur. At Deus, in cujus potestate est, nedum gloria, quæ reddenda est meritis, sed etiam ipsa bona opera, seu merita, quibus infallibiliter gloriam, ut coronam consecuturi sunt homines ab eo electi, Deo donante sint; ipse enim *bis, quos elegit sine meritis, dat unde ornentur ex meritis* (ut ex Auctore lib. de vocat. gentium lib. 2. cap. 35.) *Magisque habet in suâ potestate voluntates hominum, quàm ipsi suas,* ut ex Augustino dictum est; potest nullâ præviâ operum prævisione homines prædestinare ad gloriam, & ad merita, quibus illam infallibiliter consequantur.

LXXIV. Hoc argumentum sibi proposuit D. August. lib. de grat. & lib. arb. cap. 8. his terminis: *Si enim vita æterna bonis operibus redditur.... quomodo gratia est vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur? .... An fortè vitam æternam non dixit Apostolus gratiam? imò verò sic dixit... Cùm enim dixisset Rom. 6. v. 23.* Stipendium peccati mors *continuò subjecit:* Gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.

Cui respondet. *Ista ergo quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolvi, nisi intelligamus, & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere.* Et post multa concludit: *Itaque carissimi, si vita nostra nihil aliud est, quàm Dei gratia, sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa etiam gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est: hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium ejus est, gratia est pro gratiâ, tanquam merces pro justitiâ, ut verum sit, quoniam verum est,* quia reddet unicuique *Deus* secundùm opera ejus. Hæc Augustinus, quæ repetit *lib. de corrept. & gratiâ cap. 13.* Si ergo Deus est, qui præparat non solùm mercedem, sed etiam opera, quibus mercedem certò consequamur, & utrumque in potestate ejus est; ab ipso enim petimus non solùm gloriam, sed merita; ipsi gratias agimus, non solùm pro gloria, sed pro meritis, non exploravit priùs merita, antequam efficaciter decernat gloriam homini, sed elegit eum ad gloriam, ut reddendam per merita, quæ ipse suâ gratiâ daturus erat.

LXXV. Cohærenter ad hanc doctrinam S. Thomas *qu. 6. de veritate art. 3.* ubi quærit, an prædestinatio sit certa: formans sibi argumentum, quod est quartum *quòd omnis certitudo, quæ est cum suppositione alicujus, non est certitudo absoluta, sed conditionalis, sicut non est certum, si Sol causet fructum in planta, nisi*

eum

eum hâc conditione si virtus generativa in plantâ fuerit benè disposita. Cùmque certitudo prædestinationis supponat causam secundam, ejusque opera; vel prædestinatio non habebit certitudinem, nisi conditionalem, sicut habeo ego, quòd iste salvabitur, si benè aget; vel si habet certitudinem absolutam, hanc non habebit nisi suppositâ, & prævisâ bonâ vitâ, & cooperatione creaturæ. Cui argumento, quod est apud contrarios palmare, sic respondet: *Ad quartum dicendum, quod causa secunda, quam oportet supponere ad inducendum prædestinationis effectum, etiam ordini prædestinationis subjacet: non autem est ita in virtutibus inferioribus respectu alicujus superioris virtutis agentis, & ideò ordo divinæ prædestinationis, quamvis sit cum suppositione voluntatis humanæ: nihilominus tamen absolutam habet certitudinem, etsi in exemplo inducto contrarium appareat*.

LXXVI. Secundò objiciunt, & replicant. Collatio gloriæ in tempore est actus externus justitiæ; ex Apostolo: *reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet &c. mihi Dominus in illâ die justus judex* 2. Timoth. 4. ergo & voluntas efficax dandi eam est actus justitiæ. Consequentia probatur. Tùm quia, cùm actus externus participet moralitatem ab actu interno, non potest actus externus habere honestatem justitiæ, & actus internus honestatem liberalitatis. Tùm etiam, nam quia collatio primæ gratiæ est gratuita, & ex liberalitate, etiam intentio eam conferendi debet esse gratuita; ergo è contra, si collatio gloriæ est ex justitiâ, etiam intentio eam conferendi erit ex justitiâ.

Respondeo, negando consequentiam. Ad ejus primam probationem, concedo totum: at actus internus decernens collationem gloriæ ex justitiâ, & proinde qui sit actus volens exercere justitiam, non est illa prima intentio dandi gloriam, sed usus activus divinæ voluntatis movens Omnipotentiam ad conferendam gloriam propter merita. Collatio enim exterior gloriæ supponit in Deo duplex decretum; unum pertinens ad ordinem executivum supponens merita jam prævisa; aliud pertinens ad ordinem intentivum merita non supponens, sed inferens: collatio igitur gloriæ honestatem, & speciem sumit non ab actu intentivo, qui solùm radicaliter ad eam concurrit; sed ab actu interno executivo, à quo immediatè imperatur. Et hoc necessariò dicendum est: quia cùm nihil possimus dare Deo, quod priùs ab eo gratiosè non acceperimus. *Quis* enim *prior dedit illi, & retribuetur ei? Rom. 11. v. 35.* non potest erga nos exercere justitiam, nisi erga nos præcesserit misericordia; quare dum coronat merita nostra, coronat dona sua. Quod & ipsi adversarii fateri tenentur, apud quos voluntas efficax dandi merita supponit intentionem gratuitam, saltem generalem, quâ vult omnes homines salvos fieri.

Ad secundam probat. nego consequ. Nam gratia neque in intentione, neque in executione supponit merita; at gloria etsi in intentione merita non supponat, sed inferat, in executione tamen ex meritis redditur: & propterea gloria in Scripturis dicitur gratia, & simul corona, ut superiùs observatum est.

LXXVII. Sed contra dicta argues. Deus, ex concessis, de facto confert gloriam ut coronam; sed Deus intendit dare gloriam eo modo, quo illam confert, quia nihil est in executione, quod priùs non fuerit in intentione; ergo eam intendit dare ut coronam, & consequenter propter merita.

Confirmatur. Non stat Deum velle dare gloriam ut coronam, & eam velle dare gratis, seu ex liberalitate; sicut non stat velle aliquid dare in pœnam, & non velle dare ex justitiâ, seu propter demerita.

LXXVIII. Respondeo, dist. min. Eo modo, modo se tenente ex parte gloriæ dandæ, conc. min. modo se tenente ex parte Dei volentis, seu ex parte motivi, quo Deus vult illam dare, nego min. Deus ergo nihil exequitur in tempore, quod non fuerit ab eo ab æterno volitum, & proinde si in tempore dat gloriam propter merita, gloria fuit ab æterno ab eo volita, ut danda propter merita: non ita tamen, ut merita, quæ sunt motivum, ut gloria conferatur, fuerint etiam motivum, quo Deus motus fuerit ad il-

lam

Iam primò sic volendam. Sed bonitas sua, quæ fuit motivum, quare his potiùs, quàm aliis voluerit dare gloriam, fuit etiam motivum, quare his potiùs, quos elegit, voluerit dare merita, quibus gloriam consequerentur, quia & gloria, & merita sunt sua dona. Ad id quod additur, fateor, nil posse relucere in executione, quod priùs non fuerit in intentione ex parte rei volitæ, quia nihil potest esse executum, quod non fuerit præintentum; aliàs esset casuale, & fortuitum, Deo autem nihil casuale esse potest, cujus dispositione omnia eveniunt: non tamen ex eodem motivo, quo res est executa, debet esse intenta. Sicut ergo Deus gloriam dat per merita, ita eam voluit dare per merita: non ita ut merita fuerint motivum volendi, sed res subinde volita, non ut causa, sed ut effectus. Cùm enim gloriam ut coronam non possit velle dare, nisi det & merita, quibus eam acquirat, ideò voluntas dandi gloriam parit voluntatem dandi merita. Sicut si ego mea liberalitate vellem aliquid dare amico in præmium, & scirem eum non habere vires ad illud acquirendum, ex hâc mea gratuitâ voluntate oriretur in me voluntas dandi ei media, quibus illud posset acquirere.

LXXIX. Ad confirmat. distinguo. Si ly gratis cadat supra *dare*, concedo. Si cadat supra velle, seu supra motivum volendi illam dare, nego. Unde cautè distinguendum est inter has duas propositiones: *Deus gratis vult dare gloriam*: & *Deus vult dare gloriam gratis*. Ex quibus prior vera est, quia ly *gratis* cadit supra motivum volendi, posterior autem falsa, quia ly *gratis* cadit supra rem volitam, facitque sensum, quod gloria danda sit gratis, & non propter merita. Unde Scotus ipse in reportatis dist. 41. qu. unic. explicans hanc propositionem, *Deus vult præmiare Petrum propter merita*, dicit esse falsam, si ly *propter merita* immediatè construatur cum ly *vult*, veram autem si construatur cum ly *præmiare*. Neque opponitur, Deum gratis velle dare gloriam, & velle dare eam propter merita; variatur enim appellatio, dum in uno *gratis* appellat supra *velle*, ly verò *propter merita* in altero appellat supra *dare*.

Neque est simile de pœnâ. Nam in tantùm præmium, licèt dandum per merita, non debet ex parte Dei primò volentis illud supponere pro motivo merita, quia æquè sunt effectus divinæ liberalitatis merita ipsa, quibus reddenda est gloria, ac sit ipsa gloria. At cùm demerita non sint effectus divinæ voluntatis, sed defectus voluntatis humanæ, non potest à Deo intendi pœna, nisi ex parte nostrâ supponat pro motivo demerita. Unde illud effatum: *Deus de suo misericors, de nostro justus*, & S. Paulus Roman. 6. v. 23. loquens de pœnâ peccati (ait: *Stipendia enim peccati mors*. De gloriâ verò, quæ est præmium: *gratia autem* (inquit) *Dei vita æterna*. Et S. August. de Prædest. SS. cap. 10. ait: *Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus.... præscire autem potens est etiam, quæ ipse non facit, sicut quæcumque peccata... Quocirca prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratia est, ut dixi præparatio; gratia verò est ipsius prædestinationis effectus*. Si gratia est prædestinationis effectus; ergo & merita, quæ gratiam supponunt.

LXXX. At dices. Non potest stare, quod voluntas dandi gloriam sit ex motivo gratuita, & quod non sit danda ex gratia, sed ex justitiâ: sicut non posset stare, quod esset volita ex motivo justitiæ, & quod esset in executione danda gratis.

Respondeo, disparitatem esse: quia si gloria esset volita ex motivo justitię, jam merita non essent prædestinationis effectus, sed causa; ideòque gloriam deberent præcedere nedum in intentione, sed in executione. At licèt merita sint causa, cur in executione gloria reddatur, in intentione tamen non sunt causa, cur Deus prædestinet, sed sunt prædestinationis effectus: ex quo enim Deus suâ bonitate velit hominibus gloriam, & hanc velit illis conferre per merita, sequitur in eo voluntas dandi gratiam, quâ sibi merita comparare queant, & per ea gloriam consequi.

LXXXI. Tertio objiciunt. Gratuita prædestinatio ad gloriam stare nequit cum verâ, ac sincerâ voluntate salvandi omnes, quam supra stabilivimus contra Jansenium.

um. Etenim si in eodem instanti, quo suos prædestinatos elegit ad gloriam, exclusit ab eâ reprobos, quomodo habet voluntatem eos salvandi, nisi illusoriam? sanè esset illusoria voluntas illius, qui postquam clausit cubiculum non ampliùs aperiendum, foris ad eo exclusos adhuc invitaret, ut intrarent.

Secundò. Sequeretur hâc positâ sententiâ, dari prædestinatis occasionem nimiæ fiduciæ, quia scirent, se electos per decretum omnino immutabile; & reprobis occasionem omnimodæ desperationis, quia scirent decreto irrevocabili se esse exclusos.

Tertiò. Non esse curandum de bonis operibus, neque de orationibus, & hortationibus, quia cùm prædestinatio sit infallibilis, habebit effectum suum independer ab illis.

LXXXII. Hæc, alia, & similia opposita fuere Augustino à Semipelagianis, ut videre est in Epistola Prosperi ad Augustinum, qui Semipelagianos ita loquentes describit: *Hoc propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsâ conditione generis humani eligendorum, & rejiciendorum dicitur facta discretio, ut secundùm quòd placuit Creatori, alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgendi adimere, & Sanctis occasionem teporis afferre, eò quòd in utrâque parte superfluus labor sit, si neque rejectus ullâ industriâ possit intrare, neque electus ullâ negligentiâ possit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quàm Deus definivit accidere .... removeri itaque industriam &c.* Eadem ferè scribit Hilarius ad eundem Augustinum. Et Faustus Rejensis lib. 1. de lib. arb. cap. 4. contra gratiæ defensores, ait: *In alterutram partem subsidia orationis excludunt. Quid enim ultra speret, quem jam gratia suum fecit? In quo è contrario non desperet, quem præfinitio violenta damnavit?*

LXXXIII. Retorqueri tamen potest contra Mediistas. Nonne enim Deus æquè illuderet, si postquam per scientiam mediam prævidisset, quænam gratia foret congrua, vel favorabilis, aut è contrario, quænam incongrua, & funesta, ex puro suo beneplacito (ut ipsi dicunt) his gratiam congruam dare decerneret, & sic ad gloriam eligere; illis verò gratiam incongruam, & in circumstantiis funestis conferre, & eos reprobare? Quomodo quæso cum hoc decreto stare potest voluntas sincera salvandi ipsos? nonne esset illudere, aut non sincerâ voluntate velle aliquos foris stantes cubiculum intrare clausum; si postquam vidit, quænam clavis esset congrua ad aperiendum, quænam non, eis non projiceret, nisi clavem, quam scivit esse ad aperiendum incongruam?

Hanc retorsionem vidit, eâque usus est Augustinus lib. de dono persever. cap. 15. ubi relatis iis, quæ à Prospero, & Hilario audierat dicta à Semipelagianis, qui, rejecto Augustiniano decreto, ad præscientiam recurrebant: *Ista* (inquit) *cum dicuntur, ita nos à confitendâ verâ Dei gratiâ, idest, quæ non secundùm merita nostra datur, & à confitendâ secundùm eam prædestinatione Sanctorum deterrere non debent, sicut non deterremur à confitendâ præscientiâ Dei, si quis de illâ populo sic loquatur, ut dicat:* sive nunc rectè vivatis, sive non rectè, tales eritis postea, quales vos Deus futuros esse præscivit; vel boni si bonos, vel mali si malos. *Numquid enim si hoc audito nonnulli in torporem, segnitiemque vertantur, & à labore proclives ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de præscientiâ Dei falsum erit, quod dictum est? Nonne si Deus illos bonos futuros esse præscivit, boni erunt, in quantâlibet nunc bonitate cernantur? Fuit quidam in nostro Monasterio, qui corripientibus fratribus, cur quædam non facienda faceret, & facienda non faceret, respondebat: Qualiscumque nunc sim, talis ero, qualem me Deus futurum esse præscivit. Qui profectò & verum dicebat, & hoc vero non proficiebat in bonum: sed usque adeò profecit in malum, ut desertâ Monasterii Societate, fieret canis reversus ad suum vomitum: & tamen adhuc qualis sit futurus, incertum est. Nunquid ergo propter hujusmodi animas, ea quæ de præscientiâ Dei vera dicuntur, vel neganda sunt, vel tacenda; tunc scilicet, quando si non dicantur, in alios itur errores?* Hæc Augustinus. Quæ in

in hâc materiâ præ oculis habere debet studiosus.

LXXXIV. Respondeo igitur in omnium Catholicorum sententiâ ad primùm; Deum efficaciter quidem suis, ac solis prædestinatis Januam Regni Cœlorum aperire, sed tamen reprobis non clausisse; imò eis semper aperire sufficienter, & aperiret efficaciter etiam, nisi ipsi impedimentum ponerent. Ita enim docuit D. Thomas, tùm super *cap.* 17. *Joann. lect.* 2. ubi de Christi oratione loquens ait: *Christus quantùm est de se pro omnibus oravit, quia oratio sua quantùm est de se efficax est, ut valeat toti mundo. Sed tamen non in omnibus sortitur effectum, nisi in Sanctis, & electis Dei, & hoc propter impedimentum mundanorum.* Tùm etiam 1. ad Timoth. 2. lect. 1. ubi super illud 1. Joann. 2. *ipse est propitiatio pro peccatis nostris*: (dicit) *pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficienter, quia pretium sanguinis ejus est sufficiens ad salutem omnium, sed non habet efficaciam, nisi in electis propter impedimentum.* Videnda superiùs dicta Tractatu de Voluntate; & præcipuè, quod auxilium sufficiens omnibus à Deo collatum ad salutem conjungi petit eum efficaci, & de facto conjungeretur, si homo obstaculum ad illud non poneret: ideòque Deus verissimam, ac sincerissimam habet voluntatem de omnium etiam reproborum salute, neque ulli claudit regnum, sed homines sibimet claudunt; sicut non diceretur excludere foris stantes à cubiculo ille, qui eis daret clavem sufficientem, paratus etiam dare efficacem ad aperiendum, si eâ benè uti vellent.

LXXXV. Hinc respondetur ad duas alias subjunctas instantias, quæ cum S. Augustino nuper laudato retorqueri possunt contra præscientiam quovis modo explicatam. Similes enim difficultates non proveniunt ex hoc, quòd prædestinatio sit ante, vel post prævisa merita; sed ex eo quòd est infallibile, quòd Prædestinatus salvabitur, & quòd Reprobus damnabitur, undecumque hæc infallibilitas proveniat, sive à præscientiâ, sive à decreto. Quâ infallibilitate suppositâ semper opponi potest, quòd in prædestinatis foret nimia fiducia, in reprobis verò occasio desperationis, nec daretur amplius locus orationibus, exhortationibus &c. Quibus in omni sententiâ respondendum est, quod licèt prædestinatus infallibiliter sit salvandus, erit tamen salvandus per merita, quia ista etiam sub prædestinatione cadunt, & adhuc potest non salvari: & reprobus licèt infallibiliter sit damnandus, erit tamen damnandus ob sua demerita, & hoc non obstante potest adhuc salvari potentiâ, non quidem positionis, & consequente, sed possibilitatis, & antecedente.

LXXXVI. Hisce difficultatibus implicatus Cicero (apud D. August. *lib.* 5. *de Civit. Dei cap.* 9.) Negabat Deo præscientiam, ne omnia Fato evenirent: ajebat enim: *Si præscita sunt omnia futura, hoc ordine venient, quo ventura esse præscita sunt: & si hoc ordine venient, certus est ordo rerum præscienti Deo: & si certus est ordo rerum, certus est ordo causarum: non enim aliquid fieri potest, quod non aliqua efficiens causa præcesserit: si autem certus est ordo causarum, quo fit omne, quod fit; Fato fiunt omnia quæ fiunt. Quod si ita est, nihil est in nostrâ potestate, nullumque est arbitrium voluntatis.* Ita Cicero, cui S. Augustinus respondet: *Ordinem causarum, ubi voluntas Dei plurimum potest, neque negamus, neque Fati vocabulo nuncupamus.* Concedit, quod id, quod *semel locutus est Deus, intelligitur immobiliter: hoc est, incommutabiliter est locutus, sicut novit incommutabiliter omnia, quæ futura sunt, & quæ ipse facturus est.* Et hâc ratione *possemus à fando Fatum appellare .... Non est autem* (inquit) *consequens, ut si Deo certus est omnium ordo causarum, ideò nihil sit in nostra voluntatis arbitrio. Et ipse quippè nostra voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, ejusque præscientiâ continetur, quoniam & humana voluntates in ordine causarum sunt. Atque ita qui omnes rerum causas præscivit, profectò in eis causis etiam nostras voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas esse præscivit.*

Ne autem Adversarii existimarent S. Doctorem loqui de præscientiâ antecedente suum decretum, circa finem citati capitis ait: *Quapropter voluntates nostra*

tantum valent, quantum Deus eas valere voluit, atque præscivit (ecce præscientiam voluntati innixam) *& ideò quidquid valent, certissimè valent; & quod factura sunt, ipsa omninò factura sunt, quia valituras, atque facturas ille præscivit, cujus præscientia falli non potest.*

LXXXVII. Præterire tamen non possum minorem dari occasionem desperationis, imò majorem occasionem spei in nostrâ, quàm in adversâ sententiâ. Si enim Deus alicui diceret: do tibi optionem, ut tuæ salutis negotium, vel mihi committas, vel illius tu ipse curam suscipias, & protestor tibi, quod nulla tibi denegabo auxilia ad hoc necessaria: sed vel dabo efficacia, vel saltem sufficientia, cum quibus conjungentur efficacia, si obicem non posueris. Quis, nisi omni ratione, sensuque carens magis vellet fidere sibi ipsi, quàm Deo? Discursus iste est D. August. lib. de prædest. SS. cap. 11. his verbis: *fanè cùm Apostolus dicat.* Ideo ex fide ut secundùm gratiam firma sit promissio: *miror, homines infirmitati suæ se malle committere, quàm firmitati promissionis Dei.* Sed incerta est mihi, *inquis*, de me ipso voluntas Dei. *Quid ergo? tua ne tibi voluntas de te ipso certa est? nec times:* Qui videtur stare, videat ne cadat? *Cùm igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiori, quàm infirmiori fidem suam, spem, caritatemque committit!* Et lib. de dono persever. cap. 22. *An verò (inquit) timendum est, ne tunc de se homo desperet, quando spes ejus ponenda demonstratur in Deo, non autem desperaret, si eam in se ipso superbissimus, & infelicissimus poneret?* & demum ibidem cap. 6. ait: *Tutiores igitur vivimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.*

LXXXVIII. Quartò objiciunt, varia secutura inconvenientia ex nostrâ positione. Primò quia sententia de Prædestinatione gratuita convenit cum hæresi Prædestinatiana, de qua Gennadius *in Catal. de hæresibus* Hincmarus Remensis *Epist. ad Nicolaum Papam*. Sigebertus *in Chronico ad ann.* 415. & Faustus Rejensis asserens, eam fuisse damnatam in duobus Conciliis Arelatensi primo & Lugdunensi.

Secundò. Sententia de Prædestinatione gratuitâ eadem omnino est cum errore Calvini. Hoc enim quod dicimus nos, nempe unicam, & adæquatam prædestinationis causam debere repeti ex solâ Dei voluntate, Calvinus quoque dicit.

Tertiò. Gratuitæ prædestinationis doctrina humanam libertatem evertit hoc autem error est. Ant. prob. est enim suppositio antecedens independens à nostro consensu, inferens infallibiliter merita nostra, quod cum libertate cohærere non potest, quę necessariò indifferentiam exigit, quâ possis agere, & non agere.

LXXXIX. Respondeo, nullum ex pręallatis inconvenientibus sequi. Ad primum de Prędestinatiana hæresi, an revera fuerit, an verò hoc nomine per calumniam, aut inscitiam traducti fuerint S. Augustini discipuli, queritùr adhuc ab Eruditis, quibusdam eam reverà fuisse contendentibus, quibusdam negantibus. Nos rem in medio reliquimus superiùs qu. 2. dub. 1. §. 2. num. 6.

Verùm admisso, Prędestinatianam heresim extitisse, nego, eam cum sententiâ de gratuitâ prędestinatione convenire, aut ex hâc sequi absurda, quę illa afferebat; Deum nempe non minùs ad malum culpæ, quam ad malum pœnę prędestinare, & prædestinatione induci fatalem necessitatem, & humanam everti libertatem, imò per eam statui: cum sub prædestinatione cadant etiam merita, ut liberè à creatâ voluntate ponendâ, quod supra *tractatu de volunt.* dum ageremus de efficaciâ decretorum Dei probatum est. Nos enim cum Concilio Arausicano secundo, sicut dicimus Can. 18. *Nulli meritis gratiam prævenientibus debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur præcedit, ut fiant.* Ita cum eodem Can. 25. *Hoc etiam secundùm fidem Catholicam credimus, quòd acceptâ per baptismum gratiâ omnes baptizati Christo auxiliante, & cooperante, quæ ad salutem animæ pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos verò ad malum divinâ potestate prædestinatos esse, non solùm non credimus, sed etiam, si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.*

XC.

XC. Ad secundum dico, tantum distare sententiam de prædestinatione gratuitâ, ut asseritur à nobis, ab errore Calvini, quantum, juxta Adversarios, eorum sententia de Prædestinatione post prævisa merita distat ab errore Pelagianorum, & Semipelagianorum. Calvinus enim, ut superiùs qu. 2. dub. 1. §. 2. adnotavimus, docuit, prædestinationem imponere inevitabilem necessitatem prædestinato benè operandi, sicut & reprobationem, malè operanti. Nos cum prædestinatione salvamus integram humanam libertatem æquè ac Adversarii eum præscientiâ. Calvinus erravit, quia dixit, Deum certos homines nullâ prævisione demeritorum, solâ suâ voluntate creasse ad interitum, prædestinasse ad pœnam, ad damnationem, eos ad peccatum impellere, imò necessitando compellere. Nos dicimus Deum non prædestinasse ad pœnam, nisi ex prævisione demeritorum, ad quæ homines in tempore suâ defectuosâ libertate, non à Dei impulsu, patranda moventur. Sed de his superiùs egimus.

XCI. Ad tertium pariter dictum est in *tract. de volunt.* ubi cum efficaciâ Decreti Divini conciliavimus, præsertim ex doctrinâ D. Thomæ, humani arbitrii libertatem: unde ibi dicta videnda sunt. Et insuper recolendum, similia objecta fuisse D. Augustino, qui nunquam recurrit ad præscientiam, quamvis eam ex ore Semipelagianorum semper audiret: imò constanter gratiam humanas prævenientem voluntates, facientem de nolentibus volentes prædicavit. Ut *lib. 1. contra duas Epist. Pelagian. cap.* 19. ubi ad illa verba: *nemo potest venire ad me nisi Pater, qui misit me traxerit eum*, inquit: *Non enim ait, duxerit, ut illic aliquomodo intelligamus præcedere voluntatem. Quis trahitur, si jam volebat? & tamen nemo venit, nisi velit. Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant:* Et *lib. de Prædest. SS. cap.* 8. *Hæc itaque* (inquit) *gratia, quæ occultè humanis cordibus divinâ largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur. Ideò quippe tribuitur, ut cordis duritia primitùs auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet, ut veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, sicut Prophetâ prædicante promisit. Sic quippe facit filios, & vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* En igitur ex Augustino divinæ voluntatis energia, & efficacia non destruens, sed faciens voluntatem; facit enim, non ut nolentes veniant, sed ut volentes ex nolentibus fiant.

Licèt ergo prædestinatio gratuita infallibiliter inferat salutem prædestinati, & merita ipsius, ea tamen infert ut liberè ab eo ponenda; quia (ut dictum est supra) efficacia hæc descendit in voluntatem secundùm naturam voluntatis, & faciens, nedum ut faciat, sed ut liberè faciat, & eum indifferentia potestatis ad non faciendum. Quare licèt qui prædestinatus est, infallibiliter sit benè operaturus, & salvandus, ut subest prædestinationi; absolutè tamen potest non salvari, potentiâ non quidem futuritionis, sed possibilitatis, quod in omni sententiâ dicendum est. Videantur superiùs dicta. Interim ad rem hanc audiendus est D. Thom. qu. 6. de verit. art. 3. ad 7. *Aliquid* (inquit) *potest dici posse dupliciter. Uno modo considerando potentiam quæ in ipso est, sicut dicimus, quod lapis potest moveri deorsum. Alio modo considerando id, quod ex parte alterius est, sicut si dicerem, quòd lapis potest moveri sursum, nonnisi per potentiam projicientis. Cum ergo dicitur prædestinatus iste potest in peccato mori: Si consideretur potentia ipsius, verum est. Si autem loquamur de prædestinato secundùm ordinem quem habet ad aliud, scilicet ad Deum prædestinantem, sic ordo ille non compatitur secum istum eventum, quamvis compatiatur secum istam potentiam.* Pulchra sanè doctrina! & ad intentum. Videri potest etiam ibi *ad octavum*. Sed hæc satis.

DUBIUM IV.

De effectibus Prædestinationis.

§. I.

Quædam prænotantur.

I. Distinguere oportet primò subjectum prædestinationis, & effectus. Subjectum est Persona, seu Creatura Rationalis, quę transmittitur ad finem Beatitudinis, & cui præparantur media, ut beatitudinem consequatur: effectus autem sunt omnia ea beneficia gratuita, quæ voluit, & præparavit Deus illi Personæ, ex fine ipsam perducendi per illa ad beatitudinem: cum prędestinatio ex dictis sit *præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicumque liberantur.*

Ex his autem, quæ possunt esse effectus, seu volita à Deo ex intentione prædestinandi, alia prodeunt quasi elicitivè, & immediatè tanquam effectus proprii providentię prędestinativę. Alia eliciuntur quidem à providentiâ inferiori, & naturali, sed à providentiâ prędestinativâ sunt imperata ad finem Beatitudinis. Gratia enim utitur naturâ, ut sibi inferiori, & subjectâ ad finem suum: & sic providentiæ supernaturalis, seu præparativa gratiæ imperat providentiæ naturali (ex parte objecti tamen, non actus) & facit, ut res naturales, quæ sunt ejus objectum, fiant etiam propter finem supernaturalem.

Quare effectus Prædestinationis ad tria capita reducuntur. Primò, ad effectus supernaturales, qui propriè, & elicitivè ad prædestinationem pertinent; sicut vocatio, justificatio, glorificatio. Secundò, ad effectus ordinis naturalis, qui imperantur à Providentiâ prædestinativâ; ut sunt vita prædestinati longior, vel brevior, sanitas, bona indoles &c. quæ effectus quidem sunt providentiæ naturalis, sed providentia prædestinativa facit, ut deserviant ad finem suum. Tertio, ad effectus prædestinationis reduci potest ipsa peccati permissio, quæ in prædestinato utilis esse potest ad finem prædestinationis.

Porrò, ut aliquid sit effectus Prædestinationis, sive elicitus, sive imperatus, duæ præcipuè conditiones requiruntur. Prima est, quòd sit à Deo positivè volitum, & effectus ejus, & non solùm permissum. Quâ ratione peccatum pro formali deformitatis, & malitiæ non potest esse effectus prædestinationis, quia non potest esse volitum, & causatum à Deo. Secundò. Quod Deus velit illud ex intentione efficaci dandi gloriam. Quare defectu hujus Incarnatio, & merita Christi, esto maximè conducant ad gloriam nobis obtinendam, quia tamen non sunt volita ex intentione dandi nobis gloriam sed potiùs intentio dandi nobis gloriam ex ipso Christo, & meritis ejus ortum habet, ideò non sunt effectus, sed potiùs causa nostræ prædestinationis. His præmissis.

§. II.

De substantiâ Prædestinati.

II. Inter effectus prædestinationis multi ex Nostris ponunt ipsam substantiam, seu Personam hominis Prædestinati. In quo mihi distinguendum videtur. Aut enim volunt, quòd substantia hominis, præsupposita jam per providentiam creativam pro uno priori ab æterno destinata ad esse, pro alio posteriori fuerit per providentiam prædestinativam ordinata ad finem suum, nempe gloriam: aut volunt, quòd substantia hominis prædestinati quo ad suum primum esse sit effectus imperatus prædestinationis; ita ut providentia prædestinativa imperaverit productionem substantiæ hominis, quem Deus decreverat prædestinare, ad finem eum prædestinandi. Si velint primum, non dissentio. Quidquid enim jam à Deo volitum, & existens ordinatur à Deo ad finem prædestinationis, dici potest aliquo modo cadere sub prædestinatione, & esse effectus ejus saltem ordinatus, & directus: atqui substantia hominis prædestinati ordinatur per modum subjecti ad consequendam suo tempore gloriam; ergo potest dici effectus ordinatus &c. & idem dico de aliis donis naturalibus, quoad sui primum esse, quæ in prædestinato sunt;

ut bona indoles, sanitas, ingenium: omnia enim hæc ordinantur ad finem ipsum glorificandi. Et hoc modo intelligo illud Pauli Roman. 8. v. 28. *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundùm propositum vocati sunt Sancti*. Si verò velint secundum

III. Dico. Probabilius mihi esse, substantiam prædestinati secundùm se, & quoad suum primum esse de facto non fuisse imperatam, & volitam à providentiâ prędestinativâ, ideòque neque esse effectum imperatum prędestinationis. Quod aliis terminis explico sic. Deus non decrevit producere substantiam prędestinati, ut eam prędestinaret, seu ex intentione illam glorificandi. Ita sentire videntur Aurelius, & S. August. epist. 197. aliàs 95. ad Innocentium. *Etsi enim* (inquiunt) *quâdam non improbandâ ratione dicitur gratia Dei, quâ creati sumus... alia est tamen, quâ prædestinati vocamur, justifiamur, glorificamur*: atqui si substantia prędestinati esset producta ex intentione eam glorificandi, eâdem gratiâ, quâ prędestinati sumus, essemus etiam creati, quod non negabat Pelagius; ergo &c. Secundò. Docet S. Augustinus, hominum productionem non esse ex meritis Christi. *Epist.* enim *aliàs* 105. modò 194. *ad Sixtum* cap. 2. *Christus* (inquit) *non pro justis ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, ut justificarentur*. Si autem Deus produxisset homines ex fine eos prædestinandi, jam eorum productio esset ex meritis Christi, sicut ex meritis ipsius est ipsa prædestinatio.

IV. Præterea. Ipse S. Thomas postquam hîc *qu.* 23. sæpe dixit Prædestinationem esse quandam rationem ordinis aliquorum in vitam æternam, postea *qu.* 5. *de verit. art.* 8. *ad* 2. ait, quòd ordo rei præsupponit ejus esse; ergo prædestinatio supponit jam decretum *esse* substantiæ, quam prædestinat, idest quam ordinat in vitam æternam. Idem docet in 1. *dist.* 41. *qu.* 1. *art.* 1. *ad* 4. dicens: *Operationi divina, quâ justificat & glorificat, præexistit natura, vel in proprio esse, vel in divinâ cognitione*. Ex quo infert, quòd ea, quæ prædestinantur, cadunt sub electione, non autem creatio rei: at si creatio rei esset effectus prædestinationis, jam creatio cadere posset sub electione; ergo &c. Tum etiam: nam 3. *p. qu.* 1. *art.* 3. *ad* 4. docet, quòd prędestinatio præsupponit prędscientiam futurorum; ergo supponit prędscientiam substantię, quam prędestinat. Sed clarè *in cap.* 1. *ad Rom. lect.* 3. postquam dixit, quòd *cum res in se ipsâ constituitur, non dirigitur ex hoc ipso in aliud: unde præpositio constitutionis rei propriè prædestinatio dici non potest*, subjungit: *sed quia omnia naturalia pertinent ad constitutionem rei ipsius, quia vel sunt principia, ex quibus res constituitur; vel ex hujusmodi principiis consequuntur: consequens est, quod naturalia propriè sub prædestinatione non cadunt*.

V. Accedit etiam, quòd si substantia prędestinati est effectus prędestinationis ejus, ita etiam substantia hominis reprobati erit effectus ejus reprobationis saltem negativę, & quòd sicut unum hominem produxit, ut eum prędestinaret, ita etiam alterum produxerit, ut eum reprobaret, seu eum perpetuò excluderet à Regno. Hoc autem esset incidere in errorem Calvini, qui lib. 3. Instit. cap. 23. §. 6. ait: *quùm penes ipsum* (Deum) *resideat salutis, ac mortis arbitrium, consilio, nutuque suo ita ordinat, ut inter homines nascantur ab utero certæ morti devoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent*.

VI. Ratione autem probatur. Nam decretum de homine producendo prius est decreto ipsum prędestinandi, quia decretum de producendo homine prius est decreto permittendi illius peccatum, & consequenter prius decreto Incarnationis, & tandem prius decreto hominem prędestinandi; quia decretum hominem prędestinandi, cùm supponat merita Christi, supponere debet decretum mittendi Christum: hoc supponere debet peccatum hominis: peccatum autem hominis supponere debet hominem, ejusque conditionem.

Confirmatur in sententiâ S. Thomę volentis, quòd si Adam non peccasset, Verbum non fuisset incarnatum. Incarnatio Verbi supponere debet peccatum Adami pręvisum, ut futurum: atqui non potest supponi peccatum Adami pręvisum, ut futurum, nisi supponatur Adamus ut futurus;

rus; ergo decretum Incarnationis supponit Adamum futurum. Cùm ergo prędestinatio hominum, quę unicè ex meritis Christi est, supponat Incarnationem jam decretam, si hęc supponit Adami substantiam jam conditam, quare eam non supponit prędestinatio? quod si hęc eam supponit, quomodo substantia, ut primò condita, poterit esse effectus prędestinationis, nisi dicamus quod effectus pręcedat causam?

VII. Si dicas. Quod puer tali loco nascatur, ex quo statim fit accepturus baptismum; quod habeat parentes Catholicos, à quibus ei procuretur baptismus ante mortem, sunt effectus à Deo dispositi, quia illum vult salvum, & consequenter quia illum prędestinavit; ergo nativitas, & consequenter productio substantię prędestinati cadunt sub prędestinatione, ut effectus ejus.

VIII. Si distinguas consequens: ergo nativitas quantùm ad substantiam, nego consequ. quantùm ad circumstantias, conc. consequ. concedimus enim, aliquas circumstantias nativitatis esse imperatas, & effectus providentię supernaturalis prędestinativę, quales sunt allatę in argumento: negamus tamen, nativitatem ipsam secundùm se, cùm sit undequaque naturalis, & prior decreto prędestinandi, supponere providentiam prędestinativam, & ex fine ipsius imperari.

IX. Contra est. Decretum illud decernens circumstantias nativitatis pertinet ad decretum de generatione hominis; ergo prius est decreto prædestinativo; ergo si hoc non obstante circumstantiæ possunt esse effectus prædestinationis, cur non & ipsa generatio & nativitas?

X. Respondeo, dist. antec. sumtâ generatione inadæquatè, nego antecedens. Sumtâ adæquatè, & consummativè, conc. antec. & nego conseq. Nam generatio potest sumi inadæquatè, pro ut tantum respicit substantiam rei genitæ, & sic præcedit prædestinationem, nec est effectus ejus. Potest etiam sumi adæquatè, & consummativè, ut tangit omnia, quæ circumstant nativitatem, seu ea, in quibus nativitas est ponenda: & sic decretum de illis ponendis, cùm sit factum ex meritis Christi, ut quòd puer statim moriturus nascatur propè fontem; quòd parentes præstò sint, vel quisquis alius, qui cum baptizet, ipsâ prædestinatione posterius est. Hujus aptissimum exemplum habemus in Incarnatione. Decretum enim Incarnationis quoad substantiam præcedit omne meritum hominis etiam de congruo: Decretum autem de circumstantiis Incarnationis, puta quòd carnem sumat ex tali muliere, supponit merita B. V. ante prævisa, & quod carnem sumat ex tali progenie, aut tali tempore, supponit merita Abrahæ, David, ac cæterorum veterum Patrum, ut traditur in Tractatu de Incarnatione.

XI. Ex dictis infertur, quòd dona omnia naturalia, ut indoles, ingenium, bona animi, & fortunæ, quæ in Prædestinatis sunt, conducunt quidem, & in eis sunt effectus ordinati ad eorum prædestinationem; non tamen sunt quoad eorum primum esse imperata à Providentiâ prædestinativâ.

§. III.

De Donis Supernaturalibus.

Inter dona supernaturalia veniunt glorificatio, vocationes efficaces, sanctificatio, vel continuata usque ad mortem, vel interrupta, aut semel, aut pluriès per peccatum, & etiam vocationes inefficaces. De omnibus aliqua breviter dicemus.

XII. Dico primò. Quæcumque efficax vocatio, justificatio, & glorificatio sunt in prædestinato effectus prædestinationis. Ita ex Apostolo Rom. 8. v. 30. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Quibus ordinem, quo Deus prædestinatis præparavit gloriam, describit Paulus.

Probatur etiam sic: Quæ procedunt à Deo ex intentione efficaci dandi gloriam, sunt effectus prædestinationis, quia orta ex voluntate prædestinandi: sed hujusmodi sunt prædicta; ergo &c. Min. prob. Media ordinata ad finem, sicut etiam consecutio finis, procedunt ab agente ex intentione efficaci finis; ex voluntate enim efficaci medici, quâ vult infirmo sanitatem,

tem, non solùm oritur, quod applicet remedia, quæ judicat efficacia ad sanitatem, sed tandem, ut per illa caufetur sanitas in infirmo: at vocatio efficax, & justificatio continuata usque ad mortem sunt media efficacia ad consecutionem Gloriæ, & glorificatio est ipsa consecutio finis; ergo &c.

Esto autem Prædestinatio, utpote, pars Providentiæ, sit immediatè solùm de mediis, est tamen mediatè etiam de fine. Et rursùs: licèt vocatio, & Justificatio inveniantur aliquando in reprobis, non tamen cum ordinatione efficaci ad gloriam, & perseverantiam finalem, sicut sunt in prædestinatis. Et demum: licèt vocatio ad gratiam non ordinet Prędestinatos ad gloriam ultimatè & completè, ordinat tamen eos initiativè. Quibus pręveniuntur ea, quę objici possunt.

XIII. Dico secundò. Gratia semel, vel sepiùs per peccatum interrupta, & tandem per pœnitentiam recuperata pro semper, est formaliter prędestinationis effectus: cum hoc tamen discrimine, quòd ut recuperata, hoc habet ratione sui; ut verò priùs collata, hoc habet ratione alterius. Ut assertio hęc intelligatur, supponendum est, quòd licèt per unum peccatum mortale gratia physicè destruatur, & pereat, sicque dicatur interrumpi, semper tamen subsistit moraliter, & in acceptatione divinâ: quia gratia, & meritum per eam comparatum, semel ac à Deo per Jesum Christum est acceptatum, semper apud Deum moraliter perseverat cum jure ad gradum glorię sibi proportionatum, quem Deus ex summâ suâ bonitate paratus est dare, dummodo tollatur per pœnitentiam obstaculum peccati. Et hęc est reviviscentia meritorum, quam docent Theologi in Tractatu de virtute Pœnitentię. His suppositis.

XIV. Prima pars, nempè, quòd gratia per peccatum recuperata fit in prædestinato effectus suę prędestinationis, patet. Quòd enim dederit Deus D. Petro auxilium, ut à peccato resurgeret, & gratiam trinâ negatione amissam recuperaret, & non potiùs fineret eum in peccato mori, ut fecit erga Judam, ex eo processit, quia eum efficaciter volebat salvare, & consequenter ex voluntate, quâ D. Petrum præ Juda prędestinaverat.

Quod verò etiam gratia non solùm ut recuperata, sed etiam ut primò collata prędestinato, sit in eo aliquomodo effectus prędestinationis, quę est secunda pars, probatur. Quia eò ipso quòd Deus contulit primò gratiam D. Petro cum intentione, ut eam amissam recuperaret per pœnitentiam, illa prima collatio gratię fuit à Deo volita ex animo ipsum prędestinandi: quia licèt physicè esset interrumpenda per peccatum, erat tamen ex unâ parte mansura semper moraliter in acceptatione divinâ cum jure ad gloriam; & licèt illud jus esset impediendum quoad effectum à peccato, tale tamen impedimentum erat auferendum; ergo dici potest, quòd etiam gratia, ut primò collata D. Petro, fuerit effectus prędestinationis ejus, non immediatè, & ratione sui, sed solùm mediatè, & ratione alterius, nempe pœnitentię futurę; non tanquam rationis formalis, sed tanquam purę conditionis & removentis obstaculum, nempè peccatum, sine quâ illud jus nunquam cum suo termino conjungeretur.

XV. Sed dices. Gratia primò collata Adamo in statu innocentię non fuit effectus prędestinationis illius, sed solùm ut recuperata per pœnitentiam; ergo neque gratia, ut primò collata aliis electis, si semel interrumpatur per peccatum.

Respondeo, negando conseq. & disparitas est. Gratia enim non fuit primò collata Adamo innocenti ex intentione ipsum glorificandi: Decretum enim Prędestinationis Adami supponit decretum Prędestinationis Christi, & hęc peccatum originale, & peccatum originale statum innocentię. Unde cùm primò collata fuit Adę, non fuit illi collata ex voluntate ipsum prædestinandi, neque ex vi primæ infusionis ullum dicebat ordinem ad gloriam; sed hunc cæpit dicere ex vi reparationis decretæ per Christum; sicque solùm ut reparata fuit effectus prædestinationis, & Christi, & Adæ. At gratia primò collata nobis cùm sit ex meritis Christi, dum primò confertur prædestinato, ex Providentiâ prædestinativâ ei confertur.

XVI. Dico tertiò. Vocationes ineffica-

caces in electis dici possunt effectus prædestinat onis illorum, non per se & ratione sui, sed occasionaliter solùm, & quasi per accidens, modo explicando. Prima pars probatur. Quia vocationes inefficaces, sive auxilia sufficientia, quibus Deus hominem vocat, & excitat ad bonum, & quæ homo ipse culpâ suâ reddit inefficacia, non habent formaliter & per se, quò efficaciter conferant ad prædestinati justificationem, & salutem, ut patet: & licèt quandoque auxilia sufficientia aliquos producant effectus, quibus peccatores prædestinati paulatim disponuntur ad justificationem, omnes tamen hujusmodi effectus essent inefficaces, nisi supervenirent auxilia efficacia, quibus infallibiliter converterentur. Non ergo ratione sui, vel suorum effectuum vocationes inefficaces, & solùm sufficientes habent, quòd sint effectus conducentes ad finem prædestinationis, sed ratione alterius, nimirum auxiliorum, & vocationum efficacium.

Secunda verò pars probatur. Quia prædestinati considerantes, quòd non consentiendo vocationibus inefficacibus, vel eis resistendo posuerunt obstaculum divinæ gratiæ, sumunt ex hoc occasionem humilitatis, pœnitentiæ, aliarumque virtutum, quibus efficaciter ad gloriam perveniunt; ergo saltem occasionaliter sunt effectus prædestinationis.

§. IV.

De malis naturæ, pœnæ, & permissione peccati.

XVII. Dico primò. Mala tùm naturæ, tum pœnæ sunt effectus prædestinationis voliti à Deo prædestinatis ex voluntate eos salvandi. Prior pars de malis naturæ probatur exemplo eorum, quos Deus præmaturâ morte rapit, *ne* (ut dicitur Sap. 4. v. 11.) *malitia mutaret intellectum* eorum, *aut ne fictio deciperet animam* illorum: quod Deus fecit, quia volebat eos salvare.

XVIII. Altera verò pars de malis pœnæ, seu pœnalitatibus vitæ præsentis probatur. Etenim ea ex intentione divina sunt effectus prædestinationis, quibus Deus utitur tanquam mediis, ut electos suos ad finem prædestinationis perducat; sed ad hoc Deus sæpe utitur malis pœnæ, cæterisque pœnalitatibus, dicente Apostolo Philipp. 1. v. 28. 29. Temporales hujus vitæ pœnas esse in electis dona Dei, non in se quidem, sed in intentione divinâ, quâ Deus illas præparavit, ut ex his electi purgatiores, & fortiores fiant: *In nullo* (inquit) *terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Quia vobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis; sed ut etiam pro illo patiamini.* Tum etiam: per multas tribulationes oportet intrare in Regnum Cœlorum.

XIX. Dico secundò. Etiam permissio peccati, seu denegatio gratiæ efficacis in hâc aut illâ occasione electis potest procedere ex intentione illos salvandi, & consequenter esse effect s prædestinationis illorum. Probatur. Id quod Deus positivè vult ad bonum finale prædestinati, est volitum ad finem eum salvandi, & proinde effectus prædestinationis illius: atqui Deus sæpe vult permittere peccatum prædestinato ad bonum finale ipsius; vult enim interdum subtrahere gratiam efficacem electo, ut ipsum doceat propriam miseriam, nec esse in huminis viribus confidendum, sed in solo Deo, qui ut ait Apostolus Philipp. 2. v. 13. *Operatur in nobis velle, & perficere pro bonâ voluntate;* & discant cum metu & tremore salutem suam operari, scientes sine illo nihil se posse facere, & idcirco humiles fiant: sinit quoque electos suos cadere, ut deinceps cautiores, & vigilantiores efficiat; ergo &c.

Hinc S. August. lib. de corrept. & grat. cap. 9. *Talibus* (inquit) *Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum; usque adeò prorsùs omnia, ut etiam si qui eorum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores. Discunt enim in ipsâ viâ justâ cum tremore se exsultare debere, non sibi arrogando tanquam de suâ virtute fiduciam permanendi &c.* Et *de naturâ & gratiâ cap. 28. Deserit* (inquit) *aliquantum Deus ut scias, non tuum, sed ejus esse, & discas superbus*

non

non esse. Et S. Gregorius *lib. 2. Moral. nunc cap.* 49. ait: *Unde fit, ut aliquando se hac eadem gratia utiliter subtrahat, & præsumenti menti, quantum in se infirmatur, ostendat. Tunc enim verè cognoscimus bona nostra unde sunt, quando hæc quasi amittendo, sentimus, quia à nobis servari non possunt*. Idem ait lib. 8. cap. 29.

XX. Sed dices primò. Omnis effectus prædestinationis est beneficium Dei; est ex meritis Christi; & potest à nobis postulari à Deo: sed permissio peccati non est beneficium, sed negatio beneficii; non est ex meritis Christi, quia Christus meruit nobis gratiam, non gratiæ denegationem; neque potest à nobis postulari: quis enim à Deo postularet, ut sinat, se in peccatum labi? ergo &c.

Respondeo, quòd licèt denegatio gratiæ absolutè, & in se non sit beneficium, sed negatio beneficii, neque sit ex meritis Christi; ut tamen ex divinâ pietate ordinatur ad majus bonum nostrum, nempe ad majorem cautelam, humilitatem, firmiorem perseverantiam, & etiam gratiæ incrementum, sic est maximum Dei beneficium. Sicut inflictio vulneris absolute non est beneficium, ut tamen facta à medico ex intentione longioris sanitatis, beneficium est. Et licèt gratia præsens sit majus beneficium, quàm ejus denegatio, ut tamen includens majorem profectum, ac stabiliorem permanentiam in gratiâ majus beneficium est. Et sic Christus non meruit nobis absolutè denegationem gratiæ: sed gratiæ denegatio nunc, ut ordinata ad firmiorem perseverantiam, volita est ex meritis Christi.

Quòd autem nos non possimus à Deo absolutè peterè ut sinat nos in peccatum labi, inde provenit, quia voluntas nostra non potest velle permissionem peccati, quin, utpote particulare volens, velit etiam, & sibi complaceat in peccato. Cæterum sub conditione, quòd denegatio gratiæ conduceret ad majorem nostram utilitatem, & ab ipso ita esset dispositum, non existimarem absonum, posse à Deo humiliter peti, ut de nobis faciat quidquid nobis ad ęternam salutem expediens decreverit. Sicque etiam ut nos suâ gratiâ privet ad tempus, quando ab eo ita dispositum foret.

XXI. Replicabis tamen. Si quia permissio peccati est occasio majoris boni in prædestinato poni debet inter effectus prędestinationis, cur non etiam peccatum ipsum poterit poni inter effectus ejusdem, cùm etiam peccatum in electo sit occasio majoris, & firmioris humilitatis?

Respondeo, permissionem peccati esse effectum prędestinationis in electis, non quia pręcisè est occasio majoris boni in prędestinato, sed quia est à Deo volita ad talem finem, ad quem ab ipso eligitur tanquam medium; sicut à medico eligitur inflictio vulneris, ut medium ad firmiorem sanitatem. Verùm peccatum nec potest esse volitum à Deo, sed solùm permissum, nec potest conducere ut medium ad majorem virtutem. Nam medium influit ad consecutionem finis, peccatum autem potiùs revocat; & solùm esse potest mera occasio, ex quâ peccator gratiâ Dei ob oculos ejus peccati fęditatem ponentis adiutus, humilior fit. Quare utilitas, quę advenit peccatori, non ex peccato est, sed ex gratiâ Dei. Neque sequitur, Deum volendo permissionem peccati, velle etiam peccatum, quod ex ipsâ sequitur. Nam peccatum licèt sequatur positâ ejus permissione seu degnatione gratiæ, sequitur solùm sequelâ logicâ, non physicâ: unde non sequitur, Deum volentem denegare gratiam, velle etiam peccatum; hoc enim ex solâ pravâ hominis voluntate ponitur, Deo solùm permittente.

XXII. Dices secundò. Non est prudentis provisoris permittere majus malum ex intentione majoris boni: sed peccatum est malum majus, quàm sit bonum humilitas peccatoris, imò ipsa beatitudo; quia peccatum, utpote offensa Dei, est infinitè malum, humilitas autem, & ipsa beatitudo formalis, sunt bonum finitum; ergo &c.

Respondeo, quòd licèt non sit prudentis provisoris permittere majus malum ex intentione minoris boni, quod sub omni ratione sit minus, secùs tamen si illud minus bonum ut volitum à provisore induat rationem majoris boni. In casu ergo, esto peccatum in ratione malitiæ, & offensæ sit majus malum, quàm sit bonum humilitas, & beatitudo hominis se-

cundùm se, secùm tamen ut hæc sunt volita à Deo; quia ea vult, quatenus ad bonum Universi conducunt. Bonum autem universi, quod est bonum divinum, majus est, ac superexcedens gravitatem offensę. Et hâc eâdem ratione etiam in naturalibus intenditur destructio nobilioris formę, ut alia imperfectior inducatur, bono Universi ita exigente. Bonum verò quod in Universo consurgit, est ostensio misericordię divinę erigentis Electum suum à lapsu.

XXIII. Quęres, an peccatum permitti possit à Deo ex pręintenta pœnitentiâ?

Videtur quod non. Quia intentio pœnitentię necessariò supponit peccatum pręvisum ut futurum; cùm enim essentialiter sit destructiva peccati, non potest amari, nisi suppositâ pręvisione peccati: sicut quia Redemptio est à peccato, non potuit Deus velle redemtionem, nisi suppositâ pręvisione peccati. Si autem peccati permissio supponitur pręvisa ante voluntatem pœnitentię; ergo non potest eligi permissio peccati ex amore pœnitentię, & ut medium ad illam, quia media non possunt pręvideri futura ante volitionem finis.

Rursus. Innocentia est majus bonum, quàm pœnitentia; ergo Deus non potuit permittere peccatum ob pœnitentiam, si ob illam permissionem deperditur majus bonum.

XXIV. Attamen sententiam affirmativam probabiliorem existimo, supponendo, pœnitentiam posse tripliciter considerari. Primò. Ut virtus est per se destructiva peccati. Secundò. Ut est virtus manifestativa omnipotentiæ Dei, quæ parcendo, & miserando maximè manifestatur. Tertiò. Ut est utilis ad uberiorem gratiæ consecutionem, & finalem perseverantiam. Licèt ergo pœnitentia si intendatur præcisè, ut destructiva peccati, debeat supponere peccatum prævisum, quia sic solum amatur, ut bonum occasionatum ex illo, secùs tamen si intendatur secundùm aliquam ex aliis duabus considerationibus. Cùm ergo Deus velit pœnitentiam electorum prout est manifestativa suæ Omnipotentiæ, & utilis ad uberiorem gratiam, & perseverantiam ipsorum, ideo non est necesse, ut supponat ex parte Dei peccatum prævisum; quia licèt specificativè sumta sit occasionata ex peccato, reduplicativè tamen ut volita à Deo prædestinatis non explicat hoc munus. Et hinc patet disparitas ad exemplum de Redemtione: Deus enim voluit Redemtionem reduplicativè, ut satisfactivam pro peccato, & ideò debuit supponere prævisionem peccati.

XXV. Ad id quod additur respondeo cum D. Thoma 1. part. qu. 20. art. 4. ad 4. *Quod pœnitentes, & innocentes se habent, sicut excedentia, & excessa. Nam sive sint innocentes, sive pœnitentes, illi sunt meliores, & magis dilecti, qui plus habent de gratiâ; cæteris tamen paribus innocentia dignior est, & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente, quàm de innocente, quia plerumque pœnitentes cautiores, humiliores, & ferventiores resurgunt. Undè Gregorius dicit (homil. 34. in Evangel.)* Quod Dux in pręlio eum militem plus diligit, qui post fugam conversus fortiter hostem premit, quàm qui nunquam fugit, nec unquam fortiter fecit.

Vel aliâ ratione; quià æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quàm innocenti, qui non meruit: sicut centum marcha, majus donum est, si dentur pauperi, quàm si dentur Regi. Hęc D. Thomas.

QUÆSTIO IV.

De Reprobatione.

Reprobatio Prędestinationi opponitur. Quia verò oppositorum eadem ratio est, ac disciplina, ideò sicut Prędestinatio essentialiter sumta nominat actum intellectus includentem actum Divinę Voluntatis, quo vult aliquos ad gloriam admittere, eisque media pręparare; ita Reprobatio essentialiter in actu intellectus collocari debet, supponente tamen actum voluntatis, quo vult Deus aliquos à gloriâ rejicere modo inferiùs explicando. De hâc ergo pro complemento hujus Tractatus in pręsenti agemus: quęrentes, an sit, quid sit, causas ejus, & demum effectus.

DU-

DUBIUM I.

An sit Reprobatio, & quid sit?

§. I.

Deus aliquos reprobat.

I. VEritatem hanc docent Scripturę. *Roman.* enim *cap.* 2. *v.* 6. de Deo loquens Paulus: *Qui reddet* (inquit) *unicuique secundùm opera ejus. Iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quarunt, vitam aternam. Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.* Et *cap.* 9. *v.* 22. & 23. ait: *Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multâ patientiâ vasa ira apta in interitum, ut ostenderet divitias gloria sua in vasa misericordia, quæ preparavit in gloriam.* Quod aliis multis in locis testatur Paulus.

II. Aliquos à Deo reprobari ostendit D. Thom. hâc *qu.* 23. *art.* 3. ità discurrens. Deus est supremus, & universalis Provisor: ad universalem autem Provisorem pertinet aliquem defectum in rebus à se provisis, & sibi subjectis permittere, & non omnes suum assequi finem, ut videre est in his, quę naturaliter contingunt: sic enim exigit universitas creaturarum, ut ex illis aliquę bonę sint, & dignę prœmio; alię pravę, & dignę supplicio, dicente Paulo 2. ad Timoth. 2. v. 20. *In magnâ autem domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quadam quidem in honorem, quadam autem in contumeliam.* Super quę idem D. Thomas *lect.* 3. *In domo* (inquit) *una, est una fenestra alterâ pulchrior. Si quis ergo quarat, quare non tota domus est fenestra? Ratio est, quia tota domus esset imperfecta. Similiter dicit Apostolus* 1. *Cor.* 12. Si totum corpus esset oculus, ubi auditus? *Sic ergo dicit Apostolus in effectu gratia, quia oportuit, quod Deus manifestaret justitiam, & misericordiam. Si enim omnes salvaret, esset solùm ejus misericordia. Si omnes damnaret esset solùm justitia.* Et ideò volens Deus manifestare iram, *idest justitiam, &c.*

III. Altera hinc oritur ratio, quam idem S. Doctor tradit *in* 1. *ad Annibald. dist.* 40. *qu. un. art.* 3. his verbis: *Ordinavit ergo divina providentia ab aterno humanam naturam ad beatitudinis consequutionem per liberum arbitrium. Quod quia deficere potest per seipsum, à solo autem Deo indeficientiam habet, ideò ab aterno proposuit, quòd quosdam permitteret deficere, quibusdam verò auxilia apponeret, ne deficerent, ut in utrisque manifestaretur virtus gratia, & defectus natura.* Ex quibus concludit: *Sic ergo ab aterno fuit propositum Dei & respectu culpa permittenda, & respectu pœna infligenda, & hac dicitur reprobatio.* Ergo sicut ad manifestandam virtutem gratiæ oportebat aliquos prædestinari; ità ad ostendendam defectibilitatem liberi arbitrii creati, conveniens fuit aliquos reprobari.

IV. Sed dices primò. Deus habet providentiam naturalem supra Angelos, & tamen non tenetur in eis aliquem defectum in esse permittere, cum Angeli non deficiant in suo esse; ergo ratio allata non evincit.

Respondeo, negando conseq. Ad providentiam enim pertinet quidem permittere aliquem defectum in rebus provisis, sed in eo, in quo sunt defectibiles. Angeli autem secundùm suam naturam sunt indefectibiles in esse; & ideò non tenetur Provisor permittere, ut aliquis eorum in esse deficiat. At homines, habent liberum arbitrium suaptè naturâ moraliter defectibile, & circa finem, & circa media; & propterea Deus ut Universalis Provisor tenetur in aliquibus talem defectum permittere, & circa media eis denegando gratiam, & permittendo ut peccent; & circa finem disponendo, ut aliqui à suo fine deficiant. Imò retorquetur instantia. Quia enim Angeli esto indefectibiles in esse naturali, defectibiles tamen sunt in operando moraliter circa finem supernaturalem, ideo permisit Deus, ut aliqui Angelorum peccando deficerent, & sic à suo fine supernaturali deciderent.

V. Dices secundò. De Deo Sap. 11. v. 25. dicitur: *Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti*; ergo Deus nullum hominem, quem creavit odit; ergo nullum reprobat.

Respondet D. Thom. hâc qu. 23. art. 3. ad 1. *quod Deus omnes homines diligit, & etiam omnes creaturas, in quantùm omnibus vult aliquod bonum; non tamen quodcumque bonum vult omnibus. In quantùm igitur quibusdam non vult hoc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.*

VI. Replicabis. Ex Apost. 1. ad Timotheum 2. v. 4. *Deus omnes homines vult salvos fieri*. Et 2. Petri 3. v. 9. *Nolens aliquos perire sed omnes ad pœnitentiam reverti*; ergo omnibus vult hoc bonum, quod est vita æterna.

Secundò. Nullus prudens excludit à consecutione finis id, quod producit ob consecutionem dicti finis; sed Deus produxit omnes homines ob vitam æternam consequendam; ergo &c.

Respondeo, ad primam replicam superiùs in Tractatu de Voluntate Dei fusè dictum esse, Deum velle omnes homines salvos fieri, & nolle aliquos perire voluntate generali, & antecedente, quâ omnibus dat auxilia sufficientia, quibus, si non obstent, possint bene uti, & salvari. Non tamen omnes velle salvos fieri, & neminem perire voluntate efficaci & consequente, aliàs omnes de facto salvarentur.

Ad secundam replicam dico, non esse contra munus sapientis, & prudentis Provisoris, qui speciem aliquam producit ob aliquem finem, quòd aliquos à consecutione finis excludat, quando natura tendit defectibiliter ad illum.

VII. Dices tertiò. Deus non est causa perditionis hominum juxta illud Oseæ 13. v. 9. *perditio tua, Israel: tantummodo in me auxilium tuum*; ergo Deus neminem reprobat; aliàs sicut dum aliquos prædestinat, dicitur esse causa salutis eorum, sic si alios reprobaret, diceretur causa perditionis illorum.

Respondeo, negando absolutè consequ. Nam Deus prædestinans, causat non solùm gloriam, quæ habebitur in futuro, sed etiam media, quæ prædestinato conferuntur in præsenti, & quibus ad salutem pervenit, nempe merita; & ideò dicit Oseas: *ex me auxilium tuum*. At Deus reprobans, non causat media, quibus tendit homo ad perditionem, sed solùm ea permittit. Peccata enim sunt, non à Deo, sed à libera voluntate humana se subtrahente à Divinâ causalitate: unde homo est causa suæ perditionis, & ideò dicit Propheta: *perditio tua*. Est quidem Deus causa pœnæ, quam homines per peccata meruerunt in futura vita, non tamen culpæ, quâ meruerunt talem pœnam. Vide S. Thom. hâc qu. 23. art. 3. ad 2.

VIII. Instabis. Nulli debet imputari, quod vitare non potest: sed si Deus hominem reprobat, non potest iste vitare culpam, quâ pereat, quia non potest gratiam adipisci, quâ non peccet; ergo &c.

Respondetur ex D. Thom. laudato loco ad tertium: *Quod reprobatio Dei non subtrahit aliquid de potentiâ reprobati. Unde cum dicitur, quòd reprobatus non potest gratiam adipisci, non est hoc intelligendum secundùm impossibilitatem absolutam, sed secundùm impossibilitatem conditionatam, sicut supra dictum est* (qu. 19. art. 3.) *quod prædestinatum necesse est salvari necessitate conditionatâ, quæ non tollit libertatem arbitrii. Unde licèt aliquis non possit gratiam adipisci, qui reprobatur à Deo; tamen, quòd in hoc peccatum, vel illud labatur, ex ejus libero arbitrio contingit. Unde & meritò sibi imputatur in culpam.*

IX. Dices quartò. Si in Deo daretur Reprobatio aliquorum, existeret in eo liber Mortis; sicut quia datur in eo prædestinatio, datur in eo liber Vitæ: at hoc est contra D. Thom. 1. p. qu. 24. art. 1. ad 3. ergo &c.

Confirmatur. Positâ in Deo reprobatione, poni debet, Deum prædestinare ad malum: hoc autem damnatum fuit à Conc. Arausic. 2. Can. 25. & à Trident. sess. 6. Can. 17. ergo &c.

Respondeo, negando maj. ex eodem D. Thom. citato: *Quod non est consuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos, qui eliguntur. Unde reprobationi non respondet liber Mortis, sicut prædestinationi liber Vitæ*; Quòd verò consuetum sit conscri-

scribere eos, qui ad aliquid eliguntur, probat D. Thom. ibi in corpore exemplo militum, & consiliariorum, qui olim dicebantur Patres Conscripti.

Ad confirmationem dico, positâ reprobatione sequi solùm, Deum prædestinare ad malum pœnæ, non tamen ad malum culpæ, ut ajebant Prædestinatiani, & post eos Calvinus. Et hoc damnant Arausicani, & Tridentini Patres.

§. II.

Quid sit reprobatio.

X. Reprobatio dividitur in negativam, & positivam. Negativa, secundùm aliquos, est mera non electio ad gloriam. Secundùm alios verò est actus positivus, quo Deus aliquos, non solùm non eligit, sed actu positivo excludit à Gloriâ. Positiva autem est actus, quo aliquibus præparatur pœna, tùm damni, tùm sensus.

XI. Reprobationem negativam negant multi, & ii præsertim, qui volunt Deum non prædestinare, nisi ex prævisis meritis; ex quo consequens est, nec nisi prævisis demeritis reprobare; addentes, Reprobationem negativam præscindentem à demeritis prævisis, Patribus, & Theologis antiquis fuisse ignotam; & insuper quòd, eâ positâ, sequatur, non electos nullâ viâ posse salvari, & proinde necessariò damnari.

Sed immeritò. Reprobationem enim negativam indicavit sæpè S. Augustinus, dum ait, aliquos in massâ perditionis relinqui, alios ab eâ erui, alios liberari, alios non; & ad Dei beneplacitum unicè referendum esse: ut *lib. 1. contra duas Epist. Pelagian. cap. 7. lib. de prædest. SS. cap. 9.* & alibi. Post ipsum S. Thomas *hâc qu. 23. art. 3. ad 1.* ubi ait: *In quantùm Deus quibusdam non vult hoc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.* Hâc autem positâ sequitur solùm, eos, qui non liberantur, necessario damnandos necessitate conditionatâ, non absolutâ, ut nuper cum D. Thom. dicebamus.

An verò reprobatio negativa nullum ex parte Dei actum importet, sed puram omissionem electionis ad Gloriam; an potius actum positivum dicat, quo Deus voluerit eos excludere à Gloria, utrumque probabile judico. Nos tamen, qui superius diximus, voluntatem Dei non potuisse circa aliquid manere suspensam, cogimur reprobationem negativam in aliquo actu positivo collocare nempe in actu, quo Deus noluit aliquos à communi massa perditionis liberare, seu voluit eos in eâ relinquere.

Patet etiam, eandem reprobationem negativam à positivâ differre; quòd ista duplicem terminum positivum includat, nempe *à quo*, idest Regnum Cœlorum, à quo Reprobus excluditur, & *ad quem*, nempe pœnam, tum damni, tum sensus, quæ Reprobo præparatur. Illa verò è contra dicit solùm terminum *à quo*, nempe Regnum Cœlorum, à quo Reprobi excluduntur, aut massam perditionis, à quâ Deus non vult eos liberare, præscindendo à termino *ad quem* destinandi sunt. Colligitur hoc ex D. Thom. in 1. ad Annibald. dist. 41. qu. un. art. 3. ubi hæc habet: *Voluntati divinæ de salute hominum duplex voluntas opponi videtur, scilicet voluntas de contradictorio, secundùm quòd vult aliquem non salvare: & voluntas de contrario, secundùm quod vult damnari aliquem. Prima quidem voluntas non requirit aliquam rationem ex parte voliti, cùm salus gloriæ non sit debitum humanæ naturæ. Non enim requiritur ratio, quare non dem alicui, cui dare non debeo.*

DUBIUM II.

An Deus Reprobet ante, vel post prævisionem demeritorum.

§. I.

Error Calvini rejicitur.

I. Joannes Calvinus inter alios suæ Sectæ errores docuit primò. Unicam, & adæquatam, tùm negativæ, tùm positivæ reprobationis causam, esse solam Dei voluntatem. Censuit enim, Deum independenter à prævisione cujuslibet peccati, sive originalis, sive actualis quosdam Homines, & quosdam Angelos

los ab æterno exclusisse à Regno Cœlesti, illisque præparasse pœnam, tùm damni, tùm sensus. Docuit secundò. Nec Angelos, nec Homines reprobos fuisse creatos ad Cœlestem beatitudinem, sed ad æternam damnationem. Docuit tertio. Deum, ut latum à se decretum exequatur, imponere eis necessitatem, ut peccent; imò eos positivè, ut peccent impellere. Totum hoc apparet ex iis, quæ habet tùm in 3. *Instit. cap.* 23. §. 6. ubi asserit, quòd Deus *consilio, nutuque suo ita ordinat, ut inter homines nascantur ab utero certæ morti devoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent*. Tum *cap.* 22. §. 6. ubi apertè negat, Deum ex otiosâ speculâ speculari merita, vel demerita. Tùm in *cap.* 9. *ad Rom.* ubi postquam dixit, Deum *pro arbitrio suo quem visum illi fuerit misericordiâ dignari, in quemcumque libuerit judicii severitatem stringere. Indurandi verbum, quum Deo in Scripturis tribuitur, non solùm permissionem, sed divinæ quoque iræ actionem significare. Quod Satan ipse, qui intus efficaciter agit, ita est ejus minister, ut nonnisi ejus imperio agat*. Concludit: *Corruit ergo frivolum. illud effugium, quod. de præscientiâ Scholastici habent. Neque enim prævideri ruinam impiorum à Domino Paulus tradit, sed ejus consilio, & voluntate ordinari: quemadmodum & Salomon docet, non modò præcognitum fuisse impiorum interitum, sed impios ipsos fuisse destinatò creatos ut perirent* (Proverb. 16. v. 4.) Idem docuerat in *cap.* 1. ejusdem *epist. ad Rom.* dicens: *de modo, quo Deus hominem in vitium tradit.... Certum quidem est, non sinendo tantùm, & connivendo illum permittere homines prolabi, sed justo judicio sic ordinare, ut tum à propriâ concupiscentiâ, tum à Diabolo in ejusmodi rabiem agantur, & ferantur*. Hæc Calvinus.

II. Verùm nedùm falsa, sed impia est hæc doctrina. Primò. Quia evertit ordinem divinæ rectitudinis, & justitiæ, quæ petit, ne pœna præcedat culpam, ne pœnæ præparatio antecedat prævisionem culpæ; & ne creatura destinetur ad pœnam, antequam prævideatur alicujus criminis conscia. Secundò. Quia de Deo facit crudelem tyrannum, dum ponit, Deum, ut exequatur suum decretum de homine perdendo, eum creasse ad exitium, imponendo illi necessitatem peccandi; eumque non permissivo tantum, sed positivo, & absoluto decreto ordinare in reprobis peccatum, eos ad peccandum impellere; & hoc modo Deum summè sanctum fieri auctorem peccati: quod olim Ecclesia execrata fuit in Marcionitis, Manichæis, Priscillianistis, qui ipsum ausi fuerant effutire: quodque Arausicana Secunda Synodus Can. 25. his verbis proscripsit: *Aliquos verò ad malum divinâ potestate prædestinatos esse non solùm non credimus: sed si qui sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus*. Quod etiam abominata est Tridentina Synodus sess. 6. can. 17. *Si quis.... dixerit, reliquos omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divinâ potestate prædestinatos ad malum, anathema sit*. Tertiò. Tandem divinæ misericordiæ injuriosa, quæ omnes ad pœnitentiam expectat, quæ nullum perire vult; imò omnes salvos fieri, ut superiùs ostendimus. Injuriosa etiam Christo, qui pro omnibus mortuus est, qui se dedit redemtionem pro omnibus, ut fusè *Tract. de Voluntate* probavimus.

III. Dices tamen primò. D. Petrus *act.* 2. *v.* 23. de Christo: *Hunc* (inquit) *definito Dei consilio, & præscientiâ Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis*; Ergo Deus definito consilio Judæos reprobos impulit ad Deicidium. Rursùs: Deus dicitur excæcare Joann. 12. v. 39. & 40. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias, Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos*. Item: Exodi cap. 7. v. 3. de Pharaone dicit Deus: *Sed ego indurabo cor ejus... & non audiet vos*. Quid autem est excæcare mentem, quid indurare cor, nisi statuto consilio prædestinare ad malum?

IV. Respondetur ad primum, exponendo Petri dictum, *Definito Dei consilio* de Redemtione, concedo. De Deicidio, nego. Vox autem illa *traditum*, non refertur ad Judæos, seu *iniquos*; itaut sensus sit, iniquos definito Dei consilio Christum interemisse, sed refertur ad Deum Pa-

Patrem, qui *definito consilio* tradidit Filium suum pro humani generis Redemtione, quamvis permiserit iniquitatem Judæorum, ut latum ab æterno de Filii morte decretum exequeretur. *Eadem actio* (inquit D. Thom. 3. par. qu. 47. art. 3. ad 3.) *diversimodè judicatur in bono, vel in malo, secundùm quod ex diversâ radice procedit. Pater enim tradidit Christum, & ipse semetipsum ex charitate, & ideò laudantur. Judas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Judæi autem ex invidiâ, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæsarem: & ideò ipsi vituperantur.*

V. Ad secundum, dist. ant. Dicitur excæcare, obdurare, infundendo malitiam, vel impellendo ad peccatum, nego ant. Subtrahendo, & non largiendo gratiam, conc. ant. Deus reprobos excæcat, indurat, non infundendo, aut causando malitiam, vel illos ad peccandum positivè impellendo; sed excæcatio, & induratio in hoc posita est: Primò. Quòd Deus non velit reproborum misereri, *ut obduratio Dei sit nolle misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid, quo sit homo deterior; sed tantùm quo sit melior non erogetur*. Ita S. August. *lib. 1. de div. quæst. ad Simplician. qu.* 2. Secundò. Quòd eos deserat: ita idem S. Doct. tract. 53. in Joann. *Sic enim excæcat, sic obdurat Deus, deserendo, & non adjuvando, quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest*. Quia excæcationem, & obdurationem eorum pravas voluntates meruisse ibidem docet. De his autem, qui sic suâ culpâ deserti non adjuvantur, dicitur, quòd non possunt credere, sed potentiâ tantum futuritionis, non possibilitatis, ut superiùs *Tract. de Volunt.* ostensum est.

VI. Sed instabis. S. Augustinus *lib. de gratiâ, & lib. arb. cap.* 20. apertè dicit: Malorum hominum voluntates à Deo ad malum inclinari, & demonstrat exemplo Pharaonis: *Sicut est* (inquit) *induratio Pharaonis, cuius & causa dicitur, ad ostendendam in illo virtutem Dei*. Quare dixerat ante, quòd *Scriptura divina, si diligenter inspiciatur, ostendit, non solùm bonas hominum voluntates, quas ipse facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit vitam: verùm etiam illas, quæ conservant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas quò voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas &c.*

VII. Respondeo, D. Augustinum non velle, Deum malas hominum voluntates inclinare ad malum, sed suâ potestate uti malo, quòd in ipsis permittit; vel ad eorum pœnam, *nam* (inquit) *invenimus aliqua peccata etiam pœnas esse aliorum peccatorum*, ut constat in Pharaone; vel etiam in beneficium aliorum: unde post multa, ait: *Ecce quo modo probatur, Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem atque adjumentum bonorum. Sic usus est Judâ tradente Christum: sic usus est Judæis crucifigentibus Christum. Et quanta inde bona præstitit Populis credituris? Qui & ipso Diabolo utitur pessimo, sed optimè, ad exercendam, & probandam fidem, ac pietatem bonorum &c.* Quare Deus non inclinat ad malum, sed voluntate malâ utitur ad bonum.

VIII. Dices secundò. Reprobi necessariò damnantur: si enim possent salvari, latum de eorum reprobatione decretum frustrari posset suo effectu.

Si respondeas ex sæpè dictis, quòd reprobatus necessariò quidem damnabitur necessitate consequentiæ, cum infallibilis sit hæc consequentia: Judas ab æterno reprobatus est; ergo damnabitur. Non tamen necessitate consequentis, quia verum non est dicere: Judas ab æterno reprobatus est; ergo necessariò damnabitur; damnabitur enim liberè, quia nempè liberè peccando volet damnari: poterit enim converti ad Deum, poterit stare in justitiâ, quamvis, aut de facto non sit convertendus, aut non perseveraturus usque in finem, si convertatur: quod benè salvat decretum Dei de ejus reprobatione non esse frustrandum suo effectu, & hominem adhuc non necessariò, sed liberè damnari.

IX. Replicabis. Ille necessario damnatur, pro cujus salute non possem orare, si latum de ejus reprobatione decretum mihi, Deo revelante, fieret notum: atqui revera non liceret mihi orare pro salute alicujus reprobi, si mihi revelatum esset

esset decretum de ejus reprobatione; ergo &c. Maj. patet. Ideò enim in illo casu non liceret orare pro salute illius reprobi, quia certò scirem, eum non posse salvari. Min. vero est August. qui lib. 21. de civit. Dei cap. 24. sic ait; *Si de aliquibus ita certa esset* (Ecclesia) *ut qui sint illi, etiam nosset, qui licèt adhuc in hâc vitâ sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum Diabolo; tàm pro eis non oraret, quàm nec pro ipso. Sed quia de nullo certa est, orat pro omnibus &c.*

X. Respondeo tamen, neg. maj. ad prob. nego iterum ant. non enim in illo casu non liceret mihi orare prò salute illius reprobi, quòd ille non posset absolutè consequi salutem; sed quod illâ revelatione tolleretur à me spes obtinendi à Deo pro illo media efficacia ad salutem, nempè, aut actualem ejus conversionem, aut finalem perseverantiam. Objectum enim spei (ut in Tract. de Spe) est bonum futurum, non merè possibile.

Addo, quòd licita in eo casu non esset oratio, quia qui tunc pro illo oratione particulari oraret, videretur, Deum velle facere mendacem. Nam Deus diceret: Petrus actu damnabitur; orans vero pro ejus salute Deo diceret: fac ne Petrus actu damnetur: hoc est, falsum redde, quòd à te revelatum est.

§. II.

Recensentur Opiniones.

XI. Ejecto Calvini errore, referendæ supersunt, quæ inter Catholicos circumferuntur opiniones. Estius, ac Sylvius damnant quidem Calvinum ponentem, reprobationem positivam antecedere prævisa demerita: sed contendunt, reprobationem negativam, tùm in Angelis, tùm in Hominibus antecedere omnem demeritorum prævisionem. Huic sententiæ adstipulantur plures ex Thomistis distinguentes inter reprobationem negativam, quæ est exclusio à Gloriâ, ut à beneficio indebito, & reprobationem positivam, quam dicunt esse voluntatem infligendi pœnam, & damni, & etiam sensus. Hanc secundam ponunt dependenter à prævisis demeritis. Primam dicunt factam antecedenter ad omnem demeritorum prævisionem. Cui opinioni favere videtur D. Thomas supra relatus *in 1. ad Annib. dist. 41. qu. un. art. 3. & qu. 6. de verit. art. 2. ad 9.* ubi ostendit discretionem Reproborum ab Electis esse rationabilem; nam *per hoc ipsum, quod est non habere debitum ad hoc, quod eis gratia conferatur, rationabiliter possum velle denegare, aliquid alicui, quod sibi non debetur.*

XII. Ludovici verò Molinæ Sectatores, omnesque qui contendunt, electionem ad Gloriam non esse factam, nisi post merita prævisa, consequenter etiam dicunt, reprobationem sive negativam, sive positivam factam esse dependenter à prævisione demeritorum. Concipiunt enim, Deum in reprobando, tum aliquos ex Angelis, tum ex hominibus hunc ordinem servasse. Primò Deus (inquiunt) Angelos, & homines decrevit in statu gratiæ condere cum ordinatione ad Regnum Cœleste. Secundo statuit utrisque conferre gratiam actualem, cujus usus penderet ab eorum liberâ acceptatione. Tertiò. Prævidit, Angelos apostatas eâ gratiâ benè usuros non esse, & proinde casuros. Quarto. In pœnam hujus lapsus statuit eos excludere à Regno Cœlesti, & detrudere ad tartara cruciandos.

Circa homines verò dicunt, Deum post hominem conditum in justitiâ originali, & gratiâ illius status, prævidisse ejus lapsum: quo præviso statuisse illi & ejus posteris dare Redemtorem, & ex ejus meritis auxilium versatile, sufficiens tamen ad recuperandum amissæ justitiæ statum, & perseverandum usque in finem. Cùmque prævidisset, ab aliquibus tale auxilium non acceptandum, hos eâdem ratione, quâ Angelos Apostatas, à Regno Cœlesti exclusisse, illisque in pœnam peccatorum, in quibus prævisi sunt morituri, præparasse perpetuam tùm damni, tùm sensus pœnam. Porro quænam ex duabus recensitis opinionibus nobis magis arrideat, in sequentibus exponemus.

§. III.

§. III.

Resolutio de Reprobatione positivâ.

XIII. Dico primo. Reprobatio positiva, pro ut est statutum Dei infligendi pœnam æternam, tùm damni, tùm sensus reprobo, supponit prævisionem demeritorum. Ita omnes Catholici contra Calvinum supra rejectum; alioquin fieret Deus nimis crudelis, si vellet homines ad pœnam destinatos, absque prævia eorum demeritorum prævisione; fieretque insuper causa positiva influens, & volens, eorum peccata; quod esto Calvinus non renuat, nos tamen horremus vel cogitare.

Ratio insuper est; quia voluntas puniendi supponit culpam, ut motivum: est enim voluntas exercendi justitiam punitivam, quæ supponere debet debitum puniendi, hoc autem fundatur in culpâ, ideòque debet culpam supponere. Cùm ergo reprobatio positiva sit voluntas infligendi pœnam, est voluntas exercendi justitiam punitivam, & consequenter debet supponere culpam.

XIV. Hinc patet differentia inter damnationem, & Gloriam; cur Gloria, esto danda ut præmium, intendatur ante merita prævisa; damnatio autem quatenus infligenda ut pœna, non possit intendi nisi ex prævisis demeritis. Nam primò. Gloria est maximum beneficium, ideòque eis non fit injuria, etsi præparetur ante prævisa merita: at pœna reprobo est maximum malum, quod sine injuriâ nequit præparari absque demerito. Secundò. Gloria est per se bona, & per se à Deo volibilis: at pœna est bonum occasionatum ex malo, nempe ex culpâ, ideòque non est volibilis, nisi ob culpam. Tertio. Deus qui dat Gloriam, dat etiam merita; imò ex volitione dandi Gloriam oritur volitio meritorum: At Deus qui dat pœnam, non dat culpam, cui debetur pœna; unde voluntas pœnæ debet supponere prævisam culpam ab homine ponendam.

XV. Colligitur hæc veritas ex Concilio Arausicano Secundo cap. 13. ubi dicitur: *Fidenter fatemur prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem. In electione tamen salvandorum misericordiam Dei praecedere meritum bonum: in damnatione verò periturorum meritum malum praecedere justum judicium Dei.* Quod dixerat S. August. lib. 3. contra Julian. cap. 18. *Bonus est Deus, justus est Deus. Potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est. Non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia justus est.* Unde D. Thom. in cap. 9. *ad Roman. lect.* 2. in fine assignans differentiam reprobationis à prædestinatione: *Prædestinatio* (inquit) *importat præparationem meritorum, quibus pervenitur ad Gloriam: sed reprobatio non importat præparationem peccatorum, quibus pervenitur ad pœnam. Et ideò præscientia meritorum non potest esse aliqua ratio prædestinationis, quia merita præscita cadunt sub prædestinatione: sed præscientia peccatorum potest esse aliqua ratio reprobationis ex parte pœnæ, quæ præparatur reprobatis; in quantùm scilicet Deus proponit, se puniturum malos propter peccata, quæ à seipsis habent, non à Deo. Justos autem proponit se præmiaturum propter merita, quæ à seipsis non habent. Osea* 13. Perditio tua ex te Israel, tantùm in me auxilium tuum. Hæc D. Thomas.

§. IV.

De Reprobatione negativâ.

XVI. De hâc major difficultas est, an habuerit pro motivo, si non culpam actualem, & personalem, saltem culpam originalem: & hanc non solùm in iis, qui moriuntur cum culpâ originali, quia sine baptismo; sed etiam in iis, qui per baptismum renati, & ab originali liberati, per peccata subsequentia damnantur; an verò reprobatio negativa fuerit pura denegatio Gloriæ, & exclusio à Regno, ut à beneficio indebito, ante quamcumque demeritorum prævisionem. Quâ in re divisos reperio Nostrates, ideòque officium potiùs Discipuli audiendo, quàm Magistri statuendo implere vellem. Attamen ut in re adeò asperâ aliquid dicam.

XVII. Suppono, peccatum originale;

sicut fuit sufficiens motivum, cur Deus totum genus humanum à Regno excluderet, ita fuisse motivum sufficiens, ut suppositâ misericordi aliquorum liberatione, & electione ad Gloriam per Christum, aliquos in massâ perditionis relinqueret, eosque à Cœlesti Regno excluderet. Probatur. Quia peccatum originale reddidit hominem peccatorem privatum gratiâ, odio dignum, & à Regno exclusum; ergo cum aliàs reprobatio hominum, utpote facta post electionem Christi Redemtoris, supposuerit peccatum originale jam prævisum, fuit sufficiens ratio, quâ Deus in pœnam illius aliquos homines à Gloriâ excluderet. Ex vi namque præfati peccati facti fuerant omnes homines debitores æternæ mortis. Quòd si non omnes voluit punire, sed aliquos misericordi dignatione liberare, gratia fuit Mediatoris; cum quo stat, quòd alios non liberare injustitia non sit: quia ex pluribus debitoribus potest creditor uni gratiosè condonare debitum, & ab alio ex justitiâ exigere integram debiti solutionem.

XVIII. Suppono etiam, motivum reprobandi parvulos, qui moriuntur sine baptismo, de facto fuisse solum peccatum originale. Labor est in resolvendo, an etiam in iis, qui damnantur non solum ob originale, sed etiam ob actualia, & personalia peccata, ratio, & radix, nedum sufficiens, sed actualis, efficax, & adæquata illos reprobandi, & excludendi à Gloriâ fuerit peccatum originale: & hoc tam in adultis, qui moriuntur, & damnantur sine baptismo, quàm in iis, qui post baptismum susceptum alia peccata patrarunt, & damnantur.

XIX. Noto tamen pro pleniori hujus intelligentiâ, quòd electio ad Gloriam, & exclusio à Gloriâ dupliciter considerari possunt. Vel absolutè, & in generali, quatenus aliqui ex hominibus sunt ad Gloriam electi, aliqui sunt ab eâ exclusi. Vel comparativè, & in particulari, quatenus comparando in particulari homines ad invicem, unus potius, quàm alius ad Gloriam eligitur, vel à Gloriâ excluditur. Hanc distinctionem accipimus à Divo Thoma in *cap. 6. Joan. lect. 5.* ubi exponens dictum Christi *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum,* ait. *Ex quo ergo Deus paratus est dare omnibus gratiam, & ad se trahere, non imputatur ei, si aliquis non accipiat; sed ei, qui non accipit. Quare autem non omnes adversos trahit, sed aliquos, licèt sint omnes æqualiter adversi, ratio quidem in generali potest adsignari: ut scilicet in iis, qui non trahuntur appareat, & refulgeat ordo divinæ justitiæ, in illis autem, qui trahuntur, immensitas divinæ misericordiæ. Quare autem in speciali trahat hunc, & illum non trahat, non est ratio aliqua, nisi beneplacitum voluntatis divinæ. Unde dicit August. Quem trahat, & quem non trahat; quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle judicare, si non vis errare.* Hàs à nostro Doctore Angelico acceptis, & suppositis.

XX. Dico primò. Ratio, quæ movit Deum ad aliquos absolutè excludendos à Gloriâ, seu reprobandos negativè fuit peccatum originale. Probatur ex Script. *Roman.* 9. ubi reprobatio exprimitur ab Apostolo nomine *Odii:* reprobi insuper vocantur *vasa iræ apta in interitum.* In reprobato autem, quid invenit, quod odisset Deus? Certè non naturam, hanc enim Deus ipse fecit: nam Sapientiæ 11. v. 25. de Deo dicitur: *nihil odisti eorum quæ fecisti.* Neque etiam propter naturam potuit reprobus esse vas, seu objectum iræ Dei. Remanet ergo, quod fuerit objectum odii, & iræ Dei propter peccatum, non quidem actuale, quia ab Apostolo describitur Esau reprobatus, antequam quidquam mali prævisus fuisset acturus; ergo propter peccatum originale, quo tota natura humana vitiata facta fuit objectum odii, & iræ Dei. Quare August. Epist. 194. aliàs 105. ad Sixtum cap. 6. *Si* (inquit) *Vasa sunt iræ, quæ perfecta sunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, sibi hoc imputent, quia ex eâ massâ facta sunt, quam propter unius peccatum, in quâ omnes peccaverunt, meritò, justeque damnavit. Si autem vasa sunt misericordiæ, quibus ex eâdem massâ facti supplicium debitum reddere noluit, non se inflent, sed ipsum glorificent, qui eis misericordiam non debitam præstitit.* Et cap. 8. *Quid enim* (ait) *diligebat in Jacob antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et quid ode-*

oderat in Esau antequam natus fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret justitiam, quam nullam ille fecerat: neque in isto odisset naturam, quam bonam ipse fecerat.

XXI. Hoc idem confirmat S. Doctor. *lib. 2. contra duas Epist. Pelagianorum ad Bonifacium Romanæ Ecclesiæ Episcopum cap. 7.* dicens: *Ubi autem dicitur; ergo cui vult miseretur, & quem vult obdurat; qui facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam: bonum quidem immeritò, & gratis datur, quia ex eâdem massâ est, cui non datur; malum verò merito, & debitum redditur, quia in massâ perditionis malum malo non malè redditur, & ei cui redditur, malum est, quia supplicium ejus est; ei verò à quo redditur, bonum est, quia rectè factum ejus est. Nec ulla est acceptio personarum in duobus debitoribus æqualiter reis, si alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur.* Et adducto exemplo duorum parvulorum, quorum unus baptizatur antequam moriatur, alter non: *Quid* (inquit) *restat quantùm ad baptizatum adtinet, nisi gratia Dei, quæ vasis factis in honorem gratis datur; quantùm autem ad non baptizatum, ira Dei, quæ vasis factis in contumeliam pro ipsius massæ meritis redditur?* Inde ad Pelagianos conversus: *vos* (inquit) *videritis, qui non vultis esse originale delictum.* Videndus est S. Doctor *lib. de corrept. & gratiâ cap. 7. de dono persever. cap.* 8. nimis enim in longum iremus, si omnes Augustini textus in materiâ, in quâ perpetuus est, huc adducere vellemus.

XXII. S. Augustino subscribit Sanctus Thomas, tum in *cap. 9. ad Rom. lect.* 3. dicens: *Si aliquis duobus aquè ipsum offendentibus uni dimittat offensam, & non alteri, est misericors uni, & justus ad alterum, neutri verò iniquus. Cum enim omnes homines propter peccatum primi parentis damnationis nascantur obnoxii, quos Deus per suam gratiam liberat, solâ misericordiâ liberat: & sic quibusdam est misericors, quos liberat, quibusdam autem justus, quos non liberat, neutris autem iniquus.*

Tùm 1. *part. qu.* 23. *art.* 5. *ad* 3. ubi docet, manifestationem duplicis attributi misericordiæ, & justitiæ esse causam, cur licèt omnes homines sint æquales, & secundùm naturam, & secundùm peccatum originale (ut in argumento opponebatur) unum tamen Deus prædestinet, alterum reprobet, dicens: *Voluit igitur Deus in hominibus quantùm ad aliquos, quos prædestinat, suam repræsentare bonitatem per modum misericordiæ, parcendo, & quantùm ad aliquos, quos reprobat, per modum justitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare Deus quosdam eligit, & quosdam reprobat. Et hanc causam assignat Apostolus ad Rom. 9. dicens:* Volens Deus ostendere iram, *idest vindictam justitiæ;* & notam facere potentiam suam, sustinuit, *idest permisit* in multâ patientiâ vasa iræ apta in interitum... & 2. *Timoth.* 2. In magnâ domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea; sed etiam lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam in contumeliam. Hæc D. Thomas.

XXIII. Ex quibus sic discurro. Prædestinatio ad Gloriam facta est per modum misericordiæ parcendo; rejectio verò à Gloriâ, quæ est reprobatio negativa, facta est per modum iustitiæ puniendo, &, ut ait Apostolus, iram, & vindictam manifestando: sed in eo instanti, & signo, quo facta est prædestinatio, & reprobatio, seu discretio electorum à reprobis, nihil erat, ob quod Deus posset parcere, vel punire, nisi originale peccatum: Cùm enim in eodem signo, quo facta est prædestinatio aliquorum, facta fuerit reprobatio aliorum, prædestinatio autem facta sit ante merita, vel demerita personalia prævisa, & si parcendo facta est, hoc esse non potuit nisi peccatum originale condonando: ita reprobatio ante peccata personalia facta fuit, & si puniendo facta est, hoc esse non potuit, nisi puniendo peccatum originale.

XXIV. Dico secundò. Reprobatio in particulari, seu comparativa, nempè unius præ alio, non habuit aliam causam, quàm divinum beneplacitum. Ita S. Thomas loco supra citato ex *cap. 6. Joann. lect.* 5. ubi postquam dixit posse quidem assignari rationem, cur aliquos Deus reprobet, non autem cur reprobet hos præ illis, subiungit exemplum artificis, dicens: *Nam assignari potest ratio, quare*

 ponit

ponit aliquos lapides inferiùs, & aliquos superiùs, & aliquos ex lateribus, ex dispositione domus, cujus complementum hoc exigit. Sed quare hos lapides hic ponat, & hos ibi, dependet à suâ simplici voluntate. Et inde est, quod prima ratio dispositionis refertur ad voluntatem artificis. Et rursus 1. *part. qu.* 23. *art.* 5. *ad* 3. post verba superiùs laudata prosequitur: *Sed quare hos elegit in Gloriam, & illos reprobavit, non habet rationem, nisi divinam voluntatem, unde Augustinus dicit super Joannem (tract. 26.)* Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle judicare, si non vis errare. *Sicut etiam in rebus naturalibus potest assignari ratio, cùm prima materia tota sit in se uniformis, quare una pars ejus est sub forma ignis & alia sub forma terræ à Deo in principio condita, ut sic sit diversitas specierum in rebus naturalibus. Sed quare hæc pars materiæ est sub istâ formâ, & illa sub aliâ, dependet ex simplici divinâ voluntate; sicut ex simplici voluntate artificis dependet, quòd ille lapis est in istâ parte parietis, & ille in aliâ, quamvis ratio artis habeat, quòd aliqui sint in hâc, & aliqui sint in illâ. Neque tamen propter hoc est iniquitas apud Deum, si inæqualia non inæqualibus præparat. Hoc enim esset contra justitiæ rationem, si prædestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratiâ. In his enim, quæ ex gratiâ dantur, potest aliquis pro libito suo dare cui vult plus; vel minus, dummodò nulli subtrahat debitum, absque præjudicio justitiæ. Et hoc est, quod dicit Pater familias Matth. 20. Tolle, quod tuum est, & vade, an non licet mihi quod volo facere?* Quibus S. Magistri verbis, nedum apparet, nostram assertionem ejus mentem germanè assequi; verùm etiam ab eodem ratione, exemplisque abundè probatam esse.

§. V.

Objecta contra dicta.

XXV. Contra primam assertionem obstat primò D. Paulus, qui *Rom.* 9. Non minus excludit demerita à reprobatione, quàm merita à prædestinatione: *Cùm* (inquit) *nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali.... non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui;* Ergo sicut electio ad Regnum est ante prævisa merita, ita rejectio à Regno erit ante prævisa demerita.

XXVI. Confirmatur. Paulus reprobationem negativam reducit in solam Dei voluntatem. Cùm enim contra se objecisset v. 14. *Nunquid iniquitas apud Deum?* non respondet, non esse apud Deum iniquitatem, quia reprobat secundùm demerita saltem originis, ut respondere debuisset; sed confugiens ad supremam Dei voluntatem, & dominium: *Miserebor* (inquit v. 15.) *cujus misereor:* & concludit v. 16. *igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis, est Dei.* Quod confirmat exemplo Pharaonis v. 17. *dicit enim Scriptura Pharaoni, quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuncietur nomen meum in universâ terrâ.* Quasi diceret: sicut calamitatum, quibus afflictus est Pharao, non est quærenda alia causa, quàm manifestatio suæ virtutis, & sui nominis Gloria; ita reprobationis quorumdam, alia causa quærenda non est. Quia verò respondere adhuc quis poterat: si Deus solà suâ voluntate homines reprobat, cur conqueritur de reprobis, si propriæ saluti operam dare negligunt? *Dicis itaque mihi (v. 19.) Quid adhuc quæritur? voluntati enim ejus quis resistit?* Indignatus, sic loquentem increpat. *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: quare me fecisti sic?* Et in exemplo Figuli sistens prosequitur: *An non habet potestatem Figulus luti ex eâdem massâ facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Sicut ergo Figulus ex merâ suâ voluntate facit ex eâdem massâ aliud vas in usus honorabiles, aliud in usus viles; ita Deus *volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multâ patientiâ vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasâ misericordiæ, quæ præparavit in Gloriam.*

XXVII. Respondeo, S. Paulum, tàm in argumento, quàm in confirmatione non contradicere nostræ primæ assertioni,

ni, sed potiùs confirmare secundam, toto enim illo capite nono agit de electione, & reprobatione comparativâ. Quærit enim, cur Esau potius, quàm Jacob, qui æqualiter erat reus, fuerit reprobatus; sicut cur Judæi potiùs fuerint reprobati, quàm Gentes. Hanc autem reprobationem comparativam, non aliam habere causam, quàm divinam voluntatem, quæ ex duobus æqualiter origene reis, unum suâ dilectione liberavit, alium justo odio prosecutus fuit, in secundâ assertione diximus. Cum quo tamen stat, quòd causa radicalis, quare ex illis duobus unum reprobavit, fuerit peccatum originis. *Circa* enim *electionem bonorum, & reprobationem malorum duplex quæstio potest moveri* (ait D. Thom. in dictum cap. 9. ad Roman. lect. 4.) *una quidem in generali, quare Deus velit quosdam indurare, & quorumdam misereri. Alia verò in speciali, quare velit hujus misereri, & hunc, vel illum indurare. Et potest quidem ratio hujus quæstionis assignari. Secunda autem quæstionis non potest assignari, nisi simplex Dei voluntas. Cujus exemplum patet in rebus humanis. Si enim aliquis ædificare volens haberet multos lapides similes, & æquales congregatos, posset ratio assignari, quare quosdam ponat in summo, & quosdam in imo, ex parte finis; quia ad perfectionem domus, quam facere intendit, requiritur, & fundamentum quod habet lapides in imo, & cacumen parietis, quod habet lapides in summo. Sed quare ponat hos lapides in summo, & quos in imo, non habet aliquam rationem, nisi quia artifex voluit.*

XXVIII. Inferiùs autem ad exemplum Figuli, & Vasorum, quo utitur Apostolus: *Considerandum est* (inquit) *quod si aliquis artifex ex materiâ vili faciat vas pulchrum, & nobilibus actibus accomodatum, totum adscribitur bonitati artifitis, puta si ex luto faciat scutellas, & urceos ad nobilem mensam decentes. Si verò ex vili materiâ puta ex luto faciat vas accomodatum vilibus usibus, puta coquinæ, vel hujusmodi officiis, non posset vas conqueri, si rationem haberet. Posset enim conqueri, si ex materiâ pretiosâ, quæ præjacet artificis operationi, puta ex auro, & lapidibus pretiosis faceret vas ad vilia officia deputatum. Humana autem natura vilitatem habet ex suâ materiâ, quia, ut dicitur Genes.* 2. fecit Deus hominem de limo terræ. *Sed majorem vilitatem habet ex corruptione peccati, quæ per unum hominem in hunc mundum intravit. Et ideò homo luto meritò comparatur. Job.* 30. comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri. *Unde quidquid habet homo debet bonitati divinæ quasi peritiæ Figuli adscribere. Isaia* 64. Nunc Domine Pater es tu, nos verò lutum, & fictor noster tu, & opus manuum tuarum omnes nos. *Si verò Deus hominem ad meliora non promoveat, sed in suâ infirmitate eum dimittens, deputat eum ad infimum usum, nullam ei facit injuriam, ut possit justè de Deo conqueri*,

Rursùs ad illa verba: *An non habet potestatem &c.* ait: *Figmentum idest vas fictile non posset dicere Fictori, quid me fecisti sic: quia Figulus liberam potestatem habet ex materiâ luti facere quodcumque sibi placuerit. Unde dicit:* An non habet potestatem, *scilicet liberam, Figulus luti, qui scilicet operatur in vili materiâ, ex eâdem massâ, scilicet vilis materia* facere *absque alicujus injuria*, aliud quidem vas in honorem, *idest in honorabiles usus*, aliud verò in contumeliam, *idest in usus viliores .... & similiter Deus liberam potestatem habet facere ex eâdem corruptâ materiâ humani generis, sicut ex quodam luto nulli faciendo injuriam, quosdam homines præparatos in Gloriam, quosdam autem in miseriâ derelictos.* Hucusque D. Thomas adeò clarè nostram sententiam expressit, ut aliud addere supervacaneum sit.

XXIX. Hâc doctrinâ & distinctione nimirùm reprobationis absolutæ, & in generali, & reprobationis comparativæ, & in speciali solui possunt omnes instantiæ, quæ ex DD. August. & Thomâ contra nostram primam assertionem produci solent. Cum enim hi Sancti Doctores docent, reprobationis non esse quærendam causam, sed recurrendum ad inscrutabilia Dei judicia, ad Dei voluntatem, & supremum dominum, dicendum est, eos loqui de reprobatione comparativâ, & in speciali, quâ hic præ alio reprobatus est. Hujus enim alia ratio reddi non potest, quàm

quàm divina voluntas. Licèt enim ad interrogationem, cur Petrus, cur Joannes sint reprobi, reddi possit ratio, nimirum originale peccatum, quo uterque est infectus, ac uterque reprobari demeruit; Ad interrogationem tamen, cur Petrus, & Joannes fuerint reprobati, & Paulus, & Jacobus fuerint prædestinati, licèt non minùs rei in origine, quam illi, recurrunt Augustinus, & Thomas cum D. Paulo ad inscrutabilia Dei judicia, cui placuit his misereri, & condonare culpam, non illis.

XXX. Contra eandem primam assertionem obstat secundò difficilis instantia hoc modo. Assertio hæc non habet locum in iis, qui per Baptismum ab originali liberati sunt; & tamen, quia reprobati, damnantur. Hi enim damnari non possunt ob originale, quod in eis remissum est quoad culpam, dicente Apostolo Roman. 8. v. 1. *Nihil nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*. Unde Concil. Trident. *sess. 5. in Decreto de peccato originali* statuit, quòd *in renatis nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis, qui verè consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem;* & anathemate ferit, qui diceret, Baptismo *non tolli totum id, quod veram, & propriam rationem peccati habet*. Ex quibus sic arguunt. Vel Reprobus, qui in infantiâ Baptismate tinctus est, damnatur propter peccatum originale; vel non damnatur propter illud. Si primum; ergo contra Apostolum, & Tridentinum aliquid damnationis in renatis manet; ergo aliquid in eis odit Deus. Si verò secundùm; ergo peccatum originale in renatis non est causa reprobationis.

XXXI. Variè huic argumento respondet nostræ sententiæ Patroni. Quidam dantes manus victas concedunt, peccatum originale non fuisse causam reprobationis eorum, qui ab eo mundandi erant per Baptismum: sed eorum tantum, qui sine Baptismo erant decessuri.

Sed hi à DD. Augustino, & Thoma recedunt, qui nullâ adhibitâ distinctione, ut superiùs ostendimus, causam reprobationis negativæ in hominibus dicunt esse peccatum originis. Imò D. August. *lib. de correp. & gratiâ cap. 7.* loquens de illis, qui post Baptismum perseveraturi non sunt, dicit: *Non enim sunt à massâ illâ perditionis præscientiâ Dei, & prædestinatione discreti.... & tamen quis neget, eos electos, cum credunt, & baptizantur, & secundùm Deum vivunt? Planè dicuntur electi à nescientibus, quid futuri sint, non ab illo, qui eos novit, non habere perseverantiam &c.*

XXXII. Dicunt alii, duplicem infectionem distinguendam esse, nimirùm naturæ, & Personæ: sublatâ autem per baptismum infectione personæ, remanere infectionem naturæ, nempe concupiscentiam, & ob hanc damnari. Sed hi videntur admittere in renatis aliquid damnationis, aliquid esse, quòd in eis oderit Deus, & insuper concupiscentiam in renatis esse peccatum, quod Catholicæ refragatur doctrinæ.

XXXIII. Mediâ ergo viâ & tutiori incedens, dico: Reprobum jam baptizatum non damnari quidem immediatè, & proximè propter originale, sed propter actualia peccata; damnari tamen remotè, & radicaliter propter illud. Non, inquam, damnari proximè; quia nulla peccati originalis culpa remanet in Reprobo, qui in infantiâ, vel post baptizatus est, nec unquam reditura est culpa, quæ Baptismum præcesserat. Damnari tamen remotè, & radicaliter propter peccatum originale, quatenùs, eo licèt quoad culpam remisso, remanent tamen miseræ ejus reliquiæ, inter quas concupiscentia, quæ ex peccato est, & ad peccatum inclinat; eique adhuc manet indebitum speciale auxilium, quod ad actu perseverandum requiritur. Quare quòd homini baptizato denegetur speciale auxilium ad perseverandum finaliter, & sic damnetur, esto proximè ob peccata personalia contingat, in peccato tamen originali radicem habet.

XXXIV. Pro quo adverto, quòd dupliciter contingit, aliquem à massâ perditionis originalis liberari. Uno modo perfectè, & completè; quia nedum gratiam accipit baptismalem, sed etiam perseverantiæ donum, quo Gloriam æternam adipiscetur. Alio modo imperfectè solùm, & incompletè; quia etsi credat, baptizetur, recipiat gratiam, non tamen perseverat, nec ad Gloriam pervenit.

Hi

Hi ergo, qui per Baptismum mundati ab originali in alia peccata incidunt, & finaliter damnantur, non sunt plenè, & perfectè à massâ perditionis liberati, sed solùm imperfectè, & semiplenè; quia mundati sunt quidem à culpâ originalis peccati, sed non sunt liberati ab omnibus pœnalitatibus consequentibus ipsum, & maximè ab hoc, quod donum perseverantiæ non eis denegetur, & sit indebitum; quæ ratio indebiti ex peccato originali radicem, ortum, aut saltem occasionem habuit.

XXXV. Hoc indicavit S. Thomas *qu. 6. de veritate art. 2. ad 9.* ubi ait: *Dicendum quòd electio Dei, quâ unum eligit, & alium reprobat, rationabilis est, nec tamen oportet, quòd ratio electionis sit meritum: sed in ipsâ electione ratio est divina bonitas. Ratio autem reprobationis est in hominibus peccatum originale, ut dicit Augustinus, vel in futuro per hoc ipsum, quod est non habere debitum ad hoc, quod eis gratia conferatur: rationabiliter autem possum velle denegare aliquid alicui, quòd sibi non debetur.* Quasi diceret: respectu eorum, qui de præsenti sunt originali peccato infecti, reprobatio immediatè venit in pœnam illius. Respectu verò eorum, qui ab eo mundati sunt per Baptisma, in alia tamen peccata labuntur, quibus damnabuntur, erit eorum reprobatio immediatè quidem ob peccata actualia, radicaliter tamen ob ipsum originale, ex quo factum fuit, ut collatio gratiæ ad perseverandum esset eis indebita.

XXXVI. In hanc sententiam conspirarunt Episcopi in Sardiniâ exules, *Epist. Synodicâ*, ubi de Jacob, & Esau loquentes, sic ajunt: *Deus ergo in Jacob misericordiam gratuita bonitatis, in Esau verò judicium justa severitatis ostendit; qui Sacramento quidem Circumcisionis octavo die secundùm tenorem divina constitutionis accepto, reatu peccati originalis caruit, sed per nequitiam cordis in homine terreni vetustate permansit, illius ibi judicio derelictus, qui gratis salvat; justèque damnat. In cujus Persona significati sunt, non illi tantùm, qui fidem negant, sed & illi, qui usque in finem vita sua intra Ecclesiam positi, in malis operibus perseverant .... Ad eundem quippe veterem hominem pertinent, non solùm illi, qui ignorant Dominum, sed etiam illi, de quibus dicit Apostolus:* confitentur se nosse Dominum, factis autem negant.

XXXVII. Obstare tertiò videtur S. Thomas, tùm *quæst. 23. hujus 1. p. art. 3.* ubi reprobationem aliquorum docuit esse actum divinæ providentiæ, ad quam pertinet *aliquos permittere à vita æterna deficere:* atqui si reprobatio esset ex peccato originali, esse actus justitiæ vindicativæ, reprobaret enim in pœnam peccati originalis; ergo &c.

Tum etiam, quia loco citato docet, voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, esse effectum reprobationis, sicut voluntas conferendi gratiam, est effectus prædestinationis: *Sicut enim* (inquit) *prædestinatio includit voluntatem conferendi gratiam, & gloriam; ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam;* ergo sicut collatio gratiæ est effectus prædestinationis, ita permissio culpæ erit effectus reprobationis, & consequenter eam non præcedet.

XXXVIII. Respondeo, D. Thomam asserere quidem, reprobationem esse actum providentiæ, sed non negare esse quoque actum justitiæ: imò sicut prædestinatio, etsi actus providentiæ sit, adhuc tamen est actus misericordię, quia quos à massâ perditionis liberat, gratis & ex misericordiâ liberat; ita quos in massâ perditionis relinquit, nec à miseriâ liberat, actus justitiæ est, justo enim judicio reus damnationi addicitur. Est ergo ibi, & ratio providentiæ, quatenùs permittit, aliquos ab ipso fine deficere: est etiam actus justitiæ, quatenùs ad id permittendum ex parte eorum justam habet causam, nempè corruptionem naturæ, Unde Augustinus *lib. 2. contra duas Ep. Pelagian. cap. 7.* citatus: *bonum quidem* (inquit) *immeritò, & gratis datur, quia ex eâdem massâ est, cui datur; malum verò meritò, & debitum redditur, quia in massâ perditionis malum malo non malè redditur.* Et D. Thom. laudatâ *qu. 23. art. 5. ad 3.* docet, quòd sicut Deus dum aliquos prædestinat, voluit *repræsentare bonitatem per modum misericordia* par-

parcendo: ita *quantum ad aliquos, quos reprobat, per modum justitiæ puniendo.*

. Ad secundum, dist. ant. cadere in culpam actualem esse effectum reprobationis, conc. antecedens, ut infra dicemus. In culpam originalem, nego antecedens. Voluntas enim permittendi culpam originalem præcedit voluntatem reprobativam, ut in Doctrinâ S. Thomæ constans est.

XXXIX. Ex omnibus hucusque dictis constare poterit, quàm immeritò quidam opinionem hanc censurâ notare ausi fuerint: cùm sit aperta D. Augustini, D. Thomæ sententia, eamque plures ejus Discipuli tueantur, inter quos Gonet, qui plures ex nostris pro eâ laudat, & ex exteris Suarez. *in 1. p. lib. 5. de reprobat. cap. 5.* Ruiz *disput. 14. de prædest. sect. 4.* & sequentibus: & omnibus aliis Societatis Jesu Theologis defendenda proponatur à P. Claudio Aquaviva Præposito Generali. Hæc enim habet *pag. 14.* libri *de ratione studiorum Societatis* editi Romæ anno 1586. *Reprobationis, quâ cæteri homines ab ultimo fine excidere permissi sunt, causa fuit peccatum originale.*

Demùm ex dictis constare poterit, reprobationem negativam Angelorum fuisse ante prævisa eorum demerita. Cùm enim in eorum naturâ nullum vitium originis adfuerit, eodem instanti, quo suâ simplici voluntate aliquos eorum ad finem Gloriæ Deus transmisit, alios simplici voluntate à fine Gloriæ decidere permisit; sic exigente generalis Providentiæ ordine, & suorum attributorum ostensione; quibus tamen, esto gratiam efficacem ad perseverandum non dederit, gratiam tamen, quâ perseverare possent, non denegavit.

DUBIUM III.

De effectibus reprobationis.

§. I.

Aliqua præmittuntur.

I. Breviter ab hoc dubio nos expediemus, cùm ex iis, quæ diximus de effectibus prædestinationis, facilè solvi possit. Recolendum igitur est, tria requiri, ut aliquid sit effectus reprobationis. Primò. Ut sit à Deo volitum: Deus enim est qui excludit, & condemnat reprobum. Secundò. Ut ad reprobationis finem conducat. Tertiò. Ut ad eum finem conducat ex intentione Dei.

Inter reprobationis effectus recenseri possunt permissio peccati, excæcatio, induratio, damnatio æterna, & tandem plura peccata actualia, de quibus omnibus quæremus.

Ex dictis enim suppono peccatum originale, ejusque permissionem effectum reprobationis non esse. Non quidem peccatum ipsum, quia ut dicemus nullum peccatum effectus reprobationis esse potest, cùm peccatum à Deo esse non possit. Nec etiam peccati originalis permissio, quia quod supponitur ad decretum Reprobationis, & insuper est ratio movens ad decretum illud formandum, non potest esse reprobationis effectus, quia effectus non potest esse prior, & causa suæ causæ: sed peccatum originale est prius permissum, quàm fuerit volita aliquorum reprobatio, & insuper fuit ratio, & causa motiva, ut aliquos ex hominibus Deus à Gloriâ excluderet, ut Dubio præcedente ostensum est; ergo non potest esse Reprobationis effectus.

§. II.

Resolutiones Dubii.

II. Dico primò. Permissio peccati actualis, quòd nunquam debet remitti, est effectus reprobationis. Prob. Id, quod est à Deo volitum, id quod ad finem

finem reprobationis ex Dei intentione conducit, est effectus reprobationis: sed hujusmodi est permissio peccati non remittendi: hoc enim Deus non vult remittere, quia statuit peccatorem à Gloriâ excludere; ergo &c. Unde D. Thom. hàc qu. 23. art. 3. *Sicut* (inquit) *prædestinatio includit voluntatem conferendi gratiam, & gloriam; ita reprobatio includit voluntatem permittendi, aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpâ.*

III. Neque opponas. Permissio peccati non conducit ad finem reprobationis, nisi ratione peccati; ergo reprobatio per se intendi non potuit, nisi per se intendatur peccatum; ergo potiùs debet dici permissionem peccati esse à Providentiâ generali, & deinde ordinari per providentiam reprobativam ad finem reprobationis.

IV. Nam respondeo, permissionem peccati non conducere ad finem reprobationis, nisi ratione peccati ponendi tamen ab homine, non à Deo. Deus enim permittens peccatum, per se solùm intendit denegare auxilium gratiæ indebitum, & hæc est permissio, quæ per se à Deo volita, ponitur ut effectus reprobationis. Quòd autem ex tali gratiæ denegatione sequatur infallibiliter sequelâ logicâ peccatum, hoc est præter intentionem Dei, esto non sit præter ejus providentiam, sed ex voluntate peccatoris, qui à Deo derelictus, spontè labitur in peccatum. Unde D. Thomas qu. 23. citatâ art. 3. ad 2. *Reprobatio* (inquit) *non est causa ejus, quod est in præsenti, scilicet culpa, sed est causa derelictionis à Deo. Est tamen causa ejus, quòd redditur in futuro, scilicet pœna æterna: sed culpa provenit ex libero arbitrio ejus, qui reprobatur, & à gratiâ deseritur. Et secundùm hoc verificatur dictum Propheta, scilicet:* Perditio tua Israel ex te.

V. Dico secundò. Denegatio specialis doni perseverantiæ est effectus reprobationis. Prob. Reprobatio est causa, cur Deus Justo, qui Reprobus est, deneget speciale donum perseverantiæ. Interroganti enim, *ex duobus piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur:* Respondet post multa S. Augustinus lib. de dono Persev. cap. 9. *Quia non erant secundùm propositum vocati, non erant in Christo electi ante constitutionem mundi, non erant in eo sortem consecuti, non erant prædestinati secundùm propositum ejus, qui universa operatur.*

VI. Dico tertiò. Excæcatio, & obduratio in Reprobo sunt effectus reprobationis ejus. Patet, quia excæcatio, & obduratio nil aliud sunt, quàm integra hominis impii suæ malitiæ derelictio: atqui integra impii derelictio suæ malitiæ à Deo est ex intentione ipsum reprobandi, ut vidimus ergo &c. Major patet ex Augustino epist. 194. *olim* 105. *ad Sixtum cap.* 3. dicente: *Nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.*

VII. Dico quartò. Peccata ipsa non sunt in reprobis effectus reprobationis eorum. Est contra Calvinum. Peccata enim, nec sunt, nec possunt esse à Deo, nec à Deo volita: sed ut aliquid sit effectus reprobationis debet esse à Deo reprobante, & volitum; ergo &c. Major patet; quia Deus vult quidem permittere peccata, seu denegare gratiam, sed peccatum non vult facere, neque vult fieri. Quare, ut dicebamus, peccata præter intentionem Dei eveniunt, non tamen præter illius providentiam, quâ sinit illa fieri: *Ut* (ait August. in Enchirid. cap. 100.) *miro, & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quòd etiam contra ejus fit voluntatem. Quia non fieret, si non sineret: nec utique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens, & de malo facere posset benè.* Et *cap.* 102. concludit: *Deus igitur omnipotens, sive per misericordiam cujus vult misereatur, sive per judicium, quem vult obduret, nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quidquam facit, & omnia quæcumque vult facit.*

VIII. Hinc non sequitur, Deum volentem denegationem gratiæ, ad quam sequitur peccatum, velle adhuc indirectè peccatum, licèt volens illud sinat fieri. Nam tunc solùm omissio gratiæ, & permissio peccati volita, esset indirecta volitio peccati exeâ secuti, quando aliàs gratia, & auxilium essent debita: tunc enim si tenetur, & non facit aliquid, ex quo

quo sequitur aliquid, imputatur ei indirectè malum, quod sequitur. Auxilium autem ad vitandum peccatum nulli debitum est. Eò vel maximè, quòd ad subtractionem gratiæ Deus causam habet ex parte nostrâ. *Quod enim gratia alicui non apponatur, non est causa ex Deo, sed ex hoc, quòd ipse, cui gratia apponitur, impedimentum gratiæ præstat, in quantùm avertitur à non avertente se lumine.* Ita S. Thom. *qu.* 3. *de malo art.* 1. *ad* 8.

IX. Dico quintò. Æterna pœna, tùm damni, tùm sensus effectus reprobationis sunt. Probatur. Quia æterna pœna parata est reprobis à Deo ex voluntate eos reprobandi. Matthæi 25. v. 41. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus*, idest prædestinatus, *est Diabolo, & Angelis ejus.* Et S. August. *lib.* 15. *de Civit. Dei cap.* 1. Duas Civitates, hoc est *duas societates hominum* distinguit: *quarum est una, quæ prædestinata est in æternum regnare cum Christo, altera æternum supplicium subire cum Diabolo.*

§. III.

Aliqua per coronide resolvuntur.

X. Quæres primò. An numerus Prædestinatorum, & Reproborum sit certus?

Respondet D. Thom. tùm *hâc qu.* 23. *art.* 7. tùm *qu.* 6. *de verit. art.* 4. Indubitatum esse, numerum Prædestinatorum, & etiam Reproborum esse certum, non solùm formaliter, sed etiam materialiter; idest, Deum certò scire, non solùm quot sint salvandi, sed etiam, qui sint illi: & idem dicito de Reprobis, modo tamen infra explicando. Id asseruit Christus Joann. 10. v. 14. *Cognosco oves meas.* Paulus 2. ad Timoth. 2. v. 19. *cognovit Dominus, qui sunt ejus.* Unde Ecclesia in secreta quadam dicit: *Deus, cui soli cognitus est numerus electorum in supernâ felicitate locandus &c.* Numerum etiam Reproborum Deo esse certum, & immutabilem, constat ex certitudine, & immutabilitate Divinæ Præscientiæ, Voluntatis, & Providentiæ: unde tàm ad Reprobos, quàm ad Electos pertinet illud Psalm. 138. v. 16. *In libro tuo omnes scribentur.*

Esto autem Deo æquè sit certus, & invariabilis numerus Reproborum, sicut & Prædestinatorum, quia sicut prædestinatus non potest esse, & fieri non prædestinatus, ità nec Reprobus potest fieri non Reprobus: Attamen certitudo numeri Prædestinatorum ex duplici certitudine procedit, nempe ex certitudine prædestinationis, & certitudine præscientiæ (quæ est certitudo cognitionis) & etiam ordinationis. Certitudo autem numeri Reproborum est certitudo præscientiæ, seu cognitionis tantùm: Non enim Deus præordinat ad peccandum homines reprobos, sicut prædestinatos ordinat ad merendum. Ità S. Thom. *qu.* 6. *de verit. art.* 4. citato.

XI. Ne tamen hinc inferas, numerum Reproborum nullo modo præfinitum esse à Deo; sed solùm non ità principaliter, & per se, sicut præfinitus est numerus Electorum; quia Reprobi non propter se, sed propter Electos ordinati sunt. Ideò quamvis eorum certum, ac statutum numerum penes se habeat Deus, quia tamen eos speciali providentiâ non curat, sed abjicit, & reprobat; ideò apud ipsum quasi non numerati dicuntur. Ea namque in numerato quis habere dicitur, quæ diligit, & diligenter curat; & quorum singularem præ aliis rebus habet providentiam. Unde Apocal. 11. Jubetur Joannes metiri Templum Dei, & adorantes in eo: Atrium autem, quod est foris Templum, quo figurantur Reprobi, metiri prohibetur. Et hinc est, quòd licèt notitia Reproborum non malè diceretur *Liber mortis*, sicut notitia Electorum dicitur *Liber vitæ*: quia tamen non solet haberi magna cura de rebus malis, & vilibus, neque talium numerus conscribi; ideò (D. Thom. *qu.* 24. *hujus pr. part. art.* 1. *ad* 3. asserente) non dicitur esse aliquis Liber mortis.

XII. At dices. Si adeò certus est prædestinatorum numerus, ut variari non possit, quomodo Prædestinatio juvari poterit precibus Sanctorum? Quomodo Ecclesia in Canone Missæ Deum orat, ut in Electorum suorum jubeat nos grege numerari? quomodo illud Augustini: *Si non es prædestinatus, ora ut prædestineris.*

XIII. Respondeo ad primum cum D. Thom. *hâc qu.* 23. *art.* 8. Duo in Prædestina-

stinatione consideranda esse, nempe divinam praeordinationem, & ejus effectum. Quantùm ad illam juvari non potest: non enim precibus Sanctorum fit, quòd non praeordinatus à Deo ad vitam aeternam, fiat praeordinatus. Quantum ad istum tamen juvari potest, quia sic Deus aliquorum salutem praedestinavit, ut etiam praeordinaverit media omnia, per quae ad illa perveniat; inter quę possunt etiam esse orationes nostrae, & aliorum: unde *praedestinatis* (ait S. D.) *conandum est ad benè operandum, & orandum, quia per hujusmodi praedestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Petri 1.* Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Providentia enim, cujus praedestinatio est pars, non subtrahit causas secundas, imò sic eas disponit, ut nonnisi per eas effectum suum sortiatur.

Ad secundùm dico, Ecclesiam non petere, ut Deus immutet suum propositum: sed causam ponens pro effectu, orat, ut Deus nobis tribuat conversionem, per quam aggregemur hìc numero Sanctorum, & tandem ad aeternam beatitudinem cum eis perducamur. Quia esto à Deo statutum irrevocabiliter sit, quinam sint perducendi, piè credimus, ad hunc effectum multum orationes prodesse. Nam Deus multa quidem donat etiam non petentibus, alia tamen statuit non dare, nisi per orationes. Unde Christus orabat pro electis, Joann. 17. v. 9. *Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt... serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi:* quos tamen cap. 10. 28. dixerat sibi non esse eripiendos: *Ego vitam aeternam do eis, & non rapiet eas quisquam de manu mea.* Quapropter D. August. serm. 1. de S. Stephano: *Si Stephanus* (inquit) *sic non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.*

Ad tertium nego, dictum axioma apud D. August. inveniri, sed hoc (*Tract. 26. in Joann.*) *si non traheris, ora ut traharis.* Dicere ergo: si non es praedestinatus, ora ut praedestineris, non aliud est, quàm dicere: Si nondum in te percipis effectus, & signa praedestinationis; ora ut ea assequaris.

XIV. Quaeres Secundò. **Quantus sit numerus Electorum?**

Respondet S. Thomas hâc qu. 23. art. 7. *De numero omnium praedestinatorum, quis sit: dicunt quidam, quòd tot ex hominibus salvabuntur, quot Angeli ceciderunt. Quidam verò, quòd tot salvabuntur, quot Angeli remanserunt. Quidam verò, quòd tot ex hominibus salvabuntur, quot Angeli ceciderunt, & insuper tot, quot fuerunt Angeli creati. Sed melius dicitur, quòd soli Deo est cognitus numerus electorum in supernâ felicitate locandus.*

XV. Quaeres tertio. An major sit numerus Reproborum, quàm Praedestinatorum?

Respondet D. Thom. laudato loco ad 3. *Quod bonum proportionatum communi statui naturae accidit ut in pluribus, & deficit ab hoc bono, ut in paucioribus. Sed bonum, quòd excedit communem statum naturae invenitur ut in paucioribus, & deficit ab hoc bono, ut in pluribus. Sicut patet, quòd plures homines sunt qui habent sufficientem scientiam ad regimen vitae suae; pauciores autem, qui hâc scientiâ carent, qui moriones, vel stulti dicuntur. Sed paucissimi sunt respectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam scientiam intelligibilium rerum. Cùm igitur Beatitudo aeterna in visione Dei consistens excedat communem statum naturae, & praecipuè secundùm quòd est gratiâ destituta per corruptionem originalis peccati, pauciores sunt qui salvantur. Et in hoc etiam maximè misericordia Dei apparet, quòd aliquos in illam salutem erigit, à quâ plurimi deficiunt secundùm communem cursum, & inclinationem naturae.* Haec D. Thomas. Quare electos pusillum gregem vocat Christus Lucae 12. v. 32. *Nolite timere pusillus grex.* Et Matth. 20. v. 16. 22. v. 14. *Multi* (inquit) *sunt vocati, paucì verò electi.* Et Matth. 7. v. 13. 14. *Lata* (inquit) *porta, & spatiosa via est, quae ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quae ducit ad vitam, & pauci inveniunt eam.*

Hoc quisque conspicere poterit, si hominum mores à mundi exordiis ad haec usque tempora consideraverit. Noe aetate tanta fuit hominum malitia super terram, ut solus Noe cum suâ Familiâ inventus fuerit justus, caeteri homines de-

leti fuerint generali Diluvio. Post Diluvium adeò abondavit iniquitas, ut quinque Civitates, nullo excepto, igne in pœnam absumtæ sint. Idololatria adeò per Orbem grassata est, ut cultus veri Dei ad solas Patriarcharum familias restrictus fuerit: ex quibus etiam aliqui reprobi exierunt, ut Esau. Ex populo Israelitico, quot Idololatras, quot impios nobis demonstrat Scriptura? Post Christi adventum minima pars est, quæ Christum colit; adeò ut ex quatuor mundi partibus, nec unam invenias integrè Christianam. Ex Christianis pars non modica schismatica est, aut hæretica. Ex Catholicis, si omnium statuspercurreris, quot malè viventes inveniemus; quàm paucos, qui Dei Legem, sine cujus observantiâ vita æterna non datur, exactè custodiant? Hoc de suâ ætate expressit David Psalm. 13. v. 3. *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.*

XVI. Quæres quartò. An aliquis possit esse certus in hâc vitâ de suâ prædestinatione, aut reprobatione?

Respondet D. Thom. *qu. 6. de verit. art. 5.* Negativè, attendendo cursum ordinarium. Imò etsi non esset inconveniens Deo alicui suam prædestinationem revelare; attamen secundùm legem communem non est conveniens, ut omnibus reveletur, duplici ratione. *Quarum prima* (inquit) *potest sumi ex parte eorum, qui non sunt prædestinati: si enim omnibus prædestinatis sua prædestinatio nota esset, tunc omnibus non prædestinatis certum esset, se prædestinatos non esse, ex hoc quòd se prædestinatos nescirent. Et hoc quodammodo eos in desperationem induceret. Secunda ratio potest sumi ex parte prædestinatorum. Securitas enim negligentiam parit. Si autem certi essent de suâ prædestinatione, securi essent de suâ salute, & ideò non tantam solicitudinem ponerent ad vitanda peccata. Et propter hoc à Divinâ providentiâ salubriter est ordinatum, ut homines suam prædestinationem, vel reprobationem ignorent.* Ita S. Thomas.

XVII. Ut igitur homines alacri animo currant ad præmium, & de eo certificentur, fat est eis certitudo conditionata, hoc est quod pervenient, nisi ex seipsis deficiant; quæ certitudo unicuique prædestinato per virtutem spei infunditur. Sicut & in pugnâ seculari, ille, qui est à Duce exercitus ad pugnam adscriptus, non certificatur de præmio, nisi conditionaliter, quia non coronabitur, nisi qui legitimè certaverit; & hoc maximè in casu præsenti; Cum enim neque per certitudinem possit esse homini notum, utrum sit in statu merendi, juxta illud Eccles. 9. *Nemo scit utrum amore, an odio dignus sit*, sed solùm ex aliquibus conjecturis possit probabiliter existimare; multò minus poterit esse certus de præmio certitudine absolutâ. Hæc ex D. Thom. laudato ad 2. & 3. Propterea Apostolus ad Philip. 2. v. 12. *Cum metu* (inquit) *& tremore vestram salutem operamini.* Claudit hæc omnia S. Bernardus serm. 1. de Septuagesimâ his verbis. *Quis potest dicere ego de electis sum, ego prædestinatus ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hoc, inquam, dicere potest? Reclamante nimirum Scripturâ:* Nescit homo, si sit dignus amore, an odio. *Certitudinem utique non habemus; sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitùs cruciemur... Hoc enim est, unde semper soliciti, & in timore, & tremore humiliemur necesse est sub potenti manu Dei, quoniam quales sumus nosse possumus, vel ex parte: quales autem futuri sumus, id nosse penitus nobis impossibile est. Itaque qui stat, videat ne cadat: & in eâ formâ, quæ salutis indicium est, & argumentum prædestinationis, perseveret, atque proficiat.*

TRA-

TRACTATUS
DE DEO TRINO,
SEU
DE SANCTISSIMÆ TRINITATIS MYSTERIO.

Oc est Mysteriorum mysterium, Arcanorum arcanum, adorabile potiùs, quàm investigabile, divinâ fide credendum, non humano ratiocinio penetrandum: ad quod, si, ut oportet, accedatur, nil Christiano dignius; si non, ut oportet, nil infelicius. Unde S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 3. *Nec periculosiùs* (inquit) *alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur, nec fructuosiùs aliquid invenitur.* Ut ergo nos veritatem hanc, Christianæ Religionis fundamentum fructuosè inveniamus, Catholicam fidem consulemus, labori in eâ investigandâ non parcentes: sic enim, divino affulgente Lumine, periculosos errorum Scopulos, in quos multi impingentes naufragi fracti sunt, evitabimus. Primò ergo existentia tanti Mysterii statuenda est.

QUÆSTIO I.

De Existentiâ Mysterii Trinitatis.

UT Existentia SS. Trinitatis asseratur, tria probanda sunt. Primò. Trinitas Personarum in Deo. Secundò. Unitas Essentiæ, quia hoc mysterium in eo situm est, quod Personæ divinæ sint tres realiter distinctæ invicem: at in omnibus una, eadem, ac indivisa sit Essentia, seu natura. Et tertiò. An hoc percipi, & cognosci possit.

DUBIUM I.

An Trinitas Personarum sit in Deo.

§. I.

Recensentur errores.

I. TRinitatem Personarum in Deo pertinaciter negant Judæi, contendentes, hâc positâ, salvari non posse Dei unitatem, sed Deorum pluralitatem inferri. Hunc errorem à Judæis accepere Mahometani, sic dicti, quicumque informem, & diabolicam religionis formam suscepere, quam Mahometes Pseudopropheta, natione Arabs, professione mercator vilissimus, sub Heraclio Imperatore, & Honorio Primo Pontif. circa annum 630. infeliciter cuderat; inter cujus Sectæ errores is adest, non esse nimirùm Trinitatem Personarum in Divinis.

II. Ex Christianis autem primus hunc errorem ex Asiâ attulit, & in Africanis, ac Romanis Provinciis docere cœpit Praxeas; qui esto errorem suum, vel retractaverit, vel saltem per hypocrisim aliquandiù dissimulaverit, eum tamen excussâ fronte postea reimbuit, & evulgavit. Contra hunc integrum edidit librum Tertulianus, ubi cap. 1. ait: *Iste* (Praxeas) *primus ex Asiâ hoc genus preversitatis intulit Romanæ humo.... Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procuravit, Prophetiam expulit, & hæresim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem Crucifixit.* Et post alia exponens, quomodo in spe-

speciem emendatus suæ resipiscentiæ chirographum ab Ecclesia reportaverit, subdit: *Ita aliquandiù per hypocrisim subdolâ vivacitate latitavit, & nunc denuò erupit*. Deinde cap. 2. ejus errorem describens: *Itaque* (inquit) *post tempus Pater natus, & Pater passus: ipse Deus Dominus Omnipotens Jesus Christus prædicatur*. Hunc eundem errorem describens *lib. præscript. advers. hæret. cap. ultimo*, ait: *sed post hos omnes* (hæreticos, quos enumerat) *etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus* (quis iste fuerit non constat) *corroborare curavit. Hic Deum Patrem Omnipotentem Jesum Christum esse dicit; hunc Crucifixum, passumque contendit: mortuum propterea, seipsum sibi sedere ad dexteram suam eum prophanâ, & sacrilegâ temeritate proponit*. Hęc Tertull. ex quibus patet, Praxeæ errorem fuisse, quòd cùm unam tantùm Personam Deum assereret, hanc Patrem, hanc Jesum, hanc mortuam, hanc sibi ad dexteram assidere impiè asseveraret. Porrò ad scribendum contra Praxeam excitatum fuisse Tertullianum, quòd suum errorem in Africâ etiam seminasset, credibile est ex Philastrio apud D. August. lib. de hæres. *cap. 41. Praxeani à Praxea, & Hermogeniani ab Hermogene, qui fuerunt in Africâ, qui & ita sentientes abjecti sunt ab Ecclesiâ Catholicâ*.

III. Hunc errorem, quem desinente seculo secundo Praxeas præformaverat, vehementiùs propugnavit Noetus origine Ephesius, ut Epiphanio, vel Smyrnæus, ut Theodoreto, placet. Prodiit iste sub annum Christi 245. Hic in tantum fastum elatus est, ut diceret se esse Moysen; Fratrem verò suum erroris comitem, Heliam Prophetam, ut ex Philastrio *hæres.* 53. Ambo propterea ab Ecclesiâ ejecti, & non multò post extincti, honore Sepulchri à Fidelibus meritò privati sunt. Docebat Noetus (ut Praxeas) *Christum eundem ipsum esse Patrem, & Spiritum Sanctum*, ut refert S. Aug. de hæres. cap. 36. seu *Patrem omnipotentem ipsum esse Christum, & ipsum natum, & ipsum passum, & ipsum mortuum fuisse in corpore*, ut Philastrius relatus. Qui error ex eo procedebat, quò putaret, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum non naturâ solùm, sed Personâ esse unum, ac singularem Deum, solâ actionum distinctione discretum; fretus iis Scripturæ testimoniis, quæ plures Deos esse negant. Noetum confutavit Sanctus Hippolytus Martyr libro, qui extat, tom. 2. oper. ejusdem. Esto autem Sanctus Epiphanius sentire videatur, Noetum fuisse primum, qui Personarum Trinitatem negarit, exponendus est, eum velle solùm, quòd fuerit primus, qui hunc errorem publicum fecit: nam, ut vidimus, illum à Praxea jam præconceptum suscepit.

IV. Celebriorem tamen hæresim hanc suo nomine, ac patrocinio fecit Sabellius, cui natio Lybia, Patria fuit Ptolemais, circa annum Christi 257. de quâ Eusebius *lib 7. Hist. eccl. cap. 6.* & S. Epiphan. *hæres. 62.* & S. Augustinus, *lib. de hæres. cap. 41.* Noetianos, & Sabellianos, dicit, esse unius Sectæ duo nomina, & non tantùm similis, ut vult Epiphanius; putans, Noetianos convenire cum Sabellianis, excepto quòd isti *dicunt Patrem non esse passum*. Nam, inquit S. Augustinus: *Quomodo de Sabellianis intelligi potest* (quod dicant Patrem non esse passum) *cum si innotuerint dicere Patrem Passum, ut Patripassiani, quàm Sabelliani crebriùs nuncupentur? .... Vel quomodò possunt intelligi quilibet eorum Patrem passum fuisse non dicere, cùm dicant eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum?*

Explicabat ergo suum errorem Sabellius. Tum exemplo hominis, in quo sunt Corpus, Anima, & Spiritus: Ita ut Corporis instar sit Pater, animæ Filius, & Spiritus Sanctus ad instar Spiritus habeatur; sic ut eidem hypostasi tres appellationęs conveniant. Tum exemplo Solis, in quo triplex est energia, nempe illuminandi vis, calefaciendi, & rotunda figura, seu corpus ipsum solare. Patremque dicebat totius divinæ hypostasis esse basim, formam, & quasi corpus; vim illuminativam Filium; & calefactivam Spiritum Sanctum: & sicut solare corpus in Cœlo manens emittit radios, & calorem; ita Patrem veluti radium in terras stato tempore misisse Filium; Spiritum verò Sanctum identidem velut calorem in fidelium pectora illabi, ea amore succendendo, vitamque Spiritualem instaurando.

Ita

Ita referente Epiphanio *hæref. 62.*

V. Omnes præfati hæretici à Veteribus passim vocati sunt *Patripassiani*; quia nimirùm ex eorum doctrinâ consequens erat, Patrem, utpote eandem Personam, ac Filium, esse passum, & mortuum pro nobis. *Sabelliani* (inquit S. August. *tract. 36. in Joann.*) *sunt quidam hæretici, qui vocantur & Patripassiani, qui dicunt, ipsum Patrem passum fuisse.* Et S. Athanasius lib. de Synodis num. 7. *Illos verò* (inquit) *qui dicunt Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum eundem esse, tria hæc nomina de unâ, eâdemque re, ac Personâ impiè accipientes, meritò ab Ecclesiâ proscribimus: eò quòd Patrem, qui nec comprehendi, nec pati potest, comprehensioni & passioni per Incarnationem subjiciant: cujusmodi sunt, qui apud Latinos Patropassiani, apud nos Sabelliani vocantur.* Quare, ut diximus, recedendum est à S. Epiphanio, qui Sabellianos in hoc à Noetianis discrepasse scribit, quòd Patrem esse passum negarent.

VI. Hæresim istam anno 1050. (teste Euthymio in Panopl. *par. 2. tit. 23.*) ausus fuit evomere quidam Bogomiles, negans esse in Deo Trinitatem. Verùm error cum suo authore ab Alexio Comneno Imperatore in Theatro exustus fuit. Ejusque nec cineres hisce temporibus superessent, nisi redivivum fecissent seculis proximè elapsis.

VII. Michael Servetus, natione Hispanus, Tarraconensis patriâ. Non tulit Hispania monstrum hoc, quod genuerat; alias enim, variasque terras lustrans Servetus, Lutetiæ Parisiorum Medicinæ operam dedit; inde linguæ Arabicæ studio in Africam trajecit. Ex Africâ reversus, Anabaptista primùm fuit, Baptismum parvulorum sugillans. Deinde ad Sacramentarios declinavit. Mox librum edens (cui titulus de Trinitatis erroribus) spargere cæpit, tres illas res incorporeas in unâ Deitate distinctas non posse consistere: omnes, qui Trinitatem statuunt Tritheitas, & Atheos vocans, qui nec Deum nisi tripartitum, & aggregatum habeant. Imò (teste Theodoro Beza *Epist. 1.*) Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, Cerberum tricipitem, seu triceps monstrum impiè appellabat. Quapropter à Calvino ipso Senatui Genevensi, ubi tunc Servetus moram trahebat, denunciatus; obstinatus, ac impœnitens, urgente Calvino, Senatus præfati sententiâ vivus exustus fuit 23. Octobris an. 1553. Timens autem Calvinus, ne ex hoc invidia sibi conflaretur, scripto defendit, justè à Magistratu mortis sententiam in hæreticos ferri posse. Quo patet quàm injustè male ferant Protestantes moderni, quòd Hæretici impœnitentes ab Ecclesiâ Catholicâ pœnâ mortis mulctentur.

VIII. Serveto tamen Antitrinitariorum parente combusto, combustus error Serveti non fuit. Poloniam enim, Hungariam, & Transylvaniam invasit, illum promoventibus Valentino Gentili, Georgio Blandratâ, Alciato, Bernardino Ochino, Francisco Dividis, ac Lælio & Fausto Socinis; de quibus ad studiosorum notitiam aliqua dicam.

IX. Valentinus Gentilis, Calaber, Consentinus Patriâ, ex Italiâ profugus, ac Genevæ subsistens, mirari se dixit, cur Calvinistæ, ac Lutherani in rebus minoris momenti, ut in Sacramentis, Purgatorio &c. Ecclesiæ Romanæ contradicerent, in Trinitate autem, fundamentali Mysterio convenirent; terribiles subinde in Sacrosanctum Arcanum blasphemias ejaculans. Quare in Carcerem detrusus, timens sibi sortem Serveti, fictâ erroris ejuratione elapsus fuit. Ad Gribaldum Jurisconsultum ejusdem erroris fuligine tinctum confugiens, inde in Poloniam à Georgio Blandrata, & Alciato evocatus; sed Sigismundi Augusti Regis edicto anni 1566. quo peregrini dogmatis Auctores proscribebantur, abire compulsus fuit. Priùs tamen Regi librum voluit offerre, in cujus præfatione conquerebatur, hæc nomina *Persona, Essentia, Trinitas*, omnia Divina Mysteria evertere. In hoc Libro ait, quòd confusio trium in unum, & eundem numero spiritum, fundamentum, & origo omnium errorum fuit. Qui enim unum Deum in tres Personas distinguit, vel sibi præstigias facit; vel necessario unius Dei substantiam dividit, ac discerpit. Symbolum S. Athanasii aliter docens, Symbolum *Sathanasium* potius esse, blasphemans. Ex Poloniâ Bernam appulit; ubi comprehensus, capite plexus fuit, atque

atque in feriali pegmate positus jactitasse fertur, cæteros Martyres occubuisse pro Christo, se autem mori pro gloriâ, & eminentiâ Patris.

X. Georgius Blandrata, Salucienfis in Subalpinis, professione Medicus, Ticinensis Inquisitionis sibi imminentis metu fugiens, in Poloniam, & Transylvaniam se contulit; ubi Antitrinitarium venenum pluribus infudit. In Transylvania tandem à Cognato suo ejus bonis inhiante trucidatus, miserè obiit.

XI. Joannes Paulus Alciatus, Mediolanensis, professione Miles, cum præfatis in Trinitate blasphemus, à Sigismundo Rege ejectus è Poloniâ, ad Mahometanos deficiens, infelici exitu vitam finivit.

XII. Bernardinus Ochinus, Senensis Patriâ, Ordinis Capuccinorum aliquot annis cultor, ac moderator, deinde desertor, Serveti peste infectus fuit. Asperrimam in suo Ordine vitam ducens, magnoque zelo conciones habens, à Valdesio Jurisconsulto Hispano, qui Lutheranismum in Germaniâ imbuerat, deceptus, unâ cum Petro Martyre Vermilio ex Italiâ aufugit; publicis cum scorto, quòd secum duxerat, nuptiis celebratis. Genevam appulsus, apologiam de fugâ suâ calumniis gravem ad Romanum Pontificem direxit. Quam sectam eligeret diu meditatus, tandem Serveti errorem suscepit, cui alterum junxit asserens, modò licitam esse Polygamiam. Verùm cum Genevæ, ubi Servetus flammis addictus fuerat, malè de SS. Trinitate loqui absque vitæ periculo non posset, unâ cum Petro Martyre Angliam petiit; sed inde à Mariâ Reginâ Catholica pulsus, Germaniam, Poloniam, Transylvaniam perlustrans, ibi sui erroris semina jecit, & propagavit. Eum ante mortem errores suos retractasse, multis testimoniis Annales Capuccinorum probare contendunt. Alii negant.

XIII. Francisci Davidis Patria incerta est. Lutheranus primò fuit, deinde Calvinista, postremò Serveti impietate corruptus, eâdem plures Transylvanos contaminavit; ibi Sectæ Princeps aliquo tempore habitus, donec sub Stephano Bathori Catholico Principe carceri mancipatus, tandem captus mente miserè clausit vitam.

XIV. Celebrius apud Antitrinitarios fuit Lælii, & Fausti Socinorum nomen. Uterque Senensis fuit, Lælius Patruus, Faustus verò Nepos. Lælius adolescens adhuc, errore contracto, Patriam, ubi tutus non erat, ann. 1547. ætat. 21. reliquit. Quadriennio Galliâ, Angliâ, Belgio, Germaniâ lustratis, Tiguri in Helvetia sedem fixit. Ibi Serveti sortem metuens, eo combusto, errorem adeò texit, ut eo inficere nonnisi paucos clanculum sibi licuerit. Objit Tiguri anno 1562. ætat. 37. Faustus Nepos de Lælii Patrui morte certior factus, cujus errorem jam hauserat, scripta quoque procuravit; quibus suum pravum jungens animum, & operam, hæresim extendere curavit per Transylvaniam potissimùm, & Poloniam; adeò ut Sectæ hodie (ab ipsis) *Sociniana* vulgò nuncupetur. Nedum tamen Socini SS. Trinitatem evertere tentarunt, sed (quod consequens erat) Christo Divinitatem eripuerunt, dicentes, eum esse purum hominem: dici autem Verbum Dei, quia Verbum Dei annunciavit; eo modo, quo Joannes dicitur Vox. Objit Faustus propè Cracoviam in Poloniâ anno 1604. Non objere tamen, sed adhuc grassantur eorum perversa dogmata, quæ qui amplectuntur *Sociniani* vocantur.

In his parumper immorari placuit, ut Candidato meo notum sit, quales prodierint Heroes ex Scholâ Lutheri, & Calvini, qui ad reformandam Ecclesiam se exiisse gloriati sunt; atque hinc judicare possit, an Ecclesiæ potiùs eversores, & Fidei Christianæ exterminatores, quàm Reformatores dicendi sint.

Ecclesia verò Catholica quovis tempore Trinitatem Personarum, non tantùm officiorum, ac munerum in Deo agnovit; & tanquam primum Fidei Christianæ fundamentum jecit.

§. I.

Trinitas ex Veteri Testamento.

XV. Dico primò. Trinitas Divinarum Personarum in Veteri Testamento revelata est. Statuitur contra Judæos: & probatur primò ex illo *Genes.* 1. v. 26. ubi Deus hominem formaturus, ità lo-

loquens inducitur: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* His enim verbis continetur invitatio, seu consultatio plurium circa hominis formationem: atqui non plurium naturâ, ut Judæi fatentur: Constat enim unum esse Deum hominis conditorem, ibi v. 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam;* ergo plurium in Personis. Videndus hic Petrus Galatinus *lib. 2. de Arcan. Cath. Verit. cap.* 8. ubi ex Hebræo sic legit: *Et dixit Elohim, idest Dii: faciamus &c.* Et rursus: *Et creavit Elohim, idest Dii hominem &c.* Elohim autem, juxta antiquorum Judæorum expositionem, intelliguntur tres Middot; per quas (dixerunt) Mundum fuisse creatum, nempe, tres Personas Divinas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Quare per Imaginem Elohim, idest, Deorum, tres animæ Potentias, Memoriam, Intelligentiam, & Voluntatem, in queis Divina Imago consistit, intelligere oportet. Sicut igitur ex memoriâ formatur intelligentia, sic ex Patre in Divinis generatur Filius. Et sicut ex memoriâ, & intelligentiâ extensis, & quasi spirantibus bonum, formatur voluntas; sic ex Patre, & Filio, tanquam ex uno spirandi principio spiratur bonum, quod est Spiritus Sanctus. Et sicut tres potentiæ istæ, Memoria, Intelligentia, & Voluntas sunt una Anima: Ita Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt unus Deus. Et hæc est Dei imago, ad quam Homo creatus est, juxta veterum Hebræorum sententiam, inquit Galatinus laudatus.

XVI. Respondent primò Judæorum moderni, Deum secum ipso locutum, quasi se ad agendum excitantem.

Sed hoc est merum figmentum, ac Basilii irrisione dignum. *Quis enim* (inquit in Heximeron homil. 9.) *faber, aut ærarius, solus ipse quidem, nec alio quoque sibi cooperante stipatus... sibi ipsi admurmurat dicens, faciamus gladium, aut compingamus aratrum?*

XVII. Respondent secundò alii cum Rabbinis, Deum more Principum, in Plurali fuisse locutum, nimirùm, auctoritatis ergo.

Sed hoc non valet, inquit Theodoretus *qu. 19. in Genes.* Nam si ita esset, ubicumque loquitur in Scripturâ Deus, deberet in numero plurali loqui, cùm semper urgeret idem motivum auctoritatis; & præsertim cùm Judaico Populo aliquid præcipit. Hoc autem falsum est; perrarò enim pluraliter locutus est: & tunc solùm, cum judicare voluit numerum Personarum Trinitatis. *Etenim* (inquit Theodoretus) *cùm linguas confunderet, non dixit singulariter*, descendam *sed:* Venite descendentes confundamus ipsorum linguas. *Et hoc igitur loco, quoniam Deus animal ratione formabat, quod postea renovaturus erat post multas generationes, Sanctæ Trinitatis invocationibus sacrosanctum Baptisma, instituens, eùm fabricaturus esset naturam, cui hæc mysteria crederentur, obscurè identitatem substantiæ, ac Personarum numerum aperuit. Dùm enim dixit*, Deus, *communionem Divinæ Naturæ indicavit. Subjungens autem illud*, faciamus, *expressit numerum Personarum.* Similiter cum *iterum in singulari numero dixit*, Imaginem, *eandem esse naturam ostendit; non enim dixit*, ad Imagines, *sed* ad imaginem: *Cùm autem dixit*, nostram, *numerum hypostaseon manifestavit.* Quare D. Hilarius lib. de Synodis, seu de Fide Orientalium Sirmii congregatorum, inter alia capita damnata: *Si quis* (inquit) faciamus hominem, *non Patrem ad Filium dixisse, sed ipsum ad semetipsum dicat Deum locutum: anathema sit.*

XVIII. Respondet tertiò. Deum ibi non Divinas Personas alloqui, sed Angelos, ut suam illi operam navarent; formando scilicet ejus Corpus, dùm ipse hominis Animam crearet, & vitæ spiritum insuflaret.

Sed contra stat S. Basilius supra laudatus. Primò. Nam ibi Deus alloquebatur eos, quorum homo condendus futurus erat imago; futurus autem erat imago, non Angelorum, sed ipsius Dei loquentis; unde ait *ad imaginem.... nostram;* ergo alloquebatur Personas habentes cum Deo naturam communem; una enim Dei, & Angelorum imago esse non potest.

Secundò. Deus alloquebatur eos, quos ad hominis formationem excitabat: at Angeli in formatione hominis nullam habuerunt actionem adhuc ministerii; non quantum

tum ad Animam, secundùm quam est ad imaginem Dei; nam hæc immediatè à Deo inspirata fuit. Genes. 2. v. 7. *& inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Nec quantum ad Corpus; quia ibidem dicitur: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ.*

Tertiò. Effectus fit ad imaginem, non causæ ministerialis, sed principalis; ergo dato, Angelos ad formationem hominis cooperatos fuisse ministerialiter, adhuc ad ipsorum similitudinem dici non posset formatus homo: Ergo ii, quos alloquitur Deus, dum ait: *faciamus . . . ad imaginem &c.* non sunt Angeli, aut quævis alia creatura, sed Deus. Videantur Clemens Alexandr. lib. 5. Stromat. pag. 560. ubi hominis corpus *à præstantissimo* (inquit) *effectum est artifice, qui ipsum est fabricatus, seipso usus archetypo.* Tertullianus lib. de Resurrect. carnis cap. 6. dicens: *Recogita totum illi* (homini) *Deum occupatum, ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientiâ, providentiâ &c.* Et Irenæus lib. 4. contra hæres. cap. 37. nunc 20. *Non ergo* (inquit) *Angeli fecerunt nos, nec nos plasmaverunt, nec Angeli potuerunt imaginem facere Dei, nec alius quis præter Verbum Domini, nec virtus longè absistens à Patre Universorum; Nec enim indigebat horum Deus ad faciendum, quæ ipse apud se prædefinierat fieri, quasi ipse suas non haberet manus. Adest enim ei semper Verbum, & sapientia Filius, & Spiritus; per quos, & in quibus omnia liberè, & spontè fecit, ad quos, & loquitur dicens:* faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Ita Irenæus secundo seculo, qui apertiùs loqui non poterat.

XIX. Tertullianus item lib. contra Praxeam cap. 12. *Si te* (inquit) *adhuc numerus scandalizat Trinitatis, quasi non connexæ in unitate simplici, interrogo, quomodo unicus, & singularis pluraliter loquitur:* faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, *cùm debuerit dixisse:* faciam hominem ad imaginem, & similitudinem meam, *utpotè unicus & singularis? Sed & in sequentibus* (Gen. 3.) Ecce Adam factus est, tanquam unus ex nobis, *fallit, aut ludit, ut cùm unus, & solus, & singularis esset, numerosè loqueretur. Aut nunquid Angelis loquebatur, ut Judæi interpretantur, quia nec ipsi Filium agnoscunt: an quia ipse erat Pater, Filius, Spiritus, ideò pluralem se præstans, pluraliter sibi loquebatur? Imò quia jam adhærebat illi Filius secunda Persona sermo ipsius, & tertia Spiritus in sermone, ideò pluraliter pronuntiavit:* faciamus, & nostram, & nobis. *Cum quibus enim faciebat hominem, & quibus faciebat similem, Filio quidem, qui erat induiturus hominem, Spiritu verò, qui erat sanctificaturus hominem, quasi cum ministris & arbitris ex unitate Trinitatis loquebatur &c.* Videatur D. Augustinus lib. 3. de Genes. ad lit. cap. 19.

XX. Si autem quæras, cujus Personæ Divinæ sint illa verba: *faciamus &c.* an Patris, an Filii, an Spiritus Sancti; an omnium simul?

Respondeo, in hoc divisos esse Patres. Augustinus *lib. 1. de Trinitate cap. 7.* putat esse vocem Dei Patris ad Filium, qui & magni consilii Angelus dicitur. Idem sentit Tertullianus *lib. de resurrect. carnis cap. 6.* dicens: *Sic enim præfatio Patris ad Filium, faciamus &c.* Basilius *lib. 4. contra Eunom.* vult, vocem esse quidem Dei Patris; attamen non ad solum Filium, sed etiam ad Spiritum Sanctum: quod etiam sentire videtur Tertullianus *lib. contra Praxeam cap. 12.* verbis superius citatis. Cyrillus verò Alexandrinus *lib. 1. Thesauri.* Et Fulgentius *lib. 1. de fide ad Petrum cap. 1.* contendunt, verba hæc *faciamus &c.* non unius tantum esse Personæ, sed omnium simul. Utra ex iis Patrum sententiis eligatur, stabit invictum argumentum, quod, pro pluralitate Personarum, ex illis deducitur.

XXI. Secundò. Trinitatem Personarum ostendunt illa verba, Genes. 11. v. 7. *Venite igitur descendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Super quæ D. August. lib. 1. quæst. in Genes. qu. 22. ait: *Utrum ad Angelos Dominus hoc dixisse intelligitur, an secundùm illud accipiendum est, quòd in exordio libri legitur: faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram?* Et resolvens pro hac secunda parte, ait: *Nam & quomodo postea dicitur in singulari numero*, quia ibi

con-

confudit Dominus labia terræ: *Sic & illic cùm dictum esset* faciamus ad imaginem nostram, *in consequentibus tamen non dictum est:* fecerunt, *sed* fecitDeus. Quare ex hoc textu Trinitatem Personarum inferunt Nyssenus *lib. de Trinit.* Basilius *lib. 5. contra Eunom.* Maximè verò Chrysost. *serm. de Trinitate:* Ubi præfata verba considerans, ait: *Dicendo*, venite, *pares honore exhortando vocat, neque enim si Angelis imperasset, dicere debuit* venite: *sed imperando:* ite. *Vide autem, obsecro, quomodo Patris vox Filium, & Spiritum Sanctum vocet; nam si ad unum solum hoc dictum esset, debebat dicere:* veni, & descendamus; *quia autem dixit* venite, *unius est vox ad duos honore æquales.*

XXII. Tertiò. Hoc idem ostendunt verba Genes. 19. v. 24. *igitur Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrham sulphur, & ignem à Domino de Cœlo.* Dominus, inquit, à Domino, hoc est Filius à Patre procedens, à quo judiciariam accipit potestatem, pluit super Sodomam, & Gomorrham ignem, & sulphur, ut exponit Hilarius *lib. 4. de Trinit. num. 29.* Hoc testimonio adversùs Judæos usi sunt Justinus *Dialog. cum Triphone pag. 277. &* 279. Irenæus *lib. 3. contra hæres. cap. 6.* dicens: *Filium enim hìc significat, qui & Abraha colloquutus sit, à Patre accepisse potestatem ad judicandum Sodomitas, propter iniquitatem eorum.* Ita statutum ab Orientalibus fuit Sirmii, referente S. Hilario lib. de Synodis: *Si quis*, pluit Dominus à Domino, *non de Filio & Patre intelligat, sed ipsum à se pluisse dicat: anathema sit: Pluit enim Dominus Filius à Domino Patre.* Huc spectant quoque verba *Genes.* 18. ubi v. 1. dicitur quòd Abrahæ *apparuit Dominus*, versu autem 2. & 3. subditur: *Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes propè eum; quos cum vidisset cucurrit in occursu eorum de ostio Tabernaculi, & adoravit in terram: & dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum.* Deinde iterum in plurali loquens (v. 4. & 5.) *Lavate* (inquit) *pedes vestros, & requiescite sub arbore .... postea transibitis: idcircò enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt &c.* Si tres viri Abrahæ apparuerunt; quomodo adorans dixit: *Domine?* quomodo dicitur: *Dominus apparuit?* Si unus: quomodo *lavate, requiescite, transibitis, declinastis, qui dixerunt?* Item si tres (v. 9.) *dixerunt ad eum: ubi est Sara Uxor tua?* cur (v. 10.) respondit unus: *revertens veniam ad te ... & habebit Filium Sara Uxor tua?* Audiatur S. August. lib. 2. de Trinit. cap. 11. *Cùm verò tres viri visi sunt, nec quisquam in eis vel formâ, vel ætate, vel potestate major cæteris dictus est; cur hìc non accipiamus visibiliter insinuatam, per creaturam visibilem, Trinitatis æqualitatem, atque in tribus Personis unam, eandemque substantiam?* Et Cyrillus Alexandr. *lib. 1. contra Julian. circa medium*, observans, Abrahamum vidisse Deum, fuisse verò conspectos tres viros, & adorantem *non tanquam tribus dixisse*, Domini, si inveni &c. *Sed Dominum unicè vocantem tres, tanquam unum ... Cerne igitur* (inquit) *cerne visos tres quidem existentes, & propriâ unumquemque subsistentiâ Verbo consubstantialitatis subjacentes &c.* Et infra: *Una est enim consensu omnium divinitatis natura ... per intellectum verò extenditur in sanctam, venerabilem, & consubstantialem Trinitatem: in Patrem, inquam, & Filium, & Spiritum Sanctum &c.*

XXIII. Quartò. Id ostendunt verba Psalmi 2. v. 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te:* quæ Judæi ipsi Christo coævi, non de Davide, aut alio, ut recentiores, sed de Messiâ usurpabant: cum Paulus iis usus sit *act. 13. v. 33.* adversus Judæos, ad probandum Christum esse Messiam; & ad *Hebræos cap. 1. v. 5.* ad probandam Filii Dei excellentiam supra Angelos, ejusque Divinitatem.

Et meritò quidem. Nam verba Psalmi sequentia: *tibi dabo Gentes hæreditatem, & possessionem tuam terminos terræ*, nec Davidi, nec alii, sed soli Messiæ promissa possunt intelligi; ergo habetur in Deo Persona genita, & consequenter Pater, & Filius. Quod colligitur quoque ex Psalm. 109. v. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis:* quæ sunt Dei Patris, Filium à se genitum alloquentis. Unde v. 3. subdit: *ex utero ante luciferum genui te;* quæ etiam Personæ Filii distin-

ctionem à Patre ostendunt; cùm eadem Persona, adhuc sub diverso respectu, non possit esse simul genita, & generans. Hoc textu ad probandum, se esse Filium Dei, & non David, usus est Christus *Matth.* 22. *v.* 43. 44. 45. dicens: *Si ergo David vocat eum Dominum; quomodò Filius ejus est?*

XXIV. Quintò. Trinitatem Personarum evincunt verba Psalmi 32. v. 6. *Verbo Domini Cœli firmati sunt: & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Ubi *Dominus*, idest Pater, qui per *Verbum* à se procedens, omnia fecit, Cœlos firmavit; & *Spiritu oris sui*, idest Spiritu Sancto, cui perfectio operum Dei tribuitur, Cœlos virtute ornavit. Quæ antiquiores ex Rabbinis negare nesciunt. Rabbi enim Elazar *non est* (inquit) *creatus mundus, nisi verbo Dei sancti, sicut dictum est in Psal.* 32. (vel apud Hebræos 33.) *Verbo Dei Cœli facti sunt.* Et R. Simeon dicit: *Spiravit Deus Spiritum oris sui, & creatus est mundus, sicut dictum est Psal.* 33. *& Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum. In quibus* (inquit Galatinus lib. 2. de arcanis Catholicæ veritatis cap. 4.) *tria hæc Deus, Verbum ejus, & Spiritus, distinctè, & apertè in mundi productione concurrisse ponuntur. Hæc autem tria, quid aliud sunt, quàm Pater, Filius, & Spiritus Sanctus? Verbum enim realiter distinguitur à proferente, & Spiritus à spirante.... Cum igitur in Deo nullum sit accidens, ut ipsi etiam concedunt.... ergo sunt hypostases, sive supposita, vel personæ realiter distincta... quibus tres proprietates attribuuntur, Pater scilicet, Filius, & Spiritus Sanctus, qui non tres Dii sunt, neque tres Creatores, sed unus Deus, unusque Creator.*

XXV. Sextò. Hoc mysterium probant verba *Isaiæ* 6, *v.* 3. ubi Seraphim *Clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Quæ eleganter ponderans Divus Ambrosius lib. 2. de fide ad Gratian. cap. 4. *Quid sibi vult* (inquit) *sub uno nomine Sanctitatis trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetio cur; nisi quia Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus Sanctitate unum sunt; Non dixit semel, ne Filium sequestraret: non bis, ne Spiritum Sanctum præteriret: non quater, ne creaturas conjungeret. Et ut ostenderet Trinitatis unam esse deitatem, dum ter dixisset* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *addidit singulariter* Dominus Deus Sabaoth.

Quod (teste Galatino citato cap. 1.) Veteres Rabbini ita sunt interpretati, maximè R. Simeon ben Johai dicens: *Sanctus, hic est Pater. Sanctus, hic est Filius. Sanctus, hic est Spiritus Sanctus.* Et R. Jonathas ben Uziel: *Idest Sanctus Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus Sanctus.* Subdit autem Galatinus, quòd post tria illa nomina Sanctus, Sanctus, Sanctus immediatè semel dumtaxat ponitur nomen Dei *Tetragrammaton*, per quod Divina Essentia importatur? undè clarè innuitur, tres illas Personas, non tres Deos, sed unum Deum esse. Quamobrem veteres illi Thalmudistæ, qui hujus arcani non prorsùs ignari erant, statuerunt, quòd tàm ista Isaiæ verba, quàm illa Deuteronomii 6. v. 4. *Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est* (de quibus infra) ab unoquoque Judæorum bis saltem in die, manè scilicet, & vespere dicerentur: quod apud eos hucusque servatur. Ut dùm Judæi ipsi hæc eadem verba pronunciant ore, & divinarum Personarum Trinitatem, & Divinæ Essentiæ unitatem, velint, nolint, profiteantur.

XXVI. Tandem Mysterium Trinitatis demonstrant, quæ *Deuteron.* 6. *v.* 4. nuper laudavimus, nempè: *Audi Israel Dominus Deus noster, Deus unus est.* Seu veriùs *Deus, Deus noster, Deus unus est.* Hebraicus enim textus loco *Dominus* habet nomen Dei *Tetragrammaton*, quod Deum per essentiam, non per effectum, designat; ut notat Galatinus loco citato cap. 1. Dum ergo dicitur *Deus unus est*, unitas essentiæ designatur. Dùm verò ter repetitur *Deus*, quid aliud, nisi Personarum Trinitas in unitate essentiæ indicatur? Quarè, referente R. Simeon Johai filio, Rabbi Ibba ita eum textum exponit: *Hic est Israel antiquus, idest Deus, qui est principium omnium rerum, antiquus antiquorum.... & dicitur Pater. Elohem idest Deus noster profunditas fluminum, & fons scientiarum, quæ procedunt ab illo Patre, & Filius vocatur,* idest

idest Deus: Hic est Spiritus Sanctus, qui à duobus procedit, & vocatur mensura vocis. Unus est, ut unum cum alio concludat, & colliget.

Illud quoque, quod in Psalmo 66. (vel 67.) ver. 7. scribitur, simile est: *Benedicat nos Deus, Deus noster, Benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ*: Ubi in eo, quod ter ponitur *Deus*, trium Personarum divinarum designatur distinctio. In eo, quod secundo tantùm loco additur *noster*, solum Filium per nostræ naturæ assumtionem, nostrum fore insinuatur. In eo vero, quòd postremò *metuant eum*, & non *eos*, dicitur, ipsarum Personarum unitas, ac indentitas in natura ostenditur.

XXVII. Ex his omnibus ad recentiores Judæos placet me sic convertere. In asserendâ, vel negandâ Trinitate personarum in unitate essentiæ, nolo, ut vos stetis Sacræ Scripturæ, ut explicatæ à nostris Doctoribus; sicut nec nos stare debemus judicio recentiorum Rabbinorum vestrorum: quia sicut nos, ut vos dicitis, sumus in hac causâ partes, ita & illi æstuanti in Christianam Religionem odio præoccupati. Stemus omnes judicio veterum Rabbinorum, qui vel Christum præcesserunt, vel ipsi fuerunt coævi. Hi enim utpote nullius partis studio præventi, germanam, ac sinceram Sacræ Scripturæ intelligentiam accomodasse credendi sunt. At hi, ut ostendi, in Sacrà Scripturâ Trinitatem Personarum in unitate essentiæ deprehenderunt; ergo Sacra Scriptura eam docet; ergo vos eam negantes, & vestris Doctoribus, & ipsi Scripturæ contra dicitis.

XXVIII. Quæres. Cùm (teste Galatino citato cap. 1.) Veterum Rabbinorum sententia fuerit, Mysterium Trinitatis obscurè traditum in Veteri Testamento, reservatum fuisse clarè revelandum per Messiam: quare hoc factum est?

Respondeo, hoc factum fuisse, quia Judæorum Populus maximè ad Idololatriam proclivis erat, ad quam evitandam universa Lex Vetus condita fuit. Ne igitur in eorum, qui plures Deos colebant, errorem incideret, cautè à Divinâ Providentiâ factum est, ut ipsum Divinæ Trinitatis Arcanum subobscurè, & quasi sub velamine proponeretur; ne populus rudis, & malè dispositus, cum pluralitate Personarum, pluralitatem Deitatis misceret. At quoniam Idololatria per Messiam penitus erat explodenda, ac Orbis universus ad unius Dei cultum reducendus; idcircò Trinitatis Sacramentum explicitè, & apertè revelandum, ad dies Messiæ fuit reservatum: Quod omnis quoque Kabbalistarum Schola plane testatur. Rationem hanc tradidit Theodoretus *lib. 2. ad Græcos*, ubi de Hæbræis, ait: *Cùm in Egypto longinquum sanè tempus permansissent, multorumque ibi Deorum cultus ritu Egyptiaco didicissent, Sapientissimus Deus nequaquam illis manifestè, apertâque prorsus ratione Trinitatis Mysteria tradidit; ne propositam sibi esse Deorum multitudinem arbitrantes, occasionem hanc haberent ad impietatem Egyptiam declinandi; Trinitatis tamen dogmata, ne tunc quidem venturis inposterum penitùs occultavit. In antiquis enim Scripturis perfectioris Theologiæ materiam, quasi semina quadam dispersit.*

§. III.

Trinitas ex novo Testamento.

XXIX. Dico secundò. Trinitas Divinarum Personarum in novo Testamento manifestè revelata est. Primum testimonium sumitur ex cap. 1. Joannis v. 1. 2. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Si hac* (inquit Tertull. lib. contra Praxeam cap. 21.) *non aliter accipi licet, quàm quomodo scripta sunt, indubitanter alius ostenditur, qui fuerit à principio, alius apud quem fuit: Alium sermonem Dei, alium Dominum, licèt & Deus sermo, sed quâ Dei Filius, non quâ Pater: Alium per quem omnia, alium à quo omnia.*

XXX. Secundum sumitur ex *cap. ultimo Matt. v. 19.* ubi Christus Apostolis: *Euntes ergo* (inquit) *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: quo textu feriuntur nedum Sabelliani, sed etiam Aria-

Ariani. Nam Pater, Filius & Spiritus Sanctus Trinitatem Personarum demonstrant; Una enim, eademque Persona, nequit esse Pater, & Filius sui, neque à se ipso spirata: ly verò in *nomine* unitatem naturæ contra Arianos evincit.

XXXI. Tertium sumitur ex Christi Baptismo, in quo, ut referunt Matthæus *cap.* 3. *v.* 16. 17. Lucas 3. *v.* 12. & Marcus 1. *v.* 10. & 11. Jesus *ascendens de acquâ vidit Cælos apertos, & Spiritum tanquam Columbam descendentem, & manentem in ipso: Et vox facta est de Cælis: Tu es Filius meus dilectus in te complacui.* Hic describitur Pater loquens, Filius, cui loquitur, & Spiritus Sanctus, qui super Filium descendit, & in eo manet; ergo adest Persona loquens, Persona cui loquitur, & Persona, quæ descendit: hæc enim per diversas ejusdem Personæ virtutes, & operationes explicari sine violentiâ non possunt.

XXXII. Quartum profertur ex Joannis *cap.* 10. *ubi v.* 30. Christus de se ipso dicit: *Ego, & Pater unum sumus*: dicens autem *ego, & Pater*, distinctionem personarum expressit contra Sabellianos: addens autem *unum sumus*, unitatem essentiæ. Nec enim de solâ unitate affectus, & voluntatis loquutus fuit; sed de unitate consubstantiali, ut ostendunt Patres contra arianos. Inter quos S. Augustinus *tract.* 36. *in Joann.* sic discurrit: *Non dixit, Pater ego sum, aut ego, & Pater unus est: sed cum dicit*: Ego, & Pater unum sumus, *utrumque audi*, & Unum, & sumus: *& à Charybdi, & à Scillâ liberaberis. In duobus illis verbis, quòd dixit*, Unum, *liberat te ab Ario: quòd dixit*, sumus, *liberat te à Sabellio. Si* unum*: non ergo diversum. Si* sumus*; ergo & Pater, & Filius.* Sumus *enim non diceret de uno: sed &* unum *non diceret de diverso.* Et *ferm.* 56. *de verb. Dom.* (modo *tract.* 71. *in Joannem*) ponderans quoque illa verba Joann. 14. v. 10. *Pater autem in me manens ipse facit opera*, & ista ibidem *à me ipso non loquor*: postquam dixit, ex istis Sabellianum concludere: *Ecce qui Pater est, ipse & Filius.* Arianum verò ex illis inferre: *Ecce inæqualis est Patri Filius, à se ipso non loquitur.* Utrumque ex altero perstringens ait: *Audi Sabelliane: usque adeò non ipse Pater, sed alter est Filius, ut eum Arianus inæqualem asserat Patri. Audi Ariane: Usque adeò Filius æqualis est Patri, ut Sabellianus eundem esse dicat & Patrem. Tu adde, quem tollis, tu adimple, quem minuis, & nubiscum ambo consistitis: quia nec tu tollis, nec tu minuis eum, qui alter est à Patre, ut convineas Sabellianum, & æqualis Patri, ut convineas Arianum. Utrisque enim clamat*: Ego & Pater unum sumus. Quòd *ait* unum, *audiant Ariani. Quod ait*, sumus, *audiant Sabelliani: & nec illi æqualem, nec illi alterum negando sint vani.* Ita acutè Augustinus.

Tertullianus item *lib. contra Praxeam cap.* 22. super præfata verba: *Ego & Pater unum sumus. Si enim* (inquit) *dixisset, quòd* unus *sumus, potuisset adjuvare sententiam illo um* (Praxeæ, & negantium pluralitatem Personarum) *Unus enim singularis numeri significatio videtur..... Unum dicit neutrali verbo, quod non pertinet ad singularitatem, sed ad unitatem, ad similitudinem, ad conjunctionem, ad dilectionem Patris, quî Filium diligit, & ad obsequium Filii, qui voluntati Patris obsequitur, unum sumus dicens, ego & Pater, ostendit duos esse, quos æquat & jungit.* De hoc textu aliqua dicemus etiam infra, dum contra Arianos, & Socinianos res erit.

XXXIII. Quintum Testimonium sumitur ex Epist. 1. Joann. 5. v. 7. *Tres sunt qui Testimonium dant in Cælo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt.* Quibus nil apertius pro Trinitate Personarum, & unitate essentiæ in Divinis. Contra hunc textum multa occurrunt, quæ infra proponentur. Nimius essem, si huc afferre vellem omnia novi Testamenti loca, quæ traditione perpetuâ Patres pro afferendo Trinitatis mysterio contrà ipsum impugnantes protulerunt, quæ apud ipsos, & Theologos videnda relinquo.

XXXIV. Placet Sabellianos hoc ratiocinio perstringere. Aliqua in Scripturis de Deo dicuntur, quæ solâ distinctione

ne munerum, officiorum, seu operationum sine reali distinctione Personarum salvari non possunt. Primò enim in Deo asseritur verus Filius 1. Joann. 5. v. 20. *& scimus, quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus.* Verus igitur Deus verum habet Filium: atqui propria, & vera filiatio non dicitur, nisi de supposito, & Personâ; non enim pes, vel manus, & multò minus accidens, aut virtus, puta calor, vel color, dicitur filius alterius; sed solùm dicitur filius ille, qui est Persona realiter procedens ab alterâ in similitudinem naturæ ipsius; ergo &c. hæc ratio est D. Thomæ 4. *contrag. cap. 5. num. 6.*

Secundò. Distinctio ponitur in divinis cum talibus expressionibus, quæ non significant nisi Personas, sicut pronomina *ego*, *ille*, *ipse*, & similia; hæc enim non demonstrant nisi Personas invicem distinctas, cùm nec pes, vel manus, nec Sapientia, aut bonitas dicere possint *ego feci hoc*, *vel illud*. Christus autem de se ipso ait Joann. 8. v. 42. *Ego enim ex Deo processi, & veni; neque enim à me ipso veni, sed ille me misit.* Et Joann. 16. v. 14. de Spiritu Sancto *Ille* (inquit) *me clarificabit, quia de meo accipiet.* Cùm igitur nulla Persona realiter procedat, mittatur, vel aliquid recipiat à se ipsa, sed ab altera; cùmque *ego ille* duas Personas distinctas demonstrent, sequitur, in Deo esse Personas realiter distinctis.

Tertiò. In Divinis dicitur unus esse apud alterum, Joann. 1. *Verbum erat apud Deum:* Unus dicitur esse in alio, ibid. v. 18. *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris.* Joann. 10. v. 38. *Pater in me est, & ego in Patre.* Unus dicitur esse cum alio, Proverb. 8. v. 30. *Cum eo eram cuncta componens.* Hæc autem nisi de Personis distinctis verificari possunt.

XXXV. Neque dicas primò. Filium non distingui à Patre, nisi per Incarnationem; ante Incarnationem enim nulla erat distinctio. Nam contrà est, ait D. Thom. loco citato num. 4. *Invenitur ex Sacrâ Scriptura etiam ante Incarnationem Filius à Patre fuisse distinctus, dicitur enim Joann. 1.* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: & Deus erat Verbum. *Verbum igitur, quod apud Deum erat* (& Deus erat) *aliquam distinctionem ab ipso habebat. Habet enim hoc consuetudo loquendi, ut alius apud alium esse dicatur.*

XXXVI. Neque dicas secundò. Per solam connotationem diversorum effectuum omnia præfata posse salvari, ut Deus dicatur Pater per Creationem, Filius per Incarnationem, & Spiritus Sanctus propter Justificationem.

Nam contrà est. Tùm quia Verbum dicitur esse apud Deum etiam ante Creationem, Incarnationem, & Sanctificationem; ergo antequam Deus quidquam faceret extra se, statuenda est in Divinis distinctio, & quidem personalis, cum nullus dicatur esse apud se, sed apud alium. Tùm quia Christus, Joann. 5. v. 19. duo dicit: unum, quod *non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem;* alterum, *quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Neutrum autem verificari posset, si eadem Persona Patris pro ut incarnata diceretur Filius. Non primum: quia esto de diversis personis, dùm una conatur alteram imitari, dicamus, quòd Paulus v. g. non facit, nisi quòd videt Petrum facientem; de unâ tamen, & eâdem personâ etiam sub diverso respectu, nonnisi ridiculè diceretur, quòd Petrus, ut animal, non faciat, nisi quod videt seipsum facere, ut rationalem. Non alterum: quia cùm illa Divina Persona dicatur Pater, & Filius propter diversos effectus, quos facit, non posset dici quæcumque Pater facit, Filius similiter facit: sed potius oppositum; nimirùm, nihil, quod facit Pater, facit Filius, sed totum diversum. Nam Pater ut Pater creat; Filius ut talis non creat, sed Incarnatur: sicut homo ut rationalis nihil facit eorum, quæ facit, ut est animal.

Tùm denique. Si enim eadem Personâ, quæ est Medicus, esset etiam Judex, nonnè nonnisi ridiculè diceretur, quòd Medicus esset apud Judicem, esset, cum Judice, & in Judice, & mitteretur à Judice? vel ergo omnes Sacrarum Scripturarum locutiones, quibus Verbum dicitur esse apud Patrem, à Patre, cum Patre, in Patre, mitti à Patre, impropriæ, & quasi ridiculæ sunt; vel Persona Patris alia est a Persona Filii.

§. IV.

§. IV.

Anti-Trinitariorum argumenta soluta.

XXXVII. Sabelliani, cæterique Mysterii SS. Trinitatis hostes, pàrtim Scripturis malè intellectis, partim rationibus Philosophicis, seu Sophismatibus nitebantur. Hæc igitur proponenda sunt, ac dissipanda.

Primò objiciebant loca tùm novi, tùm veteris Testamenti, in quibus Deus dicitur esse solus. Ex quibus inferebant, non esse plures in Deo Personas; ubi enim est pluralitas & multitudo, sive Naturarum, sive Personarum, ibi non est solitudo. Porrò Deum esse solum probabant ex novo Testamento, præsertim ex illo Joann. 17. v. 3. *Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*. Et ex illo 1. Cor. 8. v. 6. *Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum*. Ubi solus Pater vocatur Deus; Jesus autem Christus, non Deus vocatur sed Dominus. Et ex illo ad Ephes. 4. v. 6. *Unus Deus, & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis*.

Ex veteri autem Testamento ratiocinabantur sic: Nullus est alius Deus, quàm qui in veteri Lege dicitur: *Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, & Deus Patrum nostrorum*, ut ait Petrus *act.* 3. *v.* 13. Sed hic est Deus solus, & unus; ergo &c. Min. probabant. Tùm ex illo Deuteron. 32. v. 39. *Videte quod ego sim solus*. Tùm ex illo Psalm. 85. v. 10. *Tu es Deus solus*. Tùm Isaiæ 37. v. 16. *Tu es Deus solus omnium Regnorum Terræ*. Tùm cap. 44. v. 24. *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens Cœlos solus*. vers. 6. *Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus*. Et similia.

XXXVIII. Respondetur. Pluralitatem, & multitudinem tollere unitatem, & solitudinem in eo genere, in quo est pluralitas, & multitudo; cumque in Deo adsit pluralitas Personarum, non naturarum, hâc pluralitate tollitur quidem, quòd in Deo sit una Persona, non autem quòd in illis tribus Personis sit una, & sola Natura Divina. Quare retorqueo argumentum: Iste Deus, qui in Scripturis dicitur unus, & solus, in eisdem Scripturis de seipso pluraliter loquitur, ut ostensum est Genes. 1. v. 26. *Faciamus hominem &c. Venite descendamus*. (Genes. 11. v. 7.) *Ego & Pater unum sumus* (Joann. 10. v. 30.) Sed de eodem omnino tàm unitate essentiæ, quàm Personæ, numerus pluralis verificari non potest: ergo cùm in Deo non adsit pluralitas naturæ, debet esse pluralitas in Personâ. *Ubi enim est unum suppositum subsistens, pluralis prædicatio non recipitur; Christus autem de se, & de Patre pluraliter loquitur dicens*: Ego & Pater unum sumus; *non est ergo Filius ipse Pater*. Ita Sanctus Thomas 4. contrag. cap. 5. nu. 3.

Aliter respondeo cum eodem *prim. part. qu.* 31. *ar.* 3. Quòd cùm dicitur Deus solus, hæc dictio *solus* potest accipi ut *categorematica*; vel ut *syncategorematica*. Primò modo absolutè ponit rem significatam circa aliquid suppositum, ut albus circa hominem, cum dicitur: homo albus. Hoc autem modo *non potest adjungi alicui termino in divinis; quia poneret solitudinem circa terminum, cui adjungeretur, & sequeretur, Deum esse solitarium*. *Dictio autem syncategorematica dicitur illa, quæ importat ordinem prædicati ad subjectum, sicut hac dictio omnis, vel nullus: & similiter hac dictio solus; quia excludit omne aliud suppositum à consortio prædicati. Sicut cum dicitur solus Socrates scribit, non datur intelligi, quod Socrates sit solitarius; sed quod nullus sit ei consors in scribendo, quamvis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet, hanc dictionem*, solus, *adjungi alicui essentiali termino in divinis, in quantùm excluduntur omnia alia à Deo à consortio prædicati, ut si dicamus: solus Deus est æternus; quia nihil præter Deum est æternum*.

XXXIX. Ad testimonia ex novo Testamento, respondeo. Ad primum ex Joann. cap. 17. Dico primò. Patrem appellari *solum Deum verum*, non per exclusionem aliarum Personarum in eàdem verà Deitate subsistentium, sed per exclu-

clusionem Deorum, quibus à Gentilibus tribuebatur divinitas, cum reverà divinitatem non haberent. Unde fit sensus, Patrem esse solum Deum verum, idest, cujus natura est sola vera divinitas: cùmque aliæ duæ Personæ habeant eandem naturam, quam habet Pater, sequitur, quòd & natura illarum sit vera divinitas. Ita Nazianzenus *orat.* 36. & Athanas. *orat.* 4. *contra Arianos*.

Dico secundò cum S. Augustino *tract.* 105. *in Joannem*, quòd ordo verborum hic est: *hæc est vita æterna: Ut te, & quem misisti Jesum Christum, cognoscant solum verum Deum*. Quod docet etiam *lib.* 2. *contra Maximin. cap.* 15. & cum eo Nazianzenus citatus; Cyrillus Alexand. *lib.* 11. *in Joann. c.* 5. & S. Ambrosius. *lib.* 5. *de Fide cap.* 1. Quibus subscribit S. Thomas *in cap.* 17. *in Joann. lect.* 1. Quia vero hoc eodem textu abutebantur Ariani ad negandam Divinitatem Filii Dei, ideò iterum inferius explanandus erit.

Ad secundùm ex D. Paulo, eodem modo respondeo, Patrem dici unum Deum, non exclusione Divinarum Personarum, quæ sunt unus Deus, sed exclusione inanium Deorum, quos colebant, & multiplicabant Gentiles. Quare 1. Cor. cap. 8. v. 5. præmiserat: *Nam etsi sunt, qui dicantur Dii, sive in Cœlo, sive in Terrâ, (siquidem sunt Dii multi, & Domini multi)* statim subdit v. 6. *Nobis tamen unus Deus &c.* Eodem ergo modo Pater dicitur à Paulo *unus Deus*, quo ab ipso ibidem Christus dicitur *unus Dominus*; sicut autem Christus non est unus Dominus cum exclusione Patris, & Spiritus Sancti, ita nec Pater est unus Deus cum exclusione Filii, & Spiritus Sancti. Eodem modo respondetur ad textum ex Epist. ad Ephesios. Igitur *non duo Dii Pater, & Filius; nec tres Dii, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: Sed ipsa Trinitas unus solus verus Deus. Nec idem tamen Pater, qui Filius, nec idem Spiritus Sanctus, qui Pater, & Filius; quoniam tres sunt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: sed ipsa Trinitas unus est Deus*. Ita S. August. *tract.* 150. *in Joann.* supra citato.

XL. Ad ea, quæ ex veteri Testamento opponuntur, dico: Deum esse unum; at solùm unitate essentiæ, non verò Personæ; nec aliud evincunt textus Deuteron. Psalmi, & Isaiæ. Illis enim Deus dicitur unus, nec alium esse præter ipsum, ad excludendam pluralitatem Deorum, non Personarum: *ut multitudinem falsorum Deorum unio Divinitatis expellat, habens tamen Filium quantò individuum, & inseparatum à Patre, tantò in Patre reputandum, etsi non nominatum* (Ita Tertull. lib contra Praxeam cap. 18.) *Atqui si nominasset, illum separasset, ita dicens: Alius præter me non est, nisi Filius meus*. Acuta sanè Tertulliani observatio! quia si Filium nominasset, dicendo Alius præter me non est, nisi Filius meus, fieret sensus, quòd Filius sit alius Deus à Deo Patre. Non debuit ergo nominari Filius, ne videretur Filius intimè conjunctus Patri, separari divinitate à Patre. Sicut si Sol diceret (exemplum est Tertulliani) *Ego Sol, & alius præter me non est, nisi radius meus*; nonnè denotaret, radium esse alium, & separatum à Sole, cùm tamen radius sit intimè cum Sole conjunctus? cum dicitur autem extendens Cœlos Solus, hoc dicitur præstruendo Hæreticorum Valentinianorum tabulas, qui (inquit Tertull.) *Mundum ab Angelis, & Potestatibus diversis volunt structum*; non excludendo Sapientiam Dei, quæ in ipso est, & quæ Prov. 8. *cum eo erat cuncta componens*. De hoc videatur D. Thom. supra relatus num. 38. ubi exponit, quot modis sumi potest dictio exclusiva *solus*; & quomodo dicta de Deo concedenda sit, quomodo neganda.

XLI. Secundò objiciebant. Ubi sunt tres Personæ, quarum quælibet Deus est, ibi tres Dii sunt: sed tres Deos admittere impium est; ergo &c.

Si respondeas, dist. maj. ibi tres Dii sunt, si in illis divisa sit divinitas conc. maj. si una, eadem, ac indivisa in eis Deitas, seu Divinitas sit, nego maj. cùm ergo in tribus Divinis Personis una, ac indivisa Deitas sit, non sunt tres Dii, sed unus Deus, etsi in Personis trinus.

XLII. Contra est primò. Sicut homo significatur, ut habens humanitatem, ita Deus,

Deus, ut habens Deitatem: sed tres Personæ divinæ sunt tres habentes Deitatem; ergo sunt tres Dii.

Secundò. Sicut hoc nomen Deus significat habentem Deitatem, ita hoc nomen Persona significat habentem subsistentiam in naturâ intellectuali: sed ex quo sunt tres subsistentes, dicimus tres Personas: ergo ex quo sunt tres habentes Deitatem, debemus dicere tres esse Deos.

Tertiò. Gentiles Philosophi unam Divinitatem admittebant: quia tamen illam ponebant in pluribus Personis, cogebantur plures Deos admittere; ergo quamvis unam dicamus Deitatem, si tamen eam in pluribus Personis ponimus, cogimur plures Deos admittere.

XLIII. Respondeo, concessis præmissis, negando consequentiam. Variatur enim appellatio de materiali in formalem, & etiam suppositio. *Nam licèt Deus significet habentem Deitatem, est tamen alius modus significandi. Nam Deus dicitur substantivè; sed habens Deitatem dicitur adjectivè: Unde licèt sint tres habentes Deitatem, non tamen sequitur, quòd sint tres Dii*. Ita D. Thomas 1. p. qu. 39. ar. 5. ad 1. Porrò differentiam inter nomen substantivum, & adjectivum explicat S. Doct. in corpore illius articuli; quòd nomen substantivum accipitur pro formâ per se, & ratione sui; nomen verò adjectivum accipitur pro formâ, ut in subjecto, vel supposito existente: Unde nomen substantivum principaliter, & in recto supponit pro supposito, seu Personâ habente formam. Ex quo fit, quòd nomina substantiva multiplicari non possunt, nisi forma multiplicetur; nomina autem adjectiva multiplicari possunt, etiamsi non multiplicetur forma, dummodo multiplicentur subjecta, seu supposita habentia formam. Cum ergo in Divinis sint quidem tria supposita, sed habentia unam omnino Deitatem, non tres Deitates, possunt quidem dici tres habentes Deitatem, seu tres Divini adjectivè; non tamen tres Dii substantivè. Quare resolvit D. Thomas ibi: *quòd nominum essentialium quædam significant essentiam substantivè, quædam verò adjectivè. Ex quidem, quæ substantivè essentiam significant, prædicantur de tribus Personis singulariter tantùm, & non pluraliter. Quæ verò adjectivè essentiam significant, prædicantur de tribus Personis in plurali*.

XLIV. Ad secundam instantiam, concedo pariter præmissas, & nego consequentiam. Vitium enim est, ut ait D. Thom. laudatus ad quartum: *Quod forma significata per hoc nomen Personam, non est essentia, vel natura* (sicut est forma significata per hoc nomen Deus) *sed Personalitas. Unde cum sint tres Personalitates, idest tres Personales proprietates in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non singulariter, sed pluraliter de tribus*.

XLV. Ad tertium, Dist. ant. quia illam ponebant in pluribus divisam, & multiplicatam, conc. ant. indivisam prorsùs, & unam realiter in illis, nego ant. Pagani ergo Philosophi Divinitatem ponebant in pluribus realiter in eis divisam, & multiplicatam, eo modo, quo humanitas ponitur in pluribus, nempe in Socrate, & Platone, in quibus nedum multiplicantur supposita habentia humanitatem, sed & humanitates ipsæ: alia est enim humanitas, quæ est in Socrate, alia, quæ in Platone, quamvis secundùm similitudinem una sit. At nos Deitatem ponimus in tribus Personis prorsùs indivisam, & ideò non cogimur ponere tres Deos. Audiamus S. Thomam loco citato: *Hæc igitur est ratio, quare Socratem & Platonem & Ciceronem dicimus tres homines; Patrem autem, & Filium, & Spiritum Sanctum non dicimus tres Deos, sed unum Deum: quia in tribus suppositis humanæ naturæ sunt tres humanitates; in tribus autem Personis est una Divina Essentia*.

XLVI. Nec refert, quòd Patrum aliqui (inter quos Nyssenus, & Basilius) dixerint, tres Divinas Personas esse unum Deum, sicut Paulus, & Joannes sunt unus Homo. Non, inquam: etenim cùm similitudo semper diversitatem includat, aliàs non esset similitudo, sed identitas; hoc maximè habebit similitudo petita ex rebus creatis, ad explicandum Mysterium Trinitatis; quòd cùm nihil in creatis habeat, cum quo possit comparari, omnis similitudo petita ex creaturis, adeò manca, & deficiens erit, ut plus dissimilitudinis habeat, quàm similitudinis. Dùm ergo

ergo illi Patres dicunt, tres Divinas Personas esse unum Deum, sicut Paulus, & Joannes sunt unus homo, solùm valet in eo, quòd sicut proprietates individuales, quibus opponuntur Paulus, & Joannes, non tollunt convenientiam eorum in naturâ humanâ utrique communi; ita proprietates personales, quibus Divinæ Personæ invicem opponuntur, non tollunt, quin eâdem Naturâ Divinâ unum sint. Non valet tamen, nec assumta fuit similitudo ad parificandum modum unitatis. Nam Petrus, & Paulus unum sunt in naturâ humanâ solâ unitate similitudinis; Divinæ autem Personæ unum sunt in naturâ unitate idenditatis: itaut natura divina in omnibus eadem omnino, ac realiter sit indivisa.

XLVII. Tertiò objiciebat Servetus primò. Aut Persona in Deo finita est, aut infinita. Si infinita, una est, quia infinitum unum est. Si finita; ergo infinitæ Personæ ponendæ sunt, quæ divinæ naturæ infinitati respondeant, & eam adæquent.

Secundò. Per se notum est, quòd *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*: sed tres Divinæ Personæ essent idem uni tertio, nempe naturæ divinæ; ergo sunt idem, non distinctæ inter se.

Tertiò. Si in Deo ponitur Trinitas propter tres Personas subsistentes, cur non ponitur quaternitas, eùm præter illas sit natura divina, quæ pariter subsistens est?

Quartò. Ex illis Personis una procedit, & accipit esse ab aliâ, quod est contra naturam entis omnino increati, & à se.

Quintò. Generare summa perfectio est in vivente: hanc autem perfectionem habet Pater, Filius non habet; ergo Pater; & Filius ejusdem perfectionis non sunt; ergo nec ejusdem naturæ.

XLVIII. Respondetur ad singula. Ad primum, dico, Personam in Deo esse infinitam. Nego tamen, eam esse unam in proprietate Personali, sed in pluribus Personis esse unam, ac indivisam perfectionem.

Si dicas. Quia Deus infinitè perfectus est, unus est; ergo si Divina Persona infinita est, una est.

Respondeo, negando consequentiam. Nam cùm Deus nominet perfectionem absolutam, si non esset unus, sed alius daretur Deus ab illo, hoc esset, quia illius alterius perfectionem non contineret, ut superiùs ostendimus; quia absoluta non multiplicantur, nisi ex limitatione. At Persona nominat quid relativum in Deo; relativum autem includere non debet, sed potiùs excludere à se suum correlativum, cùm illi realiter opponatur. Hoc tamen non tollit, quin una Persona divina mediatè saltem, & realiter contineat omnem perfectionem alterius Personæ. Cùm enim omnes Personæ idem sint in essentiâ divinâ; ratione hujus identitatis una Persona dicitur esse in aliâ per circuminsessionem, ut ajunt Theologi. Quo sensu dicebat Christus Joann. 14. v. 9. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Et v. 10. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Unde Athanas. orat. 3. contra Arianos num. 3. *Filius* (inquit) *in Patre est, quantum licet intelligere, quia totum quod est Filius, hoc natura Patris proprium est, eo modo quo ex luce splendor, & ex fonte fluvius exoritur; adeò, ut qui Filium videt, id quod proprium est Patris videat, intelligatque, Filium idcircò in Patre esse, quia ex Patre habet ut sit: & vicissim Patrem in Filio esse, quia Filius est id quòd proprium est ex Patre, sicut Sol est in splendore, mens in Verbo, & fons in fluvio. Ita enim qui Filium contemplatur, id, quòd natura Patris proprium est, simul contemplatur, Patremque in Filio esse intelligit. Nam cum forma, & divinitas Patris hoc ipsum sit, quod est Filius, omnino sequitur, ut Filius sit in Patre, & Pater in Filio. Quocirca cùm antea dixisset:* Ego, & Pater unum sumus, *hic rectè ait:* ego in Patre, & Pater in me est; *ut scilicet eamdem amborum divinitatem, unamque naturam esse doceret.*

XLIX. Ad secundum variè respondetur à Theologis. Primò dicunt illud axioma verificari de iis, quæ sunt idem uni tertio realiter, & non sunt ratione diversa, & invicem opposita: non de iis, quæ licèt cum tertio idem sint, ratione tamen diversa, imò invicem sunt opposita. Ita Sanctus Thomas 1. *part. qu.* 28. *art.* 3. *ad* 1. Ubi ex Philosopho 3. de Animâ (cujus est præfatum axioma) ponit exemplum in actione, & passione, quæ licèt idem reali-

ter sint cum motu, non tamen sequitur, quòd actio, & passio sint realiter idem; quia in actione, & passione diversi respectus importantur. Cùm ergo Divinæ Personæ licèt sint idem realiter cum essentiâ divinâ, sint tamen rationibus relativis invicem oppositæ, ideò non sunt idem inter se. Quare concludit: *Et similiter licèt Paternitas sit idem secundùm rem cum essentiâ divinâ, & similiter Filiatio: tamen hæc duo in suis propriis rationibus important oppositos respectus. Unde distinguuntur ad invicem.* Et opposita ratione, quia potentia, & bonitas in Deo non important in suis rationibus aliquam oppositionem, propterea (ibi *ad secundum*) sunt idem tàm inter se, quàm uni tertio. Vide D. Thom. in 1. dist. 2. qu. 1. art. 4. ad 2. & art. 5. in corp. & ad 4.

Secundò dicunt, verum esse axioma de iis, quæ sunt eadem uni tertio adæquatè sumto. Personæ autem divinæ sunt idem cum essentiâ solùm inadæquatè sumtâ; nam essentia adæquatè includit etiam Personas, quæ invicem opponuntur.

Tertiò dicunt, verùm esse, quando sunt idem uni tertio incommunicabili; secùs tamen quando illud tertium est communicabile pluribus, sicut divina natura, quæ communicabilis est tribus divinis Personis.

Verùm dici potest, Mysteria Fidei (inter quæ Trinitas Personarum est summum) non esse regulanda per axiomata Philosophorum, maximè Gentilium omni fidei lumine carentium, qualis erat Aristoteles, cujus est præfatum axioma. Nam est etiam commune effatum, quod *ex nihilo nihil fit;* quod *a privatione ad habitum non datur regressus:* & tamen nihil horum habet locum in Deo, qui ex nihilo omnia produxit, & ad cujus nutum omnia resurgere possunt, ac reproduci. Quamvis ergo Philosophica argumenta sanè intellecta veritatibus supernaturalibus, & Mysterio Trinitatis non contradicant, sed omnia solvi possint, quia verum non contrariatur vero; attamen ex illis supernaturalia mysteria nec probanda, nec regulanda sunt. Quarè cum D. Thoma in 1. dist. 2. qu. 1. art. 4. *Concedendum est absque ulla ambiguitate, esse in Deo pluralitatem suppositorum, vel Personarum in unitate essentiæ; non propter rationes inductas, quæ non necessariò concludunt; sed propter fidei veritatem.*

L. Ad tertium respondetur, poni in Deo Trinitatem propter tres Personas invicem distinctas; non poni autem Quaternitatem propter divinam essentiam; quia hæc cùm sit Personis intimè identificata, & ab eis non distincta, non potest dici quarta res; quia numerus ex solâ distinctione consurgit. Quare Concilium Lateranense sub Innoc. III. cap. *Damnamus* statuit contra Abbatem Joachim; *Quod una quædam summa res est incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tres simul Personæ, ac singulatim qualibet earumdem: & ideò in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas, quia qualibet trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, sive natura divina &c.*

LI. Ad quartum dico, unam Personam procedere ab aliâ non ut à causâ, sed ut à puro principio; quod non obest, ut sit ens à se Persona procedens, non minus, ac ea, à quâ procedit. Et ratio est; quia quod procedit ab alio, ut à causâ, accipit quidem esse simile, non tamen illud idem, quod habet causa, sed diversum. At quod procedit ab altero, ut à puro principio, accipit, eique per processionem communicatur, illud idem esse, quod est proprium principii: & propterea, si esse principii est independens omnino, & à se, etiam erit independens, & à se, esse, quod communicatur termino procedenti.

LII. Ad quintum dico, summam perfectionem generationis, quæ in Patre est, esse etiam in Filio, nec tamen Filium generare. Est in Filio tota perfectio generationis, quia in Filio eadem essentia est, cum quâ generatio identificatur: sed Filius non generat; quia generare spectat ad proprietatem Patris. Ita respondet Sanctus Ambrosius lib. 4. de fide cap. 4. dicens: *Cur inquiunt* (Ariani) *Filius Pater non est? Quia & Pater Filius non est. Cur iste non generavit? Quia nec ille generatus est: Nec ideò minus habet Filius, quia Pater non est. Nec Pater minus habet, quia Filius non est. Dixit enim Filius: Omnia, quæ Pater habet mea sunt.*

Adeò

Adeò generatio in paternâ proprietate, non in jure potestatis.

LIII. Si dicas; ergo admittendæ erunt, ut veræ hæ duæ contradictoriæ: *Deus est generans: Deus non est generans*. Nam Pater est Deus, Filius est Deus; Pater autem generat, Filius non generat.

LIV. Nego, ambas illas propositiones admittendas esse, ut veras. Nam in priori *Deus est generans*, ly *Deus* supponit determinatè pro Patre, & proindè est vera: verè enim Deus Pater est generans. In posteriori vero, *Deus non est generans*, ly *Deus* supponit pro omnibus Personis indistinctè, & illa particula *non* universaliter negat generationem in Deo. Unde facit sensum, quòd nulla Persona, quæ sit Deus, generat; unde patet eam esse prorsus falsam.

LV. Quartò objici potest. Primi post Christi tempora Christiani Mysterium Trinitatis non sunt professi. Si enim professi essent, Gentiles ex eo sumsissent argumentum pro Deorum pluralitate, quam ipsis Christiani exprobrabant; aut saltem Christianos redarguissent, quòd & ipsi plures Deos admitterent, quod postea Sabelliani objecerunt. Cùm ergo nil horum Gentiles fecerint, argumento est, Christianos tunc temporis hoc mysterium professos non fuisse.

LVI. Respondeo, vel non extare libros, quibus Gentiles adversus Trinitatis mysterium, aliaque Christianæ Religionis Dogmata conscripserunt, & Apologias Christianorum illis respondentium: Vel antiquos Patres hoc mysterium apud Gentiles non evulgasse, sed Cathecumenis, quos instituebant, ut Fidei secretum custodiendum committebant. Unde iidem Patres, aut scribentes, aut coram Gentilibus loquentes œconomiæ, ac prudentiæ causâ varia reticebant. De quo videndus est Schelestrate in suo opusc. *de Disciplinâ arcani*.

Secundò respondere etiam possem, falsum esse, Gentiles Philosophos nunquam fuisse argumentatos contra Trinitatis mysterium. Nam Justinus in primâ Apologiâ pro Christianis refert, Christianos pro insipientibus habitos fuisse à Gentilibus, quòd Christum ut Dei Filium colerent, quod certè est fateri Trinitatem. Praxeas etiam, qui altero seculo vixit, totus erat, ut ex fide Trinitatis pluralitatem Deorum astrueret, ut videre licet apud Tertullianum, libro contrà ipsum. Et Celsus Gentilis Philosophus (teste Origene in libris adversùs ipsum conscriptis) probabat Deorum pluralitatem sequi ex Trinitate; ne dicam de Juliano Apostatâ, ut legi potest apud Cyrillum contra Julian. maximè lib. 8.

DUBIUM II.

De Unitate naturæ in Trinitate.

§. I.

Ariana Hæresis.

I. Dissipatâ ab Ecclesiâ Christi Sabellianâ hæresi, Ariana successit, non minùs impia; quæ licèt voce Trinitatem Personarum in Deo admitteret, cùm tamen earum consubstantialitatem negaret, Trinitatem divinam reverà destruebat.

II. Ariana dicta fuit ab Ario Urbis Alexandrinæ Præsbytero, genere Lybio, Dialecticæ peritiâ claro; & quamvis externâ specie præferente virtutem, impiè tamen in Filii Dei, & Christi Divinitatem blasphemo. Hic ergo sub Constantino Magno Imperat. & Silvestro I. Rom. Pontifice anno circiter 317. vel (ut alii volunt) 320. evulgare cœpit, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, non esse ejusdem substantiæ, & naturæ; Filium Dei esse creaturam, non esse coæternum Patri, non coessentialem: idemque à fortiori de Spiritu Sancto.

III. Arius priusquam fieret hæreticus, fuit Schismaticus: nam Meletii res novas in Ecclesiâ molientis partibus primò se addixerat. Ex Schismate in speciem conversus, Diaconus est ordinatus à S. Petro Alexandrino Episcopo, & Martyre. Verùm cùm is Meletium, ejusque fautores excommunicasset, Arius contra hoc factum blaterans ab Ecclesiâ pulsus est. Porrò cum à S. Petro jam in carcere constituto, & Martyrio proximo, se in communionem restitui Arius vehementer efflagitaret, ferunt Acta S. Petri præsa-

ti, Christum ei noctu apparuisse, veste discissâ, causamque rei percontanti, respondisse: *Arius mihi scidit. Praecave omnino, ne eum in communionem recipias. Quin potiùs jubeto Achilla, & Alexandro Presbyteris, qui post tuum exitum vecturi sunt Ecclesiam meam, ne eum in communionem recipiant.* Licèt autem visio hæc Viris eruditis dubia reddatur; hoc tamen verum est, mortuo Petro, Arium in Ecclesiam irrepsisse & ab Achillâ in communionem fuisse receptum, indeque factum Presbyterum. Verum, Achillâ mortuo, indignè ferens Arius, Alexandrum in Episcopatu Alexandrino sibi prælatum, hæresim, quam corde jam conceperat, apertâ fronte cæpit evomere. Restitit in primis, coactâ Synodo, Alexander Patriarcha Alexandrinus: restitere alii plures. Tandem in Synodo Nicænâ primâ promovente pro executione Constantino Magno, & Sylvestro I. annuente auctoritate suâ, damnata hæresis, ejusque parens Arius pœnitentiam simulans exulare coactus fuit, nullâ aliâ mulctatus pœnâ.

IV. Non tamen quievere res. Etenim nondum elapso triennio, anno scilicet 327. Arius cum sociis ab exilio revocatus per Costantinum, eique subdolè formulam fidei Catholicæ obtrudens, Alexandriam redeundi facultatem obtinuit. Cumque ab Athanasio, qui Alexandro in Sede Patriarchali successerat, repulsam passus esset, concitatis contra Athanasium turbis, Arianorum arte, ob quos S. Episcopus in exilium amandatus fuit, Arius tandem Constantinopolim à Constantino vocatur. Qui ab Eusebio Nicomediensi Arii fautore iterum delusus, Alexandro Constantinopolitano Episcopo jussit, ut Arium in communionem reciperet. Sed noctu orante Alexandro, ne diutiùs fineret Deus tantum serpere malum, mane, dum ad Ecclesiam quasi triumphans pergeret Arius, ventris onere pressus ad latrinas secedens, cum sordibus viscera, & sordentem emisit animam, anno Christi 336.

V. Miserè tamen extincto Ario, non extinguitur hæresis; imò invalescit magis, Eusebio Nicomediensi Episcopo in locum Arii succedente, ex quo Ariani *Eusebiani*, & *Nicomediani* dicti sunt. Infractus contrà istos pugnavit, & multa passus est S. Athanasius. Res in apertam persecutionem contra Catholicos erupit. Plura hinc, inde Concilia coacta sunt, scissâ in partes Ecclesiâ, Episcopis huc, illucque distractis; adeò ut totus pene Orbis ingemuerit, ac se esse Arianum miratus sit; donec successu temporis, prævalente contra mendacium veritate, Ariana nequitia cedere, ac sensim mori cæpit.

VI. Extinctam porro, tumulatam, imò, incineratam excitare iterum ad lucem conati sunt recentiores hæretici Servetus, Valentinus Gentiles, Alciatus, aliique dubio præcedente recensiti; inter quos, famosiores qui suum errori nomen dederunt, extitere *Lælius*, & *Faustus Socini*, unde factum est, ut novi Ariani hodierno tempore *Sociniani* nuncupentur. Afferens ergo Faustus Socinus, in essentiâ divinâ unicam esse Personam, quæ Pater nuncupetur, & implicare, Deum unum in essentiâ, & in Personis trinum esse, consequenter dicebat; Filium Dei, nempe Christum, nec Personam divinam esse, nec Deum, nisi metaphoricè, & impropriè, ob sublimem potestatem à Patre vero Deo participatam, ut esset inter Deum, & homines Mediator. Unde falsa omnia, quæ de Filii Dei generatione æternâ ex Patris substantiâ; falsa quæ de ejusdem Incarnatione dicuntur, nisi figurativè intelligantur: quare nedum Trinitatis, sed Incarnationis mysterium evertebat.

De Spiritu Sancto, asserebat, esse quidem virtutem, & efficaciam Dei, sed Personam divinam esse negabat; quibus hæresim Macedonii excitabat. Christum ratione Personæ esse hominem verum, non tamen purum, quiâ divinâ filiatione ab ortu donatum: ideòque Filium Dei proprium, ac Unigenitum esse dicebat; quia nullus alius virtute divini Spiritus, absque ullo viri concursu, in utero matris fuit sic conceptus, ut ab ortu Filius Dei vocaretur; in quo Nestorii imitabatur errorem.

Christum ante Mariam non fuisse, à Paulo tamen Primogenitum dici omnis creaturæ; quòd sicut dignitate, ita tempore

pore omnium novarum creaturarum sit prima, videlicet quia operâ Spiritus Sancti conceptus, & à peccato immunis, ideò nova creatura dicitur: & hoc loquendi modo antiquas hæreses Cerinthi, & Ebionis suscitavit.

Christum Prophetam esse docebat; quia antequam prophetico munere inciperet fungi, in Cælum raptus est ad Patrem, à quo plenè de omnibus instructus, & inde in mundum missus fuit, quo cum Mahomete conveniebat.

Insuper Peccatum originale cum Pelagianis negabat; cum Sadducæis Resurrectionem Mortuorum futuram esse nullam asserebat; In Cæna Domini nihil præter panem, & vinum sive à credentibus, sive à non credentibus recipi in memoriam mortis Domini, neque tamen Sacramentum esse asserebat.

Hæc, aliaque impiæ doctrinæ capita nedum Arianismi, sed & omnium ferè hæresum renovator docebat Socinus; quibus Poloniam, & Transylvaniam vivens fædavit, & quarum semina moriens anno 1604. ætatis 65. reliquit, quæque hisce temporibus apud miseros homines adhuc pullulare non desinunt.

Cùm ergo hæc sint omnium quasi hæresum colluvies, nos ea, quæ ad alios Tractatus spectant suis locis refutanda dimittemus, solùm reservantes caput, quo cum Ario in Filii Dei Divinitatem invehitur: quæ enim contrà Christi Divinitatem blasphemat, in Tractatu de Incarnatione dissipanda relinquimus.

VII. Præterire non possum, Lutheranos, & Calvinistas puros, etsi Arianismum in Serveto, Socino, & aliis detestari videantur, ex modo tamen, quo loquuntur, semi-Arianismi suspicionem non evadere, de Voce *Homousion* exprimente consubstantialitatem Filii cum Patre, non benè loquentes. Lutherus recentiorum hæreticorum Patriarcha in confut. latomi tom. 2. pag. 240. *Nec est* (inquit) *quod mihi homousion illud obiectes. Non fuit receptum à multis &c.* Et inferiùs; *Quod si odit anima mea vocem homousion, & nolim eâ uti, non ero hæreticus.* Laudatque Arianos, quòd eam rejecerint. Calvinus item lib. 1. Inst. cap. 13. §. 5. *Utinam* (inquit) *sepulta essent* (nomina Trinitatis, Personæ, consubstantialis) *constaret modò hæc inter omnes fides, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse unum Deum.* Et ad Polonos *contra Stancarum*, ait: *Precatio vulgò trita est: Sancta Trinitas unus Deus miserere nostri, mihi non placet, ac omnino barbariem sapit:* Et ibi dicit, Filium Dei esse Mediatorem, *quatenus æternus sermo Dei est*, concludens: *Quare inscitè ex Mediatoris titulo infertur, Patre esse minorem: Quando hæc optimè inter se cohærent, Unigenitum Dei Filium eundem, & unius cum Patre essentiæ fuisse Deum, & tamen fuisse quasi medium inter Deum, & creaturas.* Quæ certè cum doctrinâ catholicâ non concordant.

Circa Arium, & Arianæ hæresis progressus multa apud viros Historiæ, ac eruditione sacræ Professores controvertuntur. Nos præsenti dubio ea, quæ materiæ substantiam tangunt, nempe substantialem Verbi Divinitatem statuemus; aliqua postea de circumstantiis dicturi.

VII. Quare noto: aliud esse quærere, an Verbum seu Filius Dei sit substantialiter Deus; aliud, an Christus sit substantialiter Deus. Etenim adhuc supposito, quòd Verbum sit Deus, controverti potest, an Christus sit Deus. Ut enim Christus sit Deus, supposito, quod Verbum sit Deus, requiritur, ut illius humanitas Verbo hypostaticè unita sit, quæ hipostatica unio non statim sequitur ex Verbi divinitate. Etenim Nestorius, cui aliàs erat certa Verbi divinitas; quia negabat hanc esse hypostaticè Christo unitam, negabat Christum esse verè, & substantialiter Deum. Ex quo tamen Christus sit substantialiter Deus, sequitur infallibiliter Verbum esse substantialiter Deum; nec enim potest Christus substantialitèr Deus esse, nisi quia Verbum illi subsistentialiter unitum, est substantialiter Deus. Christum esse substantialiter Deum videbimus in Tractatu de Incarnatione. Modò Verbum esse substantialiter Deum contra Arianos, & Socinianos statuendum est.

§. II.

§. I.

Verbi Divinitas ex Scripturis.

VIII. PRimum pro Verbi Divinitate testimonium exhibet Joann. cap. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt; & sine ipso factum est nihil.* Quæ verba exponenda sunt. Per has voces: *In principio erat Verbum*, Verbo tribuitur coæternitatas Patri; ly enim *erat* indicat, illud semper fuisse: Propterea S. Joannes ibi quater repetit, *erat*, *erat*, *erat*, *erat*. Unde Ambrosius lib 1. de fide ad Gratianum cap. 5. *Ecce* (inquit) *quater erat: ubi impius invenit, quòd non erat?* Quod designatur quoque per hanc vocem *in Principio*, quæ idem significat, ac *Ante omnia*. Quare Synodus Nicæna prima (ut refert Socrates lib. 1. hist. cap. 8.) ex hoc Joannis loco damnavit anathemate Arianos dicentes: *fuit aliquando tempus, cùm* (Verbum) *non esset, & antequam gigneretur non erat.* Illæ autem voces *& Verbum erat apud Deum*, ut supra vidimus, Sabellianos redarguunt negantes, Filium esse Personam à Patre proprietate distinctam.

Illa verò simplex, & absoluta nuncupatio, quâ Verbum sine ullâ adjectione dicitur Deus, *& Deus erat Verbum*, abundè ostendit, Verbum esse naturâ, & substantiâ Deum; non gratiâ, aut delegatione, aut assumtione, sicut Moyses (Exodi 8. v. 19.) datus fuit Deus Pharaonis. *Aliud* enim *est* (inquit Hilarius lib. 7. de Trinit. num. 10.) *Deum dari, aliud est Deum esse. In Pharaonem enim Deus datus est* (Moyses) *cæterum non ei est, & natura, & nomen, ut Deus sit.* Vel sicut justi Dei dicuntur: *Ego dixi Dii estis* (Psalm. 81. v. 6.) *Ubi enim refertur* ego dixi, *loquentis potiùs est sermo, quàm rei nomen ... & ubi se nuncupationis auctor ostendit, ibi per sermonem auctoris est nuncupatio, non naturale nomen in genere. At verò hic Verbum Deus est, res existit in Verbo, Verbi res enunciatur in nomine. Verbi enim appellatio in Dei Filio de Sacramento nativitatis est.* Ita Hilarius laudato loco. Et post multa: *Cum audio:* & Deus erat Verbum, *non dictum solùm audio Verbum Deum, sed demonstratum esse, quòd Deus est ... hic res significata substantia est, cum dicitur* Deus erat. *Esse enim non est accidens nomen, sed subsistens veritas.*

IX. Dices tamen primò. Ly *in principio* non designare æternitatem Verbi, sicut nec ly *in principio* positum à Moyse in capite Genesis, sed solùm initium temporis.

At contra: Nam Moyses non dixit: In principio erat Cœlum, & Terra apud Deum, ut Joanne dicit de Verbo, sed *in principio creavit Deus Cælum, & Terram;* quibus manifestè patet, Cœlum, & terram ab æterno non fuisse, sed initio temporis Deum illa creasse, seù cùm tempora fuere producta. Quod verò in principio temporis, jam erat apud Deum, ipsi est coæternum.

X. Dices secundò. Nomine Verbi à Joanne non intelligi Verbum à Patre, ceu Personam distinctam, sed ipsam Sapientiam Patris, quâ sapiens est.

Sed contrà: Jam enim superiùs ostensum est, Joannem loqui de Verbo, quod erat apud Deum, scilicet apud Patrem; quod autem apud aliquem est, alius est ab ipso. Rursùs: de Verbo loquitur, de quo infra dicit v. 14. *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre:* quod autem à Patre est, alius est à Patre.

XI. Dices tertiò. Verbum Dei dici quidem Deum, sed Deum minorem, seu quasi Deum; sicut infra non dicitur *Unigenitus*, sed *quasi Unigenitus à Patre*. Sicut, cum dicit Lucas cap. 3. v. 23. *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta*, indicatur Jesum propè quidem fuisse, nondùm tamen annum trigesimum attigisse, quia particula *quasi* est particula diminuens. Et propterea dum *Deus* dicitur de Verbo, aliter dicitur, ac dùm dicitur de Patre. Nam dùm de Patre dicitur, cum emphasi, seu articulo dicitur *o Theos*: dùm autem de Verbo dicitur, absque emphasi, & articulo O indicante magnum ac summum scribitur, nempè *Theos*.

XII. Sed Respondeo, particulam *quasi* non esse semper diminutivam, sed sæpè expressivam; nec semper designare puram

ram similitudinem, sed sæpe rei veritatem: cujus exempla habemus in Sacris Litteris, præsertim Num: 11. v. 1. *Ortum est murmur populi quasi dolentium pro labore*. 2. Esdræ 7. v. 2. *Ipse enim quasi vir verax, & timens Deum plus cæteris videbatur*. Matth. 14. v. 5. *Quia sicut Prophetam eum habebant*. Quare in præsenti particulâ græcâ *os* (latinè *quasi*, *sicut*) expressiva est, & designativa; facit enim sensum, *vidimus eum quasi Unigenitum*, idest, *qualem decet esse Unigenitum à Patre*, & propterea subjungit: *plenum gratiæ, & veritatis*. Ita D. Thom. in cap. 1. Joann. lect. 8. *Hoc autem* (inquit) *quod dicit* quasi *est expressivum veritatis, secundùm Gregorium* (lib. 18. Moral. cap. 6.) *Et est modus* (*ut Chrysostomus dicit*. homil. 11. in Joann.) *Sicut si aliquis vidisset Regem multiplici gloriâ incedentem, & interrogatus ab aliquo, qualiter Regem vidisset, volens se expedire, illam multiplicem gloriam, uno verbo exprimeret dicens, quod ipse incedebat, sicut Rex, idest, qualem Regem decebat. Ita hic Evangelista, quasi interrogaretur ab aliquo, qualis esset Gloria Verbi, quam viderat, non valens eam plenè exprimere, dicit autem esse*, quasi Unigeniti à Patre, *idest talem, qualem decebat Unigenitum Dei*. Hæc D. Thom.

Quòd verò ly *quasi* à Luca usurpetur *diminutivè*, fundamentum est; quia dicit Lucas: *Jesus erat incipiens quasi annorum triginta*. Si ergo erat incipiens, nondum attigerat completè annum trigesimum. At hìc nulla est particula indicans diminutionem, imò potiùs oppositùm. Nam eodem cap. v. 18. absolutè dicitur: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Quibus (ut ait Chrysostomus *homil. 14. in Joann.*) talem esse Unigenitum ostendit, ut cum Patre habeat *in substantiâ cognationem, parem Patri cognitionem, & potestatem*.

Porrò quòd in Græco textu ly *Theos* dictum de Verbo ponatur sine articulo O scrupulus antiquus est, quem contra se objecit, & sprevit S. Joann. Chrysostomus homil. 3. in Joann. his verbis. *Sed dixerit quispiam, Patrem articuli adjectione, Filium sine articulo positum*. Cui respondet: *Quid ergo? Cum Apostolus inquit:* Magni Dei, & Salvatoris nostri. *Et iterum:* Qui est super omnes Deus, *sine articulo Filii meminit. Itidem de Patre ad Philippenses scribens:* Qui cum in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. *Et ad Romanos:* Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino nostro Jesu Christo, *neglexit articulum. Supervacaneum namque est ubique id præponere, præsertim cùm superius eo frequenter usus sit. Quemadmodum enim de Spiritu Pater loquens inquit:* Spiritus est Deus; *neque cùm Spiritui articulum non adjiciat, idcirco Deum esse incorporeum non negamus: ita hoc in loco, quamvis Filio articulus non præponatur, non propterea Patere minor est Deus:* hucusque Chrysostomus natione Græcus.

Hanc objectionem novit quoque Sanctus Thomas, qui in cap. 1. Joann. lect. 1. dicit: *Quòd Origenes turpiter erravit ex modo loquendi, qui in Græco habetur, summens occasionem sui erroris. Consuetudo enim est apud Græcos, quòd cuilibet nomini apponunt articulum ad designandum discretionem quandam; quia ergo in Evangelio Joannis in Græco, huic nomini, quod est Verbum, cum dicitur:* In principio erat Verbum, *& similiter huic nomini, quòd est Deus, cum dicitur:* Et Verbum erat apud Deum, *apponitur articulus, ut dicatur* ly Verbum, *&* ly Deus *ad designandam eminentiam, & discretionem Verbi ad alia verba, & principalitatem Patris in Divinitate: & ideò cùm in hoc, quod dicitur:* Verbum erat Deus, *non apponatur articulus huic nomini Deus, quod supponit pro Personâ Filii, blasphemavit Origenes, quòd Verbum non esset Deus per essentiam, licèt sit essentialiter Verbum, sed dicitur per participationem Deus; solus verò Pater est Deus per essentiam: & sic ponebat Filium Patre minorem*. Hucusque D. Thomas.

Deinde ostendit ex Chrysostomo supra laudato, quod si articulus positus huic nomini Deus importaret majorem excellentiam in Patre respectu Filii, nunquam apponeretur huic nomini *Deus*, cum de Filio prædicatur, sed solùm quando prædicatur, de Patre, & semper, quando dicitur de Patre apponeretur articulus; Cu-

contrarium ostendit Apostolus *ad Titum secundo* dicens: *Expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei*, ubi Deus supponit pro Filio, & apponitur articulus in Græco: ex quo fit, quòd Filius sit Deus magnus. Et Rom. 9. *Christus, qui est super omnia Deus &c.* ubi ad ly Deus, similiter in Græco ponitur articulus: & Joann. ultimo, ubi dicitur: *ut simus in vero Filio ejus ..... hic est verus Deus*. Respondens autem ad objectionem ait:

Ratio autem, quare Evangelista non appofuit articulum huic Nomini Deus assignantur à Chrysostomo, scilicet, quia jam bis nominaverat Deum eum appositione articuli, & ideò non opportebat reiterare tertiò, sed subintelligitur. Vel dicendum est, & meliùs, quod Deus ponitur hic in prædicato, & tenetur formaliter: consuetum erat autem, quòd nominibus in prædicato positis non ponitur articulus, cùm discretionem importet. Si verò Deus poneretur hic ex parte subjecti, pro quacunque personâ supponeret, sive pro Filio, sive pro Spiritu Sancto, non est dubium, quod in Græco ibi apponeretur articulus. Ita S. Tho.

XIII. Divinitas Verbi colligitur ex verbis, quæ sequuntur: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Si enim Pater omnia per Verbum creavit; ergo verbum infinitæ virtutis est, qualis ad creandum requiritur. Rursùs: id, per quòd omnia facta, & creata sunt, & sine quo factum est nihil, non potest esse factum, & creatum; aliàs cum seipsum per seipsum facere non potuisset, non omnia per ipsum facta essent; & sine ipso factùm esset aliquid, nempe Verbum ipsum.

XIV. Nec dicas primò. Ab illâ generali sententiâ *omnia per ipsum facta sunt*, Verbum accipi debere.

Nam contra est: quia (ut dicebam) Joannes statim subjungit, sine ipso factum est nihil; si autem Verbum esset factum, jam sine Verbo factum esset aliquid. Imò quasi prævenire volens Arianorum exceptionem, addidit: *Nihil quod factum est*: quasi diceret: nihil eorum, quæ in universum facta sunt, sine Verbo factum est. Hinc S. August. lib. 1. de Trinit. cap. 6. ait: *Neque enim dicit omnia, quæ facta sunt, idest omnem creaturam. Unde aliquidò apparet, ipsum factum non esse, per quem facta sunt omnia. Et si factus non est, creatura non est: si autem creatura non est; ejusdem cum Patre substantiæ est. Omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est, & quæ creatura non est, Deus est: Et si non est Filius ejusdem substantiæ cujus Pater; ergo facta substantia est: si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt: unius igitur, ejusdemque cum Patre substantiæ est: Et ideò non tantùm Deus, sed & verus Deus. Quod idem Joannes apertissimè in Epistolâ suâ* (1. cap. 5. v. 20.) *dicit*: Scimus, quod Filius Dei venerit, & dederit nobis intellectum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus Jesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna.

XV. Nec dicas secundò. Omnia per Verbum facta esse, ly *per* indicante non causam principalem, sed merè instrumentariam, seu minùs principalem, quâ Deus in rerum creatione usus fuit.

Nam contra est, inquit S. Thomas in cap. 1. in Joannem lect. 2. hic fuit error Originis: *Ipse enim sic omnia facta esse per verbum dixit, sicut aliquid fit à majori per minorem, quasi minor sit Filius, & ut organum Patris*. Hanc autem præpositionem *per* non determinatè exprimere causam merè instrumentariam, seu minorem. & minùs principalem ostendit ex variis Scripturæ locis: Dicit enim Apostolus 1. Corinth. 1. v. 9. loquens de Patre: *Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem Filii ejus*. Rursùs Proverb. 8. v. 15. *Per me Reges regnant*. 1 Cor. 1. v. 1. *Paulus vocatus Apostolus per voluntatem Dei*. Ly ergo *per* in locis allatis, & in casu præsenti designat potiùs efficacissimam, & Omnipotentem Verbi expressionem, per quam Pater, sicut artifex per ideam mente conceptam, omnia fecit: *Quicumque enim aliquid facit* (ait D. Thom. loco citato) *oportet, quòd illud præconcipiat in suâ sapientiâ, quæ est forma, & ratio rei factæ, sicut forma in mente artificis præconcepta est ratio arca facienda. Sic ergo Deus nihil facit, nisi per conceptum*

sui

sui intellectus, qui est Sapientia ab aeterno concepta, scilicet Dei Verbum, & Dei Filius. Quare S. Paulus ad Haebr. 1. *Novissimè* (inquit) *diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit & secula*. Si ergo Filius per quem facta sunt secula, & omnia, factus est haeres universorum; ergo non erit causa instrumentaria, sed verè princeps, ejusdemque virtutis, ac substantiae cum Patre, tanquam ejus conceptus, & causa exemplaris omnium; maximè quia hoc Verbum, per quod facta sunt omnia, semper erat apud Deum, & hoc Verbum erat Deus, ut jam ostensum est.

XVI. At quia haec erat familiaris responsio Arianorum (teste S. Thoma 4. contrag. cap. 7. num. 16.) Eam propterea excludit Christi (Joann. 5. v. 19.) testimonio dicentis: *Quaecumque enim ille operatur, haec & Filius similiter facit*. Ergo, infert S. Thomas, sicut Pater per se operatur, & propriâ virtute, ita & Filius. Instrumentum enim non agit similiter ut causa principalis, sed valdè dissimiliter; neque idem est utriusque operatum, sed diversum. Cùm ergo Filius, & *similiter* operetur, ac Pater, & facit quaecumque facit Pater, operatur aequè principaliter, ut Pater.

Imò (subdit S. Doctor) eâdem virtute operatur Filius, quâ operatur Pater: plura enim agentia non possunt similiter, & eundem effectum operari, nisi conveniant in unâ virtute; aliàs ab illis, vel non erit idem operatum, vel non erit similiter, sed dissimiliter. Dupliciter autem plura agentia possunt in unâ virtute convenire: vel quatenùs ex diversis virtutibus in diversis agentibus repertis congregetur, & formetur una totalis, & adequata virtus; sicut patet in multis trahentibus unam navem, ex quorum virtutibus simul conjunctis conflatur una virtus tractiva navis: Vel quatenùs in illis agentibus una omnino, ac eadem virtus est, quâ fiat, ut uno agente, agit & alterum. Atqui non potest dici, Patrem, & Filium idem, & similiter facere, quia ex virtute uniuscujusque coalescat una totalis virtus; nam ex hoc sequeretur, vel quod virtus Patris esset insufficiens, nisi conjungeretur cum virtute Filii, ut patet in duobus trahentibus unam navem, quod contingit, quia virtus unius non est sufficiens ad trahendam navem, nisi alterius virtuti conjungatur: Vel quod virtus Filii illi adjuncta esset superflua, si solus Pater suâ virtute facere posset totum id, & aequè perfectè, quod facit, ut conjunctus cum virtute Filii; sicut ad trahendam navem superflua esset virtus, & conatus alterius causae, si vis tractiva unius seipsâ esset sufficiens ad tractionem navis. Relinquitur ergò, quod Filius quaecunque facit Pater similiter faciat, quia in Patre, & Filio sit una, & eadem virtus, & consequenter una natura, una substantia, quam tamen Filius accepit, & continuò accipit â Patre. Unde Christus ad praecitata verba praemiserat: *Non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem*. Hinc Hillarius lib. 7. de Trinit. num. 21. *Filius est* (inquit) *quia ab se nihil potest: Deus est, quia quacumque Pater facit, & ipse eadem facit: unum sunt, quia exaequatur in honore, eademque facit, non alia: non est Pater, quia missus est*.

XVII. Secundum celebre Testimonium pro consubstantialitate Filii cum Patre, ejusque divinitate sumitur ex illo Joan. 10. v. 30. *Ego, & Pater unum sumus*, de quo superiùs diximus. Scio, veteres Arianos, & recentiores Socinianos, voluisse, & velle, Christum hìc non loqui de unitate in naturâ, sed solùm in affectu, & voluntate: oppositum tamen senserunt Patres, qui hoc textu contra Arianos maximè usi sunt. Nec me movet, quòd Calvinus in hunc locum dicat: *Abusi sunt hoc loco veteres, ut probarent Christum esse Patri homousion. Neque enim Christus de unitate substantia disputat, sed consensu, quem cum Patre habet*. Quis enim non detestetur hujus nebulonis temeritatem, qui solus omnium Patrum agmen audeat reprehendere?

XVIII. De unitate ergo in naturâ, & non in solo consensu cum Patre, praefata verba intellexit primò Divus Athanasius *orat. 4. contra Arianos num. 9.* ubi ostendens, hoc textu, & Sabellianos confundi, & Arianos, ait: *Quod si duo u-*

 num

num sint, necesse est, illos duos quidem esse, unum verò secundùm divinitatem, & quatenus Filius Patri est consubstantialis, & ex ipso Patre Verbum est: ita ut duo quidem sint, quia Pater est, & Filius, quod est Verbum: Unum autem, quia Deus unus est. Nam nisi ita sit, dicendum certè illi erat: Ego sum Pater, vel, ego & Pater sum. Nunc vero istâ voce ego *Filium significat, genitorem autem, eum subdit:* & Pater. *Denique dictione* unum, *unam divinitatem, suamque designat consubstantialitatem.*

XIX. Hanc veritatem D. Thom. in comment. hujus loci lect. 5. tripliciter deducit. Primò ex modo loquendi Christi, qui absolutè, & sine addito dicit, se esse unum cum Patre. Sicut autem aliquid non dicitur simpliciter ens, nisi secundum substantiam. Cùm ergo dixerit Christus absolutè, & sine ullâ restrictione: *ego, & Pater unum sumus*, manifestum est, quòd sunt unum secundùm substantiam, & naturam. Nunquam autem invenitur, quòd Deus, & creatura sint unum sine aliquo addito; sicut illud 1. Cor. 6. v. 17. *Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.* Secundò ex his, quæ supra dixerat, scilicet v. 29. *Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est.* Deinde concludit: *ego & Pater unus sumus.* Quasi dicat: in tantùm unum sumus, in quantùm dedit mihi id, quod majus est omnibus, nempè naturam divinam. Tertiò ex suâ intentione. Nam Christus probat, quòd non rapiet eas (oves suas) quisquam de manu suâ, per hoc, quòd nemo potest eas rapere de manu Patris sui; quod non sequeretur, si potestas ejus esset minor, quàm potestas Patris.

Hoc egregio argumento Arianos perstringebat S. Hilarius lib. 7. de Trinit. num. 22. dicens: *De manu suâ nemo rapit: quia à Patre, quod est omnibus majus, accepit: Quid sibi vult tam diversa professio, ut rursùm de manu Patris sui nemo rapiat? Filii manus est, quæ accepit à Patre; Patris manus est, quę dedit Filio: & quomodo quod non rapitur de manu Filii, non rapitur de manu Patris? Quomodo, si quæris, intellige:* Ego & Pater unum sumus. *Manus Filii, manus Patris est.*

XX. Hanc veritatem ea, quæ sequuntur ostendit. Judæi enim statim, ac audierunt Christum dicentem: *Ego & Pater unum sumus*, lapidibus illum obruere conati sunt. Cujus causam quærenti, responderunt: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu, homo cùm sis, facis te ipsum Deum.* Ergo Judæi hæc Christi Verba: *Ego & Pater unum sumus*, naturæ unitatem, non voluntatum consensionem, exprimere crediderunt: At si in hoc decepti fuissent, facile Christo fuisset, hanc à se calumniam depellere, negando, se esse unum in naturâ cum Patre, & proinde se Deum esse. Quod tamen Christus non præstitit, sed confirmans ea, quæ dixerat, addit: si illi ad quos sermo Dei factus est, in Scripturis Dii dicuntur; cur ego, qui à Patre in Mundum missus sum, & Filius ejus naturâ sum, non gratiâ, sine blasphemiâ dicere non potero, quia Filius Dei sum? Inde conversus ad ostendendum ex operibus, quæ faciebat, se esse ejusdem quoque virtutis cum Patre, & Patrem in eo esse, & ipsum in Patre: *Si autem* (inquit v. 38.) *facio; & si mihi non vultis credere, operibus, credite, ut conoscatis, & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.* Quibus persuasi adeò fuerunt Judæi, eum confirmare etiam ex operibus, se esse unum naturâ, & Deum cum Patre, ut dicat Evangelista v. 39. quòd *quærebant ergo eum apprehendere.* Sed *exivit de manibus eorum.*

XXI. Hæc advertens S. Augustinus tract. 48. in Joann. *Ecce* (inquit) *Judæi intellexerunt, quod non intelligunt Ariani. Ideo enim irati sunt, quoniam senserunt, non posse dici:* Ego & Pater unum sumus, *nisi ubi æqualitas est Patris & Filii.* Et S. Joannes Chrysostomus homil. 60. in Joannem ostendit, Christum modò dicendo, quod nemo potest rapere oves suas *de manu suâ*, modò *de manu Patris sui*, ostendere *suam & Patris manum unam esse.* Et ne quis arbitraretur, quòd virtute Patris oves tutæ essent, addidisse: *Ego & Pater unum sumus: hoc est secundùm potentiam. Quòd si eadem est, constat etiam, eandem esse substantiam*, quæ si vera non esset,

Chri-

Christus non dixisset: *Ego & Pater unum sumus. Nam si minor erât* (Patre) *nimis temerarium verbum esset; nihil enim aliud, quàm potentia paritatem signat: Quod Judai intelligentes, lapides in eum jecerunt. Non tamen hanc Jesus abstulit suspicionem, qua si falsa fuisset, corrigenda fuisset, & dicendum: cur hoc facitis? Non parem meam dico, & Patris potestatem ita intelligo. Sed nunc totum contrarium, eam confirmat, & maximè cùm exasperarentur: neque accusat, ac si malè dixisset; sed illos reprehendit, ac si malam habeant de se opinionem*. Ita Chrysostomus.

XXII. Sed dices primò. Christus satis ibi explicavit, quo sensu dixerit, se Filium Dei, & Deum; nimirùm per gratiam, non per naturam; adoptione, sicut cæteri sancti, non generatione, & nativitate; subdit enim v. 34. 35. & 36. *Nonne scriptum est in lege vestrâ:* quia ego dixi Dii estis? *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.... Quem Pater Sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: quia blasphemas: quia dixi Filius Dei sum?*

Respondeo, negando assumtum. Argumentum enim Christi non est à simili, sed à minori ad majus, ideft à vocari Deum, ad esse Deum, ac si dicat: si non est blasphemia, illos, ad quos sermo Dei factus est, vocari Deos, multò minus blasphemia erit, quòd ego, qui sermo, seu Verbum Dei sum, dicam me esse Filium Dei, & esse Deum. Ita S. Augustinus tract. 48. in Joannem citato. *Si sermo Dei factus est ad homines, ut dicerentur Dii; ipsum Verbum Dei, quod est apud Deum, quomodo non est Deus? Si per sermonem Dei fiunt homines Dii, si participando fiunt Dii, unde participant, non est Deus? Si lumina illuminata Dii sunt, lumen, quod illuminat non est Deus? Si calefacti quodammodo igne salutari, Dii efficiuntur, unde calefiunt, non est Deus?.... Si ergo, vos Deos facit sermo Dei, quomodo non est Deus Verbum Dei?* Ita quoque respondet S. Joann. Chrysost. *hom. 60. in Joann.* citatâ; hoc est: si hi, qui gratis hoc acceperunt, non possunt accusari, si se ipsos Deos appellent qui id naturâ habet, quomodo jure accusari poterit?

XXIII. Sed dices secundò. Prædicta verba: *quem Pater sanctificavit, & misit in mundum*, satis indicant, Christum se asserere Dei Filium, non naturâ sanctum, sed sanctificatum, seu factum sanctum per gratiam.

Respondet primò S. Augustinus citatus. *Fortè aliquis dicat, si Pater eum sanctificavit; ergo aliquando non erat Sanctus.* Respondet: *sic sanctificavit, quando genuit. Ut enim Sanctus esset, gignendo ei dedit, quia sanctum eum genuit. Nam si quod sanctificatur, antè non erat Sanctum, quomodo dicimus Deo Patri sanctificetur nomen tuum?*

Respondet secundò D. Hilar. *lib. 7. de Trinitate num. 24.* quod totus iste Christi discursus referri debet ad ipsum, non ut Deus tantùm est, sed ut Deus, & homo est: *Omnis enim* (inquit Hilarius) *hic de homine responsio est, quia Dei Filius, etiam hominis Filius est.* Quæ responsio benè congruit Judæorum interrogationi dicentium: *quia homo cum sis, facis te ipsum Deum*, v. 33. Aliter tamen sanctificantur homines, qui dicuntur Dii, aliter Christus, etiam ut homo. Nam illi sanctificantur sanctitate solùm accidentali, tanquam filii per adoptionem, non missi à Patre, sed facti. Christus verò etiam, ut homo, sanctificatur sanctitate substantiali, & Personali, ut Filius naturalis, non adoptivus. Hanc responsionem probat Divus Thomas in cap. 20. Joann. lect. 6. dicens, sensum discursus Christi hunc esse: *Homines aliqui dicuntur Dei solâ participatione sermonis Dei. Quomodo ergo dicitis, quia blasphemas, ideft reputatis blasphemiam, quòd ille homo dicatur Deus, qui est unitus Verbo Dei in Personâ? Et ideò dicit:* quem Pater sanctificavit. *Licèt enim qui omnes sanctificantur Deus sanctificet....Christum tamen specialiter sanctificavit, ut esset Filius Dei per naturam, unitus in Personâ Verbo Dei. Quod hac verba ostendunt dupliciter. Primò pro hoc, quod dicit:* Quem Pater sanctificavit; *Si enim ut Pater sanctificat, manifestum est, quod sanctificat & Filium. Rom. 1.* Qui præ destinatus est Filius Dei inei in virtute (ideft, ut exponit idem S. Thomas in cap. 1. ad Roman. lect. 3. *Ut sit talis Filius, ut habeat*

beat aqualem, imò eandem virtutem cum DeoPatre.) Secundo per hoc quòd dixit: Et misit in mundum; *Mitti enim in aliquem locum nō convenit alicui rei, nisi ante fuerit, quàm ibi esset; ergo ille, quem Pater misit in mundum, scilicet visibiliter, est Filius Dei, qui praexistit visibili missioni.* Ita D. Thomas, qui concludit ex illis verbis: *Ego & Pater unus sumus: & quod dedit mihi Pater, majus omnibus est,* Judæos intellexisse, *eum accepisse naturam à Patre, & esse unum in natura cum eo.*

XXIV. Dices tertiò. Modum, quo Joann. 10. dixerat se esse unum cum Patre, explicavit Christus ipse Joann. 17. v. 21. & 22. ubi pro Fidelibus Patrem rogans, ait: *Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint ... ut sint unum, sicut & nos unum sumus:* sed non vult Christus, ut Fideles sint unum, sive inter se, sive cum Deo unitate naturæ, sed solâ concordiâ, & unitate voluntatis; ergo hoc solo modo ipse est unum cum Patre, & hoc solo modo ipse est in Patre, & Pater in ipso.

XXV. Hoc erat præcipuum Arianorum asylum, teste D. Hilario *lib. 8. de Trinitate.* Cum enim premerentur supra laudato Christi dicto: *Ego & Pater unum sumus,* hoc aliud Dominicum statim opponebant; ut persuaderent, ut de aliâ unitate Christum esse locutum, quàm concordiæ, & voluntatis, quomodo fideles cum Deo, & inter se unum sunt. Unde S. Thomas in cap. 17. Joann. lect. 5. *Arius* (inquit) *ex hoc arguit, quòd eodem modo Filius est in Patre, & Pater in Filio, quo nos sumus in Deo: sed non sumus per unitatem essentia, sed per conformitatem voluntatis & amoris; ergo & similiter Pater non est in Filio per unitatem essentia.*

XXVI. Respondeo primò ex Divo Thoma citato, quòd in Patre, & Filio est duplex unitas, scilicet essentiæ, & amoris, & secundùm utramque Pater est in Filio, & Filius in Patre. De hâc ergo unitate loquitur hîc Christus, quasi diceret: sicut Pater diligit Filium, & è converso, & sic mutuò charitate sunt unum; ita ipsi diligendo Patrem, & Filium, sint unum charitate cum ipsis. Ita sentit Chrysostomus *homil. 82. in Joann.* ly autem *sicut* non æqualitatis est, sed remotæ similitudinis; neque enim ita unum esse poterant adhuc Charitate, sicut Pater, & Filius unum sunt: *sed pro humanâ facultate)* ait Chrysostomus) *sicut cùm dicit: estote misericordes sicut Pater.*

Hoc autem (ait S. Athanasius *orat. 3. contra Arianos num. 18.*) & Ariani ipsi concedere tenentur. Nam si nos sumus in Patre, & Pater in nobis eo modo, quo Verbum est in Patre, & Patre in Verbo; si nos sumus unum cum Patre, & Filio eo modo quo Filius, seu Verbum est unum cum Patre, nihilque aliud interfit inter nos, & Verbum, nisi quòd tempore nos præcedat, cæterùm naturâ creatum sit, sicut nos; ergo non solùm ipsum appellabitur Unigenitus Patris, nec solum Verbum, vel Patris sapientia, sed idem quoque nobis omnibus, utpote similibus, concedetur nomen: *Par enim est horum commune esse nomen, quorum una est natura, etiamsi atate inter se differant. Hinc homo est Adam, homo similiter Paulus: homo item, qui modò gignitur: nec intervallis temporum immutari potest natura generis.* Quod si nos, nec Verbum, nec sapientia, nec Patris Unigenitus sumus, neque erimus unum cum Patre nos, sicut Verbum est unum cum eo; *neque Verbum creatum est, aut factum. Alioquin si omnes ex uno facti sumus, quare ipsum solum est Verbum?*

XXVII. Quapropter respondeo secundò cum S. Athanasio, ly *sicut* ex intentione Christi non denotare identitatem, seu totalem similitudinem, sed imitationem, proponendo scilicet nobis unitatem Patris cum Filio, ut causam exemplarem, ad quam, quantum possumus respiciamus: *Ex rebus enim divinis exempla proponit Salvator.* Estote, *inquit*, misericordes, sicut Pater vester Cœlestis misericors est *(Luca 6. 36.)* & eritis vos perfecti, sicut Pater vester Cœlestis perfectus est *(Matth. 5. 48.) Hac autem dicebat, non ut nos tales efficeremur, qualis est Pater: nam id fieri nequit, cùm creati, & ex nihilo facti simus. Verùm quemadmodum cum ait:* nolite fieri sicut equus, *non nos cavere jussit, ne jumenta efficeremur, sed ne eorum imitaremur feritatem; ita,*

ita, non ut Dei similes efficeremur dixit: Estote misericordes, sicut Pater, *sed ut ad ejus beneficia attendentes, quæ agimus bona, non propter homines, sed propter ipsum agamus &c.* & infra num. 20. *non ergo ut sui similes efficeremur ait:* Ut unum sint, sicut & nos, *sed ut quemadmodum ille, tanquam Verbum est in proprio Patre; ita & nos secundùm aliquam similitudinem, in ipsumque intuentes, unum inter nos animorum concordiâ & consensu efficiamur &c.* Quod colligit Athanasius ex diverso modo loquendi Christi. Dùm enim loquitur de unitate sui cum Patre, dicit: *sicut ut Pater in me, & ego in te*, dùm verò loquitur de unitate Fidelium, dicit: *ut & ipsi in nobis unum sint*. Ex quibus ita ratiocinatur. *Si igitur fieri posset, ut nos eo modo in Patre essemus, quo ipse est Filius, dicendum fuisset:* Ut & illi in te unum sint, quemadmodum Filius est in Patre. *Atqui hoc nequaquam dixit, sed cùm ait:* in nobis, *discrimen, & differentiam rei indicavit, ipsum nempè in solo Patre, ut solum Verbum, & sapientiam esse, nos verò in Filio, & per ipsum in Patre esse. Quibus utique dictis nihil aliud voluit significare, quàm hujusmodi sententiam,* nimirùm: *Ita illi nostrâ unitate unum sint inter se, ut nos naturâ, & reverà unum sumus: non possunt autem unum inter se esse, nisi in nobis discant unitatem.* Hæc Athanasius.

XXVIII. Sanctus verò Hilarius ostendit, nos cum Christo non solâ voluntatum consensione, sed naturâ quoque esse unum; quia Verbum, quod naturâ est unum cum Patre, naturaliter in nobis est, non solùm, quia naturam nostram sibi univit, carnem assumens; sed quia carnem, quam assumsit, quamque sibi unitam inseparabiliter conservat, reverà nobis cum divinitate conjunctam in Eucharistiâ sic unit, ut naturaliter in nobis sit; cùmque naturaliter Verbum sit in Patre, sequitur, quòd carnem illam cum divinitate conjunctam suscipientes, eâ carne mediante, cum divinâ substantiâ, quæ cum Paternâ una & eadem est, & nos uniamur. Ecce Hilarii verba: *Si enim verè Verbum caro factum est, & verè nos Verbum carnem cibo Dominico sumimus; quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ jam inseparabilem sibi homo natus assumsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub Sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Ita enim omnes unum sumus, quia & in Christo Pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget priùs, non naturaliter, vel se in Christo, vel Christum sibi inesse: quia in Christo Pater, & Christus in nobis unum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, neque verò sub mysterio carnem corporis sui sumimus (& per hoc unum erimus, quia Pater in eo est, & ille in nobis) quomodo voluntatis unitas asseritur cum naturalis per Sacramentum proprietas perfectæ Sacramentum sit unitatis?*

XXIX. Ecce non solùm validum contra Arianos argumentum, Christum non solâ voluntate, sed naturâ esse unum cum Patre; sed apertum testimonium contrà Calvinistas pro veritate Carnis Christi in Sacramento Eucharistiæ. Hoc enim argumento probat, Christum verè, & naturaliter esse in nobis, quia & in Incarnationis mysterio caro nostra est in eo, & in Eucharistiæ Sacramento caro ejus est in nobis: & quòd sicut verè est caro factum, ita & nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus; ergo sicut Verbum verè caro fuit factum, & non solùm apparenter, & in figurâ, ut Manichæi volebant; ita Verbum carnem factum verè, non in typo, non in symbolo, non solâ fide, nec solùm Christi Spiritum, sed reverà ejus carnem in Eucharistiâ sumimus, ut verificetur, quòd sicut naturaliter caro nostra per Incarnationem in eo est, ita ejus caro per Eucharistiam naturaliter, & non solùm spiritualiter in nobis sit.

Discursus iste Hilarii invictè probat, eo seculo æquè certam fuisse doctrinam de veritate carnis Christi in Eucharistiâ, ac doctrinam de veritate carnis assumtæ in Incarnatione; æquè, inquam, certum, nedum apud Catholicos, sed & apud Arianos: aliàs Hilarius hoc pro indubitato non assumeret, nec pro inconvenienti reputaret hoc negare; neque diceret, qui

qui negare vult, naturaliter Patrem in Christo esse, neget priùs naturaliter vel se in Christo esse, ratione carnis ab eo assumtæ; vel Christum sibi inesse ratione carnis ejus, quam in Sacramento sumimus. Hoc, etsi, præsentis studii non sit, valdè tamen notandum est; quia Catholicam veritatem de veritate carnis Christi in Eucaristiâ contra Calvinistas mirè demonstrat.

XXX. Tertiùm testimonium pro Consubstantialitate divinarum Personarum exhibet idem Joannes Epist. 3. cap. 5. v. 7. *tres sunt qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt.*

Sed contrà primò dicitur, hunc versum non esse indubiæ fidei, cum absit à pluribus exemplaribus Græcis; imò & à multis Latinis.

XXXI. Respondetur tamen, quòd esto in aliquibus codicibus versus ille desideretur, quare, & à codice, quo S. Augustinus utebatur absuisse, credibile facit S. Doctoris silentium, aliorumque sui seculi Patrum, qui contrà Arianos eo usi non sunt; eorum tamen codices, sive Exscriptorum vitio, sive aliâ causâ hâc in parte mutilos fuisse, evincit S. Cypriani (qui tertio seculo vixit) testimonium, hunc textum proferentis *lib. de Unitate Ecclesiæ cap.* 4. his verbis: *De Patre, Filio, & Spiritu Sancto scriptum est: hi tres unum sunt* quod indicat etiam *Epist. ad Jubajanum de rebaptizandis hæreticis*. Evincit S. Fulgentius lib. respons. contra Arian. dicens: *In Patre ergo, & Filio, & Spiritu Sancto unitatem substantiæ accipimus: Personas confundere non audemus. Beatus enim Joannes Apostolus testatur dicens: Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt. Quod etiam beatissimus Martyr Cyprianus in Epistolâ de unitate Ecclesiæ confitetur &c.* Evincit quoque Victor Vitensis *lib. 3. de Persecutione Africanâ*, in Professione Fidei Episcoporum Catholicorum Regi Hunnerico oblatâ, ubi dicitur: *Et ut luce clarius unius divinitatis esse cum Patre, & Filio Spiritum Sanctum doceamus, Joannis Evangelista testimonio comprobatur: Tres sunt qui testimonpum perhibent in Cœlo Pater, Verbum & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt.* Nunquid ergo horum Patrum Afrorum positivum testimonium minoris erit roboris, quàm negativum Patrum, qui eo usi non sunt; aut codicum in quibus hic versus omittitur? nunquid generaliter verum erit Patres hoc testimonio contrà Arianos non fuisse usos?

Canonicum, & legitimum S. Joannis esse versum illum, non intrusum, probat Ecclesiæ utriusque Græcæ, & Latinæ consensus. Nam in utraque publicè legitur, & sinceriores codices illum habent. Illum propterea editionis Complutensis Auctores, qui antiquissimos ac sincerissimos codices adhibuere, agnoverunt tanquam legitimum. Illum habebant novem codices, quos legit & contulit Robertus Stephanus. Quid plura? ut legitimum illum agnoscit Calvinus in comment. cap. 5. Ep. 1. Joann.; quamquam dicat ly *tres* unum sunt non referri ad essentiam, sed ad consensum. Illum agnoscit Calvini assentator Beza. Illum habent Biblia Genevensia Diodati. Illumque Joannes Oxoniensis S. Cypriani operum cum notis editor vindicat à Fausto Socino, suppositititium esse contendente. Quare meritò authenticæ Vulgatæ inseritur, atque in Tridentini censuram incideret, qui modò in dubium revocaret.

XXXII. Sed contra secundò. Hoc etiam admisso, nil evincitur contra Arianos, & Socinianos. Nam *ly tres unum sunt* non significant unitatem essentiæ; sicut nec eam significant ea, quæ sequuntur: *Et tres sunt, qui testimonium dant in Terrâ, Spiritus, aqua, & Sanguis: & hi tres unum sunt:* Certum est autem, quòd Spiritus, aqua, & sanguis ejusdem naturæ non sunt. Quare in aliquibus codicibus legitur: *& hi tres in unum sunt*, nimirùm consentiunt Pater, Filius, & Spiritus Sanctus in Cœlo; Spiritus, aqua, & sanguis in Terra in unum Testimonium de Christo.

XXXIII. Ad hoc respondent aliqui, voces illas: *& hi tres unum sunt*, hoc postremo versu puriora exemplaria non habere, sed additas fuisse ab Arianis, ut vim argumenti prò Verbi Divinitate ex priori versu desumti eluderent; & Lovanienses correctores testantur, se quindecim

decim Codices Latinos legisse, in qu bus non reperiebantur. In hâc opinione se fuisse testatur S. Thomas opusc. 24. super secundam Decretalem *damnamus*, ubi agens contrà Abbatem Joachim: *Sed hic* (inquit) *Joachim perversè trahere volens ad unitatem caritatis & consensus, inducebat consequentem auctoritatem. Nam subditur ibidem:* & tres sunt, qui testimonium dant in terrâ, scilicet spiritus, aqua, & sanguis. *In quibusdam libris attenditur:* & hi tres unum sunt. *Sed hoc in veris exemplaribus non habetur; sed in quibusdam libris dicitur esse appositum ab Arianis, ad pervertendum intellectum sanum auctoritatis præmissæ de unitate essentiali trium Personarum.* Propterea Complutensis editio (relatâ hâc D. Thomæ auctoritate) illas voces omittit. Reverâ autem in quibusdam codicibus inveniri (non in omnibus) admittit Concilium Lateran. IV. *cap. Damnamus.*

XXXIV. Verùm quia re melius discussâ posterioribus temporibus per Tridentinum, ac subsequentes Pontifices repertum est, præfatas voces: *& hi tres unum sunt*, etiam secundò versui esse apponendas, sicut, & in Vulgatâ apponuntur; aliter modò discurrendum est.

Propterea respondent alii, aliter dici de spiritu, aquâ, & sanguine, quòd unum sint, aliter de tribus divinis Personis; exempla enim creata comparata, & inducta ad significandas res divinas, plus diversitatis habent, quàm similitudinis. Tres enim Personæ divinæ, quæ in Cælo dant testimonium de Christi divinitate, in substantiâ unum debent esse, quia Deus essentialiter unus est: At spiritus aqua, & sanguis unum quidem sunt testificando Christi humanitatem in Terrâ; sed, quia res creatæ, non oportet, ut unum sint in substantiâ. Quare in textu Græco, cui standum esse Sociniani dicunt, dùm sermo est de divinis Personis, absolutè dicitur: *& hi tres unum sunt*; dùm verò de spiritu, aquâ, & sanguine, apponitur particula *ad*, vel *in*: *& hi tres in unum, seu ad unum sunt*, ad unum scilicet testificandum.

XXXV. Tandem Joann. à S. Thomâ, advertens, quod nostra Vulgata, quam potius sequi debemus, non dicit *ad unum*, seu *in unum* sunt; sed absolutè *unum sunt*, sicut dicit de Patre, & Verbo, & Spiritu Sancto, dicit, quòd spiritus, aqua, & sanguis, quæ tempore Passionis testificata sunt de Christi humanitate, sunt, spiritus quidem, cum clamando expiravit, seu velis anima, quæ separata fuit in morte; aqua verò, & sanguis, quæ de ejus latere fluxerunt. Hæc tria ad unam substantiam humanam pertinent, & in substantiâ unum sunt: & similiter Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, qui de Christi divinitate dant testimonium, unius substantiæ sunt; cum hâc solâ differentia, quod hæc, nempè substantia divinâ, una est per simplicitatem; illa verò, nempe substantia humana, una est per compositionem.

XXXVI. Aliis Sacræ Scripturæ testimoniis Consubstantialitas Divinarum Personarum, & maximè Filii, probari posset. Sed quia in longum nimis abiremus, ea indicare satis erit. Primò Matth. 28. v. 19. ubi Christus ait: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ubi *in nomine* designat unitatem substantiæ; ly verò Patris, & Filii, & Spiritus Sancti distinctionem Personarum. Rursùs: si æqualiter babtizare in nomine Filii, ac Patris jubentur Apostoli; æqualis ergo Potestas, anctoritas, & proinde divinitas, est in Filio, ac in Patre; ergo Filius non est creatura, sed Deus: reputat enim inconveniens Paulus 1. Cor. 1. v. 13. in nomine alicujus creaturæ quempiam baptizari, dicens: *nunquid in nomine Pauli baptizati estis?* Quo discursu adeò præmebantur Ariani, ut eorum non pauci in formâ Baptismi dicerent: non *in nomine Patris, & Filii*. sed *in nomine Patris per Filium.*

Accedit aliud Pauli ad Hæbreos cap. 1. Ubi Christum vocat Filium Dei à Patre genitum, & proinde Deum nativitate, & hâc ratione longè majorem Angelis, figuram substantiæ ejus, sedentem in dexterâ majestatis. Ne autem quis diceret, vocari Filium Dei, non naturâ sed adoptione, & gratiâ, subdit: *Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Quasi di-

diceret: Filius à Patre genitus ejusdem naturæ cum Patre esse debet: at soli Christo, non Angelis dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te; ergo solus ipse Filius naturalis Dei est, ac ejusdem naturæ cum Patre: qui enim generatione, & nativitate Filius est, in naturâ specificâ similis generanti, quod si non est, monstrum est. Unde Hilarius lib. 7. de Trinit. n. 14. *Intelligentia (inquit) istud humanæ sensus excludit, ut aliquid à naturâ originis suæ nascendo diversum sit; nisi forte quod ex naturarum diversitate conceptum, novum aliquid in se (& ita sit generis utriusque, quòd neutrum sit) veniat in vitam, quod in pecoribus, ac bestiis usitatum est.... Et cum hæc in his corporalibus causis, & passionibus ita sint; quis, rogo, furor est. Nativitatem Unigeniti Dei ad degenerem ex Deo referre naturam, cùm nativitas nonnisi ex proprietate naturæ sit; & jam nativitas non erit, si proprietas naturæ in nativitate non fuerit?*

§. III.

Arianorum, Socinianorum momenta.

XXXVII. PRimò objiciebant. Qui Creatura est, verus Deus non est: sed Filius Dei creatura est; dicitur enim Prov. 8. v. 22. *Dominus creavit me initium viarum suarum in opera sua.* Et Ecclesiastici 24. v. 14. *Ab initio, & ante secula creata sum;* ergo &c.

Respondeo negando minorem, quam non evincunt auctoritates allatæ. Non illa, quæ ex proverbiis ducitur; nam in textu Hebraico, quem sequitur Hieronymus, & Vulgatâ nostrâ, loco *creavit*, legitur *possedit*; & in versione Septuaginta legitur, *condidit*, idest *Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua.* Verùm etsi admittatur verbum *creavit*, observare quoque debuissent Ariani, quòd eadem Persona, quæ de se ipsâ dixerat *creavit me*, dicit quoque, quòd hoc contigit *ab æterno, antequam quidquam faceret;* dicit *ante colles ego parturiebar*, aut *genuit me; cùm præparabat Cælos ei aderam, cum eo eram cuncta componens &c.* Cur ergo ex verbo *creavit* arguunt, Filium Dei esse creaturam, & non potius ex aliis, quæ subjungit, non concludunt, esse Verbum, quod ab æterno erat apud Deum, quodque erat Deus, coæternus, & consubstantialis Patri, non creatum, non factum, sed per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil? hæc fusè expendit S. Hilarius lib. 12. de Trinit. num. 36. &c. Unde lib. de Synodis cap. 5. *Sapientia itaque (inquit) quæ se dixit creatam, eadem in consequenti se dixit & genitam: creationem referens ad parentis indemutabilem naturam, quæ, extra humani partus speciem, & consuetudinem, sine imminutione aliquâ, ac demutatione sui, creavit ex se ipsâ, quod genuit.*

Responderi etiam potest, maximè ad locum ex Ecclesiastico petitum, ibi sermonem esse de Sapientiâ Incarnatâ, seu de Christo ut homine; quod indicant illa verba præcedentia v. 12. & 13. *Et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* (idest in humanitate per Incarnationem) *& dixit mihi: in Jacob inhabita, & in Israel hæreditare, & in electis meis mitte radices*, quæ Christo ut homini aptari, nemo non videt; ipse enim fuit ex Israel, & Jacob prognatus, & electorum radix, & caput. Dicitur autem ab initio, & ante secula creata, quia Incarnatio ab æterno prædefinita fuit; initium etiam viarum suarum, quia ab ipso, nempe Christo, via nostræ salutis exordium sumsit. Ita intelligit S. August. lib 1. de Trinit. cap. 12. Ita quoque Sanctus Fulgentius *lib. contra sermonem Fastidiosi Ariani*, ubi præfato textu Proverb. ostendit, utramque Filii Dei generationem, æternam scilicet, ac temporalem demonstrari.

Idem sentit S. Athanasius *orat. 2. contra Arianos à num. 44.* qui observat, quòd post illa verba: *Dominus creavit me*, hæc alia paulò post subjiciuntur: *Sapientia ædificavit sibi domum.* Unde ait: *Certum est autem Sapientiæ domum, nostrum esse corpus, quo assumto factus homo est; unde jure merito à Joanne dicitur* Verbum caro factum est. *Et Sapientia ipsa per Salomonem, haud inconsultè ait; non ego sum creata, sed tantùm;*

tùm: Dominus creavit me initium viarum suarum in opera sua, *non autem ut essem, me creavit .... Non enim Verbum hoc in loco naturam sua divinitatis, vel aeternum germanumque sui ipsius ex Patre ortum, Salomonis verbis significavit; sed solam humanitatem, & susceptam nostri gratiâ dispensationem. Hinc, ut jam monui, non dixit: res sum creata, vel creatura facta sum sed tantùm* creavit. *Siquidem res creata, quia creatam habent naturam è numero rerum factarum sunt .... At sola dictio* creavit *non necessariò naturam, vel ortum significat, sed aliquid aliud circa rem, de quâ loquitur, fieri innuit &c.* Quod postquam variis scripturæ textibus probavit, num. 47. sic prosequitur: *Dominus sciens; suam naturam esse unigenitam Sapientiam, Patrisqua fatum, & aliam à factis, & ex naturâ creatis rebus, nunc perhumaniter dicit*, Dominus creavit me initium viarum suarum; *quasi diceret: Pater corpus mihi perfecit, & me ad homines pro hominum salute creavit. Quemadmodum enim eum à Joanne audimus*, Verbum caro factum est, *non totum Verbum carnem esse, sed carnem tantummodo induisse, factumque esse hominem intelligimus .... Similiter ergo si vocem* creavit *in Proverbiis audierimus, non totum Verbum creaturam esse, sed creatum induisse corpus intelligendum est, Deumque pro nobis ipsum creasse, & illi creatum corpus nostri causâ, uti scriptum est, perfecisse, ut in ipso renovari, diique effici possemus.* Hæc Athanasius, & quidem egregiè.

XXXVIII. Secundò objiciebant. Qui se dicit esse minorem Patre; se nescire diem Judicii: non esse suum dare Regnum paratum à Patre; à se non posse facere quidquam, dicit, se non esse æqualem, & consubstantialem cum Patre: atqui Filius Dei in Personâ Christi dicit, se minorem Patre Joann. 14. v. 28. *quia Pater major me est;* Se nescire diem Judicii, Marcii 13. v. 32. *De die autem illo, vel horâ nemo scit, neque Angeli in Cœlo, neque Filius, nisi Pater*, quod repetit Matt. 24. 36. Non esse suum dare Regnum Cœlorum Matt. 20. v. 23. *Sedere ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo*; A se non posse facere quidquam Joann. 5. v. 19. *non potest Filius à se facere quidquam;* ergo &c.

XXXIX. Respondendum est ad singula. Ad primum, cui Ariani multum fidebant; unde referente S. Athanasio lib. de Synodis cap. 27. apud Sirmium congregati anno 357. septimam fidei Confessionem ediderunt, in quâ dixerunt: *nulli potest dubium esse, Patrem honore, dignitate, claritate, & ipso nomine Patris major esse Filio, ipso testante: Qui me misit major me est.* Respondetur tamen primò ex S. Athanasio *orat. 1. contra Arian. num.* 58. Filium non dixisse, Pater meus præstantior me est, sicut Paulus dicit, Filium esse præstantiorem Angelis, Hebr. 1. *ne quis eum, alium à Patris naturâ esse, suspicaretur, sed* major *dixit, non quidem magnitudine quâdam, aut tempore, sed quia ex ipso Patre gignitur. Est enim* (inquit Hilarius in Psalm. 138. n. 17.) *Pater major Filio, sed ut Pater Filio; generatione, non genere: Filius enim est, & ex eo exivit. Et licèt paterna nuncupationis proprietas differat, tamen naturâ non differt; natus enim à Deo Deus, non dissimilis est à gignente substantiâ.* Hinc D. Thoma in cap. 14. Joann. lect. 8. ait: *est ergo Pater major, quia dat; sed Filius non est minor, sed æqualis, quia totum, quod Pater habet, accipit. Minor enim jam non est donante, cui unum esse donatur.* Idem docet 1. *par. qu.* 42. *ar.* 4. *ad* 1.

Si verò intelligatur, Filium dixisse Patrem esse majorem se ipso secundùm humanitatem, secundùm quam minoratus est non solum à Patre, & Spiritu Sancto, sed etiam ab Angelis Hebr. 2. v. 9. *eum autem, qui modico, quàm Angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis &c.* Facilior, & secunda responsio est, quam probat D. Thomas *in cap. 14. Joann. lect.* 8. citatâ. Eo enim modo dicit Christus *Pater major me est*, quo dicit *vado ad Patrem: Filius autem non vadit ad Patrem, nec venit ad nos, in quantùm est Filius Dei, secundum quòd cum Patre fuit ab æterno Joann.* 1. In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum; *sed dicitur*

ire ad Patrem secundùm humanam naturam. Sic ergo quod dicit major me est, *non dicit in quantùm Filius Dei, sed in quantùm Filius hominis.* Hæc D. Th.

Ita jam respondit S. August. *contrà sermonem Arianorum* cap. 5. *recolant* (inquit) *in Epistolâ, quæ ad Hebreos est, de Christo esse intellectum, quod scriptum est:* minorasti eum paulominus ab Angelis; *& videant, non ad diversitatem, & inæqualitatem naturæ Patris, & Filii valere quod dixit:* Pater major me est; *sed ad illud potiùs, quod in formâ servi propter infirmitatem, in quâ pati, & mori potuit, minor etiam Angelis factus est.* Idem repetit cap. 9. & cap. 34. ait: *Quòd verò major est Pater, non pertinet ad naturam gignentis, sed hominis, & Dei.*

XL. Ad secundum, nonnulli Patrum dixerunt, diem Judicii dixisse, se nescire ut hominem, non verò ut Deum, aut Filium Dei. Ita videtur sentire S. Athanasius *orat. 3. contra Arian. num.* 44. exponens hoc dictum, & *Epist. 2. ad Serapionem num. 9.* Ita Gregorius Nazianz. *orat. 36.* Quamvis Patres isti non velint Christum, etiam ut hominem, diem Jndicii nescisse, sed dixisse nescire ut hominem ut ostenderet, se verum hominem esse, cujus conditio est ignorare, quæ futura sunt: quamvis ille homo, qui Christus erat, aliunde sciret revelatum sibi à Patre. Ita sentire videtur S. Hilarius *lib. 9. de Trinit. num. 65.* &c. ita ut Christus nil nesciens, dispensationis causâ locutus sit, quasi nesciens.

Respondeo igitur, Christum, qui ut homo constitutus fuerat à Patre Judex vivorum, & mortuorum, etiam ut hominem, diem, & horam Judicii, aut quidquid aliud non ignorasse: Interogatum autem dixisse, se nescire eo modo, quo aliquando Deus ipse ita locutus est, ac ita se gessit, ac si nesciret; nempe, quia aut tempus est non loquendi, aut dispensatio est non agendi; Deus enim nescire dicitur, quòd non faciat scire, sicut scire dicitur, cum facit aliquid scire. Cùm ergo tempus non esset, ut Christus faceret scire horam, & diem Judicii, dicit se nescire; quia esto sciret, etiam ut homo, quia etiam ut homo omnia à Patre didicit, non omnia tamen sciebat, ut manifestaret, & homines doceret, sed ea sola, quæ habebat in mandatis à Patre ut manifestaret: quare Joann. 12. v. 49. *Qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar.* Inter quæ non erant futura: unde ait act. 1. v. 7. *non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in suâ potestate.* Ita respondet S. Hilarius loco citato num. 63. & 64. & S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. *Hoc enim* (inquit) *nescit, quod nescientes facit, idest quod non ita sciebat, ut tunc discipulis indicaret: sicut dictum est ad Abraham;* nunc cognovi, quòd timeas Deum, *idest nunc feci, ut cognosceres; quia & ipse sibi in illâ tentatione probatus innotuit.*

S Augustino concinit fidelis ejus discipulus S. Thomas 3. par. qu. 10. ár. 2. ad primum his verbis: *dicitur ergo* (Christus) *nescire diem, & horam judicii, quia non facit scire. Interrogatus enim super hoc ab Apostolis act. 1. hoc eis noluit revelare: sicut è contrario legitur Genes. 22.* Nunc cognovi, quòd timeas Deum, *idest nunc te cognoscere feci. Dicitur autem Pater scire, quia ejusmodi cognitionem tradidit Filio; unde in hoc ipso, quod dicitur,* nisi Pater, *datur intelligi, quod Filius cognoscit, & non solùm quantùm ad divinam naturam, sed etiam quantùm ad humanam; quia ut Chrysostomus argumentatur* (*homil. 78. in Matt.*) *si Christo homini datum est, ut sciat, qualiter oporteat judicare, quod est majus, multò magis datum est et scire, quod minus est, scilicet tempus judicii.*

XLI. Nec dicas. Si Christus ait, se nescire diem Judicii, quia non manifestabat, pari ratione debeat dicere, quod & Pater nesciebat, quia nec Pater revelabat; atqui de Patre non dicit, quod nesciat, sed potiùs quòd solus sciat; ergo &c.

Nam in primis D. Thomas relatus jam respondit, quòd *dicitur Pater scire*, quia esto non revelet nobis, *hujusmodi* tamen *cognitionem tradidit Filio.* Deinde nego consequentiam. Nam non erat officium Patris enuntiare aliquid hominibus, aut legatione fungi, cùm sit ingenitus, & à nul-

nullo missus. Quare nulla fuit ratio, ut diceret, Patrem nescire, quia nolebat revelare. At Filius à Patre missus in mundum est, ut Paternorum consiliorum Interpres, & Legatus; quare in eo distingui poterant, & ea quæ sciebat, ut mundo proderet, & ea, quæ tantum secretò, & sibi soli à Patre erant communicata, & dici, quòd illa sciret, ista nesciret.

XLII. Sed quæres. Esset ne hæreticus, qui assereret Christum, ut hominem, revera ignorasse Judicii diem, vel aliquid aliud?

Videtur affirmandum. Etenim sexto sæculo fuerunt hæretici dicti *Agnoetæ*, latinè *ignorantes*, seu *nescientes*, à quodam Themistio Diacono eorum auctore, dicti quoque Themistiani, ut hæretici habiti; quia ut Bellarminus refert *lib. 4. de Christo cap. 1.* Diei Judicii ignorantiam non Divinitati Christi, sed ejus Animæ, sive Christo ut homini tribuebant.

Verùm si attentiùs Agnoetarum errorem scrutemur in Leontio *lib. de Sectis act.* 10. in S. Gregorio Magno *epist.* 42. *libri* 8. in S. Isidoro *lib.* 8. *Orign. cap.* 5. & in S. Joann. Damasceno *lib. de hæresibus*, Agnoetarum error, non in eo precisè situs erat, quòd Christus ut homo ignoraret diem Judicii, & alia aliqua; sed quòd absolutè dicerent, Christum diem Judicii ignorare: dicebant enim, in Christo duas naturas non esse, sed unam tertiam ex humanitate, & divinitate compositam. Ita sentit quoque Maldonatus *Comment. in Matt. cap.* 24. Propterea qui distinguens in Christo Divinam, & humanam naturam, diceret, secundùm istam aliqua ignorasse, non esset Agnoetis statim annumerandus; eò vel maximè, quòd, ut superiùs indicavi, ex Veteribus aliqui in hanc sententiam propendere visi sunt.

Dato igitur, quòd non esset hæreticus Agnoeta, qui assereret, Christum ut hominem, diei Judicii, & aliorum, quorum à Deo scientiam consequi potest, ignoratiâ laborasse, turpiter tamen erraret; quia mediatè saltem contradiceret Scripturæ. Joann. 1. v. 14. *Vidimus gloriam ejus, quasi Unigeniti à Patre plenum gratiæ, & veritatis*; & Paulo ad Colos. 2. v. 3. de Christo dicenti: *in quo sunt omnes thesauri Sapientiæ, & Scientiæ Dei*. Contradiceret quoque Traditioni. Quare Leporius, cùm asseruisset: *Dominum nostrum Jesum Christum secundùm hominem ignorare*, Ecclesia Africana adeò commota fuit, ut ipsum ad retractationem adegerit his verbis: *Sed nunc non solùm dicere non præsumo, verum etiam priorem anathematizo prolatam in hâc parte sententiam, quia dici non licet, etiam secundùm hominem ignorasse Dominum Prophetarum*. Hoc patet ex libello Emendationis, qui Africanorum Antistitum, & inter eos S. Augustini, subscriptione approbatus est.

Inverecundè igitur errarunt Lutherus, & Calvinus. Iste enim in suâ *Harmon. Evangelicâ* ad loca *Matth.* 24. & *Marci* 13. apertè dicit, non plus absurdi esse Christum, ut hominem, Judicii diem, & aliqua alia sibi à Patre non revelata ignorasse, quàm sit esse passibilem, ac mortalem, quam secutus fuit Forbesius *lib. 3. Inst. Theologiæ. cap.* 2. asserens ignorantiam diei Judicii in Christo fuisse negativam, non privativam; sed non mirum aberrare à sanâ Theologiâ, qui à verâ fide aberrarunt. Satis sint hæc. Revertamus ad Arianos.

XLIII. Ad tertiùm respondeo, Christum dixisse, non esse suum dare Regnum Cælorum, non quia in suâ potestate non sit, ait enim Joann. 10. v. 28. *Et ego vitam æternam do eis*; sed non esse suæ æquitatis Regnum dare propinquitatis jure, aut merâ gratiâ illud concedere, quod labore, ac meritis comparandum est. Vel non esse suum dare, ut homo: *ac si diceretur* (ait August. lib. 1. de Trinit. cap. 12.) *Non est humana potestatis hoc dare: ut per illud intelligatur hoc dare, per quod Deus æqualis est Patri*. Non est meum, *inquit*, dare; *idest non humanâ potestate ista do*, sed quibus paratum est à Patre meo: *sed jam tu intellige, quia si omnia, quæ habet Pater mea sunt, & hoc utique meum est, & cum Patre illa paravi*.

XLIV. Ad quartum dico cum Divo Thomâ 1. par. qu. 42. art. 6. ad 1. *Quòd in hoc quòd dicitur*, Filius non potest à se

facere quidquam, *non subtrabitur Filio aliqua potestas, quam babeat Pater, cùm statim subdatur, quòd quæcumque Pater facit: Filius similiter facit sed ostenditur, quòd Filius habet potestatem à Patre, à quo habet naturam. Unde dicit Hilarius* (lib. 9. de Trinit. post medium) naturæ divinæ hæc unitas est, ut ita per se agat Filius quòd non à se agat. Ita S. Thomas.

Si verò dicas. Filio subtrahitur potestas generandi, cum Pater possit generare, Filius autem generare non potest.

Respondeo cum D. Thomâ laudato loco ad 3. negando ant. *Nam sicut eadem essentia, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filiatio; ita eadem est potentia, quâ Pater generat, & quâ Filius generatur. Undè manifestum est, quòd quidquid potest Pater, potest Filius: non tamen sequitur, quòd possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in divinis. Habet ergo Filius eandem potentiam, quam Pater, sed cum aliâ relatione; quia Pater habet eam, ut dans, & hoc significatur, cum dicitur, quòd potest generare; Filius autem habet eam, ut accipiens, & hoc significatur, cum dicitur, quòd potest generari.*

§. IV.

Trium priorum seculorum Patres Græci.

XLV. Objiciebant Ariani, & modò objiciunt Sociniani. Trium priorum seculorum Patres Filium non esse verum Deum, ac Patri consubstantialem propugnarunt. Primò enim Justinus *Dialog. cum Triphone*: Filium nuncupat *Deum, qui administer est Dei universorum Creatoris, & Patris Voluntate, non naturâ productum*. Ibidem docet, Deum nec Moysi, nec Patriarchis nunquam apparuisse, *quia nec superiora Cælo spatia relinquere possit, nec in exigua terræ parte conspici*; sed solum Filium Dei se videndum exhibuisse. Ibidem scribit, esse Filio *causam ut sit*. Et in *Apologiâ secundâ*: Christianos Filium Dei in *secundo loco habentes venerari*. Hæc Justinus, qui seculo secundo anno 171. obiit: quæ certè cum divinitate Filii Dei, ejusque consubstantialitate cum Patre non coherent.

XLVI. Fateor SS. Patres, qui ante exhortam heresim Arianam scripserunt, non ita propriè, & fortè non ita cautè, de Trinitate locutos; quo ab substantiam tamen, & veritatem Catholicum hoc dogma fuisse professos. Huic enim veritati accidit, quod & aliis evenit, nimirùm, ut antequam errores adversùs illas insurgerent, sub quâdam obscuritate tractarentur; Nec Patres de eis scribentes, conscii de ingenuâ credentium Fide, essent admodum soliciti latentes in eis difficultates explanare, subtilitates proponere, ac verborum proprietati studere. Quod emergentibus postea erroribus factum est. *Multa quippe* (ait August. lib. 16. de Civit. Dei cap. 2.) *ad Fidem catholicam pertinentia, dùm hereticorum callida inquietudine exagitantur, ut adversùs eos defendi possint, & considerantur diligentiùs, & intelliguntur clariùs, & instantiùs prædicantur: & ab adversario mota quæstio, discendi existit occasio*. Et lib. de dono Persever. cap. 20. Semipelagianis, qui nomine Prædestinationis, tanquam Antiquis inusitato, offendebantur, dicit: *Hæc est Prædestinatio manifesta, & certa Sanctorum, quam postea diligentiùs, & operosiùs, cum jam contra Pelagianos disputaremus, defendere necessitas coegit. Didicimus enim singulas quasque hæreses intulisse Ecclesiæ proprias quæstiones; contrà quas diligentiùs defenderetur Scriptura Divina, quàm si nulla talis necessitas cogeret*. His ergo suppositis.

XLVII. Respondeo, Justinum, quo Sociniani maximè abutuntur, Filii Dei divinitatem contrà Gentiles, & Judæos asseruisse. *Apologiâ* enim secundâ *pro Christianis* contrà gentiles, pag. 56. de tribus Personis (quod Christianis exprobrabant Æthnici) *Profitemur quidem* (inquit) *nos talium, qui habentur, Deorum esse expertes & atheos: sed non verissimi illius Dei, Patris videlicet justitiæ, & castitatis, & virtutum aliarum ... Verum hunc ipsum, & qui ab eo venit .... Filium, & Spiritum propheticum colimus, & adoramus cum ratione, & veritate venerantes &c*. Cùm ergo non distinguat Justinus inter cultum, quem exhibebant

sui

sui temporis Christiani Deo Patri, & quem exhibebant Filio, & Spiritui Sancto, dici debet, eodem cultu eos coluisse Patrem Deum, ac Filium; & propterea existimasse Filium esse propriè Deum, sicut Patrem: quod inferiùs pag. 96. apertè confitetur, dicens: Patri universorum Filium esse, *qui quòd Verbum & Primogenitus Dei sit*, *Deus etiam est*.

In *Dialogo* autem *cum Tryphone* apertè docet, Filium esse quidem numero, seu personâ distinctum à Patre, sed non esse distinctùm naturâ, & essentia. Ita pag. 158. ait: *Virtutem istam: quam Deum sermo propheticus vocat .... non ita ut Solis lumen nomine tantùm numerari, verùm numero quoque aliud quiddam esse ratione exquisitâ supra paucis explicui, Virtutem hanc dicens à Patre genitam, virtute, & consilio, & voluntate ipsius* (ecce distinctionem Personæ Filii à Patre. Nunc ecce indentitatem in naturâ) *non per recisionem veluti ab essentiâ Patris dispertitam, pro ut alia omnia divisa & secta, non eadem sunt, quæ ante fuerunt, quàm scinderentur*. Inde confirmans exemplo ab igne petito, prosequitur Justinus: *Atque verbi gratia ea sumsi, qua ab igne accensa, ignem alium cernimus, illo nihil diminuto, sed in eodem manente, unde multi accendi possunt ignes*. Postea afferens textum Genes. 19. v. 24. *Pluit Dominus ignem à Domino*, dicit ex hoc concludi, duos esse Dominos; unum tanquam Patrem, & Deum, qui alteri Domino *auctor est ut sit atque equidem præpotens, & Dominus, & Deus ut sit*. Hic ergo Justinus prævenit errorem Sabellii, asserens Patrem, & virtutem eius, nempe Verbum, esse numero duo. Prævenit etiam errorem Arii, dum asserit, quòd esto duo sint, & unus ab alio sit, non tamen per abscissionem, sicut ea, quæ divisa sunt & secta; sed qui ab alio est eandem naturam cum illo habet, sicut ignis ab alio igne genitus: adeò ut non solum ab eo habeat ut sit, sed habeat quoque, ut Dominus, & Deus sit. Ex quibus apertè patet, Justinum pro Verbi divinitate stetisse.

XLVIII. Ad ea verò, quæ objiciuntur. Ad primum dico, Justinum dicere Verbum à Patre genitum *non naturâ, sed consilio, & voluntate*, vel loquendo non de generatione æternâ, & internâ, quâ Verbum produxit intra se; sed de generationi temporali, quâ illud misit extra se per Incarnationem: quo sensu *Apolog. 2. pag. 96.* illud dicit ex Maria Virgine hominem genitum *juxta Patris consilium, & voluntatem*. Vel si loquitur de generatione æternâ, & internâ, solùm velle, Verbum esse à Patre genitum *non naturâ*, eo modo, quo homo gignitur ab homine; sed consilio, nempe intellectu, & voluntate, idest non invitè, sed voluntariè, concomitanter tamen, non formaliter. Vocat autem Filium Patris ministrum, non in sensu proprio, ac si non agat per se, & nomine suo, sed Patris nomine, eo modo, quo minister agit nomine sui principalis; sed impropriè, quatenus licèt agat virtute sibi propriâ, imò eâdem, quâ agit Pater, hanc tamen habet sibi communicatam à Patre. Dicit quoque, Patrem nunquam apparuisse, sed Filium; quia secundùm Veterum opinionem, qui in antiquo Fædere apparuit Patriarchis sub specie humanâ, non fuit Pater, sed Filius, quasi præludens suæ futuræ Incarnationi. Hunc tamen Deum vocat (Dialogo cum Triph. pag. 357.) *qui juxta consilium ejus & voluntatem, & Deus est, & Filius ipsius, & Angelus ex eo, quod sententiæ illius est administer &c.* Et inferius: *Christus, qui Dominus, & Deus Dei Filius est, qui virtute priùs apparuerat &c.*

Dicit quoque, Patrem esse Filio *causam ut sit* sumendo causam lato modo, nimirum pro principio originis, seu pro eo, à quo quis accipit esse, etiamsi absque dependentiâ illud accipiat: & hoc dixit, ut ostenderet, Filium, & Patrem non esse eandem Personam, sed duas, unam dantem, alteram accipientem esse.

Tandem dicit, Filium secundo loco haberi, non dignitate, sed origine; quia licèt eadem dignitas, quæ in Patre est, in Filio sit, Filius tamen hanc habet à Patre; unde ordine originis primò dicitur esse in Patre, secundò in Filio.

XLIX. Secundo objiciunt Athenagoram Justino ferè æqualem, & Tatianum

As-

Assyrium Justini discipulum. Primus enim (*legatione*, seu *Apologiâ pro Christianis* pag. 10.) Vocat Verbum primigeniam Patris progeniem, *quæ ut cunctarum rerum idea, & perfectio foret, progressa est;* cui aptat illud Proverb. 8. *Dominus creavit me initium progressionis ejus ad opera sua.* Secundus verò de Verbis generationie sic loquitur, ut illud afferat *Primogenium opus* Dei; quod cùm Deus *voluit ex ejus simplicitate prosiliit;* Quòd ante conditum mundum Deus solus erat: quæ indicant, Verbum admittere solum initio temporis productum.

Respondeo, de Athenagoræ mente non esse dubitandum. Is enim citato loco, ut ostendat Ethnicis, Christianos Deo non tribuere Filiom, eo modo, quo ipsi Diis suis Filios affingebant, more scilicet humano, dicit: *Filius Dei est Verbum Patris in ideâ, & efficaciâ: ab ipso enim, & per ipsum facta sunt omnia, quum Pater, & Filius unum sint; ita ut Filius sit in Patre, & Pater in Filio pe unionem, & potentiam Spiritus.* Et infra, Filium Dei apertè Deum esse pronunciat, dicens: *Quis igitur non miretur, nos, qui Deum Patrem prædicamus, & Deum Filium, & Spiritum Sanctum, ita ut unionis eorum vim, & ordinis distinctionem exponamus, impios, & sine Deo homines vocari?* Cum ergo dicit, Filium esse primigeniam Patris progeniem, quæ in res creatas progressa est, loquitur de progressu exteriori, quatenus omnia per Verbum exteriùs in tempore prodiere; & huic applicat textum Proverbiorum: non verò de progressu interno, quo apud Patrem est; & ab eo procedit; imò sic verbum vocat Patris progeniem, quæ *non ut facta* progressa sit, nec in tempore; *à principio enim Deus, qui est mens æterna, ipse in seipso* Logon, *hoc est Verbum, aut rationem habet.*

Nec dissimiliter sentit Tatianus. Imò dici, quòd mundo nondum conditio *in ipso* (Deo) *per potentiam Verbi tùm ipse, tùm Verbum, quod in eo erat, extitit.* Loquitur ergo de Verbo secundùm externam processionem in opera Dei, secundùm quam non relinquit Patrem, sed adhuc in Patre manet: *Nam* (inquit) *& ego, si loquar, & vos audiatis, non tamen propter transitum sermonis, ego qui vobiscum loquor, sermone vacuus fio.*

L. Tertiò objiciebant Theophylum Antiochenæ Ecclesiæ, post Petrum, sextum Episcopum, qui lib. 2. ad Autolycum de voce Dei, quam audivit Adamus dicit: *At vocem quid aliud dixeris, quam sermonem Dei, qui ejus Filius est?*

Respondeo tamen, Theophylum ibi loqui de Verbo Dei, ut exteriùs manifestato, non de Verbo Dei, ut interiùs producto; nam hoc modo vocat *sermonem perpetuò existentem, & insitum in corde Patris Dei.* Et paulo post affert textum Joannis 1. *In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum,* & subdit: *significans, in principio solum fuisse Deum; & in eo sermonem. Postea infert Deus erat ille sermo.*

Hunc ergo sermonem ab æterno in Deo existentem dicit, quod *quando vult Pater universorum mittit eum sermonem* (per effectum) *ad aliquem locum.*

LI. Quartò objiciebant Irenæum Polycarpi Joannis Apostoli discipuli auditorem, qui anno 210. martyrio coronatus fuit. Is enim plura scripsit, quæ cum Verbi divinitate pugnare videntur. Primò. Nam *lib. 3. cap. 8. num. 3. lib. 4. cap. 7. num. 4. & cap. 38. num. 3.* scribit, Deum Patrem præcepisse Filio, ut mundum conderet: *Cui ergo* (inquit) *præcepit? Verbo scilicet, per quod, inquit, Cœli firmati sunt.* Et hæc, ad illa Psalmi 32. v. 9. *Quoniam ipse præcepit, & creata sunt.* Secundò. Lib. 4. cap. 7. aliàs 17. vocat Filium Dei ministrum ad omnia: *ministrat enim ei ad omnia sua progenies, & figuratio sua, idest Filius, & Spiritus Sanctus;* ex quo infert, Patrem non indiguisse Angelis ad mundi conditionem. Tertiò. Verbo, ut Verbo ignorantiam diei extremæ adscribit *lib. 2. cap. 28. aliàs 48. num. 6.* Filium asserit nescire judicii diem: *ipse* (inquit) *Filius Dei ipsum Judicii diem, & horam concessit scire solum Patrem.* E ibidem num. 8. assignans causam, quare dixerit Filius, quòd solus Pater sciat Judicii diem, ait, se non aliam invenire, nisi *ut discamus per ipsum, super omnia esse Patrem: etenim Pater ait Major me est.*

Hæc

Hæc certè cum divinitate Filii Dei non concordant.

LII. S. Irenæum tamen Verbi divinitatem fuisse confessum, constat. Primò. Quia *lib. 3 adversùs hæref. cap. 6.* statuit, nullum, qui non sit verè Deus definitivè, & absolutè à Domino & Spiritusancto, & ab Apostolis nominari Deum; Patrem verò, & Filium ejus in scripturis absolutè Deum nominari asserit: *Neque igitur Dominus, neque Spiritus Sanctus, neque Apostoli eum, qui non esset Deus, definitivè, & absolutè Deum nominassent aliquando, nisi esset verè Deus; neque Dominum appellassent aliquem ex suâ personâ, nisi qui dominatur omnium, Deum Patrem, & Filium ejus, qui dominium accepit à Patre suo omnis conditionis .... Verè igitur cùm Pater sit Dominus, & Filius verè sit Dominus, meritò Spiritus Sanctus Domini appellatione signavit eos.* Inde affert illud *Gen. 19. 24. pluit Dominus ..... à Domino* Subjungit autem illud Psalmi 44. v. 7. *dilexisti justitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus*, ait: *utrosque Dei appellatione signavit Spiritus, & eum, qui ungitur, Filium, & eum qui ungit, idest Patrem.*

Deinde lib. 4. cap. 5. alias 11. ubi ostendit, Deum qui Patriarchis locutus fuit, fuisse vivorum Deum, & verum Deum: *Quis enim* (inquit) *est vivorum Deus, nisi, qui est Deus, super quem alius non est Deus?* hunc autem Deum vivorum dicit esse Deum Patrem, & Verbum: *Qui igitur à Prophetis adorabatur Deus vivus, hic est vivorum & Verbum ejus, qui & locutus est Moysi, qui & Sadducæos redarguit &c.* quibus patet, Irenæum credidisse, verùm Deum etiam Christum, unde subdit: *Ipse igitur Christus cum Patre vivorum est Deus, qui loquutus est Moysi, qui & Patribus manifestatus est.*

LIII. Respondetur ergo, quòd, cum Irænęus dixit, Patrem Verbo suo præcepisse, ut mundum crearet, non sumsit præceptum propriè, ut dominus præcipit servo, & superior subdito; sed impropriè, quatenùs per Verbum ab ipso procedens, sibi tamen æquale, & ut ait Irenæus: *quoniam sive Angeli, sive Archangeli, sive Throni, sive Dominationes, ab eo, qui est super omnes Deus, & constituta sunt, & facta per Verbum ejus.*

Eâdem ratione Filium vocat Dei ministrum, nempè impropriè; unde ait: *Ministrat ei progenies, & figuratio sua, idest Filius, & Spiritus Sanctus ... quibus serviunt, & subjecti sunt omnes Angeli.* Ministrant ergo tanquam progenies principio, à quo procedunt, ut ejusdem substantiæ, ac dignitatis; unde illud vocat *inennarabile misterium.*

Quod verò dixit, solum Patrem scire Judicii diem, hoc fecit, ut ostenderet, Christum economiæ causâ hoc dixisse; non quod ipse nesciret, sed quòd scientiam, quam habebat, ad Patrem referendam esse vellet, & ab eo solo expectandam esse illius diei notitiam; quamvis enim ipse eam haberet, eam tamen non habebat, ut aliis communicaret, ut supra dictum est: & hoc, ut exemplo suo doceret, non esse temerè exquirenda (quod Gnostici, quos castigabat, præsumebant) quæ Deus abscondita esse voluit.

Patrem Deum dixit majorem Filio, non quatenus Verbum, & Filius Dei est, sed quatenus homo, & filius hominis est, ut superiùs explicavimus.

LIV. Objiciebant quintò, Clementem Alexandrinum lib. 7. stromatum dicentem: *naturam Filii esse soli Omnipotenti conjunctissimam*; quæ autem conjuncta sunt, unum non sunt, sed duo. Rursus ibidem: *Filium omnipotentis Patris voluntati servire*; non servit autem, nisi inferior. Præterea lib. 5. stromatum vocantem Filium Dei: *primò creatam sapientiam*; si autem creatam, ergo eam non fatetur Deum esse.

LV. Sed immeritò. Clemens enim Alexandrinus discipulus Pantæni, qui magistros audiit Apostolis coævos, apertè Filii divinitatem fatetur. Etenim libro *Admonitionis ad Gentes* par. 5. *Dei Verbi* (inquit) *sumus nos figmenta ..... quoniam in principio erat Verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat, ab alto petitâ origine, divinum universorum principium fuit, & est .... Hic ergo Verbum Christus, & ut nos olim essemus, erat enim in Deo; & ut benè essemus, causa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic* ipse

ipse, *Verbum*, *qui solus est ambo*, *Deus & homo*. Quid clarius pro divinitate Verbi, & Christi? lib. 1. Pedagogi cap. 5. Christum vocat *Deum*, *qui est Verbum*, *qui propter nos homo factus est*. Et lib. 3. cap. 7. *est enim* (inquit) *minimè indigens*, *qui Deum Verbum habet omnipotentem*.

LVI. Ad ea ergo, quæ objiciuntur, respondeo, vocem *naturam* à Cemente usurpatam, ibi sumi pro Personâ, seu pro personali proprietate Filii, quæ est conjunctissima seu propinquissima naturæ, idest Personæ Patris: hoc enim nomine naturæ sive *Usiæ* eodem modo, nempè pro personâ, aliqui Patres usi sunt, etiam post Concilium Nicænum I. Loquendo tamen de essentiâ, seu naturâ communi, nedum conjunctam, & propinquam, sed eandem habere cum Patre Filium, docet in sequentibus Clemens: ait enim, quod est *maximè excellentia* Filii, *quâ gubernat Universum*, *inhexaustâ potestate cuncta operans*, quod non *transit de loco ad locum*; est tamen *super ubique*, *nec continetur nusquam*; *est tota mens*, *tota lux paterna*, *totus oculus*, *qui omnia videt*, *omnia audit*, *scit omnia*, *potestate scrutatur potestates*. Certè hæc non conveniunt nisi habenti eandem Dei naturam.

Dùm verò ait, Filium Patris voluntati servire, loquitur de Filio Dei, quatenus homo, & Salvator est; qui tamen ibi vocatur *omnium Dominus*.

Quòd verò Filium Dei vocet *primò creatam Sapientiam*, idem est, ac si diceret primò genitam, aut productam; quæ solutio evidenter colligitur ex perfectionibus quas, ùt observatum est, Verbo Patris tribuit Clemens.

LVII. Objiciunt sextò, Origenem Clementis Alexandrini discipulum malè de Verbi divinitate sensisse; & textus accumulant.

De Origene incertum est. Quidam ipsum in luto Arianis erroris hærentem relinquunt; ac de Filii divinitatè pessimà fuisse locutum, ex libris ejus se colligere arbitrantur. In hâc sententiâ fuit S. Epiphanius *hæresi 64. cap. 4.* & in Ancorato *cap. 63.* Fuit S. Hieronymus *lib. 1. & 2. adversùs Ruffinum:* quibus consentit S. Thomas 1. *par. qu.* 34. *ar.* 1. *ad* 1. vocans Origenem fontem Arianorum. In quâ sententiâ ex recentioribus est noster Alexandre *secul.* 3. *dissert.* 16. *art.* 2. Alii conantur ipsum ad bonum sensum trahere, inter quos Juvenin. *Inst. Theolog. par.* 2. *dissert.* 1. *de exist. SS. Trinit.* qui ex variis Originis textibus desumtis ex *libris contra Celsum*, ostendere intendit, eum fassum esse Filii divinitatem, immutàbilitatem, impassibilitatem; & Christianos, cum Verbum colunt, non colere aliquam creaturam, sed Dei, ac ejus Filii divinitatem: quos libros, cùm elaborato studio, & jam senex conscripserit, ejus mentem sinceram, ac fidem continere credendum est. Sed quia etiam in præfatis libris aliqua scribit sanam fidem non redolentia, nempe quòd Pater solus sit primarius mundi Opifex; quòd Pater, & Filius sint unum concordiâ, & voluntate; quod Verbum non sit universorum Deus, quod ostendit ex illo *Pater major me est*; & alia: propterea Origenis auctoritas hâc in re non multi facienda est.

§. V.

Trium seculorum Patres Latini.

LVIII. Primus occurrit Tertullianus, qui Verbi æternitatem negasse visus est. Nam lib. contra Hermogenem cap. 3. hæc habet: *Et Pater Deus est, & Judex Deus est: non tamen ideò Pater & Judex semper, quia Deus semper. Nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec Judex ante delictum. Fuit autem tempus, cum & delictum, & Filius non fuit, quòd Judicem, & qui Patrem Dominum faceret.* Quibus asserit, fuisse tempus, quo Deus non esset Pater, quia fuit tempus, quo non esset Filius; quod erat Arianorum axioma. II. lib. adversus Praxeam. *Et hinc* (post relata Proverb. verba: Dominus creavit me initium viarum suarum, inquit) *adsistentem eam* (Sophiam, seu Verbum) *ipsâ separatione cognosce*. Et ibidem cap. 8. ait: *dum Filium agnosco, secundum à Patre defendo*.

LIX. Attamen Tertullianum in Fide Tri-

Trinitatis non erraſſe, paſſim ipſemet oſtendit. Primò. Apologetico adversùs Gentes cap. 21. de verbo dicit: *Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate ſubſtantiæ.* Et de Spiritu Sancto, inquit: *Nam & Deus Spiritus.* Et paulò poſt: *Quod de Deo profectum eſt, Deus eſt, & Dei Filius, & unus ambo. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus, modulo alterum numerum, gradu, non ſtatu fecit, & à matrice non receſſit, ſed exceſſit*, ideſt numerum fecit *non ſtatu*, ideſt ſubſtantiâ, ſeu matrice; ſed *gradu*, ideſt in perſonali proprietate.

Hinc libro adverſùs Praxeam cap. 17. Omnia Patris nomina, & attributa Filio Dei competere dicit: *Et nomen Patris Deus Omnipotens, Altiſſimus, Dominus virtutum, Rex Iſraelis, qui eſt, quatenus ità Scriptura docent. Hæc dicimus, & in Filium competiſſe, & in his Filium veniſſe. & in his ſemper egiſſe, & ſic ea in ſe hominibus manifeſtaſſe. Omnia, inquit, Patris mea ſunt. Cur non & nomina?* Et ibidem cap. 22. *Unum ſumus, dicens, ego, & Pater, oſtendit, duos eſſe, quos æquat, & jungit, nimirùm in ſubſtantiâ.* Et cap. 2. Reprehendens Praxeam, qui Trinitatem Perſonarum fateri renuebat, ne læderet Deitatis unitatem: *Nihilominus (inquit) cuſtodiatur Sacramentum (diſpenſatio) quæ unitatem in Trinitatem diſponit, tres dirigens, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Tres autem non ſtatu, ſed gradu; nec ſubſtantiâ, ſed formâ; nec poteſtate, ſed ſpecie; unius autem ſubſtantiæ, & unius ſtatus, & unius poteſtatis: quia unus Deus, ex quo & gradus iſti & forma, & ſpecie in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti deputantur.* Fide igitur Tertulliani circa Trinitatem exploratâ.

LX. Reſpondetur ad ea, quæ in oppoſitum producta ſunt. Ad primùm ergo, quod multis ingerit difficultatem, reſpondeo, Tertulliani mentem eſſe, non quòd non ſemper in ſe fuerit Deus Pater, ſicut nec ſemper in ſe fuerit Filius à Patre procedens; ſed quod non ſemper Pater fuerit extra ſe manifeſtatus ut Pater, ſicut non ſemper fuit manifeſtatus ut Judex, & ut Dominus, neque ſemper extra manifeſtatus Filius fuit. Et hoc ut Nermogenem redargueret, qui extra Deum ponebat materiam coæternam; volens oſtendere, nihil extra Deum æternum fuiſſe. Quod non infert, Filium ab æterno apud Deum, & intra Deum non fuiſſe.

Ad ſecundùm dico, Tertullianum ibi ſumſiſſe ſeparationem non propriè, ac ſi Filius eſſet in ſubſtantiâ à Patre ſejunctus, ut in humanis: ſed ſumſiſſe ſeparationem impropriè, nimirùm pro diſtinctione in Perſonâ contrà Praxeam, volentem, unam, eandemque Perſonam, eſſe Patrem, & Filium: *Dum (inquit c. 9.) alius, qui generat, alius qui generatur; dum alius qui mittit, alius, qui mittitur; dum alius qui facit, alius per quem fit.... non diviſionem ſignificavit, ſed diſpoſitionem.*

Dùm autem vocat Filium *ſecundum à Patre*, intelligendus eſt ſecundus, non ordine dignitatis, ſed tantùm originis.

LXI. Objiciunt ſecundò Lactantium; qui *lib. 2. divin. Inſtit. cap. 9.* videtur aſſerere, Deum produxiſſe Filium ſolùm antequam mundum crearet. Et *lib. 4. cap. 8.* Hanc differentiam ſtatuit inter Verbum, & Angelos; quòd licèt Filius ex ordine Spirituum ſit, hoc tamen ab Angelis differt, quòd Angeli ad miniſterium Dei creabantur; Filius verò *ſono, ex Dei ore proceſſit, ſicut Verbum, eâ ratione, quia voce ejus ad populum fuerat uſurus.*

LXII. Reſpondent aliqui, Lactantium Rhetorem fuiſſe, non Theologum; ideòque in Myſteriis fidei ejus auctoritatem non multi faciendam eſſe, quod, errores, qui in eius libri ſparſi ſunt, adteſtantur.

Cæterùm ipſum de Filii Dei æternitate, ac divinitate rectè ſenſiſſe evidenter probant ea, quæ habet eodem *lib. 4. cap. 29.* nam propoſitâ ſibi Gentilium objectione his verbis: *Fortaſſe quærat aliquis, quomodo, cùm Deum nos unum colere dicamus, duos tamen aſſeveramus, Deum Patrem, & Deum Filium.* Sic reſpondet: *Cum dicimus Deum Patrem, & Deum Filium, non diverſum dicimus, nec utrumque ſecernimus, quia nec Pater à Filio poteſt,*

test, nec Filius à Patre secerni: siquidem nec Pater sine Filio nuncupari, nec Filius potest sine Patre generari. Cùm igitur & Pater Filium faciat, & Filius Patrem, una utrique mens, unus spiritus, una substantia est: sed ille quasi exuberans fons est, hic tanquam defluens ex eo, rivus; ille tanquam Sol, hic tamquam radius ex Sole porrectus: qui quoniam summo Patri fidelis, & carus est, non separatur, sicut nec rivus à fonte, nec radius à Sole, quia & aqua Fontis in rivo est, & Solis lumen in radio. Hæc Lactantius, qui deinde sic concludit: *Quapropter cùm mens, & voluntas alterius in altero sit, vel potiùs in utroque una, meritò unus Deus uterque appellatur &c.*

LXIII. Quarè ad ea, quæ objiciuntur, respondeo. Ad primum. Lactantium dicere, Filium productum à Deo antequam ordiretur hoc opus Mundi, hoc est ante tempus, seu ab æterno antequam *ordiretur*; non dicit *crearet*: quasi diceret antequam inciperet in mente suâ cogitare, aut decernere de mundo creando *produxit similem sui spiritum, qui esset virtutibus Dei Patris præditus*. Deinde subdit: *eoque simul, & consiliatore usus est, & artifice in excogitandis, ornandis, perficiendisque rebus*. Si ergo ex Lactantio Filius Dei productus est similis Patri, ejus virtutibus præditus, ejus consiliarius; quid deerat, ut esset æternus, habensque attributa, & naturam Dei sicut Pater?

Ad secundùm dico, Lactantium solùm voluisse rationem adducere, quare Filius Dei, cum sit Spiritus, quòd etiam sunt Angeli, dicatur Verbum, & sermo potiùs, quàm Angeli; & dicit, quòd Angeli ex Deo *taciti Spiritus exierunt*, Filius verò processit, *sicut Verbum*, quia *voce ejus ad populum fuerat usurus*. Sed præter hanc, immensam aliam differentiam recognoscit, nam Filium Dei, quem dicit Verbum, vocat Deum dicens: *Si quis miratur, ex Deo Deum prolatione vocis, ac Spiritus potuisse generari; si sacras voces Prophetarum cognoverit, desinet profectò mirari:* & tandem producit illud Joann. 1. *Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Et cap. 6. præcedente postquam dixerat, quòd Deus *sanctum, & incorruptibilem, & incomprehensibilem Spiritum, genuit, quem Filium nuncupavit*, subjecit: *Et quamvis alias postea innumerabiles per ipsum creavisset, quos Angelos dicimus, hunc tamen solum primogenitum, divini nominis appellatione dignatus est, patriâ scilicet virtute, & potestate pollentem*.

LXIV. Alios Patres, tùm Græcos, tùm Latinos omitto, quia de illis nulla dubitatio est. Cùm igitur etiam prælaudati, quos Sociniani in suas partes trahere conantur, pro Filii Dei divinitate militent, ut ostendi; etiam ex trium priorum seculorum traditione invictum habemus pro Filii Dei divinitate argumentum.

LXV. Quapropter, ut benè observat Juvenin loco superiùs citato, non videtur fuisse æquus censor Dionysius Petavius, qui *libro 1. de Trinitate*, putat, omnes Patres, qui ante Nicænum I. sive in Oriente, sive in Occidente vixerunt (paucis exceptis) Arianismo circa Verbi divinitatem laborasse. Sequitur etiam, ineptè Socinianos, Patres trium priorum seculorum in sui erroris præsidium trahere: cùm ut dictum est, esto in loquendi ratione dissentire, dici possint, in rei tamen, & dogmatis veritate conveniant. Quod & Petavius ipse in præfatione sui Operis, quasi retractans, indicare videtur.

DUBIUM III.

Varia circa Arianorum causam examinantur.

§. I.

De Concilio Nicæno primo.

I. Indignatus Arius ob anathema, quo ipse unà cum gregalibus suis damnatus fuerat ab Alexandro Alexandrino Episcopo, in Synodo per eundem coacta, Eusebii Nicomediensis (apud quem exulabat) ope ac patrocinio, aliud Bithiniæ in Palestinâ Concilium convocari obtinuit; in quo Eusebius Arium in communionem recepit, atque ad omnes Episcopos litteras dedit, ut suam itidem in Communionem Arium cum sociis & ipsi restituerent, & Alexandrum Alexandri-

drinum ad pacem flecterent. Cujus rei nuntio ad Alexandrum perlato, sanctissimus ille Antistes encyclicas scripsit epistolas, quibus Arii, & sociorum fraudes, ac impietatem detexit, eosque propterea à se fuisse ab Ecclesiâ expulsos significavit. Quare Arius, abjectâ omni spe pacem cum Alexandro ineundi, factiosis tumultibus Alexandriam, Ægyptum, imò totum Orientem exagitare cæpit.

II. Quibus in dies crescentibus, obviam ire volentes Sylvester I. Romanus Pontifex, & Constantinus Magnus Imperator, ille suâ auctoritate, iste curâ, subsidio, & operâ, Generale Concilium Nicçæ in Bithynia Metropoli, anno Christi 325. Sylvestri 12. Constantini verò 20. indixere; cujus piis expensis, Alexandri Alexandrini hortatu, Episcopi num. 318. adducti fuere. Cui adfuit & ipse Imperator; sed infra Episcopos, & nonnisi ipsis annuentibus sedit. Eique præfuere Osius Cordubensis Episcopus, Vitus, & Vincentius Presbyteri, tanquam Romani Pontificis Legati.

III. Præter Arianam hæresim aliæ duæ causæ fuerunt Synodi Nicænæ convocandæ. Una fuit gravis dissensio ab Asiaticis Præsulibus nata; qui Pascha, non Dominicâ die, quâ à mortuis surrexit Christus, sed 14. Lunâ in quamcumque incidisset diem, Judaico more celebrari contendebant. Altera Meletii Lycopolitani Episcopi schisma. Is multorum criminum convictus, & præcipuè, quòd vigente Maximini persecutione sacrificasset Idolis, damnatus, & à suâ sede depositus est. Quod ægrè ferens, schisma fecit; neque solùm Patriarchæ Alexandrini obedientiam excussit, sed & probra contrà ipsum evomuit: imò ambitione elatus Provincias Thebaidis, ac vicinæ Ægypti invasit, tanquam novum Patriarcham sese ostentans; atque sese magis firmaret, cum Arianis antea inimicis conjuravit, eis quantas poterat suppetias ferens. De quo S. Athanas. *Apolog.* 2. *Socrates lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 5. Theodoretus *lib.* 1. *hist. cap.* 9. quamquam Meletius, Schisma quidem fecerit, non tamen hæresim; ideòque Meletiani, ut Schismatici, non ut Hæretici probabiliùs habendi sunt.

IV. Congregatis igitur in Concilio Patribus, eos ad pacem, & concordiam hortante piissimo Imperatore, impia Arii dogmata recitata fuere: Dies dicta fuit Ario, & suis, ut se defenderent. Initâ disputatione, in quâ Athanasius, licèt adhuc Diaconus, Catholicorum partes strenuè gessit, Arius in suâ impietate perseverans, unà cum hæresi Arianâ damnatus est communi Patrum suffragio; & sancitum, Dei Filium *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, & Patri homousion*, idest *consubstantialem* esse; ac fidei Symbolum omnium nomine ab Osio Cordubensi, Sedis Apostolicæ Legato conscribitur: anathemate dicto ipsi Ario, ac duobus Episcopis, *Secundo* Ptolæmaidis, & *Theona* Marmaricæ, qui nec Fidei Nicenæ, nec Arii damnationi subscribere voluerunt; qui unà cum Ario, jussu Imperatoris, in exilium amandati sunt. Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus, initio quidem Nicænæ fidei subscribere renuerunt, sed metu Imperatoris fictè, & simulatè subscripserunt. Quare deprehensi postea cum Arianis sentientes, & palàm communicantes, in Galliam ab Imperatore exules missi sunt.

V. Hæresis Ariana, quamvis damnata, & Nicæno decreto recisa, velut hydra in plura capita pullulavit, Eusebio Nicomediensi promovente, qui eam fecit suam. Quare Ariani, extincto Ario, Eusebiani dicti sunt; in tres tamen ramos tractu temporis divisi.

Primus eorum, qui Arii extremam impietatem, & blasphemiam profitebantur. Tales fuere Aetius, & Eunomius, qui proprio errori Arianum quoque conjunxerunt; Filium Patri dissimilem asserentes, ex nihilo, & ex non extantibus factum, dicti *Anomæi*, idest *dissimiles*.

Secundus fuit eorum, qui Filium quidem per omnia similem, idest *homiusion* Patri asseverabant, non tamen ei consubstantialem, seu *homousion*: ac propterea Nicænum repudiabant, quòd Filium Patri *homousion*, seu consubstantialem, ac ejusdem substantiæ cum Patre decrevisset: hi Semi-Ariani dicebantur. Tertius Arianismi ramus fuit Acacianorum (duce Acacio Episcopo Cæsariensi) qui Filium non *homousion*, ut Catholici, non *homiusion*,

ut Semi-Ariani, non *Anomion* ut blasphemabant Aetiani, & Eunomiani, sed *omion*, idest similem, non quidem in substantiâ, seu *Usia*, sed in figurâ appellari contendebant; eo modo, quo pictura, sive statua hominis vivi similis illi est, externâ quidem specie, at non substantiâ: sicque Filium similem Patri esse, non divinitate, vel æternitate parem effutiebant.

Quia verò illa vox *homousion* quâ Patres Nicæni usi fuere ad explicandum, Filium esse consubstantialem, nempe ejusdem essentiæ, & substantiæ cum Patre, malè audita fuit, nedum ab Arianis, sed ab aliquibus etiam, etsi fide sanis, placet de hoc inquirere.

§. II.

De voce Homousion.

VI. Dico. Vox illa *Homousion* aptissimè à Synodo Nicæna fuit excogitata, tanquam gladius Ariani erroris jugum petens, & Catholicam veritatem mirè exponens. Et probo. Nam Ariani dicebant, Verbum ex non extantibus factum esse, fuisse tempus, quo non erat, Verbum esse creaturam, esto in aliquo sensu ab aliis dissimilem, ideòque diversæ naturæ à Patre: Atqui ad hoc dissipandum aptissima erat vox *homousion* significans, Verbum esse ejusdem substantiæ, & essentiæ cum Patre; quod enim ejusdem essentiæ cum Patre est, factum non fuit ex non extantibus, non supponit tempus, in quo non fuerit, non potest dici creatura; ergo &c. Catholici è contra dicebant; Verbum esse de substantiâ Patris, Deum de Deo, genitum, non factum; sed hoc benè explicatur per vocem *homousion*; qui enim ejusdem substantiæ cum Patre est, verè, & propriè Deus est, sicut est Pater, æternus est, genitus est, non verò factus; ergo &c.

VII. Confirmatur. Ea vox est aptissimè excogitata ad exprimendam Verbi divinitatem, quæ omnem evasionem Arianis præcludit: atqui hujusmodi est vox *homousion*; ergo &c. Min. probatur. Cùm enim Catholici aliis vocibus etiam ex Scripturâ petitis Arianos urgerent, isti eas ad suum pravum sensum admittebant: v. g. Ariani interrogati, an Filium Dei crederent ex Deo esse genitum? annuebant; sed eo sensu esse ex Deo, & genitum asserebant, quo aliæ creaturæ ex Deo esse, & ab eo originem trahere per creationem, etiam in Scripturis, dicuntur. Cùm illis dicebatur, Filium esse similem, imaginem, gloriam Patris, æternum &c. negare non audebant; sed invicem mussitabant, nihil hîc de Filio dici, quod de nobis etiam dici non possit, vel saltem nobis accomodari: nam homo quoque dicitur, quòd sit similitudo, imago, & gloria Dei. Ita Athanas. *de Decretis Nicenæ Synodi*. Quæsiti rursùs, an faterentur, Filium Dei esse Deum? affirmabant; sed eum esse Deum intelligebant, qui per gratiam factus esset Deus, non qui esset Deus per naturam. Reprehensi, quòd Filium Dei creaturam dicerent, negabant; sed secretò intelligebant, eum non esse creaturam ejusdem gradus cum aliis, sed multò sublimioris. At dùm interrogarentur, an crederent Filium Dei esse *homousion*, de substantiâ, ejusdem essentiæ, & consubstantialem Patri, eis non erat effugii locus: nam vel affirmabant, & sic Catholicos; vel negabant, & sic se Arianos manifestabant: *Cæterum* (inquit Athanasius laudato loco) *Episcopi consideratâ illorum hypocrysi, & vafritie, ipsi quoque necessitate coacti sunt sententiam earumrerum ex Scripturis colligere, & quæ priùs dixerant, apertioribus verbis repetere, & scribere, Filium consubstantialem esse Patri, ut non solùm similem similitudine, sed eundem eâ voce, quâ dicitur esse ex Patre, significarent*. Et infra: *In his verbis ex Patre esse, & consubstantialem esse, vim peremtoriam Patres voluere contineri, ad elidendas has argutiolas, Filium creatum, aut factum, aut mutabilem esse, aut non fuisse antequam nasceretur*.

VIII. Neque dicas. Vox, quæ non legitur in Scripturis Sacris, sed in Ecclesiâ nova erat, imò olim ab Ecclesiâ damnata, & quæ occasionem dabat erroris, nec appositè, nec prudenter inserta fuit Symbolo fidei à Patribus Nicænis: sed vox *homousion*, primò non legitur in Scripturis. Secundò, nova erat, nec usurpata in Ecclesiâ Catholicâ ante Concilium Nicænum.

Ter-

Tertiò, imò ab Ecclesiâ damnata in Synodo Antiochenâ contra Paulum Samosatenum. Quartò, occasio erat erroris: hâc enim voce quidam unam Personam intelligebant; quidam substantiam Personis priorem, quæ ipsis deinde communicaretur: Alii substantiam in tres divisam portiones, tribus Personis adscriptas; ergo &c.

IX. Respondetur ad omnia. Ad primum dico, non licere quidem novas voces à sensu Sacræ Scripturæ alienas, & quæ neque quoad sonum, neque quoad sensum in eâ non reperiantur usurpare; licere tamen, imò oportere (hæreticis novas voces ad detorquendum sensum Sacræ Scripturæ in suum errorem usurpantibus) alias voces, etsi in Scripturâ non expressas, ejus tamen sensum genuinè, ac sincerè exprimentes opponere. Hoc movit Patres Nicænos ad opponendam vocem *homousion*, etsi non scriptam, falsis Arianorum vocibus, & doctrinis. Audire præstat SS. Athanasium, & Hilarium ita Arianos redarguentes. S. Athanas. lib. de Synodis Arimini, & Seleuciæ: *Si* (inquit) *penitùs excludenda putant vocabula omnia non scripta; cur, cùm Arius tantùm acervum dictionum, quæ nusquam in Scripturis occurrunt, accumulaverit, quales sunt: Ex non extantibus; & non erat Filius antequam gigneretur; & erat, quando non erat, & mutabilis est &c. non illi contradixerunt?* Sanctus autem Hilarius in lib. contra Constant. *Novitates* (ait) *vocum, sed prophanas devitari jubet Apostolus. Tu cur pias excludis? Innascibilem scriptum nusquam legis. Nunquid & hoc negandum erit, quia novum est? Decernis similem Patri Filium. Evangelia non prædicant. Quid est, quod non refugis hanc vocem? In uno novitas eligitur, in alio submovetur. Ubi impietatis occasio patet, novitas admittitur: ubi autem Religionis maxima, & sola cautela est, excluditur.*

Sed audire præstat etiam S. Gregorium Nazianz. *orat.* 49. sic loquentem: *Si dicis mihi*, homousion, *quod est unius essentiæ nomen; ob hoc nominari non oportere, quia in Scripturis divinis non continetur: quæro autem, ò homo, qui hoc prohibes, utrum ideò nominari non debeat, quia scriptum non est; an quia credi ita non licet? Quod si ita credendum est, cur non ita profitendum? Aut si ideò nominandum non est, quia nec ita credendum; obtinuit Ariana labis assertio.... Frustra times, ò homo, profiteri, quod credis: frustrà credis, si ita non profiteris; & meritò hæreticus denotaris.* Quid pulchriùs, quid acutius?

X. Ad secundum dico, falsum esse, vocem *homousion* fuisse novam, neque ante Nicænum I. usitatam. Eâ enim usus fuit S. Iræneus *lib.* 1. *cap.* 5. ubi exponens Valentinianorum placita, vocem *homousion* usurpat, ut significet, rem esse ejusdem essentiæ cum alterâ. Eâ usus est Tertullianus, qui initio libri adversùs Praxeam cap. 2. expresse dicit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse *unius substantiæ*, quod idem est ac Græcè *homousion*: Eâ quoque usus est Lactantius supra citatus *lib.* 4. *cap.* 29. dum de Patre & Filio ait: *una utrique mens, unus spiritus, una substantia.* Eâ usus est Dionysius Alexandrinus, ut refert Athanasius *lib. de decret. Nicænæ Synodi*, qui dum sese apud Dionysium Rom. Pontif. purgaret, quòd nempe negasset Filium Patri *homousion*, ait, hanc esse calumniam; & apertè Filium *homousion* consubstantialem confitetur. Idem fatetur & Dionysius Romanus. Idem confessum fuisse & Originem S. Athanasius ibidem asserit, ex quibus concludit: *En igitur nos quidem hanc sententiam à Patribus ad Patres transisse demonstramus.* Quod idemmet Eusebius Cæsariensis, quamvis Arianâ fuligine aliqualiter sordidatus, fateri compulsus est: etenim in Epistolâ ad suos Cæsarienses datâ, cujus meminit Socrates *lib.* 1. *hist. cap.* 8. dicit, se, & Nicænos Patres vocem *homousion* probasse: *quandoquidem nonnullos ex veteribus insignes Episcopos, & disertos Scriptores in explicandâ Patris, ac Filii divinitate hoc vocabulo* homousion, *consubstantialis usos esse cognovimus.* Falsum igitur est, hanc vocem *homousion* ante Nicænum in Ecclesiâ novam, ac inusitatam fuisse.

XI. Verum quidem est, in Synodo Antiochena eam fuisse proscriptam; sed in eo sensu, quo illâ abutebatur Paulus Samosatenus. Abutebatur autem; vel, ut

ut ait Hilarius *lib. de Synodis* num. 81. *quia per hanc unius essentiæ nuncupationem, solitarium, atque unicum sibi esse Patrem, & Filium prædicabat*, idest inferens Patrem, & Filium esse, non solum unius esse, sed etiam unius Personæ, qui erat error Sabellii: & idcircò vocem *homousion* in hoc sensu usurpatam Antiocheni Patres damnarunt. Vel ut vult Athanasius *lib. de Synodis Arimin. & Seleucia*. Antiocheni Patres vocem *homousion* proscripsere, non quia Paulus Filium Patri consubstantialem prædicaret; sed quia eâ voce, quâ Catholici utebantur, abutens, contra eos probaret, tres fore in Deo substantias, unam qui prior esset, & duas alias ab eâ productas, & posteriores. *Cum Paulus* (inquit Athan. num. 45.) *argutari vellet, ac dicere, si Christus non ex homine Deus factus est; ergo consubstantialis est Patri; atque hinc necesse est tres esse substantias, unam priorem, duas verò ex illâ procedentes. Ideòque illud Pauli sophisma jure caventes, dixere Christum non esse consubstantialem, neque enim Christus ita se habet respectu Patris, qualiter ipse cogitabat*, Cogitabat autem consubstantialitatem ita in Deo intelligendam esse, sicut in corporeis; in quibus quæ consubstantialia sunt, non unius substantiæ, ac indivisæ sunt, sed diversæ, quamvis similis. Quare concludit Athanasius: *Utraque Synodus ex legitimâ causâ, hoc modo alia, alio alia loquuta est.*

XII. Quòd si quis adhuc dixerit, *idcircò improbari oportere, quia vitiosè intelligi soleat.*

Audiat Hilarium laudato *lib. de Synodis num.* 85. sic reponentem: *Hoc si timemus, deleamus in Apostolo, quod dictum est*: mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus; *quia ad auctoritatem hæresis sua Photinus hoc utitur. Pereat quoque ad Philippenses scripta Epistola, aut igni, aut spongiâ; ne in eâ Marcion relegat*: & habitu inventus ut homo, *phantasiam corporis confitens esse, non corpus. Non extet Evangelium Joannis; ne Sabellius discat*: ego, & Pater unum sumus. Neque *isti nunc creatura Prædicatores scriptum habeant*: Pater major me est. *Neque illi, qui dissimilem Patri Filium affirmare volunt, legant*: de die autem, & horâ nemo scit, neque Angeli in Cœlis, neque Filius, nisi Pater solus &c. Et infra: *non ergo gloriemur Cruce Christi, quia scandalum mundo est: neque in vivente Deo mortem prædicemus, ne ab impiis mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homousion. Quid ad me benè intelligentem? Malè homousion Samosatenus confessus est: sed nunquid melius Arii negaverunt? Octoginta Episcopi olim respuerunt: sed trecenti & decem octo nuper receperunt.*

XIII. Ex his ad ea, quæ quarto loco opponebant, quod vox *homousion* occasio erat erroris, dist. occasio per accidens, accepta, & ex malâ intelligentiâ orta, concedo. Occasio per se, data & ex propriâ significatione, nego. Malè intelligitur ab Hæreticis Sacra Scriptura, eisque occasio erroris fit: nunquid ideò Sacrâ Scripturâ tollenda est? *Malè intelligitur homousion: quid ad me benè intelligentem?*

XIV. Sed inquies. Quæ ratio fuit damnandi vocem *Homousion* tempore Antiocheni Concilii, eadem suberat illam proscribendi, vel saltem de eâ tacendi tempore Nicæni Concilii: eo enim tempore non pauci supererant Paulianistæ, propter quos Canon. 19. à Patribus Nicænis editus est; qui non minùs voce *Homousion* abuti poterant, quàm eorum Antistes Paulus Samosatenus. Cùm igitur imprudentia sit, vocem inserere Symbolo, quæ hæresim unam debellando, alteram suscitet; videntur imprudenter se gessisse Nicæni Patres, vocem *Homousion* Symbolo inserentes, etsi ad hæresim Arianam profligandam plurimùm valeret. Maximè quia voce *Homousion* satis Filii divinitas explicabatur, & aliunde vox *Homousion* multis etiam Catholicis erat offensioni.

XV. Respondeo, totam æquivocationem, quæ voci *Homousion* subesse poterat, & ex quâ Paulianistæ occasionem sumere poterant eâ abutendi, sublatam fuisse à Patribus Nicænis; qui sensum, in quo eam usurpabant declararunt toto Cœlo diversum, à quo eam usurpaverat Samosatenus, & in quo à Synodo Antiochenâ fuerat proscripta. Quare de facto

facto contra eam oblatrarunt quidem Ariani; sed nullus Paulianistarum eâ abusum fuisse post Nicænum legitur, ad suum errorem tuendum. Quod si eâ abusus fuisset, non proinde silentio prætereunda fuisset. Alioqui, ut dicebamus cum S. Hilario, multa ex scripturis delenda, aut prætereunda essent; quia iis hæretici abusi sunt. Sic ista vox *ingenitus* de Filio Dei juxta varium sensum ab aliquibus affirmata est; ab aliquibus negata: Affirmata quidem, & prolata ab iis, qui Catholicè Filium vocabant ingenitum, idest non factum: negata verò, cùm deprehenderent Filium dici ingenitum, idest non factum: negata verò, cùm deprehenderent Filiun dici ingenitum; quia ex proferentium intentione indicabatur, Filium sui auctorem, vel principium non habere, ut Sabelliani. Videatur S. Athanas. lib. citato de *Synodis*.

Nec verum est, voce *Homiusion* ita benè explicari Catholicam veritatem de Filii Dei divinitate, & ita Arianum errorem debellari, sicut hàc voce *Homousion*. Nam illa cùm explicèt solùm Filium esse similem in essentiâ cum Patre, abuti poterant, & de facto abutebantur Ariani, & suum errorem tegebant; dicentes, Filium esse quidem similem, at non eundem in essentiâ cum Patre; cùm, teste Ambrosio: *aliud sit similitudo, aliud veritas. lib. de Filii divinit. cap. 2.* At ista voce *Homousion*, quæ exprimit veritatem, unitatem, identitatem in essentiâ, abuti non poterant: ideòque contrà illam adeò conclamabant. Porrò qui vocem *Homousion* rejiciebant, alii erant, qui vocem quidem ob pacis studium, sive ob prætensam æquivocationem usurpare renuebant; sed pium, & Catholicum sensum, propter quem usurpabatur, religiosè custodiebant: & hi, quia de solâ voce contendebant, ab Athanasio, & Hilario non habentur ut hæretici. Alii verò, qui damnabant vocem *Homousion*, nec rectum illis vocis sensum pati poterant, & Filium similem quidem, sed non eundem in essentiâ cum Patre asserebant, hi hæretici erant Ariani, vel Semi-Ariani. Quia verò illius vocis professio facta erat, quasi veræ Fidei tessera; ideò qui eam usurpare detrectabant, etsi Catholicum sensum se profiteri protestarentur, aliquam tamen suspicionem relinquebant, & quasi scandalo Ecclesiæ erant: ideo S. Hilarius, Antistites *Homousion* fateri recusantes, ut illud profiteantur hortatur *lib. de Synodis num. 67.* his verbis: *Multi ex vobis, Fratres charissimi, ita unam substantiam Patris, & Filii prædicant, ut videri possint, non magis id piè, quàm impiè prædicare. Habet enim hoc verbum* (Homousion) *in se & Fidei conscientiam, & fraudem paratam. Oro vos, Fratres, admite suspicionem, secludite occasionem.* Sed hæc satis.

§. III.

De gestis post Nicænam Synodum.

XVI. Absoluto Concilio Nicæno I. Arianismi fautores, esto non auderent Arianum errorem palam amplius profiteri, illum tegere ac Verbis speciosis involvere totis conatibus procurabant; à voce *Homousion* præcipuè cavere eorum studium erat. Propterea in Synodis (seu veritus conventiculis) hìc illic frequentissimè adunabantur, in quibus Fidei formulas semper variabant. Quamvis autem etiam ipsimet Constantino fucum suis artibus fecissent, adeò ut Eusebii Nicomediensis operâ, non adeò sibi infensum, sed quasi favorabilem, & nimis indulgentem post Nicænum experti sint; sese tamen eo vivente aliquatenùs continuerunt. At eo defuncto, invenientes in Constantio ejus Filio, & in Imperio successore, etiam sui erroris Patronum, in apertum contra Catholicos, & præsertim contra *Homousianos*, erupe-runt. S. Athanasius scopus fuit, in quem omnia ferè ipsorum jacula dirigebantur: hunc enim, tanquam murum æneum, pectore infractum, semper experti fuerunt. Is fuit, qui Ario indulgentiâ Constantini ab exilio revocato, sese opposuit; nec Imperatoris litteris, quibus ipsi depositionem, & exilium minabatur, adduci potuit, ut eum in Ecclesiam Alexandrinam reciperet. Quare exasperati Ariani anno 335. in Synodo Tyria S. Athanasium, licèt innocentiam suam circa crimina sibi falsò afficta, nimirùm de fra-

fracto Calice, de nece Arsenii, & de stupro, Sole clariùs comprobasset, Episcopatu exuerunt, & anno sequenti, aliâ pseudosynodo Constantinopoli coactâ, novis eum calumniis onerantes, Constantino eorum nequitiæ serviente, Treviros in exilium amandarunt, & licèt pluriès restitutus, pluriès tamen iterùm depositus, semper invictus, semper infractus, Arianorum malleus fuit; operi, & calamo nunquam parcens, ut eorum nequitiam detegeret, ut ejus scripta testantur. Omnia hæc, aliaque plura, quæ, hæresi Ariana per totum ferè orbem grassente, Ecclesiam Christi lacerarunt, sicut, & pseudosynodos, quas Ariani, patrocinante Constantio, successivè coegerunt, apud Pater Graveson *tom. 1. sua historia Ecclesiastica* percurrere poterit Studiosus; meum enim est hìc Theologum agere, non historicum.

XVII. Dum hisce angustiis premeretur Ecclesia, accidit, ut inter Episcopos Arianos orirentur non leves in doctrinâ dessensiones; quæ in causâ fuerunt, cur novas indentidem Fidei formula, pro ut cuique factioni libebat, edentes, nec sibi ipsis unquam constantes, in varias tandem abierint sectas, Eunomianorum, seu purè Arianorum, Semi-Arianorum, & Acacianorum (de quibus superiùs §. 1.) quæ motuò inter se pugnantes, ultimum tandem Arianismo exitum pepererunt.

XVIII. Inter formulas Fidei ab Arianis editas, celebres sunt Sirmienses, seu editæ Sirmii Pannoniæ Urbe. Tres in hâc Urbe, non quidem eodem, sed diversis annis, editæ perhibentur, tribus diversis in Synodis. Prima Græcè conscripta est cum anathematismis 27. quorum primus sic concipitur: *Eos autem qui dicunt, de nullis extantibus Filium, vel de alterâ substantiâ, & non ex Deo, & quod erat tempus, vel seculum, quando non erat: alienos scit Sancta, & Catholica Ecclesia.* In postremo autem damnatur hæresis Photini, qui negabat divinitatem Christi, & eum purum hominem adstruebat, his verbis: *Si quis Christum Deum Filium Dei ante secula subsistentem, & ministrantem Patri ad omnium perfectionem non dicat, sed ex quo de Mariâ natus est, & ex eo Christum, & Filium nominatum esse, & initium accepisse, ut sit Deus, dicat: anathema sit.* Igitur primus Synodi Sirmiensis anathematismus, seu formula edita est anno 351. quam latinè reddidit S. Hilarius *libro de Synodis, column. 1175. &c.* & ut Catholicam approbat: ac reverà ita est, si in se spectatur, nec ullus ad ejus Auctores respectus habeatur. Et proindè S. Hilarius *lib. de Synodis* eam commendat, ut Catholicam. Alter contrà Photinum anathematismus suspectus redditur ex illâ voce *ministrantem Patri &c.* Esto enim ab aliquibus Patribus, maximè ante Nicænum, Filius Dei dictus fuerit, *Patris administer*, ut superius diximùs; eorum tamen sana fides de Filii divinitate aliundè nota erat: At à Semi-Arianis, non potest, quin æquivocatione suâ ingerat suspicionem. Quomodocunque sit, neuter ex præfatis anathematismis Arianum exprimit errorem.

XIX. Secunda Sirmiensis formula apud Sirmium à Semi-Arianis edita fuit anno 357. non quidem in Synodo, sed in paucorum Episcoporum conventu habito eodem anno. Hi enim, nempe *Valens*, *Ursacius*, *Germinus*, & alii, rejectis, quæ in Synodo statuta fuerant (inquit D. Athanasius lib. de Synodis column. 744 nu. 28.) *Quasi præstantiora excogitassent, Fidei doctrinam, formulamque statuunt, & hæc Sirmii Latinè scribunt, quæ Græcè translata sunt.* In eâ autem sic statuunt: *De substantia, quæ Græcè Usia appellatur, idest (ut expressiùs intelligatur) homousion, aut quod dicitur homæusion, nullam omnino fieri oportere mentionem, nec quenquam prædicare.... Nulla ambiguitas est, majorem esse Patrem. Nulli potest dubium esse, Patrem honore, dignitate, claritate, majestate, & ipso nomine Patris majorem esse Filio, ipso testante:* Qui me misit Pater, major me est. *Et hoc Catholicum esse, nemo ignorat, duas Personas esse Patris, & Filii. Majorem Patrem, Filium subjectum cum omnibus his, quæ ipsi Pater subjecit.* Hanc secundam Sirmiensem formulam planè hæreticam esse, & Arianam blasphemiam continere, nemo non videt. Quapropter sic eam inscribit S. Hilarius lib. de Synodis: *Exemplum Blasphemiæ apud Sirmium per*

per Osium , & Potamium conscripta ,

XX. Verùm Semi Arianorum mentes, erroris vento cirumferente (secundâ formulâ rejectâ) tertia condita est Sirmii quidem, non in Synodo, sed in paucorum Episcoporum conventu anno 359. & ad Concilium Ariminense à suis auctoribus perlata, ut tanquam Fidei regula acceptaretur. In eâ referente S. Athanasio *lib. de Synod. col. 721.* fatebantur, Filium *natum unigenitum , solum ex solo Patre , Deum de Deo , similem Patri suo, qui eum genuit .... cujus generationem nemo novit , nisi solus qui ipsum genuit, Pater*. Et inferiùs: *nomen autem substantiæ, quod simpliciùs à Patribus positum, à populisque minimè intellectum offensionis causa sit : quod etiam in Scripturis non contineatur , de medio tolli , & nullam omnino substantiæ mentionem in Deo deinceps faciendam esse placuit .... Patri autem Filium secundùm omnia similem dicimus*. Quâ perlectâ, auctorum vafrities deprehensa est, subdit S. Athanasius: *Episcopis enim* (qui Ariminensi Synodo aderant) *proponentibus , ut Ariana cum aliis hæresibus anathemate damnarentur, acquiescentibus omnibus , abnuerunt Ursacius , & Valens cum sociis : atque demùm compertum est , illos non sincero ea scripsisse animo , sed ut ea , quæ Nicææ acta fuerant abrogarent , eorumque loco nefariam inducerent hæresim.*

His ergo suppositis , in quæstionem verti solent : an præfatis Sirmiensibus formulis subscripserint duo viri aliàs Arianorum hostes infensissimi , nimirùm Osius Cordubæ in Hispania Episcopus; & Liberius Romanus Pontifex. Rursùs: cui ex illis subscripserint: an primæ sensum Catholicum præferenti; an secundæ , aut tertiæ hæreticum sensum continentibus ?

§. IV.

De asserto Osii , & Liberii lapsu.

XXI. Osius Cordubensis Episcopus, qui Synodo Nicænæ , ut Legatus Silvestri Romani Pontificis præfuit ; qui unà cùm Legatis ejusdem Rom. Pontificis inSardicensi primas partes gessit; qui Concilio Gangrensi , aut præfuit, aut saltem interfuit ; qui demùm tantam pro fide Catholicâ adversùs Arianos infracto pectore patraverat, ut ab Arianis in Pseudo-Synodo eorum Sardicensi unà cum Athanasio , Marcello , & Julio Papâ anathemate damnatus sit ; nescio quo fato, nonagenarius (vel centenarius , ut Athanasio placet) uni ex Sirmiensibus Arianorum præfatis formulis subscripsisse perhibetur , & hoc facto senectutem suam fœdasse. Hoc apud Historicos , ut certum habetur : cui verò ex illis subscripserit, an primæ , an secundæ in quæstionem vocatur.

XXII. Liberius item , qui in Romanâ Sede Julio I. successit anno 352. qui ab Imperatore Constantio Ariano sollicitatus ad damnationem Athanasii , & fidei Nicænæ , exilium , ni faceret , comminante, illas cedro dignas voces respondisse refertur à Theodoreto lib. 2. hist. cap. 16. *Leges Ecclesiasticas observare pluris faciendum censeo , quàm Romæ domicilium habere*, qua propter in exilium Beræam Thraciæ amandatus est. Is , inquam, vix in exilio biennium transegerat , cùm tedio victus , ac impotenti desiderio recuperandæ Sedis æstuans , oblatæ sibi ab Arianis Sirmiensi formulæ , ac simul(fractâ penitùs constantiâ , suiquemet oblitus) Athanasii damnationi subscripsit. Cui verò Sirmiensium formularum subscripserit , dubium est.

XXIII. Dico primò. Probabilius est ; Osium Cordubensem Episcopum Arianæ impietati in secundâ formulâ Sirmiensi , ut supra exaratæ , vi compulsum manu saltem subscripsisse : factum tamen , ante mortem retractasse , omnemque erroris suspicionem abstersisse. Duas habet partes hoc assertum.

Prima probatur ex S. Hilario *libro de Synodis* , ubi secundum Sirmiensem formulam sic inscribit : *Exemplum blasphemia apud Sirmium per Osium , & Potamium conscripta*. Et eodem libro circa finem exhortans ad non tacendum de *Homousion*,vel de *Homausio : oro vos* (inquit) *ne quisquam alius ex his , præter senem Osium , & ipsum illum nimium sui sepulchri amantem , reperiatur , qui tacendum existimet de utroque*. Formula autem, quâ decretum erat tacendum de *Homousion*,

& de *Homousio* fuit secunda Sirmiensis, ut ostendi; ergo sentit Hilarius, isti Osium subscripsisse.

XXIV. Secundò. Hoc idem suadet Auctoritas S. Athanasii *Epist. ad Solitarios*, seu *Monachos*, qui Osii lapsum referens, ait, quòd Constantius, Osii *Neque senectutem (centenarius quippe erat) veneratus ..... Tantam seni vim intulit, tandiùque illum detinuit, ut malis oppressus, vix tandem cum Valente, & Ursacio communicaret; neque tamen subscriberet contra Athanasium. Sed eam rem minimè neglexit senex: instante quippe morte vim sibi illatam, quasi testamento declaravit; Arianamque, heresim feriit anathemate, vetuitque; ne quis illam reciperet*. Quibus & Osii culpam, & resipiscentiam describit.

XXV. Tertiò accedit testimonium Socratis, qui hoc factum referens lib. 2. hist. cap. 31. ait: *Tunc verò studio, atque impulsu eorum, qui Sirmium convenerant, Imperator* (Constantius) *illuc eum* (Osium) *evocavit, volens, ut vel spontè, vel coactus cum Episcopis, qui aderant consentiret. Hoc enim facto illorum fidei maximum testimonium videbatur accedere. Hanc igitur ob causam necessitate compulsus, ut dixi, adfuit invitus. Sed cùm ille consentire renueret, verbera, & tormenta inflixerunt Seni. Itaque vi, & necessitate adactus, editis tum fidei expositionibus consensit, atque subscripsit*.

XXVI. Secunda verò pars, nempe, quod postea errorem retractavit constat, tùm ex dicto S. Athanasii mox laudato, qui proinde, eo jam defuncto, semper honorificè, ut de viro Sancto loquitur; quod certè non faceret, si eum in hæresi mortuum credidisset. Tùm etiam ex facto comprobatur: cùm enim Osius formulæ Sirmiensi vi, ac metu adactus consenserit, statim credibile fit, quòd libertati restitutus, consensum præstitum ejuraverit.

XXVII. Neque refert, quòd Faustinus, & Marcellus in libello, quem Theodosio Imperatori porrexerunt, asserant, Gregorium Illiberitanum Episcopum noluisse cum Osio ab exilio revertente communicare, & Osium ob id Gregorii depositionem tentasse; at tentatam, cùm vellet exequi, capite & ore distortis, in terram è sede suà (Deo vindice) dejectum, atque elisum, repentè occubuisse. Cui narrationi suffragatur S. Isidorus Hispalensis *lib. de viris Illustribus cap. 14.*

Non inquam refert. Nam nec Faustinus, & Marcellinus testes sunt, qui fidem mereantur. Tùm quia Presbyteri Luciferiani erant, summoque odio accensi in Osium, aliosque Episcopos, qui in Constantii persecutione lapsi erant; adeò ut cum ipsis communionem inire noluerint, & maluerint ab Ecclesia nefario Schismate dividi, quàm cum eis reconciliari. Tùm quia libellus Theodosio ab illis oblatus convitiis refertus est, nedum contra Osium, sed & contra Athanasium ipsum. Cùm ergo S. Athanasius, ut vidimus, Osii retractationem testetur, plus isti credendum est, quàm viris Schismaticis: eò vel maximè, quòd Osii infelicem obitum, si verus fuisset, S. Athanasius non siluisset; cùm hoc non leve argumentum contrà Arianos ei subministrasset.

Liber autem ille de *Viris Illustribus* S. Isidori Hispalensis fœtus non est; ejus enim non meminit S. Ildephonsus, qui in libro de *Viris Illustribus* omnia ejus opera recenset. Ex lacunis ergo Luciferianis extractus est cum suà fabulà liber ille.

XXIX. Dico secundò. Liberius Pont. Rom. non subscripsit secundæ formulæ Sirmiensi, sed primæ. Probatur primò. Formula, cui subscripsit Liberius, quamque ad ipsum detulit Demophilus (teste S. Hilario *fragmento* 6.) fuit conscripta à Narcisso, Theodoro, Basilio, Eudoxio, Demophilo, Cecropio, Silvano, Ursacio, Valente, Evagrio, Hyrenio, Exuperantio, Terentiano, Basso, Gaudentio, Macedonio, Martho, Actico, Julio, Surino, Simplicio, & Juniore, qui numero 22. sunt: atqui (teste eodem S. Hilario, *lib. de Synodis num. 11.*) secunda Sirmiensis formula edita anno 357. quam ipse vocat *exemplum blasphemiæ apud Sirmium*, fuit conscripta à solis quinque, nimirùm Osio, & Potamio, Valente, Ursacio, & Germinio; ergo formula, cui subscripsit Liberius, non fuit secunda, quæ à paucis edita fuit, sed prima edita in plena Synodo

an-

anno 351. Accedit, quòd inter supra numeratos auctores formulæ à Liberio acceptatæ, non recensentur nec Germinius, nec Osius, nec Potamius, qui tamen à S. Hilario inter Auctores secundæ formulæ recensentur.

XXX. Secundò probatur. Liberius statim ac formulæ subscripsit, litteris ad eos datis, certiores fecit Orientales, dicens: *Fidem vestram, & Catholicam..., quæ Sirmio à pluribus Fratribus, & Coepiscopis nostris tractata, exposita, & suscepta est... libenti animo suscepi*: at si suscepisset secundam formulam, apud Orientales dicere non potuisset suscepi *fidem vestram*; nam secunda à solis Occidentalibus, Ursacio, Valente, Germinio, Potamio, & Osio exposita est, ut dixi, ac proinde non poterat Orientalibus dici *fides vestra*. Multò minus illis poterat dici *Catholica*, quæ vix Sirmium egressa est, cùm eam omnes Orientales, etiam Semi-Ariani aversati sint: unde in Synodo ipsorum Ancyrano, anno 358. octodecim anathematismos ei planè contrarios ediderunt, ex quibus duodecim, S. Hilarius, *lib. de Synodis* recenset, quos ad Constantium Sirmii tunc morantem, transmiserunt, qui propterea secundam Sirmiensem formulam solemni edicto reprobavit: ac eâ occasione Marchus Arethusius, qui cum aliquot Episcopis tunc erat in comitatu, tertiam illam formulam Sirmiensem dictavit, quàm superiùs indicavimus. Minùs etiam dicere poterat Liberius, fidem, quam susceperat fuisse Sirmii expositam à *pluribus fratribus & Coepiscopis*; cùm, ut superiùs observatum est, secunda formula à solis quinque fuerit exarata, inter quos, cùm non fuisset Demophilus, neque dicere potuisset, eam sibi fuisse oblatam à Demophilo.

XXXI. Tertiò. Hucusque dicta confirmat Sozomenus *lib. 4. hist. cap. 15.* ubi factum hoc narrans ait, quòd, cum Constantius Liberium Beræâ ad se accesisset, cœpit eum *compellere, ut Filium Patri non esse consubstantialem profiteretur. Instabant, & Imperatorem ad hoc impellebant, Basilius, Eustachius.... Qui cùm ea, quæ contrà Paulum Samosatensem, & contrà Photinum Episcopum Sirmii decreta fuerant, ac præterea fidei formulam in dedicatione Antiochensis Basilicæ editam, in unum tunc Libellum conjecissent...., effecerunt, ut Liberius, & Athanasius &c. ei formulæ consentirent.... Sed & confessionem à Liberio vicissim susceperunt, quâ eos, qui Filium secundùm substantiam & per omnia Patri similem non esse assererent, alienos ab Ecclesia pronunciabat*. Deinde subdit, quòd hisce confectis *Imperator Romam redeundi potestatem Liberio concessit*. Ex his dico sic. Liberius, Constantio, & Semi-Arianis impellentibus, eam formulam Sirmii approbavit, cui Beræx sibi à Demophilo oblatæ subscripserat; nec enim credibile est oppositum, cùm Constantius Liberium Sirmium ad se accersiverit, ut eam, quam Beręæ susceperat fidem, coram confirmaret; atqui fides, quam Sirmii confirmavit, & ob quam Romam remissus fuit, non fuit contenta in secundâ Sirmiensi formula, sed in primâ: fuit enim illa, quæ edita fuerat anno 351. contrà Photinum, & an. 341. in Synodo Antiochena; in quibus, & si nihil sit de consubstantialitate Filii, asseritur tamen similis Patri per omnia. Rursus: fides, quam Liberius probavit Sirmii, anathema dicit ei, qui Filium secundùm substantiam per omnia Patri similem non assereret, quòd est directè secundæ formulæ Sirmiensi contrarium; ergo evidens est, formulam, cui Liberius subscripsit, & quam Sirmii Liberius probavit, non fuisse Sirmiensem secundam, sed primam.

XXXII. Sed dices primò. Illi formulæ Liberius subscripsit, qui sperabat, se ab exilio revocandum, ac suæ Sedi restituendum fore, sicut de facto fuit revocatus, & restitutus; atqui hoc sperare non poterat, nisi subscriberet secundæ formulæ, quæ sensum Arianum exprimebat; ergo &c.

Retorqueo instantiam. Ubi Liberius Berœ exul formulæ fidei subscripsit à Demophilo sibi oblatæ, non est propterea ab exilio revocatus; sed oportuit, ut suis litteris rogaret Orientales, & Occidentales, ad hoc, ut ei apud Imperatorem, reditum ad suam Ecclesiam intercederent, quæ leguntur apud D. Hilar. *in fragmento 6.* & rursus oportuit, ut Sirmii

mii eoram Imperatore se sisteret, & iterum confessionem fidei repeteret, ut ex Sozomeno vidimus: atqui si secundam formulam Sirmiensem planè Arianam probasset, hæc omnia statim consecutus fuisset: nihil enim ampliùs erat Constantio, & Arianis à Liberio expetendum; ergo non subscripsit secundæ formulæ Sirmiensi Liberius.

XXXIII. Respondeo igitur, negando min. neque enim Constantius, neque Semi-Ariani, quibus impensè favebat, à Liberio expetebant, ut secundę Sirmiensi formulæ neganti æquè *homousion* ac *homæusion*, & propterea errorem Anomæorum continenti subscriberet: vix enim edita, & ab Orientalibus audita formula illa, eis cæpit displicere; adeò ut (referente Socrate *lib. 2. Hist. cap. 30.*) Imperiali edicto quotquot reperiri potuerunt ejus exemplaria recepta fuerint, ac suppressa. Solùm ergo, & Constantius, & Semi-Ariani à Liberio extorquere conabantur, ut *homousio* & eum Athanasio communioni renunciaret: unde cùm utrumque obtinuissent, primæ formulæ subscriptione, & apertâ Athanasii damnatione, Liberium dimiserunt.

XXXIV. Dices secundò. Formulam, cui subscripsit Liberius, *libro fragmentorum* vocat S. Hilarius *perfidia Arianorum*; & ob eandem, ei anathema dicit ter Hilarius: *Anathema* (inquit) *tibi à me dictum, Liberi, & sociis tuis. Iterum tibi anathema, & tertiò prævaricator Liberi*: Atqui S. Hilarius, nec vocasset Arianam perfidiam, nec anathema dixisset Liberio, si primæ formulæ Sirmiensi subscripsisset, hanc enim lib. de Synodis tanquam Catholicam admittit, & exponit; ergo &c.

XXXV. Respondeò primò, non esse inverisimile, verba illa, quibus Liberii ad Orientales Epistola apud Hilarium intercipitur, & quadam parentesi ab aliis secernuntur, non esse reverà S. Hilarii, sed irreptitia. Cùm enim Liberius vix ab Arianis elapsus, ac libertati restitutus, pristinæ ignaviæ labem delevisset, suæque constantiæ in tuendâ Nicænâ fide toti Orbi testimonium dederit; maximè adversùs Ariminense conciliabulum, quod nullis artibus adduci potuit, ut confirmaret, ut testatur Damasus in Epist. *ad Illyrici Episcopos* apud Theodoretum *lib. 2. hist. cap. 22.* nimium iniquus videretur in Liberium S. Hilarius, si ipsi anathema velut Apostatæ, & prævaricatori dixisset in libro Fragmentorum, quem post Ariminense Concilium scripsit.

Hanc suspicionem magis firmo: quia in eodem fragmentorum libro *fragment. 4.* affertur quædam Epistola Liberii nomine ad Orientales data ante exilium, in quâ scribit, se communione suâ privasse S. Athanasium; quam Epistolam S. Hilarius ornat hoc elogio: *Quid in his litteris non Sanctitatis, quid non ex metu Dei eveniens est?* Certum autem est, Liberium ante exilium Athanasium non damnasse; imò quia Athanasium damnare noluit fuisse ex parte exilii sui causam. Certum quoque illud elogium Hilarii non esse. Sicut ergo credibile est, Epistolam illam ab Arianis confictam esse, & elogium Epistolæ plaudens; ita credibile est, verba illa Hilarii dicentis Anathema Liberio, non esse Hilarii, sed in librum fragmentorum intrusa.

XXXVI. Respondeo secundò, neg. min. cùm enim S. Hilarius fidei Nicænæ adeò adhæreret, ut omnem aliam Orientalium fidem postea editam reprobaret, unde *lib. contrà Constantium*: *Quidquid* (inquit) *apud te præter fidem unam est, perfidia, non fides est;* consequens est, eum, etiam primam Sermiensem formulam, quæ præter Nicænam erat, *perfidiam* vocare potuisse. Esto autem eam laudaverit, ut ab Arianis conditam, potuit tamen eam carpere, ac reprehendere ut à Liberio firmatam. Etenim sicut illi digni sunt laude, qui à malo ad bonum sensum accedunt; ita qui à bono deficiunt, meritò vituperandi sunt. Porrò Orientalibus, qui Filium ex nihilo, & intra tempus extitisse priùs asserebant, postea à Sirmiensi fide Ancyranis decretis illustratâ, eundem ante tempora, & ex Dei substantiâ prodiisse, confiteri, ad veram fidem proficere, & quodammodo Catholicos evadere fuit, ac proinde laude dignum. E contrà Liberio, qui Sirmiensis fidei confessione, etsi errorem non profiteretur, Sanctam tamen consubstantialis fidem suppressit, à verâ fide desce-

ficere quodammodo fuit, & hæreticè perfidiæ adulando, à vera fide prævaricare videri poterat; eò vel maximè, quia cum Sirmiensis fidei confessione Athanasii damnationem conjungebant, cujus causa cum fidei causâ tunc temporis connexa esse videbatur: & eò magis, quia post susceptam fidem, cujus Auctores hæretici erant, cum eis communionem apertè profiteretur. Qui autem cum hæreticis communicat, & credendi legem ab ipsis pravo sensu conditam, licèt sano intellectu suscipit, Catholicus quidem fide, & interiori conscientiâ esse potest; suspicione tamen & rumore publico, ut hæreticus haberi potest: & in hoc sensu loquebatur Hilarius.

In hoc sensu quoque locutus est S. Hieronymus, dum *de viris Illustribus cap.* 97. de Fortunatiano Aquileensi hæc scribit: *In hoc habetur detestabilis, quòd Liberium Romanæ Urbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem primus solicitavit ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos compulit.* Et in Chronico: *Liberius* (inquit) *tædio victus exilii in hæreticam pravitatem subscribens, Romam quasi victor intravit.* Hæresi enim subscripsisse dicit Liberium, non quia formulæ in se hæresim continenti subscripserit; sed quia formulæ ab hæreticis editæ, hæreticis instigantibus subscripsit, & cum eis Athanasio damnato, pro quo causa fidei stare videbatur, cum hæreticis palàm communicabat: quo peccavit peccato scandali, maximè cùm esset supremus Pastor, atque in eum omnium oculi essent intenti.

XXXVII. Non esse autem mirandum, si S. Hilarius, Hieronymus, & alii Liberium, ut anathema, ut Apostatam, ut prævaricatorem, & hæreticum (quamvis reverà non fuerit) damnaverint, eo tempore, quo omnia confusione, omnia suspicione plena erant, testatur idem S. Hilarius in libello, quem obtulit Imperatori Constantio, dicens: *Consci nobis invicem sumus, post Nicæni conventus Synodum nihil aliud, quàm Fidem scribi. Dùm in verbis pugna est, dùm de novitatibus quæstio est, dùm de ambiguis occasio est, dùm de auctoribus querela est, dùm de studiis certamen est, dùm in consensu difficultas est, dùm alter alteri anathema esse cæpit: propè jam nemo Christi est. Incerto enim doctrinarum vento vagamur: & aut dùm docemus, perturbamus, aut dùm docemur, erramus. Jam verò proximi anni fides, quid jam de immutatione in se habet? Primùm quæ homousion decernit taceri: sequens rursum, quæ homousion decernit, & prædicat: tertium deinceps, quæ Usiam simpliciter à Patribus præsumtam per indulgentiam excusat; postremum quartum, quæ non excusat, sed condemnat. Et quò tandem processum est, ut neque penes nos, neque penes quemquam ante nos, Sanctum exinde aliquid, atque inviolabile perseveret &c.* Et inferiùs: *Annuas, atque menstruas de Deo fides decernimus, decretis pænitemus, pænitentes defendimus defensos anathematizamus, aut in nostris, aliena, aut in alienis nostra damnamus, & mordentes invicem, jam absumti sumus ab invicem. Fides deinde quæritur: quasi fides nulla sit. Fides scribenda est: quasi quasi in corde non sit &c.* His, aliisque lugendum Ecclesiæ sui temporis statum Constantio exponebat Hilarius, anno 360, in libello ipsi oblato, dùm Constantinopoli versaretur, ut extremum imminens fidei periculum averteret. Quid ergo mirum (iterum dicam) si in tantâ exundantis Ecclesiæ tempestate, Liberius quoque notâ hæresis, quam revera non subierat, à pluribus inureretur?

DUBIUM IV.

De Divinitate Spiritus Sancti.

§. I.

Hæresis Macedoniana.

L. Dimissis Arianis, contra quos multum quidem, non tamen plus æquo, hactenùs contendimus, transimus ad Macedonianos. Quamvis enim ex Arii principiis sequeretur, Spiritum Sanctum, sicut & Filium, non esse Deum; cùm tamen id Arius apertè non protulerit; nec Alexandrina Synodus, nec Nicæna prima, in quibus solemniter damnatus est, hujus hæreseos meminere. Quod tamen apertè Arius non

non docuerat, palàm deinceps asseruerunt ejus discipuli. Primò Aetius, & illius Auditor Eunomius, de quibus S. Augustinus lib. de hæres. cap. 54. *Aetiani* (inquit) *ab Aetio sunt vocati, iidemque Eunomiani ab Eunomio Aetii discipulo, quo nomine magis innotuerunt; Eunomius quippe in Dialecticâ prævalens, acutiùs, & celebriùs defendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritum Sanctum*. Id quoque Ariani omnes, & etiam Semi-Ariani, qui Filium, similis quidem substantiæ, non tamen ejusdem asserebant, apertè tuebantur.

II. Qui verò hunc errorem apertiùs evulgavit, ac fecit suum, fuit Macedonius Arianarum partium sectator, ex Concilio Tyrio Arianorum anno 335. contrà S. Athanasium congregato, ad Constantinum Imperatorem Legatus. Is à Sede Constantinopolitana Paulo viro Catholico deturbato ab Arianis in ejus locum intrusus fuit, Ariano Antistiti, Ariano Imperatore Constantio favente. Sed cùm usus fuisset, eo inconsulto, & magnâ populi moltitudine reluctante, Cadaver Constantini ex Apostolorum Basilicâ in aliam transferre, ob quod, seditione factâ, multæ cædes secutæ fuerunt; indignatus Imperator Constantius, eum in Conciliabulo Constantinopolitano deponi jussit anno 350. ut refert Socrates *lib. 2. hist. cap. 30. & 31.* ei suffecto Exodio Antiocheno, viro similiter Ariano.

III. Statim ac Episcopatu abdicatus fuit Macedonius, novam hæresim spargere cæpit; nimirùm, Spiritum Sanctum non ejusdem cum Patre, & Filio honoris participem, sed utriusque esse ministrum, & creaturam. Hinc hujus hæresis sectatores à Græcis *Pneumatomachi*, idest Spiritus Sancti impugnatores, appellati sunt. Contigit hoc circa anno 360. Hæresis tamen hæc, vix nata, damnata fuit in Synodo Alexandrina, post reditum S. Athanasii celebratâ anno 362. Deinde in Synodo Illyrici anno 367. Tertiò in Synodo Romanâ sub Damaso paulò post convocatâ. Quartò in altera Synodo Romanâ sub eodem Damaso; de quibus Theodoretus *lib. 2. hist. cap. 22. & lib. 5. cap. 11.* Tandem in Synodo Æcumenicâ secundâ, quæ fuit Constantinopolitana prima anno 381. Damasi Pontif. 15. Imperantibus Valentiniano, ac Theodosio Magno, & Gratiano, *Kalendis Maii*.

Nedum autem Concilia Macedonio, ejusque errori anathema dixerunt, sed & Patres illius seculi adversùs ipsum calamum strinxere. Primò Invictus Trinitatis assertor S. Athanasius *epist. ad Serapionem*. Deinde S. Epiphanius *hæres. 74.* Tertiò S. Basilius *lib. ad Amphilochium Iconii Episcopum*. Scripsit quoque S. Gregorius Nyssenus *lib. de SS. Trinitate, & contrà adversarios Spiritus Sancti ad Eustachium*. Sanctus denique Ambrosius *tribus libris de Spiritu Sancto* Gratiano Augustino nuncupatis.

IV. Esto autem Macedonius, utpotè primò arianus, malè senserit, de Divinitate, nedum Spiritus Sancti, sed etiam Filii; Macedoniani tamen (saltem non omnes) de Filii divinitate malè non senserunt. Ita S. Augustinus *libro de hæresibus cap. 52.* ubi ait: *Macedoniani; sunt à Macedonio, quos & Pneumatomachos Græci dicunt; eò quod de Spiritu Sancto litigent. Nam de Patre, & Filio rectè sentiunt, quòd unius sint, ejusdemque substantiæ, vel essentiæ: Sed de Spiritu Sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes. Hòs potius quidam Semi-Arianos vocant, quòd in hac quæstione ex parte cum illa sint ex parte nobiscum.* Unde *lib. 2. contra Maximinum cap. 23.* Arianos sic coarguit: *Quapropter si Macedoniani hæretici essetis, qui de solo spiritu Sancto Catholicæ Fidei consentire detrectant, Patrem verò, & Filium duos quidem esse, idest illum Patrem, illum Filium, & æquales esse, atque unius, ejusdem substantiæ, nec tamen duos Dominos Deos, sed ambos simul unum Dominum Deum esse consentiunt: Si ergo & vos saltem hactenus erraretis, non utique his divinis vocibus urgeremini. Patrem quippe, & Filium assereretis unum Dominum Deum dixisse, non est alius præter me.* Ita S. Augustinus. Catholicam ergo veritatem etiam de Spiritu Sancto contra istos statuamus.

§. II.

§. II.

Spiritus Sancti Divinitas ex Scripturis.

V. Dico. Spiritum Sanctum verum Deum esse Scripturæ testantur. Probatur. Scriptura Spiritui Sancto tribuit absolutè nomen Dei, & insuper ea, quæ solius Dei propria sunt; ergo &c.

Antecedens pro prima parte probatur. Spiritus Sanctus dicitur Deus *act. 5. v. 3. & 4.* ubi S. Petrus increpans Ananiam, eò quòd mentitus esset Spiritui Sancto, rationem reddit dicens: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Hoc textu ad probandum Spiritum Sanctum esse Deum utuntur Basilius *lib. 5. contrà Eunom.* Et *lib. de Spiritu Sancto cap. 16.* Nazianzenus *orat. 37.* S. Ambrос. *lib. 1. de Spirit. Sanct. cap. 4.* Et *lib. 3. cap. 10.* Et alii. Unde S. August. *lib. 2. contra Maximin. cap. 21.* ait post relata verba: *Atque ostendens Deum esse Spiritum Sanctum, non es, inquit, hominibus mentitus, sed Deo.*

VI. Rursùs: *Dominus Deus exercituum*, qui Isaiæ 6. v. 9. dicitur locutus: *Audite audientes, & nolite intelligere:* accipitur à Paulo (act. 28. v. 25. 26.) pro Spiritu Sancto: *Quia benè Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad Patres nostros, dicens: Vade ad Populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis.* Idem ergo est ex Paulo Dominus Deus exercituum, ac Spiritus Sanctus. Videtur S. Gregorius Nyssenus *lib. 1. contrà Eunom.* S. Basilius *lib. 5. contra eundem*: ubi considerans quòd eadem verba, quæ locutus est *Dominus Deus exercituum*, ab Isaia applicantur Patri; à Joanne Evangelista *cap. 12. v. 40.* Filio, à Paulo verò Spiritui Sancto, pulcherrimè, ait: *Propheta induxit Patris, in quam Judæi credebant, Personam, Evangelista, Filii: Paulus, Spiritus, illum ipsum qui visus fuerat, unum Dominum Sabaoth communiter nominantes. Sermonem quem de hypostasi instituerunt, distinxere, indistinctâ manente in eis de uno Deo sententiâ.*

VII. Tertiò. Idem Apostolus 1. *Cor. 12.* percensens Spiritus Sancti dona, ea promiscuè Deo, ac Spiritui Sancto velut Auctori tribuit: *divisiones verò* (inquit v. 4.) *gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Et *vers. 6. divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Quibus sigillatim commemoratis, ita concludit v. 11. *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, pro ut vult. Docens* (ait D. Athanas. lib. de Trinitate & Spiritu Sancto) *operationem Dei esse Spiritus Sancti.* Et *lib. de Incarnatione, & contrà Arianos* ait: & *Postquam dixit, Patrem operari omnia in omnibus, paucis interjectis, ait: Spiritum Sanctum operari omnia in omnibus.* Videri potest idem S. Doct. *Epist. 1. ad Serapionem:* ubi allato etiam Pauli dicto 2. cor. 13. v. 13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & caritas Dei, & comunicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis*, subdit: *Ex his igitur una Trinitatis efficientia esse ostenditur. Nec enim diversa, & divisa dari à singulis significat Apostolus, sed ea, quæ dantur, in Trinitate dari, omnique ex uno Deo esse &c.*

VIII. Quartò. Hoc probant Christi Verba *Joann. 15. v. 16.* vocantis Spiritum Sanctum *Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Sicut ergo Macedoniani Filium Deum esse non negabant, ejusdemque naturæ cum Patre fatebantur, quia ex Deo procedit; cur etiam ejusdem substantiæ non erit cum Patre Spiritus veritatis, qui à Patre procedit? Si Verbum Dei Deus est, cur Spiritus Dei Deus non est? *Sicut creata dici non potest sapientia, quæ ex ore Dei procedit, nec Verbum, quod eructatur ex corde.... ita etiam creatus non potest Spiritus æstimari, qui ex ore dei funditur.* Ita S. Ambros. *lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 7.* & Paschasius *lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 12.* notat, Christum non dixisse: *Qui à Patre creatus est; sed à Patre procedit, idest de paterna societate potentiæ, & de proprietate naturæ.*

IX. Secunda verò pars antecedentis, quòd Spiritui Sancto conveniant ea, quæ solius Dei sunt propria, probatur primò. Quia Templum habere solius Dei est: at Spiritus Sanctus habet templum; nam 1. *cor. 3. v. 16.* fideles Templum Spiri-

tus Sancti dicuntur: *nescitis, quia Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Et subinde *cap. 6. v. 19. An nescitis quoniam membra vestra Templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est?* Ex quibus S. Athanasius *Epist. 1. ad Serapionem* sic arguit: *Sed si Spiritus Sanctus res creata esset: nulla sanè Dei communicatio nobis in ipso esset, sed rei creatæ conjungeremur;* ergo si dum Spiritus Sanctus habitat in nobis, Templùm non solius Spiritus Sancti, sed Dei dicimur; & cum Deo conjungimur, idem est Spiritui Sancto conjungi, ac conjungi Deo, esseque Templum, in quo habitat Deus.

Sanctus autem August. (*Collatione cum Maximin. Arian.* circa medium) observans, nos, dici à Paulo, Templum, non solùm Dei, sed etiam Spiritus Sancti, ait: *Si Deus Spiritus Sanctus non esset, Templum utique nos ipsos non haberet.... Nonne si templum alicui Sancto Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus, anathemaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei; quoniam creaturæ exhiberemus eam servitutem, quæ uni tantum debetur Deo; Si ergo Sacrilegi essemus faciendo Templum cuicumque creaturæ; quomodo non est Deus verus, cui non Templum facimus, sed nos ipsi Templum sumus?*

X. Secundò probatur eadem secunda pars ex eodem Paulo 1. ad Cor. cap. 2. v. 10. & 11. *Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.* Ex quibus Patres colligunt, Spiritum Sanctum esse Deum, & ejusdem cum eo substantiæ, hoc discursu. Dei arcana cognoscere, & profunda scrutari, creata res nulla potest, saltem naturaliter; quemadmodum nemo naturaliter novit interna hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est; ergo quemadmodum Spiritus hominis, qui naturaliter novit profunda, & secreta hominis, intraneus est, ac ejusdem substantiæ cum homine, non extraneus; ita Spiritus, qui cognoscit profunda Dei, sicut Spiritus hominis profunda hominis, à Deo alienus, cique extraneus non est, sed ejusdem substantiæ cum Deo, & Deus est: *An non summa impietatis fuerit dicere, rem creatam esse Spiritum, qui in Deo est, & qui profunda Dei scrutatur? Nam qui eâ mente est, fateri utique cogetur, spiritum hominis extra hominem esse, & Verbum, quod est in Patre, rem item creatam esse.* Ita Sanctus Athanasius *Epist. 1. ad Serapionem num. 22.* Videte S. Ambrosium *lib. 2. de Spiritu Sancto cap. 12.*

XI. Tertiò probatur eadem secunda pars. Sanctificare homines, adoptare, remittere peccata, insuper creare, ita propria Dei sunt, ut nulli creaturæ veluti auctori principali tribui possint: at hæc omnia in sacris litteris Spiritui Sancto tribuuntur; ergo &c. Major pro prima parte probatur. Tùm *Rom. 1. v. 4.* ubi vocatur *Spiritus Sanctificationis.* Rom. 8. v. 15. *Spiritus adoptionis.* Hebræorum 10. v. 29. *Spiritus gratiæ.* Actor. 10. v. 45. *In nationes gratia Spiritus Sancti effusa* dicitur, Rom. 5. v. 5. *Charitas Dei diffusa* dicitur *in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Ad Titum 3. v. 5. 6. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundè per Jesum Christum Salvatorem nostrum &c.* Quare S. Athanasius Epist. 1. ad Serapionem num. 11. *Paraclitus (inquit) dictus est & Spiritus adoptionis, Spiritus Sanctimonia & Christi Spiritus. At nunquam vel Angelus, aut Arcangelus, aut Spiritus Ministerii, quales sunt Angeli, appellatus est.* Et S. Ambros. lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 5. *creatura (inquit) Sanctificatur; sanctificat autem Spiritus Sanctus.... non ergo potest sanctificatio, & corruptela unius esse naturæ: & ideò non potest gratia Sancti Spiritus, & creatura unius esse substantiæ.*

Tùm etiam: nam Christus *Matt. 28. v. 19.* baptizari jussit sub hac forma, æqualiter cum Patre, & Filio exprimente Spiritum Sanctum: *baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Super quæ S. Atharas. *Epist. 3. ad Serapionem num. 6.* ait: *Quod si Spiritus creatura esset, non eum cum Patre copulasset: ne Trinitas sibi ipsi dissimilis esset,*

esset, si extraneum quidpiam, & alienum ipsi adjungeretur. Quid enim Deo deerat, ut quidquam diversa substantia assumeret, & eum illo glorificaretur?

At quia Macedoniani respondebant, Spiritum Sanctum nominari quidem cum Patre, & Filio, sed tertio loco, utpote dignitate, atque ordine inferiorem.

Contra est primo. Nam Filius nominatur secundò loco; & tamen juxta ipsos non est secundus, nec inferior dignitate, & ordine, sed unius substantiæ cum Patre: cur ergo erit inferior Spiritus Sanctus quia tertio loco nominatur? est quidem Trinitatis Persona ordine Tertia: *At in quandam naturam tertiam à Filio & Patre ejectum eum fuisse nunquam diximus* (ait S. Basilius lib. 3. adversùs Eunomium num. 2.) *Nam cùm res duæ dicantur, Deitas, & creatura, Dominium, & servitus, Potentia sanctificans, & quæ sanctificatur, Potentia possid ns suaptè naturâ virtutem, & quæ eam ex arbitrio comparat; quâ in parte Spiritum locabimus? inter eos qui sanctificantur? At ipse est sanctificatio. At inter eos, qui præclaris, ac egregiis facinoribus virtutem adepti sunt? At bonus naturâ est. An inter eos, qui ministrant? At alii sunt Spiritus ministratorii, qui ad ministerium mittuntur. Non ergo principalem naturâ Spiritum fas est nobis conservum dicere, neque unâ cum creaturis numerare eum, qui in divina & beata Trinitate pariter numeratur.* Ita Basilius.

XII. Deinùm quòd creare Spiritui Sancto conveniat, habetur Psalm. 32. v. 6. *Verbo Domini Cæli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Psalm. 103. v. 30. *emitte Spiritum tuum, & creabuntur.* Et Job. 26. v. 13. *Spiritus Domini ornavit Cælos.* Quare S. Athan. Epist. 3. ad Serapionem num. 5. *Cùm hoc igitur scriptum sit, manifestum est, Spiritum non esse creaturam, sed in creando adesse. Pater enim per Verbum in Spiritu creat omnia, quandoquidem, ubi Verbum, illic & Spiritus, & quæ per Verbum creantur, hab nt ex Spiritu per Filium vim exsistendi. Ita enim scriptum est trigesimo secundo Psalmo:* Verbo Domini Cœli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. *Nimirùm ità Spiritus indivisus est à Filio, ut ex supradictis nullus sit dubitandi locus.*

§. III.

Macedonianis respondetur.

XIII. Objiciebant primò. In Scripturis nullibi legitur, Spiritum Sanctum esse Deum: nullibi esse adorandum; ergo non est Deus.

Respondeo primò, disting. ant. nullibi expressè, ita ut hæc propositio: Spiritus Sanctus est Deus, est adorandus, nullibi in Scripturis legatur, concedo antecedens. Nullibi implicitè, & illativè, nego ant. Ex hoc enim, quòd Scripturæ eodem modo loquantur de Spiritu Sancto, ac de Patre, & Filio; ex hoc quòd ei tribuant, quæ soli Deo conveniunt, ut probatum est, evidenter colligitur, Spiritum Sanctum esse Deum, ejusdem substantiæ cum Patre, & Filio.

XIV. Respondeo secundò, omisso antecedente, negando conseq. Non enim est necesse, omnia Fidei dogmata in Scripturis exprimi; quoniam ex iis, quæ legimus, aliqua etiam, quæ non legimus, intelligimus. Ita S. Augustinus lib. 2. aliàs 3. contra Maximin. cap. 3. *Objicis* (inquit) *mihi, quòd dicam, Spiritum Sanctum æqualem esse Filio. Dicò planè. Da, inquis, testimonia, ubi adoratur Spiritus Sanctus. Ut video, hinc eum vis ostendi æqualem Christo, si adoratur ut Christus. Jam ergo confitere Christum Patri æqualem, quem tu ipse adorari confiteris ut Patrem. Quales autem homines estis, quàm religiosæ humilitatis, qui Spiritum adorare non vultis, cùm legatis, Littera occidit, Spiritus autem vivificat. Non vultis ergo adorare, quem vivificare animas non negatis, cùm Pater Abraham homines adoraverit* (Gen. 23. 2.) *qui concesserunt ei monumentum, ubi poneret mortua corpus uxoris ... sed da, inquis, testimonia, ubi adoratur Spiritus Sanctus: quasi non ex iis, quæ legimus, aliqua etiam, quæ non legimus, intelligamus. Sed ne quærere multa compellar; tu ubi legisti Patrem Deum ingenitum, vel innatum? Et tamen verum est. Quòd verò aliquoties dixisti, etiam Filio esse incomparabilem Patrem, nec legis, nec verum est. Si autem Religionem, quâ colitur*

litur Deus, ficut dignum eft, cogitares, multò plus effe cerneres, quod habet Spiritus Sanctus Templum, quam fi eum legeres adoratum. Et homines enim, ficut fupra docui, à Sanctis novimus adoratos: Templum vero non eft factum ab hominibus, nifi aut vero Deo, ficut Salomon facit, aut eis, qui pro diis habentur, ficut gentes, quæ ignorant Deum. Spiritus autem Sanctus, quod cum magno honore de deo dictum eft, non in manufactis templis habitat, fed corpus noftrum Templum eft Spiritus Sancti. Et ne corpora noftra contemnas, membra funt Chrifti. Qualis ergo Deus, cui Templum ædificatur, & à Deo, & de membris Dei? Ita egregiè in Ariano perftringit & Macedonianum S. Auguftinus.

XV. Audiendus quoque eft S. Gregorius Nazianz. *orat.* 37. qui Macedoniano (ut hæreticorum mos eft) urgenti, ut pro divinitate Spiritus Sancti Scripturam afferret. Quatuor genera rerum poffe confiderari fecundùm morem, & ufum Sacræ Scripturæ. *Alia non funt*, fed *dicuntur*; ut cùm Deus dicitur dormire, vigilare, irafci, proficifci, & pro throno Cherubinos habere. *Alia cùm fint minimè dicuntur*; & funt ea, quæ licèt in Scripturis non dicantur, in iis tamen, quæ Scriptura dicit continentur. *Alia nec funt, nec dicuntur*; ut quòd Deus fit improbus, fphera fit quadrata, homo non fit compofitus, præteritum tempus fit præfens. *Alia denique & funt, & dicuntur*: ut Deus, homo, Angelus &c. Dicit ergo, ad fecundum genus rerum pertinere divinitatem Spiritus Sancti, nimirùm, quæ etfi non dicuntur, ex iis tamen, quæ dicuntur fumtæ funt. Quod fi Macedonianus hoc neget, fic eum redarguit ex iis, quæ fatetur: *Unde nam tu voces illas tuas* Ingenitum, & Anarchum (*hoc eft principii expers*) *accepifti, aut nos etiam immortalis vocem? Hoc nominatim, & expreffè oftende, ac ea vel rejiciemus, quia in Scriptura non extant, vel expungemus. Atque ita tuifmet ipfe principiis oppreffus interibis, everfis nimirùm tibi vocabulis illis, perfugiique manibus, in quibus confidebas. Nonne perfpicuum eft, hæc de iis fumta effe, ex quibus colliguntur, tametfi minimè dicantur? .... Quid caufa eft, cur litteræ tantoperè fervias, Judaicæque Sapientiæ te ipfum adjungas, relictifque rebus, fyllabas confecteris?*

Deinde poft multa fic difcurrit: *fi enim Spiritus adorandus non eft: quomodo me Deum per Baptifmum efficit? fi autem adorandus; an non colendus, & venerandus? fi porrò venerandus; an non Deus? unum uni cohæret, ac verè aurea quædam, & falutaris eft hæc catena.*

Quare autem divinitatem Spiritus Sancti non ftatim, fed proceffu temporis, & fubobfcurè Deus in Scripturis revelaverit, dixerat citato loco Nazianzenus. Deus enim erga homines fe gerit, ficut pedagogus, & medicus, qui non ftatim pueris, & infirmis omnia tradunt, fed fucceffivè, fecundùm eorum capacitatem. Propterea *Vetus Teftamentum Patrem apertè prædicabat, Filium obfcuriùs. Novum autem nobis Filium perfpicuè oftendit, & Spiritus divinitatem fubobfcurè quodammodo indicavit. Nunc verò Spiritus ipfe nobifcum verfatur, fefeque nobis apertiùs declarat. Neque enim tutum erat, Patris divinitate nondùm confeffâ, Filium apertè prædicari, nec, Filii divinitate nondùm admiffâ, Spiritum Sanctum velut graviorem quandam (fi ità loqui fas eft) farcinam nobis ingeri: ne alioqui velut cibis ultra vires gravati, ac Solis radiis hebetes oculos adjicientes, iis quoque, quibus præditi eramus, viribus periclitaremur.* Qui deinde profequitur, oftendens, Chriftum non ftatim à principio omnia Apoftolos docuiffe, fed paulatim, ac fucceffivè, & de Spiritu Sancto doctrinam quafi altiorem, poftremam reliquiffe: *Habebat* (inquit) *quædam Salvator, quæ à difcipulis licèt alioqui multiplici doctrinâ implerentur, tunc tamen portari poffe negabat. Ac rursùs dicebat, fore, ut ab adveniente Spiritu omnia edocerentur. Ego unum ex eorum numero effe cenfeo ipfam Spiritus Sancti Deitatem, impofterum apertiùs declarandam: tùm videlicet, cùm, jam poft Salvatoris in integrum reftitutionem, matura, & perceptibilis effet ipfius cognitio, utpote cui, ob tam infigne miraculum, fides non jam abrogaretur.*

XVI. Ita quoque refpondet S. Bafilius *lib. de Spiritu Sancto cap.* 19. his verbis: *Si nihil aliud eft receptum abfque Scriptu-*

ptu-

pturis, ne hoc quidem recipiatur. Sin plurima arcana citra Scripturam à nobis recepta sunt, cum aliis pluribus etiam istud admittamus. Arbitror autem, Apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere. Responsio hæc continet doctrinam de Traditionibus, quâ imbutus studiosus Lector occurrere poterit Protestantibus, nisi quod scriptum est admittere volentibus; ideòque in ea aliquantisper immorari oportuit.

XVII. Objiciebant secundò. In plurimis Sacræ Scripturæ locis Patris, & Filii fit mentio, imò nonnunquam & Angelorum, nulla verò Spiritus Sancti; non ergo est Persona distincta à Patre, & Filio, sed sola Dei summi energia.

Retorqueo argumentum. In plurimis Sacræ Scripturæ locis nominatur Deus, quin ulla Filii mentio habeatur; ergo Filius non est Persona distincta, sed ipsamet Dei summi sapientia. Retorqueo secundò ex S. Basilio *lib. 5. contra Eunomium*. In plurimis Scripturæ textibus nominatur Spiritus Sanctus nullâ factâ mentione Filii, quos S. Basilius ibi producit; ergo ne Filius non est? aut non est à Spiritu distinctus?

XVIII. Respondeo ergo, non oportere, ut dùm unius, vel alterius Personæ mentio fit, omnium expressè fiat. Cùm enim naturæ identitate unum sint, dùm una nominatur, nominari censentur omnes; maximè quia earum opera ad extra, indivisa sunt, sicut indivisa est potentia: Etenim *sicut qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, quia unum nomen, potestas una: ita etiam ubi operatio aliqua divina, aut Patris, aut Filii, aut Spiritus designatur, non solùm ad Sanctum Spiritum, sed etiam ad Patrem refertur, & Filium: nec solùm ad Patrem, sed etiam ad Filium refertur, & Spiritum.* Ita S. Ambros. *lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 3.*

XIX. Objiciebant tertiò. De Spiritu Sancto dicitur Joann. 16. v. 13. & 14. *Non enim loquetur à semetipso; sed quæcumque audiet loquetur, , & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, & annunciabit vobis:* Sed qui à semetipso non loquitur; qui ea tantùm loquitur, quæ audit ab alio, & ab alio accipit, Legati officio fungitur, quod Deum dedecet; ergo Spiritus Sanctus non est Deus.

Retorquet instantiam S. Basilius lib. 5. contrà Eunom. *Neque Filius à seipso loquitur* (Joann. 12. v. 49.) *sed qui me misit Pater*, inquit, *ille mihi dixit, quid dicam, & quid loquar;* ergo nec Filius est Deus, sed Legatus Patris, quod tamen Macedoniani negabant.

XX. Respondeo ergo, Spiritum Sanctum sicut & Filium, à semetipsis non loqui, sed quæ audiunt loqui &c. non quia Patris Legati sint; sed quia scientia eorum, esto eadem sit cum scientia Patris, eam tamen habent acceptam à Patre, sicut, & esse: *Quid est ergo, non enim à se loquitur? Hoc est non sine me loquitur, qui loquitur veritatem . . . non sine Patre loquitur, quia Dei Spiritus est. Non à se audit, quoniam ex Deo omnia. Omnia accepit à Patre Filius, quia ipse dixit: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Omnia Patris habet Filius, quia iterum ait: Omnia quæ Pater habet, mea sunt. Et quæ accipit ipse per unitatem naturæ, ex ipso per eandem unitatem accipit & Spiritus . . . Quod ergo loquitur Spiritus, Filii est: quod dedit Filius, Patris est. Ita nihil à se aut Filius loquitur, aut Spiritus, quia nihil extra se Trinitas loquitur.* Hæc D. Ambrof. *lib. 2. de Spiritu Sancto cap. 12.* Unde & S. Augustinus tract. 99. in Joann. *Ab illo* (inquit) *audiet à quo procedit: Audire illi scire est: scire verò esse . . . . Quia ergo non est à semetipso, sed ab illo, à quo procedit, à quo illi est essentia, ab illo scientia: ab illo igitur audientia, quod nihil est aliud quàm scientia.*

Divus autem Basilius *lib. 5. contrà Eunomium* laudato, ex hoc quòd Spiritus Sanctus nihil à se loquatur, probat, eum non esse creaturam dicens: *Hoc namque verè ostendit Spiritum non esse Creaturam: quoniam rationalis omnis creatura modò à seipsa loquitur, modò ea, quæ Dei sunt,* Et infra: *Non enim modò sua, modo quæ Dei sunt* (Spiritus) *loquitur, id namque pertinet ad creaturam. Verùm omnia Spiritus verba, Dei oracula sunt; similiter & Filii dicta. Quapropter ne Filius quidem à seipso loquitur:* Qui enim misit me Pater, *inquit*, ille mihi dixit, quid dicam, & quid loquar, *non quòd disceret;*

hoc

hoc enim imperfecti erat, & nescientis; sed quòd quæcumque Pater loquitur, per Filium in Spiritu loquatur.

XXI. Objiciebant quartò. Spiritus Sanctus ex dictis 1. Cor. 2. v. 10. *Omnia scrutatur etiam profunda Dei;* ergo non est Deus, qui enim scrutatur, signum est, non habere clarissimam, & perfectam cognitionem rerum.

Respondeo, Spiritum Sanctum dici scrutari profunda Dei, non pro ut scrutari inquisitionem significat eorum, quæ occulta sunt, & ignota; sed pro ut idem est, ac penetrare, & comprehensivè nosse, ita ut nihil lateat. Sic Deus, cui cordium nostrorum explorata sunt arcana, *Psalm.* 7. v. 10. dicitur: *scrutans corda, & renes Deus.* Sic in Deo ponitur consilium; non ut dicit incertitudinem inquisitionis, sed certitudinem judicii. Hinc Ambrosius lib. 2. de Spir. Sanct. cap. 11. *Similiter ergo* (inquit) *scrutator est Spiritus Sanctus ut Pater; similiter scrutator, ut Filius, cujus proprietate sermonis id exprimitur, ut videatur nihil esse, quod nesciat, quem nihil præterit.*

XXII. Objiciebant quintò. *Spiritus* Sanctus *postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Roman. 8. v. 26. & v. 27.) *Secundùm Deum postulat pro Sanctis:* sed gemere, orare, postulare Deo non convenit; ergo &c.

Respondeo cum S. Augustino *collat. cum Maximino Ariano*, & alibi, Spiritum Sanctum dici postulare, gemere, quia postulantes, ac gementes nos facit: *Sic enim dictum est, gemitibus interpellat, ut intelligeremus: gemitibus interpellare nos facit. Adest enim nobis, & infundendo caritatem nobis, facit nos interpellare gemitibus. Denique alio loco eum dicit Apostolus clamantem Abba, Pater; alio loco dicit: In quo clamamus Abba, Pater: exposuit, quid sit, clamantem Abba, Pater, dicendo: In quo clamamus. Ac per hoc quid est clamantem, nisi clamare facientem? Do exemplum locutionis hujus. Nonne Deus est omnium præscius futurorum? Quis hoc negabit insanus? Tamen ait Apostolus* (Gal. 4. v. 9.) *Nunc autem cognoscentes Deum, immò cogniti à Deo. Si nunc eos cognovit Deus, non eos noverat... Sed sic dixit, nunc autem cognoscentes Deum, immò cogniti à Deo, ut intelligerent, Deum fecisse in eis cognitionem suam... Quid est cogniti estis à Deo? cognitores suos Deus vos fecit. Deus vobis dedit, ut cognoscatis. Quomodo est & illud Domini: Nunc cognovi quoniam times Dominum.... Sed quid est nunc cognovi? Idest nunc cognoscere te feci.* Ita S. Augustinus, addens, quòd facere Spiritum Sanctum semper gementem, esset eum facere semper miserum: *Quid enim est aliud semper gemens, quam semper miser? Ideo nos gemimus, quia miseri sumus.* Et concludit: *Gratias Spiritui Sancto, quia caritate æterni seculi facit nos gemere, propter quod dictus est gemens; Facit nos clamare, propter quod dictus est clamans; facit nos cognoscere Deum, propter quod dictum est, imò cogniti à Deo; Facit Abraham Deus cognoscentem, propter quod ei dixit nunc cognovi.* Addit S. Thomas in hunc Pauli locum lect. 5. quòd *si ex eo, quòd dicit eum postulare, intelligimus, eum esse passibilem creaturam, & Patre minorem; consequens est etiam, quod ex eo, quòd dicit gemitibus postulare, intelligamus eum esse passibilem creaturam beatitudine carentem, quod nullus unquam hæreticus dixit. Nam gemitus ex dolore est, qui ad miseriam pertinet.* Quare ex SS. Augustino, & Thoma textus iste Macedonianis non favet.

XXIII. Sed dices. Si dicitur Spiritus Sanctus postulare pro nobis, quia facit nos postulantes; pari ratione dici poterit, Patrem pro nobis postulare, quia & ille postulare nos facit: At hoc piæ aures non sustinent; ergo &c.

Respondeo, negando sequelam. Sicut enim ea tantùm Persona mitti dicitur, quæ ab alia procedit: ita ea tantum postulare dicenda est, quæ accipit ab alia, ut faciat homines postulantes. Mitti, & postulare respicit alterum, à quo, vel accipitur aliquid, vel expectatur. Quod Patri convenire non potest, benè tamen Spiritui Sancto.

XXIV. Objici potest sextò. Si Spiritus Sanctus Deus est, aut ingenitus est; aut genitus: Si ingenitus; ergo erunt duo principii expertes. Si autem genitus, aut ex Patre; aut ex Filio; si ex Patre; ergo erunt duo Filii & Fratres.

Si

Si ex Filio; ergo Deum nepotem habebimus.

Respondeo negando utramque partem disjuncti. Etenim inter genitum, & ingenitum datur medium, nempè purè procedens, quod Spiritus Sancti character proprius est, quo à Christo notatur. Audiamus Nazianzenum *orat.* 37. citatâ, ubi Macedonianum non admittentem medium inter ingenitum, & genitum, ita perstringit: *Ubi enim quæso, ponos id, quod procedit, quod quidem inter duas divisionis tuæ partes interjectum esse constat, atque à Theologo multò te præstantiori, nimirum à Christo introducitur? nisi fortasse vocem illam propter tertium tuum Testamentum ex Evangeliis sustulisti*, Spiritus Sanctus, qui à Patre procedit: *Qui quatenus ab illo procedit, creatura non est, quatenùs rursùs genitus non est, Filius non est. Quatenùs autem inter ingenitum, & genitum medius est, Deus est. Quæ est ergo hæc Processio, inquies? Dic tu, quæ Patris ingenitura sit, & ego Filii generationem, & Spiritus processionem explicare aggrediar, ut ambo mentis vesaniâ præcipites agamur in Dei mysteria oculos injicientes .... Quid ergo est, inquiunt, quod Spiritui deest ad hoc ut sit Filius? nisi enim aliquid deesset, Filius esset. Deesse nihil dicimus. Non enim Deo quicquam deest. Verùm manifestationis, ut ita dicam, mutuæque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsis nomina procreavit &c.* Hactenus Nazianzenus. Rationem autem Theologicam, cur Spiritus Sancti processio generatio non sit, inferiùs expendemus.

Demum noto, quòd esto Veterum Patrum aliqui Spiritum Sanctum Deum esse reticeant, & quâdam œconomiâ ejus divinitatis nomen suppresserint, ipsum tamen esse Deum confessi sunt; dùm semper eum creaturam esse negarunt; dùm ejusdem substantiæ cum Patre, & Filio esse dixerunt; dùm ea, quæ solius Dei sunt propria, ei tribuerunt, ut satis superiùs ostensum est.

DUBIUM V.

An existentia Trinitatis cognosci possit.

§. I.

Resolutio Dubii.

I. IN duplici sensu procedere potest quæstio. Primò, an ratione naturali haberi possit cognitio existentiæ Trinitatis, sivè explicita, & distincta; sive implicita, nempè in alio ex quo deduci possit. Secundò, an supposito, quòd sola revelatione notitia Trinitatis haberi possit; hæc notitia aliquibus exemplis petitis ex rebus creatis possit illustrari.

II. Dico primò. Per rationem naturalem nullam de existentia Trinitatis cognitionem, sive explicitam; sive implicitam possumus comparare. Hanc veritatem manifestavit Christus Matt. 11. v. 27. *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare*: Quod recepit *Joann.* 6. *v.* 46. & 7. *v.* 28. & 8. *v.* 19. & 10. *v.* 15. Quare Matt. *cap.* 16. cùm Petrus confessus fuisset, Christum esse Filium Dei vivi, statim ei dixit v. 17. *Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in Cœlis est. Non ergo* (infert Chrysost. homil 55. in Matt.) *possumus aliunde cognoscere Filium, quàm à Patre, nec Patrem aliunde, quàm à Filio*. Et Divus Augustinus enumeratis variis ratiociniis, quibus ex hisce inferioribus conari possumus ad cognitionem Trinitatis acquirendam, concludit (lib. 15. de Trinit. cap. 6.) *Et ecce jam quantum necesse fuerat, exercitatâ in inferioribus intelligentiâ, ad summam Trinitatem, quæ Deus est, conspiciendam nos erigere volumus, nec valemus.*

III. Hanc veritatem docet D. Thomas 1. *par. qu.* 32. *ar.* 1. cujus hæc est ratio. Homo per rationem naturalem in cognitionem Dei pervenire non potest, nisi ex creaturis, quæ sunt effectus Dei, quia omnis effectus demonstrat existen-

tiam

tiam suæ causæ; ergo ex creaturis hoc solùm ratione naturali de Deo cognosci potest, quod ei convenit, quatenùs est omnium entium principium; sed Deus est omnium entium principium, non quatenùs Trinus, seu per ea, quæ pertinent ad Trinitatem, seu pluralitatem Personarum, sed quatenùs unus, seu per ea, quæ pertinent ad unitatem essentiæ; virtus enim creativa una est, & communis toti Trinitati; ergo per rationem naturalem possumus quidam cognoscere de Deo, ea quæ pertinet ad unitatem essentiæ, non autem ea, quæ pertinent ad distinctionem Personarum.

IV. Confirmatur. Vestigium seu effectus non indicat existentiam suæ causæ, nisi secundum eam rationem, sub qua ab ea procedit: qui enim videt vestigium ab homine relictum, ex eo cognoscit quidem, illàc hominem transisse, non verò hominis conditionem, qualitates, & alia, secundùm quæ homo non impressit vestigium: & qui videt artefactum, etiamsi accuratè illud contempletur, non dignoscit parvitatem, vel magnitudinem molis, vitia, aut virtutes, indumenta, aut alia accidentia artificis, quia ex talium influxu artefactum ab artifice non procedit; sed solùm cognoscit peritiam illius artificis, ex cujus influxu procedit artefactum. Cùm ergo creaturæ non procedant à Deo, ut Trino, quia secundùm quòd Trinus, nihil agit extra se; sed à Deo, ut uno, omnipotente, infinitè bono, justo &c. indicabunt quidem, Deum esse unum, omnipotentem &c. non tamen esse trinum in Personis.

Addo, quòd creaturæ ducunt potius in cognitionem ejus quod est Mysterio Trinitatis contrarium. Cùm enim in universa creatura reperiatur, unius naturæ esse solùm unum suppositum; si ex naturis creatis vellemus ascendere ad divinam, concluderemus potiùs, quòd Deus sicut in natura unus est, ita unus sit in Persona, non Trinus.

V. Quapropter D. Thomas laudatus dicit, quòd qui probare nititur Trinitatem Personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primò quidem dignitati ipsius fidei, que est ut sit de rebus invisibilibus, quæ rationem humanam excedunt. Hæbr. 11. *Fides est de non apparentibus*. Et 1. Cor. 2. ubi vocatur sapientia non hujus seculi, neque Principum hujus seculi, sed *sapientia in mysterio, quæ absconditæ est*. Secundò derogat utilitati trahendi alios ad fidem: *Cùm enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes, quæ non sunt cogentes, cedit in irrisionem Infidelium. Credunt enim, quòd hujusmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus*.

VI. Cæterùm etsi ratione naturali probari non possit, dari, aut esse possibile Mysterium Trinitatis; nulla tamen ratione naturali demonstrari potest, hoc Mysterium esse impossibile. Nam hæc veritas: Mysterium Trinitatis est possibile; est necessariò vera; ergo ista: Mysterium Trinitatis est impossibile, est falsa: quia vero non opponitur nisi falsum.

Hinc D. Thomas 1. *Contra gentes toto cap. 7.* ostendit, quòd veritati Fidei Christianæ non contrariatur veritas rationis; quia verum non contrariatur vero, sed solùm falsum. Ex quo concludit: *Evidenter colligi, quæcumque argumenta contra fidei documenta ponantur, hæc ex principiis primis naturæ inditis per se notis non rectè procedere: Unde nec demonstrationis vim habent, sed vel sunt rationes probabiles, vel sophistica: & sic ad ea solvenda locus relinquitur*. Hinc Bannez adhuc articulum, & alii, dicunt, omnia argumenta, quæ fieri possunt contrà veritatem hujus mysterii, esse evidenter solubilia: non quia evidenter ostendi possit veritas, aut opposita falsitas; sed quia quocunque in contrarium prolato, semper potest reddi ratio, illud non concludere, & proinde non esse admittendum.

VII. Dico secundò. Supposito, quòd quis fide revelante deducerit, dari Trinitatis mysterium, seu Deum esse in Personis trinum, potest aliqua licèt valde æquivoca, & imperfecta in rebus creatis invenire exempla, quibus illud aliqualiter explicet; protestando semper, maximè si cum infedelibus agat, se hoc non facere animo demonstrandi, nec se ob illa exempla ad confitendum tantum Mysterium adduci.

Primum exemplum præbet S. Augustinus *lib. 9. de Trinit. cap. 4.* in anima, quæ

quæ una substantia est, & in eâ tria sunt; mens, notitia ejus, & amor sui: *Igitur* (inquit) *ipsa mens, & amor, & notitia ejus tria quadam sunt, & hæc tria unum sunt; & cum perfecta sunt, æqualia sunt.*

Secundum affert idem S. Doctor *lib. 5. de Trinit cap. 21.* in memoriâ, intelligentiâ, & amore (quod indicaverat etiam *lib. 9. cap. 7.*) quæ in eâdem animâ reperiuntur. Memoria enim aliud non est, quàm continuata notitia; cogitatio seu intelligentia est actus, quo quis advertit ad id, quod mente revolvit; Amor est motus ad fruendum, & utendum eâ re, de quâ cogitatur. Dùm autem mens de re aliquâ cogitat, format in se verbum simile in formâ, quâ intelligit: & sic dùm Pater seipsum cogitat, ut revera semper cogitavit, & cogitatio semper, generat Verbum omnino sibi simile; quia verbum est omnino simile rei cognitæ, cùm res perfectè cognoscitur. Præterea anima, quæ seipsum amat, quæ sui verbum formavit, movetur, ut illo verbo utatur, aut fruatur; proindeque producit amorem, ac impulsum, qui producitur quidem, sed non paritur; solum enim verbum partus est mentis. Sic ergo Pater, & Verbum moventur ad sui fruitionem, & producunt Spiritum Sanctum, ut impulsum, quo mutuò se amant, qui procedens est, at non genitus. Hæc aliaque adduci possent, sed quàm dissimiliter. Tria enim hæc in animâ quidem sunt, at tres Personæ non sunt; affectiones, & accidentia sunt, substantia non sunt: *Ego per omnia illa tria memini, ego intelligo, ego diligo, qui nec memoria sum, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habeo. Ista ergo dici possunt ab unâ Personâ, qua habet hæc tria, non ipsa est hæc tria. In illius verò summa simplicitate naturæ, qua Deus est, quamvis unus sit Deus, tres tamen Personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus... Verùm in illâ summâ Trinitate, qua incomparabiliter rebus omnibus antecellit, tanta est inseparabilitas, ut cùm Trinitas hominum non possit dici unus homo, in illâ unus Deus dicitur, & sit. Nec in uno Deo sit illa Trinitas, sed unus Deus. Nec rursùs quemadmodum ista imago, quod est homo habens illa tria, una Persona est, ita est illa Trinitas; sed tres Personæ sunt, Pater Filii, & Filius Patris, & Spiritus Patris, & Filii.* Hactenus S. August. *lib. 15. de Trinit. cap. 22.* Videatur *contrà sermon. Arianorum cap. 16.*

§. II.

Solvuntur argumenta.

VIII. Primo objicitur contra primam assertionem. Homo factus est ad immaginem, & similitudinem Trinitatis: *faciamus* (dixerant tres divinæ Personæ Genes. 1. v. 26.) *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: at qui naturaliter dignoscit imaginē, naturaliter dignoscit etiā eum, cujus est imago; ergo &c.

IX. Respondeo, dist. min. Qui naturaliter dignoscit imaginem, ut imago est, naturaliter &c. conc. min. imaginem materialiter, non ut imago est &c. nego min. Aliud est videre imaginem, aliud videre per imaginem: ad hoc enim necesse est videre habitudinem imaginis ad suum prototypum, seu imaginem ut repræsentativam, sicut aliud est videre speculum, aliud videre per speculum. Naturali ergo lumine cognoscimus hominem, qui est imago Trinitatis; attamen ut cognoscamus hominem, ut imaginem, vel ut dicit habitudinem ad Trinitatem, quæ in eo repræsentantur, necesse est, ut fide credamus dari Trinitatem, & quòd homo ad imaginem illius factus sit. Ita S. Augustinus *lib. 15. de Trinitate cap. 24.* qui exponens illud Pauli 1. Cor. 13. v. 12. *videmus nunc per speculum*, dicit: *Non enim ait Apostolus*: Videmus nunc speculum: *sed* videmus per speculum. *Qui ergo videt suam mentem, quomodo videri potest, & in eâ Trinitatem istam..... nec tamen eam credunt, vel intelligunt esse imaginem Dei; speculum quidem vident, sed usque adeò non vident per speculum, qui est per speculum nunc videndus, ut nec ipsum speculum, quod vident, sciant esse speculum, idest imaginem.*

X. Respondeo secundò cum D. Thomâ 1. *par. qu. 93. ar. 5. ad 3.* hominem esse imaginem, quæ plus dissimilitudinis habet, quàm similitudinis; ideoque nisi

fides ei ostendat Trinitatem, quæ est in homine, esse ad imaginem Trinitatis divinæ, ex illâ nunquam perveniet ad cognitionem istius: *Maxima* (inquit D. Thomas) *est differentia hujus Trinitatis, quæ est in nobis ad Trinitatem divinam, & ideò ut ipse ibidem dicit* (S. August. lib. 15. de Trinit cap. 6.) *Trinitatem quæ in nobis est videmus potiùs, quàm credimus. Deum verò esse Trinitatem credimus potiùs, quàm videmus.*

XI. Sed dices. Quilibet effectus Dei assimilatur Deo solùm imperfectè, ac cum maximâ deficientiâ, & tamen facit nos cognoscere existentiam Dei ut unius; ergo licet homo sit imago imperfecta Trinitatis, poterit nos ducere in cognitionem Trinitatis.

Respondeo, dist. antecedens. Facit cognoscere ratione dependentiæ, quam habet à Deo, ut uno, conc. ant. Ratione similitudinis, nego ant. & consequentiam. Effectus enim, præsertim causæ æquivocæ, ducit in cognitionem existentiæ suæ causæ, non ratione similitudinis, sed ratione dependentiæ; hanc autem habet à Deo Uno quilibet effectus etiam vilissimus, ideòque Deum unum creatorem &c. demonstrat. At homo non potest Trinitatis existentiam ostendere ratione dependentiæ; non enim ullus effectus creatus dependet à Deo, quà Trino: nec ratione similitudinis quia esto ad imaginem Trinitatis sit: cùm tamen sit adeò imperfecta, & deficiens, non potest eam demonstrare, nisi fides dicat, Trinitatem, quæ est in homine, esse imaginem Trinitatis, quæ Deus est: sicut si aliquis ineptè pingat Aquilam, talis pictura non ostendet Aquilam esse; nisi quis dicat, Aquila existit, & hæc est imago Aquilæ.

XII. Objicitur secundò: Philosophi Gentiles non pervenerunt ad cognitionem Dei, nisi per rationem naturalem: sed multi ex illis aliqua de divinâ Trinitate dixerunt; ergo &c.

Min. prob. primò. Aristoteles *in 1. de Cœlo & mundo text. 2.* ait: *Per hunc numerum* (scilicet ternarium) *adhibuimus nos ipsos magnificare Deum unum, eminentem proprietatibus eorum, quæ sunt creata.*

Secundò. August. dicit *lib. 7. Confess. cap. 9.* se legisse in libris Platonicorum, *multis, & multiplicibus suaderi rationibus, quòd in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: quibus verbis distinctio Personarum divinarum traditur.

Tertiò dicitur in Glos. *Rom. 1. & Exod. 8.* quòd Magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, idest in notitiâ tertiæ Personæ, scilicet Spiritus Sancti, & sic ad minus duas cognoverunt.

Quartò. Trismegistus *in Pimandro dial. 4.* dixit: *Monas genuit monadem, & in se suum reflexit ardorem*. Per quod videtur generatio Filii, & processio Spiritus Sancti indicari.

XIII. Respondeo ex D. Thomâ *1. par. qu. 32. art. 1.* cujus hoc est primum argumentum, quòd Philosophi Gentiles non cognoverunt Trinitatem Personarum per propria, quæ sunt Paternitas, Filiatio, & Processio; sed cognoverunt quædam essentialia attributa, quæ appropriantur Personis, sicut potentia Patri, Sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto. Hinc.

Ad primum dico, Aristotelem magnificasse numerum ternarium, non quia eum poneret in divinis; sed solùm velle, eum esse numerum perfectum; ideòque antiqui eo utebantur in sacrificiis, & orationibus.

Ad secundum dico, quòd Platonici suadebant rationibus, In principio fuisse Verbum &c. non ut exprimit Personam genitam in divinis; sed ut dicit rationem idealem omnium, per quam Deus omnia condidit, quæ Filio appropriatur.

Ad tertium. Magi Pharaonis dicuntur defecisse in tertio, non quia primam, & Secundam Personam Trinitatis cognoverint, & non tertiam; sed quia cùm cognovissent potentiam, & Sapientiam Dei, quæ primæ, & secundæ Personæ tribuuntur, defecerunt in cognitione bonitatis Dei, quæ attribuitur tertiæ, dùm cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt. Vel quia Platonici ponebant duo, nempe unum primum ens, quod vocabant Patrem universitatis rerum; & consequenter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem, vel intellectum, in quo erant rationes omnium re-

rerum; tertiam autem substantiam non ponebant separatam, quæ videretur correspondere Spiritui Sancto. Nos autem non ponimus tres divinas Personas secundum substantiam differentes (sic enim eas ponebant Origenes, Arius, & alii sequentes Platonicos) sed ponimus eas unius substantiæ, quamvis personali proprietate distinctas; & hoc est Mysterium ad quod naturalis ratio non pervenit.

Ad quartum dico, quòd Trismegisti dictum: *Monas genuit Monadem, & in se suum reflexit ardorem*, non est referendum ad generationem Filii, vel processionem Spiritus Sancti, sed ad productionem mundi. Nam unus Deus producit unum mundum propter sui ipsius amorem. Ita ex D. Thomâ.

XIV. Responderi etiam potest cum aliis, plures ex Philosophis Gentilibus notitiam aliquam Trinitatis accipere potuisse per traditionem, quæ ab Adamo usque ad Noe, & ab isto usque ad Abrahamum propagata, ab Abrahamo autem & Moyse Philosophis Ægyptiis fuit communicata; à quibus Sapientes Græci, maximè verò Orpheus, Pythagoras, & Plato eam accipere potuerunt. Præsertim verò Plato, quem refert Clemens Alexandrinus *lib.* 5. *Stromatum*, sicut & Pythagoram, & Socratem multa ex libris Moysis audivisse. Et S. August. *lib.* 2. *de doctr. Christ. cap.* 28. Platonem dicit peregrinatum in Ægyptum, Jeremiam, qui ibi tunc erat, vidisse, & ab eo multa de Libris sacris didicisse. Et quamvis *lib.* 8. *de Civit. Dei cap.* 11. hanc opinionem retractet, cùm computus annorum non concordet; dicit tamen, contingere potuisse, Platonem, qui fuit acerrimi studii, sicut Ægyptiam, ita & Hebraicam linguam in Ægypto discere potuisse, aut saltem per interpretem aliqua ex sacris Libris haurire, quæ in suam postea Philosophiam transferret.

Addunt alii, talem cognitionem excerpere etiam potuisse ex Sybillarum dictis, & scriptis, maximè Erithreæ, quam fuisse vaticinatam multa de Christo refert S. Augustinus *lib.* 18. *de Civit. Dei cap.* 23. confirmans testimonio Lactantii *lib.* 4. *Inst. cap.* 18. & 19. Has autem in præmium Virginitatis lumine prophetico fuisse à Deo donatas, testatur S. Hieronymus 23. *lib.* 1. *contrà Jovinianum*.

Mitto alios volentes, potuisse ejusmodi Philosophos aliquâ Trinitatis cognitione imbui per ipsos quoque Dæmones, quibus ante lapsum hoc Mysterium fuerat revelatum. Nec mirum hoc videri debet: ad id enim moveri poterant Dæmones, vel à bonis Angelis, vel ab ipso Deo, qui interdum ex ore falsitatis jubet prodire veritatem; vel ex ipsâ Dæmonum malitia, ut nimirùm fidem divinitatis labefactarent. Nam trium Personarum fidem ingerentes facilè poterant inducere eos ad credendum tres quoque Deos esse, nedum personâ, sed substantiâ diversos. Quomodocumque sit: Philosophi Gentiles, vel de Trinitate nullam notitiam habuerunt, ut sentit D. Thomas; vel si aliqualem habuerunt, eam non ratione naturali adepti sunt, sed ex doctrinâ eorum, quibus fuerat revelata.

XV. Tertiò objicitur. Richardus de S. Vict. *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 4. dicit: *Credo sine dubio, ad quamcumque explanationem veritatis non modò probabilia, imò etiam necessaria argumenta non desint*; ergo &c.

Hoc confirmatur primò. Probant enim aliqui, Trinitatem Personarum ex infinitate bonitatis divinæ. Cùm enim Deus sit infinitè bonus, & infinitè bonum sit infinitè communicativum sui, & hæc infinita communicatio non possit fieri extra Deum; sequitur, quòd fiat intra Deum per processionem divinarum Personarum.

Secundò. Quia cùm nullius boni sit jucunda possessio sine consortio, sequitur, Deum summè beatum, & jucundè summum bonum possidentem, non esse solitarium, sed consortium habere divinarum Personarum.

Tertiò. D. August. lib. 10. *de Trinit. cap.* 11. & 12. *lib.* 9. *cap.* 4. & alibi probat Trinitatem ex processione verbi, & amoris in nobis, seu in mente nostrâ.

Tandem. D. Thomas 1. *par. qu.* 27. *art.* 1. processionem Verbi probat hoc ratiocinio. Quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit producit verbum intra se: sed Deus est intelligens; ergo Deus producit Verbum.

XVI. Respondeo ex D. Thoma citatâ

qu. 32. 1. par. art. 1. ad 2. *Quòd ad aliquam rem dupliciter inducitur ratio. Uno modo ad probandum sufficienter aliquam radicem: sicut in scientiâ naturali inducitur ratio sufficiens ad probandum, quòd motus Cœli semper sit uniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, non quæ sufficienter probet radicem, sed quæ radici jam positæ ostendat congruere consequentes effectus: sicut in astrologiâ ponitur ratio excentricorum, & epicyclorum ex hoc, quòd hâc positione factâ possunt salvari apparentia sensibilia circa motus Cœlestes: non tamen ratio hæc est sufficienter probans, quia etiam fortè alia positione factâ salvari possent. Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum Deum esse unum, & similia. Sed secundo modo se habet ratio, quæ inducitur ad manifestationem Trinitatis, quia scilicet Trinitate positâ, congruunt hujusmodi rationes; non tamen ita, quòd per has rationes sufficienter probetur Trinitas Personarum.*

Unde ad primam respondet, non sufficienter probare. *Bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione creaturæ, quia infinitæ virtutis est ex nihilo producere. Non enim oportet, si infinitâ bonitate se communicet, quòd aliquid infinitum à Deo procedat, sed secundùm modum suum recipiat divinam bonitatem. Similiter etiam* (ad secundam) *Quod dicitur, quod sine consortio non potest esse jucunda possessio alicujus boni, locum habet, quando in unâ Personâ non invenitur perfecta bonitas. Unde indiget ad plenam jucunditatis bonitatem bono alicujus alterius consociati sibi.*

Neque tertia. *Similitudo enim intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo, propter hoc, quòd intellectus non univocè invenitur in Deo, & in nobis. Et inde est quod Augustinus super Joannem* (tract. 27.) *dicit, quòd per fidem venitur ad cognitionem, & non è converso.* Hactenus D. Thom. Hinc ratio, quam ipse adducit loco citato ad probandam processionem Verbi, non inducitur ad probandam radicem, sed hâc, nimirùm processione verbi, positâ per fidem, ostendit congruere, ut fiat eo modo, quo verbum procedit. Cæterùm est nimis dissimilis processio verbi in nobis, ac sit in Deo. Nam in nobis verbum procedens est accidentale, & non est in esse naturali res intellecta: in Deo est substantiale, & natura Deus. In nobis verbum procedit ex indigentiâ, ut in verbo intelligamus: in Deo procedit ex abundantiâ & quia perfectissimè intelligit. En quomodo ex processione verbi in nobis non concluditur processio Verbi in Deo, imò potiùs oppositum.

XVII. Quartò objicitur. Non minus est supernaturalis Deus ut unus, quàm ut trinus: sed Deus ut unus potest ratione naturali cognosci; ergo etiam Deus ut trinus.

Respondeo, dist. maj. Deus ut unus in ratione cognoscibilis quoad quid est, quam &c. conc. maj. in ratione cognoscibilis quoad an est, nego maj. Deus ergo ut unus licèt entitativè & quoad quid est, sive ut in se, supernaturalis sit, ideòque quidditativè, & ut in se est nequeat cognitione naturali cognosci; in ratione tamen cognoscibilis quoad an est, non est determinatè supernaturalis; quia hujusmodi cognoscibilitas non fundatur in entitate Dei, ut in se est, sed ut dicit habitudinem, & connexionem cum effectibus; quia effectus demonstrant esse suæ causæ. Cumque Deus ut unus, cui convenit esse causam, nedum dicat connexionem, & habitudinem ad effectus supernaturales, sed etiam ad naturales; ideò ex effectibus naturalibus cognoscibilis est existentia Dei ut unius. At Deus ut trinus, & in se supernaturalis est, & cum nullo effectu naturaliter cognoscibili, imò cum nullo extra Deum, connexionem habet: *propria enim Personarum* (inquit D. Thom. qu. 10. de verit. art. 13.) *sunt relationes, quibus Personæ non ad creaturas, sed ad invicem referuntur: unde naturali cognitione in propria Personarum devenire non possumus.*

XVIII. Quintò objicies. Effectus ad extra ponuntur à totâ Trinitate, cujus indivisa sunt opera ratione naturæ, & potentiæ communis; ergo si ratione naturali cognoscitur natura, & potentia communis, cognoscentur tres Personæ, in quibus est: sicut qui cognosceret virtutem spirativam communem Patri, & Filio, cognosceret Personam Patris, & Filii. Con-

Confirmatur. Qui cognoscit Deum unum, seu divinam naturam esse, cognoscit saltem implicitè Trinitatem, quia cognoscit id, in quo est Trinitas, seu id quod est Trinitas.

XIX. Respondeo, negando conseq. & do disparitatem. Nam virtus spirativa non est prædicatum absolutum, essentiale, & toti Trinitati commune, sed notionale tangens ex suo formali conceptu duas Personas distinctas: exprimit enim amorem amicabilem mutuum correlativum, ideòque inter duos: quapropter qui hanc virtutem spirativam cognosceret, cognosceret quoque Personas spirantes. At virtus creativa, seu omnipotentia est prædicatum prorsùs absolutum, & commune, conveniens personis, non ut inter se sunt distinctæ, sed ut sunt in essentiâ unum; causare enim ad extra dicuntur Personæ, non quidem perseitate causæ, sed solùm perseitate rei; & ideò cognoscens vim causativam, cognoscit quidem, dari Deum unum, Deum tamen esse trinum in Personis cognoscere nequit.

Ad conf. nego ant. ut enim aliquid implicitè cognoscatur, non satis est cognoscere id, in quo est, seu cum quo idem est; sed requiritur præterea, ut ex eo cognito per argumentationem colligi possit. At ex essentiâ Dei cognitâ per vires naturæ colligi non potest Trinitas Personarum, propter rationes allatas; & ideò &c.

XX. Ex his omnibus colligitur, errasse Raymundum Lullum, qui censuit, evidenter demonstrari posse divinarum Personarum Trinitatem; imò & omnes fidei articulos per rationes necessarias, & evidentes absque ullâ supernaturali illustratione. Ut enim refert Eymericus *direct. Inquis. qu. 9. part. 2.* asserebat Lullus: *Fidem esse quidem necessariam hominibus inscîis, rusticis, ministralibus, & non habentibus intellectum elevatum, qui nesciunt cognoscere per rationem, & diligunt cognoscere per fidem .... sed homo subtilis faciliùs trahitur per rationem, quàm per fidem.*

QUÆSTIO II.

De Divinis Processionibus.

STatutâ, ut par erat, Trinitate Personarum in Deo, quæ Religionis Christianæ Articulus fundamentalis est, ac præcipuus; videndus est modus, quo divinæ Personæ inter se distinguuntur. Quia verò communiter dicitur, eas distingui secundùm relationes originis; ideò de origine, seu processione unius Personæ ab aliâ disputationem instituere oportet.

DUBIUM I.

An in Divinis dentur reales Processiones, & quot?

§. I.

Quædam prænotantur.

I. PRocessionis nomine nil aliud venit, quàm emanatio, seu origo unius ab alio: sic fluvius dicitur procedere à fonte, quia ab eo emanat; sic radius à Sole, quòd ab eo oriatur.

Processio unius ab alio duplex est, transiens, & immanens. Prior est ea, quâ principium, seu causa operatur aliquid extra se: hâc ratione processio radii à Sole, quo aer illuminatur, seu caloris ab igne, quo aqua calefit, appellatur transiens, quia lux extra Solem, & calor extra ignem imanat in aliud; seu quia Sol, ex quo radius procedit, & ignis, ex quo calor emanat, extra se agunt nimirum Sol in aerem, & ignis in aquam. Posterior verò est, quâ aliquid intra principium emanat, seu quâ principium, seu causâ non operatur in subjectum extra se positum: sic intellectio est actio, & processio immanens, quia ab intellectu procedit, ut ipse (non alius) fiat intelligens; neque ut fiat intelligens necesse est, ut exeat extra se ipsum, seu ut operetur in subjectum, quo extra ipsum intellectum positum sit.

Processionem ad extra relinquimus modò, cùm certum sit Deo convenire; omnes

nes enim res creatæ à Deo procedunt. Quæstio agitur de processionibus immanentibus, quarum nimirùm termini in Deo sistant.

Porrò: Processio immanens, seu transiens alia est processiò unius ab alio, ut à causâ: alia est processio unius ab alio, ut à puro principio. Illa dicit in termino procedente dependentiam à principio, à quo recipit esse, ut patet in processione luminis à Sole; lumen enim à Sole in aerem procedit, cum dependentia à Sole. Ista verò dicit in termino procedente esse acceptum quidem à principio à quo oritur, sed absque ullâ dependentiâ; quia illud idem esse, quod est in principio fluit in terminum; sicut eadem aquà, quæ est in fonte fluit, & manat in fluvium. His explicatis.

§. I.

Resolutiones Dubii pro primâ parte.

III. Dico primò. Dantur in Deo processiones immanentes, quibus una Divina Persona ab aliâ procedit. Est veritas de Fide revelata in Scripturis, tùm *Joann.* 8. *v.* 42. ubi Christus de se: *Ego* (inquit) *ex Deo processi.* Et cap. 7. v. 29. *Ego scio eum* (Patrem) *quia ab ipso sum.* Tùm *Eccles.* 24. *v.* 5. de divinâ Sapientiâ dicitur: *Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam.* Huc quoque spectant textus omnes, quibus Filius dicitur accepisse à Patre, primò Vitam: Joann. 5. v. 6. *Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit Filio habere vitam in semetipso:* Doctrinam: Joann. 7. v. 16. *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me:* Potestatem: Matth. 11. v. 27. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Et de Spiritu Sancto dicitur Joann. 15. v. 26. *Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Propterea veritas hæc in pluribus Conciliis definita fuit: Nicæno I. Constantinopolitano I. Lateranensi, Florentino &c. & in omnibus Fidei Symbolis inserta; præsertim in Nicæno, ubi Filius dicitur: *Deus de Deo, lumen de lumine, genitus non factus. Spiritus Sanctus autem qui à Patre*, Filioque *procedit:* quamvis verbum *Filioque* non in Nicæno positum, sed postea additum fuerit, ut dicetur. In hoc conveniunt Patres quotquot de Trinitate scripserunt; quos hùc adducere nimis prolixum esset.

IV. Probatur hoc ratiocinio. Inter divinas Personas datur realis distinctio, ut superiùs probatum est contra Sabellium: Sed hæc in nullo alio fundari potest, quàm in origine, & processione unius ab aliâ; ergo &c. Minor probatur. Omnis distinctio in divinis, quæ realis sit, non in alio fundari potest, quàm in aliquâ relativâ oppositione: non enim fundari potest in limitatione, cùm Deus illimitatus in omni genere sit, & in Deo omnia sint unum, ubi non obstat relativa oppositio: sed relativa oppositio in Deo non in alio fundari potest, quàm in origine, & processione unius ab alio; ergo &c. Min. probatur. Omnis relativa oppositio, vel fundatur in similitudine, aut æqualitate; aut in mensurâ, & mensurato; aut in productione, seu processione: Sed oppositio relativa inter divinas Personas non potest fundari in similitudine, aut æqualitate. Tùm quia divinæ Personæ non sunt similes, aut æquales in natura, sed ejusdem omnino naturæ divinæ. Tùm quia æqualitas, aut similitudo non causat distinctionem, sed eam supponit. Nec etiam fundari potest in ratione mensuræ, & mensurati. Tùm quia Personæ infinitæ perfectionis, quales sunt divinæ, non possunt habere mensuram suæ perfectionis. Tùm quia relationes fundatæ in mensurâ, & mensurato non sunt mutuæ: mensura enim non refertur ad mensuratum, Personæ autem divinæ mutuò referuntur; ergo superest, ut relativa oppositio inter illas sit fundata in productione, seu processione, quâ una Persona originem trahit, & procedit ab aliâ.

V. Dices. Posse Personas divinas adhuc invicem relativè opponi, & distingui, etiam absque origine unius ab aliâ, relationibus nimirùm disparatis, & proinde distinctis; sicut dicit Scotus, quòd Spiritus Sanctus, etsi non procederet à Filio, adhuc realiter distingueretur ab illo relatione disparatâ.

VI. Sed contrà. Relationes non dicunt in-

incommunicabilitatem, & consequenter, nec dinstinctionem, nisi respectu termini sibi correlativè oppositi, atqui relationes disparatæ non se invicem respicerent, ut terminos relativè oppositos; ergo non dicerent invicem incommunicabilitatem, & distinctionem, sed potiùs invicem communicabiles essent; & cùm omnis communicatio inter prædicata divina, fit per identitatem, fieret inde, quòd relationes illæ disparatæ divinæ invicem identificarentur, & tolleretur Trinitas Personarum: sicut quia spiratio activa, & paternitas, esto disparatæ, invicem tamen relativè non opponuntur, communicabiles sunt, ideòque sunt unum, & idem realiter.

Quòd verò Filius, etsi non produceret Spiritum Sanctum, adhuc ab illo distingueretur, ut vult Scotus, quamquam nostrum non sit respondere, adhuc tamen dicimus, latam esse disparitatem. Nam Scotus non loquitur de Personis omnino improductis, nec sentit, quòd si Personæ divinæ essent omnino improductæ, adhuc distinguerentur inter se; sed loquitur de Personâ productâ, nempe de Spiritu Sancto, quem dicit ex vi processionis à solo Patre esse constitutam in ratione Personæ disparatæ à Personâ Filii: & propterea, etsi à Filio non procederet, adhuc esset Persona alia, & distincta à Filio.

VII. Dico secundò. Processiones inter divinas Personas non sunt unius ab alio, ut à causâ, sed ut à puro principio originis. Probatur. Quælibet Persona divina procedens procedit in eodem omnino esse cum Personâ, à quâ procedit; ita ut esse, quod accipit Filius à Patre, sit idem omnino esse Patris, & esse, quod accipit Spiritus Sanctus à Patre, & Filio sit idem omnino esse Patris, & Filii communicatum, Filio quidem per generationem, Spiritui Sancto autem per processionem: sic ut Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sint unius essentiæ, & unus Deus, ut contrà Arianos, & Macedonianos probatum est, ergo Persona procedens respicit eam, à quâ procedit non ut causam sui, sed ut principium; quia causa in quantum talis non communicat suum esse effectui, sed in eo producit esse diversum, ideòque quod non sit esse à se, sed ab alio dependens: ratio autem puri principii solum dicit originem, cum quâ stat, quòd idem omnino esse sit in eo, à quo oritur, & in eo quod oritur; in uno ut dante, & communicante, in altero ut accipiente.

VIII. Hic advertenda est doctrina D. Thom. *qu. 10. de potentia art. 1. ad 9.* Nempe: *quod inter omnia ad originem spectantia magis convenit in Divinis hoc nomen principii. Quia enim divina comprehendi à nobis non possunt, convenientiùs à nobis significantur per nomina communia, quæ indefinitè aliquid significant, quàm per nomina specialia, quæ definitè rei species exprimunt. Unde hoc nomen* qui est, *quòd secundùm Damascenum significat substantia pelagus infinitum, convenientissimum nomen Dei dicitur esse* Exod. 3. *Sicut autem causa communior est, quàm elementum, quòd significat aliquid primum, & simplex in genere causa materialis: ita etiam principium est communius, quàm causa. Nam prima pars motus, vel linea dicitur* principium, *sed non* causa. *In quo patet, quòd* principium *potest dici aliquid, quod non est secundùm essentiam distinctum, ut punctum lineæ; non autem causa, maximè si loquamur de causâ originante, quæ est causa efficiens.*

Et prosequitur: *Quamvis autem Pater dicatur esse principium Filii, & Spiritus Sancti; non tamen videtur indifferenter dicendum, quod Filius sit principiatum, vel etiam Spiritus Sanctus, licèt etiam hoc modo loquendi Græci utantur, & possit apud sanè intelligentes concedi. Tamen ea, quæ minorationem aliquam importare videntur, refugere debemus, ne Filio, vel Spiritui Sancto attribuantur, propter Arianorum errorem vitandum. Sicut Hilarius, etsi concedat, Patrem esse majorem Filio, propter auctoritatem originis, non tamen concedit quòd Filius sit minor Patre, cui est æquale esse donatum à Patre. Et similiter non est extendendum nomen subauctoritatis vel principiati in Filio, licèt nomen auctoritatis, vel principii concedatur in Patre.* Hactenus D. Thom. quod docuit etiam *1. part. qu. 33. art. 1. ad 2. & ad 1.* ubi ait: *Quod Græci utuntur in divinis indifferenter nomine causa, sicut & nomine principii,*

sed

sed Latini Doctores non utuntur nomine causa, sed nomine principii. Et datâ ratione ut supra, quia principii nomen est communis, quàm causa, nomina autem communia convenientiùs assumuntur in divinis: *Quia nomina quantò magis specialia sunt, tantò magis determinant modum convenientem creaturæ*, subdit: *Unde hoc nomen causa videtur importare diversitatem substantiæ, & dependentiam alicujus ab altero, quam non importat nomen principii. In omnibus enim causæ generibus semper invenitur distantia inter causam, & id, cujus est causa, secundùm aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principii utimur etiam in his, quæ nullam hujusmodi differentiam habent, sed solùm secundùm quendam ordinem; sicut cùm dicimus punctum esse principium lineæ; vel etiam cùm dicimus frontem lineæ esse principium lineæ*. Hec idem docet qu. 30. de Potentiâ art. 1. ad 8.

Ex quibus apparet, quòd etsi aliqui Patris Grece nomine causæ in divinis usi sint, hoc contigit, ait D. Thom. citato loco de pot. ad. 8. *Quia Græci absolutiùs utuntur nomine causa, ex ipso solam originem significantes..... Aliquid enim inconvenienter in linguâ latinâ dicitur, quod propter proprietatem idiomatis convenienter in linguâ græcâ dici potest. Non autem oportet, si nomen causæ confitemur in divinis secundum Græcos, quòd eodem modo accipiatur, sicut cùm de creaturis dicitur*. Mentem Sancti Thomæ fuse exponere placuit: quia ex ea discere poterit studiosus modum cautè in hoc Mysterio loquendi, & rursus hæreticis illud oppugnantibus occurrere. Reliqua inferius solvemus.

§. III.

Solvuntur contraria.

IX. Primò objicitur. Omne procedens posterius est eo, à quo procedit: sed inter divinas Personas non datur prius, & posterius, cùm omnes invicem coxistant; ergo &c. Major probatur. Nomen enim principii à prioritate sumitur.

Respondeo, neg. maj. Id enim, quod procedit ab alio, ut à puro principio, dicit quidem ordinem originis ad illud, non tamen ordinem posterioris ad prius. Ad probat. respondeo eum D. Thomâ 1. par. qu. 33. ar. 1. ad 3 quòd *licèt hoc nomen Principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum, videatur à prioritate sumtum, non tamen significat prioritatem, sed originem. non enim idem est, quod significat nomen, & à quo nomen imponitur*. Quod repetit qu. 10. de potentiâ art. 1. ad 10. & 1. par. qu. 42. ar. 3. *In divinis* (inquit) *dicitur principium secundùm originem absque prioritate..... & hic vocatur ordo naturæ secundum Augustinum* (lib. 2. contra Maximin. cap. 14.) *non quò alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero*. Quatenùs licèt Personæ divinæ semper fuerint, una tamen semper fuit cum ordine originis ab aliâ, sicut (proportione tamen servatâ) licèt fluvius ab æterno fuisset, semper fuisset cum ordine originis, ac semper emanasset à suo fonte. Quare Gregorius Nazianzenus orat. 35. *Quid ergo, inquies, si Filius, & Spiritus Sanctus Patri coæterni sunt, quid afferri potest, quin principii quoque, quemadmodum & ille, sint expertes?* Cui sic respondet: *Quia ab ipso sunt, licèt non post ipsum. Quòd enim principio caret, æternum quoque est: quòd autem æternum est, non protinus quoque principio vacat, quamdiu ad Patrem velut ad principium, & originem refertur*.

X. Secundò objicitur. Persona divina debet esse à se, aliàs non esset Deus; cum Deus sit essentialiter ens à se, & non ab alio: sed Persona procedens non est à se, sed ab alio; & ergo &c.

Confirmatur. Esse Personæ, quæ sit substantialiter Deus non potest esse receptum ab alio; quia quod habet esse ab alio receptum, non habet esse ex se, & à se, sed indiget alio, ut sit: sed Personæ procedentes haberent esse ab alio receptum; ergo &c.

XI. Respondeo, dist. maj. & non ab alio, ut à causâ, conc. maj. ut à puro principio originis, nego absolutè maj. & eodem modo distinctâ min. nego conseq. est quidem contra essentiam Dei, qui est primum ens, & prima causa, quòd pro-

ce-

cedat ab alio, ut à causâ; aliàs haberet esse dependens, & diversum ab esse causæ, quod est contrà essentiam Dei, & cujuscumquæ prædicati divini, quod essentialiter debet esse ens à se, unum, ac independens à quocunque. Procedere autem ab alio, ut à puro principio originis, licèt non sit de essentiâ Dei, cùm Pater sit Deus, & a nullo nascatur, seu procedat; non tamen est contra essentiam, Dei, aut Personæ divinæ. Ita senserunt Niceni Patres, qui *Christum Filium Dei Unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, Genitum non factum*, declararunt. Ratio autem est: quia cum Persona procedens ab aliâ, ut à puro principio suæ originis, accipiat idem numero esse cum eo, quod habet Persona, à quâ procedit; ideò sicut esse Personæ à quâ procedit, est à se, in divinum, ita à se & divinum erit esse, quod communicatur Personæ procedenti. Nec etiam Persona procedens excogitari potest dependens ab eâ, à quâ procedit. Non quidem in esse, quod accipit; quia dependentia est inter duo diversa, esse autem, & natura in Personâ producente, & productâ eadem omnino sunt: quare si absque dependentia est in producente, erit quoque in Personâ procedente, & productâ. Nec etiam in personali proprietate; cùm enim hæc sit relatio, ex parte ejus dependentia attendi non potest, quia relativa sunt simul natura; unde inter illa dependetia excogitari non potest, quæ necessariò dicit prioritatem, & posterioritatem causalitatis, sed solus ordo originis; quatenùs licèt ambo simul sint, & simul intelliguntur, unum tamen concipitur, ut principium originis, alterum ut terminus; unum ut dans, alterum ut accipiens.

XII. Simile argumentum S. Gregorio Nazianzeno opponebat Luminianus *Orat.* 35. Ajebat enim: non idem sunt genitum, & ingenitum; ergo nec Filius cum Patre idem est; ergo alteruter à divinitate submoveri debet. Probabat assumtum: nam, vel ingenitum essentia Dei est, vel genitum. Si primum; ergo genitum Deus non est. Si secundum; ergo ingenitum Deus non erit.

Cui S. Gregorius præfatus sic respondet: si per hæc verba ingenitum, & genitum nihil aliud intelligis, quàm increatum, & quod creatum, *in eâdem ipse quoque sum sententiâ: neque enim naturâ idem est, quod principio caret, & quod procreatum est. Sin autem his verbis eum qui genuit, & eum qui genitus est, accipis haud quaquam rectè id abs te dicitur. Idem enim omnino esse necesse est; Hac quippe geniti natura est, ut idem, si naturam spectes, sit cum eo, qui genuit*. Deinde sic prosequitur: *Quid per ingenitum, & genitum intelligis? Si ipsam ingeniti, & geniti proprietatem, non idem sunt. Si verò* intelligis *ea, quibus hæc insunt, quid vetat quominus idem sint?* Et hoc explicat exemplo: nam insipiens, & sapiens inter se quidem non idem sunt; in eodem tamen homine considerantur, *nec substantias scindunt, sed circa eandem substantiam scinduntur*. Fortè ingenitum & genitum circa eandem naturam esse non possunt? At Adam à solo Deo factus fuit, & non genitus; qui tamen homo est ejusdem naturæ, ac ille, qui ab eo genitus est: esse enim genitum, vel ingenitum proprietas, & conditio Personæ est, non natura. *Si magnum est Patri à nullo profectum esse, non minus illustre Filio erit ex tali Patre prodiisse: nam præterquam quòd gloria illius, qui causam à nullo habet, particeps est, quia ex eo est, accedit etiam generationis decus*.

At, inquiet. Si Filius ejusdem essentiæ cum Patre est: si Pater ingenitus est, Filius quoque ingenitus esse deberet: Respondet: *Rectè, si ingenitum essentia Dei diceretur*, & non potius Personæ proprietas: At esse ingenitum essentia Dei non est: Ingenitum enim, & genitum se habent ut privatio, & habitus; privatio autem destruit habitum, & habitus privatione prior est; ergo & Pater destrueret Filium, & Filius Patrem; & Filius præcederet Patrem. Rursus: *quoniam habitus privationibus priores sunt, ac privationes habitus ipsos extinguunt, non solùm antiquior erit Filii essentia, quàm Patris, sed etiam à Patre extinguetur, ac de medio tolletur*. Ita discurrit Nazianzenus.

XIII. Ad confir. dico, quòd licèt esse Personæ divinæ non possit esse receptum, ideſt causatum, poteſt tamen esse communicatum. Ratio eſt: quia esse causatum poteſt quidem esse simile cum eo, quod eſt in causâ, sed non poteſt esse omnino idem. At esse purè communicatum eſt omnino idem cum esse, quod eſt in communicante. Sic licèt Filius habeat esse ſibi communicatum à Patre, habet tamen idem omnino esse, ac eandem numero naturam, quam habet Pater, & consequenter substantialiter divinam.

Neque ex eo quòd Filius accipiat esse à Patre dici poteſt indigens, si aliquando fuisset, aut potuisset esse Pater, quin esset Filius, aut Filius potuisset carere tali esse: At cùm Pater non potuerit esse, quin Filio comunicaret esse, & Patri æquè essentiale sit habere esse divinum, & illud Filio communicare; & rursùs cùm Filius, nec unquam fuerit, nec potuerit esse absque esse sibi communicatio à Patre, non poteſt esse indigens illo. *Recipiens* enim (ait D. Thom. qu. 10. de potentiâ art. 1. ad 3°) *antequam recipiat indiget: ad hoc enim accipit, ut indigentiam repleat. Sed poſtquam jam acceperit non indiget, habet enim, quo indigebat. Si ergo aliquid eſt, quod receptioni non praexiſtit, ſed ſemper eſt in recepiſſe, hoc nullo modo eſt indigens. Filius autem non ſic accipiat à Patre, quaſi priùs non habens, & poſtea accipiens; ſed quia hoc ipſum quod eſt, habet à Patre: unde non ſequitur, quòd ſit indigens.*

XIV. Sed contrà primò. *Creatura qualibet eſt indigentis natura, & tamen non praexiſtit receptioni, quâ recipit eſſe à Deo. Non ergo excludit indigentiam à recipiente hoc, quod receptioni non praexiſtit.*

Contrà secundò. *Quòd non habet aliquid, niſi ſecundùm quòd recipit illud ab alio, in ſe conſideratum caret illo; ſicut aer in ſe conſideratus caret lumine, quod ab alio recipit. Si ergo Filius, & Spiritus Sanctus non habent eſſe, niſi per hoc quòd recipiunt à Patre, quod oportet dicere, ſi à Patre procedunt, neceſſe eſt, quòd, ſi in ſe conſiderentur, ſint nihil. Quòd autem in ſe conſideratum nihil eſt, ſi habeat eſſe ab alio, oportet, quòd ex nihilo ſit, & ita quòd ſit creatura &c.* Ità sibi opponit laudato loco D. Thomas 14. & 15. argumento.

Quibus respondet: *Ad 14. dicendum, quòd creatura accipit à Deo eſſe quoddam, quod non eſſet permanens, niſi divinitùs conſervaretur. Et ideò etiam poſtquam eſſe accipit, indiget divinâ operatione, ut conſervetur in eſſe, & ſic eſt naturæ indigentis. Filius autem accipit à Patre idem numero eſſe, & eandem naturam numero, quam Pater habet. Unde non eſt natura indigentis.* Addi poteſt, quod creatura sic accipit esse, ut eo carere non potuerit, sicut nec Pater.

Ad alterum respondet: *Ad 15. dicendum, quòd Filius in ſe conſideratur, ſecundùm illud, quod abſolutè habet, quod eſt Patris eſſentia, & ſecundum hoc non eſt nihil, ſed unum cum Patre; ſecundum verò quod refertur ad Patrem conſideratur, ut recipiens eſſe à Patre. Unde nec ſic etiam eſt nihil. Et ita nullo modo Filius eſt nihil. Eſſet autem in ſe conſideratus nihil, ſi eſſet in eo aliquid abſolutum diſtinctum à Patre, ſicut eſt in creaturis.*

XV. Tertiò objicitur. Esse, quod identificatur cum alio realiter diverso, debet esse realiter diversum: sed esse Personæ productæ, puta Filii, identificatur cum Filio, qui eſt relativè oppositus, & realiter distinctus à Personâ Patris producentis; ergo esse Filii non eſt idem cum esse Patris. Major explicatur: quia enim esse, quod eſt in Petro identificatur cum Petro, qui realiter distinguitur à Paulo: ideò esse, quod eſt in Petro distinguitur realiter ab esse, quod eſt in Paulo.

XVI. Respondeo, majorem esse veram, quando esse identificatur cum realiter diverso, cujus diversitas oritur ex limitatione; secùs vero, si identificetur cum realiter diverso, cujus diversitas oritur ex purâ oppositione relativâ, ut contigit in divinis Personis. Tunc enim non oportet, ut diversitas extendatur ad ipsum esse. Cùm autem tota diversitas inter divinas Personas ex oppositione relativâ oriatur, & ipsum esse, seu natura Personæ producentis, non opponatur relativè cum esse Personæ productæ; ideò quam-

quamvis esse relativum productum sit diversum realiter à producente, non tamen esse absolutum erit diversum ab illo.

Ex quibus patet etiam, quòd Persona producens non est perfectior Personâ productâ; quia Persona producta accipit omnem, imò eandem perfectionem Personæ producentis, cum eidem communicet eandem essentiam cum omnibus attributis. Sed de his inferiùs.

§. IV.

De numero Divinarum Processionum, quæ est secunda pars.

Processio considerari potest activè; & sic est actio, quâ Persona producit: & rursùs passivè; & sic dicit terminum productum, seu Personam procedentem. His stantibus.

XVII. Dico secundò. Duæ tantùm sunt in Deo processiones Passivæ. Probatur. Duo tantùm sunt termini producti per processiones activas divinas, nempe Verbum & Spiritus Sanctus: Pater enim, cùm sit fons, origo, & Principium totius Deitatis, ità alias Personas producit, ut ipse à nullâ aliâ personâ produci possit. Quapropter ejus character, & personalis proprietas, est esse innascibilem, & ingenitum, ut ostendit D. Thom. 1. *par. qu.* 33. *art.* 4. Ergo duo tantùm sunt termini &c. seu passivæ processiones.

XVIII. Dicò tertiò. Duæ solum sunt in divinis processiones activæ, duæ inquam, virtualiter distinctæ, non realiter. Hæc secunda pars constat; quia activæ processiones in Deo sunt actus, quibus divinæ Personæ procedunt: sed actus in Deo realiter non multiplicantur, sed solùm virtualiter, quia quidquid divinum ad genum absolutum pertinet, unum realiter, ac simplex est; ergo &c. Major patet: quia, ut dicemus, processio activa Verbi est actus divini intellectus: processio verò activa Spiritus Sanctis est actus divinæ voluntatis.

Prior verò pars probatur ex D. Thomâ 1. *par. qu.* 27. *art.* 5. Primò. Quia tot sunt processiones, quot sunt procedentes; sed procedentes sunt tantùm duo, scilicet Filius, & Spiritus Sanctus, ut dictum est; ergo duæ tantùm sunt processiones. Secundò processiones enim activæ in divinis accipi non possunt, nisi secundùm actiones, quæ in agente manent: atqui hujusmodi actiones in naturâ intellectuali, & divinâ non sunt nisi duæ, scilicet intelligere, & velle: *Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente est extra naturam intellectualem, neque totaliter est remota à genere actionum, quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum*; ergo &c. Maj. probata fuerat à D. Tho. eâdem quæst. art. 1. *Cùm enim Deus sit super omia, ea, quæ in Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundùm modum infirmarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundùm similitudinem supremarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus etiam similitudo accepta deficit à repræsentatione divinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quòd est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicujus causæ in exteriorem effectum, ut color a calefaciente in calefactum; sed secundùm emanationem intelligibilis à dicente*, & impulsus ab amante, quæ manent in ipso.

XIX. Contrà dicta arguens primò. Sicut aliquid potest esse procedens à procedente, ita potest aliquid esse natum ex nato, ut patet in hominibus, in quibus is, qui nascitur ab uno, habet alium de se natum: sed in divinis datur procesio procedentis à procedente, nempe Spiritus Sancti à Filio; ergo dari poterit quoque processio nati à nato, nempe Filii à Filio.

XX. Confirmatur. Major est fæcunditas in Deo, quàm in nobis: sed in nobis non est tantùm una processio verbi, sed multæ, quia in nobis ex uno verbo procedit aliud verbum, & similiter ex uno amore alius amor; ergo &c.

XXI. Respondetur, Spiritum Sanctum procedere à procedente, nimirùm à Filio, non eâdem processionis specie, scilicet ut natus ex ipso, sed ut amor, & impulsus: duæ autem processiones diversæ speciei dari possunt in Deo, non verò duæ processiones ejusdem speciei, puta duæ processiones Verbi, vel Amoris.

XXII. Ad confirmationem, respondet S. Thomas 1. par. qu. 27. art. 5. ad 3. *Quod Deus unico actu omnia intelligit, & similiter omnia vult: unde in eo non potest esse processio Verbi ex Verbo, neque Amoris ex Amore: sed est in eo solùm unum Verbum perfectum, & unus amor perfectus; & in hoc ejus perfecta facunditas manifestatur.* Ita D. Thom. Sicut enim per hoc, quòd uno actu omnia intelligat, & uno actu omnia amet, ejus summa vis in cognoscendo, & amando apparet; ita per hoc, quòd uno Verbo omnia dicat, & unico impulsu omnia amabilia complectatur ejus summa fæcunditas manifestatur.

Ex quibus patet, impossibile esse in Deo aliud Verbum, & alium impulsum procedere. Quotiescumque enim aliqua potentia producit totum effectum, quem potest producere, impossibile est, alium effectum per eam produci: atqui Pater æternus, gignendo Filium per omnia sibi æqualem, coæternum, & consubstantialem, totum producit, quod ejus potenti generativâ produci potest, nec in divinis alia potentia generativa est; & idem dicito de potentia spirativa; ergo impossibile est, in divinis alium Filium generari &c. Quia verò in humanis unicus filius nec adæquat potentiam generativam, nec speciem humanam, & diversa potentia generativa est in Filio genito, ac sit in generante, diversam enim potentiam, sicut & naturam, accipit à genitore homo, qui gignitur; idcircò potest in humanis homo, qui gignitur, habere alium ex se genitum, & ex se oatum.

XXIII. Argues secundò. Est in divinis processio per modum naturæ, secundùm quam Filius nominatur: est etiam processio per modum intellectus, secundùm quam nominatur Verbum; est insuper processio per modum voluntatis, secundùm quàm nominatur amor; ergo sunt tres processiones.

Respondeo ex D. Thom. *qu.* 10. *de potentia art.* 2. *ad* 11. quòd in divinis processio, quæ est per modum intellectus non distinguitur à processione, quæ est per modum naturæ, propter tria. Primò. Quia sicut processio, quæ est per modum naturæ est prima, nec præexigit aliam processionem; ita processio, quæ est per modum intellectus, ad differentiam processionis per modum voluntatis, quæ necessariò præexigit processionem, quæ est per modum intellectus. Secundò. Quia sicut natura intendit producere similitudinem sui; ita intellectus, tàm intùs, quàm extra. Intùs quidem sicut Verbum est similitudo rei intellectæ, & ipsius intellectus intelligentis seipsum: extra autem, sicut forma intellecta ab artifice inducitur in artificiatum: ad differentiam voluntatis, quæ non intendit inducere similitudinem, nec intra, nec extra; nec est similitudo aliqua voluntatis, aut voliti, sed quædam impressio relicta ex voluntate in volito, aut quædam unio unius ad alterum. Tertio. Quia processio naturæ est tantùm ab uno, sicut ab agente, si sit perfectum agens; & quamvis in animalibus generetur aliquid ex duobus, scilicet ex Patre, & Matre, solus tamen Pater est agens; similiter autem processio intellectus est ab uno solo: sed amicitia, quæ est amor mutuus, procedit ex duobus invicem se amantibus. Ita ferè iisdem verbis S. Thomas.

XXIV. Sed dices. Processiones creaturarum sunt ad exemplar processionum divinarum; sed in creatis alia est processio naturæ, secundùm quam homo generat hominem, & alia processio intellectus, secundùm quàm producit verbum; ergo & in divinis &c.

Respondetur, processiones creaturarum maximè differre ab exemplari processionum divinarum. Primò. Quia in creaturis materialibus (in quibus solis est) processio per modum naturæ materialis est, & non nisi naturali transmutatione perficitur; processio autem intellectus immaterialis est: ideòque processio naturæ in creaturis à processione intellectus diversa est. Secundò. Quia verbum, quod procedit in creaturis, dùm intelligunt, neque est subsistens, neque ejusdem naturæ cum intelligente, ideòque quod procedit per intellectum, non potest procedere processione naturæ, sicut procedit quod generatur, quod procedit ut subsistens in eâdem natura cum generante: Qui verò in divinis procedit per modum intellectus, procedit ut subsistens,

ftens, & in eâdem cum genitore fubftantiâ; ac proinde nihil obftat, quin poffit effe una, eademque proceffio per modum intellectus, & per modum naturæ.

XXV. Argues tertiò. Proceffio, quæ eft in divinis debet procedenti communicare naturam divinam, quia omne, quod in Deo procedit, Deus eft: fed per proceffionem, quæ eft à voluntate non poteft communicari natura, ut patet in creatis, & quia nihil accipere poteft naturam, nifi viâ generationis; ergo &c.

Confirmatur Quod procedit in naturâ procedit naturaliter, non voluntariè; fed quod procedit per voluntatem procedit voluntariè, & cùm voluntas fit libera, procedit etiam liberè, & poteft procedere, & non procedere; ergo non poteft procedere ut habens naturam divinam, neque ut ens neceffarium, & à fe, qualis debet effe Deus.

XXVI. Refpondeo ex D. Thomâ 1. par. qu. 27. art. 3. ad 2. *quod quid eft in Deo Deus eft, quod non contingit in aliis rebus. Et ideò per quamlibet proceffionem, quæ non eft ad extra, communicatur divina natura, non autem alia natura.* Idem docet *qu. 10. de potentiâ art. 2. ad 6.*

Ad confirm. refpondet D. Thomas *qu. 10. de potentiâ art. 2. ad 4.* Quòd licèt quod producitur per voluntatem non procedat per modum naturæ, quia hoc modo procedit folùm id, cui ex vi proceffionis communicatur natura; procedit tamen naturaliter, fi naturaliter ad illud voluntas feratur. Cùm ergo Deus naturaliter amet fuam bonitatem, ficut etiam naturaliter intelligit fuam veritatem, & quæcumque potentia naturaliter comparetur ad fuum objectum; Ideò ficut Filius naturaliter procedit à Patre, ut Verbum, ita Spiritus Sanctus procedit naturaliter ab eo, ut Amor: naturaliter, inquam, non per modum naturæ: *dicitur enim aliquid produci naturaliter propter naturalem habitudinem, quam habet ad fuum principium; per modum verò naturæ produci dicitur, quod producitur ab aliquo principio fic producente, ficut natura producit.*

Neque proinde Spiritus Sanctus, etfi procedat per voluntatem, fic liberè procedit, ut poffit non procedere, fed procedit neceffariò, ut non poffit non procedere: nec naturalis neceffitas repugnat voluntati, fed fola violentia & coactio. Unde ficut Deus fuâ voluntate amat feipfum, licèt de neceffitate amet feipfum, fic Pater & Filius voluntate producunt Spiritum Sanctum, licèt de neceffitate, feu naturaliter ipfum producant. Vide Divum Thomam mox citatum *ad 5.*

XXVII. Argues quartò. Si ponantur duæ proceffiones in divinis, oportet, ut differant vel numero tantùm, vel fpecie. Si numero tantùm; ergo utraque proceffio erit ejufdem fpeciei, fcilicet generatio, & uterque procedens erit Filius. Si verò differant fpecie; ergo natura per proceffionem communicata erit fpecie diverfa. Sic enim fpecie differt proceffio hominis, & equi à fuo principio, non autem proceffio Sortis, & Platonis; ergo cum una tantùm fit natura divina, non poffunt effe duę proceffiones fpecie differentes per hoc, quòd una eft à procedente, alia non. Ita fibi opponit D. Thom. *qu. 10. de potentiâ art. 2.* citato.

XXVIII. Cui (quod eft 12.) refpondet, proceffiones in divinis diferre, quafi fecundùm fpeciem propter differentiam proprietatum perfonalium, licèt in procedentibus fit una natura communis. *Sciendum enim eft, quòd generatio in rebus creatis per fe ordinatur ad fpeciem: natura enim intendit generare hominem; unde & natura fpeciei per generationem multiplicatur in rebus creatis. Proceffio autem divina eft ad multiplicationem hypoftafum, in quibus natura divina una numero invenitur.* Unde ex quo proceffiones divinæ quafi fpecie differant, fequitur quidem hypoftafes fuis proprietatibus perfonalibus invicem differre fpecie, feu potiùs quafi fpecie (cùm in divinis nec fit genus, nec fpecies propriè talis) non tamen, quòd natura, cujus funt illæ hypoftafes, fpecie differat. Cujus etiam aliquale exemplum afferre poffumus in creatis: nam Petrus, & Paulus, fi confiderentur quatenùs fubfiftunt in naturâ humanâ, unum fpecie funt; fi verò confiderentur fecundùm proprietates individuales, diftinguuntur fecundùm fpeciem proprietatis.

XXIX.

XXIX. Tandem argues. Bonitas videtur esse principium processionis, cùm bonum sit sui diffusivum; ergo videtur ponenda tertia processio secundùm bonitatem.

Respondetur ex S. Thom. 1. *par. qu.* 27. *art.* 5. *ad* 2. Quod bonitas pertinet ad essentiam, non ad operationem, nisi fortè, sicut objectum voluntatis. Unde cùm processiones divinas secundùm aliquas actiones necesse sit accipere; secundùm bonitatem, & alia hujusmodi attributa, non accipiuntur aliæ processiones, nisi Verbi, & Amoris; secundùm quòd Deus suam essentiam, veritatem, & bonitatem intelligit, & amat.

DUBIUM II.

De principio Divinarum Processionum.

§. I.

Quædam pro intelligentia.

I. Duplex hâc in re distingui potest principium, unum dictum principium *quod*; aliud dictum principium *quo*. Principium *quod* est hypostasis, suppositum, seu persona, cui tribuitur operatio, tritum enim est axioma: actiones sunt suppositorum. Principium *quo* est virtus, quâ principium *quod* operatur. Sit exemplum: dùm ignis calefacit, suppositum ignis est principium *quod* calefacit, calor autem est principium *quo*, seu virtus, quâ ignis calefacit.

II. Rursùs. Principium *quo* subdividitur in principium *quo* remotum, seu radicale; & principium *quo* proximum. Primum est illud, quo suppositum mediatè solùm, & radicaliter operatur. Secundum verò, quo immediatè, & proximè operatur. Sicut dùm suppositum ignis calefacit, principium radicale est ipsa substantia, seu natura ignis; proximum verò est ipse calor. Sic manus est principium *quo* remotum, & penicillus est principium proximum *quo* pingendi; quia Pictor, qui est principium *quod*, immediatè pingit per penicillum, mediatè verò per manum.

III. De principio *quod* divinarum processionum non disputamus: hoc enim certum est, esse suppositum, seu Personam, à quâ procedit. Sic Pater est principium *quod* processionis Filii; & Pater, & Filius sunt principium *quod* processionis Spiritus Sancti. De principio *quo* controversia est, sive proximo, sive remoto; seu quænam sit virtus, quà una divina Persona, sive immediatè, sive mediatè producit alteram. Pro cujus resolutione.

§. II.

An essentia divina sit principium quo *proximum.*

IV. Dico primò. Essentia divina non est principium *quo* proximè una Persona producit aliam. Est contrà Durandum, qui propterea censurâ notatur, utpote in re gravi à communi Theologorum sensu recedens; & etiàm à locutione Scripturæ, & Patrum. Scripturæ quidem: nam in Scripturis Filius vocatur *Verbum*, Spiritus Sanctus *Amor*, seu caritas: Verbum autem, & amor non procedunt immediatè à naturâ præviè ad intellectum, & voluntatem; sed Verbum procedit medio intellectu, Amor mediâ voluntate. Patrum quoque; nam hi eodem modo, ac Scriptura Filium vocant Verbum, & Sapientiam; Spiritum Sanctum, Amorem. Gregorius Nazianzenus *orat.* 35. Cyrillus *lib.* 1. *in Joann. cap.* 5. *& lib.* 7. *Thesaur. cap.* 5. Basilius *homil. in cap.* 1. *Joan.* Et inter cæteros S. Augustinus qui *lib.* 15. *de Trinit. cap.* 10. ostendit, Verbum esse in principio apud Deum ex similitudine verbi, quo intra nos procedit. Et *cap.* 17. vocat Spiritum Sanctum Amorem procedentem. Et lib. 7. de Trinit. cap. 2. *Eo* (inquit) *Filius, quo Verbum, & eo Verbum, quo Filius*: atqui principium immediatum *quo* Verbum est, intellectus est; ergo principium immediatum *quo* Filius est, intellectus est.

V. Dicere autem, ut Durandus loqui videtur, Scripturam, & Patres, dùm Filium Dei vocant *Verbum*, sumere Verbum impropriè, & metaphoricè, voluntarium est, imò temerarium. Tùm quia eâdem ratione posset dici, quòd Scriptura,

ra, & Patres vocent eum Filium solùm metaphoricè, & aperiri via ad dicendum, quòd omnia, quæ Scriptura dicit de hoc, & aliis mysteriis captum nostrum excedentibus, sint intelligenda, non propriè, sed metaphoricè. Tùm quia hoc esset in modo loquendi saltem convenire cum hæreticis; sive cum Sabellio negante Trinitatem Personarum propriè talium; sivè cum Alogianis Ario antiquioribus, qui teste Augustino *de hæres. cap.* 30. & Epiphanio *hæres.* 51. negaverunt in Deo Verbum: Imò cum Arianis ipsis negantibus, dari Verbum propriè tale, quòd sit intra Deum. Tùm denique, quia D. Thomas 1. *par. qu.* 34. *art.* 1. *ad* 1. censet, Origenem fuisse fontem Arianorum, quia opinatus fuit, cùm Filius Dei Verbum dicitur, non esse propriè dictum.

VI. Rursùs directè sic probo. Ex dictis processiones divinæ debent accipi secundùm aliquam actionem, quæ in agente maneat: sed hujusmodi in naturâ intellectuali non sunt à naturâ, nisi medio intellectu, & voluntate; ergo &c.

Ulteriùs: si processiones divinæ æquè immediatè à naturâ sunt prævie ad intellectum, & voluntatem, non erit ratio, cur una dicatur generatio, & altera non; cùm utraque ex eâdem naturâ, & eodem modo emanet: cur sint tantùm duæ: cur una sit prior alia: cur Filius ab unâ solùm Personâ, & Spiritus Sanctus à duobus sit.

VII. Sed opponens cum Durando primò. Ex eo, quòd Filius dicatur Verbum, non debet argui, quòd dicatur Verbum propriè, idest ex suâ personali proprietate, sed solùm per appropriationem, sicut quoque dicitur sapientia. Et quemadmodum omnipotentia, sapientia, bonitas non sunt alicujus Personæ proprietates, sed omnibus communes, dicuntur tamen per appropriationem potiùs de unâ, quàm de aliâ: ut omnipotentia Patri appropriatur, sapientia Filio, & bonitas Spiritui Sancto: sic ratio Verbi, quamvis non sit proprietas personalis Filii, dici potest de Filio per appropriationem, potiùs, quàm de aliâ Personâ; unde non sequitur, Filii processionem esse per intellectum.

VIII. Sed contrà primò: Nam Divus Thomas 1. *par. qu.* 34. *art.* 1. & 2. probat, Verbum esse nomen non essentiale, & commune, sed personale, & proprium Filii; quia Verbum ex suâ ratione formali, cùm sit dictum, vel prolatum, dicit ordinem originis, & processionis à dicente, & proferente, qui ordo solùm attenditur inter propria Personarum. Eâdem ratione licèt sapientia, & notitia, prout dicit actum cognitionis sit communis; ut tamen dicit terminum per cognitionem locutum, quo pacto vocatur notitia, & sapientia genita, sic est nomen proprium, ac personale Filii, ut nequeat aliis Personis, neque per appropriationem aptari.

Secundò. Hujusmodi loquendi modus viam sternit Sabellianis, & Arianis. Sabellianis quidem, quia si ratio Verbi est prædicatum commune, & solùm appropriatum uni Personæ, nempe Filio; ergo Verbum quâ Verbum non erit Persona distincta à Patre: cùmque pari ratione dicturus sit Sabellius, neque Filium dicere proprietatem personalem, sed dici solùm secundùm appropriationem; neque Filius, quâ Filius erit Persona distincta à Patre. Nam sicut sapientia, quæ attribuitur Filio non facit, Filium distingui à Patre; ità nec ratio Verbi, aut Filii, quod volebant Sabelliani.

Arianis quoque; quia omnipotentia attribuitur Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto, non secundùm operationem adintra, sed secundum operationem ad extra; ergo si idem dicitur de ratione Verbi, jam aperitur via Arianis, ut dicant, in divinis dari Verbum, non secundùm emanationem ad intra, sed secũdùm processionem ad extra: cùmque eodem modo loqueretur de Filio, ac de Verbo, consequeretur, Verbum esse Verbum ad extra, & Filium non per naturam, & secundùm proprietatem, sed puram creaturam.

Tertio. Si ratio Verbi est quid commune toti Trinitati, licèt appropriatum Filio; ergo dùm dicitur Joann. 1. *Verbum caro factum est*, tres divinæ Personæ forent incarnatæ, licèt Incarnatio appropriaretur soli Filio: sicut nostra sanctificatio, licèt attribuatur Spiritui Sancto, & opus creationis licèt attribuatur Patri, re-

reverà tamen commune est toti Trinitati, & à tota Trinitate procedit.

IX. Dicendum ergo est, Verbum esse nomen, non appropriatum, sed proprietatem personalem secundæ Personæ, ut ab aliis distinctæ, quod indicavit Joannes cap. 1. dum ait: *Et Verbum erat apud Deum*. Qui enim apud aliquem est, alius ab eo est, ut contrà Sabellium supra ostendimus. Sed audiat Durandus S. Augustinum lib. 7. de Trinitate cap. 2. laudato: *Pater igitur, & Filius simul una essentia, & una magnitudo, & una veritas, & una sapientia. Sed non Pater, & Filius simul ambo unum Verbum, quia non simul ambo unus Filius; sicut enim Filius ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur: ita & Verbum ad eum, cujus est Verbum, refertur. Eo quippe Filius, quo Verbum, & eo Verbum quo Filius.*

X. Opponit secundò. Principium *quo* proximum divinarum processionum non debet esse aliquid commune, sed proprium: atqui intellectus, & voluntas sunt aliquid commune; ergo &c.

Retorqueo instantiam. Nam etiam essentia divina est prædicatum commune, non proprium; ergo neque essentia divina poterit esse principium *quo* proximum divinarum processionum.

Respondeo ergo, quòd (ut infra dicetur) licèt intellectus, & voluntas absolutè, & secundùm se communes sint omnibus Personis; ut tamen sunt in hâc Persona sic modificantur ejus proprietate personali, sic fiunt prædicata ejus propria, ut notionalia dicantur, & fæcunda sint ad aliam Persona producendam. Sic sapientia communis est; at sapientia ut genita, ita propria sit secundæ Personæ, ut non possit supponere nisi pro ea.

XI. Opponit tertiò. Productio Personarum in divinis proportione servatâ dari debet, sicut in creatis productio rerum: at in creatis productio rerum est per naturam; ergo &c. Minor probatur. Natura creata ex vi suæ naturæ fæcunditatem habet ad se communicandum, & non ex vi actionis intelligendi: unde generatio dicitur opus naturæ, & in Deo communiter dicunt Patres Filium procedere naturâ. Additur, quòd operationes immanentes nihil producunt; ergo &c. Et consequenter præviè ad hujusmodi actiones habetur tota vis, & ratio divinarum Processionum.

Et confirmatur. Quia naturam divinam esse in tribus Personis, eisque communicari, provenit immediatè ex infinitate ipsius essentiæ; ergo ex eâdem infinitate immediatè proveniet, quòd una Persona procedat ab aliâ.

XII. Respondeo, dist. min. per naturam mediante aliqua actione transeunte, conc. min. immediatè, nego min. Communicatio ergo naturæ, sivè in creatis, sivè in divinis, aliquâ actione fieri debet. Si natura, quæ communicatur sit creata, quia communicatur alteri extra se, communicatio fit actione transeunte, quæ potest præcedere actiones immanentes; quia talis fæcunditas non est ad germinandum aliquid intra se, sed extra se. At si natura, quæ communicatur divina sit, cùm hæc fæcunditatem suam explicet germinando aliquid intra se, cui se ipsam indivisam communicat, exigit, hoc perfici actione immanenti, quæ esto extra nihil producat, aliquid tamen germinare facit in ipso agente manens: aut Verbum, si fit actio intellectus; aut impulsum, si fit voluntatis.

Ad confirm. dico, ex infinitate quidem divinæ essentiæ procedere, ut fæcunda sit ad sui communicationem, mediâ tamen aliquâ actione perficiendam; cùm enim in tribus Personis non quomodocumque fit, sed in duabus ut procedentibus, & in aliâ ut producente non productâ, fit, ut non possit esse in illis absque processionibus, & processiones sine actionibus.

XIII. Opponit quartò. Relationes divinæ proprietates sunt, seu attributa divinæ naturæ: sed omnes proprietates immediatè emanant à naturâ, sicut & cætera attributa; ergo &c.

Respondeo, distingu. maj. proprietates convenientes naturæ ex se, nego maj. naturæ, ut communicatæ, conc. maj. est ergo differentia inter attributa divina absoluta, & relationes; quòd illa conveniunt naturæ divinæ ex se, & ideò ab illâ immediatè emanant: at istæ cùm non conveniant naturæ divinæ, nisi ut communicatæ alicui Personæ, ideò nequeunt con-

convenire divinæ naturæ, nisi mediâ actione, quâ fiet talis communicatio ad intra; quæ actio in naturâ intellectuali, cui convenit producere terminum non extra, sed intra se, alia esse nequit, nisi actio intellectus, & voluntatis.

§. III.

An essentia, seu Natura Divina sit principium quo *radicale.*

XIV. Dico secundò. Essentia, seu natura divina est principium *quo* radicale, seu primordiale divinarum Processionum. Probatur primò. Illud est principium radicale, & remotum divinarum processionum, cui primò, & radicaliter convenit fœcunditas, & vis proxima producendi terminum ad intra: sed hoc primò convenit essentiæ divinæ, ratione cujus Deo convenit omnis perfectio, & in quâ omnia divina continentur & radicantur; ergo &c.

Secundò probatur ratione D. Thomæ 1. *par. qu.* 41. *art.* 5. Illud est principium *quo* radicale divinarum processionum, cui assimilantur termini per illas procedentes; omne enim producens aliquid, producit sibi simile in formâ, quâ primò agit; sicut homo genitus est simile generanti in naturâ humanâ, cujus virtute pater potest generare hominem: sed termini divinarum processionum procedunt similes in naturâ divinâ, quælibet enim Persona procedens Deus est; ergo &c. Unde Hilar. lib. 5. de Trinit. *Nativitas* (inquit) *Dei non potest eam, ex quâ profecta est, non tenere naturam: nec enim aliud, quàm Deus, subsistit, quod non aliunde, quàm de Deo subsistit.*

Notat tamen S. Thomas ibi *ad* 3. quòd cùm dico essentia est principium generandi, non sumo essentiam absolutè, ut communis est, sed sumo essentiam in recto, & in obliquo generationem; *Sicut si dicerem essentiam Patris. Unde quantùm ad essentiam, quæ significatur, potentia generandi communis est tribus Personis; quantùm autem ad notionem, quæ connotatur, propria est Personæ Patris.*

XV. Dices. Quod non generat, nec generatur, non est principium, aut terminus divinarum processionem: atqui essentia divina nec generat, nec generatur; nam in Concil. Lateran. IV. anno 1215. sub Innocentio III. damnatus fuit libellus, quo Abbas Joachim asseruerat, essentiam, & generare, & generari.

Respondeo, dist. maj. quod &c. non est principium *quod*, aut terminus *qui*, conc. maj. non est principium *quo*, aut terminus *quo*, nego maj. Sicut ergo licèt anima sit principim *quo* radicale generationis hominis, non tamen verificatur quod anima generat, sed homo; quia actiones propriè sunt principii *quod*, & suppositi: ita esto essentia divina Patris, sit principium *quo* radicale generationis, non sequitur, quòd dici possit; *essentia divina generat, aut generatur.* Et ideò Concilium Lateranense meritò damnavit libellum Abbatis Joachim, dicendo: essentia non est generans, neque genita, neque procedens, sed *est Pater, qui generat, Filius, qui gignitur, Spiritus Sanctus, qui procedit;* quod ad solum principium *quod* referri potest.

XVI. Porrò, quòd Concilii mens fuerit negare, essentiam esse principium *quod* divinarum processionum; non verò negare, eam esse principium *quo*, patet ex ratione, quam adducit ibi cap. 2. *Damnamus*, nempè, *ut distinctiones sint in Personis, & unitas in natura.* Distinctio autem, quæ debet esse in Personis, attendi debet in principio *quod*, quia nihil potest esse producens, & productum, non autem in principio *quo* radicali: imò in hoc attenditur similitudo, & unitas inter generans, & genitum. Ecce doctrinam S. Thomæ laudatâ *qu.* 41. *art.* 5. *ad* 1. his terminis: *Agens autem distinguitur à facto, & generans à generato. Sed id, quo generans generat, est commune genito, & generanti; & tantò perfectiùs, quantò perfectior fuerit generatio. Unde cùm divina generatio sit perfectissima, id, quo generans generat, est commune genito, & generanti, & idem numero, non solùm specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo, quòd dicimus, quod essentia divina est principium, quo generans generat, non sequitur;*

tur; quòd essentia divina distinguatur; sicut sequeretur si diceretur, quòd essentia divina generat. Hoc autem sequebatur in sententiâ Joachim, qui cùm reprehenderet Petrum Lombardum, eò quòd dicendo, *quoniam quadam summa res est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & illa non est generans, neque genita, nec procedens:* Non tam Trinitatem assereret, quàm quaternitatem, nimirùm *tres personas, & illam communem essentiam quasi quartam.* Volens propterea, quòd, sicut Pater generat, ita essent à generat, coactus fuit ponere distinctionem, nedùm in Personis, sed in essentia, & dicere: *nulla res est, qua sit Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, nec est essentia, nec substantia, nec natura quamvis* concederet, *quòd Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt una essentia, una substantia, una natura* unitate tamen non *verâ, & propriâ, sed quasi collectiva, & similitudinaria; quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, & multi fideles una Ecclesia.* Quare Joachim ponebat distinctionem nedùm in Personis, sed in essentiâ, ut refert præfatum Concilium citato Capite *Damnamus.*

§. IV.

An principia quo *proxima divinarum processionum sint relationes paternitatis, & spirationis activa.*

XVII. Dicò tertiò. Principium *quo* proximum divinarum processionum non est in recto adhuc inadæquatè relatio, puta paternitas, aut spiratio activa. Est expressa D. Thomæ *qu. 41. laudatâ art. 5. & qu. 2. de potentia* Et probatur ratione superiùs allatâ ex S. Doct. Principium *quo* actionis est illud, quo agens producit sibi simile, seu in quo productum assimilatur producenti; omne enim producens aliquid per suam actionem producit sibi simile quantùm ad formam, quâ agit: atqui relatio, puta paternitatis, non est id, in quo productum assimilatur producenti; Filius enim Dei non assimilatur Patri in paternitate, cùm non sit Pater, nec generet; & Spiritus Sanctus non assimilatur Patri, & Filio in spiratione activa, cùm non spiret; ergo &c.

Secundò probatur ex eodem S. Doctor. *Paternitas licèt significetur ut forma Patris; est tamen proprietas personalis habens se ad Personam Patris, ut forma individualis ad aliquid individuum creatum: sed forma individualis in rebus creatis constituit* quidem *personam generantis, non autem est, quo generans generat, alioquin Socrates generaret Socratem;* ergo *neque paternitas* divina *potest intelligi ut quo Pater generat, sed ut constituens Personam generantis, alioquin Pater generaret Patrem.*

XVIII. Dices primò. Principium *quo* processionum debet esse illud, quo producens, & productum distinguuntur; principium enim relativè dicitur: atqui in Deo producens, & productum solis relationibus distinguuntur; ergo principium *quo* in divinis debet esse aliquid relativum, & rationale.

Respondeo, negando maj. Nam principium *quo* ex suâ ratione formali non est ratio distinctiva producentis à producto, sed totius assimilativa utriusque; cùm ex dictis agens intendat assimilare sibi terminum in principio *quo*, sive in formâ, quâ agit. Distinctio ergo sumitur ex principio *quod*, & ex formâ ipsum constituente in ratione principii *quod*, seu personæ, quæ quidem est relatio. At *potentia* (ait D. Thom. 1. par. qu. 41. art. 5. ad 1.) *non significat ipsam relationem principii, alioquin esset in genere relationis. sed significat id, quod est principium, non quidem sicut agens dicitur principium, sed sicut id, quo agens agit, dicitur principium.* Deinde subjungit verba superiùs laudata, ostendens in principio *quo* attendi potiùs similitudinem, & in principio *quod* distinctionem. Et qu. 2. de potentiâ art. 2. ad 3. *In rebus creatis (inquit) principium generationis est duplex, scilicet generans, & quo generat. Sed generans quidem per generationem distinguitur à genito, cum nulla res generet seipsam. Sed id, quo generans generat non distinguitur, sed est commune utrique.*

Quòd

Quòd verò potentia seu principium *quo* relativè dicitur, per se loquendo, falsum est; nam potentia à Philosopho ponitur in genere qualitatis, non relationis. Potentia enim, præsertim si sit immanens, per se est quidem principium actionis, non tamen semper est principium termini per actionem producti, multæ enim dantur actiones; quæ non habent aliquid operatum. Quòd ergo potentia sit principium, & actionis, & termini per actionem producti, accidit ei, ex quo tali, vel tali modo in hâc, vel illâ personâ modificatur; sicut imaginativa pro ut in homine perfectiorem habet actionem, quàm ut in bruto, & vis cognoscitiva posita in duobus hominibus, ex conditione individuali unius habet, quòd clariùs alio intelligat. Sic ergo si aliquod commune tribus divinis Personis (puta intellectio) ut positum in unâ Personâ sit productivum termini, & relationi conjunctum, hoc non habet per se, sed ex conditione individuali illius Personæ. Quare concludit S. Thomas, cujus est hæc doctrina qu. 2. de potentiâ art. 2. in corp. *in ratione potentia includitur quodammodo paternitas, etiam quantùm ad id, quod est generationis principium*: ita ut tamen potentia significetur in recto, & relatio in obliquo: sicut si dicam potentiam Patris, ut docet idem S. Doct. 1. *par. qu.* 41. *art.* 5. *ad* 3.

XIX. Dices secundò. Illud in recto est principium processionum, quo Pater, & Filius constituuntur in ratione principii: atqui in esse principii constituuntur per relationes paternitatis, & spirationis activæ; & ergo &c.

Si respondeas, per relationes constitui quidem Patrem, & Filium in ratione principii subsistendi, seu in ratione personæ, non tamen in ratione principii operandi; quia subsistentia facit quidem subsistere in se, & incommunicabiliter alteri, & est conditio ad operandum ut *quod*, non tamen facit operari, neque est forma, seu principium operandi.

XX. Contra est. Si Personę non constituuntur in ratione principii operandi per relationes, constituentur per aliquid absolutum, & commune; ergo cùm omne absolutum in quâlibet Persona sit, jam vis generativa erit in Filio, & Filius erit potens generare; & vis spirativa erit in Spiritu Sancto, qui similiter erit potens spirare.

Respondeo, dist. ant. commune, ut commune, nego ant. ut proprium hujus Personæ, conc. ant. & nego cons. Responsio patet ex D. Thomâ nuper allato qu. 41. 1. par. art. 5. ad 3. *cum dico* (inquit) *potentiam generandi, potentia significatur in recto, & generatio in obliquo, sicut si dicerem essentiam Patris. Unde quantùm ad essentiam, qua significatur, potentia generandi communis est tribus Personis; quantùm autem ad notionem, qua connotatur, propria est Persona Patris*. Sed hæc ex sequentibus clariora fient.

§. V.

An principium quo *proximum divinarum processionum sint intellectus, & voluntas.*

XXI. Dico quartò. Principia *quo* proxima divinarum processionum sunt, respectu processionis Verbi, intellectus, non essentialis, sed notionalis, seu ut Patris; respectu verò processionis Spiritus Sancti, voluntas, ut notionalis, seu ut Patris, & Filii: ita tamen ut principium in recto sit intellectus, & volnntas; relatio autem, sive paternitatis, sive spirationis activæ sit conditio modificans, requisita, ut sint principium.

XXII. Quamvis sensus hujus Asserti explicatus maneat ex dictis §. *præcedenti* secundum D. Thom. doctrinam in respons. ad primam instantiam; attamen pro clariori luce aliqua addere inutile non erit. Novum non est, quòd eadem forma posita in diversis subjectis, & diversimodè modificata diversos præstet effectus in uno, quos in alio non præstat. Sic calor in animali generat carnem, quam in igne non generat: in fœmina producit lac, non in viro. Gratia in nobis, qui sumus personæ extraneæ Deo, facit nos filos adoptivos; non in Christo, qui est Persona divina. Ita ergo intellectus ut in Patre, in quo invenit conditionem fæcunditatis, quia Pater est, habet rationem potentiæ ge-

generativæ, & de facto generat Filium, quod in Filio non facit, quia deficit conditio paternitatis: & voluntas in Patre & Filio, quia modificatur relatione spirationis activæ, habet vim potentiæ spirativæ, & de facto spirat, quod in Spiritu Sancto, in quo est voluntas, sed absque tali modificatione, & conditione non præstat.

XXIII. His ità explicatis probatur prima pars, nempe quòd principia proxima divinarum processionum sint intellectus, & voluntas. Nam Personæ, quæ procedunt, una procedit ut Verbum, altera ut Amor, & his nominibus propriis, & notionalibus exprimuntur in Scripturis, & Patribus; sed Verbum immediatè procedit per intellectum, & Amor per voluntatem; ergo &c.

XXIV. Secunda verò pars, nempe quod intellectus, & voluntas sint principia, non secundùm se, sed ut modificantur relationibus paternitatis, & spirationis activæ, probatur. Si potentia proxima generandi Filium, & spirandi Spiritum Sanctum sisteret in intellectu, & voluntate, ut præcisè absoluta sunt, & communia, jam potentia generandi esset in omnibus Personis, sicut & potentia spirandi; ergo Filius posset generare Filium, & Spiritus Sanctus alium Spiritum spirare: & cum id, quod est possibile in Deo, de facto in Deo sit, Filius de facto haberet Filium, & Spiritus Sanctus haberet Spiritum Sanctum; & sic in Deo plures, imò infinitæ personæ essent. Vel si intellectus non esset generativus in Filio, cur esset in Patre? Si voluntas non esset spirativa in Spiritu Sancto, cur esset in Patre & Filio, cum ejusdem rationis in omnibus sit?

XXV. Secundò probatur eadem secunda pars. Relationes solæ in divinis illæ sunt, quæ prædicata absoluta, essentialia, & communia reddere possunt notionalia, & propria, juxta, effatum: *omnia in divinis communia sunt, ubi non obviat relationis oppositio*: sed potentia generandi, & spirandi notionalia sunt, & propria; ergo id habent, quia modificantur relatione.

XXVI. Dices primò. Quod fundatur in generatione, & ideò supponit generationem, nequit concurrere adhuc per modum conditionis modificantis ad constituendum principium, seu potentiam generativam: sed relatio paternitatis fundatur in generatione, & illam supponit, ideò enim est Pater, quia genuit; ergo non potest concurrere, adhuc ut conditio &c.

Respondeo, dist. min. relatio paternitatis, ut relatio est referens Patrem ad Filium, fundatur &c. conc. min. ut constituens Personam Patris, nego min. Responsio hæc est D. Thomæ *qu.* 10. *de potentiâ art.* 3. ubi postquam docuit, relationes in nobis, quia accidentia sunt, non posse constituere personam, quæ est aliquid subsistens in genere substantiæ, benè tamen in Deo, in quo, quia relatio secundùm rem est ipsa natura divina, Hypostasim divinam constituere potest, prosequitur: *Est ergo alius modus intelligendi, quo intelligitur relatio, ut constitutiva divinâ Personâ, & alius quo intelligitur relatio, ut relatio est. Unde nihil prohibet, quod quantùm ad unum modum intelligendi relatio præsupponat processionem, quantùm verò ad alium sit è converso. Sic ergo dicendum est, quòd si consideretur relatio, ut relatio est, præsupponit processionis intellectum. Si autem consideretur, ut est constitutiva Persona, à quâ est processio, est prior secundùm intellectum, quàm processio; sicut paternitas, in quantùm est constitutiva persona Patris, est prior secundùm intellectum, quàm generatio. Relatio autem, qua est constitutiva Persona procedentis, etiam inquantùm est constitutiva persona est posterior secundùm intellectum, quàm processio; sicut filiatio, quàm nativitas. Et hoc ideò, quia Persona procedens intelligitur ut terminus processionis.* Hæc D. Thomas.

XXVII. Dices secundò. Potentia generativa est in Filio; at si necessariò connotaret paternitatem, non esset in Filio; ergo &c. Major probatur. Tùm quia potentia generativa continetur sub Omnipotentiâ: unde Augustinus *lib.* 2. *aliàs* 3. *contra Maximin. cap.* 7. dicit, quòd si Deus non potuit generare sibi æqualem, *ubi est Omnipotentia Dei Patris?* at Omnipotentia est in Filio; ergo &c. Tùm etiam, aliàs Filius non esset æqualis Patri,

tri, cùm careret potentiâ generativâ, quam Pater habet. Tùm quia August. *lib. 2. ar. 3. contra Maximin. cap. 12.* ostendens, Patrem non esse potentiorem Filio, etsi Pater genuerit Creatorem, Filius verò non, dicit: *Neque enim non potuit* (Filius generare) *sed non oportuit;* ergo in Filio vim generativam fatetur Augustinus, esto non actum, quia non oportuit.

XXVIII. Respondeo, dist. maj. potentia generativa quantùm ad rectum, prout scilicet nominat intellectum, conc. maj. quantum ad connotatum, seu modificativum relationis, nego maj. Ad prob. primam dico, Potentiam generativam non claudi sub Omnipotentiâ absolutè, & ut communi, sed, ut ait Augustinus, sub *Omnipotentiâ Dei Patris*, seu ut modificatâ paternitate.

XXIX. Ad secundam probat. nego illatum. Nam, ut ait D. Thom. 1. par. qu. 42. art. 6. ad 3. *sicut eadem essentia, quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio; ita eadem est potentia, quâ Pater generat, & quâ Filius generatur. Unde manifestum est, quòd quidquid potest Pater potest Filius: non tamen sequitur, quòd possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in divinis. Habet ergo Filius eandem potentiam, quàm Pater, sed cum aliâ relatione. Nam Pater habet eam, ut dans: & hoc significatur, cùm dicitur, quòd potest generare. Filius autem habet eam, ut accipiens: & hoc significatur, cùm dicitur, quòd potest generari.*

XXX. Ad tertiam dico, Petavium *lib. 7. Theologic. dogmat. de Trin. cap. 13. nu. 6.* existimasse, mentem Augustini fuisse, quòd Filius reverâ potuerit alium Filium generare. Sed absit, ut hoc tanto Doctori tribuamus. Dùm ergo ait, *neque enim non potuit*, solùm indicare voluit, quòd non ex impotentiâ sui, sed ex rei naturâ venit, quòd Filius non generet. Ita respondet S. Thomas *qu. 9. de potentiâ art. 9. ad 1.* his Verbis: *Ideo dicit Augustinus, quòd non est dicendum, quòd Filius non potuit generare, sed non oportuit, quia non ex impotentiâ Filii est, quòd non generat, ut hoc quod dicit* non potuit *sumatur privativè, & non simpliciter negativè. Per hoc autem quòd dicit, quòd* non oportuit, *significat, quòd sequeretur inconveniens si in divinis Filius alium Filium generaret.* Quod ex quatuor capitibus ostendit D. Thom. imò ipsemet Augustinus post relata verba subjungens: *immoderata enim esset divina generatio, si genitus Filius Nepotem gigneret Patri, quis & ipse Nepos, nisi Avo suo Pronepotem gigneret, secundùm vestram mirabilem sapientiam* (Maximinum, & Arianos alloquitur) *impotens diceretur. Similiter etiam ille si Nepotem non gigneret Avo suo, & Pronepotem Proavo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur, nec eum perficeret ullus, si non sufficeret unus.* Illud ergo *non oportuit* Augustini indicat generationem alterius Filii in Deo nedum de facto non esse, sed nec esse posse: non ex defectu potentiæ in Filio genito, sed naturâ rei ità postulante.

DUBIUM III.

An Verbi processio sit vera generatio?

§. I.

Generationis Idea.

I. Observat S. Thomas 1. par. qu. 27. art. 2. *quòd generationis nomine dupliciter utimur. Uno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptibilia: & sic generatio nil aliud est, quàm* mutatio de non esse, ad esse. *Alio modo propriè in viventibus: & sic generatio significat* originem alicujus viventis à principio vivente conjuncto: *& hæc propriè dicitur* nativitas. *Non tamen omne hujusmodi dicitur genitum, sed propriè, quod procedit secundùm rationem similitudinis, in naturâ,* non solùm ejusdem generis, sed *ejusdem speciei.*

II. Hæc definitio generationis propriæ viventis sic tradita à D. Thom. explicanda est. Dicitur *origo*, ad significandum, quòd, ut vivens generetur, debet oriri, nasci, & procedere à suo principio. Dicitur *viventis à vivente*, quo denotatur, genitum debere oriri à generante modo

modo vitali diffundente se per substantialem vitæ suæ communicationem; & insuper ly *à vivente* ponitur ad indicandum, genitum debere procedere de substantiâ ipsius generantis, in quo à creatione distinguitur: quod enim creatur non fit de substantia alterius, sed prorsùs ex nihilo. Additur ly *conjuncto*, quia generans debet conjungi cum genito, non solùm secundùm suam virtutem (hoc enim habent omnia agentia) sed secundùm suam substantiæ portionem. Animantia enim seipsa ad generandum movent, non solùm externâ efficientiâ, & diffusione virtutis, sicut diffusione caloris ignis generat ignem; sed portione suæ substantiæ ad hoc elaboratâ, & à se decisâ genito conjunguntur. Sic arbor semine à se deciso, & terræ mandato arborem gignit. Sic mas parte prolifica à se in fœminam immissâ, proli, quam generat, conjungitur: Adeòque consentanea est generationi viventium ista conjunctio substantiæ generantis cum genito, ut quò perfectior sit generatio, eò perfectior, & intimior debeat esse ista conjunctio.

III. Additur *in similitudinem naturæ*, ut indicetur, quòd genitum, ut verè genitum sit, debet procedere, ut omnino simile in naturâ cum generante; & non hoc solùm, sed ulteriùs debet procedere per actionem destinatam à naturâ ad assimilandum genitum in natura generantis; defectu cujus Heva esto processerit similis in naturâ Adamo, non tamen fuit genita, aut filia Adami, quamvis ex portione substantiæ ab ipso extractâ formata; quia ab eo non processit actione datâ ad formaliter assimilandum in naturâ. Et si ex digito suo aliquis alium hominem formaret, eâdem ratione non dicitur generasse illum.

IV. Rursùs addit S. Thomas *qu. 27. citatâ art. 2.* ut aliquod genitum sit, procedere debet actione formaliter assimilativâ illius cum generante in naturâ, non solùm genericâ, sed etiam specificâ: nam vermes, qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licèt sit similitudo secundùm genus; & licèt per generationem hominis generentur etiam pili, capilli &c. hi tamen non dicuntur geniti, aut filii, sed solus homo, qui procedit similis in naturâ specificâ hominis generantis; quod si ab hâc similitudine defecerit, monstrum potiùs dicitur; sicut monstruosa est generatio Muli, qui à similitudine specificâ cum suis generantibus deficit.

V. Concludit tandem S. Doctor, quòd in viventibus, quæ procedunt de potentia ad actum vitæ, sicut sunt homines, & animalia, generatio utramque generationem includit; nimirùm & propriam viventium, & etiam communiter dictam, prout est mutatio de non esse ad esse: *Si autem aliquod sit vivens, cujus vita non exeat de potentia in actum, processio (si qua in tali vivente invenitur) excludit omnino primam rationem generationis* (quæ dicit mutationem de non esse ad esse) *sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viventium.*

§. II.

Generationis Idea applicatur Verbo Divino.

VI. Animadvertente Ariani, quòd si semel admitterent, Filium Dei esse verè, ac propriè genitum, necessariò admittere deberent, eum fore ejusdem substantiæ cum Patre, eique consubstantialem, ut contra illos strenuè contendebant Patres, inter quos Hilarius, præsertim *lib. 6. de Trinit.* totam artem, & arma sua converterunt ad removendum à Deo veram generationem, asserentes, eam multa indigna Deo secum afferre: nimirùm decisionem, ac profluvium substantiæ generantis, & proinde mutationem. In quorum sententiam quantùm ad hoc præiverat Sabellius, adimens & ipse Filio divino veram filiationem, & consequenter generationem. Verùm cum Ecclesia Catholica.

VIII. Dico. Processio Verbi divini veram notionem generationis habet, & consequenter Verbum procedens est verè genitum, & Filius. Hoc testatur David Psalm. 2. v. 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie* (idest in æternitate, quæ continuum hodie est sine hesterni, & crastini vicissitudine) *genui te.* Quæ verba ad probandam veram & naturalem

ralem Filii Dei generationem assumit S. Paulus *Hebr. 1. v. 4. 5. &c.* dicens: *cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu; ego hodie genui te?* Quibus verbis extollit Filium Dei supra Angelos ex qualitate, & excellentiâ filiationis: at si esset Filius merè adoptivus, & non naturalis, malè concluderet, eùm & Angeli filiatione adoptivâ ornati sint; ergo &c. Rursùs: ante præfata verba dixerat Paulus, quòd Filius Dei est *tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit*, hoc est nomen Filii: at hæc differentia in nomine Filii non subsisteret, nisi Filius Dei esset Filius naturalis; ergo &c. Tandem ut se explicet, eum vocat ità Filium, ut sit *figura* (idest imago perfecta) *substantiæ ejus* (idest Dei Patris) *Portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.* Quis autem nisi insanus aptaret hæc omnia, nisi Filio naturali Dei, per omnia Deo Patri consubstantiali?

VIII. Idem colligitur ex *Psalm. 100.* ubi *v. 3.* dicitur: *In splendoribus Sanctorum: ex utero ante luciferum genui te. Ex utero* (inquit Hilarius lib. 6. de Trinit. num. 16.) *ut non ex nihilo creatio subsistisse, sed ex se Unigeniti sui naturalis nativitas doceretur.* Item Isaiæ 53. v. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* ubi loquitur de generatione æternâ, nam temporalis enarrari potest. Insuper de generatione naturali, nam adoptivam quis non intelligit? Pariter Joann. 3. v. 16. *sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret.* Et hoc Christus ipse in Evangelio sæpè testatur, vocans se Filium Dei, Deum verò Patrem suum.

IX. Accedunt Patres, qui variis rationibus contrà Arianos veram Verbi generationem ostendunt. Ex quibus Athanasius *de Decret. Nicænæ Synodi num. 11.* ostendit, quòd, sicut non eodem modo creant homines, nec eodem modo sunt, quo creat, & est Deus; *ita aliter procreantur homines, & aliter Filius ex Patre nascitur. Fœtus enim hominum, partes quodammodo sunt gignentium, quippe eùm nec ipsa corporum natura simplex sit, sed fluxa, atque ex partibus composita. Nam homines gignendo emittunt ex se aliquid, quadamque rursùs ex cibis, quos accipiunt, in eos defluunt, quæ quidem causa est, cur multorum liberorum pro tempore parentes fiant. Deus autem individuus est, ac proinde absque divisione, nihilque patiendo Filii est Pater. Nihil enim ex re incorporeâ effluere, nihilve in eam, uti hominibus accidit, potest influere. Quocirca eùm Deus sit naturâ simplex, unius quoque, ac solius Filii est Pater &c.*

X. Si Arianus dixerit, Deum habere quidem Filium, sed dissimilem in naturâ. Et rursùm: generationem in Deo non esse accipiendam propriè, & consequenter nec Filium propriè.

Contra primum stat S. August. *lib. 2. al. 3. contra Max'm. cap. 6.* ubi postquam dixit, quòd animalia *quamvis terrena, & mortalia, hoc tamen gignunt, quod ipsa sunt, ut homo hominem, canis eanem;* Arianos conversus sic ait: *Quandoquidem creaturam corruptibilem cernitis, hoc quod ipsa est gignere fœtum suum; & Deum Patrem omnipotentem creditis non potuisse nisi ejus degenerante naturâ gignere unicum suum?* Et *cap. 6.* hoc discursu eos urget: Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut potuit, aut noluit. *Si non potuit, infirmus. Si noluit, invidus invenitur. Sed utrumque hoc falsum est. Patri igitur Deo Filius verus æqualis est.*

Lib. autem primo *contra eundem cap. 6.* postquam ostendit, Arianos plus dare fœtibus animalium, quàm Filio Dei; nam illa generant quod ipsa sunt, & fœtibus eorum conceditur crescere, & ad robur parentum pervenire: *Filius autem Dei, ut vos dicitis, & docetis, minor Patre genitus sic remansit, atque ut ad Patris formam non posset pervenire, nec crevit;* at proinde Patrem generasse Filium degenerem: post multa sic pergit: *Audiant Catholici, unde erubescant hæretici. Filius viri fortis, si non habeat fortitudinem, degener dicitur; & tamen homo est, quod & Pater est, atque in dissimili vitâ, non est tamen aliena substantia. Vos Unigenitum Dei Filium ità degenerem vultis, ut ipsam Patris ei substantiam denegetis: minorem natum, minorem remansisse jactatis: non ullam datis ætatem, quâ possit augeri, non datis eandem formam, quâ possit æquari.*

Hoc

Hoc idem urget *serm. 51. de verbis Domini nunc 139.* ubi cap. 2. ulteriùs hoc discursu procedit: *Si ergo Filius alterius substantiæ est quàm Pater, monstrum generavit Pater. Quando enim creatura, idest, mulier parit, quod non est homo, monstrum dicitur. Ut autem non sit monstrum, hoc est qui natus est, quod est ille qui genuit, idest, homo, & homo, equus, & equus, columba, & columba, passer, & passer.* Vel ergo Filius Dei est monstrum, vel est hoc, quod est Pater, nimirùm Deus:

XI. Contrà secundùm resurgunt omnia superiùs allata ex D. Paulo, & nuper ex Augustino. Et ulteriùs Divus Hilarius *lib. 6. de Trinit. nu. 45.* sic arguit. Paulus Rom. 8. v. 32. *Qui etiam*, (inquit) *proprio Filio suo non pepercit.* Si filius est propriè; ergo est propriè genitus. *Nunquid nam etiam nunc adoptionis in eo erit nuncupatio, in quo proprietatis est nomen?* Deinde ex Cyrillo *Dialog. 2. de Trinitate*, sic arguo. Dantur veri filii Dei adoptivi, & extranei in naturâ à Deo; dari ergo debet verus Filius naturalis Dei ejusdem naturæ cum Deo. Consequentia probatur. Filiatio adoptiva est consequens, & exemplata à filiatione naturali, & imago ejus: sed ubi datur consequens, datur, & antecedens, ubi datur exemplum, datur & exemplar, ubi datur imago datur & archetypus; ergo &c. Major probatur ex Paulo Ephes. 3. v. 15. ubi *Patrem Domini nostri Jesu Christi* dicit esse, *ex quo omnis Paternitas in Cœlis, & in terrâ nominatur.* Ex quibus Sanctus Athanasius *orat. 1. contra Arianos nu. 23.* ait, quod sicut concipimus, Deum aliter esse, ac operari, nec eo modo esse, & operari, sed alio modo, quam nos: *Similiter quoque clarum est, eum gignere, non ut gignunt homines, sed ut gignit Deus: neque enim Deus hominem imitatur, sed potius homines propter Deum, qui propriè, & solus verè Pater sui ipsius Filii est, patres quoque suorum liberorum sunt appellati: Nam ex ipso:* omnis paternitas in Cœlis, & in terrâ nominatur.

XII. Ut verò generationis propriè talis eidem Filio Dei, ut possumus, applicemus (non pro ut in nobis, in quibus invenitur cum mutatione de non esse ad esse, sed secundùm conceptum proprium generationis viventium) sic discurrimus. Ea est vera generatio, cui propriè convenit, quòd sit origo viventis à vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ; ita ut quò intimior fuerit conjunctio, & perfectior similitudo in naturâ, eò magis propria, & perfecta sit generatio, ut superiùs cum D. Thomâ dictum est: sed totum hoc convenit generationi Verbi Dei: est enim origo viventis, nam Verbum oritur, & nascitur à Patre: est à vivente, à Patre nimirùm, qui est ipsa vita: est à principio conjuncto, non quidem per decisionem, aut partitionem suæ substantiæ, sed per integram, perfectam, & totalem suæ naturæ communicationem: est tandem in similitudinem naturæ cum Patre, quia Verbum, ut dicemus, procedit actione formaliter assimilativâ; & suâ processione accipit non tantum similem, sed eandem prorsùs naturam, quam habet Pater, & quâ Pater Deus est.

§. III.

Arianorum ratiuncula contra generationem Filii.

HUc spectant omnia, quæ contra Verbi divinitatem ab Arianis supra opposita, & à nobis soluta sunt. Ulteriùs tamen ad præsens.

XIII. Arguebant primò sic. Generatio importat mutationem: sed hæc est indigna Deo; ergo &c.

Si respondeas ex dictis, generationem quidem communiter dictam, & ut in creaturis, quæ transeunt de potentiâ in actum, inveniri, esse mutationi conjunctam; non tamen generationem propriam viventium, quæ ex suâ notione præscindit à mutatione; unde positam in Deo, qui non transit de potentiâ in actum, esse omnis mutationis expertem.

XIV. Contra. Ideò generatio creata involvit mutationem, quia per illam genitum accipit esse ab alio: sed etiam Verbum accipit esse ab alio: ergo &c.

Si respondeas, non ideò præcisè generationem in creatis involvere mutationem, quia genitum per illam accipit esse

se ab alio: sed quia accipit esse diversum à generante, quòd priùs vel saltem suapte naturâ non habebat: at Verbum divinum generatione suâ accipit quidem esse à Patre, sed idem omnino, quod habet Pater; nec unquam fuit, nec potuit esse sine illo, cùm Filius ita sit essentialiter Deus, sicut est Pater.

XV. Contra ulteriùs. Verbum divinum ex vi generationis verè producitur: sed productio importat novum esse, & distinctum: ergo &c.

Respondetur, quòd Verbum divinum verè producitur quoad esse personale, & relativum, quo opponitur, & distinguitur à Patre, non tamen quoad esse essentiale, & absolutum: hoc enim ei à Patre communicatur, & est ipsissimum, quod habet Pater.

XVI. Dices. Verbum producitur quantum ad esse Personale; ergo saltem quoad esse Personale mutabitur.

Nego consequentiam, & suppositum. Nam omnis mutatio dicit acquisitionem novæ actualitatis, & perfectionis: cùm autem esse præcisè personale, vel non dicat propriam actualitatem, vel ista inclusa sit in actualitate essentiæ divinæ, quæ eadem est in Filio, ac in Patre; ideò nulla sequitur mutatio. Quare D. Thom. 1. par. qu. 27. art. 2. ad 3. *In ipsa* (inquit) *perfectione divini esse continetur, & Verbum intelligibiliter procedens, & principium Verbi, sicut & quæcumque ad ejus perfectionem pertinent.*

XVII. Objici potest secundò. Processio Verbi non est in similitudinem naturæ; ergo non est vera generatio. Probatur ant. similitudo petit distinctionem: sed Verbum divinum est ejusdem prorsùs naturæ cum Patre; ergo &c.

Respondetur, neg. ant. ad prob. dico, quòd similitudo petit quidem distinctionem inter subjecta, vel personas, quæ dicuntur similes, non tamen in forma, in qua sunt similes. Si enim duo homines haberent eandem albedinem, hi dicerentur maximè similes in illa; quia, cùm similitudo fundetur in unitate, quò perfectior erit unitas, eò perfectior erit similitudo. Et hac ratione S. Thomas concedit, divinas Personas esse etiam invicem æquales 1. *par. qu.* 42. *art.* 1. *ad* 4. dicens: *in divinis Personis nihil est considerare, nisi essentiam, in qua communicant, & relationes, in quibus distinguuntur. Æqualitas autem utrumque importat, scilicet distinctionem Personarum (quia nihil sibi ipsi dicitur æquale) & unitatem essentiæ; quia ex hoc personæ sunt sibi invicem æquales, quòd sunt unius magnitudinis, & essentiæ.*

XVIII. Objici potest tertiò. Processio Verbi in creatis non est generatio; ergo neque in Deo.

Respondetur cum D. Thomâ hîc *qu.* 27. *art.* 2. *ad.* 2. negando cons. *quòd intelligere in nobis, non est ipsa substantia intellectus. Unde Verbum, quòd secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est ejusdem naturæ cum eo, à quo procedit*: unde *non propriè, & complete competit sibi ratio generationis. Sed intelligere divinum est ipsa substantia intelligentis: unde Verbum procedens, procedit, ut ejusdem naturæ subsistens, & propter hoc propriè dicitur genitum, & Filius.* Ut verò hæc D. Thomæ doctrina melius percipiatur sit.

DUBIUM IV.

Cur processio Verbi generatio sit?

§. I.

Referuntur, & refelluntur aliquæ opiniones.

I. Huic quæstioni occasionem dederunt Macedoniani, qui, teste Athanasio *Epist.* 2. *ad Serapionem num.* 15. hoc ratiocinio Spiritus Sancti divinitatem oppugnabant. *Si Spiritus res creata non est, neque unus ex Angelis, sed ex Patre procedit; igitur Filius quoque ipse dicendus est, proindeque sunt duo Fratres, ipse scilicet, & Verbum. Quod si Frater est; quî fieri potest, ut Unigenitum sit Verbum?* Eodem argumento utebantur Ariani. Unde Maximinus (*in collatione apud D. Augustinum*) sic ajebat: *miror namque carissime. Cùm enim & Spiritum Sanctum de substantia Patris esse dicatis, si Filius ex substantia Dei Patris est, de substantia Patris, & Spiritus*

ritus Sanctus, cur unus Filius est, & alius non est Filius? Quid vobis deliquit, cùm ex eadem sit substantia, cùm æqualis sit Filio, ut dicis; quare enim non & ipse hæres omnium constitutus, quare non & ipse Filius?

II. Cui argumento Patres, dùm responderent, monuerunt, evidentem rationem reddi non posse, cur processio Filii à Patre generatio dicatur, & sit potiùs, quàm processio Spiritus Sancti à Patre, & Filio. Unde S. Augustinus Maximino, ut supra opponenti, respondens lib. 2. contra Maximinum cap. 14. *Ecce* (inquit) *respondeo, sive capias, sive non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus Sanctus: sed ille genitus, iste procedens: ideò ille Filius est Patris, de quo est genitus; iste autem Spiritus utriusque, quoniam de utroque procedit .... Quid autem inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit nascitur, quamvis omne procedat, quod nascitur; sicut non omne quod bipes est, homo est. Hæc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem, nescio, non valeo, non sufficio.*

Esto autem rationem evidentem hujus discriminis, se non invenire protestatus sit Augustinus, & cum eo alii Patres; aliquas tamen verosimilitudines ad hoc explicandum excogitarunt, ex quibus eam, quæ nobis magis placuerit eligemus.

III. Primò ergo putarunt aliqui, ideò Spiritus Sancti processionem non esse generationem, benè tamen processionem Filii; quia ille procedit à duobus, & inde sequeretur, eum à duobus Patribus generari. Ita videtur respondere S. Augustinus citato *lib. 2. contra Maxim. cap. 14.* & *lib. 15. de Trinit. cap. 27.* dicens: *hic utcumque etiam illud intelligitur, quantum à talibus, quales nos sumus, intelligi potest, cur non dicatur natus esse, sed potiùs procedere Spiritus Sanctus; quoniam si & ipse Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur, quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris: absit autem, ut inter Deum Patrem, & Deum Filium aliquid tale suspicemur.*

IV. Verùm hæc ratio suas habet difficultates. Nam primò ex hâc sequitur, quòd saltem apud Grecos, qui Spiritum Sanctum dicunt procedere à solo Patre, dicendus esset Filius Patris, & frater Verbi, quod tamen Greci non concedunt. Secundò. Nam esto in creatis genitum non procedat à duobus, nisi unus sit pater, alia mater; quare, sicut de generatione divina dicitur Filius gigni à Patre sine matre, dici non posset Spiritum Sanctum gigni; & nasci à duobus nomen unius Patris habentibus, si actione per se assimilativâ in natura ab illis procederet?

V. Alii propterea dixerunt, quòd Verbum sit Filius, quia procedit, ut natus; Spiritus Sanctus non, quia procedit ut datus. Et colligunt ex S. Augustino *lib. 5. de Trinit. cap. 14.* de Spiritu Sancto dicente: *exiit enim non quomodo natus, sed quomodo datus, & ideò non dicitur Filius: quia neque natus est, sicut Unigenitus; neque factus, ut per Dei gratiam in adoptionem nasceretur, sicuti nos.* Quod coincidit cum aliorum opinione, quam tuetur Scotus, nimirùm Filium esse genitum, quia procedit naturaliter, non verò Spiritum Sanctum, quia procedit voluntariè.

VI. Sed hoc non videtur discrimen sufficiens, & intraneum; quia sumitur ex parte nostri. Dicit enim Augustinus ibi: *quod enim de Patre natum est, ad Patrem solum refertur, cùm dicitur Filius. Et ideò Filius Patris, non & noster. Quod autem datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos, quibus dedit.* Ex quo infert, quòd Spiritus Sanctus sit Spiritus *non tantùm Patris, & Filii, qui dederunt, sed etiam noster, qui accepimus.* Quis autem non videt, hanc differentiam non esse intraneam processioni Spiritus Sancti? Imò videtur peti principium: adhuc enim restat quærenda causa, cur Filius procedat, ut natus, non autem Spiritus Sanctus, de quo est dubitatio, cùm utrique communicetur natura divina.

Dicere autem, Verbum procedere ut natum, quia procedit naturaliter; non verò Spiritum Sanctum, quia procedit voluntariè: adhuc relinquit quærendum, quare Filius naturaliter procdat, & Spi-

ritus

ritus Sanctus voluntariè. Quod si respondeatur cum Frassen, quia ille procedit per intellectum, iste per voluntatem; rursùm quæretur: quare procedens per intellectum procedit naturaliter, ut natus, & Filius; qui verò procedit per voluntatem, etsi illi eadem natura communicetur, non procedat ut natus, & Filius? Nunquam quiescet interrogans, nisi cum D. Thoma inferiùs dicatur, hoc ideò esse, quia procedens per intellectum procedit formaliter ut similis in naturâ; procedens verò per voluntatem, esto similis sit in naturâ, non tamen hoc habet ex vi suæ processionis.

VII. Alii excogitarunt, processionem Verbi esse generationem, non autem Spiritus Sancti; quia illud ex vi processionis accip t n turam fœcundam ad producendam aliam Personam, iste non.

VIII. Sed certè non video, quid conferat ad rationem Filii esse fœcundum ad producendum alterum: dummodo enim procedat homo in similitudinem naturæ, hunc ego vocabo Filium, etsi infœcundus sit ad alium producendum. Quare si Filius, ut Greci volunt, non produceret Spiritum Sanctum, adhuc esset Filius. Et si à Patre auferretur vis spirativa, adhuc esset Pater; ergo adhuc esset Filius absque tali virtute spirativa, quia Pater esse non potest sine Filio. Et ratio horum est: quia vis spirativa alterius disparatè se habet ad rationem Patris, & ad rationem Filii [illegible]

IX. Putarunt alii, Verbum procedere ut Filium, non verò Spiritum Sanctum; quia illud procedit per modum imaginis, iste non.

X. Sed insufficienter. Tum quia ratio imaginis fundatur in ratione Filii: ideo enim est imago, quia Filius, & quia accepit naturam similem Patri. Tum quia adhuc quærendum superest, quare Verbum procedat ut imago, non autem Spiritus Sanctus; cùm uterque accipiat eandem naturam à Patre. Alia ergo ratio quærenda est.

§. II.

Ratio D. Thomæ.

XI. Dico. Congruentior est modus, quo D. Thomas hâc *qu. 27. art. 2.* explicat, Verbum esse Filium, dicendo: Ideò Verbum esse Filium, ejusque processionem esse veram generationem; quia procedit per intellectum, qui ex proprio conceptu assimilativus est in natura, seu in esse naturali. Probo. Quia hâc frequentiùs utuntur Patres: Scriptura enim pro eodem sumit Filium in Deo, ac Verbum. Et Augustinus lib. 7. de Trinitate cap. 2. *Eo* (inquit) *Filius, quo Verbum, & eo Verbum, quo Filius;* & sæpè Filium comparat notitiæ, quam intra nos formamus, ut supra diximus: sed Verbum eò est Verbum, & notitia, quia procedit per intellectum, ut similitudo formæ, quæ est intelligendi principium; ergo hâc eadem ratione est Filius. Basilius quoque homil. in cap. 1. Joannis: *cur* (inquit) *Verbum dicitur? ut ostendatur ex mente processisse?* Nazianzenus orat. 36. *Verbum porrò* (dicitur) *quia ita se habet ad Patrem, ut sermo ad mentem.* Athanasius autem *de Decretis Nicænæ Synodi* arguens Arianos, qui Verbum Dei fatebantur, Filium verò Dei negabant, sic ait: *si semel concedant, Deum Verba proferre, illum Patrem esse omnino ignorare non possunt .... Verum Dei quidem Verbum esse nolunt inficiari, sed illud esse Dei Filium non consentiunt; quod profectò ex veritatis ignorantia, & divinarum Scripturarum inscitia provenit. Nam si verè Deus Pater est Verbi: cur qui gignitur Filius non sit? ... sive enim Filium dixeris, id quod ex ipso naturâ oritur significasti: sive Verbum esse cogitaveris, rursùs id, quod ex illo nascitur, & ab eodem nequit separari cogitasti.*

XII. Proponitur ergo, & exponitur ratio D. Thomæ sic. Ab eo habet processio verbi, quòd sit generatio, ex quo habet, quòd sit origo viventis à vivente &c. in similitudinem naturæ: sed hoc habet, quia per intellectum est; ergo &c. min. prob. Et quidem, quòd ex eo, quòd sit ab intellectu sit origo viventis à vi-

vente, non crediderim posse negari: quòd verò processio sit in similitudinem naturæ formaliter, & ex naturâ talis processionis, & non solùm concomitanter, & identicè, sic explico. Intellectus, dùm intelligit, & intelligendo producit Verbum, intendit illud assimilare, seu ut sit similitudo formæ, quæ illi est principium, *quo* intelligendi; quia omne agens intendit assimilare terminùm in principio quo agit: sed forma, quâ divinus intellectus fœcundatur ad intelligendum, & ut in Patre est, etiam ad producendum Verbum, est divina natura, quæ illi est pro specie, & forma; ergo dum producit Verbum, intendit producere illud simile in naturâ. Rursùs. Quia Pater producit Verbum non ex indigentia, seu ut in Verbo intelligat, non producit Verbum, ut præcisè in eo intelligat, seu ut sibi repræsentet naturam divinam: sed quia producit Verbum ex abundantia, & quia seipsum, & naturam suam abundantissimè intelligit, producit Verbum non præcisè, ut naturam divinam repræsentet, sed ut in divina natura substantialiter, & naturaliter sit, & subsistat, sicut ipse; ideòque ut simile sibi in natura, nedum in esse repræsentativo, sed naturali.

XIII. Sic explicatâ ratione D. Thomæ evanescunt objectiones, quæ contra illam fieri solent, & pæcipuè, quòd ex processione per intellectum solùm sequatur, quòd terminus procedat ut similis in esse intentionali, seu ut repræsentet; non ut sit Deus.

XIV. Nam respondetur, quòd licèt id verum sit de intellectu producente Verbum ex indigentia, nec valente exprimere in eo similitudinem perfectam, & substantialem sui, quia intelligere, & intelligi non est suum esse: non tamen de intellecto perfectissimo, cujus intelligere, & intelligi, est suum esse, & producente Verbum ex abundantia, & exprimente perfectissimam similitudinem sui. Hic enim debet producere similitudinem, quæ non solùm repræsentet Deum, sed etiam quæ Deus substantialiter sit, & quæ sit partus ejus, nedùm intentionalis, sed naturalis. His clauditur tota energia rationis D. Thomæ, & omnia ei contraria dissipantur. Quod sequenti Dubio magis apparebit.

DUBIUM V.

Cur processio Spiritus Sancti generatio non sit?

§. I.

Ratio D. Thomæ ut congruentior eligitur.

Spiritum Sanctum non procedere per generationem, & ut natum, seu genitum, fides docet; cujus esto ex supradictis reddi non possit ratio evidens, congruentiam tamen dat Sanctus Thomas. cum quo

I. Dico. Spiritus Sancti processio non est generatio, nec Spiritus Sanctus procedit ut genitus, & Filius, quia procedit per actum voluntatis, qui per se, & ex conditione sua assimilativus in naturâ non est. Ita Divus Thomas *hâc qu.* 27. *art.* 4. Probatur. Ideò Spiritus Sanctus non est Filius, neque genitus, quia ex vi processionis non evadit similis in naturâ divinâ: sed ideò ex vi processionis evadit similis in naturâ divinâ, quia procedit per voluntatem, quæ ex sui conditione non est assimilativa in natura; ergo &c. Min. prob. Modùs operandi voluntatis non est per assimilationem, sed per inclinationem; neque ejus proprium est producere similitudinem, sed impulsum, & inclinationem amantis in amatum; ergo terminus, qui procedit per voluntatem formaliter, & ex vi characteristica suæ processionis non evadit similis in naturâ, sed inclinatio, & impulsus. Quare concludit D. Thomas citatus: *et ideò quod procedit in divinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut Filius, sed magis procedit, ut Spiritus. Quo nomine quadam vitalis motio, & impulsio designatur: pro ut aliquis ex amore dicitur moveri, vel impelli ad aliquid faciendum.*

II. Et hoc benè considerandum est: actus enim voluntatis ex suâ naturâ non tendit ad reddendum objectum simile ipsi volenti, sicut intellectus, qui fit in acta

actu per hoc quòd res intellecta fit in ipso secundùm suam similitudinem: sed potiùs, cùm voluntas amans exeat quasi extra se, & excurrat ab objectum, quòd amat, ipsa suo amore fit similis ei, & quadam ratione in ipsum transformatur, juxta tritum axioma: *Anima magis est, ubi amat, quàm ubi animat*. Hinc fit, ut qui aliquem amat, omnes illius affectiones induat; nec sui similitudinem alteri communicare, sed potiùs alteriùs similitudinem in se exprimere studeat. Quamobrem rectè Augustinus: talem (inquit) esse animam, qualis est illius amor: cœlestem quidem, si cœlestia desiderat, terrestrem verò, si fluxæ, ac labentis naturæ rebus studio, & effectu inhæreat.

§. II.

Solvuntur contraria.

III. PRimò argues. Spiritui Sancto ex vi suæ processionis communicatur natura divina; ergo procedit in similitudinem naturæ. Ant. prob. Quidquid habet Spiritus Sanctus, habet ex vi suæ processionis: sed Spiritus Sanctus habet naturam divinam, est enim Deus; ergo &c. Major probatur. Quidquid enim Spiritus Sanctus habet, habet sibi communicatum per processionem; ergo habet ex vi processionis.

IV. Respondeo negando ant. ad prob. nego maj. Ad cujus probationem, conc. ant. nego conseq. Non enim valet: Spiritus Sanctus quidquid habet, habet per processionem: & per processionem habet naturam divinam; ergo quidquid habet, & ipsam naturam divinam habet ex vi processionis; cùm fiat transitus à sensu indentico ad formalem. Revera quidquid habet Spiritus Sanctus habet sibi communicatum à Patre, & Filio per processionem, cùm sit tertia Persona ab utroque procedens: At non omnia habet ex vi, & ex ratione Characteristica suæ processionis; sed hoc modo id solùm habet, ad quod ejus productio per se est ordinata. Hoc explicatur in hostiâ consecratâ. In hâc enim per consecrationem ponitur non solùm Corpus, sed Sanguis, Anima Christi, & Divinitas: at non omnia hæc ex vi consecrationis formaliter ponuntur, seu non omnia sunt terminus specificativus transubstantionis panis, sed solum Corpus Christi; quia hoc solum ex sua significatione exprimunt verba: cætera autem solùm concomitanter veniunt, quia nimirùm Corpori Christi conjuncta sunt. Quare si in triduo mortis Christi hostia consecrata fuisset, facta fuisset vera transubstantiatio; & tamen in solum Corpus sinè Sanguine, & Animâ. Nunc autem de facto ponuntur, quia de facto Corpori Christi conjuncta sunt. Sic ergo in casu. Ex vi processionis Spiritus Sancti solùm producitur Spiritus, seu impulsus, quia ad hunc producendum actio per quam procedit est instituta; unde sola ratio impulsus est terminus formalis amoris; sed quia iste impulsus est in Deo, & quidquid in Deo est, Deus est, habens naturam divinam; ideò Spiritui Sancto, esto ex vi processionis non communicetur natura divina, illam tamen accipit concomitanter, & per processionem.

V. Sed dices: Ideò Verbum est Filius, quia ex vi suæ processionis procedit ut Deus: sed Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis procedit ut Deus; ergo &c. Minor probatur. Spiritus Sanctus ex vi sue processionis procedit ut subsistens: sed non procedit, nisi ut subsistens in naturâ divinâ; ergo &c.

VI. Respondeo, vel conc. majori, negando min. vel dist. maj. procedit ut Deus formaliter, & objectivè, conc. maj. ut Deus merè identicè, & subjectivè, nego maj. & distincta min., nego conseq. Pater ergo, & Filius producendo Spiritum Sanctum ex vi productionis, & ex naturâ spirationis non intendunt formaliter, & imediatè producere Deum, seu communicare naturam divinam; sed solùm producere spiritum, & impulsum: unde ratio objectivè terminans processionem amoris est spiritus, seu impulsus. Quòd autem talis spiritus, & implulsus subsistens sit, & in naturâ divinâ, non habet ex ratione formali suæ processionis, sed ex conditione subjecti; quia nimirùm est spiritus, & impulsus Dei, & quidquid Dei, & in Deo est, Deus est, ac in naturâ divinâ subsistens est. Quòd ex-

exemplo sensibili manifestatur. Dùm artifex format anulum, quòd anulus sit talis figuræ nempe rotundæ, per se habet anulus, ex quo anulus procedit ab artifice: quòd verò sit aureus, vel argenteus, vel æneus, habet solùm ratione subjecti, & materiæ. Sic dùm Pater, & Filius producunt Spiritum Sanctum, quòd Spiritus Sanctus sit impulsus, & spiritus, hoc habet, quia spiritus, & ex vi characteristica suæ processionis: quòd verò spiritus ille sit aureus auro divinitatis, hoc habet ex conditione subjecti, quia est impulsus Dei. At intellectio ex propria ratione formali producit simile; & si sit perfectissima, & suum esse, producit simile in esse, seu in naturâ.

Quare cautè distinguite inter propositiones, quæ de Spiritu Sancto formari solent. Illæ enim: *Spiritus Sanctus formaliter est Deus: formaliter est Persona divina*, veræ sunt, & concedendæ. Illæ autem: *Spiritus Sanctus procedit formaliter ut Deus, formaliter ut Persona*, falsæ sunt, & negandæ: proceditur enim à modo subjectivo ad modum constitutivum, & variatur appellatio de materiali in formalem.

VII. Sed contra dicta multa obsunt. Primò. Quia Spiritus Sanctus, ex vi suæ processionis procedit formaliter ut distinctus à ratione carentibus; ergo ut persona subsistens in naturâ rationali, & divinâ.

Secundò. Quia procedit formaliter ut oppositus Patri, & Filio; ergo ut Persona subsistens.

Tertiò. Quia ex vi suæ processionis habet existentiam divinam; ergo etiam essentiam divinam.

Quartò. Ex vi suæ processionis procedit formaliter, ut Spiritus Sanctus: sed Spiritus Sanctus formaliter est Deus; ergo procedit formaliter ut Deus.

Quintò. Omne agens intendit producere sibi simile in principio *quo* radicali: sed principium *quo* radicale processionis Spiritus Sancti est natura divina, ut supra dictum est; ergo &c.

VIII. Respondeo ad singula. Ad primum, nego ant. Licèt enim Spiritus Sanctus sit formaliter distinctus à ratione carentibus, ex vi tamen suæ processionis ab hoc præscindit; cùm ex vi illius solùm habeat, quòd sit impulsus.

IX. Ad secundum. Vel nego consequentiam; quia ex eo, quòd procedat ut formaliter oppositus Patri, & Filio, sequitur solùm, quòd Spiritus Sanctus procedat, ut spiritus relativè utrique oppositus. Vel distinguo consequens, ut Persona relativè ad Patrem, & Filium, transeat, quia terminat amorem utriusque. Ut Persona quatenùs modificativa divinæ naturæ, nego conseq. Quia, ut dictum est, naturam divinam Spiritus Sanctus accipit quidem, sed non immediatè, & formaliter ex vi processionis.

X. Ad tertium. Vel nego ant. quia terminus actionis debet quidem existere; at non semper formaliter, & imediatè ex vi actionis, sed aliquando indenticè, & concomitanter: sicut naturâ humanâ Christi extitit quidem, & subsistit, non tamen existentia, & subsistentia ex vi generationis ei communicatâ; cùm existat, & subsistat subsistentiâ, & existentiâ divini Verbi.

Vel dato antecedente, nego conseq. Quia existentia communicatur Spiritui Sancto, non ut terminus specialis, & specificus, sed ut conditio communis omnibus productionibus, quæ ad hoc tendunt, ut dent existentiam suo termino. Unde non sequitur, quòd ex vi processionis accipiat naturam divinam, ut terminum specificum illi ex vi suæ processionis communicatum, sed tantum per processionem.

XI. Ad quartum. Conc. maj. & min. nego conf. Arguitur enim in quatuor terminis, & variatur appellatio. Nam in minori, ly *Deus* sumitur subjectivè solùm, & in consequenti sumitur constitutivè. Nam Spiritus Sanctus licèt sit formaliter subjectivè Deus, non tamen Deus est constitutivè, & ex vi suæ processionis, sed impulsus.

XII. Ad quintum. Nego maj. Non enim omnis actio est assimilativa in natura, seu in principio *quo* radicali, sed solùm ea, quæ à natura instituta est ad communicandam substantiam generantis: sicut non omnis actio hominis est generativa, & productiva alterius hominis,

quam-

quamvis homnis ejus actio radicetur in naturâ. Actio autem communicativa naturæ in Deo est intellectio, non volitio, quæ solùm est impulsiva.

XIII. Sed petes. Quid ergo ex vi actionis productivæ communicatur Spiritui Sancto? Dico. Formaliter Spiritui Sancto ex vi suæ processionis communicari bonitatem divinam, concomitanter verò cætera. Licèt enim in esse natura sit prior bonitate, respectivè tamen ad voluntatem, bonitas est prior, & immediatior, quàm natura.

XIV. Aliter solvi possunt allatæ instantiæ. Quòd esto Spiritus Sanctus procedat ut Deus, & ut Persona subsistens in naturâ divinâ, non tamen dici debet genitus, aut Filius; quia non procedit actione per se assimilativâ in naturâ. Sicut Heva processit ab Adamo, ut persona subsistens in naturâ humanâ, non tamen processit, ut nata, ut genita, ut filia; quia non fuit formata per actionem ex se assimilativam in naturâ. Et si homo ex suis carnibus, vel arte, vel virtute divinitus sibi concessa alium hominem formaret; homo ille sic formatus, non diceretur, nec esset filius, nec procederet ut genitus, sed ut artefactus. Ita D. Thom. 4. *contrag. cap.* 23.

XV. Secundo argues; & instabis. Semel dato, quod processio per intellectum in Deo sit generatio, negari non potest, quin etiam processio per voluntatem generatio sit; ergo &c. ant. prob. primò. Sicut intellectus per se tendit ad efficiendam similitudinem objecti, quod intelligitur cum principio intelligente; ita voluntas per se tendit ad efficiendam unitatem objecti amati cum principio amante: ut enim ait D. Thomas hâc *qu.* 27. *art.* 3. secundùm processionem amor s *amatum est in amante, sicut per conceptionem verbi res dicta, vel intellecta est in intelligente.*

Secundò prob. ant. Tota ratio, quare processio per voluntatem non sit generatio, est quia terminus per illam procedens, esto sit similis in naturâ, id tamen non habet ex vi processionis per voluntatem, sed solùm ratione subjecti; quia nempè illa processio divina est, & terminus procedens divinus est: sed quòd terminus per intellectum procedens sit similis in naturâ, & proinde Filius, non habet ex vi, & naturâ processionis per intellectum (hæc enim ex vi suâ producit solum similitudinem in esse intentionali, non verò in esse naturali) sed habet ex conditione subjecti; quia nempè procedit per intellectum divinum, in quo idem est esse, & intelligere, & quia Verbum divinum est; ergo vel utraque est generatio, vel neutra.

XVI. Respondetur, negando ant. Ad primam probat. disparitas est: quia voluntas esto per se, & ex naturâ suâ tendat ad efficiendam unitatem cum objecto amato; hæc tamen unitas, pro ut spectat ad lineam voluntatis, ex suâ ratione formali non est nisi unio moralis, & affectiva: unde quod in divinis sit unitas etiam per indentitatem in eâdem naturâ, id prorsùs est extra naturam, & lineam voluntatis, sed accidit ex conditione subjecti. At intellectus per se, & ex naturâ suâ tendit ad efficiendam summam similitudinem in formâ, quâ intelligit: quod si evadit similitudo imperfecta, & solùm in esse intentionali, hoc procedit, quia intellectus imperfectus est, & ejus intelligere, & forma, quâ intelligit non est suum esse. Quòd si intellectus perfectissimus sit, & intelligat per speciem, quæ sit natura, & ipsum esse intelligentis, producet ex suâ ratione formali similitudinem perfectissimam, idest, quæ non solùm repræsentet naturam intelligentis, sed habeat ipsam, & in tali naturâ subsistens sit.

Ad secundam probat. ant. triplicem do disparitatem. Primam ex D. Thomâ hâc qu. 27. art. 4. ad 2. *Quod similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem. Nam ad verbum pertinet, in quantùm ipsum est similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis: sed ad amorem pertinet, non quòd ipse amor sit similitudo, sed in quantùm similitudo est principium amandi.* Secunda disparitas ex dictis est: quòd enim terminus productus per voluntatem evadat similis ipsi volenti, omnino extraneum est voluntati, quæ non intendit producere similitudinem, sed impulsum, nec sibi assimilare amatum, sed potiùs ipsa amato assimilari.

lari. At intellectus ex naturâ suâ est productivus similitudinis. Tertia disparitas est: quòd voluntas per se solùm tendit ad unionem affectivam: undè quòd unio sit nedùm affectiva, sed realis, ac identica, prorsùs est extra naturam voluntatis, sed ex conditione subiecti. At quòd similitudo sit summa, nimirùm nedùm in esse intentionali, sed in esse naturali, & reali, non est extra naturam intellectus, qui si sit perfectissimus, & producat verbum non ex indigentia, & ut intelligat, sed potiùs ex abundantia, & quia intelligit, producit illud, non solùm, ut repræsentet, sed ut sit id quod repræsentat, & consequenter, ut sit similitudo, non solùm in esse repræsentativo, sed naturali.

XVII. Quæres. Si processio Spiritus Sancti non est generatio, quo nomine vocanda erit?

Respondeo. Simplici, & communi *Processionis* nomine esse exprimendam. Non enim alio, quàm Processionis nomine Sancti Spiritus originem exprimunt tùm Scriptura, quæ *Joann.* 15. *v.* 26. dicit: *Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Tùm traditio, & Patres. Quare in Symbolo, quod in Concilio Constantinopolitano I. editum est, dicitur: *Et in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre procedit.* Causa autem hujus est penuria terminorum: *Deum* enim (ait D. Thom. qu. 27. laudatâ art. 4. ad 3.) *nominare non possumus, nisi ex creaturis; ut dictum est supra* (qu. 13. art. 1.) *Et quia in creaturis communicatio naturæ non est, nisi per generationem, processio in divinis non habet proprium, vel speciale nomen, nisi generationis. Unde processio, quæ non est generatio, remansit sine speciali nomine; sed potest nominari Spiratio, quia est processio Spiritus.*

QUÆSTIO III.

De Divinis Relationibus.

Relatio ex Logicis est habitudo, seu ordo unius ad alterum, quia per relationem non constituitur *res*, ut sit ad se, sed ut sit ad alterum. Duplex est autem; alia realis, alia rationis. Realis est ordo, qui reperitur inter duo ante quamcumque mentis considerationem. Rationis verò est, quæ per solam considerationem mentis inducitur. De relatione reali hìc sermo erit.

DUBIUM I.

An in Deo sint Relationes reales, & quot?

§. I.

Relationes reales in Deo statuuntur.

I. Dico. Dantur in Deo relationes reales. Est de Fide contrà Sabellium. Et quidem si Trinitas Personarum, quæ realis sit, in Deo statuenda est (ut supra) necessariò admitendæ in Deo sunt relationes reales. Ut enim ait D. Thomas 1. par. q. 28. art. 1. in arg. sed contra: *Pater non dicitur nisi à paternitate, & Filius à filiatione* (quæ relationes sunt) *si igitur paternitas, & filiatio non sunt in Deo realiter, sequitur, quòd Deus non sit realiter Pater, aut Filius, sed secundùm rationem intelligentiæ tantùm: quod est hæresis Sabelliana.*

II. Hanc veritatem probat D. Thomas in corp. art. hâc ratione. *Cùm aliquid procedit à principio ejusdem naturæ, necesse est, quòd ambo, scilicet procedens, & id, à quo procedit, in eodem ordine conveniant, & sic oportet, quòd habeant reales respectus ad invicem; sed processiones in divinis sunt in identitate naturæ, ut ostensum est; ergo necesse est, quòd relationes, quæ secundùm processiones divinas accipiuntur, sint relationes reales.*

III. Confirmatur. Dari debet in Deo id, quod necessarium est, ut una Persona realiter sit principium, & altera ab eo principio realiter procedat, & oriatur, una generet, & sit Pater, altera sit genita, & sit Filius, duæ spirent, & tertia sit spirata: sed hæc intelligi non possunt absque realibus relationibus inter generantem, & genitum, inter spirantem, & spiratum; ergo &c.

Urgetur hoc. Dari debet realiter in Deo id, quo Personæ Patris, & Filii realiter inter se distinguantur: sed id

aliud

aliud esse non potest, quàm relatio: in naturâ enim, & cæteris prædicatis absolutis singulæ Personæ conveniunt, & realiter idem sunt; ergo.

IV. Hinc in Concilio Toletano XI. anno 675. in confessione fidei dicitur: *In relativis verò Personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Sanctus Spiritus ad utrosque refertur; quæ cùm relativè tres personæ dicantur, una tamen natura per substantiam creditur .... Quod enim Pater est, non ad se, sed ad Filium est: & quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est, similiter & Spiritus Sanctus non ad se, sed ad Patrem, & Filium relativè refertur, in eo quòd Spiritus Patris, & Filii prædicatur.* Et in Concil. Florentino Joannes de Monte Nigro nostri Ordinis, & Provinciæ Lombardiæ Provincialis, qui Latinorum partes contra Græcos propugnabat anno 1438. sess. 18. sic discurrebat: *Est secundùm Doctores tàm Græcos, quàm Latinos sola relatio, quæ multiplicat Personas in divinis productionibus, quæ vocatur originis: ad quam duo tantùm spectant à quo alius, & qui ab alio.* Ex quibus potest confici hoc argumentum. Id, quo Personæ referuntur ad invicem, id, quo inter Personas constituitur numerus, id, quod Personas realiter multiplicat in divinis, realiter debet poni in Deo: atqui ex laudatis Conciliis id præstant relationes in Deo; ergo &c.

§. II.

Solvuntur contraria.

V. Primò arguitur. Relatio non facit extrema distincta, sed illa jam distincta supponit, ut patet in creatis; ergo distinctio Personarum in divinis non est petenda à relationibus; ergo ex hoc capite non sunt ponendæ in Deo relationes.

Respondetur, antecedens verum esse in relationibus creatis, quæ cùm sint accidentia non faciunt suum subjectum, sed supponunt; non autem in relationibus divinis, quæ, cùm sint substantia, non accidens, non supponunt suum subjectum, sed illud faciunt, & constituunt, & per se ipsas illud distinguunt. Quomodo autem hoc contingat, diximus *qu. præced. Dub.* 2. §. 5. ex D. Thom. *qu.* 10. *de potentiâ art.* 3.

VI. Secundò arguitur. Relatio est ordo unius ad aliud: sed inter divinas Personas non est ordo; ergo &c. Minor probatur primò. Quia quidquid in Deo est, Deus est: sed ejusdem ad se non est ordo realis; ergo &c.

Secundò. Ordo, vel dicit, vel supponit dependentiam unius ab alio: unde ordo Filii ad Patrem supponit in Filio dependentiam à Patre.

Tertiò. Sicut una Persona divina procedit ab aliâ, ita creaturæ procedunt à Deo: sed in Deo non datur ordo realis ad creaturas procedentes; ergo neque Persona, à quâ alia procedit, dicit ordinem ad Personam procedentem.

Quartò. Ordo datur inter aliud, & aliud: sed ut loquitur Concilium Lateranense IV. cap. 2. *Licèt alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen aliud: sed id, quod est Pater, est Filius, & Spiritus Sanctus, idem omnino*; ergo &c.

VII. Respondetur, neg. min. Ad primam probat. dico, quòd ejusdem ad se, in eo, in quo est idem certè ordo esse non potest; benè tamen esse potest in eo, in quo non est idem, propter originem unius ab alio: & sic est inter divinas Personas, quæ licèt in naturâ idem sint, invicem tamen distinguuntur. Neque identitas, quam habent relationes cum divinâ essentiâ tollit, quin possint invicem realiter opponi: etenim, ut docet D. Thomas qu. 8. de potentiâ art. 2. ad 3. *Licèt relatio non addat supra essentiam aliquam rem, sed solùm rationem; tamen relatio est aliqua res, sicut etiam bonitas est aliqua res in Deo, licèt non differat ab essentiâ nisi ratione, & similiter est de sapientiâ. Et ideò sicut ea, quæ pertinent ad bonitatem, vel sapientiam realiter Deo conveniunt, ut intelligere, & alia hujusmodi: ita etiam id, quod est proprium realis relationis, scilicet opponi, & distingui realiter, in divinis invenitur.*

VIII. Sed dices. Cum identitate divinæ naturæ non stant in Deo alia genera oppositionum; ergo neque oppositio relativa.

Respondeo cum D. Thom. qu. 8. de pot. art. 1. ad 13. *Quod in aliis oppositionibus semper alterum est ut imperfectum, vel non ens, vel ut habens aliquid de non ente. Negatio enim est non ens, & privatio est quædam negatio, & duorum contrariorum alterum semper habet aliquid privationis. Unde aliæ oppositiones in Deo esse non possunt, sicut oppositio relationis, quæ ex neutrâ parte importat imperfectionem.*

IX. Ad secundùm dico, quòd ordo formaliter non dicit dependentiam unius ab altero, sed puram connexionem unius cum altero; & licèt ordo fundatus in ratione causæ supponat dependentiam, non tamen ordo, qui fundatur in purâ ratione principii, ut superiùs dictum est.

X. Ad tertium dico, quòd ordo datur inter res ejusdem generis, & naturæ, & cùm Deus non comprehendatur sub ordine creato, imò sit extra, vel potiùs supra ordinem totius entis creati; ideò in Deo non datur realis ordo a[d crea]turas ab ipso procedentes: benè tam[en] creaturæ procedentes, quæ sub ordine divino continentur, sicut effectus, dicunt ordinem ad Deum. Sed divinæ processiones & Personæ per eas procedentes sunt in eodem ordine, imò in eâdem naturâ; & ideò fundant relationem realem in utroque extremo, scilicet in principio processionis, & in termino procedente. Responsio est D. Thom. 1. *par. qu.* 28. *art.* 1. *ad* 3. Aliam responsionem dat S. Doct. *qu.* 8. *de potentiâ art.* 1. *ad* 3. quam Studiosus adire poterit.

XI. Ad quartum respondeo, neg. maj. Potest enim dari ordo inter alium, & alium. Pro quo noto cum D. Thomâ 1. par. qu. 31. art. 2. ad 4. Hanc esse differentiam inter *aliud* neutrum, & *alium* masculinum: *quòd neutrum genus est informe, masculinum autem est formatum, & distinctum, & similiter fœmininum. Et ideò convenienter per neutrum genus significatur essentia communis, per masculinum autem, & fœmininum aliquod suppositum determinatum in communi naturâ. Unde etiam in rebus humanis, si quæratur: Quis est iste? Respondetur, Socrates, quod nomen est suppositi. Si autem quæratur: Quid est iste? Respondetur, animal rationale, & mortale. Et ideò quia in divinis distinctio est secundùm personas, non autem secundùm essentiam, dicimus quòd Pater est alius à Filio, sed non aliud. Et è converso dicimus, quòd sunt unum, sed non unus.*

XII. Tertiò argues. Relationes non possunt dici de aliquo, nisi, aut secundùm substantiam, aut secundùm accidens: at neutro modo possunt dici de Deo; ergo &c. Min. prob. Nam si dicantur secundùm substantiam, cùm relatio efficiat distinctionem, efficeret distinctionem in substantiâ, sive in essentiâ, & sic non esset una essentia in divinis Personis. Si verò dicantur secundùm accidens; ergo jam in Deo erunt accidentia; ergo Deus non erit omnino simplex, & immutabilis.

XIII. Hoc erat argumentum Arianorum apud D. August. *lib.* 5. *de Trinit. cap.* 3. ajebant enim: *Quidquid de Deo dicitur, vel intelligitur, non secundùm accidens, sed secundùm substantiam dicitur. Quapropter ingenitum esse Patri secundùm substantiam est, & genitum esse Filio secundùm substantiam est. Diversum autem ingenitum esse, & genitum esse; diversa est ergo substantia Patris, & Filii.*

Hoc argumentum S. Doctor retorquet in illos hoc modo: *Si quidquid de Deo dicitur, secundùm substantiam dicitur; ergo quod dictum est:* ego, & Pater unum sumus, *secundùm substantiam dictum est: una est igitur substantia Patris, & Filii. Aut si hoc non secundùm substantiam dictum est; dicitur ergo aliquid de Deo non secundùm substantiam. Et ideò jam non cogimur secundùm substantiam intelligere ingenitum, & genitum.*

Aliter quoque retorquet sic: *Item dictum est de Filio:* non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. *Quærimus: secundùm substantiam dicitur æqualis, admittunt, ut dicatur aliquid de Deo, non secundùm substantiam: admittant ergo non secundùm substantiam dici ingenitum, & genitum. Quod si propterea non admittunt, quia omnia de Deo secundùm substantiam dici volunt; secundùm substantiam Filius æqualis est Patri.* Ita acutissimè S. Augustinus.

XIV. Respondetur ergo cum eodem S. Doct. negando maj. Licèt enim id, quod

quod de aliquo dicitur in ordine ad se, dicatur, vel secundùm substantiam, vel secundùm accidens; id tamen, quod de aliquo dicitur in ordine ad alium, non dicitur formaliter, nec secundùm substantiam, nec secundùm accidens, sed secundùm esse relativum, quod ex suâ ratione præscindit à substantiâ, & accidente. *Si quod dicitur Pater* (inquit S. Doct. cap. 5.) *ad seipsum diceretur, non ad Filium, & quod dicitur Filius ad seipsum diceretur, non ad Patrem, secundùm substantiam diceretur, & ille Pater, & ille Filius: sed quia & Pater non dicitur Pater, nisi ex eo quòd est ei Filius, & Filius non dicitur, nisi ex eo quòd habet Patrem, non secundùm substantiam hæc dicuntur, quia non quisque eorum ad seipsum, sed ad invicem, atque ad alterutrum ista dicuntur: neque secundùm accidens, quia & quod dicitur Pater, & quod dicitur Filius aeternum atque incommutabile est eis. Quamobrem quamvis diversum sit Patrem esse, & Filium esse, non est tamen diversa substantia: quia hoc non secundùm substantiam dicuntur, sed secundùm relativum, quòd tamen relativum, non est accidens, quia non est mutabile.*

§. III.

Numerus Relationum Divinarum.

XV. DIco. Relationes in Deo sunt quatuor, Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, & Processio, seu Spiratio passiva. Ita S. Thomas hâc 1. *par. qu.* 28. *art.* 4. cujus ratione probatur sic. Ex dictis, duæ in divinis sunt processiones reales ad intra; ergo quatuor sunt reales relationes. Consequentia probatur. Cuilibet processioni duplex tantùm relatio opposita correspondere debet, nimirùm processioni per intellectum, quæ est generatio, relatio principii producentis, quæ est paternitas, cui in termino procedente respondet filiatio, tanquam relatio opposita paternitati: processioni verò per voluntatem relatio principii spirantis, quæ dicitur spiratio activa, cui in termino procedente correspondet spiratio passiva.

XVI. Dices primò. Si quatuor sunt relationes in Deo, jam in eo dabitur non Trinitas, sed quaternitas, quod expressè damnat Concilium Lateranense IV. cap. 2. dicens: in Deo *Trinitas est solummodo, non quaternitas.*

Respondeo, negando assumtum. Spiratio enim activa, seu relatio producentis Spiritum Sanctum non distinguitur realiter à paternitate, & filiatione; nec constituit Personam distinctam à Patre, & Filio; ac proinde nec quartam Personam, nec quartam rem in Deo ponit.

XVII. Dices secundò. Æqualitas, & similitudo sunt relationes quædam, & sunt in Deo ab æterno; ergo plures sunt in Deo relationes, quàm quatuor.

Respondeo ex D. Thom. *qu.* 28. *art.* 4. citato *ad* 4. & *qu.* 42. *art.* 1. *ad* 4. quòd æqualitas, & similitudo non sunt relationes reales, sed rationis tantùm. Nam æqualitas, vel est in essentiâ, vel in relationibus, seu Personis. Essentia est una, & eadem: nihil autem potest esse sibi ipsi æquale, & ad seipsum realiter referri. Vel est in relationibus, seu Personis; & sic æqualitas non est relatio ab aliis relationibus distincta: nam una relatio seipsâ, non aliâ relatione refertur ad aliam, aliàs daretur processus in infinitum. Quare concludit D. Thom. citatâ qu. 42. art. 1. ad 4. *Æqualitas, & similitudo in divinis Personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus: sed in suo intellectu includit, & relationes distinguentes Personas, & essentia unitatem.*

DUBIUM II.

An Relationes Divinæ distinguantur ab Essentiâ.

§. I.

Aliqua præmittuntur.

I. HAnc quæstionem tractat Divus Thomas, tùm hâc 1. *par. qu.* 28. *art.* 2. tùm *qu.* 8. *de potentiâ art.* 2. tùm 4. *contrag. cap.* 14. tùm alibi passim. Et nos quoque *quæst.* 4. *de divin. attributis dub.* 1. fusè sequuti sumus: ubi quamvis de attributis directè loquuti simus,

mus, multa tamen de relationibus, de quibus relatè ad essentiam eadem ratio est, adjecimus. Illùc ergo Lectorem revocamus.

II. Ibi duos errores extremos recensuimus: unum Gilberto Porretano tributum, qui posuit, relationes divinas realiter ab essentiâ distingui. Quare D. Thom. qu. 28. art. 2. citato; *Circa hoc* (inquit) *dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postea in Remensi Concilio revocasse. Dixit enim, quòd relationes divinæ sunt assistentes, sive extrinsecùs affixæ.* Alterum Eunomii, nullam nec mentalem distinctionem inter essentiam, & relationes agnoscentis.

III. Gilberto proximus fuit Durandus, qui inter essentiam, & relationes posuit distinctionem quidem realem, non tamen tanquam inter duas res, sed tamquam inter rem, & modum rei. Nominales verò, quamvis dicere non ausim ad Eunomii errorem accedere, dicunt, nullam inter essentiam, & relationes dari distinctionem ex parte rei significatæ, sed solùm ex parte nostri intellectus, eandem omnino rem diversis conceptibus cognoscentis, & diversis nominibus exprimentis. Hos superiùs loco citato §. 5. retulimus, & rejecimus.

IV. Scotus inter essentiam, & relationes ponit suam distinctionem formalem ex naturâ rei, realem quidem, quia ante omnem cogitationem intellectus; non tamen entitativam, quia non inter duas res, sed inter duas formalitates. De hac egimus citato loco §. 6. & 7. Thomistæ vero, & alii quamplures inter essentiam, & relationes nullam ponunt distinctionem, quæ sit actualis à parte rei, sed solùm virtualis, & quæ solâ cogitatione intellectus fiat actualis. De quâ egimus relato loco §. 8. & 9. Ne ergo jam dicta inutiliter repetantur, ita quæstionem hanc pertractabimus, ut ad ea Studiosum identidem remittamus.

§. II.

Assertiones.

V. Dico primò. Relationes divinæ non distinguuntur ab essentia distinctione reali, tanquam illi extrinsecùs affixæ. Est contra Gilbertum. Assertio hæc probata manet superiùs; eò quòd, si essentia esset alia res à Personis seu relationibus, jam in Deo daretur non Trinitas, sed quaternitas, nimirùm tres Personæ, & rursùs illa res, quæ esset essentia, contra statutum à Concilio Lateranensi IV. cap. 2. *Credimus, & confitemur cum Petro* (Lombardo) *quòd una quadam summa res est, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tres simul Personæ, ac singulatim qualibet earum: & ideò in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas, quia qualibet trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, sive natura divina.*

Nec valet dicere, Concilium reprobare quaternitatem Personarum, non quaternitatem rerum.

VI. Nam de eâ quaternitate agit Concilium, quam Abbas Joachim contendebat sequi ex hâc Petri Lombardi propositione: *quadam summa res est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & illa non est generans, neque genita, nec procedens:* sed quaternitas, quam Joachimus contendebat sequi ex illâ propositione, non erat quaternitas Personarum, sed quaternitas resultans ex tribus Personis, & summâ illâ re, quam Lombardus asseruerat, nec esse generantem, nec genitam, nec procedentem, quæ res nil aliud erat, quàm essentia divina; ergo &c.

Deinde Concilium dicit: *ideò in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas, quia qualibet trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentia &c.* ergo hoc ideò asserit, quia quælibet trium Personarum realiter est, & non realiter distinguitur ab illâ re, quæ est essentia; ergo negat quaternitatem ex tribus Personis, & re ab illis distinctâ.

VII. Prob. secundò. Relationes, quas Gilbertus ponebat realiter distinctas, ab essentia, vel erant Deo intrinsecè unitæ, vel solùm extrinsecùs affixæ, & assistentes: si primum; ergo Persona divina erit quid realiter compositum ex relatione, & essentiâ, quia compositio est distinctorum unio. Si secundum, ut videtur sensisse Gilbertus; quæro: relationes illæ sic affixæ, & Deo assistentes, sunt ne quid

quid increatum ; an creatum ? Si primum ; ergo sunt realiter Deus ; ergo idem realiter cum Deo, & essentiâ, increatum enim, & Deus convertuntur. Si secundum ; ergo persona divina est aliquid constans ex increato, nimirùm divinâ essentiâ, & creato, nempe relatione, quod adversus Porretanum damnavit Remensis Synodos dicens : *Credimus nullas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates, sive unitates dicantur adesse Deo, quæ sint ab æterno, & non sint Deus.*

VIII. Dico secundò. Relationes divinæ non distinguuntur à divinâ essentiâ distinctione reali modali. Est contra Durandum, adversùs quem redeunt omnia argumenta superiùs facta contra Gilbertum. Durandus enim ponit quidem distinctionem solùm modalem, sed reverà realem ; ità ut relationes sint modi realiter afficientes naturam divinam, & hæ sit res, quæ talibus modis afficitur. Unde sic arguo. Vel illi modi relativi, qui realiter non sunt natura divina, sed illam afficiunt, sunt quid increatum, vel creatum : si primum, erunt Deus, & sic realiter natura divina. Si secundum : ergo Persona divina erit erit aliquid realiter compositum ex essentiâ increatâ, & modo creato. Rursùs : jam ponenda erit in Deo realis quaternitas nempe tres modi seu relationes, & essentia velut quædam res ab illis realiter distincta.

Præterea, si natura divina io aliquo sensu reali esset distincta à relationibus, nō posset cum veritate affirmari relatio de Deitate, & è contra : sicut quia Petrus realiter modaliter distinguitur à suâ sessione, non potest cum veritate affirmari, quod Petrus sit sua sessio, & quod sessio Petri sit Petrus. Et ratio est ; quia affirmatio fundatur in identitate subjecti cum prædicato : atqui secundùm Concilia Remense, & Lateranense IV. verè de Patre affirmatur Deitas, dicitur enim, nedum Pater est Deus, sed Pater est Deitas, Pater est sua essentia : de Deo affirmatur Trinitas, dicendo Deus est Trinitas, Trinitas est Deus ; ergo relationes non sunt realiter modaliter ab essentiâ distinctæ. Quapropter Concilium Lateranense laudatum cap. 2. *Licèt igitur* (inquit) *alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen aliud, sed id, quod est Pater est Filius, & Spiritus Sanctus, idem omnino.*

IX. Sed dices. Si essentia divina est prorsùs idem realiter cum Personâ, & vicissim prædicari possunt, sequitur, quòd, sicut verè dicitur quòd Pater generat, Filius gignitur ; ità quòd essentia, seu Deitas generat, essentia, seu Deitas gignitur, valet enim iste discursus. Pater est essentia : Pater generat ; ergo essentia generat ; sed hic fuit error Abbatis Joachim damnatus in Concilio Lateranensi IV. cap. 2. citato ; ergo &c.

Respondeo cum D. Thomâ 1. par. qu. 38. art. 5. negando maj. Nam *ad veritatem locutionum non solùm oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi. Licèt autem secundum rem sit idem Deus* (vel Pater, & Filius) *quod Deitas, non tamen est idem modus significandi utrobique. Nam hoc nomen, Deus* (& Pater, seu Filius) *quia significat divinam essentiam ut in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet, quòd possit supponere pro personâ. Et sic ea, quæ sunt propria Personarum possunt prædicari de hoc nomine Deus* (& Pater, aut Filius) *ut dicatur quod Deus est genitus, vel generans. Sed hoc nomen essentia non habet ex modo suæ significationis, quod supponat pro personâ, quia significat essentiam ut formam abstractam. Et ideo ea, quæ sunt propria Personarum, quibus ad invicem distinguuntur, non possunt essentiæ attribui : significaretur enim, quòd esset distinctio in essentiâ divinâ, sicut est distinctio in suppositis.*

X. Dico tertiò. Inter Divinas relationes, & essentiam locum non habet distinctio realis formalis Scoti. Probatur omnibus rationibus, quibus relato loco §. 6. probavimus, eam locum non habere inter divinam essentiam, & attributa, ubi etiam id probavimus de Personis.

XI Dico quartò. Essentia divina, & relationes non distinguuntur solâ ratione ratiocinante. Est contrà Nominales ; quæ assertio manet probata rationibus superiùs adductis §. 5. quò Lectorem remitto. Quibus hoc unum addo. Nam si alia distinctio non admittitur, quàm ex parte in-

intellectus distinguentis absque ullo ex parte rei significatæ fundamento, ægrè explicari potest, quomodo Pater naturam divinam communicet Filio, ei non communicatâ paternitate; & quod *omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo dedit, præter esse Patrem*, ut loquitur Concilium Florentinum in decreto Unionis; & quâ ratione Verbum, quod essentialiter est sapientia, non sit eo Verbum, quo sapientia, quia Verbum relativè, sapientia verò essentialiter intelligitur, ut docet Augustinus *lib. 7. de Trinit. cap. 2.*

XII. Dico quintò. Relationis divinæ distinguuntur ab essentiâ ante opus intellectus distinctione solùm virtuali; & per intellectum solâ distinctione rationis ratiocinatæ. Videantur dicta loco sæpe allato de attributis *Dub. 1. §. 8. & 9.*

§. III.

Solvuntur argumenta.

Omnia argumenta, quæ actualem distinctionem inter essentiam, & relationes ante opus intellectus probare conantur, ex communicabilitate essentiæ, & incommunicabilitate relationum, ex verificatione contradictoriorum, & similibus, videri possunt loco supra relato §. 7. ubi Studiosus omnia ea inveniet proposita, & soluta.

XIII. Primo ergo arguitur pro Gilberto, & Durando. Non minùs, imò magis, distingui debent absolutum, & relativum, quàm relativum, & relativum, quia relativum, & absolutum sunt diversi ordinis, seu generis: sed relativum, & relativum in divinis actu realiter distinguuntur; ergo sic distingui debet absolutum à relativo.

Confirmatur August. dicit 7. de Trinit. cap. 1. *Omnis res, quæ relativè dicitur est etiam aliquid excepto relativo, sicut homo dominus, & homo servus.* Si igitur relationes aliquæ sunt in Deo, oportet esse in Deo aliquid aliud, præter relationes: sed hoc aliud non potest esse, nisi essentia; ergo essentia est aliud à relationibus.

XIV. Respondeo, negando maj. quia absolutum, & relativum licèt sint diversi ordinis, seu generis, tamen invicem non opponuntur; in divinis autem omnia sunt unum, ubi non obest relativa oppositio. At relativum, & relativum in divinis sibi invicèm ita opponuntur, ut unum non possit esse alterum: quare qui dicit Patrem, necessariò dicit Filium ab eo distinctum; & qui dicit principium, dicit terminum procedentem ab eo distinctum.

XV. Quod si dicas. Id quod facit distinctionem in divinis Personis non est idem cum eo, quod non distinguit, nec distinguitur: sed relatio in divinis distinguit, essentia autem nec distinguit, nec distinguitur; ergo &c.

Respondet D. Thom. qu. 8. de potentiâ art. 2. ad 8. quòd *illud, quod facit distinctionem, potest esse eum eo, quod nec distinguit, nec distinguitur, idem re: sed non ratione.* Hoc autem superiùs explicaverat *ad 2.* dicens: *Alia est ratio substantiæ, & relationis: & utrique respondet aliquid in re, quæ Deus est. Non tamen aliquæ res diversæ, sed una & eadem, & hoc præcipuè convenit, quod duabus rationibus respondet una res, quando natura perfectè comprehendit ipsam rem, & sic est in proposito.*

XVI. Ad confirm. præter dicta loco citato §. 7. *num. 60.* respondeo ex D. Thom. 1. part. qu. 28. art. 2. ad 2. quòd *sicut in rebus creatis, in illo, quod dicitur relativè, non solùm est invenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter. Nam id, quod invenitur in creaturâ præter id, quod continetur sub significatione nominis relativi, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed una & eadem, quæ non perfectè exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa: dictum est enim supra (qu. 13.) cum de divinis nominibus agebatur, quod plus continetur in perfectione divinæ essentiæ, quàm aliquo nomine significari possit. Unde non sequitur, quòd in Deo præter relationem sit aliquid aliud secundùm rem, sed solùm consideratâ nominum ratione.*

XVII. Secundò arguitur. Tritum est apud

apud veteres, ajebat Gilbertus, ex Theodoreto, quod *qui naturam, & Personam idem esse intelligit, in divisionem Arii incidit, aut in confusionem Sabellii*: & ex Hilario *non est idem natura, quod res natura*: sed relatio est res naturæ; ergo non est idem natura divina & relatio.

Confirmatur primò. Si bonitas, sapientia, & alia absoluta, quæ sunt realiter idem cum essentiâ, realiter inter se distinguerentur, distinguerentur etiam secundùm essentiam; ergo si relationes sunt idem cum essentiâ divinâ, vel non distinguuntur realiter inter se; vel si realiter distinguuntur, distinguuntur secundùm substantiam, & essentiam.

Confirmatur secundò. Quidquid prædicatur de prædicato, prædicatur de subjecto: sed si relatio est ipsa essentia divina, hæc prædicatio erit vera: essentia est paternitas; & pari ratione ista: filiatio est divina essentia; ergo sequitur, quòd filiatio sit paternitas.

XVIII. Respondeo, mentem Theodoreti, & Hilarii fuisse, non quòd natura, & Persona non sint idem realiter, sed solùm, quòd non sint idem tàm re, quàm ratione, ut volebat Eunomius. Posito enim, quòd essentia, & relatio sint idem tàm re, quàm ratione, sequitur, quòd, vel non multiplicentur relationes, si non multiplicatur essentia, quæ est hæresis Sabelliana; vel si multiplicantur relationes, etiam essentia multiplicetur, quod volebat Eunomius, & Arius. Hoc tamen non sequitur, si catholicè ponatur, essentiam esse quidem idem re cum relationibus, sed ratione ab illis diversam.

XIX. Sed contra instabis. Ut salvetur Trinitas Personarum contra Sabellium, & unitas essentiæ contra Arium, debet salvari, quòd realiter multiplicentur Personæ, & quòd realiter non multiplicetur essentia: atqui si Personæ sunt idem realiter cum essentiâ, hoc non posset salvari, quia idem realiter multiplicaretur, & realiter non multiplicaretur; ergo &c.

Respondeo dist. min. idem adæquatè sumtum multiplicaretur, & non &c. nego min. idem inadæquatè conc. min. & nego consequ. Cùm essentia divina adæquatè sumta æquivaleat absoluto, & relativo, potest inadæquatè, ut æquivalet relativo, realiter multiplicari, & inadæquatè, ut æquivalet absoluto immultiplicabili, non multiplicari. Cujus rei aliquale exemplum afferri potest. Si enim idem corpus replicaretur in pluribus locis, esset unum, & multiplex. Unum unitate substantiæ corporis, multiplex ratione præsentiæ localis. Corpus item Christi unum est, & tamen præsentiæ Sacramentales in eo multiplicantur. Cæterum hæc exempla valent, quantum possunt.

XX. Ad primam confirm. respondet D. Thomas qu. 8. de potentiâ art. 2. ad 4. *Quod attributa essentialia non solùm significant id, quod est essentia divina, sed etiam significant per talem modum, quia significant aliquid, ut in Deo existens. Et propter hoc differentia, quæ esset inter absoluta redundaret in diversitatem essentiæ. Relationes autem divinæ licèt significent id, quod est essentia divina, non tamen per modum essentiæ, quia non per modum inexistentis, sed per modum se habentis ad aliud. Unde distinctio, quæ attenditur secundùm relationes in divinis, non designat distinctionem in essentiâ, sed solùm in hoc, quod est ad aliud se habere per modum originis*. Et licèt relatio divina sit substantia divina, non tamen significatur per modum substantiæ, ut ait idem S. D. ibi *ad 5*.

XXI. Ad secundam confirm. respondet idem S. Thomas ibidem ad 6. *quod ratio illa tenet in prædicabilibus per se: per se autem prædicatur aliquid de aliquo, quod prædicatur de eo secundùm propriam rationem. Quod verò non secundùm propriam rationem prædicatur, sed propter rei identitatem, non etiam prædicatur per se. Cùm ergo dicitur: essentia divina est paternitas, non prædicatur paternitas de essentiâ divinâ propter identitatem rationis, sed propter identitatem rei, & similiter nec essentia de paternitate, ut jam dictum est; quia alia est ratio essentiæ, & relationis: & ideò in prædicto processu incidit fallacia accidentis. Licèt enim in Deo nullum sit accidens, est tamen quædam similitudo accidentis, in quantùm ea, quæ de se invicem prædicantur secundùm accidens, & differunt ratione, sunt unum subjecto.*

XXII.

XXII. Ex dictis solvi potest alia communis instantia, nimirùm: quæ sunt realiter idem cum uno tertio, non possunt realiter distingui inter se: sed paternitas, & filiatio realiter distinguuntur inter se; ergo non sunt idem cum uno tertio, quod sit essentia.

Nam respondetur, majorem esse veram de iis, quæ identificantur cum uno tertio adæquatè, & identitate non solùm rei, sed, sed rationis: secùs verò de iis, quæ identificantur cum tertio inadequatè, & identitate solâ rei, non rationis. Si enim hæc ex suâ ratione sint opposita, quamvis identificentur cum tertio, possunt realiter distingui inter se, ut in relationibus contingit.

Quare aliter distingui potest maj. quæ sunt realiter idem &c. si non dicant rationes relativè oppositas, concedo. Si dicant &c. ut dicunt invicem Personæ, nego maj.

XXIII. Tertiò arguitur, & replicatur. Relatio, & essentia differunt saltem ratione in divinis: sed ubi est diversa ratio, sive definitio, est diversum esse, quia definitio est oratio indicans quid est esse; ergo aliud erit esse relationis in divinis, & aliud substantiæ; ergo relatio, & substantia differunt secundùm esse, & ita realiter. Ita sibi opponit D. Thomas *qu. 8. de pot. art. 2.* Cui

Respondet: ad 11. *dicendum, quòd in divinis nullo modo est esse, nisi essentia, sicut nec intelligere, nisi intellectus. Et propter hoc, sicut in Deo est unum tantùm intelligere: ita etiam unum esse. Et ideò nullo modo concedendum est, quod aliud sit esse relationis in divinis, & aliud essentia. Ratio autem non significat esse, sed* esse quid, *idest quid aliquid est. Unde duæ rationes unius rei non demonstrant duplex esse ejus: sed demonstrant, quòd dupliciter de illâ re potest dici quid est, sicut de puncto potest dici quid est, sicut principium, & ut finis, propter diversam rationem principii, & finis.* Quæ valdè notanda sunt.

XXIV. Quartò argues. Ideò relationes non distinguuntur realiter ab essentiâ divina, quia aliàs facerent cum illâ realem compositionem; sed hoc est falsum, nam etiam tres divinæ Personæ realiter distinguuntur inter se, & tamen nullam faciunt inter se compositionem; ergo &c.

Si respondeas, negando min. & ad ejus probat. neges conseq. Cùm enim compositio oriatur, non solùm ex distinctione, sed ex unione distinctorum: Et divinæ Personæ inter se non uniantur, sed potiùs opponantur; non mirum, si nullam inter se faciant compositionem. At relationes uniuntur cum essentiâ, & illam afficiunt, tanquam modi illius; & propterea si aliquo modo realiter ab eâ distinguerentur, ei unirentur per compositionem.

XXV. Contrà est. Si relatio uniretur cum essentiâ divinâ, denominaret eam relatam: sed hoc est falsum; ergo &c.

Nego maj. Relatio enim denominat relatum solum subjectum, quòd alteri opopponitur, non autem subjectum, seu principium *quo*. Cùm ergo sola Persona sit subjectum *quod* relativè alteri opponitur, non verò essentia; ideò sola Persona denominatur relata, quia hæc sola dicitur generans, genita, procedens; non essentia, quæ nec est generans, nec genita, nec procedens.

XXVI. Quintò argues. Ea, quæ aliquomodo realiter non identificantur, aliquomodo realiter inter se distinguuntur: sed paternitas, & essentia aliquomodo realiter non identificantur; ergo &c. Min. prob. Quod non identificatur, realiter, cum omni eo, quod realiter est ipsa essentia, aliquomodo realiter non identificatur cum ipsâ essentiâ: sed paternitas non identificatur realiter cum filiatione, quæ realiter est ipsa essentia; ergo &c.

Respondeo, negando min. ad probat. dist. maj. cum omni eo &c. adæquatè sumto, conc. maj. inadæquatè sumto, & præcisè secundùm aliquam expressionem, seu virtualitatem, nego maj. Paternitas ergo esto realiter non identificetur cum filiatione inadæquatè sumtâ, & sub expresso filiationis, quo realiter opponitur paternitati, identificatur tamen cum filiatione adæquatè sumtâ, seu cum realitate, & cum eo, quod filiatio realiter est; quia realitas filiationis, cùm sit realitas essentiæ, ideò sicut paternitas identificatur realiter cum essentiâ divinâ, ita identifi-

tificatur realiter cum realitate filiationis, seu cum filiatione adæquatè sumtâ.

XXVII. Sextò argues pro Scoto. Essentia ex suâ ratione formali non est relatio; est enim substantia, & hæc propositio: substantia non est relatio, est propositio immediata, sicut ista: substantia non est accidens, seu quantitas; ergo saltem ex suâ ratione formali distinguitur à relatione. Tùm quia absolutum ex sua ratione formali, seu ex sua natura non est relativum.

XXVIII. Respondeo cum D. Thom. qu. 8. de pot. art. 2. ad 1. *Quod nulla substantia, quæ est in genere, potest esse relatio, quia est definita ad unum genus, & per consequens excluditur ab alio genere. Sed essentia Divina non est in genere substantiæ, sed est supra omne genus, comprehendens in se omnium generum perfectiones. Unde nihil prohibet, id quod est relationis in eâ inveniri.* Quare ratio substantiæ, & relationis, seu absoluti, & relativi, vel potest considerari, ut contracta ad creaturam, & sic positivè non sunt idem; quia constituunt, & definita sunt ad certa genera: vel potest considerari, ut contracta ad Deum, & sic positivè una, & eadem realiter est: vel potest considerari, ut præscindit à creatura, & Deo, & sic nec realiter eadem est, nec realiter distincta, sed negativè se habet, præscindens ab esse idem, & non esse idem. Ideòque absolutum, & relativum sicut substantia, & relatio, si ponantur in creatura non sunt realiter idem; si verò in Deo sint, realiter idem sunt. Neque relatio ex sua formali ratione dicit positivè, quod sit accidens, sicut hoc dicit quantitas, sed solùm, quòd sit ordo unius ad aliud.

Quòd explicans D. Thomas qu. 8. de potentia art. 2. in corpore: *Nihil prohibet (inquit) aliquid esse inhærens, quod tamen non significatur, ut inhærens: sicut etiam actio non significatur ut in agente, sed ut ab agente, & tamen constat, actionem esse in agente. Et similiter licèt ad aliquid non significetur ut inhærens, tamen oportet, ut sit inhærens. Et hoc quando relatio est res aliqua. Quando verò est secundùm rationem tantùm, tunc non est inhærens. Et sicut in rebus creatis oportet, quòd sit accidens: ita oportet, quòd sit in Deo substantia, quia quidquid est in Deo est ejus substantia. Oportet ergo relationes secundùm rem esse divinam substantiam, quæ tamen non habent modum substantiæ, sed habent alium modum prædicandi ab his, quæ substantialiter prædicantur in Deo.*

XXIX. Septimò argues pro eodem. Ea, de quibus actu ante opus intellectus verificantur prædicata contradictoria, debebent ante opus intellectus esse distincta: sed de essentia, & relationibus actu ante considerationem intellectus verificantur prædicata contradictoria, nimirùm, quod Pater æternus communicat essentiam Filio, & ei non communicat paternitatem; ergo &c.

Huic argumento respondimus de divinorum Attributorum distinctione *qu. 4. dub. 1. sæpe citatis §. 7. à nu. 44.* ubi etiam varias Scotistarum instantias proposuimus, & dissolvimus: quare illùc remitto Lectorem. Nunc dico, quòd ad actu verificanda prædicata aliàs contradictoria, non requiritur actualis distinctio, quæ formaliter sit, sed solùm virtualiter, & æquivalenter. Cùmque essentia divina, & relatio, esto actu realiter sint una res, sit tamen virtualiter, & æquivalenter duplex, æquivalens absoluto communicabili, & relativo incommunicabili; ideò capax est, ut de eâ, ut æquivalet absoluto, verificetur, quòd communicetur Filio, & ut æquivalet relativo, non communicetur: quia contradictoria, esto verificari nequeant de eodem secundum idem, benè tamen possunt secundùm diversa; & distinctio virtualis, quia æquivalet actuali, tollit contradictionem, quam tolleret distinctio actualis. Sic calor, etsi virtualiter solùm sit in Sole, eosdem effectus producit, quos produceret calor formalis.

Nota tamen, quòd cùm dicitur: essentia divina realiter communicatur, paternitas verò realiter non communicatur, ly *realiter* potest sumi, vel in sensu appellativo, & formali, vel in sensu materiali, & identico. Si sumatur in sensu formali, vera est hæc propositio: paternitas non communicatur; quia fit appellatio supra formale relativi. Si verò sumatur

tur in sensu identico, falsa est; quia facit sensum, quòd res, quæ est paternitas, idest essentia divina non communicetur Filio.

XXX. Sed dices. Oppositio contradictoriâ major est oppositione relativâ: sed de uno, & eodem, etiam virtualiter distincto, nequit dici, quod sit Pater, & Filius; ergo multò minus, quòd communicetur, & non communicetur, quæ contradictoria sunt.

Respondetur ex D. Thomâ *in 1. dist. 5. qu. 1. art. 1. ad 1.* dist. maj. major est, idest universalior, & causa omnis oppositionis, conc. maj. aliter, nego maj. Oppositio ergo contradictoria dicitur major omni aliâ oppositione, quia est causa omnis oppositionis, & in omni oppositione includitur: ex quo sequitur oppositum ejus, quod intendit arguens. Nam cum alia sint, quæ opponuntur realiter, alia verò quæ opponuntur solùm per rationem, oppositio contradictoria reperiri debet non solùm inter extrema realiter opposita, & distincta, sed etiam inter extrema solâ ratione distincta: & sic licèt essentia, & relatio solâ ratione distinguantur, & opponantur, adhuc inter illas oppositio contradictoria poterit exerceri. *Oppositio* (inquit S. Thomas laudatus) *affirmationis, & negationis, cui non admiscetur aliqua convenientia, est prima, & maxima oppositio, & causa omnis oppositionis, & distinctionis; & ideò oportet, quòd in qualibet aliâ oppositione includatur affirmatio, & negatio, sicut primum in posteriori. Unde plura requiruntur ad alias oppositiones, quàm ad oppositionem contradictionis, quia se habent ex additione ad ipsam. Unde non oportet, quod si contrarietas non inveniatur, nisi in diversis realiter, quòd affirmatio, & negatio inveniatur in diversis realiter: immò sufficit etiam distinctio rationis ad affirmationem, & negationem, cùm qualibet distinctio, ut dictum est, includat affirmationem, & negationem: & talis distinctio, scilicet rationis, est inter essentiam, & Personam: sed opposita relativè aliquando requirunt diversitatem, vel distinctionem realem, & talia sunt quæ divinas Personas distinguunt; aliquando autem distinctionem rationis tantùm, ut cum dicitur idem eidem idem &c.*

DUBIUM III.

An relationes divinæ secundum expressum relativi dicant perfectionem propriam virtualiter distinctam à perfectione propriâ essentiæ divinæ.

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Sensus quæstionis est, an in Deo, præter perfectiones de genere absoluto, dentur perfectiones de genere relativo: ita ut, sicut sapientia, vel bonitas divina affert specialem, perfectionem de propriâ linea supra perfectionem divinæ essentiæ; ita & paternitas addat perfectionem aliquam de genere relativo, virtualiter superadditam perfectioni ejusdem divinę essentiæ. In hâc quæstione divisos invenio Thomistas, multis negativæ parti adhærentibus. Ego libentiùs aliis subscribo affirmativam tuentibus.

II. Dico. Relationes divinæ afferunt specialem perfectionem de genere relativo, virtualiter distinctam à perfectione absolutâ divinæ essentiæ. Hæc videtur fuisse mens D. Thomæ tùm *qu. 8. de pot. art. 2. ad 1.* ubi probat, in substantiâ divinâ relationes inveniri; quia *est super omne genus comprehendens in se omnium generum perfectiones:* quæ consequentia nulla foret, si relatio ex suo genere nullam diceret perfectionem; sicut malè inferretur, intellectum esse in Deo, quia Deus comprehendit in se omnium generum perfectiones, si intellectus ex suâ ratione nullam afferret perfectionem. Idem docet *qu. 9. de pot. art. 5. ad 13.* ubi ait: *ad perfectionem divinitatis pertinet, ut scilicet sit ibi à quo alius, & ipse à nullo, & aliquis qui sit ab alio. Non enim esset omnimoda perfectio in divinis, nisi esset ibi processio Verbi, & Amoris;* ergo relationis originis afferunt Deo suam perfectionem, quâ deficiente non esset omnimoda perfectio in divinis: quòd si relatio nullam ex suo conceptu diceret perfectionem, proposito D. Thomæ

næ esset de subjecto non supponente. Hoc idem repetit *qu.* 29. 2. *part. art.* 3.

Cui consonant Concilia, & Patres. In quartâ enim Synodo Generali dicitur: *credimus Trinitatem, & subsistentiarum perfectionem*. Cyrillus quoque lib. 2. Thesauri cap. 1. *Non potest* (inquit) *esse perfecta divinitas, nisi Filium habeat*. Et alii Patres communiter inculcantes, Deitatem non esse perfectam, atque plenam sine Personis, & relationibus.; & Mysterium Trinitatis, quod per relationes constituitur, pertinere ad supremam Dei perfectionem, quâ super omne creatum elevatur. Quod Ecclesiæ quoque consuetudine firmatur, quæ publicè non solùm essentiæ majestatem, sed relationum proprietates adorat.

III. Probo autem ratione à priori sic. Relatio, ut virtualiter distincta ab essentiâ, est quid reale positivum in Deo existens, contentum sub ente; ergo ex suâ linea est perfectio. Quodcumque enim positivum ens, seu realitas, dùm existit, convertitur cum bonitate, & perfectione: bonitas enim est proprietas entis principalis, seu existentis, & repugnat dari aliquid in rerum natura existens, quod non sit bonum, cùm sit objectum voluntatis, quæ non potest amare nisi bonum.

IV. Respondebis, in relationibus divinis duo esse consideranda, nempe esse *in*, & esse *ad*. Esse *in*, est relatio considerata, ut afficiens subjectum, & Personam constituens. Esse *ad*, est eadem relatio, ut respicit terminum, ad quem refertur. Relatio igitur priori modo perfectionem dicit; quia sic spectata modificat, & determinat essentiam ad esse talis Personæ: & in hoc sensu loquuntur Concilia, & Patres, & procedit ratio allata. Verùm posteriori modo, ut dicit purum *ad*, seu respectum ad terminum, nullam dicit perfectionem; quia nullum dicit esse.

V. Sed contra primò. Conceptus ille *in*, secundùm quem relatio est constitutiva Personæ divinæ, est conceptus de genere relativo virtualiter distinctus à conceptu absoluto essentiæ; ergo si secundùm conceptum *in*, & quatenùs est constitutiva Personæ, relatio perfectionem dicit, perfectio hæc est de genere relativo. Ant. prob. Tùm quia Persona divina formaliter, ut Persona ab essentiâ distincta, est de genere relativo. Tùm quia afficere subjectum illud referendo ad alterum, est de conceptu relationis, non minùs, quàm de conceptu qualitatis sit reddere subjectum quale; & in hoc erravit (teste S. Thomâ. 1. *part. qu.* 28. *art.* 2) Gilbertus Porretanus, ponens relationes extrinsecùs assistentes, quòd eas consideravit solùm per respectum ad terminum, non verò per respectum ad subjectum.

VI. Contra secundò. Perfectio non restringitur ad lineam absoluti; ergo &c. ant. prob. à D. Thom. *qu.* 7. *de pot. art.* 9. ubi probans, relationes esse inter entia realia computandas, hoc discursu procedit: *Perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam, non solum attenditur secundùm aliquid absolutè inherens rebus, sed etiam secundùm ordinem unius rei ad aliam; sicut etiam in ordine partium exercitus, bonum exercitus consistit; huic enim ordini comparat Philosophus ordinem universi* 12. *Metaph.* Unde 1. *part. qu.* 5. *art.* 5. statuit, rationem boni consistere in modo, specie, & ordine. Et opusc. 1. contra errores Græcorum cap. 7. *non posset* (inquit.) *esse Pater perfectus, nisi Filium haberet; quia nec Pater sine Filio esset, nec esset Deus perfectus, nisi haberet Verbum*. Et quidem imperceptibile videtur, aliquid actu formaliter, & ex proprio conceptu esse in Deo, quod ex proprio suo conceptu perfectionem non exprimat. Cùm ergo in Deo adsit, nedum absolutum, sed relativum, necesse est dicere, etiam relativum ex suo genere perfectionem exprimere.

VII. Colligitur etiam hoc à posteriori. Nam subsistentia Verbi divini dùm terminat humanitatem Christi, eam perficit: sed eam terminat ratione relativi, Incarnatio enim facta fuit immediatè in Personâ secundùm esse relativum; ergo ratione relativi perfectio est. Hæc consequentia probatur. Nam si Persona divina ratione Personæ, & relativi non esset perfectio, non posset humanam naturam immediatè, & rationi sui perfi-

cere: ficut quia Persona divina ratione fui non est Sanctitas, ratione fui humanam naturam formaliter non sanctificat. Maj. etiam probatur. Si enim natura humana à propriâ subsistentiâ perficitur, si propria subsistentia ratione sui perfectionem exprimit, & persona creata ex D. Thoma 1. *part. qu.* 29. *art.* 3. significat id, quod est perfectissimum in naturâ; cur non perficitur à subsistentiâ divinâ? cur persona divina id, quod est perfectissimum non significabit? an deteriori modo subsistet humanitas subsistentiâ divinâ, quàm propriâ? An deterior erit Persona divina, quam creata?

§. II.

Fundamenta opinionis contrariæ.

VIII. Primò arguunt. In Deo non datur perfectio relativa; ergo &c. ant. probatur primò. Augustinus *lib. 6. de Trinitate cap.* 2. loquens de Filio, ait: *Filius sicut in se ipso dicitur Filius, quod non cum Patre dicitur, sed ad Patrem: non sic & in se ipso magnus, sed cum Patre.* Et *lib. 7. cap.* 1. & 6. dicit, magnitudinem, & perfectionem in Divinis ad se dici, non relativè.

Secundò. D. Thomas 1. *par. qu.* 42. *art.* 4. *ad* 2. ait: Magnitudo in divinis significat perfectionem naturæ, & ad essentiam pertinet.

Tertiò. Perfectio pensatur per ordinem ad subjectum, cum perfectio respiciat perfectibile: sed relatio non respicit subjectum ratione sui, sed ratione termini, ergo &c.

IX. Respondeo, neg. ant. ad primam probat. ex Augustino dico, quòd quotiescumque aliquod nomen indifferens est, ut significet essentiam, & relationes, supponit absolutè pro essentia; quia hæc est velut excellentius significatum, & radix primordialis totiùs magnitudinis, & perfectionis in Deo: hoc tamen non impedit quin sicut in Deo multiplicamus relationes, & realitates, ita etiam multiplicemus perfectiones, cum addito tamen, nempè relativas.

X. Sed dices. Si multiplicarentur perfectiones in Deo, deberent absolutè admitti tres boni, tres perfecti, sicut admittuntur tres Personæ; & non solum adjectivè, sed substantivè: atqui hoc negat Augustinus *lib. 5. de Trinit. cap.* 8. ergo &c. Maj. probatur. Quotiès multiplicatur tam materiale, seù subjectum, quam forma, multiplicantur nomina nō solùm adjectivè, sed substantivè: at in casu non solùm multiplicarentur subjecta, nempè supposita habentia perfectionem, sed etiam formæ, nempè perfectiones relativè; ergo &c.

Respondetur, neg. maj. Sicut enim esse relationes divinæ sint res, seu entia relativa, tamen absolutè non concedimus dari in Deo *tres res*, seu *tria entia*, sed solùm cum addito, nimirum *relativa*; quia entitas, & realitas in Deo principialiter supponit pro absoluto: ita non debemus absolutè admittere in Deo tres bonitates, vel perfectiones, seù tres bonos; quia bonitas, & perfectio principaliter supponit pro bonitate absoluta essentiæ, quæ una est; sed solùm cum addito, nempè tres bonitates, & perfectiones relativas, & tres bonos relativè, sicut & tria entia relativa. Quapropter, sicut damnatus est Arius, quod tres res absolutas asseruerit; ita damnatus est Sabellius, quòd tres res, seu tria entia relativa non admiserit: *Cum enim* (inquit S. August. lib. 7. de Trin. cap. 4.) *conaretur humana inopia loquedo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenet de Domino Deo Creatore suo, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illâ summa æqualitate ulla diversitas. Rursùs non esse tria quædam non poterat dicere; quod Sabellius, quia dixit, in hæresim lapsus est.*

XI. Ad secundam pariformiter dico, S. Thomam loqui de quantitate, & perfectione radicali: sic enim sola essentia, est, quæ omnium divinarum perfectionum radix est; unde ex eâ dicit S. Thomas, attendendam esse magnitudinem, & æqualitatem inter divinas Personas.

Ad tertiam nego maj. Aliàs sequeretur, quòd nulla potentia, habitus, aut actus perfectionem diceret; quia per ista subjectum perficitur non ad se, sed ad aliud: Sive ut objectum, sive ut terminum. Quare dico, quòd esto perfectio absoluta debeat perficere subjectum in ordine ad seipsum; perfectio tamen re-

la-

lativa sufficit, ut illud perficiat in ordine ad aliud: sicut ordo, qui est inter partes exercitus perficit illas, non in ordine ad se, sed in ordine invicem, & ad totum exercituum.

XII. Secundò arguunt. Relationes non addunt supra essentiam novum, ac peculiare esse existentiæ; ergo neque novam, & peculiarem perfectionem, quia omnis perfectio ab actualitate existentiæ pensatur. Antecedens prob. quia, ut statim dicemus non dantur in Deo tres existentiæ relativæ, sed unica tantum.

Huic argumento, quod contrarii adeò, magnificant, concesso antecedenti, nego conseq. quæ instatur in aliis divinis attributis. Justitia enim, misericordia &c. non multiplicant in Deo adhuc virtualiter existentias, sed unicâ existentiâ divinæ essentiæ existunt, & tamen multiplicant in Deo virtualiter perfectiones; ergo licèt relationes non multiplicent in Deo existentias, poterunt multiplicare, & proprias habere perfectiones. Et ratio est: nam ad perfectionem, & bonitatem, seu ut res sit perfecta, requiritur quidem, ut existat; non tamen, ut multiplicetur perfectio, requiritur, quod multiplicetur existentia, sed etsi plures entitates unicâ fruantur existentiâ, adhuc erunt plures perfectiones. Quapropter si Verbum plures humanitates assumeret, singulæ suam perfectionem haberent, & tamen unicâ Verbi existentiâ existerent; ut Thomistæ communiter docent; quia, ut aliquid perfectionem propriam dicat, sat est, ut propriam habeat entitatem in suo essentiali esse completam.

XIII. Tertiò arguunt. Si relatio paternitatis aliquam diceret perfectionem, aliqua perfectio esset in Patre, quæ non esset in filio, & consequenter Filius non esset æqualis Patri.

Secundò. Tres Personæ simul sumtæ majoris perfectionis essent, quàm una sola.

Tertiò. Filius esset perfectior Spiritu Santo; quia Filius duas relationes haberet, filiationis, nempè, & spirationis activæ, & Spiritus Sanctus unam tantùm, scilicet spirationem passivam.

Quartò. Essentia sola non esset infinitè perfecta, ei enim deessent perfectiones relativæ.

XIV. Respondetur ad hæc. Primò. Quòd sicut ex eo, quòd realitas paternitatis sit in Patre; & non in Filio, non sequitur, quòd Filius sit inæqualis Patri; quòd tres Personæ simul sumtæ sint majoris entitatis, quàm una sola, quòd Filius habens duas relationes, sit quid majus Spiritu Sancto habente unam solam; & quòd essentia sola non sit infinitè perfecta, etsi ei desit entitas relativa: ita dicendum. etsi relatio nedùm entitas sit, sed etiam perfectio relativa. Non enim requiritur, quòd quæcumque divina realitas, & perfectio sit in quacumque Personâ formaliter, sed sat est, ut sit in eâ æquivalenter. Ita autem contingit (inquit D. Thomas 1. par. qu. 42. art. 4. ad 2.) *eadem* enim *dignitas, quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio. Verè ergo dicitur, quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius: nec sequitur: paternitatem habet Pater, ergo paternitatem habet Filius: mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia, & dignitas Patris & Filij: sed in Patre est secundum relationem dantis, in Filio secundum relationem accipientis.* Ubi D. Tho. statuit unam dignitatem in omnibus Personis, in quâ sunt æquales, nempe dignitatem essentiæ divinæ, aliam dignitatem Patris ut dantis, & dignitatem Filii, ut accipientis, quæ sunt dignitates relativæ; nec sequitur, quòd si hæc est in unâ Personâ, sit formaliter in aliâ, quia mutatur *quid* in ad *aliquid*. Hinc

XV. Secundò. Aliter respondeo, dist. ant. aliqua perfectio absoluta, nego ant. relativa, quæ non sit in Filio, subdistinguo, expressè co. ant. per circumincessionem nego ant. Cum enim in Filio sit eadem essentia, quæ est in Patre, & hæc contineat paternitatem, sequitur, quod tota perfectio paternitatis sit etiam in Filio, quamvis sub hoc nomine eam non exprimat, sed illi opponatur; sicut hâc ratione realitas paternitatis in Filio est. Et sic solvuntur cæteræ instantiæ. Cùm enim infinita perfectio omnium relationum simul, sive singularum in speciali, non exigat, ut invicem sese exprimant, sed quòd una sit in aliâ ratione essentiæ divinæ, quæ omnes includit, & in omnibus includitur; sequitur, in om-

omnibus esse æqualem, imò eandem perfectionem, quamvis alio, & alio modo significatam; sicut in omnibus attributis absolutis eadem perfectio est, quamvis aliter in uno expressa, aliter in alio. Unde D. August. lib. 6. de Trinit. c. 8. *Tantus est* (inquit) *solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus Sanctus, quantus est simul Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.* Et S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 1. ait: *Per hanc unitatem naturalem totus Pater in Filio, & Spiritu Sancto est; & totus Filius in Patre, & Spiritu Sancto est; totusque Spiritus Sanctus in Patre, & in Filio est, nullus horum extra quemlibet ipsorum est.*

XVI. Dices. Relationes, vel sunt perfectiones simpliciter simplices, vel non sunt, sed perfectiones solùm secundum quid. Si primum; Cùm perfectio simpliciter simplex sit illa, quæ est melior ipsa quàm non ipsa, melius esset Filio habere paternitatem, quàm non habere. Si secundum; ergo hæc relativa perfectio non erit formaliter in Deo; quia, perfectiones hujusmodi non esse in Deo nisi virtualiter, supra diximus, & proinde nec in Deo erunt formaliter relationes.

XVII. Respondeo. Relationes esse perfectiones simpliciter simplices. Ad id, quod opponitur, dico, ex hoc quòd paternitas sit perfectio, melius est quidem Deitati, seu Deo illam habere, quàm non habere; sic, ut Deitas non esset omnimodè perfecta, si illam non haberet: non tamen oportet, ut talis perfectio ab omni divinâ Personâ expressè possideatur; sed sufficit, ut habeatur implicitè ratione divinę essentiæ, quæ in omnibus Personis est, & in quâ omnes relativæ perfectiones continentur.

XVIII. Quæri solet: an relationes sint de conceptu objectivo essentiæ divinę; & viceversa essentia divina sit de conceptu objectivo relationum: sed in hâc quæstione superfluum judico immorari. Unde breviter ab eâ me expediens

Dico, quòd conceptus objectivus essentiæ, & relationum potest considerari, vel adæquatè pro eo, quod explicat, & etiam formaliter includit; vel inadæquatè, scilicet pro eo, quod exprimit, seu solùm explicat. Si primo modo consideretur, dico, quòd tàm relationes sunt de conceptu objectivo essentiæ, quàm essentia de conceptu objectivo relationum: quia essentia divina adęquatè, dicit essentialiter esse unam in tribus Personis, & Deus essentialiter est Unus, & Trinus; & viceversa relationes adęquatè essentialiter sunt relationes divinæ: non sunt autem divinę, nisi ratione essentię divinæ. Si verò secundo modo consideretur, dico, nec essentiam esse de conceptu objectivo relationum; quia relationes exprimunt *ad aliquid*, essentia vero exprimit ad se, seu absolutum: absolutum autem, ut tale, non est de conceptu objectivo relativi, ut relativum est; sicut nec relativum est de conceptu objectivo absoluti, ut absolutum est; quia mutatur *quid in ad aliquid*.

DUBIUM IV.

An cuilibet relationi conveniat propria existentia.

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Dubium hoc ex præcedenti nascitur. Cùm enim ultra perfectionem absolutam convenientem essentiæ divinę admiserimus perfectiones relativas relationum proprias; videtur quærendum, an etiam pręter existentiam absolutam, & communem, quâ concipitur essentia divina existere pro priori ad relationes, admittendę sint in Deo existentiæ relativæ, quibus relationes existant in propriâ lineâ. Scotus affirmat. Thomistæ verò cum communiori DD. negant.

II. Dico. In Deo non multiplicantur existentiæ, sed unica est existentia absoluta, quâ existunt omnes perfectiones divinæ, tùm absolutę, tùm relativæ. Est expressa D. Thomæ superiùs laudati *qu. 8. de potentiâ art. 2. ad 11.* ubi ait: *In divinis nullo modo est esse, nisi essentia, sicut nec intelligere nisi intellectus. Et propter hoc, sicut in Deo est tantùm unum intelligere, ità etiam unum esse. Et ideò nullo me-*

modo concedendum est, quòd aliud sit esse relationis in Divinis aliud essentia.

III. Prob. ergo primò. Quia Scriptura quotiès loquitur de existentiâ Dei, semper eam applicat essentię, ut cùm *Exod. 3. v. 14.* Deus de se dicit: *ego sum, qui sum ... qui est, misit me ad vos:* ubi vox *sum* ultimo loco posita, & *qui est*, significat existentiam; *sum* verò priore loco essentiam, & facit sensum: *ego sum, qui est*, id est, cujus essentia, seu quidditas est existere, misit me ad vos.

Secundò. Patres, ut demonstrarent, Verbum ejusdem essentię esse cum Patre contra Arianos, ad identitatem in existendo cum illo recurrebant. Contendebant enim Ariani, Verbum non habere Dei essentiam, quia non semper extitisset, ac tempus fuerit, quando Verbum non esset; Patres verò ostendebant, Verbum essentiam Dei habere, quia semper extitisset; ergo tam Catholici, quàm hęretici conveniebant in hoc, quòd existentia ratione essentię conveniat, & quod ubi est una essentia, ibi sit unum esse, & ubi est unum esse, ibi una sit essentia.

Tertiò. Catholici, qui labente seculo quarto Antiochię contendebant, tres hypostases esse in Deo ponendas, redierunt in concordiam cum iis, qui unicam admittebant, postquam audierunt, illos hypostasis nomine existentiam intelligere; simulque cum illis confessi sunt unicam in Deo existentiam, seu unicum esse reperiri. Quare D. Hieronymus epist. 14. aliàs 57. ad Damasum: *Una* (inquit) *est Dei, & sola natura, quæ verè est. Id enim quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est;* infertque subinde, quòd *quisquis tria esse, hoc est tres esse hypostases, idest usias, dicit, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere;* & ab Ario parietibus separatur, perfidiâ copulatur. Adeò persuasum erat Hieronymo, quòd multiplicato esse in Deo, quod nomine hypostasis ipse intelligebat, debebat cum Ario essentia multiplicari.

IV. Rationem pro hâc assertione tradit primò S. Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 4. dicens: *aliud Deo est esse, aliud Patrem esse, vel Dominum esse: quod enim est, ad se dicitur, Pater autem ad Filium, & dominus ad servientem creaturam dicitur:* Ex quibus sic conficitur ratio. Existentia seu esse, ad se dicitur, non ad aliud; ergo existentia est prędicatum absolutum, ergo non multiplicatur in Personis relativis.

V. Confirmatur ex D. Thomâ *qu. 8. de potentiâ art. 2. ad 12.* ubi docet, quod esse, seu existentia relationis nunquam est relativa, seu ad terminum, sed est ad se, vel ad subjectum. Unde *cùm relatio sit accidens in creaturis, esse suum est inesse. Unde esse suum non est ad aliud se habere.* Si ergo D. Thomas in relatione creatâ admittit existentiam non relativam, quatenùs relatio est ad terminum, sed quatenùs est in subjecto; cùm relationes in divinis non sint inhærentes, ut accidentia, sed sint per se subsistentes, multò magis existentia earum non erit relativa, neque eis conveniet, ut relativè opponantur; ergo divinę relationes in ratione existentium non opponuntur; ergo neque, eis multiplicatis, existentiæ earum multiplicantur, quia in divinis tota multiplicatio ex relativa oppositione desumitur.

Urgeo hoc. Si relatio creata, quæ inhæret, ex tali inhærentia fit existens; cur relatio divina, quæ non inhæret, sed summè identificatur cum essentiâ divinâ, ex vi talis identificationis non fiet existens illâ purissimâ divinæ essentiæ existentiâ? quod si ita est: quid oportet tres relativas existentias superaddere? quem enim effectum præstabunt? existere? At hoc jam haberet. Esse ad aliud? At hoc non est existere, dicit Augustinus, & D. Thomas; quia esse ad se est, non ad aliud est.

VI. Secunda ratio talis est. Si in Deo sunt tres existentiæ relativæ, debebunt etiam esse in eo tres essentiæ relativæ, quia existentia proportionatur cum essentiâ, & est ejusdem generis cum illâ; cùmque existentia nequeat concipi sine duratione (qualibet enim essentia relativa esset ab æterno durans) debebunt quoque dari tres durationes, seu tres æternitates relativæ: sicque poterit dici, in Deo esse tres æternos, tres increatos, non adjectivè solum, sed substantivè, contra id, quod in Symbolo sub Sancti Athanasii nomine recitamus: *non tres æterni, sed unus æternus.* Quod si tres divinæ Personæ, non tribus durationibus durant, sed unâ tan-

tantùm, cur non unâ etiam existentiâ, sed tribus existent, cùm existentiæ sua conveniat duratio? Certè, si existentiæ relativæ admittuntur, non video, quin admittendæ sint, & multiplicandæ durationes relativæ.

§. I I.

Satisfit contrariis rationibus.

VII. PRimò objiciunt D. Augustinum, tùm in *Psalm.* 68. dicentem: *Quidquid est Pater, quod Deus est, hoc est Filius, hoc Spiritus Sanctus. Cum autem Pater est, non illud est.* Et lib. 7. de Trinit. cap. 4. *aliud est Deum esse, aliud Patrem esse.* Si ergo aliud est esse Deum, aliud Patrem esse; aliud est ergo esse absolutum, aliud esse relativum.

Cyrillus item Alexandrinus *dialogo de Trinit. lib.* 1. loquens de Patre, & Filio, ait: *uterque subsistit, propriamque habere dicitur existentiam.* Et Sanctus Thomas qu. 9. de potentiâ art. 5. ad 23. *Ad perfectionem* (inquit) *divinitatis pertinet, ut sint plures modi existendi in Divinis.*

VIII. Respondeo, D. Augustinum locis laudatis sumere *esse* non pro existere, sed pro notione, seu quidditate. Alia nempe est notio Dei, quâ Deus est, alia quâ Pater est: illa enim est absoluta, hæc relativa. Existere autem semper est absolutum, *quod enim est, ad se dicitur*, inquit citato loco ex 7. *de Trinitate*, ut supra vidimus. Cyrillus autem nomine existentiæ intelligit propriam cujusque Personæ subsistentiam, ut ex contextu patet. D. Thomas autem non dicit ad perfectionem divinitatis pertinere, ut sint plures existentiç, sed plures modi, seu plures rationes existendi ejusdem esse, & in eodem esse. Quemadmodum enim eadem essentia divina alio modo est in Patre, & alio modo in Filio, alio in Spiritu Sancto; sic eadem existentia, alio modo facit existere Patrem, alio Filium, alio Spiritum Sanctum: *ut scilicet sit ibi à quo alius, & ipse à nullo, & aliquis qui est ab alio;* ut ait D. Thomas laudato loco. Quare D. Thomas non plures existentias, sed plures rationes existendi admittit in divinis, *duæ* autem *rationes ejusdem rei non demonstrant duplex esse ejus, sed demonstrant, quòd dupliciter de illâ re potest dici quid est; sicut de puncto potest dici quid est, sicut principium, & ut finis, propter diversam rationem principii, & finis.* Ita S. Doct. *qu.* 8. *de pot. art.* 2. *ad* 11.

IX. Secundò objiciunt. In Deo sunt tres entitates relativæ actuales, imò in nostrâ sententiâ tres actualitates, & perfectiones relativæ: sed entitas actualis est entitas existens, cùm omnis actualitas ab existentiâ sumatur; ergo &c.

Respondetur. Sunt tres entitates actuales, numero cadente supra entitatem, conc. maj. cadente supra actualitatem existentiæ, nego maj. vel subdistinguo, tres adjectivè, conc. maj. tres substantivè, nego maj. Relationes ergo divinæ sunt tres entitates actuales, non triplici actualitate existentiæ, sicut neque essentiæ, sed unâ ac indivisibili. Quemadmodum enim tres Personç divinç dici possunt tres sapientes adjectivè, idest tres habentes eandem sapientiam, quia numerus cadit supra supposita, non supra sapientiam; ita dici possunt tres existentes adjectivè, & tres entitates actuales, idest tres habentes eandem existentiam, sicut & essentiam diverso modo commun catam. Cùm enim sint ad instar modi essentiç divinç, non debent propriam afferre existentiam, sed existere existentiâ essentiç (cujus sunt modi) ipsis adjunctâ, & communicatâ. Esto autem in nostrâ sententiâ quælibet relatio propriam afferat actualitatem, & perfectionem relativam distinctam à perfectione, & actualitate absoluta essentiç; non tamen sequitur, quòd afferat propriam existentiam relativam. Tùm quia, ut vidimus ex August. *esse ad se dicitur*, non ad alterum. Tùm quia, ut Dubio præcedente ostendimus, attributa divina propriam perfectionem dicunt, nec tamen propriam existentiam.

X. Tertiò objiciunt. Omnis productio terminatur ad existentiam: sed intra Deum datur productio Personarum; ergo datur existentia Personarum producta: sed hçc non est absoluta, quia nil absolutum divinum producitur; ergo est relativa.

Respondetur, dist. maj. ad existentiam,

tiam, vel ut producendam, vel ut communicandam, conc. maj. semper ut producendam, nego maj. Productio itaque debet quidem respicere existentiam, non tamen semper, ut producendam, sed ut saltem communicandam: & sic productio Personarum, esto non producat existentiam personalem, illis tamen communicat existentiam essentiæ, sicut, & ipsam essentiam.

XI. Quartò objiciunt. In creatis duplex est existentia, una absoluta, alia relativa; ergo etiam in divinis. Consequ. probatur. Ideò primum, quia in creatis non solùm absolutum est extra nihil, sed etiam relativum, & ponere rem extra nihil est effectus formalis existentiæ: sed in divinis non sola absoluta, sed & relativa sunt extra nihil; ergo non sola absoluta, sed etiam relativa, habent propriam existentiam; quia multiplicato effectu formali, debet multiplicari forma.

Respondetur primò negando absolutè antecedens. Licèt enim in relatione creata adsit existentia distincta ab existentiâ subjecti, quia hoc substantia est, illa verò accidens; hæc tamen non est formaliter relativa, licèt sit existentia relationis; quia non convenit relationi per ordinem ad terminum, sed per ordinem ad subjectum, cui inhæret.

XII. Neque dicas; ergo relationes divinæ habebunt proprias existentias, esto non per ordinem ad terminum, & formaliter relativas, tamen per ordinem ad essentiam, cujus sunt quasi modi.

Nego enim consequ. Nam primò. Quod formaliter relativum non est, sed absolutum, potest quidem multiplicari in creatis, at non in divinis: ergo si existentia relationis divinæ non est formaliter relativa multiplicari non potest.

Secundò. Relationes creatæ sunt realiter distinctæ à suo fundamento, & subjecto, unde specialem afferre possunt existentiam. *At quia Persona divina est idem cum naturâ, in Personis divinis non est aliud esse Personæ præter esse naturæ. Et ideò tres Personæ non habent nisi unum esse. Haberent tamen triplex esse, si in eis esset aliud esse Personæ, & aliud esse naturæ.* Ità D. Thomas 3. *par. qu. 17. art. 2. ad 3.* ex quibus.

XIII. Respondeo secundò, dato antecedente, neg. consequ. Nam relatio in creatis aliud est ab esse absoluti, & ideò aliam affert existentiam: at relatio divina est idem cum naturâ, & ideò non est aliud esse relationis, aliud esse naturæ; sed eâdem existentiâ, quâ essentia est extra nihil, sunt extra nihil etiam relationes, & omnia divina. Tunc verò multiplicatur forma, quando multiplicatur effectus ejus formalis adæquatus, secùs verò si multiplicetur solùm effectus ejus inadæquatus: esse autem in tribus relationibus est effectus formalis ipsius esse divini solùm inadæquatus, non adæquatus: hic enim complectitur omnia divina, sive absoluta sint, sive relativa; quia omnia sub esse, seu existere divino comprehenduntur.

XIV. Quod si repetas: existentiam debere proportionari, & esse ejusdem generis cum essentiâ; ergo cùm in Deo dentur essentiæ, seu quidditates relativę, dari debebunt existentię relativę.

Respondebo, existentiam debere quidem proportionari cum essentia, quę est ejus susceptivum immediatum, & primarium, non verò cum eâ, quæ est ejus susceptivum mediatum, & quasi secundarium. Immediatum autem, & primarium susceptivum existentiæ divinæ est essentia divina, quę absoluta est; relationes verò sunt susceptivum solùm mediatum, & veluti modificativum susceptivi immediati.

XV. Tandem objiciunt. Non repugnat naturam divinam duplici genere subsistentiæ subsistere, unâ absolutâ, alterâ relativâ, ut dicetur; ergo neque repugnabit, eam duplici genere existentiæ existere, unâ absolutâ, alterâ relativâ. Secundò. Non repugnat Christi humanitatem duplici sanctitate sanctificari; ergo &c.

Respondeo ad primum, conc. anteced. neg. conseq. Nam in Deo datur duplex effectus, seu modus subsistendi, nempe absolutè, & communicabiliter, & etiam relativè, & incommunicabiliter; & ideò poni debet in Deo duplex subsistentia, una absoluta, & alia relativa. At effectus existentiæ unus, ac indivisibilis est, scilicet ponere rem extra nihil: qui effectus

ctus cùm omnibus divinis perfectionibus, sive absolutis, sive relativis communis sit; ideò una existentia sufficit, ut per ipsam existant omnia divina, sive absoluta, sive relativa.

Ad secundum similiter dico, in humanitate Christi dari duplicem effectum sanctitatis, unum à sanctitate substantiali procedentem, nempè eam reddere gratam Deo; alterum à sanctitate accidentali necessariò provenientem, nimirùm eam reddere principium, *quo* habituale operationum supernaturalium, ut ibi docent Theologi, & ideò utraque sanctitas in Christo ponenda est. Effectus autem existentiæ ex dictis unus est.

QUÆSTIO IV.

De Divinis Personis in generali.

Divinarum Personarum nomina, essentiam, ac proprietates in genere quæstio præsens exponet.

DUBIUM I.

De nomine, & essentiâ Divinarum Personarum.

§. I.

Nomina varia Divinarum Personarum.

I. Cùm S. Augustino teste (lib. 7. de Trinit. cap. 4.) Sacra Scriptura nullibi Personæ nomen usurpet, Patrem, Filium, & Spiritum, quis modò tres Personas Sanctissimæ Trinitatis dicimus, variis nominibus Veteres appellarunt. Græci, eodem Augustino referente, eas vocabat substantias: *Sic enim* (inquit) *dicunt illi* (Græci) *tres substantias, unam essentiam, quemadmodum nos dicimus tres personas, unam essentiam, vel substantiam*. Sumebant autem substantiam, ut condistinguitur ab essentiâ, ut sicut unitas intelligitur ex eo quòd dicitur una essentia: ita & Trinitas intelligatur ex eo, quòd dicuntur tres substantiæ. Quia verò hìc sumebant substantiam pro ut idem est, ac subsistentia, seu subsistere; inde à Latinis etiam tres subsistentiæ dici cæperunt. Ita Ambrosius in Symbolo Apost. cap. 2. *Sabellius* (inquit) *docuit, unam subsistentiam esse Patrem, Filium, unamque trinominem Personam. Sed dùm omnes unam esse Personam reputat, nihil esse unamquamque designat.* Subsistentias quoque vocat Romana Synodus sub Agathone, quæ profitetur *unitatem quidem essentiæ, Trinitatem verò Personarum, sive subsistentiarum*. Et Anastasius Bibliothecarius in præf. ad septimam Synodum, hæc scribit: *ubicumque in hujus Synodi textu subsistentiam posui, Personam intelligi volui*.

II. Observandum tamen, Antiquos Patres Latinos pro eodem habuisse substantiam, naturam, & subsistentiam. *Unde sicut unam naturam, & unam substantiam, ita & unam subsistentiam Sanctæ Trinitatis esse dicebant. Orientalibus verò Sanctis Patribus pro Personâ suscipientibus subsistentiam, & sicut tres Personas; ita & tres subsistentias in Sancta Trinitate dicentibus; per multa tempora dissidium factum est inter Orientales, & Occidentales Sanctas Ecclesias. Orientalibus quidem Occidentales Sabellianorum sectam defendere suspicantibus; quia unam dicebant in Trinitate subsistentiam: Occidentalibus verò, Orientales Arianam sectam sequi dicentibus; eò quòd tres subsistentias in tres alterius substantiæ vel naturæ Personas proferrent, secundùm imitationem Arii. Quam divisionem per S. Athanasium Deus univit. Utriusque enim linguæ peritus, utrasque partes per Dei gratiam ad concordiam revocavit; & ab eo tempore usque in hodiernum diem, & apud nos, & apud Romanos; sicut una substantia, & una natura in Trinitate suscipitur, & sicut tres Personas in Sanctâ Trinitate confitemur; ita & tres subsistentias glorificamus*. Ita *in Collat. Constantinopol.* Catholicorum cum Severianis habitâ anno 533. *tom. 2. Concil. Harduin. Col. 1164.* Imò si attentè inspiciatur S. Augustinus *lib. 7. de Trinit. cap. 4.* citato, apparebit, S. Doctorem nomen subsistentiæ sumere pro eodem, ac essentia, & substantia, & negare in Deo tres subsistentias, sicut tres essentias; ait enim: *Sicut ab eo quod esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus. Absur-*

Absurdum est autem ut substantia relative dicatur, omnis enim res ad se ipsam subsistit; quantò magis Deus?

III. Igitur Personæ nomen communiùs à Latinis usurpari cœpit: unde August. laudatus cap. 5. *fortassis igitur commodiùs dicuntur tres Personæ, quàm tres substantiæ*. Et superiùs *cap.* 4. hunc Latinorum usum sic expresserat: *Itaque loquendi causa de ineffabilibus, ut fari aliquo modo possemus, quæ effari nullo modo possumus, dictum est à nostris Græcis, una essentia, tres substantiæ, à Latinis autem, una essentia, vel substantia, tres Personæ*. Iisdem vocibus utimur in Symbolo D. Athanasio adscripto: *Alia est enim Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti*. Et iisdem fidem suam expressit Concilium Lateran. IV. cap. 2. *Credimus, & confitemur eum Petro, quòd una quædam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, Filius, & Spiritus Sanctus; tres simul Personæ, ac singulatim qualibet earumdem*.

IV. Quo autem tempore cœperit Ecclesia Personæ nomine publicè uti apud Latinos, Facundus Hermaniensis *lib.* 1. *cap.* 3. dicit, hoc fuisse occasione hæresis Sabellianæ. Quamvis enim priùs tres, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum confiterentur Catholici; attamen *Personarum nomen nonnisi cùm Sabellius impugnaret Ecclesiam, necessariò in usu prædicationis assumtum est; ut qui semper tres crediti sunt, & vocati, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, uno quoque simul, & communi personarum nomine vocarentur. Deinde etiam subsistentiæ dictæ sunt, quoniam Ecclesiæ placuit, ad significandam Trinitatem, & hoc nomen distinctioni personali tribuere*. Et prosequitur dicens, quæstionem fuisse de nomine, quod deberet admitti ad explicandam Trinitatem; non de eo, quod tres sint: hoc enim Ecclesia semper tenuit, ac prædicavit.

V. Porro quas Latini Personas dicebant, Græci nomine hypostasis appellare cœperunt, ut ex Basilio *Epist.* 125. laudate S. Epiphanium, quod tres hypostases admittendas esse scripsisset in litteris, quas antiochiâ ad eum dederat. Non tamen statim omnes Græci nomen hypostasis (sive latinè subsistentia) admiserunt, ut idoneum ad explicandam Trinitatem. Cùm enim apud aliquos, maximè Arianos, hypostasis, & subsistentia idem audiret, ac substantia, seu essentia; cui maximam suspicionem dederunt Acaciani, qui in Synodo Costantinopoli coactâ anno 359. decreverunt, nomina substantiæ, & hypostasis abolenda esse, & similem Filium Patri dicendum (ut referunt Socrates *lib.* 2. *cap.* 40. & Sozomenus *lib.* 4. *cap.* 24) & propterea (Theodoreto teste *lib.* 2. cap. 8.) à Synodo Sardicensi damnati fuerunt Ariani, quòd assererarent *Patris, ac Filii, & Spiritu Sancti diversas esse hypostases*, & statutum fuit, *unam esse hypostasim, quàm ipsi haretici substantiam appellant, Patris & Filii, & Spiritus Sancti*. Ita in *Epist. Synodicâ*. Hinc S. Cyrillus Hierosolimit. prudenti œconomiâ utens à nomine Hypostasis unius, vel plurium sibi abstinendum esse censuit. Sanctus verò Athanasius tres hypostases admittere non timuit, & unam quoque fateri; dummodo res probè intelligeretur ut *tomo ad Antiochenses num.* 5. & 6.

VI. Sed & nedùm Græci inter se, sed & Latini à Græcis in hoc diffidebant. Inter Græcos composita res est anno 362. in Concilio Alexandrino: ubi examinati, qui tres hypostases Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum fatebantur; cùm reperti fuerint, non intendisse diversam naturam, & substantiam, aut tria principia, vel tres Deos statuere; & protestati sint, se in Sanctam Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas sit, sed quæ verè sit, & subsistat, in unâ tamen Deitate: auditi etiam ii, qui unam tantùm dicebant hypostasim, an hoc in Sabellii sensu dicerent, ut Filium & Spiritum Sanctum de medio tollerent, & Filium, ac Spiritum Sanctum hypostasi carere existimarent; cùm respondissent, se nunquam hoc credidisse, sed unam hypostasim dicere, sumentes hypostasim pro substantiâ, & unam credere hypostasim, eò quòd Filii, Patris sit una, eademque natura: deprehendentes controversiam ad solum nomen resolvi, ac in catholicâ fide omnes convenire, invicem consenserunt; ac utrique sive unam tantùm, sive tres hypostases admittentes, Arium, &

& Sabellium ut veræ fidei hostes, anathemate damnarunt. Sicque Schismati, quod Antiochiæ radices egerat, finis in Oriente impositus est. Cui rei maximam operam contulit S. Athanasius (ut ex collat. Costantinop. superiùs allatâ vidimus) sicque nomen hypostasis, & subsistentiæ non id ampliùs, quod commune est, sed id, quod singulare, & idem quod apud Latinos Persona communiter significare cœpit. Videndus D. Athan. *tomo ad Antiochenses*. Et *Concil. Alexandr. tom. 1. Concil. Hard. Column.* 734. Quia verò dissidium præcipuè fuerat inter Paulinum Ecclesiæ Antiochenæ ordinatum Episcopum à Catholicis, & Meletium eidem Ecclesiæ datum, Catholicum quidem virum, sed ab Arianis ordinatum, Paulino unam tantum hypostasim, Meletio verò tres hypostases afferente; & utriusque fautores, quorum utrique sibi invicem notam hæreseos inurebant, & Paulino adherentes Meletianis Arianismum imponebant; Meletiani verò Paulianistis Sabellianismum reddebant: Paulinus, intellecto Meletianorum sensu, & Concilii Alexandrini decreto, paruit; & (teste S. Epiphanio *hæres*. 77.) sibi adhærentibus permisit, ut sive unius sive trium hypostasum nomine uterentur.

VII. Verùm, cùm qui à Meletii partibus stabant, non contenti Alexandrino decreto, unam, vel tres hypostases secundùm cujusque sensum permittente, urgerent etiam Latinos, ut tres hypostases faterentur; de hoc queritur S. Hieron. *Epist.* 57. *modò* 14. *anno* 375. scriptâ ad Damasum, quem consulit, ut super hoc, quid sibi faciendum sit, jubeat, his verbis: *Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tuum non colligit, spargit: hoc est qui Christi non est, Antichristi, est. Nunc igitur, pro dolor! Post Nicænam fidem, post Alexandrinum juncto pariter Occidente decretum, trium hypostaseon ab Arianorum Præsule, & Campensibus* (Meletio ejusque fautoribus, qui ab Eudoxio Arianæ partis Episcopo exclusi, in campis suos conventus agebant) *novellum à me homine Romano nomen exigitur. Qui, quæso, ista Apostoli prodidere? Quis novus magister gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi? Tres Personas subsistentes, ajunt: respondemus, nos ita credere. Non sufficit sensus: nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet.* Inde protestans, se tres hypostases dicturum, si Damasus dici jubeat: *Decernite* (inquit) *obsecro, si placet, non timebo tres hypostases dicere: Si jubetis, condatur nova post Nicænam fides*, & similibus *verbis cum Arianis confiteamur Orthodoxi*. Hoc dicebat Hieronymus, quia hypostasim, pro *usia*, seu essentiâ sumendam esse credebat; unde clamabat: *& quis nam, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit? Una est Dei, & sola natura, quæ verè est*. Optasset proinde, ut nomen trium hypostasum taceretur; unde ajebat: *sufficiat nobis dicere unam substantiam, tres Personas subsistentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypostases, si placet, & una teneatur.* Deinde repetens quæ superiùs dixerat: *Aut si* (inquit) *rectum putatis tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet.* Cauditque Epistolam, Damasum rogans, ut suis Epistolis sibi *sive tacendarum, sive dicendarum hypostaseon detur auctoritas*.

VIII. Ex dictis hucusque colligitur primò. Per multa secula Latinos cum Græcis non convenisse in modo loquendi de Trinitate. Secundò. Circa tres hypostases, seu subsistentias in Deo admittendas, contentionem fuisse, nedum inter Latinos, & Græcos, sed & inter Græcos ipsos. Tertiò. Hasce contentiones non de re; sed de nomine tantùm fuisse: quare ut Catholici habendi sunt, tam qui tres, quàm qui unam tantùm hypostasim admittebant; quia diversum significatum ei tribuebant. Quartò. Græcam vocem *Hipostasis*, & Latinam *Persona* solo usu Ecclesiastico, non in rigore grammatico usurpari ad id, quod in Trinitate singulare est, exprimendum. Quintò. Elapso quarto seculo tàm Græcos, quàm Latinos desiisse vocem hypostasis accipere pro essentiâ, eam transferentes ad standum unicè pro personâ.

§. II.

§. I I.

Quid sit Persona in genere.

IX. PErsona vulgò est Histrionum larva, à *personando* dicta; quia, ut scribit Gellius lib. 5. cap. 7. *Caput, & os coprimento personæ tectum undique, unaque tantum vocis emittendæ via pervium est*; sic qui bacchanalium tempore facie ementitâ incedunt, personati incedere dicuntur. Alii personam sumunt pro *adspectu*: sic vulgò persona gravis, pulchra, idest adspectu gravi, & pulchro. Vel ut ait D. Thomas 1. par. qu. 29. art. 3. ad 2. hoc nomen persona à dignitate impositum fuit. *Quia enim in Comædiis, & Tragædiis repræsentabantur aliqui homines famosi, impositum est hoc nomen persona, ad significandum aliquos dignitatem habentes. Unde consueverunt dici personæ in Ecclesiis, quæ habent aliquam dignitatem.*

Atamen usu theologico persona aliter sumitur, nimirùm pro naturæ rationalis singulari, seu individuo. Quare à Boetio lib. de duabus naturis definitur, quòd sit *rationalis naturæ individua substantia*, cui addi solet, *completa*. Dicitur *substantia*, quia sola substantia persona est; accidentia enim persona esse non possunt, quamvis in personâ sint. Dicitur *substantia individua*; idest, quæ non solùm sit singularis, sed etiam, quæ sit incommunicabilis alteri, ut habenti illam. Unde divina essentia, ut essentiæ nomine significata, non est persona, quia sic considerata esto singularis sit; est tamen adhuc communicabilis, & de facto communicatur Patri, Filio, & Spiritui Sancto: ob eandem rationem humanitas Christi, esto singularis, non tamen est persona; quia communicatur Verbo divino. Additur ly *completa*: neque enim pes, manus, imò nec anima rationalis, personæ sunt; quia pes etto completus in ratione pedis, manus in ratione manus, anima in ratione animæ, absolutè tamen aliquid incompletum sunt: quia pes, & manus per se ordinantur ad componendum corpus humanum, cujus partes integrantes sunt; & anima ad corpus refertur, cum quo constituit hominem. Dicitur *natura rationalis*: quo indicatur, solam naturam rationalem esse capacem, ut dicatur persona; cæteræ enim substantiæ dicuntur quidem supposita, hypostases, subsistentes, supposita quidem, quia alicui communi naturæ supponuntur; subsistentes, quia in se, non in alio existunt; hypostases, quia substantiæ sunt; non tamen personæ. Unde concludit D. Tho. 1. par. qu. 29. art. 2. *Quod hæc tria nomina significant communiter in toto genere substantiarum; hoc nomen persona, significat in genere rationalium substantiarum.* Cùm enim habeant dominium sui actus, & non solùm agantur sicut alia, sed per se agant, actiones autem singularium sint: *Ideò etiam inter cæteras substantias quodam speciale nomen habent singularia rationalis naturæ: Et hoc nomen est persona.* Ita D. Thomas citatus art. 1.

X. Ex quibus infert, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum magis propriè dici tres Personas cum Latinis, quàm tres hypostases, seu substantias cum Græcis. Primò. Quia ut ait ibi a. 2. ad 1. *hypostasis apud Græcos ex propriâ significatione nominis habet, quod significet quodcumque individuum substantiæ; sed persona sumitur unicè pro individuo rationalis naturæ, ratione suæ excellentiæ.* Secundò. Quia, ut ait ibi ad secundum, cùm hypostasi secundùm proprietatem significationis respondeat substantia; ne fiat æquivocatio, quòd tres substantias, seu essentias ponamus in Divinis, & sit erroris occasio, si dicamus tres hypostases; aptiùs dicimus tres personas, seu tres subsistentes in naturâ divinâ, quàm tres hypostases.

§. I I I.

Quo constituatur Persona divina.

XI. PErsonæ nomen maximè convenire Deo asserit D. Tho. hìc *art. 3. ad 2.* cùm enim à dignitate impositum sit, *unde quidam definiant personam dicentes, quòd persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente: & quia magnæ dignitatis est in naturâ rationali subsistere, ideò omne individuum naturæ rationalis dicitur persona. Sed dignitas divi-*

divinæ naturæ excedit omnem dignitatem. Et secundùm hoc maximè convenit Deo nomen Persona. Videndum modò est, per quid habeat divina natura, quòd sit Persona, seu incommunicabilis alteri Personæ: an id habeat ratione absoluti, an ratione relativi.

XII. Dico. Persona divina in ratione Personæ, & incommunicabilis non constituitur per aliquid purè absolutum, sed includit aliquid relativum. Priùs quàm probetur, explicandum est hoc assertum ex doctrinâ D. Thom. hoc *art.* 4. Aliud enim est quærere de significatione hujus nominis personæ in communi, & aliud de significatione Personæ divinæ; aliquid est de significatione minus communis, quod tamen non est de significatione magis communis; rationale enim includitur in significatione animalis, quod est homo, quod non includitur in significatione animalis in communi. Similiter ergo aliquid potest includi in significatione personæ divinæ, quod in significatione personæ in communi non includitur. Persona igitur in communi nil aliud dicit, quàm substantiam rationalis naturæ individuam, idest in se indistinctam, & distinctam ab aliis: & quia persona ex genere suo potest ex alio, quàm ex relatione ab aliis distingui, ideò in significatione personæ in communi determinatè non includitur relatio. Verùm quia in Deo nonnisi ex relativâ oppositione attendi potest realis distinctio in Personâ, & relatio in divinis substantia per se subsistens est, ideò in significatione Personæ divinæ includitur relatio: non quidem, in quantùm relatio est respiciens terminum, sed inquantùm significatur per modum hypostasis, quæ in divinis significari non potest, nisi ut relatione distincta. Hæc ex D. Thomâ.

XIII. Probatur ergo sic. Per id debent divinæ Personæ in recto constitui, & in esse personæ, quo numerum faciunt, quo invicem oppositæ, invicem distinctæ, invicem incommunicabiles sunt; sed in ratione talis constitui non possunt per aliquid de lineâ absoluti, nam in absoluto omnes divinæ Personæ unum sunt, indistinctæ, & communicabiles; ergo per aliquid de lineâ relativi. Hinc S. Augustinus tract. 39. in Joann. *Hoc* (inquit) *solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, non quod ad se sunt.* Et S. Fulgentius. *lib. de Trinit. ad Felicem Notarium*, ait: *Pater non sibi est, sed Filio; Filius non sibi est, sed Patri; Spiritus alicujus est adspirantis; ergo ad Patrem, Filiumque refertur. Ista itaque relativa nomina Trinitatem faciunt: essentialia verò nullo modo multiplicantur.*

XIV. Concilia hoc idem docent, Toletanum 11. *anno* 675. *in Confessione fidei*, ait: *In relatione enim Personarum numerus ternitur; in divinitatis verò substantia quid numeratum sit non comprehenditur. Ergo hoc solùm numerum insinuant, quòd ad invicem sunt, & in hoc numero carent, quòd ad se sunt.* Si ergo Persona ad se dicitur, caret numero; & sic quemadmodum una est in divinis substantia, ita erit una Persona, qui est error Sabellii. Quapropter in Concilio Lateranensi IV. sicut ex absoluto unitas, sic ex Personis sumitur in Deo distinctio. Unde *cap.* 2. dicitur: *Una summa res est, quæ nec est generans, neque genita, nec procedens; sed est Pater, qui generat, Filius, qui gignitur, & Spiritus Sanctus qui procedit, ut distinctiones sint in Personis, & unitas in naturâ.* Et in Conc. Florentino *sess.* 18. Joannes Theologus sic Marcum Ephesium alloquebatur: *Ut igitur Personæ distinguantur, incommunicabiles sint personales proprietates necesse est. Propterea Doctores ajunt, nihil esse nisi relationem originis: atque in hac relatione duo considerari, à quo aliquid, & ad quod aliquid.*

XV. Sed huic positioni videtur adversari S. Augustinus *lib.* 7. *de Trinit. cap.* 6. ubi tria dicit. Primò, *non aliud est Deo esse, aliud Personam esse, sed omnino idem.* Secundò, adsignans rationem hujus, dicit: *nam si esse à se dicitur, Persona verò relativè; sic dicamus tres Personas Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, quemadmodum dicuntur aliqui tres amici, aut tres propinqui, aut tres vicini, quòd sint ad invicem; non quòd unusquisque eorum sit ad se ipsum. Quapropter quilibet ex eis est amicus duorum cæterorum, aut propinquus, aut vicinus; quia hæc nomina relativam significationem habent. Quid ergo? num placet, ut dicamus,*

mus Patrem Personam esse Filii, & Spiritus Sancti, aut Spiritum Sanctum Personam esse Patris, & Filii? Tertiò concludit, eodem modo Patrem dici Personam, quo dicitur Deus, magnus, bonus: *Quo circa ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater, sed quo est; ita & Persona Patris non aliud quàm ipse Pater est: ad se quippè dicitur Persona, non ad Filium, vel Spiritum Sanctum, sicut ad se dicitur Deus, & magnus, & bonus, & justus, & si quid aliud hujusmodi.*

XVI. Respondeo, explicando August. mentem. Ad primum distinguo, non est aliud Deo esse absolutè, quàm Personam esse, nego. Non est aliud Deo esse subsistens incommunicabiliter, quàm personam esse, concedo. Idem ergo in Deo est esse, & esse Personam, non pro ut esse accipitur pro essentiâ absolutè; sed pro ut esse dicit subsistere incommunicabiliter in naturâ intellectuali divinâ: cùm autem omnis incommunicabilitas in divinis à relativo sumatur, hoc esse, quod constituit Personam divinam debet includere aliquid relativum modo explicando. Ut enim ait D. Thomas hâc *qu. 29. art. 4. ad 3.* in intellectu substantiæ individuæ, vel incommunicabilis intelligitur in divinis relatio.

XVII. Ad secundum respondeo ex D. Thom. *qu. 9. de Potentiâ art.* 4. quòd Persona divina unum significat significatione formali, aliud significatione materiali. Significatione formali significat unum subsistens distinctum in naturâ divinâ. Quia verò subsistens distinctum in natu â divinâ non potest haberi nisi per relativum; ideò Persona divina significatione materiali significat relativum, non per modum relationis, seu exercitii referentis ad alterum, sed relativum per modum substantiæ, seu hypostasis subsistentis, *Patet ergo* (inquit D. Thom.) *quòd persona communiter sumta significat substantiam individuam rationalis naturæ, Persona verò divina formali significatione significat distinctum subsistens in naturâ divinâ. Et quia hoc non potest esse nisi relatio vel relativum, ideò materiali significatione significat relationem vel relativum. Et propter hoc potest dici, quòd significat relationem per modum substantiæ, non quæ est essentia, sed quæ est hypostasis: sicut & relationem significat non ut relationem, sed ut relatum, idest ut significatur hoc nomine Pater, non ut significatur hoc nomine paternitas: sic enim relatio includitur obliquè in significatione Personæ divinæ. Quæ nihil aliud est, quàm distinctum relatione subsistens in naturâ divinâ.*

Hinc S. Augustinus, dùm dicit personam non dici relativè, non negat, Personam divinam includere relationem per modum relati, & ut quod; sed negat importare relationem per modum relationis, & ut quo, sive ut ad alium: aliàs, ut benè dicit, sequeretur, quòd Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus essent sicut tres amici, vicini, vel propinqui, qui nil aliud dicunt, quàm relationem sub munere relationis. Hac eadem ratione non sequitur, quòd Pater sit Persona Filii, & Spiritus Sancti, & quòd Spiritus Sanctus sit Persona Patris, & Filii; quia Persona ut talis esto includat relationem, non tamen significatur per modum relationis, sed per modum hypostasis subsistentis. Videatur D. Thom. etiam *qu. 29. 1. par. art. 4. ad 2.*

XVIII. Ad tertium eodem modo dico cum D. Thom. laudatâ *qu. 9. de potentiâ art. 4. ad 3.* S. August. solùm velle, Personam divinam significatione formali esse id, quo est, nimirum in se subsistens in naturâ divinâ, eo modo, quo in se dicitur magnus, justus, bonus: non verò quo Pater est relativè ad Filium; quia Persona Patris ut Persona est respiciens naturam, cujus est hypostasis, non Filium, ad quem ut Pater est. Non tamen negare, quòd Persona divina significatione materiali non dicat relationem; quia si Persona dicit distinctum, & incommunicabile, necessariò debet dicere relativum, non per modum relationis, sed per modum subsistentis, & relati. Videatur D. Thomas locis relatis.

XIX. Secundò argues. Persona secundùm concipiendi modum prior est, quàm relativum, quia relativum, fundatur in actione, & processione: Persona autem prior est suâ actione.

Respondetur, ex dictis supra *qu. 2. dub. 2. §. 5. nu. 26.* Personam dici quidem, seu concipi priùs constitutam ante rela-

tio-

tionem, ut relatio est exercitè, seu ut referens ad terminum, non tamen esse priorem relatione, quatenus significatur per modum hypostasis subsistentis, seu quatenus dicit: *distinctum relatione subsistens in naturâ divinâ*, ut cum Div. Thoma superiùs dicebamus: quo pacto dicimus divinas Personas consistere in relativo. Præterea observandum cum D. Thomâ *qu. 8. de pot. art. 3. ad 7.* quòd de ratione hypostasis, seu personæ duo sunt. Unum, quòd sit per se subsistens, & in se indivisa: alterum, quòd sit distincta ab aliis hypostasibus ejusdem naturæ. Primo modo quatenus est hypostasis in se subsistens præcedit generationem, non tamen secundo modo, nempè *in quantùm est ab aliis hypostasibus ejusdem naturæ distincta: Si per solam hujusmodi generationem aliæ hypostases ejusdem naturæ originentur. Sicut Adam non fuit distinctus ab aliis hypostasibus ejusdem naturæ priusquàm mulier ex ejus costâ formaretur, & ejus filii ab eo propagarentur. In divinis autem non multiplicantur hypostases, nisi per processionem aliarum Personarum ab uno: prius ergo est intelligere hypostasim Patris, in quantùm est subsistens, quàm generationem: non tamen in quantùm est distincta ab aliis hypostasibus ejusdem naturæ, quæ non procedunt, nisi hâc generatione supposità .... Relinquitur ergo, quòd ipsa paternitatis relatio, in quantùm est constituens hypostasim Patris, quod habet, in quantùm est idem substantiæ divinæ, praintelligatur generationi: secundùm verò quòd distinguit, sic generatio paternitati praintelligitur.* Hæc D. Thom. doctrina benè observanda est.

DUBIUM II.

De Divinis Subsistentiis.

§. I.

An in Deo sit tres Subsistentiæ relativæ.

I. Dico. Dantur in Deo tres subsistentię relativæ. Probo primò. In divinis dantur tres Personæ: sed Persona constituitur per subsistentiam ex dictis; ergo dantur tres subsistentiæ: sed non sunt tres subsistentiæ absolutæ, quia hæ non multiplicantur in Deo; ergo sunt tres subsistentiæ de genere relativo.

II. Probatur secundò. Sicut Deus de formali dicit deitatem, ita persona dicit de formali personalitatem, seu subsistentiam in naturâ intellectuali: sed quia in Deo unica est tantùm deitas, non possunt admitti tres Dii: ergo si unica est tantum personalitas, & subsistentia, non poterunt admitti tres Personæ.

Confirmatur. Non potest in Deo multiplicari Persona, nisi etiam personalitas multiplicetur, nam personalitas est constitutiva personæ, sicut humanitas hominis; ergo si in Deo dantur tres Personæ, dari debent tres personalitates: sed non possunt dari tres personalitates, nisi dentur quoque tres subsistentiæ; non enim potest multiplicari ratio inferior, nisi multiplicetur ratio superior, sicut non potest multiplicari ratio hominis, sive rationalis, nisi multiplicetur quoque ratio animalis: ratio autem personalitatis est inferior, & subsistentiæ est superior; quia personalitas est subsistentia in naturâ particulari, nimirùm intellectuali, subsistentia verò in quâcumque naturâ substantiali.

III. Dicunt, dari in Deo tres subsistentes, non substantivè, sed solùm adjectivè, idest tres habentes eandem subsistentiam.

Contrà est. Tum quia, ut vidimus, dantur in Deo tres Personæ substantivè, habentes tres personalites distinctas; ergo & tres subsistentes substantivè habentes tres subsistentias distinctas. Tùm etiam: si in tribus Personis esset unica tantùm subsistentia, nec essent tres subsistentes adjectivè, quod probo. Nomen enim adjectivum non multiplicatur, nisi multiplicentur supposita, unde homo habens plures artes est unus artifex, non plures: sed si in Deo est unica subsistentia, repugnat, in Deo multiplicari supposita, quia subsistentia est constitutiva suppositi; ergo &c.

IV. Dices. Subsistentia est de genere absoluto, quia est de genere substantiæ. Absurdum est autem, ut substantia relativè dicatur: *omnis* enim *res ad se ipsam* sub-

subsistit; quantò magis Deus? inquit August. lib. 7. de Trin. cap. 4. ergo non datur subsistentia relativa.

Respondeo ex dictis Dub. præcedente, subsistere duo dicere, & subsistere in se individuè: & esse distinctum seu incommunicabile alteri. Primum est quidem de genere absoluto, & de genere substantiæ: secundum autem in Deo haberi non potest ab absoluto, quod in Deo communicabile est & indistinctum. Quare peti debet à relativo, à quo solo peti potest in Deo incommunicabilitas, & distinctio.

§. I I.

An in Deo præter tres subsistentias relativas, & proprias admitti debeat subsistentia absoluta, & communis.

V. Quæstio hæc procedit de divinâ essentiâ, ut præintellectâ ad divinas relationes; seu de Deo, ut præciso à Personis, an scilicet concipiatur pro illo signo, ut subsistens. Quia verò subsistentia duo dicit: unum facere subsistere in se & non in alio, ut in supposito; alterum, reddere naturam distinctam, & incommunicabilem alteri supposito: hîc certum esse debet, Deum præintellectum ad divinas Personas, seu hunc Deum, ut dicit naturam divinam singularem, non esse subsistentem, pro ut subsistentia dicit incommunicabilitatem; quia pro eo signo concipitur Deus, ut communicabilis tribus divinis Personis. Sed solùm vertitur in quæstionem, an Deus seu divina natura concipiatur pro eo signo, ut subsistens, ut subsistentia dicit substantiam in se, & ad se subsistentem. His suppositis

VI. Dico. Præter tres subsistentias relativas, datur in Deo subsistentia absoluta, quâ Deus præconceptus tribus Personis in se subsistit. Hoc indicavit S. August. *lib. 7. de Trinit. cap.* 4. cum ait: *omnis res ad se ipsam subsistit, quantò magis Deus?* Expressè verò docuit D. Thomas, tùm in 1. *dist.* 21. *qu.* 2. *art.* 1. dicens: *Iste terminus Deus prædicat naturam divinam de tribus Personis, quæ etiam in se est habens esse subsistens, nullâ personarum distinctione intellectâ*. Tùm 4. *contrag. cap.* 14. dicens: *sunt igitur* (in Deo) *plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem una res subsistens, si consideretur essentia. Et propter hoc dicimus, unum Deum esse, quia est una essentia subsistens, & plures Personas, propter distinctionem subsistentium relationum*.

Tùm demùm *qu.* 9. *de pot. art.* 5. *ad* 13. probat in Deo Personas quidem distingui, non verò essentiam; quia essentia non accipit à Personis, ut sit individua, & subsistens (ut essentiæ creatæ) sed potiùs Personæ ab eâ habent, quòd subsistant, & solùm distinguunt. *In divinis proprietates personales hoc solum habent, quòd supposita divina natura ab invicem distinguunt: non autem sunt principium subsistendi divinæ essentiæ. Ipsa enim divina essentia est secundùm se subsistens, sed è converso proprietates personales habent, quod subsistant ab essentiâ. Ex eo enim paternitas habet, quòd sit res subsistens, quia essentia divina, cui est idem secundùm rem, est res subsistens*; ergo si proprietates habent, quòd subsistant ab essentiâ, non essentia ab ipsis, essentia ab illis præcisa subsistens erit.

VII. Probatur autem hâc ratione. Terminus iste concretus *Deus* includit subsistentiam, & tamen non importat Personas, cùm ab illis præscindat; atqui subsistentia, quam includit hoc nomen *Deus* præscindens &c. non est relativa, sed absoluta, & communis; ergo &c. Maj. in quâ est difficultas, probatur. Iste terminus *Deus* significat id, quod habet, seu ens habens deitatem: sed non potest concipi ens habens deitatem, nisi concipiatur subsistens, idem enim est ens habens deitatem, ac ens in deitate subsistens; ergo &c.

Urgetur: quia humanitas Christi in priori ad assumtionem à Verbo non concipitur, ut subsistens, nequit dici, quòd sit homo, neque quòd Verbum divinum assumserit hominem, ut docet D. Thom. 3. *par. qu.* 4. *art.* 3. & hoc ideò quia ly *homo* sicut ly *Deus* significant naturam in supposito, seu suppositum habens naturam; terminus autem concretus non supponit pro naturâ, sed pro subsistente in naturâ.

VIII. Probatur secundò hâc aliâ ratione. Natura, quæ intelligitur existere, & operari *ut quod*, intelligitur subsistens, quia existere, & operari *ut quod* proprium est subsistentium: sed natura divina prpriori ad Personas intelligitur existens, & operans, *ut quod*; ergo &c. Min. prob. Deus enim communis, & præintellectus tribus Personis, concipitur intelligens, volens, creans, gubernans mundum; ergo &c.

IX. Sed objicies primò. Non est ponendum in Deo id, cujus Patres non meminere: sed hujus subsistentiæ absolutæ, præter relativas, Patres non meminere; ergo &c.

Respondeo, negando min. Meminit enim inte cæteros S. Augustinus *lib. 7. de Trinitate cap. 4. 5. & 6.* ubi ostendit, quòd subsistere ad se dicitur, non ad aliud, seu relativè. Meminere omnes Veteres, qui unam in Deo naturam subsistentem agnoscentes, tres hypostases in eo asserere timebant; inter quos Hieronymus supra relatus *Ep. 14. aliàs 57. ad Damasum*.

X. Objicies secundò. Positâ subsistentiâ absolutâ non datur locus subsistentiis relativis; quia natura non potest duplici actu terminari: & propterea positâ existentiâ absolutâ, non datur locus existentiis relativis.

Confirmatur. Natura jam subsistens subsistentiâ absolutâ, aut deinde terminatur subsistentiis relativis, vel redditur per illas subsistens, vel non. Si non; ergo non datur triplex subsistentia relativa, contra superiùs statuta: ibi enim non datur forma, ubi effectus ejus formalis non datur. Si sic; ergo natura per se subsistens subsistentiâ absolutâ, erat per se subsistens, & non erat. Erat, ut supponimus: non erat, quia ulteriori subsistentiâ subsistens fit.

XI. Respondetur, neg. ant. sicut enim eadem natura divina, licèt subsistat unâ subsistentiâ relativâ, puta Patris, adhuc potest subsistere subsistentiâ Filii, & Spiritus Sancti; ita quamvis subsistat subsistentiâ absolutâ, & communi, adhuc potest subsistere subsistentiis relativis; quia sunt termini non ejusdem, sed diversi generis, quibus diversi effectus, seu diversa munera correspondent.

Munera ergo subsistentiæ duo sunt. Unum reddere naturam sistentem in se, & eam constituere principium quod operationum: alterum eam reddere alteri in communicabilem, & constituere Personam ab aliis distinctam; quorum duorum munerum unum esse ab alio separabile, ostendimus *dub. præced.* ex D. Thomâ *qu. 8. de pot. art. 3. ad 7.* Subsistentia ergo absolutè præstat quidem naturæ divinæ primum munus, quia subsistere in unitate naturæ natura divina habet ex se, ut superiùs cum D. Thom. *qu. 9. de pot. art. 5. ad 13.* dicebamus, sicut & quòd sit principium *quod* operationum communium: non tamen illi præstat secundum, sed hoc præstandum relinquit subsistentiis relativis, à quibus solis distinctio & incommunicabilitas in Deo haberi potest.

Quare exemplum existentiæ non urget. Effectus enim existentiæ unicus, ac indivisibilis est, & omnibus divinis prædicatis communis, nempè esse ultimò in actu, & extra nihil: unde unica existentia sufficit pro absolutis, & relativis. At subsistentiæ effectus duplex est. Unus essentialis, absolutus, & communis; alius notionalis proprius, & personalis seu incommunicabilis. Primus constituit naturam in se sistentem, & principium *quod* operationum essentialium, & communium. Secundus constituit personam distinctam, & principium *quod* operationum notionalium, & incommunicabilium, vel terminum *qui* earumdem. Cùm ergo detur duplex effectus subsistendi, nempè communicabiliter, & incommunicabiliter, duplex ratio principii quod, & termini operationum, essentialis, & notionalis; non video, quare duplex pariter subsistentia, absoluta, & relativa, communis, & propria, in Deo admittenda non sit.

XII. Hinc ad confirmationem præstò est responsio. Dicimus enim naturam divinam subsistentem, reddi subsistentem in Personis, sed alio modo, nempè incommunicabiliter, & ut principium operationum notionalium.

XIII. Replicabis. Repugnat, naturam esse subsistentem, & adhuc communicabilem, quia esse incommunicabile est effectus proprius subsistentiæ; ergo repugnat

gnat subsistentia absoluta & communicabilis.

Respondeo, dist. ant. esse subsistentem subsistentiâ adæquatè sumtâ, & esse &c. conc. ant. subsistentiâ sumtâ inadæquatè, nego ant. esto enim natura subsistens, sumtâ subsistentiâ adæquatè, & quoad utrumque effectum, nequeat esse communicabilis, non tamen si sit subsistens, sumtâ subsistentiâ solùm inadæquatè, qualiter dicimus esse subsistentem naturam divinam subsistentiâ absolutâ.

Quarè natura divina subsistens subsistentiâ absolutâ pro priori ad relationes, esto dicatur, & sit subsistens, non tamen est, aut dici potest suppositum, vel Persona; quia suppositum, & persona dicit subsistentiam adæquatè, & quantùm ad utrumque munus, scilicet tam sistendi in se, & operandi *ut quod*, quàm distinctionis, & incommunicabilitatis. Nos autem esto primum effectum subsistendi ponamus in naturâ divinâ pro priori ad relationes, non tamen secundum; ideòquè subsistentem dicimus, non suppositum, aut personam: quare non est, eur quis nos arguat, quasi in Deo ponamus quaternitatem. Nam in divinis suppositum, & Persona est id, quod operatur notionaliter, & actione incommunicabili; non verò id, quod operatur essentialiter, & operatione omnibus Personis communi.

DUBIUM III.

De proprietatibus Divinarum Personarum.

§. I.

De appropriatione.

I. APpropriatio nil aliud est, quàm quidem loquendi modus, quo prædicatum absolutum, & commune omnibus, uni, vel alteri Personæ tribuimus, & applicamus, ut sic Personas divinas manifestemus. Sicut enim (ait D. Thom. 1. *part. qu.* 39. *art.* 7.) ex creaturis, quæ nobis magis sunt notæ, venimus in cognitionem Dei unius; ita ex prædicatis essentialibus Dei, quæ nobis magis sunt manifesta, quàm propria Personarum, procedimus eo modo, quo possumus, ad manifestandas divinas Personas.

II. Hinc fit, ut ea, quæ similitudinem aliquam habent cum esse alicujus divinæ Personæ, illi specialiter tribuantur. Quia æternitas sine principio est, & Pater divinus caret principio, ideò Patri appropriamus æternitatem. Quia species, seu pulchritudo dicit integritatem, debitam proportionem, & nitorem, & Filius, est imago Patris perfectè naturam ejus accipiens, eamque exprimens tamquam imago substantiæ ejus; ideò speciem, & pulchritudinem applicamus Filio: imago enim pulchra dicitur cùm perfectè repræsentat rem. Et quia amor ad usum, seu fruitionem tendit, ideò Spiritui Sancto, qui amor est, usum appropriamus. Ita S. Hilarius relatus à S. Augustino lib. 6. de Trinit. cap. 10. *æternitas in Patre, species in imagine, usus in munere.*

III. Eâdem ratione potentiam, quæ dicit rationem principii, attribuimus Patri, qui totius deitatis principium est; sapientiam Filio, qui cùm sit Verbum, est expressio, seu locutio sapientiæ; bonitatem verò Spiritui Sancto: idque ex duplici causâ, nempè ratione similitudinis ad divina, & ratione dissimilitudinis ad creata. Ratione quidem similitudinis, quia, ut dicebam, potentia similitudinem habet cum Patre Cœlesti, qui est, nedùm eum aliis Personis principium, omnium creatorum, sed ex suâ proprietate etiam aliarum divinarum Personarum principium. Sapientiâ similitudinem habet cum Filio, quia Filius intellectus (in quo est sapientia) Verbum est, ac expressio. Bonitas quoque cum Spiritu Sancto, qui est amor, bonitas autem est objectum amoris.

Rationem item dissimilitudinis: quùm enim patri terreno ratione senectutis deficiat interdum potentia, & succedat debilitas & infirmitas; ne aliquid tale Deo Patri accedere suspicemur, ei appropriatur potentia.

Quia similiter filiis, utpote ratione juventutis inexpertis, deficit sapientia; ne quis hoc de Filio Cœlesti cogitet, ei appropriatur sapientia. Denique quia ter-

terrenus spiritus impulsionem, & violentiam importat; ne quid tale de Spiritu Sancto suspicemur, ei appropriamus amorem, bonitatem, & in operandum suavitatem.

IV. Hoc ex Scripturis ipsis didicimus, quæ potentiam adscribunt Patri. *Marci* enim 14. *v.* 36. dicit Christus: *Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt*. *Lucæ* 1. *v.* 37. ait Angelus: *non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Hinc ait Maria *v.* 49. *fecit mihi magna qui potens est* & *v.* 51. *fecit potentiam in brachio suo*. & Psal. 88. *v.* 9. *Domine Deus virtutum quis similis tibi? potens es Domine*. Fieri autem sermonem ad Patrem indicatur *v.* 27. *Ipse invocabit me: Pater meus es tu*. Neque obest, quòd Paulus 1. *cor.* 1. *v.* 24. vocet Christum *Dei virtutem*: eum enim intelligit esse Dei virtutem, non per modum principii, ut Pater, sed per modum termini procedentis; sicut opus artificis ejus virtus dicitur: unde addit: *& Dei sapientiam, idest productam*.

V. Filio quoque sapientia tribuitur à Paulo laudato loco Lucæ 11. v. 19. *Sapientia Dei dixit*. Et huc pertinent omnia, quæ de sapientiâ dicuntur *Proverb.* 8. *&* 9. *sapient.* 7. 8. 9. *&* 10. *& Ecclesiastici* 24.

VI. Bonitas tandem Spiritui Sancto tribuitur Lucæ 11. v. 13. *Quantò magis Pater vester de Cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se?* Psalm. 142. v. 10. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam* 2. *Esdra* 9. *v.* 20. *Spiritum tuum bonum dedisti, qui doceret eos*. Sap. 12. v. 1. *O quàm bonus & suavis est Domine Spiritus tuus in omnibus*.

Hinc relatè ad effectus creatos Patri appropriatur, *ex quo omnia*; Filio *per quem omnia*; Spiritui Sancto *in quo omnia*, juxta illud Pauli Roman. 11. v. 36. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Quod non confusè accipiendum esse monet S. Augu. *l.* 6. *de Trin. c.* 10. Ex Patre enim sunt omnia, quia est principium sine principio. Per Filium sunt omnia, quia est sapientia, & ars, per quem Deus ut artifex operatur. In Spiritu Sancto sunt omnia: nam omnia in Dei bonitate continentur, omnia ab eâ, ut à motivo, & fine promoventur; Spiritui Sancto autem bonitas tribuitur. Plura videantur apud S. Tho. 1. *par. qu.* 39. *art.* 7. *&* 8. ex quo omnia ferè sumta sunt.

§. II.

De Æqualitate divinarum Personarum.

VII. Necesse est (inquit D. Tho. 1. *par. qu.* 42. *art.* 1.) ponere æqualitatem in divinis Personis. Æqualitas enim est inter plura, in quibus non est accipere majus, & minus; sed divinæ Personæ sunt plures, quia realiter distinctæ; & in eis non est accipere majus, & minus, quia in eis est una quantitas, una magnitudo, nempè una essentia, & unum esse; inæqualium verò non potest esse una quantitas, & una numero magnitudo.

Neque dicas, quòd esto divinæ Personæ non sint inæquales in essentiâ, & quantitate virtutis; inæquales tamen dici possunt in relationibus paternitatis, & filiationis: maximè in nostrâ sententiâ, quâ diximus, eas propriam dicere perfectionem.

VIII. Nam (ex dictis superiùs) respondeo, etiam in relationibus esse æquales; quia ex relationibus non sumitur ratio æqualitatis sed distinctionis. Ratio autem æqualitatis sumitur ab essentiâ, & esse, quod idem est in Patre, & Filio; in Patre per modum dantis, & in Filio per modum accipientis. Et licèt in Patre non sit filiatio, neque in Filio sit paternitas, ut his nominibus exprimuntur; sunt tamen per circuminsessionem, ut dictum est supra *qu.* 3. *Dub.* 3. §. 2. *nu.* 15. & magis statim explicabitur.

§. III.

De Circuminsessione.

IX. Circuminsessio inter divinas Personas nil aliud est, quàm mutua quasi sessio; inhabitatio, penetratio, & permeatio, quâ una Persona dicitur esse in aliâ. Hanc inter Personas divinas statuere non est assertio levis, aut merè scholastica, sed gravis ponderis: Ex eâ enim semel suppositâ invictum sumi-

mitur argumentum, tùm contra Arianos, tùm contra Sabellianos. Contra Arianos quidem: Si enim Pater in Filio, & vicissim Filius in Patre est; ergo consubstantiales sunt; ergo uterque immensus, uterque increatus: qui enim immensus non est, nequit esse in omnibus locis, in quibus Deus extitit: qui increatus non est, penetrare divinam essentiam, eumque intimè pervadere non potest. Unde D. Augustinus lib. 6. de Trinitate cap. 10. *Caterum* (inquit) *in illâ summa Trinitate tantum est una, quantum tres simul; nec plus aliquid sunt dua quàm una: Et in se infinita sunt. Ita & singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum omnia.* Et S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 1. *Per hanc* (inquit) *unitatem naturalem totus Pater in Filio, & Spiritu Sancto est; & totus Filius in Patre, & Spiritu Sancto est; totusque Spiritus Sanctus in Patre, & in Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est.*

Contra Sabellianos quoque. Si enim Pater in Filio est, & vicissim Filius in Patre; ergo non una Persona sunt, sed duæ: Qui enim in altero est distinctus ab illo esse debet. *Eo ipso* (ait Cyrillus lib. 12. Thesaur) *quòd ait Christus, hunc in illo, & illum in hoc videri, identitatem Deitatis, & unitatem substantia monstrari dicit. Cùm autem alterum in altero inesse asserit, excludi illud, ut ne quis unum aliquid esse numero putet.*

X. Ita Patres locuti sunt, quia hoc à Christo didicerant *Joann.* 14. qui Philippo ab eo petenti v. 8. *ostende nobis Patrem.* Respondit v. 9. *Philippe qui videt me, videt & Patrem.* Et v. 10. *non creditis, quia ego in Patre, & Patre in me est? Pater autem in me manens ipse facit opera. Non creditis quia ego in Pater & Pater in me est.* Quibus, inquit D. Tho. lib. 4. contragent. cap. 9. *non ostendit unitatem Persona, ut volebat Sabellius, sed unitatem essentia, quam Arius negabat. Si enim esset una Persona Patris, & Filii, non congruè diceretur Pater esse in Filio, & Filius in Patre: Cùm non dicatur propriè idem suppositum in se ipso esse..... relinquitur igitur, cum Pater in Filio, & Filius in Patre esse dicatur quòd Pater, & Filius non sint idem supposito. Sed ex hoc ostenditur, quòd Patris, & Filii sit essentia una; hoc enim posito manifestè apparet, qualiter Pater est in Filio, & Filius in Patre. Nam cùm Pater sit sua essentia, quia in Deo non est aliud esse, & essentiam habens.... relinquitur, quòd in quocumque sit essentia Patris, sit Pater; & eâdem ratione in quocumque est essentia Filii, est Filius. Unde cùm essentia Patris sit in Filio, & essentia Filii in Patre, eò quod una est essentia utriusque, ut fides Catholica docet, sequitur manifestè, quod Pater sit in Filio, & Filius sit in Patre. Et sic eodem verbo, & Sabellii, & Arii error confutatur.* Et ecce à S. Doct. circuminsessio mirè explicata.

XI. Ex quibus sic circuminsessio probatur primò. Quæ ab invicem distinguuntur, ita tamen, ut unam, eandemque habeant naturam, prorsùs indivisibilem, & impartibilem, necessariò sunt in se invicem, & unum in alio: atqui Personæ divinæ sic se habent; ergo &c.

Secundò. Ubicumque est essentia Patris, est ipse Pater, & ubicumque est essentia Filii, est ipse Filius: sed essentia Patris est in Filio, & essentia Filii est in Patre; ergo Filius est in Patre, & Pater in Filio. Hâc ratione utitur quoque idem S. Doctor 1. *par. qu.* 42. *art.* 5. afferens Hilarium (*lib.* 5. *de Trinit. prope finem*) dicentem: *Naturam suam, ut ita dicam, sequitur immutabilis Deus, immutabilem gignens Deum subsistentem; ergo in eo Deî naturam intelligimus, eum in Deo Deus insit.*

XII. Alias duas subnectit rationes S. Doct. nimirum: Unum oppositorum relativè in altero est secundum intellectum: sed Pater, & Filius relativè opponuntur; ergo unus in alio est. Altera est secundùm originem, nempè: Processio Verbi intelligibilis, & amoris non est aliquid extra sed manet in dicente, & in amante: Id etiam, quod in Verbo dicitur, in Verbo continetur, & amans in amato manet. Cùm ergo Filius procedat ut Verbum, & Spiritus Sanctus ut amor, seu

seu ut amoris terminus; Nedùm Filius manet in Patre, & Spiritus Sanctus manet in Patre, & Filio; sed & Pater manet in Filio, & Pater ac Filius manent in Spiritu Sancto.

XIII Sed dices primò. Eorum, quorum unum est apud alterum ut distinctum ab ipso, unum non est in altero: sed Filius est apud Patrem, Joann. 1. *Verbum erat apud Deum*; ergo Filius non est in Patre.

Respondeo, maj. esse veram in iis, quæ non solùm suppositis, sed etiam naturis distincta sunt; secùs vero in iis, quæ licèt suppositis distinguantur, eadem tamen, ac indivisa natura est, & hæc à suppositis indistincta: tune enim, si natura unius est in alio, in illo erit etiam suppositum, ut in divinis Personis contingit. Dùm ergo dicitur: *Verbum erat apud Deum*, Personarum distinctio designatur contra Sabellium. Quum verò additur: & *Deus erat Verbum*, identitas naturæ in Patre, & Filio, & proinde mutua inexistentia indicatur. Hinc D. Tho. in 1. *dist.* 19. *qu.* 3. *art.* 2. *ad* 2. ait: *Una Persona dicitur esse apud aliam ratione distinctionis: sed dicitur esse in aliâ, vel quantùm ad essentiam, vel quantùm ad intellectum relationum, quia in unâ intelligitur alia, quamvis unum relativum ab altero sit distinctum.*

XIV. At quæres. Cùm Verbum dicatur esse apud Deum, idest Patrem, cur non dicitur, Deum, idest Patrem, esse apud Filium, si ly *apud* denotat distinctionem? Rursus: si Pater non dicitur esse apud Filium, esto Filius sit apud Patrem, cur dicitur Pater esse in Filio, sicut dicimus, Filium esse in Patre?

XV. Respondeo ad primum quæsitum cum D. Thomâ in *cap.* 1. *Joann. lect.* 1. quòd ly *apud* non solùm significat distinctionem, sed etiam originem: esto autem Filius sit distinctus à Patre, & ideò sit apud Patrem, non tamen est origo Patris, sed potiùs trahit originem à Patre; Et ideò esto Filius sit apud Patrem, non tamen Pater est apud Filium. Nam, ut ait S. Doctor citatus, esse apud aliquem *significat auctoritatem in obliquo. Non enim propriè dicitur, Rex esse apud Militem: sed propriè dicitur Miles apud Regem.* Et infra: *licèt Verbum careat initio durationis; non tamen caret principio, vel auctore. Erat enim apud eum, ut apud auctorem.* Cùm autem Filius non sit principium, vel auctor Patris, sicut Pater est principium, & auctor Filii, ideò Filius dicitur esse apud Patrem, non verò Pater apud Filium.

Ad secundum quæsitum respondeo cum eodem S. Doct. eodem loco, quòd licèt tam præpositio *apud*, quàm præpositio *in* conjunctionem significent, differentèr tamen. Nam hæc præpositio *in* significat quandam conjunctionem intrinsecam; hæc autem præpositio *apud*, quodammodo extrinsecam conjunctionem importat, quæ (si ita loqui fas est) in Deo est conjunctio secundùm Personas realiter distinctas ratione originis unius ab aliâ: & ideò Persona dicitur esse apud illam, cui conjungitur ratione originis. Cùm verò conjunctio intrinseca, quam habent divinæ Personæ significata per præpositionem *in*, sit conjunctio in essentiâ, ratione cujus consubstantiales sunt, & sicut eadem essentia Patris est in Filio, ita eadem essentia Pilii in Patre est; verificatur, quòd sicut Filius in Patre est, ita Pater in Filio sit. Videatur D. Tho. loco relato.

XVI. Dices secundò. Si paternitas est in Filio, & filiatio in Patre; vel Filius poterit dici Pater, & Pater Filius: Vel si hoc non potest dici; ergo nec Pater secundùm se totum est in Filio, nec Filius secundùm se totum est in Patre, contra dictum Sancti Fulgentii supra laudatum.

Respondeo, negando utramque partem assumti. Nam Pater non est Persona, cui conveniat paternitas ratione puræ identitatis cum divinâ essentiâ; sed est Persona cui convenit paternitas per modum formæ, & proprietatis personalis; & idem dic de Filio: unde quamvis in Patre sit filiatio, & in Filio paternitas ratione identitatis cum essentiâ; non tamen potest dici, quòd Filius sit Pater, & quòd Pater sit Filius, quia variatur sensus identicus in formalem, absolutum in relativum, quæ est fallacia accidentis. Nec tamen sequitur, Filium secundùm se totum, non esse in Patre; sed solùm non esse in illo secundùm omnem appellationem, & è contrà.

XVII.

XVII. Dices tertiò. Unum oppositorum non est in altero: sed Filius, & Pater opponuntur relativè; ergo Filius non est in Patre, & è converso.

Respondeo, cum D. Thom. 1. *par. qu. 42. art. 5. ad* 3. quòd Pater, & Filius opponuntur relatione, non autem secundùm essentiam, ratione cujus unum est in altero: & tamen adhuc oppositorum relativè unum est in altero, nimirùm secundùm intellectum, ut dictum est.

§. IV.

De Notionibus Personarum Divinarum.

XVIII. NOtio, ut ait D. Thomas 1. *par. qu.* 32. *art.* 3. Nil aliud est, quàm *propria ratio cognoscendi divinam Personam*. Sicut enim in humanis quædam sunt, quibus velut characteribus unam Personam ab aliâ distinguimus; ita proportionabiliter hoc debet poni in divinis Personis.

Quinque autem sunt notiones hujusmodi, seu characteres, nempè Innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Probatur. Notio est propria ratio cognoscendi Personam: sed quinque sunt rationes cognoscendi divinas Personas; ergo quinque &c. Min. prob. Personæ divinæ, cùm multiplicentur secundùm origines, ita & secundùm origines, nempè *à quo alius, & qui ab alio*, dignosci debent. Vel ergo Persona à nullo principio est, qualis est Pater, & sic ejus notio est innascibilitas; & quia ab ipso est Filius, habet aliam notionem, quæ est Paternitas. Vel Persona, quæ ab aliâ est, ab illâ est genita, & hic est Filius, cujus notio est filiatio: Cùm autem Filius unà cum Patre sit unicum principium Spiritus Sancti; ideò Pater, & Filius aliâ notione possunt dignosci, quæ est communis spiratio. Porrò Spiritus Sanctus sic procedens à Patre, & Filio habet pro notione sibi propriâ spirationem passivam, seu processionem. Quare persona Patris triplici charactere dignosci potest, Innascibilitate, paternitate, & spiratione activa; Persona Filii duplici; nempè filiatione, & spiratione activâ ei communi cum Patre: at Spiritus Sanctus unâ tantum gaudet notione, nempè spiratione passivâ, seu simplici processione. Neque enim quòd nulla alia Persona ab ipso sit potest illi pro notione adsignari, sicut pro notione tribuimus Personæ Patris, quod à nullâ sit: nam, ut docet D Thomas relatus ad 4. *Cùm Persona importet dignitatem .... non potest accipi notio aliqua Spiritus Sancti ex hoc, quòd nulla Persona est ab ipso; Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad auctoritatem Patris, quòd sit à nullo*.

XIX. Ratio autem, & necessitas hasce notiones ponendi est (ait D. Tho. *laudatâ quæst. art.* 2.) ut possimus interroganti de Trinitate respondere. Sicut enim Ariano interroganti, cur Pater, & Filius sunt unus Deus? Respondemus, quòd unum sunt deitate: Ita Sabelliano quærenti, cur Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt tres Personæ? respondemus, notionibus cujuscumque Personæ, paternitate, filiatione, & processione. Secundò. Quia cùm una Persona, nempè Pater, duplici relatione relatione referatur ad personam Filii, & personam Spiritus Sancti, oportuit esse aliquam notionem, quâ Pater distingueretur à Filio, & quâ distingueretur à Spiritu Sancto; ne quis putans, unicâ relatione à Patre respici, existimaret Filium, & Spiritum Sanctum esse unam Personam, cùm solæ relationes sint, quæ Personas multiplicant in divinis.

XX. Noto, non esse idem, relationes Personarum, notiones Personarum, proprietates Personarum, & proprietates personales. Nam relationes Personarum sunt tantùm quatuor: innascibilitas, enim quæ ponitur inter notiones, non est relatio, nisi per reductionem, sicut negatio reducitur ad genus affirmationis. Notio ex dictis est ratio cognoscendi unam, vel duas Personas; quare inter notiones ponitur communis spiratio, quæ cùm sit in duabus Personis, nimirùm Patre, & Filio, non est proprietas Personæ. Proprietates ergo Personæ solùm quatuor sunt, innascibilitas, paternitas, filiatio, & processio. Notio tandem, seu proprietas personalis illa est, quâ Persona constituitur, & istæ sunt tantùm tres, nempè

pè paternitas, filiatio, & processio. Communis enim spiratio, est quidem notio Patris, & Filii; sed neque est proprietas Personæ, quia duabus communis, & multò minus notio personalis. Innascibilitas autem esto sit proprietas Personæ Patris, cujus etiam est notio; non est tamen notio, seu proprietas personalis, quia Personam Patris non constituit.

XXI. Noto insuper cum D. Thomâ 1. *par. qu.* 32. *art.* 3. *citato ad* 2. quòd licèt Deus ex unitate essentiæ dicatur unus, & ex personarum Trinitate dicatur Trinus; non potest tamen dici quinus ex quinitate notionum. Nam essentia, & Persona in Deo significantur, ut res quædam; sed notiones significantur ut rationes notificantes Personas: eadem autem Persona pluribus rationibus notificari potest.

§. V.

De Missione Divinarum Personarum.

XXII. Missio (de quâ D. Thom. 1. *par. qu.* 43.) nil aliud est, quàm processio unius Personæ ab aliâ, ut per operationem externam novo modo existat in creaturâ, vel ut in eâ novum effectum in tempore producat. *In ratione* enim *missionis duo importantur* (ait D. Thom. citatus art. 1.) *unum est habitudo missi ad eum, à quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Per hoc autem, quòd aliquis mittitur, ostenditur processio quadam missi à mittente, vel secundùm imperium, sicut Dominus mittit servum; vel secundùm consilium, ut si Consiliarius mittere dicatur Regem ad bellandum; Vel secundùm originem, ut si dicatur, quòd flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum, ad quem mittitur, ut aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia priùs ibi omnino non erat quò mittitur; vel quia incipit ibi aliquo modo esse, quo priùs non erat. Missio igitur divina Personæ* (cùm non possit ei convenire per imperium. aut consilium) *convenire potest, secundùm quòd importat ex unâ parte processionem originis à mittente, & secundùm quòd importat ex aliâ parte novum modum existendi in alio. Sicut Filius dicitur esse missus à Patre in mundum, secundùm quod incæpit in mundo esse per carnem assumtam: & tamen ante in mundo erat, ut dicitur Joann.* 1. Hæc D. Thomas. Quod, & quomodo factum sit explicat S. Augustinus *lib.* 2. *de Trinitate cap.* 5.

XXIII. Ex quibus infertur primò. Quòd licèt qui mittitur per imperium, vel per consilium sit minor, aut inæqualis cum mittente, quia sic mittens supponitur, vel potentior, vel sapientior eo, qui mittitur; non tamen qui mittitur per originem: quia hic mittitur accipiendo per originem eandem essentiam, potentiam, & sapientiam cum mittente. Ita D. Thomas *art.* 1. *citato ad* 1. Unde D. Augustinus tùm loco mox allato; tùm lib. 4. de Trinit. cap. 20. *Si autem* (inquit) *secundùm hoc missus à Patre Filius dicitur, quod ille Pater est, ille Filius, nullo modo impedit, ut credamus, æqualem Patri esse Filium, & consubstantialem, & coæternum & tamen à Patre missum Filium. Non quia ille major est, ille minor: sed quia ille Pater, ille Filius, ille genitor, ille genitus, ille à quo est qui mittitur, ille qui est ab eo, qui mittit.*

XXIV. Infertur secundò. Quòd licèt qui mittitur in creatis separetur, & ponatur extra mittentem, quia missio est veluti extra missio; & hoc quia in creatis, qui mittitur, mittitur ad locum, in quo nec mittens, nec qui mittitur priùs erat: in divinis verò, & is qui mittit, & is qui mittitur erant prius in loco, ad quem fit missio; & solùm qui mittitur incipit ibi esse novo modo. Unde D. Tho. art. 1. citato ad 2. ait: *Quod illud, quod sic mittitur, ut incipiat esse, ubi priùs nullo modo erat, suâ missione localiter movetur. Unde oportet, quòd loco separetur à mittente. Sed hoc non accidit in missione divinæ Personæ: quia Persona divina missa, sicut non incipit esse, ubi priùs non fuerat; ita nec desinit esse, ubi fuerat. Unde talis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis.* Et D. August. *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 5. concludit sic: *Quòd ergo de Deo natus est, in hoc mundo erat: quòd autem de Mariâ natus est, in hunc mundum missus advenit.*

XXV. Infertur tertiò. Quòd cùm missio

missio fit solùm secundùm processionem originis, Persona divina ab eâ tantùm potest mitti, à qua per originem procedit. Quare Pater, qui à nullo procedit, à nullo potest mitti: Pater verò, & Filius possunt mittere Spiritum Sanctum: at Spiritus Sanctus, à quo nulla Persona procedit, nullam Personam potest mittere. Ità D. Thom. *qu.* 43. *citatâ art.* 4.

Quod si Augustinus *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 5. apertè dicit, Filium à seipso missum: & Toletani Patres *Synodo XI.* fatentur, Filium missum non solùm à Patre, sed & à seipso, & à Spiritu Sancto; observandum est, ait D. Thomas art. 8. qu. 43. prælaudatæ. Quòd, *cum dicitur aliqua Persona mitti, designatur, & ipsa Persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut invisibilis, secundùm quem missio divinæ Personæ attenditur. Si igitur mittens designetur ut principium Personæ, quæ mittitur, sic non qualibet Persona mittit, sed solùm illa, cui convenit esse principium illius personæ: & sic Filius mittitur tantùm à Patre, Spiritus Sanctus à Patre, & Filio. Si verò Persona mittens intelligatur esse principium effectus secundùm quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit Personam missam.*

Hoc eodem sensu loquitur S. Augustinus relatus: *Fortasse* (inquit) *aliquis cogat, ut dicamus, etiam à seipso missum esse Filium, quia ille Mariæ conceptus, & partus Trinitatis est, quâ creante omnia creantur. Et quomodo jam, inquit, Pater eum misit, si ipse se misit? Cui primùm respondeo, quærens, ut dicat, si potest, quomodo Pater eum sanctificavit, si seipse sanctificavit?...* Joann. 17. 10. & pro eis sanctifico me ipsum... *Credo respondebit, si hæc probè sapit, quia una voluntas est Patris, & Filii, & inseparabilis operatio. Sic ergo intelligat illam Incarnationem, & ex Virgine nativitatem, in quâ Filius intelligitur missus, unâ eâdemque operatione Patris, & Filii inseparabiliter esse factam, non utique inde separato Spiritu Sancto.*

XXVI. Hanc Divinarum Personarum missionem apertè testantur Scripturæ. Christus enim (Joan. 8. v. 26.) ex eo probat suum testimonium esse verum, quòd sit testimonium Patris, à quo missus est: *Judicium meum verum est, quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater.* Jo. 10. v. 36. *Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum &c.* Paulus etiam ad Galat. 4. v. 4. *Ubi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum.* Se autem missurum Spiritum Sanctum pollicetur Christus. Joann. 16. v. 7. *Si autem abiero, mittam eum ad vos.*

XXVII. Missio tamen hæc divinæ Personæ partim æterna est, partim temporalis, ait D. Thom. *qu.* 43. *laudatâ art.* 2. æterna quidem, si spectetur processio originis; nam Filius ab æterno ad intra processit, ut sit Deus. Temporalis verò, ut dicit exitum Personæ procedentis à mittente; quòd propriè est missio, & datio Personæ ad aliquem temporalem effectum, sicut datus fuit in tempore Filius, ut visibiliter sit homo, vel ut sit in homine etiam invisibiliter.

XXVIII. Quare missio temporalis alicujus Personæ duplex est. Alia visibilis, alia invisibilis. Si enim effectus, ad quem persona mittitur visibiliter sit, erit missio visibilis; & talis fuit missio Filii per incarnationem, & Spiritus Sancti sub linguarum specie super Apostolos. Si verò effectus, ad quem mittitur invisibilis sit, erit missio invisibilis; & talis est missio utriusque, dùm per dona, & gratiam homines interiùs justificant: Filius quidem, tanquam justificationis indicium. Et de hâc missione locutus est Augustinus *lib.* 4. *de Trinit. cap.* 20. Cùm loquentes de Sapientiâ æterna: *Sed aliter* (inquit) *mittitur ut sit cum homine* (hoc enim priùs fecerat, in animas sanctas invisibiliter se transferendo) *aliter missa est, ut ipsa sit homo* (nimirùm carnem humanam visibiliter sumendo) Plura de utrâque docet S. Thom. citatâ *qu.* 43. *art.* 5. 6. 7. videndus.

QUÆSTIO V.

De Personâ Filii.

De Personâ Patris ejusque characteribus nihil disputatione dignum occurrit. Qui tamen de eâ plura scire cupit, adeat D. Thomam 1. *par. qu.*

qu. 33. De Personâ autem Filii, de qua agit *quæst.* 34. sequente, cùm plura in antedictis disputata sint, brevem quæstionem instituemus.

DUBIUM I.

De propriis Secundæ Personæ characteribus.

§. I.

De nomine Verbi.

I. Variis nominibus Secunda Persona divina nuncupatur, nempè: *Filius Dei*, *Verbum*, *Imago*, *Idea*, *Principium*, *Sapientia*, *Lux*, *Candor lucis æternæ*, *Figura substantiæ Dei*, *Character*, *Speculum*, *Veritas*. Hæc enumerat S. Ambrosius *lib. 2. de Trinit.* Unde quærimus, an omnia sint secundæ Personæ propria, ac personalia; an verò omnia in se omnibus Personis communia, & solùm Secundæ appropriata. De nomine Filii, esse personale, & proprium ejus, constat ex dictis: aliqua esse communia, & solùm ei appropriata, ut Lux, Idea, Principium, Sapientia, Veritas &c. exploratum est. Quæstio restringitur ad nomina *Verbum*, *Imago*, *Character*, *Figura*, *substantia*. De nomine Verbi §. præsenti agetur.

II. Verbum manifestiùs, & communiùs in nobis dicitur, quod voce profertur, & quod ab interiori procedit: hoc autem duo importat, nimirùm vocem ipsam, & significationem vocis. Vox enim, quæ non est significativa verbum dici non potest, quia ex hoc dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Hic autem mentis conceptus, quem intelligens intra se dicit, & format, quasi sibi loquens, ad quòd exteriùs exprimendum utitur voce significante, est verè, ac propriè Verbum, quod in Deo datur, quodque ab æterno produxit intra se. Ita ex D. Thom. *qu.* 34. *citatâ art.* 1.

III. Mitto aliam minus propriam significationem, quâ verbum dicitur etiam id, quod verbo significatur, vel efficitur; sicut consuevimus dicere, hoc est verbum, quod dixi tibi, vel quod mandavit Rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simpliciter enunciantis, vel etiam imperantis. Ita D. Thom. loco allato. Unde Lucæ 2. v. 15. Pastores ajunt: *Videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.*

IV. Circa Verbum in Deo ponendum varii fuerunt errores. *Alogi* hoc est *sine Verbo* respuebant à Deo appellationem Verbi; eò quòd, ajebant, Filius Dei nec ore, nec mente sit pronunciatus: quo circa rejiciebant omnia scripta S. Joannis, quòd in eis Verbi divini fieret mentio. Ita S. August. *lib. de hæres. cap.* 30.

Paulus verò Samosatenus, teste Sancto Epiphanio *hæres.* 65. asserebat, Verbum divinum non esse subsistens, sed prolativum, & transitorium. Hoc ipsum asseruisse videntur Arius, & Eunomius existimantes, omne verbum esse prolatitium vocis: unde plura Verbo à Deo prolata fuisse Arius in sua *Thaliâ* effutiebat, dicens (ut narrat S. Athanasius de Decretis Nicænæ Synodi (*multa, inquiunt, Verba loquitur Deus. Quale ergo horum Filium Dei & Verbum unigenitum Patris esse dicimus?* Alii tamen Arii gregales duo in Deo, quod est ejus sapientia à Personâ Patris indistincta; alterum extraneum à Patris substantiâ, de quo dicebant loquutum fuisse S. Joannem, cum ait: *In principio erat Verbum.*

Contra hos D. Thom. hâc *qu.* 34. *art.* 1. *ad primum arguit sic.* Datur per vos Verbum exterius à Deo prolatum; ergo datur in Deo Verbum interiùs productum. Conseq. probatur. Nam verbum exterius profertur ad significandum, & manifestandum verbum interius mente conceptum, & dictum; ergo si datur Verbum exterius à Deo prolatum, datur in Deo Verbum interius productum.

V. Dico ergo primò. Nomen Verbi in Deo est nomen personale solius secundæ Personę proprium. Ita D. Tho. *qu.* 34. *citatâ art.* 1. & 2. Prima pars probatur à S. D. Verbum propriè tale significat aliquid ab alio procedens: Sed nomen significans aliquid ab alio procedens est in divinis nomen personale, cum Personę distinguantur secundùm originis; ergo &c.

&c. Unde S. Auguft. *lib.* 7. *de Trinitate cap.* 2. apud D. Tho. hoc *art.* 1. ait: *ficut Filius refertur ad Patrem; ita & Verbum ad id, cujus eft Verbum:* Sed Filius eft nomen perfonale, quia relativè dicitur; ergo & Verbum.

Secundà pars probatur ab eodem fic. Cùm Verbum fit nomen perfonale, illius Perfonæ proprium erit, quæ procedit per emanationem, feu actionem intellectus, cujus partus eft Verbum: atqui fola fecunda Perfona nempe Filius procedit, ut partus intellectus, quà ratione fola Filii proceffio dicitur generatio; ergo &c. Hinc in Sacris Litteris nomine Verbi folus Filius exprimitur.

VI. Dices primò contra primam partem. S. Aug. *l.* 9. *de Trinit. cap.* 10. ait: *Verbum eft notitia cum amore.* Et S. Anfelmus in Monologio cap. 60. *dicere* (inquit) *Summo fpiritui nihil aliud eft, quam cogitando intueri:* Sed notitia, cogitatio, & intuitus non funt nomina perfonalia; ergo nec Verbum.

Refpondeo ex D. Thomà hoc *art.* 1. *ad* 2. cum diftinctione. Verbum eft notitia, cogitatio, intuitus; fi per ifta intelligatur actus intellectus cognofcentis, cogitantis, intuentis, nego. Si intelligatur id, quod intellectus intra fe concipit, & producit cognofcendo, concedo. Id enim, quod intellectus concipit, & intra fe producit cognofcendo (non ipfa cognitio) Verbum eft: & fic fenfus verborum Auguftini, & Anfelmi eft, quòd Verbum fit notitia, cogitatio &c. ideft id, quod per notitiam, cogitationem &c. concipitur, & producitur non effentialiter, fed perfonaliter in Deo. Videatur D. Thom. citatus.

VII. Quamvis enim omnibus divinis Perfonis commune fit cognofcere, foli tamen Perfonæ Patris convenit formare conceptum rei intellectæ; ideòque procedere ut conceptum rei intellectæ, prædicatum perfonale eft fecundæ Perfonæ proprium. Id acutè exponit S. Thom. hoc *art.* 1. *ad* 3. his verbis: *ficut propriè loquendo Verbum dicitur perfonaliter in divinis, ita, & dicere; Unde ficut Verbum non eft commune Patri, & Filio, & Spiritui Sancto; ita non eft verum, quòd Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus fint unus dicens. Unde Auguftinus 7. de Trinitate cap.* 1. *dicens, inquit, illo coæterno Verbo non fingulus intelligitur in divinis.* Unde diverfum eft intelligere, ac dicere. *Nam intelligere importat folam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in quâ nulla ratio originis importatur..... Sed dicere importat principaliter habitudinem ad Verbum conceptum; nihil enim eft aliud dicere, quàm proferre verbum.*

Addit tamen S. Doctor, quòd *dici convenit cuilibet Perfonæ. Nam dicitur non folum Verbum, fed res, quæ Verbo intelligitur, aut fignificatur. Sic ergo uni foli Perfonæ convenit dici eo modo, quo dicitur Verbum; eo verò modo, quo dicitur res in Verbo intellecta, cuilibet Perfonæ convenit dici. Pater enim intelligendo fe, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia, quæ ejus fcientiâ continentur, concipit Verbum, ut fic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiam omnis creatura.* Unde concludit, quòd licèt fola Perfona, quæ profert Verbum fit dicens, & fola Perfona prolata fit propriè Verbum; quia tamen fingulæ Perfonæ divinæ funt hoc verbo intellectæ, & repreſentatæ, fingulæ funt hoc Verbo dictæ. Videndus D. Tho. *art.* 3. *fequente ad* 4., *Qu.* 9. *de Potentiâ art.* 9. *ad* 8. *&* 1. *par. qu.* 37. *art.* 1. *in corp.*

VIII. Dices fecundò etiam contrà fecundam partem. Filius eft Perfona fubfiftens in Divinis: fed verbum non fignificat rem fubfiftentem, ut in nobis patet; ergo non eft nomen perfonale proprium Filii.

Confirmatur. Verbum prolatione quâdam procedit à dicente; fi ergo Filius, eft propriè Verbum non procedit à Patre nifi per modum prolationis, quòd fuit hærefis Valentini; ut patet ex Auguft. *in lib. de hæref. cap.* 11.

IX. Refpondetur ex D. Tho. hic art. 2. ad 1., *quòd in nobis non eft idem effe, & intelligere; unde illud, quod habet in nobis effe intelligibile non pertinet ad naturam noftram: Sed effe Dei eft ipfum ejus intelligere. Unde Verbum Dei non eft aliquod accidens in ipfo, vel effectus ejus, fed pertinet ad ipfam naturam ejus: & ideò oportet, quod fit aliquid fubfiftens,*

quia quidquid est in naturâ Dei subsistit. Et ideò Damascenus lib. 1. orth. fid. cap. 18. dicit: quòd Verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens, reliqua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

Hinc observandum, Verbum divinum in aliquibus convenire cum nostro, in aliquibus verò disconvenire. Convenit primò, quod sicut verbum nostrum procedit à mente, & intimè manet in illâ; ita Verbum divinum procedit à Patre, & illi manet intimum. Secundò, quòd sicut mens nostra absque ullâ sui læsione, divisione, aut diminutione producit verbum; ita & Pater verbum suum producit. Tertiò, sicut verbum nostrum est perfecta mentis imago; ita Verbum divinum est perfecta imago Patris. Quartò, quòd sicut mens in suo verbo, & se, & alia videt: ita & Pater divinus in suo.

Disconvenit tamen primò. Quòd verbum humanum est accidens, divinum substantia. Secundò. Quòd illud non est menti coævum, sed modò oritur, modò occidit; istud est Patri coæternum, & immutabile. Tertiò. Illud non est unum tantùm, sed pro rerum, quàs intelligimus, diversitate diversum; istud est unum tantùm, quia sicut Pater uno actu omnia intelligit, ita uno Verbo omnia dicit. Quartò. Illud ex indigentiâ producitur, ut scilicet in verbo intelligamus; istud ex abundantiâ Paternæ cognitionis procedit. Quintò. Verbum humanum ad rationem filii non pervenit: Divinum autem est propriissimè Filius.

X. Ad conf. respondeo cum D. Thom. ibidem ad 2. *Quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia Filium dixit prolatione natum, ut Ariani calumniabantur, sicut Hilarius refert lib. 6. de Trinit. sed propter varium modum prolationis quem posuit, sicut patet per Augustinum in lib. de hæresibus cap. 11.* Unde Hilarius loco relato nu. 9. Arianos increpans, quòd sub specie Valentinianæ hæresis *Nomine prolationis improbato, nativitatem* Dei ex Deo *improbarent*, ait. *Valentinus enim ridicula quadam & fœda commentans, eùm præter principem Deum, familiam Deorum, & numerosas æternitatum Potestates introduxisset, tunc prolatum Dominum nostrum Jesum Christum mysterio occulta voluntatis asseruit. Hanc ergo inanem prolationem .... evangelica, atque apostolica Ecclesia fides nescit..... scit verò nihil aliud, quàm unum Deum Patrem, ex quo omnia sunt, & unum Dominum nostrum Jesum Christum, per per quem omnia, natum de Deo Deum.* Quæ verò fuerit Valentini insania diximus supra *qu. 3. de unit. Dei Dub. 5. §. 1. n. 5.*

XI. Dices tertiò. Nomen Verbi tribuitur etiam Spiritui Sancto à D. Basilio *lib. 5. contra Eunom. cap. 11.* dicente: *Dei quidem Verbum Filius est: Filii autem Verbum, Spiritus.* Quod probat ex illo ad Hebr. 1. *portans omnia Verbo virtutis sua.* Et ad Ephes. 6. *Gladium Spiritus, quod est Verbum Dei;* ergo non convenit soli Filio.

Respondeo ex D. Thom. hìc *art. 2. ad 5.* quòd Basilius vocat Spiritum Verbum Filii impropriè, & figuratè; quia Spiritus Sanctus manifestat Filium, seu Filii Voluntatem: quâ ratione verbum alicujus dici potest omne, quod est manifestativum illius. Potest etiam dici Verbum Filii ab effectu, quem operatur in corde evangelizantium Christum. Unde ait Matth. 10. v. 21. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Paulus autem dum ait: *portans omnia Verbo virtutis sua*, sumit Verbum pro effectu Verbi, nempè pro imperio, quatenus ex effectu virtutis Verbi est, quod omnia conserventur in esse; sicut est, quòd res producantur in esse. *Ad Ephes.* autem vocat Paulus *Verbum Dei gladius Spiritus*, sumens Verbum pro Doctrin·, quâ tanquam spirituali gladio pugnamus adversùs omnes veritatis adversarios.

XII. Quia verò quod Latini vocant *verbum*, Græci dicunt *logos*, quod *sermonem*, & *rationem* significat, quæritur, quo ex his nominibus meliùs secunda Persona Filius exprimatur.

Respondet S. August. lib. 83. quæst. 63. *Quòd Græcè logos dicitur, latinè, & rationem, & Verbum significat. Sed hoc loco Joann. 1. meliùs Verbum interpretamur, ut non significetur solùm ad Patrem respectus, sed ad illa etiam, quæ per Verbum*

bum facta sunt operativâ potentiâ. Vis ergo, & operativa proprietas, ut per Filium fiant omnia, quæ facienda sunt aptiùs significantur nomine Verbi, quàm sermonis, & rationis, quod ad solum sermocinantem, & ratiocinantem refertur.

Addo, quòd cùm *sermo* pluribus vocibus constet, minus aptus est ad significandum Verbum, quod est dictio simplex, & simplicissimum cognitionis actum, quo Pater illud profert. Hinc arguendi sunt Erasmus, Calvinus, Beza, quòd in posterioribus Latinis, quas ediderunt, Versionibus, nomen *logos* verterunt in *sermonem*, dicentes: *In principio erat sermo*. Quamvis autem Veteres quidam verterint *sermonem* loco *Verbi*; id aliquando, & quidem rariùs fecerunt.

§. II.

De nomine Imaginis.

XIII. Divus Thomas 1. *par. qu.* 35. duo quærit de nomine Imaginis in divinis: unum, an dicatur personaliter; alterum an sit proprium Filii.

Circa primum, notat art. 1. Ad rationem perfectæ imaginis tria requiri. Primum, quòd sit similis secundum quod sit similis in specie, vel saltem in signo speciei, quod in rebus corporalibus est figura: unde si depingatur in pariete color alicujus animalis, non habetur imago speciei illius, nisi pingatur etiam figura illius. Tertium, non sufficit ad rationem imaginis similitudo quæcumque, etiam in specie, aut figurâ, sed ulterius requiritur origo, seu quod sit facta ad similitudinem ejus, cujus est imago: defectu cujus duo ova, etsi in specie, & figura similia sint, quia tamen unum ab alio non oritur, nec unum est factum ad similitudinem alterius ex modo suæ productionis, unum non dicitur imago alterius. *Ad hoc ergo* (concludit S. Doct.) *quòd verè aliquid sit imago, requiritur, quòd ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei*. Hoc præmisso.

XIV. Dico primò cum S. Doctore, quòd nomen imaginis in divinis est nomen personale. Probo. Ea, quæ processionem, sive originem important, in divinis sunt personalia: sed hoc nomen imago importat originem, seu quòd sit procedens, vel factum, ut sit similitudo alterius. Unde imago dicitur relativè, non ad se, teste Augustino lib. 7. de Trinit. cap. 1. *quid est absurdius quàm imaginem ad se dici*: nomina autem relativa in divinis personalia sunt; ergo &c.

Advertit tamen S. Doct. ibi ad 1. *quod imago propriè dicitur, quod procedit ad similitudinem alterius. Illud autem ad cujus similitudinem aliquid procedit, propriè dicitur exemplar, impropriè verò imago. Sic tamen Augustinus* (veriùs Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 1.) *utitur nomine imaginis, cum dicit divinitatem Sanctæ Trinitatis esse imaginem, ad quam factus est homo*, sumens nimirum nomen imaginis pro exemplari.

Eadem ratione homo dicitur imago Dei imperfecta tamen, & analogica; quia imago perfecta debet procedere in similitudinem speciei, vel saltem in signo speciei: homo autem non sic procedit à Deo. Quare D. Thom. art. 2. ad 3. *Imago* (inquit) *alicujus dupliciter in aliquo invenitur. Uno modo in re ejusdem naturæ secundùm speciem, ut imago Regis invenitur in filio suo. Alio modo in re alterius naturæ, sicut imago Regis invenitur in denario. Primo autem modo Filius est imago Patri: Secundo autem modo dicitur homo imago Dei. Et ideò ad designandum in homine imperfectionem imaginis, homo non solùm dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectionem designatur. Sed de Filio Dei non potest dici, quod sit ad imaginem; quia est perfecta Patris imago*. Hæc D. Thom. Hinc

XV. Dico secundò. Imaginis nomen convenit soli secundæ Personæ SS. Trinitatis, nempè Filio. Ita D. Thom. hoc *art.* 2. ubi, quorumdam rejectis rationibus, probat sic ex dictis. De ratione imaginis est, non solùm, quòd sit similis, sed quòd ex ratione suæ originis habeat, quòd procedat ut similis ei, à quo est: sed solus Filius ita procedit, ut de ratione ejus characteristicâ sit, quòd procedat ut similitudo ejus, à quo est; nam Pater non

non procedit; Spiritus Sanctus verò procedit quidem, & est etiam similis in naturâ ei à quo procedit, sed id non habet ex naturâ suæ processionis, ut superiùs ostensum est: non enim est de ratione amoris, ut procedat in similitudinem speciei cum eo, à quo procedit, quamvis hoc conveniat amori, in quantùm est amor divinus; ergo &c.

Major probata manet ex dictis, & adhuc auctoritate Augustini roboratur. Is enim lib. 83. quæst. 74. *Ubi* (inquit) *æqualitas, continuò similitudo, non continuò imagò: velut in duobus ovis paribus, quia inest æqualitas, inest similitudo: quæcumque enim adsunt uni, adsunt & alteri; imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est*. Et lib. imperfect. de Genes. ad litter. cap. 16. ait: *Omnis imago similis est ei, cujus imago est: nec tamen omne, quod simile est alicui etiam imago est ejus: sicut in speculo, & picturâ, quia imagines sunt, etiam similes sunt: tamen si alter ex altero natus non est, nullus eorum imago alterius dici potest. Imago enim tunc est, cum de altero exprimitur*.

XVI. Secundò probatur. Spiritus Sanctus nec est Filius Dei, nec creatura; ergo non est imago: omnis enim imago, vel est naturalis; & hæc est Filius: vel artificialis; & hæc est creatura.

Confirm. inter homines solus filius est naturalis imago Patris; ergo etiam in divinis.

Hinc Scriptura nomen imaginis soli Filio Dei attribuit: *Qui* (ait Paulus 2. Cor. 4. v. 4.) *est imago Dei*. Ad Coloss. 1. v. 15. *Imago Dei invisibilis*. Ad Hebr. 1. v. 3. *Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus*. Quibus addi potest, quòd *Sap. 7. v. 26.* De increatâ Sapientiâ dicitur: *Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius*.

Cùmque hoc nomen nusquam in Sacris Litteris tribuatur Spiritui Sancto, benè concludit S. Thomas hoc *art. 2.* quòd Doctores Latini conformiùs Sacræ Scripturæ loquuntur, quàm Græci, qui nomen Imaginis etiam Spiritui Sancto communicant.

XVII. Neque juvat (ut refert Sanctus Thomas opusc. 1. cap. 10. ubi hanc rem pertractat) quod Græci pro se adferant illud Rom. 8. v. 29. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*. Et istud 1. Cor. 15. v. 49. *Sicut portavimus imaginem terreni portemus, & imaginem cœlestis*; quibus putant imaginis nomine Spiritum Sanctum indicari.

Non inquam. Nam utroque loco *potest intelligi, quòd hominis conformentur imagini Filii, vel quod portent imaginem Christi, in quantùm ipsi homines Sancti per dona gratiarum, ut sint similes Christo perficiuntur, secundùm illud Apostoli 2. ad Cor. 3.* In eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu. *Hic enim imaginem non dicit esse Spiritum Christi. Sed aliquid à Spiritu Dei in nobis existens*. Ita S. Thom. opusc. citato. Qui etiam dicit, Græcos Patres posse benignè exponi: quod nomine imaginis intelligant, quodcumque ab alio procedens ejus similitudinem gerens; non verò habens, quòd sit similitudinem gerens ex ipsâ suæ originis ratione, quod proprium est imaginis, & soli Filio convenit.

XVIII. Contrà dicta duo objicit Durandus. Primum. Si Filius est imago, & similis Patri, vel hoc esset ratione essentiæ, vel ratione relationis: non ratione essentiæ; quia in hìc est idem cum Patre, non similis. Non ratione relationis; quia in hac non est similis, sed oppositus Patri.

Alterum est. Si Filius sit imago Patris, erit quoque imago creaturarum: eò enim est imago Patris, quia repræsentat Patrem, repræsentat autem etiam creaturas: sed falsum est, quod Filius sit imago creaturarum; ergo &c.

XIX. Respondetur ad primum. Rationem similitudinis petere unitatem, & distinctionem: unitatem in eo, in quo sunt similia; & quia similitudo est inter duo, petit distinctionem inter ea, quæ sunt invicem similia, nimirùm subjecta, vel supposita. Dùm ergo dicitur Filius est similis Patri, nô comparatur essentia essentiæ, ac si alia essentia in Patre sit, alia in Filio, sed Persona Personæ; non quidem ratione relationis, sed ratione essentiæ, quatenus Persona Filii est similis,

lis, & imago Personæ Patris; quia nedùm est unum in essentia cum Patre, sed eam accipit à Patre, ut sit expressio essentiæ Patris. Quòd verò essentia eadem in Filio sit ac in Patre, non obest similitudini, dummodo Personæ, quæ dicuntur similes sint distinctæ, quamvis forma, in quâ dicuntur similes, sit eadem in utraque: imò maximè dicentur similes; quia cùm similitudo fundetur super unitate duorum in aliquâ formâ, quò majorem ista unitatem habebit, eò majorem fundabit similitudinem inter illa duo. *Quia* (ait D. Thom. opusc. 1. cit. c. 10.) *similitudo, & æqualitas Personarum divinarum non attenditur secundùm proprietates personales, sed secundùm attributa essentialia.*

Ad alterum, nego maj. Nam Filius sic repræsentat Patrem, ut etiam à Patre dicatur, & procedat tanquam figura, & expressio substantiæ ejus; & ideò est imago ejus. At non procedit, nec dicitur à creaturis; unde non est imago illarum, sed potiùs exemplar, ad cujus similitudinem creaturæ producuntur.

§. III.

De nomine Sapientiæ.

XX. Dico tertiò. Nomen Sapientiæ non est nomen personale, nec proprium Filii, sed solùm appropriatum. Prima pars est expressa S. Augustini *lib. 7. de Trin. cap. 2.* ubi ait: *Pater igitur, & Filius simul una essentia, & una magnitudo, & una veritas, & una sapientia. Sed non Pater, & Filius simul ambo unum Verbum; quia non simul ambo unus Filius*: sed si nomen *sapientia* esset nomen personale, Pater, & Filius non possent esse una sapientia, sicut nec possunt esse unum Verbum, & unus Filius; ergo &c. Rursùs: Augustinus dicit, quòd Pater, & Filius sunt una sapientia, sicut sunt una essentia, una magnitudo, una veritas: sed hæc nomina sunt essentialia, non personalia; ergo & nomen sapientia.

Præterea: reddens rationem hujus prosequitur: *Propterea non eo Verbum, quo sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed tantùm relativè ad eum, cujus Verbum est, sicut Filius ad Patrem: sapientia verò eo quo essentia. Et ideò, quia una essentia, una sapientia:* atqui si sapientia esset nomen personale, relativè diceretur, non ad se, nec esset una sapientia, sicut una essentia; ergo &c.

Hinc deducit S. Doctor, quòd quando sapientiæ nomen supponitur pro personâ Filii; non sapientia absolutè dici debet, sed sapientia nata, seu genita: *Quoniam verò* (inquit) *& Verbum sapientia est, sed non eo Verbum, quo sapientia, Verbum enim relativè, sapientia essentialiter intelligitur: id dici accipiamus, cùm dicitur Verbum, ac si dicatur*, nata sapientia *ut sit, & Filius, & imago: Et hæc duo cum dicuntur, idest* nata sapientia, *in uno eorum eo quòd est* nata, *& Verbum, & Imago, & Filius intelligatur; & in his omnibus nominibus non ostendatur essentia; quia relativè dicuntur: at in altero, quod est* sapientia, *quoniam & ad se dicitur, se ipsâ enim sapiens est, etiam essentia demonstretur, & hoc ejus esse, quod sapere.* Quibus apertè constat, *sapientia* nomen non absolutè de Filio dici, sed cum addito, nempè cum dicitur *nata, genita:* hâc enim ratione soli Filio non solùm appropriatè, sed propriè congruit, nec aliud quàm nomen Filii, & Verbi exprimit.

XXI. Secunda verò pars probatur. Quia in Sacris Litteris sapientia Filio Dei sæpè appropriatur non solùm quia sæpè dicitur Filius Dei sapientia concepta, Proverb. 8. v. 24. *nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram.* Ecclesiastic. 24. v. 5. *ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam:* sed etiam, quia nomen sapientiæ absolutè dicitur de Filio Dei: unde S. Paulus 1. *Cor.* 1. *v.* 24. vocat Christum *Dei virtutem, & Dei sapientiam*. Et meritò quidem. Illud enim nomen per appropriationem de Filio dicitur, quod licèt significet rem tribus Personis communem, analogiam tamen habet cum modo peculiari, quo Filius à Patre procedit: atqui hujusmodi est nomen *sapientia:* Nam modus specialis procedendi in Filio est procedere per intellectum. Sapientia autem vel est intellectus ipsa, vel ejus operatio, vel virtus; ergo &c.

XXII.

XXII. Quæres, an Pater divinus dici possit sapiens sapientiâ genitâ?

Respondeo negativè: aliàs Pater divinus constitueretur sapiens per Filium, aut reciperet sapientiam à Filio. Vel enim Filius esset forma, quâ Pater esset sapiens, sicut paternitate est Pater; vel Filius esset principium sapientiæ in Patre, quod est absurdum. *Si enim* (inquit S. August. lib. 15. de Trinit. cap. 7.) *solus ibi Filius intelligit, & sibi, & Patri, & Spiritui Sancto, ad illam reditur absurditatem, ut Pater non sit sapiens de se ipso, sed de Filio, nec sapientiâ sapientiam genuerit, sed eâ sapientiâ Pater dicatur esse sapiens, quam genuit ...... profectò Filius Patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse, quod sapere, & ea illi essentia est qua sapientia, non Filius à Patre, quod verum est, sed à Filio potiùs habet Pater essentiam, quod absurdissimum, atque falsissimum est .... est ergo Deus Pater sapiens eâ quâ ipse sua est sapientia, & Filius sapientia Patris de sapientiâ, quod est Pater, de quo genitus est Filius.* Videri potest quoque *lib. 7. de Trinit. cap. 1. 2. & 3.* ubi hanc rem fusè pertractat, & exponit, quomodo in Scripturis dicatur Filius sapientia Dei, vel Patris, nimirùm: *Sapientia Filius de sapientiâ Patre, sicut lumen de lumine, & Deus de Deo.*

XXIII. Nec refert, si opponas primò S. August. *lib. 83. quæst. 23. sapiens Deus dicitur .... quòd ipse eam genuerit, quâ sapiens dicitur, sapientiam.*

Nam respondeo, hoc reverà S. Augustinum dixisse, sed postea retractasse *lib. 1. retract. cap. 26.* dictum reformando juxta ea, quæ in libris de Trinitate docuerat. *De Patre, & Filio* (inquit) *ubi dixi, quòd eam ipse genuerit, quâ sapiens dicitur, sapientiam; sed meliùs istam quæstionem in libro postea de Trinitate tractavimus.*

XXIV. Neque iterum opponas. Pater divinus dicit Verbo, ut docet Augustinus *lib. 7. de Trinit. c. 1.* Cur ergo similiter non erit sapiens, seu intelligens Verbo; cùm juxta Anselmum in Monolog. *cap. 63.* nihil aliud sit dicere, quàm cogitando intueri?

Rursùs: si, ut docet D. Thom. *1. par. qu. 37. art. 2.* Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto, cur similiter verum non erit, quòd Pater cognoscat se Verbo, seu sapientiâ genitâ.

XXV. Respondeo enim, verè dici Pater dicit Verbo, non autem Pater est sapiens, sive intelligit Verbo: quia dicere est nomen notionale significans idem, ac loqui, & manifestare id, quod intelligitur: esse autem sapientem, intelligentem sunt nomina essentialia. Pater autem manifestat quidem, exprimitque se ipsum Verbo, at non est sapiens, aut absolutè intelligens Verbo, ac si Verbum sit forma, quâ Pater, & Spiritus Sanctus sapiunt, & intelligunt: sed Pater eo sapiens est, & intelligens, quo Deus est, & idem de Spiritu Sancto.

Hinc ad id, quod additur, respondeo ex D. Tho. *qu. 37. art. 2.* relato, quod diligere in divinis sumitur dupliciter: *essentialiter scilicet, & notionaliter. Secundùm quod essentialiter sumitur, sic Pater & Filius non diligunt se Spiritu Sancto, sed essentiâ suâ. Unde August. lib. 15. de Trinit. cap. 7.* Quis audet dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum Sanctum diligere, nisi per Spiritum Sanctum? *Secundùm verò quod notionaliter sumitur, sic diligere nihil aliud est, quàm spirare amorem; sicut dicere est producere Verbum, & florere est producere flores: sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur Pater dicens Verbo, vel Filio se, & creaturam. Et Patre, & Filius dicuntur diligentes Spiritu Sancto, vel amore procedente, & se, & nos.* In quantùm (ut observat ibi ad 3.) sicut *Verbum genitum repræsentat sufficienter Patrem & omnem creaturam,* quam Pater intelligit; ita *Spiritus Sanctus procedit ut amor bonitatis primæ, secundùm quam Pater amat se, & omnem creaturam.*

Hinc assignat ibi *ad 1.* discrimen inter esse sapientem, vel intelligentem: *Quod esse sapientem, vel intelligentem in divinis non sumitur, nisi essentialiter. Et ideò non potest dici; quòd Pater sit sapiens, vel intelligens Filio. Sed diligere sumitur non solùm essentialiter, sed etiam notionaliter: Et secundùm hoc possumus dicere, quòd Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto.*

DU-

DUBIUM II.

An Verbum Divinum procedat ex cognitione omnium, quæ in Deo sunt, tàm formaliter, quàm virtualiter.

§. I.

Notantur aliqua.

I. CUm Verbum procedat per cognitionem Patris, aperitur quæstioni locus, ex quorm cognitione Verbum procedat; seu quænam sint, quæ cognoscit Pater, dùm producit Verbum. Quia verò ea, de quibus controversia esse potest, alia sunt in Deo formaliter, & hæc sunt omnia prædicata divina, essentia nimirum, attributa, & relatione; alia sunt in Deo solùm virtualiter, & hæc sunt creaturæ omnes, tum possibiles, tùm futuræ: ideò quærimus, an ex cognitione omnium horum procedat Verbum.

II. Rursùs: cognitio omnium prædictorum dupliciter potest concurrere ad productionem Verbi. Uno modo solum concomitanter: ita ut licet de facto concurrat, non tamen per se; quia non est principium per se in quarto modo requisitum ad hoc, ut Verbum, quòd modo est, procedat: ita ut si aliquorum ex dictis cognitio in Patre non esset, adhuc Verbum, quale est modo procederet. Sicut esto, ut igis comburat debeat esse corpus, ratio tamen corporis per se non infloit in combustionem; quia si per impossibile ignis non esset corpus, dummodò haberet vim combustivam comburerет. Alio modo per se in quarto modo, ita ut cognitio omnium prædictorum sit principium influens in processionem Verbi; sic, ut si cognitio aliquorum in Patre non esset, Verbum non procederet, ut modò est.

Scotus opinatur, ad processionem Verbi per se concurrere solam cognitionem divinæ essentię. Thomistæ autem, & alii aliter sentinnt modo explicando.

§. II.

Assertio prima.

III. DIco primò. Verbum per se procedit ex cognitione non solius essentiæ, sed ex cognitione attributorum, ex cognitione Patris, sui ipsius, & Spiritus Sancti. Ita S. Thomas 1. par. qu. 34. art. 1. ad 3. dicens: *Pater intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia, quæ ejus scientiâ continentur, concipit Verbum; ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, & omnis creatura.* Idem repetit *qu. 37. art. 2. ad 3.* Quod asserit S. Thomas, ut probet, Verbo dici, tanquam rem in Verbo intellectam, convenire cuilibet Personæ, quia Pater intelligendo omnia, concipit Verbum.

IV. Probatur verò hâc ratione. Verbum divinum per se procedere debet ex cogninitione Patris, quæ sit necessaria, perfectissima, infinita, comprehensiva Deitatis: est enim Verbum infinitum, & comprehensivè repræsentativum totius Deitatis; ergo debet per se procedere ex cognitione, quâ Pater cognoscat omnia, quæ sunt formaliter in Deo.

V. Respondet Scotus, antecedens verum esse, sed falsum consequens, imò suppositum consequentis. Nam pro illo priori originis, quo Pater generat, non sunt cognoscibilia omnia divina, sed sola essentia; cum sola ipsa concipiatur esse pro illo priori, nondum autem cætera, maximè relationes: cognitio autem infinita, & comprehensiva debet cognoscere quidem omnia, sed quæ pro signo cognitionis cognoscibilia sunt.

VI. Sed contrà. Probo enim, quòd pro illo priori adhuc sint cognoscibilia omnia præfata. Et primò attributa. Si enim cognoscibilis est pro illo signo essentia divina, cognoscibilia erunt quoque attributa, quæ in illâ necessariò radicantur; & cum Pater suam essentiam comprehendat, illa de facto in suâ essentiâ cognoscet: cum enim divina essentia sit totius entis plenitudo, non poterit comprehendi, nisi in illâ, & ex vi illius omnis perfectio formaliter in eâ contenta cognoscatur.

VII. Secundò verò, quòd pro illo priori cognoscibiles sint etiam Pater, Filius & Spiritus Sanctus, præter rationem allatam, evinco sic. Pater æternus cognitione fæcundâ, quâ generat Verbum, cognoscit perfectissimè se ipsum; & quia relativa sunt simul cognitione, & Pater refertur ad Filium, oportet, ut eâdem fæcundâ cognitione cognoscat se, & Filium. Rursùs: quia Pater summè, & comprehensivè cognoscit se ipsum, consequenter cognoscere debet omnes imaginabiles perfectiones, quas pro illo priori in se habet, & communicat Filio: sed inter istas enumeratur (præter omnia absoluta) etiam virtus spirativa; ergo Pater generans Filium suâ cognitione cognoscit, & comprehendit virtutem spirativam: sed cognita comprehensivè virtute spirativâ, cognosci debet terminus spiratus, nempè spiritus; ergo pro eo signo omnia cognoscibilia sunt, & proinde cognitione productivâ Verbi cognoscit Pater, & dicit seipsum, Filium, & Spiritum Sanctum.

VIII. Ex his apparet æquivocatio Scoti. Prioritas enim originis non est prioritas, in quâ una Persona sit, vel intelligatur, & alia non sit, vel non intelligatur: sed est prioritas originis, quâ una persona intelligitur producens, & alia ut ab eâ procedens, seu potius utraque simul intelligitur; una ut à quâ alia est, altera ut ab ipsâ. Cùmque non possit intelligi principium ut tale, non intellecto termino procedente, seu unum, ut à quo est aliud, non intellecto illo alio quod est ab illo, sic enim petit ordo originis: fit, ut nequeat intelligi Pater ut principium originis, quin intelligantur termini, qui ab illo oriuntur, sive procedunt.

IX. Dices primo pro Scoto. Verbum procedit à Patre ex cognitione essentiæ divinæ: sed cognitio essentiæ divinæ prior est cognitione attributorum, & relationum; ergo &c. min prob. cognitio prius terminatur ad objectum primarium, quàm ad secundarium: sed essentia est objectum primarium paternæ cognitionis, cætera autem divina sunt objectum tantùm secundarium; ergo &c.

Respondeo, dist. maj. ex cognitione essentiæ divinæ, quæ sit comprehensiva ejus, conc. maj. ex cognitione &c. quæ sit præcisiva, nego maj. & dist. eodem modo min. nego cons. Dato ergo, attributa, & relationes esse objectum secundarium paternæ cognitionis (quod superius oppinati sumus esse falsum) adhuc tamen debent attingi à cognitione paternâ. Nam licèt cognitio præcisiva objecti primarii possit haberi absque cognitione objecti secundarii; cognitio tamen comprehensiva objecti primarii, qualis est cognitio Patris, cùm debeat cognoscere objectum primarium totum, & totaliter, illudque quòad omnia penetrare, debet etiam cognoscere objecta secundaria in ipso inclusa.

X. Instabis. Esto cognitio comprehensiva objecti primarii sit cognoscitiva etiam objecti secundarii, quando secundarium pro illo signo intelligi potest, secùs verò si pro signo, quo cognoscitur objectum primarium, objectum secundarium nondum sit cognoscibile: sed pro priori cognitionis paternæ nondum sunt cognoscibiles Filius, & Spiritus Sanctus; ergo &c. Min. prob. Filius non potest intelligi pro priori ad suam generationem, nec Spiritus Sanctus pro priori ad suam processionem; ergo pro priori, quo Pater intelligitur producere Verbum, nondum intelligitur Verbum, & Spiritus Sanctus.

Respondeo ex dictis, negando min. nam prioritas illa non est prioritas *in quo*, seu intelligentiæ, sed prioritas *à quo*, seu potius ordo originis. Non potest autem intelligi unum ut originans, quin simul intelligatur, & id, quod ab eo trahit originem, ut dicebamus.

Verùm ex abundantiâ, distinguo min. non intelligitur Verbum, ut terminus exercitè productus, transeat min. ut objectum divinæ cognitionis, nego min. Dato ergo, quòd pro illo priori non intelligantur Filius, & Spiritus Sanctus in ratione termini exercitè terminantis productionem, intelliguntur tamen in ratione objecti cogniti; quia nequit intelligi comprehensivè principium originis, quin intelligantur ea, quæ à tali principio oriuntur.

XI. Replicabis. Objectum cognitionis pa-

paternæ debet esse aliquid exercitè productum, & existens, cùm sit intuitiva; ergo si Verbum, & Spiritus Sanctus non intelliguntur exercitè &c. pro illo priori non poterunt esse objectum cognitionis paternæ.

Respondeo, dist. ant. aliquid exercitè productum per eam, conc. ant. pro priori ad eam, nego ant. Cùm enim cognitio paterna sit productiva, & activa, non requirit, ut ejus objectum pro omni priori intelligatur exercitè existens; sed sufficit, ut toto instanti sit existens ut productum per illam. Sic Verbum, & Spiritus Sanctus, licèt non intelligantur existentes pro priori cognitionis paternæ; intelliguntur tamen ut accipientes esse, Verbum per cognitionem, Spiritus Sanctus per spirationem, quæ in eodem instanti sunt: & hoc, ut in Tractatu de Scientiâ Dei vidimus, sufficit ad cognitionem intuitivam, quæ est sui objecti factiva.

XII. Dices secundò. Verbum ex ejus cognitione procedit, cujus est imago; sed non est imago Spiritus Sancti; ergo &c.

Respondeo neg. maj. Nam Verbum solùm est imago illius, à quo oritur, ut expressa similitudo ejus in principio *quo*, seu formâ intelligibili, quæ est sola essentia, in quâ Pater intedit primò assimilare Verbum, & quam primò intendit illi communicare: unde Verbum est imago solius Patris. At quia oritur à Patre per cognitionem comprehensivam suæ essentiæ, ac sui ipsius; ideò oritur ab ipso, ut cognoscente non solùm seipsum, ac suam essentiam, sed omnia divina. Quare discernere oportet inter has duas propositiones: *Verbum procedit à solo Patre, ut expressio naturæ ipsius, seu figura substantiæ ejus*, ita ut sola natura divina sit forma, & principium *quo* Verbum exprimitur, & in quo Pater primò assimilat Verbum, & hoc verum est; & istam: *Verbum procedit ex cognitione solius Essentiæ*, ita ut sola res intellecta cognitione paternâ sit essentia; & hoc est falsum; quia Pater æternus producendo Verbum, non dicit solam essentiam in Verbo, sed totam Trinitatem, quamvis non sit totius Trinitatis imago, quia à totâ Trinitate non oritur, sed à solo Patre.

§. III.

Assertio secunda de cognitione possibilium.

XIII. Dico secundò. Verbum divinum per se procedit etiam ex cognitione omnium creaturarum possibilium: ita ut, si ex harum cognitione non procederet, non esset Verbum infinitum, quod modò est. Ita D. Thomas locis laudatis docens, quòd *tota Trinitas Verbo dicatur, & omnis creatura*. Præsertim verò eàdem *qu.* 34. *art.* 3. ubi quærens, an in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam, resolvit affirmativè. Primò auctoritate Augustini *lib.* 83. *quæst. qu.* 63. dicentis: *In nomine Verbi significatur non solùm respectus ad Patrem, sed etiam ad illa, quæ per Verbum facta sunt operativâ potentiâ*. Secundò hâc ratione: *Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repræsentativum omnis ejus, quod actu intelligitur. Unde in nobis sunt diversa verba secundùm diversa, quæ intelligimus. Sed quia Deus uno actu, & se, & omnia intelligit, unicum Verbum ejus est expressivum, non solùm Patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiva tantùm, creaturarum autem cognoscitiva, & factiva: Ita Verbum Dei, ejus, quòd in Deo Patre est, est expressivum tantùm; creaturarum verò est expressivum, & operativum: & propter hoc dicitur in Psalm.* 32. Ipse dixit, & facta sunt, *quia importatur in Verbo ratio factiva eorum, quæ Deus facit*. Hæc D. Thomas.

Ex quibus discurro sic. Verbum divinum procedit ut expressivum, non solùm eorum, quæ in Deo sunt, sed etiam creaturarum, idest non expressivum tantùm, sed & factivum; ergo cognitio, per quam procedit, attingit non solum ea, quæ in Deo sunt, sed etiam creaturas, quæ à Deo sunt; ergo non est cognoscitiva tantùm, sed & factiva: nihil enim est in Verbo expressivum, quod cognitione, quâ procedit, non fuerit cognitum.

XIV. Accedit ratio supra allata. Verbum

bum divinum, utpotè infinitum, per se, & necessario procedit ex cognitione comprehensivâ divinæ essentiæ, & omnipotentiæ: ita ut omnia, quæ in divinâ essentia, & ex vi illius cognoscibilia sunt, cognitione productivâ Verbi cognoscantur; cùm sicut est una in Deo cognitio omnium, ita sit unum Verbum omnium: sed ex vi comprehensionis divinæ essentiæ debent necessariò cognosci possibilia; ergo &c. Min prob. Nequit comprehendi divinâ essentiâ, quin comprehendatur divina omnipotentia in eâ inclusa. Nequit autem comprehendi divina omnipotentia, quin cognoscantur omnes effectus in ipsâ præcontenti, & ab ipsâ causabiles: sed creaturæ possibiles sunt effectus præcontenti in divinâ omnipotentia, & ab eâ causabiles; ergo ex vi comprehensionis illius debent cognosci. Videantur dicta *tract. de Scientiâ Dei qu.* 3. *dub.* 3.§. 5. & 2.

XV. Dices primò. Magis necessarium non procedit à minùs necessario: sed Verbum divinum est magis necessarium, quàm sint creaturæ possibiles; ergo non procedit ex cognitione earum.

Respondeo primò concessis præmissis, negando consequentiam: nam syllogismus est in quatuor terminis; cùm in conclusione ponatur ly *ex cognitione possibilium*, quod non fuit positum in præmissis. Quarè ut benè argueretur, debebat concludi sic: ergo Verbum divinum *non procedit ex possibilibus*: & sic conclusio esset de fide, cùm Verbum divinum procedat à solo Patre; sed non est contra nos, qui nunquam diximus, Verbum divinum procedere ex possibilibus, sed ex cognitione eorum.

XVI. Respondeo secundò claritatis gratiâ, distingu. maj. ut à principio productivo, co. maj. ut ab objecto cognito, subdistinguo: si cognitio minùs necessarii sit æqualis necessitatis cum cognitione magis necessarii, nego maj. Si sit inæqualis necessitatis, conce. maj. Porrò, cum cognitio divina possibilium sit æqualis necessitatis, ac productio Verbi, aliàs non esset comprehensiva; ideò neceessariò, ut sit productiva Verbi divini, & infinitæ repræsentationis, debet concludere quoque possibilia, necessitate non ortâ ex possibilibus, sed ex ipsâ cognitione, quia divina, & comprehensiva.

XVII. Neque urgeas contrà primam responsionem. Verbum dicit respectum ad id, à quo procedit: si ergo importat respectum ad creaturas, sequitur, quòd procedat à creaturis.

Nam ad hoc respondit D. Thom. cit. qu. 34. art. 3. ad 3. *Quòd creaturæ non cognoscuntur à Deo per scientiam à creaturis acceptam, sed per essentiam suam: unde non oportet, quòd à creaturis procedat Verbum, licèt Verbum sit expressivum creaturarum.*

XVIII. Dices secundò. Ut comprehendatur ens penitùs absolutum, non est necesse cognoscere aliud ab ipso distinctum: sed omnipotentia est ens penitùs absolutum; ergo ut comprehendatur, non est necesse cognoscere possibilia ab ipsâ distincta.

Respondeo, dist. maj. si sit absolutum tam à dependentiâ, quàm à connexione, conc. maj. si sit absolutum quidem à dependentia, nun verò à connexione neg. maj. & similiter ad min. Omnipotentia enim esto sit ens absolutum à dependentiâ, & ab omni respectu ad creaturas; non tamen est ens absolutum, à continentiâ earum, & consequenter à connexione cum earum possibilitate. Si enim omnipotentia est debet necessariò continere in se, & inferre omnes creaturas possibiles.

XIX. Contra. Adhuc, si nullæ essent creaturæ possibiles, esset omnipotentia, quæ modò est, & Verbum procederet, sicut modò. Quis enim diceret, factâ impossibili vili creaturâ, omnipotentiam, & Verbum non fore ejusdem perfectionis, sicut modò sunt?

Nego tamen antecedens, & ejus probationem. Neque hinc ullum sequeretur absurdum. Nam si vilis creatura fieret impossibilis, hoc esset, quia in omnipotentiâ defecisset intrinseca virtus contentiva, & productiva illius, & Verbo vis intrinseca repræsentativa illius: omnipotentia autem, & Verbum, cui aliquid intrinsecum defecisset, non esset omnipotentia, & Verbum, quæ modò sunt.

XX. Neque instes. Ex hoc sequi, omnipotentiam dependere à possibilibus, cùm non possit esse sine illis.

Ne-

Nego enim sequelam. Nam unum relativum quatenùs tale nequit esse absque suo correlativo: & tamen quatenùs tale non dependet ab illo, cùm sit simul naturâ cùm illo. Sequitur ergo solùm, omnipotentiam esse connexam cum possibilitate creaturarum, sicut prius cum posteriori, & causam cum possibilitate sui effectus; quod ex parte omnipotentiæ nullam dependentiam dicit, sed solùm ex parte creaturæ, quæ necessariò ab omnipotentiâ dependere debet. Sed de hoc jam locuti fuimus *in Tract. de scientiâ Dei* loco citato.

XXI. Dices Tertiò. Verbum divinum per se solùm procedit ex cognitione illius, quo formaliter constituitur Filius: sed non constituitur Filius per possibilia; sed per essentiam divinam; ergo &c.

Si dicas, Verbum divinum per se solùm quidem procedere ex cognitione essentiæ, quâ formaliter Filius est, sed comprehensivâ. Ex quo autem cognitio, quâ Verbum procedit, sit comprehensiva essentiæ divinæ, sequitur quòd debeat esse cognitio omnium, quæ in illâ, & ex vi illius cognoscibilia sunt, & proinde etiam possibilium.

XXII. Instabis. Spiritus Sanctus, etsi procedat ex amore comprehensivo divinæ essentiæ, adhuc non procedit ex amore possibilium; ergo etsi Verbum procedat ex cognitione comprehensivâ divinæ essentiæ, adhuc non procedet ex cognitione possibilium.

Respondetur, circa possibilia duplicem esse sententiam, ut vidimus *tract. de divinâ Voluntate*. Unam, quæ statuit creaturas possibiles esse amabiles, quam supra amplexi sumus; & in hàc sententiâ negandum est antecedens. Alteram negantem, eas esse à Deo amabiles; & juxta hanc con. ant. neganda est consequentia. Cùm enim creaturæ possibiles non sint amabiles, non mirum, si ex amore earum Spiritus Sanctus non procedat. At cùm creaturæ possibiles sint cognoscibiles, debet Verbum, ex quo procedat per cognitionem comprehensivam, ex cognitione etiam illarum procedre.

§. IV.

Assertio tertia de Creaturis futuris.

XXIII. Dico tertiò. Verbum divinum per se non procedit ex cognitione futurorum. Probatur. Ex illius cognitione per se procedit Verbum, quod si auferetur, Verbum non esset ejusdem perfectionis, quâ modo est: at si in Deo non fuisset cognitio futurorum quæ modò est, adhuc Verbum ejusdem foret perfectionis, quâ modò est; ergo &c. Maj. patet. Illud enim dicitur principium per se in quarto modo, quod ita exigitur, ut, si non esset tale principium, nec etiam esset id, cujus principium est. Min. verò constat ex D. Anselmo in monol. c. 30. nunc 31. dicente: *sive igitur Deus cogitetur, nullâ aliâ existente creaturâ, sive aliis existentibus, necessarium est, Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.*

XXIV. Secundò probatur. Cognitio, ex qua Verbum per se, & necessariò procedit, est absolutè, & simpliciter necessaria, cujus objectum, vel Deus sit, vel aliquid absolutè connexum cum Deo: sed cognitio futurorum est absolutè libera, & futura non sunt per se connexa cum Deo; potuit enim absolutè Deus esse, etsi Antichristus, non esset futurus, & in tantùm hic est futurus, quia Deus liberè voluit, eum futurum esse; ergo &c.

Tertiò probatur. Id quod est prius, per se non procedit ab eo, quod est posterius: sed processio Verbi prior est omni decreto libero circa futura, & consequenter omni cognitione futurorum; ergo &c. Min. patet; quia id à quo non valet consequentiâ ad aliud, est prius illo subsistendi consequentia: sed non valet: est processio Verbi; ergo est cognitio futurorum; ergo prior est &c.

XXV. Licèt autem Verbum absolutè non procedat ex cognitione futurorum; ex suppositione tamen, quòd futura, quæ modò sunt, fuerint ab æterno volita à Deo, & cognita, debet ea Verbum de facto repræsentare. Quia tamen hæc suppositio est omnino contingens, & supponens Verbum

bum jam productum; ideò per se loquendo, nec Verbum procedit ex cognitione illorum, quia processio Verbi, quæ ex omni parte est necessaria, non potest per se procedere ab eo, quod est absolutè contingens, imò & posterius ipso; Nec Verbum debet per se absolutè manifestare ea, sine quibus absolutè sua manifestatio integra permaneret.

XXVI. Ex dictis colligitur, omnia, quæ in hâc parte de processione Verbi dicta sunt, applicari posse processioni Spiritus Sancti. Sicut enim Verbum procedere diximus ex cognitione omnium, quæ formaliter in Deo sunt, quia procedit ex cognitione comprehensivâ: ita Spiritus Sanctus, cùm procedat ex amore comprehensivo, procedit ex amore omnium, quæ formaliter in Deo sunt. An verò, sicut Verbum procedit ex cognitione possibilium; ita Spiritus Sanctus procedat ex amore illorum: resolutio, ut supra diximus, pendet ex quæstione, an possibilia sint amabilia. Si enim ponantur amabilia, ut nos ponimus, Spiritus Sanctus ex amore eorum procedet; si verò non ponantur, non procedet. Ex amore autem futurorum Spiritus Sanctus per se non procedit, sicut nec Verbum (ut diximus) ex cognitione illorum per se procedit.

QUÆSTIO VI.

De Personâ Spiritus Sancti.

Tertia Persona Sanctissimæ Trinitatis vocatur *Spiritus*, quia spiratur. Dicitur *Amor*, quia per amorem procedit. Dicitur etiam *Donum*. Tùm quia donum est proprium amoris, nam amando aliquem volumus ei bonum. Tùm quia amor est principium omnium donorum; dona enim aliquibus conferimus, quia eos diligimus. Licèt autem hæc nomina, *Spiritus*, *Amor*, *Donum* grammaticaliter non sint nomina relativa, ut sunt ista *Pater*, *Filius*: secundùm tamen sensum Ecclesiæ pro relativo accipiuntur, in quantùm accommodantur ad significandam Personam ab aliis spiratam, amorem, seu impulsum procedentem, & donum, seu datum quatenùs dicit relationem ad dantem. De hoc agit Sanctus Thomas 1. *par. qu.* 36. *art.* 1. *qu.* 37. *art.* 1. *qu.* 38. *art.* 1. ad quem Studiosum remitto. De Spiritus Sancti processione, ejusque principio agemus.

DUBIUM I.

An Spiritus Sanctus procedat à Patre, & Filio.

§. I.

Error Græcorum.

I. Spiritum Sanctum procedere à solo Patre celebris ac palmaris error fuit Græcorum, & quasi character, quo à Latinis discernuntur.

Non conveniunt Historici, & Eruditi in assignando ejus primo auctore. Macedonio quidam illum affingunt, moti quâdam Epistolâ Justiniani Siciliæ Episcopi, ad Petrum Episcopum Antiochenum, quæ legitur in Quintâ Synodo Generali, ubi hæc sunt verba: *Macedonius spirat à Patre solo Spiritum Sanctum*. Sed (ait Frassen *qu. 1. de Spiritu Sancto.*) Quidam viri doctissimi pro Verbo *spirat* legendum putant *separat*: idque valdè congruit errori Macedonii, qui cum Spiritus Sancti divinitatem negaret, negabat pariter ejus cùm Patre consubstantialitatem; adeòque illum à Patre divellebat, & separabat. Cui & ego assentior. Nam, præterquam quòd, evoluenti mihi acta Quintæ Synodi, præfatam Justiniani, Epistolam reperire non contigit; nullus, qui de Macedonio, ejusque erroribus scripserit, unquam memoravit, eum sensisse Spiritum Sanctum à solo Patre procedere.

II. Alii propterea hujus erroris primum Auctorem faciunt Nestorium, alterum Episcopum Constantinopolitanum, quem palmaris error de duabus in Christo Personis, cujus Auctor extitit, notissimum facit. Ita inter cæteros Cabasutius in suâ *Notitia Conciliorum*. Ad hoc asserendum moventur, quia Theodoretus Nestorianæ factionis homo, factus Cyri Episcopus circa annum 430. in confutatione duodecim Capitulorum, quæ Cyrillus Alexandrinus ediderat adversùs Nestorium, impugnans nonum Capitulum,

lum, seu anathematismum, ubi Cyrillus dixerat: *Spiritum Sanctum proprium esse Filii:* reponit Theodoretus: *Proprium Spiritum Filii, si quidem ut ejusdem naturæ à Patre procedentem dixit, simul & nos confitemur. Si verò tanquam ex Filio, vel per Filium suam habere existentiam, & essentiam dicit, id esse blasphemum, & impium dicimus.* Ita Theodoretus. Ex quibus sic discurrunt. Theodoretus Nestorianus erat, cum hæc scripsit: sed docuit, Spiritum Sanctum à solo Patre procedere, & Cyrillum velut oppositum sentientem damnat; ergo hoc ideò, quia Nestorius ejus Magister ita eum docuerat. Sed malam esse hanc illationem nemo non videt. Nam Theodoretus, etsi tunc Nestorianus in palmari ejus errore de duabus in Christo personis potuit de suo errori errorem addere, negando processionem Spiritus Sancti à Filio, quamvis Nestorius ejus Magister id non negarit. Cui omnes historici fidem facere videntur, qui recensentes Nestorii errores, de processione Spiritus Sancti à solo Patre, nec verbum faciunt.

III. Probabilior ergo, & verior opinio est, primum, qui hunc errorem de processione Spiritus Sancti à solo Patre, & non à Filio concepit, & peperit, fuisse Theodoretum ipsum, in Concilio Ephesino cum Nestorio damnatum. Qui tamen paulò post resipiscens (ut ex litteris ejus ad Anatolium Patricium, ad Nomum Consulem, ad Eusebium Ancyranum, & alios) ejurtâ priori sententiâ, summo omnium plausu in Concilio Chalcedonensi Catholicus proclamatus fuit anno 451. & hæresis de processione Spiritus Sancti à solo Patre, sopita remansit.

IV. Quo verò tempore fuerit primò excitata non plenè constat. Volunt quidam, eam dormisse usque ad annum 675. quo tempore, nesciunt à quibus, fuit revocata in lucem, iterumque compressa in Concilio Anglicano anno 679. Sed absque solido fundamento: illud enim Concilium fuit convocatum ad hæreses Monothelitarum, & Eutichetis extirpandas, quibus Anglia tunc infestabatur, sed non ad extirpandam eam, quæ negat Sancti Spiritus processionem etiam à Filio. Verum quidem est, in confessione fidei asseri *Spiritum Sanctum procedentem ex Patre, & Filio:* sed hoc non ideò, quia hæc veritas tunc ab aliquo negaretur. Nam etiam in eo editur confessio Trinitatis, & consubstantialitatis Filii, quæ tunc non impugnabatur. Mens ergo illius Concilii non fuit præter Eutichetis, & Monothelitarum alias hæreses tunc grassantes confligere: sed solùm veritates à quinque Conciliis Universalibus, & aliis orthodoxis Patribus statutas suscipere, & venerari, ut ex titulo præfati Concilii apparet.

V. Alii propterea suspicantur, errorem hunc evigilasse anno 767. & colligunt ex Concilio Gentiliacensi sub Pippino Rege eodem anno celebrato; ubi (teste Adone Viennensi in Chronico) præter quæstionem de Imaginibus fingendis, pingendisve in Ecclesiis, agitata fuit quoque altera, utrum Spiritus Sanctus, sicut procedit a Patre, ita etiam procedat à Filio: & hoc ideò, quia sicut Latini exprobrabant Græcis, quòd, fautore Constantino Copronymo, Imagines despicerent: ita Græci improperabant Latinis, quòd ad Symbolum vocem *Filioque* adjecissent. Verùm, his errore Græcorum non adhuc extirpato, oportuit rem iterum tractari anno 809. sub Carolo Magno in Synodo Aquisgrani; ubi (eodem Adone referente) excitatâ Hierosolymis à quodam Joanne Monacho controversiâ de processione Spiritus Sancti à Patre, & Filio, statutum est, Legatos mittere Romam ad Leonem III. ad quem Carolus ipse Epistolam, quâ sua fides continebatur, direxit, ut *Tom. 4. Concil. Harduin. Col. 970. &c.*

VI. Hæc probabiliter dicuntur. Quamvis autem aliqui suspicentur in præfatis duobus Conciliis agitatam potiùs fuisse controversiam de additione ad Symbolum illius particulæ *Filioque* (quam Galli addiderant, Romani verò non) quàm de processione Spiritus Sancti à Patre & Filio; ut ex collatione Romæ habitâ inter Legatos Caroli, & Papam videtur apparere. Probabilius tamen existimo, in eisdem præfatis Conciliis actum quoque fuisse de veritate processionis Spiritus Sancti etiam à Filio, cujus oppositum jam pridem excitaverat (si Adoni credimus) qui-

dam Joannes Monachus, & Carolus Magnus in suâ epistolâ ad Leonem III. non de additione particulæ *Filioque* tantùm, sed magis de veritate processionis Spiritus Sancti etiam à Filio disertè agit. Et Constantinus Copronymus, ex quo ab Ecclesiâ Latinâ ob Imaginum cõtemtum damnatus fuit, nedùm de additione particulæ, sed de ipsâ processione Spiritus Sancti à Filio litem excitasse credendus est.

VII. Quisnam verò fuerit Joannes ille Monachus, qui (scribente Adone) Hierosolymis errorem de Spiritus Sancti à solo Patre processione excitavit, & Carolo Magno occasionem dedit Concilium Aquisgranense convocandi, & Romanam Ecclesiam consulendi; Varii sunt Eruditi in eo statuendo. Pithæus, & Vossius suspicantur, fuisse Joannem Damascenum Sanctissimum illum, & eruditissimum Monachum, cujus opera pietatis, ac doctrinæ plena sub oculis habemus: ab hâc tamen notâ eum liberant multi, & novissime noster Pater le Quien in suis dissertationibus Damascenicis *dissert. 1. num. 16.* ubi ostendit, Joannem Damascenum præfatorum tumultuum qui Hierosolymis excitati fuerunt auctorem esse non potuisse, hâc præsertim ratione: Quia hæc omnia, quorum occasione celebratum fuit Concilium Aquisgranense, contigerunt annis 808. 809. & 810. sub Leone III. postremis Caroli Magni temporibus: Joannes verò Damascenus objerat ante septimam Synodum, quæ anno Christi 787. celebrata est, sedente Hadriano Leonis III. Prædecessore. Quid autem senserit Damascenus de processione Spiritus Sancti, dicemus infra.

VIII. Porrò, etsi apud Græcos error iste quovis tempore aliquem habuerit Patronum; solùm tamen apertè prodiit in publicum anno 863. auctore Photio. Is enim in odium Latinorum, eò quòd à Constantinopolitana Sede (quam invaserat) per Nicolaum Papam dejectus esset, Ignatio legitimo Episcopo restituto, classicum pertinaci furore canere cœpit, datâ Epistolâ ad Orientis Patriarchas, quâ Latinorum dogma de Spiritus Sancti processione etiam à Filio, & alia disciplinæ capita acriter perstringebat. Adeòque prævaluit in animis Græcorum furentis hominis persuasio, ut omnes ad se traxerit; tantâque pertinaciâ firmaverit; ut ex tunc omnes in neganda Spiritus Sancti processione à Filio conspiraverint: hocque velut publicam tesseram habuerint, quâ à Latinis scinderentur, ac se diro Schismate separarent.

IX. Post Photii mortem pluriès concordia tentata, pluriès Latinos inter & Grecos de hâc quæstione conventum est, pluriès inita pax, & concordia: sed totiès à Græcis violata, adeòque inconstantes fuerunt; ut teste Hosio lib. de Sacerdot. Conjugio, & lib. de Commun. sub utrâque specie; *Decis, & quater ad Ecclesiæ germium redierint, & totiès se abdicaverint.* Hoc maximè visum est contigisse (omissis aliis) in Concilio Lugdonensi anno 1274. sub Gregorio X. ubi Græci, ejurato errore, in concordiâ cum Latinis rediere, Michaele Paleologo ipsis imperante, ejusque nomine Georgius Acropolita, & Magnus Logotheta Romanam fidem professus est: & fides de Spiritus Sancti processione à Patre, Filioque Constitutione Synodicâ his verbis ad perpetuam rei Memoriam asserta est: *Fideli ac devotâ Professione fatemur, quòd Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus sed unâ spiratione procedit.* Verùm non diù post, ad sua reversi ítot íturbas in Oriente excitarunt, ut Imperator ipse suæ exauctorationis periculum timens, visus sit tumultuantibus patrocinio esse: quamvis reverà ad obitum usque pro unione cum stetisse, adeò certum fuerit Græcis; ut mortui cadaver tanquam novatoris, & falsorum dogmatum propugnatoris, nullâ ecclesiasticâ sepulturâ nec Græci, nec Filius ejus Andronicus Imperii hęres, cohonestare dignati sint. Quare suscepto Imperio, Fidei Romane, & unionis, cui olim cum patre subscripserat, se apertum hostem professus, Pseudosynodum Schismaticorum Prælatorum, & Monachorum convocavit, pulso è Sede Constantinopolitana Joanne Vecco, & Georgio Cyprio intruso: In quâ Synodo Lugdunense Concilium confixum est, & Ecclesiarum conjunctio, & fides ibi statuta, sim-

improbata, & penitùs rescissa est. De quo videri potest Leo Allatius *Lib. 2. de perpetuâ consensione cap. 15.*

X. Annus tandem 1439. visus fuit huic obstinato dissidio optatum finem attulisse; cùm Joanne Paleologo Imperante multis disputationibus habitis, tùm Ferrariæ, tùm Florentiæ (quò translatum Concilium, Florentinum nuncupatum fuit) Græca tandem victas manus dedere, & in Latinorum sententiam concesserunt. Die enim 6. Julii anni præfati, post solemne Sacrum ab Eugenio IV. Romano Pontifice celebratum, lecta definitio est, ipso Imperatore, & Ecclesiæ utriusque Episcopis, & Abbatibus præsentibus approbantibus, & subscribentibus; quâ hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credenda, & suscipienda declaratur: *Quòd Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio, & unicâ spiratione procedit.* Secundò *explicationem verborum illorum, veritatis declarandæ gratiâ, & imminente tunc necessitate, licitè, ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.* His utriusque Ecclesiæ consensu solemniter firmatis, perpetuam fore imposterum cum Græcis pacem sperabatur. Verùm in Orientem reduces, instigante maximè Marco Ephesio, qui solus subscribere recusaverat Florentinæ definitioni, res in pejus ruere cæperunt: donec tandem jurati fœderis obliti ad vomitum turpissimè reversi, errores pristinos resumsere, in quibus continuarunt, & in præsens adhuc perseverant.

Oportuit hìc aliquantisper immorari, ut noverit Studiosus, quanti hanc quæstionem fecerit Ecclesia, & quantâ diligentiâ tractanda sit, ut appareat, quàm fundatè Ecclesia Latina pro eâ semper decertaverit, & quàm irrationabiliter Græca Ecclesia ei contradixerit, & adhuc contradicat.

§. II.

Spiritus Sancti à Patre, & Filio processio ex Scripturis.

XI. Dico. Spiritus Sanctus à Patre, & Filio procedit. Hanc Catholicam veritatem docuit nos Christus ipse 1. Joann. 15. v. 26. *Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Et cap. 16. v. 7. *si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero mittam eum ad vos.* Quibus verbis Christus Filius Dei promittit, se missurum Spiritum Sanctum: sed Persona divina mitti non potest, nisi ab eâ, à quâ procedit: Cùm missiones divinarum Personarum, non secundùm imperium, aut consilium, sed secundùm emanationem, & originem accipiendæ sint, ut superiùs ostendimus in præsenti Tractatu *qu. 4. dub. 3. §. 5.* Unde Pater, qui à nullâ Personâ procedit, à nullâ mittitur; ergo &c.

Hinc August. lib. 4. de Trinit. cap. 20. *Ab illo itaque* (inquit) *mittitur, à quo emanat.* Et post multa subjungit: *sed Pater, cùm ex tempore à quoquam cognoscitur, non dicitur missus: non enim habet, de quo sit, aut ex quo procedat.* Et rationem adsignat; quia *mitti* ab aliquâ ex divinis Personis *est cognosci, quòd ab illâ procedat.*

XII. Novi, Græcos respondere, Scripturæ verba, quibus asseritur, Spiritum Sanctum à Filio mitti, intelligenda esse, non quidem de ipsâ Spiritus Sancti Personâ; sed de donis, quæ per quandam appropriationem tribuuntur Spiritui Sancto.

Sed hæc responsio violenta est. Primò. Nam Christus dicit, se missurum Spiritum à Patre, & qui à Patre procedit: sed Spiritus qui à Patre venit, & procedit est Persona, non sola dona; ergo &c. aliàs Persona Spiritus nec à Patre procederet. Secundò Spiritus, quem promittit Christus, ab eo mittendus est, & venturus; *mittam eum ad vos: veniet ad vos:* sed mittere, venire dicuntur de Personâ, nec

nec nisi valdè impropriè dici potest de effectu: hic enim potiùs dari, & communicari dicitur; ergo &c.

XIII. Tertiò. Spiritum, quem se missurum pollicebatur, vocat Spiritum suum, *Spiritum veritatis*, ideſt Filii: quem Paulus, Gal. 4. v. 6. *misit* (inquit) *Spiritum Filii sui in corda vestra*: quem Apostolis insufflando dedit, Joann. 20. v. 22. *accipite Spiritum Sanctum*: sed his omnibus significari voluit, Personam Spiritus Sancti à se ipso procedere; ergo &c. Min. prob. Si enim dùm Filius dicitur Verbum Patris significatur, Verbum esse à Patre; cur dùm Spiritus Sanctus dicitur Spiritus Veritatis, Spiritus Filii, non dicetur à Filio procedere? Rursùs: eundem Spiritum insufflando dedit, quem postea in die Pentecostes misit; sed Spiritum Sanctum, non tantùm dona in die Pentecostes misit; ergo &c. Præterea: Joann. 15. v. 26. ait: *Quem ego mittam vobis à Patre*. Et 14. v. 26. *quem mittet Pater in nomine meo*: Eum ergo significat se mittere à Patre, quem mittit Pater: sed Pater mittit, quia à se procedit; ergo & Christus dicens, se Spiritum mittere, significat, eum se mittere, quia à se procedit. Tandem, se missurum dicit Spiritum Sanctum, eo modo, quo antea non fuerat datus Joann. 7. v. 39. *Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus*: sed quantum ad dona jam fuerat datus Prophetis, aliisque viris Sanctis; ergo alio speciaIiori modo significabat, se post suam Ascensionem Spiritum daturum.

XIV. Omnia hæc sumta sunt ex S. Augustino lib. 4. de Trin. cap. 20. *Sicut* (inquit) *Spiritui Sancto donum Dei esse est à Patre procedere; ita mitti est cognosci, quia ab illo procedat. Nec possumus dicere, quòd Spiritus Sanctus, & à Filio non procedat: neque enim frustra idem Spiritus, & Patris, & Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem discipulorum, ait:* Accipite Spiritum Sanctum. *Neque enim flatus ille corporeus ... substantia Spiritus Sancti fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantùm à Patre, sed & à Filio procedere Spiritum Sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum, quem sufflans dedit; & alium; quem post Adscensionem suam misit? ... Quòd ergo ait Dominus:* Quem ego mittam vobis a Patre, *ostendit Spiritum, & Patris, & Filii. Quia etiam cùm dixisset:* Quem mittet Pater, *addidit,* in nomine meo; *non tamen dixit:* Quem mittet Pater *à me: quemadmodum dixit:* Quem ego mittam vobis à Patre, *videlicet ostendens, quòd totius divinitatis, vel si meliùs dicitur, Deitatis, principium Pater est. Qui ergo à Patre procedit, & Filio, ad eum refertur, à quo natus est Filius. Et quod dicit Evangelista:* Spiritus nondum erat datus &c. *quomodo intelligitur, nisi quia certa illa Spiritus Sancti datio, vel missio post clarificationem Christi futura erat, qualis numquam antea fuerat? Neque antea nulla erat, sed talis non fuerat &c.* Ita Græcorum obstruit ora Augustinus.

XV. Secundò probatur ex aliis Christi verbis *Joann. 16. v. 13. &c.* ubi de Spiritu Sancto ait primò. *Non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet, loquetur ...* Secundò. *Ille me clarificabit: quia de meo accipiet ....* Quâ autem ratione de suo accipiet, exponit sic: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet.* Quasi diceret: quia omnia, quæ habet Pater (exceptâ paternitate) mea sunt, ideſt mihi communia; Ideò sicut Pater Spiritum spirat, ita & ego: & sicut accipit Spiritus de Patre, ideſt de substantiâ Patris; ita accipit à me, de meo, ideſt de meâ substantiâ: & sicut audit à Patre; ita audit à me. Cùm autem (sic ajebat Joannes Theologus Provincialis Lombardiæ nostri Ordinis in Concilio Florentino) id quod accipit à Filio Spiritus Sanctus, non sit quid creatum, sed ipsum æternaliter esse; & audire à Filio sit ipsum oriri, & emanare: si Spiritus Sanctus audit, & accipit à Patre, & Filio, signum est, quòd ab utroque procedit.

XVI. Neque est quòd dicant Greci, appositè Christum non dixisse: *de me accipiet*, sed *de meo*, hoc est *de meo Patre*. Nam Christus ipse exponens seipsum subjunxit: *de meo accipiet*; quia *quæcumque habet Pater mea sunt*; ergo si Spiritus Sanctus accipit de Patre substantiam,

& esse, cùm quæcumque Pater habet (exceptâ paternitate) Filii sint; si Spiritus Sanctus de Patre accipit, & à Patre procedit, accipit quoque de Filio, & à Filio procedit. Hoc luculenter expressit Eugenius IV. in Litteris Unionis: *Quoniam* (inquit) *omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem; hoc ipsum quòd Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius æternaliter habet, à quo etiam æternaliter genitus est*. Quòd multò ante expresserat S. Augustinus *lib.* 2. (*al.* 3.) *contra Maximin. cap.* 14. ubi Maximino quærente. *Si de substantiâ Patris est Filius, de substantiâ Patris est etiam Spiritus Sanctus, cur unus Filius sit, & alius non sit Filius? Ecce* (inquit) *respondeo, sive capias, sive non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus Sanctus: sed ille genitus, iste procedens: ideò ille Filius est Patris, de quo est genitus, iste autem Spiritus utriusque, quoniam de utroque procedit. Sed ideò cùm de illo Filius loqueretur ait*: de Patre procedit: *quoniam Pater processionis ejus est auctor, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus. Nam nisi procederet, & de ipso, non diceret Discipulis*, accipite Spiritum Sanctum, *eumque insufflando daret, ut à se quoque procedere significans, apertè ostenderet flando, quod spirando dabat occultè ... Amborum est ergo Spiritus, procedendo de ambobus*.

§. III.

Probatur ex Patribus Græcis.

XVII. Scripturæ accedunt testimonia Patrum: & primò quidem Græcorum veterum. Afferam primo D. Athanasium, qui *Epist.* 1. *ad Serapionem num.* 20. & 21. Macedonianis ostendit, quòd si Filius Dei, ut ipsi asserebant, res creata non est, neque res creata erit Spiritus Sanctus, qui sicut Filius à Patre, ita & ipse à Filio est. Postquam enim ostendit, quòd Spiritus ex Patre procedere dicitur, quia ex Verbo, quod ex Patre esse conceditur, effulget, & ab eodem mittitur, & datur; & hoc probavit eis Scripturæ textibus, quibus evincitur, quòd sicut Filius à Patre, ita Spiritus à Filio mittitur: sicut Filius Patrem, ita Spiritus honorat Filium: sicut Filius ex Patre accipit, ita *Spiritus* ex Filio quoque accipit: & sicut Filius in nomine Patris venit, ita Spiritus in nomine Filii à Patre mittitur; concludit: *Cùm igitur eundem ordinem, eamdemque naturam habeat Spiritus erga Filium, qualem Filius erga Patrem, quâ, quæso, ratione is, qui Spiritum Sanctum rem creatam esse contendit, non idem necessariò de Filio sentiet? Nam si Filii Spiritus res est creata, consequens est, ut & Verbum Patris rem creatam esse fateamur*.

XVIII. Neque dicas cum Marco Ephesio in Concil. Florent. *sess.* 21. D. Athanasium hoc loco non explicare originem unius Personæ ab aliâ, sed unitatem naturæ, & consensum voluntatis; ac si diceret: si Spiritus Sanctus conjunctus est Filio, sicut Filius Patri, naturâ scilicet, & voluntate, quâ concorditer omnia operantur; quomodo res creata dicitur Spiritus Sanctus, & non dicetur Filius?

Nam contra est. Athanasius non solùm dicit, quòd eandem naturam habeat Spiritus erga Filium; qualem Filius erga Patrem, sed insuper *eundem ordinem*: atqui ordo inter divinas Personas, alius non est, nisi ordo originis; ergo intendit, quòd Spiritus habeat eundem ordinem originis erga Filium, qualem habet Filius erga Patrem; & quòd, sicut Filius in eâdem naturâ oritur à Patre, ita & Spiritus in eâdem naturâ originem trahit à Filio. Alioquin, quid intererat hoc probare, ex eo quòd mittitur Spiritus à Filio, sicut Filius à Patre, sicut Filius accipit ex Patre, ità Spiritus accipit ex Filio; si solum identitatem in naturâ, & non originem exponere Athanasius intendisset? Rursùs: dicit Marcus. Quod concordi voluntate Pater & Filius mittunt, & dant Spiritum Sanctum. Benè: sed ego insto. Vel loquitur Marcus de missione ad intra, vel de missione solùm ad extra. Si de missione ad intra; ergo Spiritus Sanctus emittitur, spiratur, & procedit ad intra in eâdem naturâ concordi voluntate Patris, & Filii: & sic habeo intentum. Vel loquitur de missione ad ex-

extra; ergo non benè concludit Athanasius, Spiritum Sanctum esse ejusdem naturæ cum Filio, & Spiritum rem creatam esse non posse, si Filius res creata non sit. Nam omnia, quæ ad extra procedunt, concordi voluntate Patris, & Filii procedunt; & tamen hæc creata sunt, quin Filius res creata sit.

XIX. Proferri solet quoque Athanasii testimonium ex Symbolo ejus nomen præferente, in quo legimus: *Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, non factus non creatus, nec genitus, sed procedens.*

Reponunt tamen ferè omnes recentiores Critici, etiam Latini, hoc Symbolum non esse Athanasii, quorum momenta expendit, & probat Natalis Alexandre noster *Seul. 4. Hist. cap. 6. art. 8.* Quia tamen Græci etiam Schismatici negare non audent Symbolum illum Athanasii fœtum esse legitimum (quamvis summâ impudentiâ effutiant, tunc ebrium fuisse, cum Symbolum illud composuit) & insuper quia Sanctus Thomas 2. 2. qu. 1. ad 3. illud Athanasii esse supponit dicens, *quòd Athanasius non composuit manifestationem fidei per modum Symboli, sed magis per modum cujusdam doctrinæ; ut ex ipso modo loquendi apparet. Sed quia integram fidei veritatem, ejus doctrina breviter continebat, auctoritate Summi Pontificis est recepta, ut quasi regula fidei habeatur.* Propterea pro mei Candidati instructione utriusque partis, & affirmantis, & negantis fundamenta subjiciam.

XX. Athanasio igitur Symbolum Traditio adjudicat. Omisso enim Divo Gregorio Nazianzeno, qui *Orat. 21.* quæ est in laudem S. Athanasii scribit, eum scriptam fidei confessionem Joviniano Imperatori obtulisse; quia an hæc scripta fidei confessio fuerit Symbolum, de quo agimus, meritò dubitari potest. Omisso etiam S. August. qui *lib. 5. de Trinitate cap. 8.* aliqua in Symbolo Athanasiano contenta recitare videtur, quia Athanasii ea verba esse non dicit; unde probabiliter indicari potest, ea esse Augustini propria. Omisso etiam Concilio Toletano IV. ann. 633. in cujus cap. 1. multa in Symbolo S. Athanasii contenta recitantur; his, inquam, omissis.

XXI. Certius adfertur testimonium. Primò. Ex canone Augustodunensi *seculo 7. anno 670.* sub S. Leodegario, quo sancitur: *Si quis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Clericus Symbolum, quod Sancto inspirante Spiritu Apostoli tradiderunt, & Fidem S. Athanasii Præsulis indefectibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnetur.* Secundò ex Reginone, qui octavo sæculo floruit *lib. 1. de Ecclesiastic. disciplinâ*, habetur: *Sermonem S. Athanasii Episcopi de Fide S. Trinitatis, cujus initium est:* Quicumque vult salvus esse, *memoriter teneat.* Tertiò ex Aytione Episcopo Basileensi *seculo 9. anno 261.* in Capitularibus decernente, ut fides S. Athanasii à sacerdotibus discatur, & ex corde die Dominico ad Patrem recitetur: qui mos in Ecclesiam universalem transiit, hodieque viget. Quartò. Eodem seculo Anonymus qui sub Carolo Magno vixit, & Theudulphus *lib. testimonior. De Spiritu Sancto ad Carolum magnum* à Sirmondo laudati idem testantur. Agobardus quoque cap. 3. eodem seculo sic habet. *Beatus Athanasius ait: Catholicam nisi quis integram, inviolatamque servaverit absque dubio in aeternum peribit.* Anscharius eodem seculo, ex Petro Lambecio in ejus vitâ, jam moriturus, canendam fratribus præcepit fidem Catholicam à B. Athanasio compositam. Ratramnus Corbejensis lib. 2. contra Græc. opposita: *Beatus* (inquit) *Athanasius Alexandrinus Episcopus .... in libello de fide, quem edidit, & omnibus Catholicis proposuit tenendum, inter caetera sic ait: Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus; Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, non factus, non creatus non genitus; sed procedens.* Idem eodem seculo Æneas Parisiensis *Lib. adversus Græcos.* Hincmarus Remensis, Ratherius Leodicensis Episcopus, & Abbo Floriacensis in Apolog. ad Francorum Reges Hugonem, & Robertum: *Alii* (inquit) *dicunt, ut arbitror, secundum Athanasium: Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, non factus, non creatus, sed procedens.* Quibus constat, nemo præcipuè seculo persuasum omnibus fuisse, Symbolum *Quicumque &c.* Athanasii fœtum esse legitimum. Hoc idem seculo undecimo inter cæteros Othò Frisingensis asseruit dicens:

cens: *Athanasius manens in Ecclesiâ Treviorum sub Maximo ejus Ecclesiæ Episcopo:* Quicumque vult &c. *à quibusdam dicitur edidisse*. Addo pro hujus asserti testimonio, ab Usserio codicem ævo D. Gregorii Magni conscriptum adferri; alium Colbertinum 900. annorum, & ultra; alium Sangermanensem æqualis ætatis, cui titulus *Fides S. Athanasii Episcopi Alexandriæ*; & alium qui Regis Æthelstani anno 930. in Angliâ regnantis aliquando fuit: unâ cum Symbolo Apostolorum *fides S. Athanasii* (de quâ agitur) exarata legitur. Hæc, præter alia, sunt, quæ ad judicandum, Symbolum *Quicumque* esse reverà Athanasii præteritis seculis animos movebant.

XXII. Quæ verò recentiores inducunt ad judicandum oppositum, sunt. Nec Athanasium, nec ullum Scriptorem ei coævum ejus Symboli meminisse. Imo S. Athanasius *epist. ad Antiochenses*, asserit, se alienum fuisse à condenda novâ fidei formulâ, cum Nicæna sufficeret. Secundò. Quia laudati Symboli stylus Græci hominis non est, sed Latini. Tertiò. Quia in eo desideratur vox *Consubstantialis*, pro quâ adeò pugnavit Athanasius. Quartò. Quia ab antiquissimis Athanasii codicibus abest. Quintò. Quia non convenit, quo anno, & quo in loco illud Athanasius conscripserit; cùm alii dicant Treveris illud exarasse, alii Romæ, alii alibi. Hæc sunt præcipua Recentiorum Criticorum momenta, quibus adducuntur ut Symbolum præfatum D. Athanasio eripiant. Interrogati postea, cujus Auctoris, & cujus ævi sit fœtus, nesciunt pro certo affirmare. Quidam Eusebio Vercellensi illum tribuunt, quidam Anastasio Sinaitæ, quidam Anonymo Theologo Gallo Pippini, vel Caroli Magni temporibus occasione controversiæ tunc ibi agitatæ (ut supra) de processione Spiritus Sancti. In quam sententiam concedunt Pithæus de *process. Spiritus Sancti*, & Vossius *dissert. de tribus Symbolis*. Alii Vigilium Tapsensem in Africâ Episcopum, qui sub finem quinti seculi floruit, cui familiare fuit, sæviente Wandalorum persecutione in Africâ, opuscula sub antiquorum Patrum nomine conscribere, nomine Athanasii Symbolum quoque edidisse suspicantur. Ita Quesnellius, cui Natalis Alexandre sese adjungit. Alii tandem Vincentium Lirinensem auctorem fuisse putant. Sic factum est, ut hoc Symbolum, dùm Athanasio parente illud spoliare contendunt, omni parente saltem certo spoliatum, veluti fœtus expositus ad Ecclesiæ fores ab ea susceptus sit.

Hæc omnia hinc, inde proposita prudens Lector æquâ lance ponderet, judicetque, an quæ recentiores pro eripiendo Athanasio parenti Symbolo adferunt, prævalere debeant Traditioni, quæ præteritis seculis Athanasio illud adjudicavit. Hâc enim in causâ adjutor potiùs esse volo, quàm Judex. Ad rem præsentem revertor.

XXIII. Secundò. Affero testimonium Basilii *lib. 3. contra Eunomium*, quod in Concilio Florentino contra Græcos egregiè Joannes noster opponebat: *Quid enim* (inquit Basilius) *necesse est, si dignitate, & ordine tertius est Spiritus, tertium ipsum esse naturâ? Nam dignitate secundum esse à Filio, ut qui ab illo esse habeat, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, & omnino ex illâ causâ pendeat, pietatis sermo tradit*. Respondebat Marcus Ephesius, codicem, quem allegabat Joannes falsatum esse. Sed infractè Joannes ostendit illi oppositum ex codice antiquissimo; & potiùs Græcos ipsos codices suos interpolasse eradendo ex Basilio verba, quæ processionem Spiritus à Filio indicant, & alia intrusisse contendebat. Hunc eundem S. Basilii textum profert contra Græcos Manuel Calecas natione Græcus Ordinis nostri *lib. 1.* ostendens, codices ante Schisma conscriptos ita exhibere.

XXIV. Tertiò. Affero S. Epiphanium *in Ancorato* tùm *num.* 8. tùm 67. ubi ait: *Jam verò sùm Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & Spiritus ex Christo, sive ab ambobus: ut Christus his verbis asserit:* Qui à Patre procedit; hic de meo accipiet. Idem asserit *num. 71. & 72.* Hæresi autem 62. quæ est Sabellianorum: *Non alienus* (inquit) *est à Patre, & Filio; sed ex eâdem substantiâ, ex eâdem divinitate, ex Patre, & Filio subsistens semper Spiritus Sanctus*.

XXV. Quartò. Affero S. Cyrillum adeò apertè hanc veritatem testantem, ut Theo-

Theodoretus ipsum oppugnans, contrarii dogmatis effectus fit Caput, quod superiùs observavimus. Nedùm enim *anathematismo* 9. ubi dixit, Spiritum esse proprium Filii, sicut est Patris: sed in responsione ad Orientalium objecta contrà Anathematismum 9. Spiritum Sanctum à Filio procedere expressè affirmans: *omnia* (inquit) *existens quæcumque est Pater, excepto eo solo quod Pater est, & proprium habens, qui ex ipso est, & substantialiter inest ei, Spiritum Sanctum, divina miracula faciebat*. Rursùs lib. 34. *Thesauri*, cui titulus: *ex substantiâ Patris & Filii esse Spiritum Sanctum*, hæc habet: *Cùm ergo Spiritus Sanctus in nobis existens, conformes nos efficiat Deo, procedat autem ex Patre, & Filio &c.* Et infra: *Cum igitur legem fert Christus, spiritus ipse, utpote qui in ipso, & ex ipso naturaliter existit, legem fert*. Idem docet lib. 10. comment. in Joann. lib. de rectâ fide. Et in epist. ad Nestorium: *Spiritus* (inquit) *Profunditur autem ab ipso, non minus profectò, quam ex Deo Patre*.

XXVI. Quintò. Affero S. Maximum martyrem in tract. *de candelabro Zachariæ Prophetæ*, quem contra suos Græcos Joannes Veccus adducit. Ait ergo S. Maximus: *Nam Spiritus Sanctus, quemadmodum naturâ Dei est, ac Patris secundùm substantiam: sic est Filii secundùm substantiam; tanquam qui ex Patre substantialiter per Filium genitum inexplicabili modo procedat*. Cum autem una divina Persona non possit dici alterius, neque ut pars, seu membrum alterius, neque ut possessa ab illâ, vel subdita illi, ut maximè in his corporalibus contingit, sed solùm, quia ab illâ est, ut à principio suæ originis, quâ ratione Filius dicitur esse Patris; sequitur, quòd si Spiritus Sanctus dicitur esse Patris, & Filii, quòd procedat à Patre, & Filio, ut à principio suæ originis. Nec enim Spiritus Sanctus potest dici Filii, quia præcisè sit ejusdem substantiæ cum Filio. Nam, si vera esset hæc ratio, non minus Filius posset dici Spiritus Sancti, quàm Spiritus Sanctus Filii, quod est inauditum. Ita discurrunt Demetrius Cydonius in *lib. de Process. Spiritus Sancti*, & Manuel Calecas noster *lib. 2. contra Græcos*.

XXVII. Istis addo, S. Maximum satis exprimere processionem Spiritus Sancti à Filio, dùm ait, quòd *ex Patre substantialiter per Filium genitum inexplicabili modo procedat*. Nam ut docet D. Tho. 1. par. qu. 36. art. 3. in corp. *Quia Filius habet à Patre, quòd ab eo procedat Spiritus Sanctus, potest dici, quòd Pater per Filium spiret Spiritum Sanctum; vel quòd Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium, quod idem est*. Unde Hilarius *lib. 12. de Trinit.* in fine relatus à D. Thom. ibi *in argum. sed contra* sic ait: *conserva hanc oro, fidei meæ Religionem, ut semper obtineam Patrem, scilicet te & Filium tuum unà tecum adorem, & Spiritum Sanctum tuum, qui est ex te per unigenitum tuum, promerear*.

Pro hujus pleniori intelligentiâ observo duo. Primum. Quòd cùm dicimus Spiritum Sanctum procedere à Patre per Filium, præpositio *per* significat causam, seu principium rei productæ, non autem producentis, seu actionis ejus: ut sensus sit, Spiritum Sanctum procedere à Patre mediante Filio: non autem, quod Filius sit Patri causa, vel ratio, cur spiret Spiritum Sanctum. Secundum. Quòd Spiritus Sanctus non procedat per Filium tanquam per instrumentum, aut ministrum, aut causam adjuvantem, sed tanquam per suppositum, quod origine medium est inter Patrem, & Spiritum Sanctum; quodque à Patre procedendo, accipit, quòd etiam ab eo procedat Spiritus Sanctus, quia eandem virtutem accipit, quam habet Pater.

Abstineo à proferendo Latinorum Patrum testimonio: possem enim hujus Catholicæ Veritatis testes omnes producere, ut Ambros. *lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 10. Aug. tract. 99. in Joann. & in libris de Trinit.* ex quibus aliqua decerpsi superiùs. Hilarium *lib. 2. de Trinit.* Gregor. *lib. 2. dialog. cap. ult.* Leonem I. *epist. 63. lib. 1.* Fulgentium *lib. de fide ad Petrum cap. 1.* & alios. Verùm cum Latinos Patres processionem Spiritus Sancti etiam à Filio credidisse adeò exploratum sit, ut nec Græci ipsi negare ausi unquam fuerint; propterea supervacaneum foret in hoc immorari.

§. IV.

§. IV.

Probatur ex Conciliis.

XXVIII. HUjusmodi veritas fuit in pluribus Latinis Conciliis definita. Sub Anastasio Papa anno 400. celebratum est Concilium Toletanum primum, in cujus fidei confess. dicitur: *credimus, Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed à Patre, Filioque procedens* (hæc tamen fidei confessio alteri Synodi Toletanæ mediæ inter primam, & secundam ab aliquibus tribuitur.) Secundò. Concilium Toletanum III. sub Pelagio II. anno 589. canon. 3. *Quicumque* (inquit) *Spiritum Sanctum non credit, aut non crediderit à Patre, & Filio procedere..... anathema sit.* Idem definitum fuit in Concilio Toletano IV. *anno* 633. *cap.* 1. In 8. *anno* 653. *cap.* 1. & in 11. *anno* 675. ubi in confessione fidei dicitur: *Spiritum quoque..... unum atque æqualem cum Deo Patre, & Filio credimus esse Deum..... sed ab utrisque procedentem, amborum esse Spiritum.* Quæ omnia Concilia ante sextam Synodum Generalem, seu Constantinopolitanam tertiam, videlicet ante annum 680. celebrata fuere. Anno 767. celebratum fuit Concilium Gentiliacense. Circa ann. 809. Aquisgranense. Quibus processio Spiritus Sancti à Filio statuta est, ut diximus. Et hæc ante Schisma Photii contigerunt.

Post Schisma verò, nimirum post annum 863. celebratum fuit Concilium Barense *anno* 1097. ex Græcis, & Latinis coactum, cui S. Anselmus interfuit, & in eo primas partes habuit. Anno 1215. habitum fuit Concilium Generale Lateranense IV. sub Innoc. III. præsentibus Græcis, ut constat *c.* 4. Anno 1274. Lugdunense Generale sub Gregorio X. & tandem anno 1438. congregatum fuit Florentinum itidem Generale, in quo sicut, & in præcedente, præsentibus, & consentientibus Græcis, processio Spiritus Sancti etiam à Filio definita est. Ut supra §. 1. ostendimus.

§. V.

Probatur rationibus Theologicis.

XXIX. HUic Catholico dogmati confirmando theologicæ rationes Florentinis Patribus non defuere, magnâ in parte ex D. Thomâ deprompta. Prima autem talis erat. Spiritus Sanctus, procedit à Patre; ergo etiam à Filio. Consequentiam probat D. Thomas in 4. Contrag. cap. 25. *Propter unitatem essentiæ, quod in Scripturis de unâ Personâ dicitur, & de alia oportet intelligi, nisi repugnet proprietati personali ipsius:* sed in Scripturis de Patre dicitur, quod producat, & spiret Spiritum Sanctum, & spirare non repugnat proprietati personali Filii; ergo si Pater spirat, spirat quoque Filius.

Hâc ratione evertitur principale fundamentum Græcorum. Dicunt enim non esse de Deo sentiendum, nisi quod Scriptura tradit: cùmque in Scriptura Christus loquens de processione Spiritus Sancti dicat, eum procedere à Patre, Joann. 15. v. 26. *Qui à Patre procedit*, non dicat autem, procedere à se ipso; non est sentiendum, Spiritum Sanctum procedere à Filio.

XXX. Hoc enim præocupavit, & destruxit D. Thomas laudatus dicens: *Id quod in Scripturis de unâ personâ dicitur, & de aliâ oportet intelligi, nisi repugnet proprietati personali ipsius.* Imò loco citato, & 1. *par. qu.* 36. *art.* 2. *ad* 1. addit: *etiamsi dictio* exclusiva *adderetur. Licèt enim dicatur Matt.* 11. *v.* 27. Nemo novit Filium, nisi Pater: *non tamen à cognitione Filii, vel ipse Filius, vel Spiritus Sanctus excluditur. Unde etiamsi diceretur in Evangelio, quod* Spiritus Sanctus non procedit, nisi à Patre, *non per hoc removeretur, quin procederet à Filio, cùm hoc proprietati Filii non repugnet.*]

Nec est mirum (prosequitur D. Thom. loco citato ex 4. Contrag.) *si Dominus, Spiritum Sanctum à Patre procedere dixit, de se mentione non factâ; quia omnia ad Patrem referre solet, à quo habet quidquid habet: sicut cùm dicit. Joann.* 7. *v.* 16. mea doctrina non est mea, sed ejus,

ejus qui misit me, Patris: *& multa hujusmodi in verbis Domini inveniuntur ad commendandam in Patre auctoritatem principii. Nec tamen in auctoritate præmissâ omnino obticuit, se esse Spiritus Sancti principium, cum dixit eum Spiritum veritatis, se autem prius dixerat veritatem.* Hæc D. Thomas, quæ repetit laudato loco *ex 1. par. qu. 36. art. 2. ad 1.*

XXXI. Totum hoc expresserat Sanctus Augustinus *tractat. 99. in Joannem* his verbis: *Si ergo & de Patre, & de Filio procedit Spiritus Sanctus; cur Filius dixit, de Patre procedit? Cur putas, nisi quemadmodum ad eum solet referre, & quod ipsius est, de quo & ipse est? Unde est illud, quod ait,* mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit. *Si igitur intelligitur hic ejus doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris; quantò; magis illic intelligendus est, & de ipso procedere Spiritus Sanctus, ubi sic ait, de Patre procedit, ut non diceret, de me non procedit? A quo autem habet Filius, ut sit Deus (est enim de Deo Deus) ab illo habet utique, ut etiam de illo procedat Spiritus Sanctus: ac per hoc Spiritus Sanctus, ut etiam de Filio procededat, sicut de Filio procedit, ab ipso habet Patre,* & paucis interjectis: *Neque enim* (inquit) *possumus dicere, quòd non sit vita Spiritus Sanctus, cùm vita Pater, vita sit Filius. Ac per hoc, sicut Pater cùm habeat vitam in semetipso, dedit & Filio habere vitam in semetipso; sic ei dedit, vitam procedere de illo, sicut procedit & de ipso.....* Ille me clarificabit, quia de meo accipet. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt; propterea dixi, quia de meo accipiet.

XXXII. Secunda ratio ex eodem S. Thomâ 1. par. qu. 36. art. 2. talis est. Spiritus Sanctus realiter distinguitur à Filio, ut Persona ab illo distinctâ; ergo realiter procedit ab illo: cùm inter divinas Personas tota ratio distinctionis realis sit relativa oppositio: tota autem ratio, & fundamentum relativæ oppositionis inter illas est processio, & origo unius ab aliâ. Hanc rationem fusè expendit S. Doct. *in 4. contragent. cap. 24.* Verùm quia ejus efficacia impugnantur à Scoto, volente, quòd Spiritus Sanctus adhuc distingueretur realiter à Filio, etiamsi ab illo realiter non procederet: ideò ad sequens Dubium examinanda remittitur.

XXXIII. Alias rationes, sive dixeris congruentias, loco supra relato *ex 1. par. quæstione 36. articulo 2.* affert S. Thomas, quarum prima est. Filius procedit, ut Verbum per modum intellectus, Spiritus Sanctus autem per modum voluntatis, ut amor: sed amor procedit à Verbo, non enim amamus, nisi secundùm quòd conceptione mentis rem apprehendimus; ergo amor divinus procedit à Patre simul, & Verbo. Hanc eandem rationem producit *4. contrag. cap. 24.* citato.

XXXIV. Secunda est. Quando ab uno procedunt plura non solâ materiali distinctione, sed formali, distincta, debent ab illo procedere cum ordine inter se: sed ab unâ Personâ Patris procedunt duæ Personæ scilicet Filius, & Spiritus Sanctus, quæ non solâ materiali distinctione, sed formali, invicem distinguuntur; ergo oportet inter eas dari aliquem ordinem: Atqui nullus alius ordo inter illas potest assignari, nisi ordo originis, quo unus ex alio est, neque potest dici, quòd Filius sit à Spiritu Sancto; ergo dici debet, quòd Spiritus Sanctus sit à Filio. Majorem explicat D. Thomas, sic. *Nusquam hoc invenimus, quod ab uno procedant plura absque ordine, nisi in illis solùm, quæ materialiter differunt. Sicut unus faber producit multos cultellos materialiter ab invicem distinctos, nullum ordinem habentes ad invicem. Sed in rebus in quibus* non est sola materialis distinctio, semper invenitur in multitudine productorum aliquis ordo. *Viventia enim* (ait *4. contrag. cap. 24.* citato) *sunt supra non viventia, & animalia supra plantas, & homo super alia animalia, cùm in singulis horum diversi gradus inveniantur secundùm diversas species. Unde & Plato species rerum, dixit esse numeros, qui specie variantur per additionem, vel subtractionem unitatis.*

Hunc ordinem inter divinas Personas adesse vel Græci confitentur, ut ait D. Thomas 1. par. qu. 36. art. 2. *Unde* (inquit) *etiam ipsi Græci processionem Spiritus*

ritu Sancti aliquem ordinem habere ad Filium intelligunt. Concedunt enim Spiritum Sanctum esse Spiritum Filii, & esse à Patre per Filium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quòd sit à Filio, vel profluat ab eo, non tamen quòd procedat: quod videtur vel ex ignorantiâ, vel ex protervià esse. Quia si quis rectè consideret, inveniet, processionis verbum inter omnia, quæ ad originem qualecumque pertinent, communissimum esse. Utimur enim eo ad designandum qualemcumque originem; sicut quòd linea procedit à puncto, radius à Sole, rivus à fonte. Et similiter in quibuscumque aliis.

XXXV. Tertia ratio sumitur ex 4. *contrag. cap.* 24. citato sic. Quidquid non est contra rationem alicujus, non est impossibile ei convenire, nisi fortè per accidens: sed esse principium Spiritus Sancti non est contra rationem Filii; ergo non est impossibile, ut Filio conveniat esse principium Spiritus Sancti: sed quod non est impossibile potest esse, quod autem potest esse, in Deo de facto est, quia in divinis non differunt esse, & posse; ergo de facto Filius est principium Spiritus Sancti. Min. principalis probatur à D. Thomâ. *Esse principium Spiritus Sancti non est contra rationem Filii, neque in quantum est Deus; quia Pater, qui est Deus, est principium Spiritus Sancti. Neque in quantùm est Filius; eò quod alia est processio Spiritus Sancti, alia Filii: non est autem repugnans, id, quod est à principio secundùm unam processionem, esse principium processionis alterius*; ergo &c.

§. VI.

Græcorum rationibus respondetur.

XXXVI. Quod Græci objiciunt ex Scripturâ dilutum est §. præcedente num. 31. ex D. Thomâ, & S. Augustino, & ostensum, ex eo quòd Spiritus Sanctus dicatur procedere à Patre, sequi quòd procedat etiam à Filio, quia quæcumque habet Pater, habet & Filius, unicâ exceptâ Paternitate. Pro quibus iterum adduco testem S. Augustinum qui lib. 15. de Trinitate cap. 17. *Non frustra* (inquit) *in hoc Trinitate non dicitur*, . . . *de quâ genitum est Verbum, & de quo procedit principaliter Spiritus Sanctus, nisi Deus Pater. Ideò autem addidi*, principaliter, *quia, & de Filio Spiritus Sanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit, non jam existenti, & nondum habenti; sed quidquid unigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo cum genuit, ut etiam de illo donum comune procederet, & Spiritus Sanctus spiritus esset amborum.*

XXXVII. Primò ergo opponunt Theodoretum, qui in confutatione anathematismi noni, quem Cyrillus intorserat in Nestorium, carpit hoc Cyrilli dictum: *Proprium esse Filii Spiritum*, & apertè negat *Spiritum Sanctum ex Filio, aut per Filium extantiam habere.*

Respondeo Theodoreti hâc in re auctoritatem nihil esse faciendam. Nimiùm enim partibus Nestorii addictus, & contra Cyrillum plus æquo accensus, non est mirum, quod in Cyrillo damnaverit quod Nestoriano dogmati opponi judicavit. Quapropter ab aliorum doctrinâ Grecorum recedens, primus processionem Spiritus Sancti à Filio negavit, ut §. 1. ostendimus. Quo factum est, ut utraque Ecclesia Catholica, Latina, & Græca in 5. & 6. Synodo Generali Theodoreti scripta adversùs Cyrillum damnaverit.

XXXVIII. At dices in Concilio Ephesino publicè lectum fuit Symbolum Nestorii, in quo expressè de Spiritu Sancto dicebatur, *sed nec Filium putamus, nec per Filium substantiam sortitum*. Recitata quoque fuit Theodoreti cònfutatio noni Anathematismi Cyrilliani, quâ velut impiam damnabat propositionem afferentem Spiritum Sanctum *ex Filio*, aut *per Filium* existentiam habere. At illius Concilii Patres non leguntur contradixisse, imò nec Cyrillus ipse, cujus doctrina damnabatur; ergo ea videntur approbasse.

Respondeo primò, quòd si hæc instantia vires habet, evincit etiam plus, quàm Græci velint. Nam ipsi sive ante Concilium Florentinum, sive in ipso Concilio, & nunc etiam contendunt, Spiritum Sanctum à Patre *per Filium* procedere.

dere. Cùm ergo hoc, sive à Symbolo Nestoriano, sive à Theodoreto negetur, & blasphemum judicetur, non minus ac dicere, eum procedere ex Filio, nec Concilii Patres contradixerint; sequitur, etiam Græcos asserentes, Spiritum per Filium procedere, fuisse damnatos.

XXXIX. Respondeo secundò, negando min. Nam eo ipso, quòd Ephesini Patres admiserunt tanquam Catholicam Epistolam à Cyrillo, & Alexandrina Synodo scriptam, in quâ cap. 10. apertè asseritur, quòd Spiritus Sanctus: *quandoquidem Spiritus veritatis nominatur, Christus autem veritas est, & proinde quoque ab illo, atque & à Deo Patre procedit*; censendi sunt Symbolo Nestoriano contradixisse. Falsum quoque est, quòd Cyrillus confutationi Theodoreti non contradixerit. Oppositum enim constat ex responsione ad Orientalium objectiones contra anathematismum nonum. In eâ enim apertè Cyrillus asserit, Filium omnia cum Patre habere communia, præter paternitatem: *Etsi* (inquit) *Unigenitum Dei Verbum homo factum est, mansit tamen Deus, omnia existens quæcumque est Pater, excepto solo, quòd Pater est*. Et rursùs: *proprium habens, qui ex ipso est, & substantialiter inest ei, Spiritum Sanctum, divina miracula faciebat*.

XL. Respondeo tertiò, Synodi Ephesinæ Patres palmaris Nestoriani erroris damnationi unicè intentos damnasse quidem Symbolum à Carisio illis præsentatum, quoad ea, quæ Nestorianum errorem exhibebant, ut constat actione 6. Concilii. Verùm ne novas controversias in Ecclesiâ excitarent, alia quæ non satis cautè Nestorius pronunciaverat, prudenter dissimularunt; eò vel maximè, quod in sanum sensum possent trahi; scilicet Spiritum Sanctum existentiam per Filium non habere, tanquam Filio extraneum, factum, & creatum, eo modo quo omnes creaturæ per Filium factæ dicuntur. Eâdem quoque ratione in controversiâ exoratâ inter Cyrilli anathematismum nonum, & Theodoretum nihil definire voluerunt. Quod tamen Ephesini Patres non fecerunt, in quintâ, & sextâ Synodo impletum fuit, in quibus Theodoreti scripta adversus Cyrillum damnata fuerunt.

XLI. Secundò objiciunt S. Jo. Damascenum, qui octavo seculo imperante Leone Isaurico floruit. Is enim apertè asserit, Ecclesiam Grecam non dicere, quòd Spiritus Sanctus sit ex Filio. *Lib. 1. de fide orthod. cap. 8.* ubi de Spiritu Sancto: *At verò* (inquit) *eum ex Filio esse non dicimus, Filii tamen Spiritum vocitamus*. Et cap. 12. Spiritus Sanctus, ait, *ex Patre per Filium procedens*. Et post multa subjungit: *Quin Filii quoque Spiritus dicitur, non velut ex ipso, sed per ipsum ex Patre procedens. Solus enim Pater auctor est*. Et apertiùs homil. *de Sabbato Sancto* hæc habet: *Spiritum Sanctum colimus, tanquam Dei, & Patris Spiritum, ex ipso nempè procedentem, qui tamen etiam Filii dicitur, quod per ipsum manifestatus rebusque conditis impertitus; non autem ex ipso habens ut existat*. Quibus videtur asserere, Spiritum Sanctum manifestari quidem exteriùs per Filium, at nihil habere à Filio, ut sit, seu ut ad intra procedat.

XLII. Circa Damasceni mentem in hâc quæstione, non una fuit Doctorum opinio. Quidam illum rejiciunt inter Græcos, qui negarunt, Spiritum Sanctum procedere à Filio, quibus adhærere visus est D. Thomas *1. par. qu. 36. art. 2. ad 3.* ubi objecta sibi auctoritate Damasceni, sic respondet: *Ad tertium dicendum, quòd Spiritum Sanctum non procedere à Filio primò fuit à Nestorianis introductum: ut patet in quodã Symbolo Nestoriano damnato in Ephesinâ Synodo* (de quo nuper) *& hunc errorem sequutus fuit Theodoretus Nestorianus, & plures post ipsum. Inter quos fuit etiam Damascenus. Unde ejus sententia non est standum*. Verùm quia statim subjungit D. Thomas: *Quamvis à quibusdam dicatur, quòd Damascenus, sicut non confitetur, Spiritum Sanctum esse à Filio: ita etiam non negat ex vi illorum verbum*.

XLIII. Ideò huic benigniori interpretationi cum Recentioribus ferè omnibus me subscribens, respondeo, Damascenum, dùm ait, Spiritum Sanctum non esse ex Filio, sed per Filium, Filium, non esse auctorem, & principium Spiritus Sancti;

cti; non velle, quòd Spiritus Sanctus nullum ordinem dicat ad Filium, imò eum expresſè admittit dùm dicit, eum eſſe *per Filium*, & *Spiritum Filii*: ſed indicare ſolùm voluit, Filium non eſſe primum auctorem, principium, & fontem originis Spiritus Sancti, eo modo, quò Pater, qui virtute à ſe, non ab alio acceptâ, producit Spiritum Sanctum; cùm Filius, etſi principium ſit originis Spiritus Sancti, non tamen ſit fontale, & primum, ſicut Pater, ſed quaſi medium, nempè vi ſpirativâ habitâ, non à ſe, ſed acceptâ à Patre. Hanc autem veritatem Damaſcenus, aliique Græci Orthodoxi, exiſtimarunt, meliùs explicari dicendo, Spiritum Sanctum non eſſe ex Filio, ſed ex Patre per Filium, ne, dicentes eum eſſe ex Patre, & ex Filio, viderentur cum Arianis Spiritus Sancti productionem in Filium præſertim refundere potiùs, quàm in Patrem: Vel ne ſpeciali quâdam virtute à Patre non acceptâ, & actione à Paternâ diſtinctâ putaretur Spiritum Sanctum à Filio produci: & ſic ne crederetur, aut Patrem ad eam non concurrere productionem, vel diverſâ virtute concurrere; ſicque Patrem & Filium eſſe duo principia, duas virtutes habentia, & proinde duas naturas. Quam ſuſpicionem evitabant dicentes, procedere à Patre per Filium; ſic enim explicabant, & originem Spiritus à Filio per ly *per*, & originem Filii à Patre, ſeu Spiritum non oriri à Filio niſi virtute acceptâ à Patre. Quòd hæc propoſitio: *Spiritus Sanctus procedit à Patre per Filium*, ſenſum Catholicum faciat, oſtendimus ſupra §. 3. num. 18. ex D. Thomâ 1. *part. qu.* 36. *art.* 3. Quare Baſilius *lib. de Spiritu Sancto cap.* 18. dicit. Spiritum Sanctum *Patri per Filium copulari*, *bonitatem Sanctitatem* ..... *à Patre per Filium in Spiritum tranſire*. Cyrillus *lib. Theſauri cap.* 34. Spiritum Sanctum dicit Spiritum Dei appellari, quia conjungitur Filio, qui brachium eſt Patris, adeòque veluti mens per brachium digitum movet. Et hoc ut intelligatur, naturam divinam, quæ intelligitur à Patre communicata ſecundùm originis ordinem Filio priùs, quàm Spiritui Sancto, ſuam illam ſervare in Filio fœcunditatem, quæ incepit in Patre. Unde illud Nyſſeni effatum, una Deitatis ſubſtantia, unus voluntatis optimæ motus *à Patre proficiſcitur*, *perque Filium progreditur*, & *in Spiritu completur*. Hæc ſi rectè penſentur haud egrè poterunt conciliari Græcorum Doctorum, & Latinorum de Spiritus Sancti proceſſione ſententiæ, atque in unam fidem conſentire invenientur.

XLIV. Tertiò objiciunt rationes. Si Spiritus Sanctus à Patre, Filioque procederet, jam eſſent duo Spiritus Sancti principia, tot enim eſſent principia, quot ſunt Perſonæ, à quibus ſuum eſſe acciperet: atqui non poſſunt eſſe duo principia Spiritus Sancti, aliàs duplici actione produceretur, ſicque à ſeipſo diviſus eſſet; ergo &c.

Reſpondetur cum D. Thom. laudatâ *qu.* 36. *art.* 4. negando maj. ad ejus probat. Nego, ad multiplicationem principiorum ſufficere multiplicitatem Perſonarum, ſed ulteriùs requiritur multiplicitas formarum, & actionum. Quia (inquit S. Doct.) *Licèt hoc nomen principium, ſignificet proprietatem, tamen ſignificat eam per modum ſubſtantivi, ſicut hoc nomen Pater, & Filius etiam in rebus creatis. Unde numerum accipit à forma ſignificata, ſicut & alia ſubſtantiva. Sicut igitur Pater, & Filius ſunt unus Deus propter unitatem formæ ſignificatæ per hoc nomen Deus: ita ſunt unum principium Spiritus Sancti propter unitatem proprietatis* (nempe virtutis ſpirativæ) *ſignificatæ in hoc nomine principium*.

XLV. At inquies primò. Spiritus Sanctus non poteſt procedere à Patre, & Filio, ut ſunt unum; ergo ut ſunt plures. Ant. probatur. Non poteſt procedere ab eis, ut ſunt unum in naturâ; quia ſic etiam procedere à ſeipſo, qui eſt unum in naturâ cum ipſis. Neque ut ſunt unum in aliâ proprietate perſonali; quia una proprietas non poteſt eſſe duorum ſuppoſitorum.

Inſtabis ſecundò. Cùm dicitur Pater, & Filius ſunt unum principium Spiritus Sancti, non poteſt ibi deſignari unitas perſonalis; quia ſic Pater, & Filius eſſent una Perſona. Neque etiam unitas proprietatis, quia, ſi propter unam proprietatem Pater, & Filius ſunt unum

principium Spiritus Sancti; pari ratione propter duas proprietates, Pater erit duo principia, nempe Filii ratione Paternitatis, & Spiritus Sancti ratione spirationis activæ: sed hoc est falsum; ergo &c.

Instabis tertiò. Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, quia sunt unum principium creaturarum dicuntur esse unus Creator: sed Pater, & Filius non sunt unus Spirator, sed duo Spiratores, unde Hilarius lib. 2. de Trinit. *Spiritus Sanctus* (inquit) *à Patre, & Filio auctoribus confitendus est*; ergo &c.

XLVI. Ad has instantias, quas contra se proponit D.Thom.1. *par. qu.*36. *art.* 4. respondeo. Ad primam cum eodem ad primum neg. ant. ad probationem dicit S. Doctor: quòd *si attendatur virtus spirativa, Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, in quantùm sunt unum in virtute spirativa, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate .... Neque est inconveniens, unam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est una natura. Si verò considerentur supposita spirationis, sic Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt plures. Procedit enim ab eis, ut amor unitivus duorum.* Hæc S. Doct. Quibus patet, Spiritum Sanctum procedere à Patre, & Filio, ut sunt unum in natura, non præcisè, sed cum tali proprietate. Ex quo non sequitur, Spiritum Sanctum procedere à se ipso; quia esto sit unum in naturâ cum ipsis, non tamen est unum in naturâ cum tali proprietate, nempe vi spirativâ.

Addo, hanc instantiam nimis probare; probaret enim, Patrem æternum non producere Filium ratione suæ substantiæ, nec Filium procedere de substantiâ Patris, aliàs procederet à seipso.

XLVII. Ad alteram respondeo cum eodem S. Thomâ ad secundum: *quòd cùm dicitur Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, designatur una proprietas, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quòd propter plures proprietates possit dici Pater plura principia; quia implicaretur pluralitas suppositorum*: idest, ut Pater diceretur plura principia, deberet multiplicari non solùm proprietas, sed etiam Persona; ideòque unus homo habens plures artes non dicitur plures artifices, sed unus artifex. Quod eò magis verificatur in Patre æterno, in quo vis spirativa, & generativa idem realiter sunt, & solâ ratione diversæ. Quâ ratione nec Pater, ut est principium Filii, nec Filius ut est principium Spiritus Sancti, dici debent duo principia, sed unum; quia vis generativa, quæ est in Patre, vis spirativa, quæ est in Patre, & Filio non distinguntur realiter, quamvis realiter distinguantur supposita, ut docet Anselmus *lib. de Process. Spiritus Sanct. cap.* 10. & ratio est: quia ad multiplicationem nominis substantivi non sufficit multiplicatio sola formæ, nec sola multiplicatio suppositi; sed requiritur multiplicatio utriusque, formæ scilicet, & suppositi, & hæc non sola ratione, sed realis.

Quod si quæras. Quando dico Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, pro quo suppono? pro Patre, an pro Filio, an pro utroque?

Respondeo cum D. Thom. relato *ad* 4. supponere pro utroque, sed indeterminatè, & confusè. *Cum enim dicimus, Pater, & Filius sunt unum principium, hoc, quod dico principium non habet determinatam suppositionem, imò confusam pro duabus Personis simul.* Unde nec determinatè est principium quod est Pater, nec quod non est Pater, sed Filius. Hoc enim esset incidere in fallaciam *figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatam*.

XLVIII. Ad tertiam respondeo cum eodem S. Thom. negando min. Sunt enim potiùs duo spirantes, quàm duo spiratores. *Quia enim* (inquit) *spirans adjectivum est, spirator verò substantivum, possumus dicere, quod Pater, & Filius sunt duo spirantes propter pluralitatem suppositorum, non autem duo spiratores propter unam spirationem. Nam adjectiva nomina habent numerum secundùm supposita, substantiva verò à se ipsis secundùm formam significatam.* Quare Hilarius dùm dicit, *quòd Spiritus Sanctus est à Patre & Filio auctoribus*, ponit *substantivum pro adjectivo*. Ità D. Thom.

Oportuit in hoc paulisper immorari, ut Photio, Græcisque ora obstruamus, qui

qui nobis semper objiciunt: quòd Spiritui Sancto duplicem causam adsignemus, quòd Dei Monarchiam destruamus, quòd in Marcionis, & Manetis hæresim impingamus. Uno verbo quòd dividamus deitatem. Si enim sua cæcitas, & obstinatio Græcis oculos, auresque non clauderet viderent, audirentque à Latinis semper pro Dei indivisâ unitate pugnatum fuisse: & quamvis non à solo Patre, sed à Filio procedere Spiritum Sanctum semper dixerint; semper tamen confessi sunt, eos non esse plura, sed unum principium unicâ virtute & spiratione spirans, unicâ relatione illum respiciens, æquè immediatè ab utroque procedens.

XLIX. Hanc doctrinam tradidit quarto seculo S. August. lib. 5. de Trinit. cap. 14. his verbis: *Fatendum est, Patrem, & Filium principium esse Spiritus Sancti, non duo principia: sed sicut Pater & Filius unus Deus, & ad creaturam relativè unus Creator, & unus Dominus, sic relativè ad Spiritum Sanctum unum principium.* Hanc tradidit S. Anselmus *lib. de process. Spiritus Sanct. cap. 9.* dicens: *sicut non credimus, Spiritum Sanctum esse de hoc, unde duo sunt Pater, & Filius, sed de hoc, in quo unum sunt: ita non dicimus duo ejus principia, sed unum principium.*

Neque hinc inferant Græci, unam fore Personam Patris, & Filii, si spiratio utrique communis sit, cùm Personæ proprietatibus distinguantur. Non inquam; nam spiratio non est proprietas hypostatica, seu Personam constituens. Etenim Persona Patris paternitate, Persona Filii filiatione tantùm constituuntur, sed est notio consequens Personam jam constitutam.

L. Hanc veritatem fuisse semper ab Ecclesiâ Latinâ traditam, solemniter protestatus fuit in Concilio Generali Lugdunensi Gregorius X. *anno* 1274. nam suâ constit. cap. 1. de summâ Trinit. *Fideli* (inquit) *ac devotâ professione fatemur, quòd Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unicâ spiratione procedit. Hoc professa est hactenus, prædicavit, & docuit: hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur, & docet Sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium, & magistra: hoc habet orthodoxorum Patrum, atque Doctorum Latinorum pariter, & Græcorum incommutabilis, & vera sententia.* Deinde damnat, & reprobat omnes, qui præsumserint *temerario ausu asserere, quòd Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio tanquam ex duobus principiis, & non tanquam ex uno, procedat.*

Porrò cùm in Concilio Florentino adhuc Græci calumniarentur Latinos, quòd duo principia, vel duas causas ponerent in Sanctâ Trinitate; Latini *sess. ult.* suam professionem scriptis mandarunt, inter cætera *profitentes Sanctum Spiritum ex Patre, Filioque tanquam ab unico principio procedere.* At tandem, Græcis in Latinorum sententiam euntibus, concorditer definitum fuit: *Quòd Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio æternaliter est, & essentiam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque æternaliter, tanquam ab uno principio, & unicâ spiratione procedit.*

LI. Quartò objiciunt. Si Spiritus Sanctus procedit ex Patre, & Filio per aliquid commune utrique; ergo per plura distinguitur Spiritus Sanctus à Patre, quàm Filius; ergo proximior erit paternæ substantiæ Filius, quàm Spiritus Sanctus.

Urgetur hoc. Si Spiritus Sanctus procedit à Filio, non procedit immediatè à Patre, quia procedit à Filio virtute communicata ei à Patre; ergo procedet tantùm mediatè, sicut Nepos ab Avo; ergo proximior erit Patri Filius, quàm Spiritus Sanctus.

LII. Respondeo, negando utramque consequentiam. Solâ enim processione, seu spiratione passivâ distinguitur Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, sicut solâ generatione passivâ Filius distinguitur à Patre. Nec paternæ substantiæ unus est altero proximior, cum uterque à Patre immediatè procedat, ab eoque divinitatem totam accipiat, sed unus nascendo, alter procedendo. Quanquam non ita immediatè se habeat ad Patrem Spiritus Sanctus, si Personarum ordo spectetur.

LIII. Hinc ad id, quod urgetur, di-

co,

co, instantiam magis premere Græcos, qui negantes Spiritum Sanctum procedere ex Filio, concedunt tamen procedere à Patre per Filium. Quod enim procedit ab aliquo per alium, non procedit ab eo immediatè, sed mediatè; ergo si Spiritus Sanctus procedit à Patre per Filium, non procedit ab eo immediatè, sed mediante Filio.

Respondeo ergo cum D. Thom. 1. part. qu. 36. art. 3. ad 1. *quod in quâlibet actione est duo considerare, scilicet suppositum agens, & virtutem, quâ agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre, & Filio consideretur virtus, quâ spirant Spiritum Sanctum, non cadit ibi aliquid medium: quia hac virtus est una, & eadem. Si autem considerentur ipsæ Personæ spirantes, sic, cùm Spiritus Sanctus communiter procedat à Patre, & Filio, invenitur Spiritus Sanctus immediatè à Patre procedere, in quantùm est ab eo, & mediatè, in quantum est à Filio . . . sicut etiam Abel processit immediatè ab Adam, in quantùm Adam fuit pater ejus, & mediatè, in quantùm Heva fuit mater ejus, qua processit ab Adam. Licèt hoc exemplum materialis processionis ineptum videatur ad significandam immaterialem processionem divinarum Personarum.* Hæc D. Thom.

Multò minùs sequitur, Spiritum Sanctum comparari ad Patrem, sicut Nepotem ad Avum, quia Spiritus Sanctus æquè immediatè Patre est, ac Filius; licèt iste nascendo, & à Patre solo, ille procedendo, & à Patre, & Filio eâdem virtute, & actione. In Nepote autem respectu Avi non ita contingit. Nam, ut Nepos quispiam fit, gigni eum oportet à Patre, & diversâ quidem generatione ab eâ, quâ is, qui eum gignit, genitus est.

LIV. Objiciunt denique. Spiritus Sanctus perfectè procedit à Patre; ergo superfluum est, ut procedat à Filio.

Hoc argumentum, quod est palmare Græcorum, in eosdem retorquet Manuel Calecas *lib. 3. contra Græcos*, sic. Si perfectè à Patre mittitur Spiritus Sanctus, superfluum erit, & à Filio mitti: sin autem imperfectè; non ergo perfectus est Pater. Et si perfectè omnia à Patre creata sunt, quid necesse fuit dicere, omnia per ipsum (Filium) facta sunt?

Præterea interrogandi sunt, an perfecta sit mundi ex Patre creatio? Si perfecta, cur Filius, & Spiritus Sanctus causa ejus sunt?

LV. Respondetur ergo, objectionem procedere ex falso supposito, nimirùm, quòd Spiritus Sanctus procedat etiam à Filio, ac si solus Pater non sufficeret, sed egeret Filio. Sicut ergo esto vis creativa Patris sit perfecta, & sufficiens ad creationem: attamen non creat, nec creare potest Pater, quin simul Filius, & Spiritus creent; quia cùm indivisa sit, & una in tribus virtus creativa, & creatio, uno creante omnes creant: sic cùm indivisa, eademque sit vis spirativa in Patre, & Filio, dum spirat Pater, spiret & Filius, necesse est. Ita respondet D. Tho. *qu. 36.* sæpè laudatâ *art. 2. ad 6.* dicens: *Per hoc, quòd Spiritus Sanctus perfectè procedit à Patre, non solùm non superfluum est dicere, quòd Spiritus Sanctus procedat à Filio, sed omnino necessarium, quia una virtus est Patris, & Filii. Et quidquid est à Patre, necesse est esse à Filio, nisi proprietati filiationis repugnet. Non enim Filius est à seipso, licèt sit à Patre.*

DUBIUM II.

Ad particula *Filioque* jure addita fuerit Symbolo?

§. I.

Assertio stabilitur.

I. HÆc est altera cum Græcis Schismaticis Controversiæ pars. Implacabiles enim Latinis insultant, quòd ad firmandum suum de processione Spiritus Sancti à Filio (ut ajunt) errorem, ausi fuerint Fidei Symbolo illum inferere, ei particulam *Filioque* addentes, ac dicentes *qui ex Patre Filioque procedit:* Contra (inquiunt) mentem Synodi Generalis III. nempe Ephesinæ *act. 6. part. 1.* cum enim Charisius Philadelphiæ Presbyter Nestorianam quandam Fidei expositionem ad Ephesinos Patres detulisset, eâ prælectâ, & diris devotâ, decrevere: *Alteram fidem nemini licere proferre, vel conscribere, aut componere, præter*

ter eam, qua definita est à SS. Patribus Nicaæ congregatis cum Sancto Spiritu. Qui autem ausi fuerint, aut componere fidem alteram, aut proferre, vel offerre converti volentibus ad agnitionem veritatis, sive ex Gentilitate, sive ex Judaismo, sive ex quâcumque hæresi: hos quidem, si sunt Episcopi, aut Clerici, alienos esse, Episcopos ab Episcopatu, Clericos à Clericatu decrevit. Si verò Laici fuerint, anathemati subjici. Eadem repetit Synodus Chalcedonensis inferiùs referenda in definitione fidei.

Ex quibus sic arguunt Græci. Ea additio jure facta non fuit Symbolo, quam Ephesina Synodus sub depositionis, & anathematis pœna fieri vetuit; Sed Ephesina Synodus vetuit sub anathematis, & depositionis pœna additionem particulæ *Filioque*: si quidem hujus particulæ addito, est prolatio alterius fidei à Nicænâ, est compositio formulæ præter Nicænam, quod Ephesina Synodus vetuit; ergo &c. Nihilominus

II. Dico. Potuit Ecclesia ad melius, & expressius profitendam fidem processionis Spiritus Sancti à Filio, addere Symbolo vocem *Filioque*, & jure prudenterque eam addidit. Prior pars probatur. Qui potest Symbolum condere, potest multò magis Symbolo condito veram, ac necessariam explicationem, seu velis, additionem, inserere; quia qui potest id, quod majus est, potest id, quod est minus in eodem genere: atqui Ecclesia potest ex traditâ à Christo doctrinâ Symbolum condere; ergo &c. Min. prob. Ecclesia esto non habuerit à Christo facultatem novam fidem condendi; accepit tamen facultatem gubernandi Fideles, eisque regulam proponendi, quâ in unâ fide contineantur, monente Paulo ad Philipp. 3. v. 16. *ut idem sapiamus; & in eâdem permaneamus*: sed hoc maximè præstatur condendo Symbolum fidei, seu communem fidei tesseram ex doctrina Christi confletam, ex cujus Professione, sicut olim milites, ita Fidelis ab infidelibus secernantur; ergo &c.

Hâc facultate Apostoli priusquàm dividerentur in gentes, Symbolum suum ediderer, quibus præcipua fidei nostræ fundamenta duodecim articulis concluserunt, quod sub eorum nomine à quocumque Fideli adhuc recitatur. Et hoc, non ut Apostoli præcisè, seu ut testes doctrinæ, quà Christus eos imbuerat, præstiterunt, sed ut Ecclesiæ Pastores, seu ut omnium Ecclesiarum solicitudinem gerentes. Quod maximè comprobatur ex opinione quorundam, maximè ex Protestantibus, qui Symboli, vulgò Apostolorum dicti, immediatos Auctores non faciunt Apostolos; sed illud ex eorum doctrinâ ab eorum successoribus Pastoribus fuisse compactum, ac universæ Fidelium collectioni propositum contendunt. Cùm ergo nunc temporis Ecclesia possit, quod sive Apostoli, ut Ecclesiæ Pastores, vel eorum in ejusdem regimine successores potuerunt; fit, ut sicut tunc, ita & nunc Symboli condendi habeat potestatem.

Confirmo hoc. Ecclesia modò eadem est, & eâdem potestate viget, quæ erat, & quâ potestate fruebatur temporibus Nicæni I. & Constantinopolitani I. atqui tempore Nicæni I. potuit inferere Symbolo vocem *Consubstantialem*, quæ in Symbolo Apostolorum non erat. Tempore Constantinopolitani I. potuit inferere verba exprimentia Spiritus Sancti divinitatem: *Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem, qui ex Patre procedit. Qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur*, quæ in Symbolo Nicæno non legebantur: Cur ergo non potuit eidem Symbolo vocem *Filioque* inferere?

III. Hinc formo secundam rationem. Ecclesia quovis tempore potest ea omnia infere Symbolo, quæ necessaria sunt, ut Fideles ab infidelibus, Catholici ab Hæreticis, qui intra Ecclesiam sunt, ab iis, qui sunt extra illam, secernantur. Symbolum enim fidei est signum, tessera, quam à venientibus ad ipsam Ecclesia potest, & debet exigere, ut sub ejus vexillis eos militare dignoscat; ergo sicut ut discerneret Christianos, à Paganis, & Judæis, Symbolum Apostoli ab initio condiderunt, vel si placet, Pastores, qui Apostolis successerunt; ut secernerent Catholicos ab Arianis, Nicæni Patres vocem consubstantialis Symbolo addiderunt; & ut eosdem secernerent à Macedonianis, voces exprimentes Spiritus Sancti di-

divinitatem addidere Patres Constantinopolitani, & harum veritatum professionem exigere potuerunt: Ita, ut veram de processione Spiritus Sancti etiam à Filio fidem exprimerent, & ut eam credentes à non credentibus secernerent, potuerunt Latini vocem *Filioque* Symbolo inserere, & hujus dogmatis professionem à Græcis ad unitatem Catholicam redeuntibus, postulare.

§. II.

Græcis opponentibus respondetur.

IV. Respondendum primò est iis, quæ superiùs opposita sunt ex Synodo Ephesinâ. Respond. ergo primò. Si Ephesini Patres anathema dicentes illis, qui alteram fidem, præter eam, quæ Nicææ definita est, conscriberent, anathema dixerunt Latinis Nicænæ fidei addentibus vocem *Filioque*; anathema quoque dixisse credendi erunt Patribus Constantinopolitanis, qui Symbolo Nicæno plura addiderant, nempe Spiritum Sanctum à Patre procedere, cum Patre, & Filio adorandum &c. Qòd si hoc non dicent Græci; nec dicant, Latinos anathemate feriri, per hoc, quòd Nicenæ, & Constantinopolitanæ fidei addiderint etiam expressionem processionis Spiritus Sancti à Filio.

V. Respondeo itaque secundò. Patres Ephesinos anathemate prohibuisse conscribere, vel componere *alteram fidem*, nempè diversam, & contrariam fidei à Nicænis Patribus definitæ, qualis erat fides contenta in Symbolo Nestoriano perCharisium Synodo Ephesinę exhibito *act. 6.* quæ Christum unum esse in Personâ cum Filio Dei negabat: non verò prohibuisse, inserere Symbolo non *alteram fidem*, sed fidei definitæ explicationem, quo pacto Nicænos Patres erga fidem Symboli Apostolici, & insuper Constantinopolitanos erga fidem Symboli Niceni se gessisse probè noverant. Porrò additionem vocis *Filioque* factam fidei Symbolo non esse alteram fidem, sed puram fidei, & Symboli explanationem, Andreas Rhodius in Concilio Florentino *sess. 6.* Græcis apertè demonstravit. Cùm enim vox illa *Filioque* contineatur in hâc alterâ voce, *ex Patre*: quia si Spiritus Sanctus à Patre est, non ut Pater opponitur Filio, arguitur, quòd si a Patre est, sit etiam à Filio; cùm ipse Filius dicat Joann. 16. v. 15. *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt*; & hoc, ut explicaret, quomodo Spiritus de suo acciperet. Christi igitur testimonio, verbo quidem additio facta est, re ipsâ autem pura explicatio; eò quòd pars addita latenter seu implicitè contineretur in priori.

VI. Totum hoc docuit D. Thom. *qu. 10. de potentiâ art. 4.* ubi respondens huic argumento, quod erat 13. *Dicendum* (inquit) *quòd doctrina fidei sufficienter tradita fuit in Symbolo Niceno. Unde Sancti Patres in sequentibus Synodis non intenderunt aliquid addere, sed propter insurgentes hæreses id, quod implicitè continebatur, explicare studuerunt. Unde in determinatione Chalcedonensis Synodi dicitur:* Præsens nunc sancta, & magna, atque universalis Synodus prædicationem hanc ab initio inconcussam docens, deffinivit, principaliter trecentorum decem, & octo Sanctorum Patrum, qui scilicet in Nicæâ convenerunt, fidem manere intentabilem. Et propter illos quidem, qui adversùm Spiritum Sanctum pugnant, posteriori tempore à Patribus apud Constantinopolim centum quinquaginta congregatis de substantiâ Spiritus traditam doctrinam corroborat, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi quidem aliquid esset minus in præcedentibus inferentes: sed de Spiritu Sancto intellectum eorum adversùs eos, qui Dominum ejus respuere tentaverunt, Scripturarum testimoniis declarantes. *Et per hunc modum dicendum est, quòd processio Spiritus Sancti à Filio implicitè in Symbolo Constantinopolitano continetur, inquantùm continetur ibi, quòd procedit à Patre. Quia quod de Patre intelligitur, oportet & de Filio intelligi, cùm in nullo differant, nisi quia hic est Filius, & ille Pater. Sed propter insurgentes errores eorum, qui Spiritum à Filio esse negabant, conveniens fuit, ut in Symbolo poneretur: Non quasi aliquid additum, sed explicitè interpretatum, quod implicitè continebatur. Sicut si insurgeret hæresis, qua negaret, Spiritum*

tum Sanctum esse factorem Cœli, & Terra, oporteret, hoc explicitè poni, cùm in prædicto Symbolo hoc non dicatur, nisi de Patre. Hactenus S. Thomas.

VII. Respondeo tertiò. Dato etiam, Synodum Ephesinam interdixisse fieri quamcumque additionem, etiam explanativam, hanc tamen interdixisse, ut faciendam à privatis hominibus, qualis erat illa, quæ ipsi exhibita fuerat à Charisio, nimirùm facta à Nestorianis; non tamen interdixisse, ne fieri posset ab aliâ Synodo æqualis potestatis eum ipsâ: nec enim hoc interdicere poterat: *Sicut autem* (prosequitur D. Thom. allegato loco) *posterior Synodus potestatem habet interpretandi Symbolum à priore Synodo conditum, ac ponendi aliqua ad ejus explanationem, ut ex prædictis patet: ita etiam Romanus Pontifex hoc suâ auctoritate potest, cujus auctoritate solâ Synodus congregari potest, à quo sententia Synodi confirmatur, & ad ipsum à Synodo appellatur. Quæ omnia patent ex gestis Chalcedonensis Synodi. Nec est necessarium quòd ad ejus expositionem faciendam universale Concilium congregetur, cùm quandoque id fieri prohibeant bellorum dissidia, sicut in septimâ Synodo legitur, quòd Constantinus Augustus dixit, quòd propter imminentia bella universaliter Episcopos congregare non potuit &c.* Pergit deinde S. Doctor ostendens exemplo septimæ Synodi, & Chalcedonensis, etiam Concilia generalia secuta fuisse in fidei determinationibus sententiam Romani Pontificis: ac Spiritum procedere à Filio ostendit, ex determinatione principalium Conciliorum haberi, & Patrum, quos ipsa Concilia sequi se, potestata sunt, ut à nullo eorum inveniatur esse negatum. Videri potest S. Doctor etiam 2. *qu.* 1. *art.* 10. ubi determinat ad Summum Pontificem pertinere Symbolum ordinare. Quod docet etiam hîc 1. *par. qu.* 36. *art.* 1. *ad* 2.

VII. Sed replicabis primò. Cyrillus epist. ad Joann. Antioch. quæ incipit *lætentur Cœli*, asserit Nicæno Symbolo, nec sibi, nec ulli omnino alteri licere, vel *unam voculam ibi positam immutare, aut unam syllabam præterire*.

Rursùs: Patres Chalcedonenses rogati, ut exponerent fidem, responderunt: *In scriptis expositionem non facimus. Regula est, quæ prædicat: sufficere, quæ sunt exposita. Regula vult, aliam expositionem non fieri*. Et septima Synodus post fidei definitionem hæc habet: *Nos leges Patrum custodimus: nos eos qui addunt quid, vel adimunt, anathematizamus*.

Confirmatur. Patres Ephesini, non obstante, quòd à Nestorio Mater Christi *Deipara*, seu *Theotocos* negaretur, vocem hanc *Theotocos*, seu *Deipara* expresserunt quidem in Definitionibus fidei; sed Symbolo nullatenus addiderunt.

IX. Respondeo, Cyrillum asserere, ne unam voculam licere immutare, aut addere Synodo Nicæno, quæ aliam fidem à fide Nicænâ exprimeret; non verò, quæ fidei Nicenæ esset explanativa, si hæresis insurgens hòc petiisset, quod & Nicæni, & Constantinopolitani Patres præstiterunt, ut dicebamus. Vox enim, quæ solum explicat contentum in alterâ voce, expositio symboli est, non immutatio, & additio. Ut enim ajebat Andreas Rhodius *sess.* 6. *Concilii Florentini* omnis additio fit extrinsecùs. Expositio verò non fit exterinsecùs, sed ex eis, quæ in textu jacent. Si enim omnis explicatio esset additio, multæ Sacræ Scripturæ factæ fuissent additiones. Cùm ergo vox *Filioque* contineatur in altera voce nimirum *ex Patre*, & sit explicatio illius; appositio talis vocis non est additio, sed pura explanatio, quæ necessaria judicata fuit ob discriminandos Catholicos à Græcis hæreticis: sicut vox *consubstantialis* necessaria judicata fuit à PP. Nicænis, & aliæ voces necessariæ ad explicationem fidei Nicænæ judicatæ sunt à Patribus Constantinopolitanis.

Ad id, quod additur de Patribus Chalcedonensibus, dico, eos Symboli explanationem facere recusasse, quia res sufficienter judicabatur explanata; unde dicebant: *Regula est, quæ prædicat sufficere, quæ sunt exposita. Regula vult, aliam expositionem non fieri*. Atque eadem fuit mens Synodi septimæ: non verò, quod si opportunum judicasset, non potuisset vocem explicativam symbolo adjicere. Enim verò si prælaudatæ Synodi Definitiones fidei ediderunt, quin ex hoc se al-

alteram fidem, vel fidem antiquam immutare, aut illi addere existimarent, sed tantum fidem antiquam magis explanare; cur eâdem ratione non poterant unam vocem symbolo inserere, quæ non alteram fidem statueret, vel eam immutaret, aut fidei antiquæ adderet, sed solum fidem antiquam explanaret?

X. Ad confirmat. Dico cum Andrea Rhodio, Patres Ephesinos vocem *Deipara* seu *Theotocos* non addidisse Symbolo, illam tamen in Definitionibus fidei expressisse. Ideò autem non judicarunt necesse eam Symbolo addere, quia ex Symbolo jam satis apparebat, Virginem esse Deiparam. In eo namque profitemur Filium ex Patre natum, & consubstantialem Patri; ex quo evidens est, Deum esse æquè ac Patrem: & rursùs hunc eundem incarnatum, & ex Virgine hominem factum; ex quo satis compertum est, B. Virginem Deum, & hominem genuisse. Iterùm tamen dicò. Eadem vis est definitionum fidei, ac Symboli; igitur vox *Deipara* æquè poterat ab Ephesinis Patribus addi Symbolo, sicut addita Definitioni est. Si ergo vel ipsi, vel Conciliorum sequentium Patres addidissent, ideonè anathemati fuissent obnoxii? Ita ajebat Julianus Cardinalis.

XI. Replicabis secundò. Leo III. *anno* 809. Fidei doctrinam immaculatam columnis erectis quibusdam quasi clypeis conscriptam ad Ecclesiæ valvas in conspectu omnium collocavit, ne ullo modo Novatoribus pateret aditus fidei Symbolum depravandi, & asserendi, Filium esse secundam causam Spiritus Sancti. Ita scribit ipse *Epist. ad Aquileensem Patriarcham*. Et quamvis à Legatis Caroli Magni rogatus, vocem *Filioque* Symbolo addere constanter recusavit.

Respond. Leonem III. non probasse vocem *Filioque* addi Symbolo, quia tunc nulla causa id postulabat, & nulla urgebat necessitas; nondùm exorto Schismate Photiano, Græci non adhuc tantâ pertinaciâ errorem oppositum vulgabant, ut oporteret, ad discernendos à Catholicis hereticos, hujus veritatis professionem expressè in Symbolo emitti. Non negabat tamen Leo, imò apertè profitebatur processionem Spiritus Sancti à Filio, ut constat ex Actis Collationis Legatorum Gallicanæ Ecclesiæ, & Caroli Magni Imperatoris ex Synodo Aquisgranensi, quæ extant tom. 4. Concil. Harduin. Column. 969. ann. 809.

XII. Replicabis tertiò. In Synodo Constantinopolitanâ sub Joanne VIII. celebratâ Legati Apostolici Symbolo Fidei in quo tantùm dicebatur Filius à Patre procedere, & ne aliquid Symbolo fidei adderetur vetitum est, subscripserunt.

Respondeo, Synodum illam, cui Photius præfuit, in quâ litteræ Romani Pontificis depravatæ fuerunt, in quâ octava Synodus Æcumenica damnata fuit, & in quâ tandem Legati Sedis Apostolicæ mandata violarunt, & Ecclesiæ causam prodiderunt, legitimam non fuisse.

Addit Manuel Calecas *lib. 4. contra Græcos*, falsum esse, in eâ Synodo ullam factam fuisse de Spiritus Sancti à Filio processione mentionem, & multò magis vetitam fuisse Symbolo fidei additionem, quod comprobare conatur. Tum quia in commentario tradito à Romano Pontifice Legatis suis de rebus, quæ tractandæ erant in Synodo, quidquam de additione, aut de Symbolo scriptum non erat, quod certè primo loco ponendum fuisset. Tum quia cum Photius tunc à Romano Pontifice confirmatus fuisset Patriarcha, credibile non est, eum de additione voluisse verbum movere, unde timere poterat, se iterum exauctorandum, & omnia amissurum.

§. III.

In quâ Synodo vox Filioque *addita fuerit.*

XIII. Dico. Probabilius creditur, vocem *Filioque* primò insertam fuisse Symbolo in Ecclesiis Hispaniarum desinente seculo sexto. Apud Gallos, & Germanos, octavo. Apud Romanos, nono. Et tandem in Ecclesiâ Catholicâ universâ seculo tertiodecimo. Quatuor habet partes hoc assertum.

XIV. Prima pars probatur. Nam in Concilio Toletano III. sub Recaredo Rege anno 589. Symbolum Constantinopolitanum à Rege, & PP. primò recitatum fuit,

fuit, additâ voce Filioque: *& in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificatorem, ex Patre & Filio procedentem.* In Toletano IV. sub Sisenando Rege anno 633. Recitatur Symbolum, ut in Missis solemnibus decantandum erat, cum voce *Filioque.* Et in subsequentibus Toletanis Conciliis, sive in Symbolo, sive in Definitione fidei, processio Spiritus Sancti à Filio asseritur; ut videre est in Toletano XI. sub Rege Vamba seu Vambano, anno 675. in XII. Rege Ervigio, an. 681. in XIII. Rege eodem. an. 683. In XV. Egicane Regnante, anno 688. & XVII. sub eodem Rege, anno 694.

XV. Secunda pars constat ex actis Concilii Aquisgranensis anno 809. sub Carolo Magno, in quo addita fuit Symbolo vox *Filioque;* & ex eo missi Legati Bernarius Wormatiensium, Jesse Ambianensium Episcopi, & Adalardus Corbejensis Abbas ad Leonem III. tùm ut ab eo probaretur additio à Synodo facta; tùm ut suaderent Symbolum cum eâdem additione inter Missarum solemnia, Romæ quoque cantandum esse. Quamvis autem Leo III. additionem factam non improbaverit, adduci tamen non potuit, ut cum eâ Romæ cantandum præciperet, ut ex Collatione superiori §. allegatâ compertum est. Porrò cùm in Aquisgranensi Synodo, additio illa nullo contradicente facta sit, credere par est, eam, aliquibus ante Synodum annis apud Gallos, & Germanos, recitari consuevisse.

XVI. Tertia verò pars ex eo suadetur, quòd etsi Leo III. ut mox dicebamus initio noni seculi noluerit eam additionem Romæ admittere, & propterea, ut ostenderet, quantum ab eâ foret alienus, tabulis argenteis insculpi jussit Symbolum absque illâ additione: procedente tamen eodem seculo, & Leone vitâ functo, eandem additionem Romæ quoque usum obtinuisse saltem sub Nicolao I. suadent ea, quæ Romanis improperat Photius ad omnes Orientis Episcopos hisce verbis scribens: *Præter illa, quæ commemoravimus absurda, sacrum etiam, & sanctum Symbolum, cui Synodica omnia OEcumenica suffragia inexpugnabile robur addiderunt, adulterinis sermonibus, non sine incredibili audaciâ falsare aggressi sunt. O mali Dæmonis medicamenta! Spiritum Sanctum non ex Patre solùm, sed etiam ex Filio procedere, vanissimè prædicantes.*

Quæ confirmat Ratramnus Corbejensis Monachus. Is enim Nicolai I. temporibus anno videlicet 858. *Libro* 2. quem adversùs Græcos pro Ecclesiâ Romanâ conscripsit, Photium reprehendit, & confutat, unâque omnes Episcopos ei adhærentes, quòd aggressi fuerint Occidentales, qui particulam *Filioque* Symbolo inseruerant.

XVII. Quarte demum pars probatur. Ea enim additio solemniter ab Ecclesiâ Universali, ab ipsis quoque Græcis, probata, & acceptata fuit in Concilio Lugdunensi II. sub Gregorio X. anno 1274. ibique à Græcis simul, & Latinis ter decantatum: *Qui ex Patre, Filioque procedit:* permissâ tamen Græcis libertate Symbolum absque illâ additione in suis Ecclesiis canendi. Et demum in Concilio Florentino sub Eugenio IV. anno 1438. utriusque Ecclesiæ consensu, ac suffragio, tum dogma de processione Spiritus Sancti à Patre, & Filio confirmatum est; tùm additio hujus vocis *Filioque* in Symbolo probata. Quamvis Græci ad sua reversi, pactum, ac fidem datam resciderint, ut dictum est.

XVIII. Hinc probare non possum primò, Auctorem hujus additionis fuisse Damasum Papam in Synodo Romanâ; vel saltem fuisse factam temporibus sextæ Synodi Generalis circa annum 680. ut sentiunt Manuel Calecas, & Genebrardus. Secundò. Nec probare possum, factam fuisse jussu septimæ Generalis Synodi anno 787. ut opinantur Julianus Cardinalis *sess.* 5. *Concil. Florent.* Et Andreas Colossensis *sess.* 7.

Ad primum enim dico, Calecam debuisse afferre testem sui dicti, quod non facit. Neque enim in decretis Romanæ Synodi sub hoc Pontifice habitæ hujus vestigium reperitur ullum. Nec Leo III. Legatis Galliæ petentibus hanc additionem adeò acriter obstitisset, neque Legati hoc opponere Leoni neglexissent, si Damasi auctoritate facta fuisset additio: & multò minus si facta fuisset in sextâ Synodo Generali illis temporibus viciniori.

Cui non suffragatur S. Maximus: is enim in suâ Epistolâ ad Marinum, confitetur quidem dogma Latinorum de processione Spiritus Sancti à Filio; sed de additione ad Symbolum nec verbum facit.

Ad secundum dico. Acta septimæ Synodi, in quibus nil apparet de ejusmodi additione, aperte evincere nullius fidei esse Codicem, & antiquum Historicum, cui suam opinionem innixam volebat Julianus Cardinalis: præterquam quòd hoc non potuisset effugere Græcos, & Latini contrà Photium tale decretum produxissent. Cùm ergo de illo decreto altum silentium sit, etiam apud Anastasium Bibliothecarium, qui annis septuaginta post græcum dictæ Synodi textum transtulit in latinum, nihil in eâ de hâc re actum fuisse credendum est.

DUBIUM III.

An si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, adhuc à Filio realiter distingueretur?

§. I.

Nostra Assertio.

I. Una ex præcipuis rationibus, quibus S. Thom. tùm hâc 1. *par. qu.* 36. *art.* 2. tùm 4. *contra gentes cap.* 24. tùm *qu.* 10. *de pot. art.* 4. utitur ad probandam Spiritus Sancti processionem à Filio, est; quia alioquin à Filio realiter Spiritus Sanctus non distingueretur, sicque destrueretur Trinitas Personarum. Quam rationem ante S.Thomam expenderat S. Anselmus *lib. de process. Spiritus Sancti* contra Græcos, &, ut dicemus, eâ Theologi Latini usi sunt adversùs eosdem in Concilio Florentino. Scotus tamen putat, hanc rationem non esse adeò adæquatam & unicam, ut, si illa deficeret, non subsisteret adhuc distinctio realis Spiritus Sancti à Filio. Ideo contra ipsum agendum est.

II. Nec tamen quis putet, quæstionem hanc, utpote de hypothesi impossibili, esse superfluam; imò dico, esse valuè utilem ad investigandam naturam processionis Spiritus Sancti, & ad ventilandam vim rationis, quâ Patres, & Concilia nituntur ad probandam processionem Spiritus Sancti à Filio. Si enim unica, & adæquata ratio distinctionis Spiritus Sancti à Filio, est processio ab illo; processione sublatâ non subsisteret ampliùs distinctio, & sic benè concluderent. Si verò processione sublatâ, adhuc superesset ratio distinguens Spiritum Sanctum à Filio; jam ratio processionis non esset unica, & adæquata ratio distinctionis, & sic efficaciter non concluderent.

III. Dico ergo. Unica, totalis, & adæquata ratio distinctionis personalis, & realis Spiritus Sancti à Filio, est realis processio ab isto; ita ut, si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non esset Persona realiter ab eo distincta.

Probo hoc assertum primò: Quia in Concilio Florentino sess.18. Joannes Theologus cum Marco Ephesio disputans, hoc principium apud Græcos, & Latinos certum statuit, dicens: *Est verò secundùm Doctores tam Græcos, quàm Latinos sola relatio, quæ multiplicat Personas in divinis productionibus, quæ vocantur originis, ad quam duo tantùm spectant, à quo alius, & qui ab alio... & nulla est alia ratio distinctionis in divinis, nisi propter hoc, quòd aliqua Persona sit ab aliâ: sequitur necessariò, secundùm tam Græcos, quàm Latinos Doctores, ut talis Persona dicatur accipere & esse, eo quòd sit ab alio.* Si ergo sola relatio originis, nempè à quo alius, & qui ab alio multiplicat Personas divinas; & nulla est alia ratio distinctionis, tam apud Latinos, quàm Græcos, nisi propter hoc, quòd aliqua persona sit ab aliâ; ergo ablatâ à Spiritu Sancto processione, & relatione originis à Filio, nulla remanebit ratio, quâ à Filio distinguatur. Hæc ratio, licèt non sit definitio, cùm tamen doctrina sit à Concilio probata, & à Græcis ipsis admittatur, magnum pondus dat nostræ sententiæ.

IV. Hac ratione usus quoque fuerat S. Anselmus *lib. de processione Spiritus Sancti contra Græcos cap.* 3. ubi, postquàm ostendit, quòd Pater de quo est Spiritus Sanctus, non potest ille esse, qui de se est; loquens postea de Filio: *Cùm autem* (inquit) *apparebit, quia Spiritus Sanctus*

dus est de Filio, tunc quoque palàm erit, quia propter hoc nequit esse Filius Spiritus Sanctus, & Spiritus Sanctus Filius. Et cap. 4. *sicut* (inquit) *aut Pater est de Filio, aut Filius de Patre; & similiter aut est de Spiritu Sancto Pater, aut Spiritus Sanctus de Patre: ita est, aut Filius de Spiritu Sancto, aut Spiritus Sanctus de Filio*. Sicut ergo ut Filius non sit Pater, aut Pater Filius, tota ratio est, quia unus ab alio est; ita ut si Filius à Patre non esset, aut Pater à Filio, Filius esset Pater, & Pater Filius: ita ut Filius non sit Spiritus, & Spiritus non sit Filius, tota ratio est, quia unus ab alio est; ita ut si, aut Filius de Spiritu Sancto, aut Spiritus Sanctus de Filio non esset, Filius esset Spiritus Sanctus, & Spiritus Sanctus, Filius. *Nam propter hoc*, quia Spiritus Sanctus est de Filio, *nequit esse Filius Spiritus Sanctus, & Spiritus Sanctus Filius*.

V. Nunc ad rationem accedamus quâ utitur D. Thom. laudatis locis, & est talis. In divinis ubi non est relativa oppositio, ibi non est realis personalis distinctio: sed ubi non est realis processio, seu origo unius ab alio in divinis, non est relativa oppositio; ergo ubi non est realis processio, seu origo, ibi non est realis distinctio personalis in divinis; ergo si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, inter Filium & Spiritum nulla esset relativa oppositio; ergo nulla realis distinctio personalis. Maj. probatur ex trito apud Theologos axiomate assumto ab Anselmo loco citato *cap.* 2. in divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. Unde S. August. tract. 39. in Joann. Personæ divinæ (inquit) *hoc solo numerum insinuant, quòd ad invicem sunt non quòd ad se sunt*. Et S. Fulgentius *lib. de Trinitate*: *Ista itaque relativa nomina Trinitatem faciunt. Essentialia verò, nullo modo triplicantur*.

Minor verò probatur. Tùm ex Augustino citato, ubi ostendens, quomodo relatio in divinis Personis faciat numerum dicit: *Quia non ad se est Pater, sed ad Filium, nec Filius ad se est, sed ad Patrem, nec Spiritus ad se, in eo, quod dicitur Spiritus Patris, & Filii*: atqui Filius, & Spiritus Sanctus, ideò sunt ad Patrem, quia ab eo procedunt, & processione sublatâ, nec Filius esset Filius Patris, nec Spiritus esset Spiritus Patris; ergo processione à Filio sublatâ, Spiritus non esset ad Filium, nec Spiritus Filii. Tùm ex D. Fulgentio laudato, ita discurrente: *Unus est igitur Deus in naturâ, non in Personâ: quia alia est Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. Pater à nullo est genitus, Filius à Patre est genitus; Spiritus Sanctus à Patre, Filioque procedens est. Pater non sibi, sed Filio: Filius non sibi est, sed Patri: Spiritus alicujus est adspirantis; ergo ad Patrem Filiumque refertur*; ergo ex relativâ oppositione colligit Fulgentius distinctionem inter divinas Personas, relativam autem oppositionem ex processione unius ab aliâ.

Probatur quoque ratione D. Thomæ. Omnis relativa oppositio fundatur, vel in quantitate, ut duplum, dimidium &c. aut in actione, & passione, seu origine unius ab alio: sed relativa oppositio in divinis fundari non potest in quantitate, est enim sine quantitate magnus; ergo fundari debet unicè in actione, quâ una Persona producit, & alia ab eâ procedit; ergo in Deo ubi non est realis processio, non est fundamentum oppositionis relativæ, nec realis oppositio. Ita discurrit S. Thomas 1. *par. qu.* 28. *art.* 4. & 4. *contragentes cap.* 24.

VI. Respondet Scotus, negando min. Nam in divinis relativa oppositio fundatur, nedùm in origine unius ex alio; verùm etiam in incompossibilitate, quæ est inter res disparatas: cùm ergo filiatio sit incompossibilis, & disparata à spiratione passivâ; ideò ex suâ naturâ non possunt identificari in eâdem Personâ, ita ut eadem Persona sit genita, & spirata.

VII. Sed contrà. Sublato ordine originis, inter filiationem, & spirationem passivam nulla remanet realis incompossibilitas; ergo nullus remanet locus reali distinctioni inter illas. Ant. probatur ex D. Thomâ *hâc qu.* 36. *art.* 2. à pari. Sicut disparatè se habent spiratio passiva, & filiatio, seu esse spiratum, & esse genitum, ita paternitas, & spiratio activa, seu esse genitorem, & spirantem: sed paternitas, & spiratio activa, ex

ex quo non dicunt ordinem originis unius ab aliâ, seu ex quo una non respicit alteram, ut sibi correlativè oppositam, non sunt realiter incompossibiles in eâdem Personâ; quare eadem Personâ, & est Pater, & est spirans; ergo à pari esse Filium, & spiratum, sublatâ ratione originis, & relativæ oppositionis unius ad alterum, non erunt realiter incompossibilia, & poterunt in eâdem Personâ conjungi. *Si ergo* (inquit S. Thomas allegato loco) *in Filio, & in Spiritu Sancto non esset invenire nisi duas relationes quibus uterque refertur ad Patrem, illæ relationes non essent ad invicem oppositæ, sicut neque duæ relationes, quibus Pater refertur ad illos. Unde sicut Persona Patris est una: ita sequeretur, quòd Persona Filii, & Spiritus Sancti esset una, habens duas relationes oppositas duabus relationibus Patris.*

VIII. Ratio autem horum est: quia omnis realis incompossibilitas duorum, vel oritur, quia unum habet diversum esse ab alio, ut in creatis; & cùm ex limitatione oriatur, non potest habere locum inter predicata divina, quorum est unum, ac idem esse. Vel oritur ex oppositione relativâ; & hæc non fundat realem incompossibilitatem, nisi cum termino sibi relativè opposito: duæ enim relationes, etsi disparatæ, dummodo sibi invicem non correferantur, non sunt incompossibiles realiter, ut patet in paternitatem, & spiratione activa, & in relatione Filii, discipuli, æqualis, quæ in eâdem Personâ respectu ejusdem conjungi possunt. Cùm ergo, sublata origine Spiritus Sancti à Filio, inter filiationem, & spirationem passivam nulla esset relativa oppositio, sed essent duæ relationes disparatæ, sicut paternitas, & spiratio activa; non multiplicarent Personas realiter, & ad summum essent duæ Scoticæ formalitates ejusdem Personæ, sicut sunt in eâdem Personâ paternitas, & spiratio activa.

IX. Hanc doctrinam tradidit D. Thom. *qu. 10. de pot. art. 4.* his verbis: *Non potest esse in divinis Personis distinctio, nisi secundùm relationes. Ea enim quæ absolutè dicuntur in divinis, essentiam significant, & communia sunt, ut bonitas, sapientia, & hujusmodi. Relationes autem diversæ non possunt facere distinctionem, nisi ratione suæ oppositionis, Diversæ enim relationes* (nota) *possunt esse unius ad idem: patet enim, quòd idem ejusdem potest esse filius, discipulus, æqualis, & quæcumque aliæ relationes, quæ oppositionem non includunt. Patet autem, quòd Filius distinguitur à Patre per hoc, quòd aliquâ relatione ad ipsum refertur; & similiter Spiritus Sanctus à Patre distinguitur propter aliquam relationem. Istæ ergo relationes, quantumcumque videantur disparatæ, nullo modo poterunt distinguere Spiritum Sanctum à Filio, nisi sint oppositæ. Oppositio autem alia in divinis esse non potest, nisi secundùm originem, pro ut scilicet, unus est ab alio. Nullo ergo modo Filius, & Spiritus Sanctus poterunt esse distincti per hoc quòd uterque diversimodè referatur ad Patrem, nisi unus eorum referatur ad alterum, ut ab eo existens. Constat autem, quòd Filius non est à Spiritu Sancto. De ratione enim Filii est, quòd non referatur, nisi ad Patrem, ut ab eo existens. Relinquitur ergo de necessitate, quòd Spiritus Sanctus sit à Filio.* Hucusque D. Thomas, quâ doctrinâ præocupat omnes Scoti responsiones, ideòque benè notanda est.

X. Confirmatur. Magis disparatè se habent absolutum, & relativum, quàm duo relativa: sed absolutum, & relativum, quia inter illa non est realis origo, realiter identificantur in Deo, ut superiùs ostensum est; ergo multò magis duæ relationes, si inter illas non detur realis oppositio: non dabitur autem realis oppositio, si inter eas non detur realis origo. Aliàs si sola oppositio disparata sufficeret ad distinguendum realiter in divinis, fieret, quòd relativum debere realiter distingui ab absoluto, paternitas à spiratione activa; & quod Spiritus etiamsi nec procederet à Patre, sicut nec à Filio, adhuc realiter distingueretur à Patre, cùm esse Spiritum sit quid disparatum ab esse Patrem: & sic daretur Trinitas Personarum absque origine unius ab aliâ, quòd Scotistas admissuros fore, non credam.

XI. Dicet tamen iterum Scotus, posse eandem Personam esse Patrem, & spirantem,

tem, quia benè potest idem agens duos terminos producere: Non tamen potest eadem Persona esse genita, & spirata; quia impossibile est, quòd idem terminus duplici actione adequatâ producatur.

Sed contrà. Quidquid sit in creatis, in divinis tamen sicut eadem Persona potest esse generans, & spirans, ita eadem Persona potest esse genita, & spirata, si Persona spirata non dicat originem à Persona genita; quia in divinis sola oppositio relativa est, quæ distinguit: hæc autem solùm datur inter ea, quorum unum est ab alio. Unde sublatâ origine spirati à genito, tollitur fundamentum distinctionis realis geniti à spirato, & eadem Persona poterit esse genita, & spirata: sicut relativum Personæ potest esse productum, & absolutum essentiæ potest esse improductum, absque ullâ reali distinctione inter productum Personæ, & improductum essentiæ; quia productum non oritur ab improducto essentiæ. Neque per hoc quòd actiones sunt diversæ. Nam processiones in divinis non possunt esse diversæ, nisi per hoc, quod unus procedentium est ab alio. Ita D. Thom. qu. 10. de pot. art. 5. ad 8. *spiratio* (inquit) *distinguit Spiritum Sanctum à spirante, sicut generatio generatum à generante. Non tamen ex hoc sequitur, quod spiratus à generato distinguatur, cùm & spirans & generans sint idem. Nec propter hoc quod idem non potest duabus processionibus diversis procedere. Sed processiones in divinis non possunt esse diversa, nisi per hoc, quòd unus procedentium est ab alio.* Ita D. Thom. rem hanc in eo articulo ex professo discutiens. Supponit ergo falsum Scotus, quòd in casu Spiritus Sanctus foret terminus duplicis actionis totalis.

XII. Contra secundò. Ideò genitum, & spiratum in eâdem Personâ coniungi non posset, quia genitum, & spiratum diversimodè referuntur ad Patrem, & spirantem: sed si spiratum non procedat, & relativè non opponatur genito, relationis geniti, & spirati coniungi possint in eâdem Personâ: Nam aut ait D. Tho. citato art. 5. *plures notiones inveniuntur in unâ Personâ divinâ per hoc, quòd oppositionem ad invicem non habent; sicut in Patre scilicet innascibilitas, Paternitas, & spiratio activa.* Unde art. 4. præcedente docuerat, quòd *diversæ relationes possunt esse unitæ ad idem: patet enim quòd idem potest esse filius, discipulus, æqualis, & quæcumque aliæ relationes, quæ oppositionem non includant.* Concludendum ergo est cum eodem art. 5. Quòd *ibi primò invenitur distinctio, ubi primò occurit oppositio relativa; sicut in hoc quòd est esse Patrem, & Filium. Ubi ergo non est oppositio relativa in divinis non potest esse realis distinctio, quæ est distinctio personalis. Si autem Spiritus Sanctus non procedit à Filio, non erit oppositio aliqua inter Filium, & Spiritum Sanctum: & ita non distinguetur personaliter Spiritus Sanctus à Filio.*

XIII. Contra tertiò. Dato, quòd eadem Persona non possit esse terminus duplicis actionis totalis ejusdem ordinis, ac nullum inter se ordinem habentis; secùs tamen si sint duæ actiones diversi ordinis, & sub diversâ ratione producentes: sicut idem homo, qui totaliter est à Deo sub ratione entis, est à Cœlo sub ratione corporis, & ab homine sub ratione hominis: & idem Christi Corpus est terminus duplicis actionis totalis generationis, & transubstantiationis: sed Pater generans, & spirans sub diversâ ratione respiceret terminum ut genitum, & ut spiratum; ergo eundem realiter terminum habere posset.

Rursùs: Quòd in creatis non possint esse idem, verbum quod est terminus actionis intellectus, & amor qui est terminus actionis voluntatis, non solùm ex eo est, quod eadem actio non possit esse simul intellectus, & voluntatis; sed etiam quia amor, qui est terminus voluntatis procedit ex cognitione, & verbo, quod est terminus intellectus: sed in Deo idem realiter sunt intellectus, & voluntas, cognitio, & volitio; ergo si tollatur à termino voluntatis processio à termino intellectus, nimirùm Spiritus Sancti à Verbo, cùm cognitio, & amor sint duæ actiones ordinem inter se habentes, non video, quomodo eadem Persona non possit esse dicta, & amata, Verbum, & Spiritus.

XIV. Dices. Licèt in hypothesi Spiritus Sanctus non distingueretur à Filio ut Fi-

Filio, seu ut spiratus à principio spirante; distingueretur tamen ab illo, ut amor à Verbo, seu à principio movente: & S. Thomas hîc qu. 36. art. 2. probat distinctionem Spiritus Sancti à Filio etiam, quia *Filius procedit per modum intellectus ut Verbum, Spiritus Sanctus per modum Voluntatis ut amor: necesse est autem quòd amor à Verbo procedat.*

Huic objectioni Mag. Ferre dat manus victas, & concedit, quòd etsi Spiritus Sanctus non procederet à Filio ut principio spirante; distingueretur adhuc à Filio, ut Verbum est, & ut principio movente; quia procederet ut amor, amor autem procedit à Verbo.

XV. Sed singularis est hæc doctrina, nec illi acquiescere possum. Quia sublatâ à Filio vi spirativâ, tolleretur ab illo omnis realis oppositio relativa cum Spiritu Sancto: nam sicut Filius, quâ talis, unicè refertur ad generantem, ita Verbum quâ Verbum unicè refertur ad dicentem. Esto autem Verbum, ut tale esset principium movens Patrem ad productionem amoris, esset tantùm principium *quo* objectivum, eo modo, quo essentia divina movet ad sui cognitionem, & ad productionem Verbi. Unde sicut non per hoc essentia divina à Verbo distinguitur; ita nec Verbum, quamvis movens ad productionem amoris, distingueretur ab amore, nisi hoc Verbum esset principium *quod* productivum amoris: quia realis distinctio est inter principia *quod*, non inter principia *quo*. S. Thomas verò dùm dicit, amorem procedere à Verbo, supponit ea quæ priùs dixerat, nempe inter Verbum, & amorem dari relationem originis: *oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundùm principium, & secundùm quòd est à principio.* Verbo autem, ut Verbum non nominat rationem principii, nec ex suâ naturâ refertur ad amorem, sed dicentem. Unde Verbum, & amor in divinis essent una ac realis Persona, si Verbo non jungeretur relatio spirationis activæ.

§. II.

Scoti rationes solutæ.

XVI. Primò objicit Frassen S. Augustinum lib. 5. de Trinitate cap. 14. qui proferens rationem, ob quam Spiritus Sanctus non sit Filius, ait: *exit enim, non quomodo natus, sed quomodo datus; & ideò non dicitur Filius, quia nec natus est, sicut Unigenitus.* Secundò, S. Gregorium Nyssenum laudatum à Bessarione *in tract. pro unione* (ex lib. 1. in Evang. nondum latinè edito) ubi de Spiritu Sancto: *distinguitur* (inquit) *suâ proprietate quæ est quod, nec Unigenitus ex Patre productus est, & quod per ipsum Filius sit manifestus.* Tertiò, Anselmum *tract. de process. Spiritus Sancti cap. 2.* ubi ait, quòd Filius: *ideò non est Spiritus Sanctus, nec Spiritus Sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet esse à Patre, Spiritus Sanctus autem, non nascendo, sed procedendo.* Et cap. 3. *Alii sunt ab invicem per hoc, quòd dictum est, ut puta, quia alter nascitur, alter verò procedit; & ideò cùm nascitur unus non potest cum eo nasci ille, qui per hoc est alius ab eo quia non similiter nascitur, sed procedit: & cùm unus procedit, nequit ille simul procedere, qui per hoc est alius ab illo, quia non similiter procedit, sed nascitur.* Unde cap. 4. concludit: *Si per aliud non essent plures Filius & Spiritus Sanctus, per hoc solum essent diversi scilicet, quia alter nascendo, alter existit procedendo.* Unde ait Frassen *Tract. 3. de Trinit Disp. 3. art. 3. Quæst. 2.* Urbanus Pontifex, qui in Concilio Barensi S. Anselmi doctrinam cum universo Patrum cætu, & applausu probavit, nonne similiter Scoti doctrinam ex tunc definisse videtur?

XVII. Respondeo, S. Augustinum nobis non esse contrarium. Nam dicendo, quòd Spiritus Sanctus exit, non quomodo natus, sed quomodo datus, supponit, eum dari non à Patre solùm, sed etiam à Filio. Unde *lib. 15. de Trinit. cap. 26. & 27.* docet, Spiritum Sanctum ideò non esse natum, quia à duobus procedit.

Ad Nyssenum dico, Spiritum Sanctum distingui suâ proprietate, ut tamen acceptâ

ceptâ à Patre, & à Filio: non enim posset Filium manifestare, nisi esset ab illo. Quare præfati Patres loquuntur de Spiritu Sancto, qui modò est, & includit processionem à Filio, non de Spiritu Sancto, qui in hipotesi à Filio non procederet.

Ad Anselmum in primis dico, hunc Patrem non adeò apertè suæ sententiæ patrocinari, ut putat Frassen: Etenim Scotus ipse in 1. dist. 2. qu. 2. *Auctoritas* (inquit) *adducitur Anselmi lib. suo de processione Spiritus Sancti: sed quia ipsum adducunt utrique pro se; & fit altercatio magna de intentione ejus, quæ fuerit: ideò hic nolo multùm circa intentionem ejus immorari*. Dubia est ergo, non aperta hâc in causâ S. Anselmi mens; nec Urbanus Anselmi doctrinam approbans, Scoti doctrinam (ipso Scoto teste) definiisse visus est.

S. Thomas qu. 10. *de potentiâ art.* 5. *ad* 2. præallatæ auctoritati Anselmi sic respondet: *Dicendum, quod id, quod dicit Anselmus, quòd Filius, & Spiritus Sactus per hoc solum ad invicem distinguuntur, quod diverso modo procedunt, est omnino verum. Sed, sicut ostensum est, diverso modo procedere non possent, nisi Spiritus Sanctus à Filio esset. Unde remoto, quod Spiritus Sanctus sit à Filio, omnino distinctio Spiritus Sancti removetur. Est autem intentio Anselmi lib. de procesf. Spiritus Sancti priùs ponere ea in quibus nos convenimus cum negantibus Spiritum Sanctum à Filio esse, qui tamen Spiritum Sanctum à Filio dicunt distingui. Unde Verba prædicta Anselmi inducta sunt magis, ut disputativa suppositio, quàm veritatis deffinitio*. Ac si ad hominem arguens Græcos Anselmus diceret: Vos conceditis Spiritum Sanctum distingui à Filio, quia diverso modo procedit: atqui si non procederet à Filio, diverso modo non procederet; ergo si non procederet à Filio, neque à Filio distingueretur; ergo, ut salvetis distinctionem Spiritus à Filio, necesse est, ut fateamini, eum ab isto procedere.

XVIII. Responderi etiam potest ex eodem S. Doctore 1. *p. qu.* 36. *art.* 2. *ad* 7. ubi eidem Anselmi auctoritati sic respondet: *Spiritus Sanctus distinguitur personaliter à Filio, in hoc quòd origo unius distinguitur ab origine alterius: sed ipsa differentia originis est per hoc, quòd Filius est solùm a Patre; Spiritus Sanctus vero à Patre, & Filio. Non enim aliter processiones distinguerentur*. Quare diversitas modi procedendi Spiritus Sancti à Filio essentialiter in hoc fundatur, quod iste à solo Patre, ille à Patre, & Filio originem trahit: non enim procederet ut Spiritus, ut datus, ut donum, nisi ex duorum amore.

XIX. Objiciunt secundò. Si Spiritus Sanctus procederet à Filio, & non à Patre, adhuc realiter distingueretur, & tamen à Patre non oriretur; ergo à pari si procederet à Patre, & non à Filio, adhuc à Filio realiter distingueretur.

Confirmatur. Spiratio passiva nunc, & de facto non identificatur paternitati; ergo nec tunc identificatur Filiationi. Ant. patet. Nam paternitas, & spiratio passiva constituunt duas Personas realiter distinctas. Conf. prob. non aliâ ratione paternitas, & spiratio passiva distinguuntur, nisi quia disparatæ sunt, & incompossibiles; paternitas enim non opponitur relativè spirationi passivę, sed tantùm filiationi: at in casu filiatio & spiratio passiva essent relationes disparatę, & personales; ergo quamvis relativè relatione originis non opponerentur, realiter distinguerentur.

XX. Respondetur primò cum Ferrariensi in 4. contrag. cap. 24. distin. ant. distingueretur solùm in Personâ, nego ant. in Personâ & naturâ, con. ant. Si enim Pater nullo modo spiraret, aut produceret Spiritum Sanctum, nullâ relatione originis referretur ad Spiritum Sanctum: & eùm nec etiam paternitate ad ipsum relativè dicatur, nullo modo posset ab ipso relativè distingui, quæ est propria distinctio divinarum Personarum. Sequeretur autem, quòd à Spiritu Sancto essentialiter distingueretur, & sic Spiritus Sanctus non esset Deus. Nam cùm Spiritus Sanctus non possit esse idem, quod Pater, alioquin generaret Filium, sicut Pater, nec ab eo relativè distingueretur; sequitur, quòd essent per absoluta distincti.

XXI. Respondetur secundò communi responsione, dist. min. à Patre non oriretur immediatè, co. min. mediatè, nego min. Si enim Spiritus Sanctos oritur à solo Filio,

lio, saltem mediatè orirerur à Patre, quia non orirerur à Filio, nisi virtute spirativà acceptà à Patre, & sic saltem mediatè oponeretur cum Patre. At si oriretur à solo Patre, nec oriretur mediatè à Filio, nec cum illo opponeretur adhuc mediatè, & sic nullum esset fundamentum personalis distinctionis.

XXII. Nec dicas, essentiam divinam dare Patri paternitatem, nec tamen opponi adhuc mediatè Filio; ergo similiter esto Pater det Filio virtutem spirativam, non opponetur mediatè &c.

Nam discrimen est: quia essentia divina dat paternitatem, non per realem processionem, & oppositionem cum Patre, sed solùm per virtualem emanationem: at Pater dat Filio spirationem activam per realem processionem, & oppositionem cum illo, atque adeò cum mediatà oppositione cuicumque à Filio procedenti. At essentia divina, sicut imediatè non opponitur procedenti à Patre; quia oppositio mediata cum uno, debet supponere oppositionem immediatam cum alio, ratione cujus mediatè opponatur illi.

XXIII. Ad Confirmat. nego conseq. ad cujus probat. nego maj. non enim modò paternitas, & spiratio passiva distinguuntur quia disparatæ sunt, sed quia Persona, quæ Pater est, identificat sibi spirationem activam, quâ opponitur spirationi passivę. Si verò Spiritus Sanctus non procederet à Filio, Filius nec ratione Filiationis, nec activæ spirationis opponeretur Spiritui Sancto, ac proinde non distingneretur realiter, sed ad summum formaliter.

XXIV. Objiciunt tertiò. Filiatio de facto realiter distinguit Filium à Spiritu Sancto: sed Filiatio non opponitur relativè cum Spiritu Sancto, sed cum Patre; ergo distinguit solà oppositione disparatà.

Respondeo primò ex D. Thomâ qu. qu. 10. de potentià art. 5. ad 13. dist. min. nec Spiritus Sanctus opponitur relativè Filio, nego min. & Spiritus Sanctus opponitur &c. conc. min. *Licèt* (inqu t S. D.) *filiatio non opponitur relativè Filio*, quia videlicet à Filio spiratus, & procedens: quòd si à Filio non procederet, nec Filiatio opponeretur processioni, nec procedens opponeretur Filio, & sic non distingueretur ab eo.

XXV. Respondeo secundò communi solutione, dist. min. non opponitur relativè formaliter, & immediatè concedo min. sic enim Filiatio opponitur cum solo Patre. Connexivè, nego min. Filiatio enim, esto non sit ratio referendi Filium ad Spiritum Sanctum; illi tamen relativè opponitur duplici titulo. Primò, quia radicat spirationem activam, quæ est ratio referendi Filum ad Spiritum Sanctum. Secundò, quia est ratio constituens Personam, quæ ad Spiritum Sanctum refertur: forma autem constituens Personam, quæ refertur debet realiter distingui à termino relationis.

XXVI. Sed replicabis. Filiatio se solâ est constitutiva Personæ Filii; ergo se solâ est distinctiva illius à Personâ Spiritus Sancti, quia idem est distinctivum, ac constitutivum.

Confirmatur. Spiratio activa advenit Personæ Filii jam constitutę in esse Personæ per filiationem; ergo advenit illi jam distinctæ in esse Personæ; ergo eam supponit Personam distinctam à Personâ Spiritus Sancti: & proinde si spiratio activa removeatur à Filio, remanebit Persona à Spiritu Sancto distincta.

XXVII. Respondeo dist. conseq. distinctiva illius reali distinctione, nego consequentiam, formali distinctione, & quasi specifica, co. conseq. non enim in Deo est distinctivum reale, nisi ubi datur realis origo unius ab altero, quæ in hypothesi inter Filium, & Spiritum Sanctum non esset. Quare posset negari suppositum consequentis, nempè quòd Spiritus Sanctus in eâ hypotesi esset alia Persona à Filio, quòd probari debuerat, non supponi.

XXVIII. Ad Confirm. dist. consequens, advenit illi jam distinctæ &c. à suo correlativo, nempè à Patre, co. conseq. à quocumque alio sibi non correlativo, sed disparato, nego conseq. Axioma illud: *idem est constitutivum, ac distinctivum* in relativis cum restrictione accipiendum est, nimirum, ut idem sit constitutivum, ac distinctivum reale à suo correlativo, sed non à quocumque alio disparatè se habente. Cùm ergo filiatio, quæ constituit Personam Filii sit de genere relativo, & habeat pro suo correlativo Patrem, non verò

rò habeat pro correlativo Spiritum Sanctum, distinguit quidem Filii Personam à Personâ Patris, non tamen Personam Filii à PersonâSpiritus Sancti, nisi radicet in Personâ Filii spirationem activam, quâ opponatur Spiritui Sancto. Sicut enim paternitas, quæ constituit personam Patris, distinguit illam quidem à Personâ Filii, quę est ejus correlativum, non tamen à Personâ spirante; ita filiatio, quæ constituit Personam Filii distinguit illam quidem à Personâ Patris, quæ est ejus correlativum, non eam distingueret à Personâ, spiratâ si ad istam nō referretur relatione originis, sed merè disparatè se haberet.

Esto autem relatio in creatis non distinguat personam, sed personæ jam distinctæ adveniat, quia in creatis persona est de genere absoluto, & relatio accidens est: In divinis tamen, ubi Personâ est de genere relativo, & relatio substantialis est, benè potest imò necessariò requiritur ad distinguendam unam Personam ab aliâ.

XXIX. Objiciunt quartò. Filius ex vi suæ processionis est genitus, & natus, Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis est spiratus, & datus: sed eadem Persona nequit esse spirata, & nata; ergo &c.

Urgetur hoc. Termini disparatè se habentes, licèt ab eodem principio procedant, realiter invicem distinguuntur, ut patet in duobus fratribus: sed in hypotesi Filius, & Spiritus Sanctus essent duo termini disparati procedentes à Patre; ergo &c.

XXX. Respondeo, dist. min. eadem Persona formaliter, nequit &c. co. min. eadem Persona realiter, subdistinguo: si Persona spirata oriatur à Personâ genitâ, co. min. si non oriatur, nego min. In casu ergo, quo Spiritus Sanctus non oriretur à Filio, Filius & Spiritus Sanctus esset eadem realiter Persona, quæ sub unâ formalitate esset genita, & sub aliâ spirata. Et in hoc casu spiratio passiva non esset proprietas constitutiva Personæ, aut personalis; sed esset proprietas Personæ jam constitutæ, sicut respectu Patris spiratio activa.

XXXI. Ad id quod urgetur, dico, maj. esse veram in creatis, ubi distinctio oritur ex limitatione; quia scilicet unum disparatum non habet esse, & perfectionem alterius: secus in divinis, ubi tota ratio distinctionis est oppositio relativa, cujus fundamentum est sola ratio originis unius ab aliâ. Ut enim docet D. Tho. qu. 10. de potentiâ art. 5. *si quis proprietatem divinæ naturæ consideret, impossibile est, in Deo esse pluralitatem Personarum, nisi per hoc quod una ab aliâ oriatur, nullo autem modo per hoc quòd duę oriantur ab una*. Et hoc sequenti ratiocinio demonstrat. Quæ enim distinguuntur, vel distinguuntur ex æquo, sicut duo individua naturæ materialis, ex æquo participantia naturam speciei, distinguuntur per divisionem materiæ; & hoc certè modo non distingueretur Persona nata à Personâ spiratâ. Vel distinguuntur secundùm formam, sicut res immateriales; & sic est impossibile, quòd quæ sic distinguuntur se habeant ex æquo: quia cùm species varientur, sicut numeri per additionem, vel subtractionem unitatis; ita per additionem, vel diminutionem perfectionis, inter ea, quæ distinguuntur specie, vel secundùm formam, dari debet ordo majoris, vel minoris perfectionis. Et hoc modo nec posset distingui Persona genita à spiratâ, aliàs una esse imperfectior aliâ: *Cum autem* (concludit S. Thomas) *in divinis non possit esse ordo perfectionis, ut Ariani posuerunt, dicentes, Patrem Filio esse majorem, & utrumque Spiritu Sancto; relinquitur, quòd pluralitas in divinis Personis esse non potest nec intelligi, nisi secundùm ordinem originis solùm, ut scilicet Filius sit à Patre & Spiritus Sanctus à Filio. Si enim Spiritus Sanctus non esset à Filio, ex æquo respiceret Patrem quantùm ad originem: unde, vel non essent duæ Personæ, vel esset ordo inter eos perfectionis secundùm Arianos, vel esset inter eos materialis divisio, quod est impossibile*. Videatur quoque S. Doctor 4. contrag. cap. 24.

XXXII. Sed dices. Eadem Persona non potest duplici actione adæquatâ produci: sed generatio & spiratio sunt duæ actiones adæquatæ; ergo &c.

Ad hoc jam dictum est supra, quòd licèt idem terminus nequeat terminare duas actiones adæquatas ejusdem rationis, & sub eâdem rationę producentes, non tamen duas actiones diversæ rationis, & sub ra-

tione diversâ producentes, qualis est generatio, & spiratio; ut considerauti patet.

Addo (inquit S. Thomas in 4. contrag. citato) *oportebit dici, quòd secundùm differentiam voluntatis, & intellectus distinguantur in Deo Patre duæ processiones, & duo procedentes: sed voluntas, & intellectus in Deo Patre non distinguuntur secundùm rem, sed solùm secundùm rationem .... sequetur igitur, quòd duæ processiones, & duo procedentes differant solùm ratione. Ea verò quæ solùm ratione differunt, de se invicem prædicantur; verum est enim dicere, quòd divina voluntas est intellectus ejus, & è converso: verum ergo erit dicere*, quòd (si non procederet à Filio) *Spiritus Sanctus est Filius, & è converso; quod est Sabelliana impietatis. Non igitur sufficit, ad distinctionem Spiritus Sancti, & Filii dicere, quòd Filius procederet per modum intellectus, & Spiritus Sanctus per modum voluntatis, nisi cùm hoc dicatur etiam, quod Spiritus Sanctus sit à Filio.* Imò prosequitur S. Thomas: *Ex hoc ipso quòd dicitur, quòd Spiritus Sanctus procedit per modum voluntatis, & Filius per modum intellectus, sequitur quòd Spiritus Sanctus sit à Filio; nam amor procedit à Verbo, eo quòd nihil amare possumus, nisi verbo cordis illud concipiamus.* Et propterea si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, sequeretur utrumque contradictorium, nempe quòd procederet per voluntatem, & non procederet; procederet processione diversâ à processione Filii & non procederet: quia ut docet D. Tho. q. 10. de pot. a. 5. ad. 8. *Processiones in divinis non possunt esse diversæ, nisi per hoc, quod unus procedentium est ab alio.*

Responderi potest secundò, quòd esto idem terminus creatus nequeat duplici actione adæquatâ produci; benè tamen idem terminus increatus. Et insto argumentum: Nam sicut in creatis duæ actiones adæquatæ petunt terminos realiter distinctos, ita etiam petunt esse duæ actiones realiter distinctæ: sed in Deo generatio, & spiratio solùm virtualiter distinguerentur; ergo haberent terminum non realiter, sed virtualiter, aut saltem formaliter solùm distinctum.

Tandem non possum non mirari, quòd Scotus in hac re adeò scrupulosus sit, ut impossibile judicet, eandem Personam divinam esse capacem terminandi duas actiones adæquatas; cùm tamen in Philosophia impossibile non judicet, eundem effectum creatum divinitùs à duplici causâ adæquatâ produci.

XXXIII. Ex hactenùs dictis infertur, quòd si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non essent amplius tres Personæ in Deo, sed duæ tantùm, Pater generans, & spirans, Filius genitus, & simul spiratus. Et sicut nunc una, eademque Persona est simul Pater & spirator, sic, ut relatio paternitatis Personam constituat, relatio verò spirationis activæ nullam Personam constituat, sed adveniat Personæ jam constitutæ: ita tunc una, eademque Persona esset Filius & spiratus; sic tamen, ut relatio filiationis constitueret Personam Filii, relatio verò spirationis passivæ nullam Personam constitueret; sed Personæ Filii superveniret, essetque proprietas non personalis, sed Personæ.

XXXIV. Quòd si dixeris, Græcos salvare in Deo Trinitatem Personarum, etsi negent Spiritum Sanctum procedere à Filio.

Respondet S. Thomas qu. 10. de verit. art. 5. ad 14. *quòd licèt Græci non confiteantur, Spiritum à Filio procedere, confitentur tamen, Filium esse aliquomodo principium originis Spiritus Sancti, ex hoc, quòd dicunt Spiritum Sanctum à Patre esse per Filium, & Spiritum Sanctum esse Filii*, ut superiùs vidimus. Hoc autem in Hypothesi Scoti non admittitur.

His huic Tractatui optatum finem imponimus. Utinam hæc ad majorem Augustissimæ Triadis gloriam cesserint, & animarum nostrarum profectum; ut, qui ejus mysterium sub velamine Fidei pro modulo hìc scrutati sumus, possimus revelatâ facie illud in Cœlis contemplari, ejusque visione in æternum beari.

Tomi Quarti I. Partis finis.

IN-

INDEX

Eorum, quæ in hoc Quarto Tomo I. Partis visa sunt notatu digna.

A

B

C

L A V S   D E O.

Vidit

Vidit D. Aurelius Caſtanea Clericus Regularis Sancti Pauli, & in Eccleſia Metropolitana Bononiæ Pœnitentiarius pro Sanctiſſimo Domino Noſtro BENEDICTO XIV. Archiepiſcopo Bononiæ.

Die 5. Decembris 1747.

REIMPRIMATUR.

Fr. J. M. Maccarinelli Vicarius Generalis Sancti Officii Bononiæ.

